నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

ఖుద్దకనికాయే

థేరగాథా-అట్ఠకథా

(దుతియో భాగో)

౪. చతుక్కనిపాతో

౧. నాగసమాలత్థేరగాథావణ్ణనా

అలఙ్కతాతిఆదికా ఆయస్మతో నాగసమాలత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో గిమ్హసమయే సూరియాతపసన్తత్తాయ భూమియా గచ్ఛన్తం సత్థారం దిస్వా పసన్నమానసో ఛత్తం అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సక్యరాజకులే నిబ్బత్తిత్వా **నాగసమాలో**తి లద్ధనామో వయప్పత్తో ఞాతిసమాగమే పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా కిఞ్చి కాలం భగవతో ఉపట్ఠాకో అహోసి. సో ఏకదివసం నగరం పిణ్డాయ పవిట్ఠో అలఙ్కతపటియత్తం అఞ్ఞతరం నచ్చకిం మహాపథే తూరియేసు వజ్జన్తేసు నచ్చన్తిం దిస్వా, "అయం చిత్తకిరియవాయోధాతువిప్ఫారవసేన కరజకాయస్స తథా తథా పరివత్తి, అహో అనిచ్చా సఙ్ఖారా"తి ఖయవయం పట్ఠపేత్వా విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౪౬.౩౭-౪౮) –

"అఙ్గారజాతా పథవీ, కుక్కుళానుగతా మహీ;
పదుముత్తరో భగవా, అబ్భోకాసమ్హి చఙ్కమి.

"పణ్డరం ఛత్తమాదాయ, అద్ధానం పటిపజ్జహం;
తత్థ దిస్వాన సమ్బుద్ధం, విత్తి మే ఉపపజ్జథ.

"మరీచియోత్థటా భూమి, అఙ్గారావ మహీ అయం;
ఉపహన్తి మహావాతా, సరీరస్సాసుఖేపనా.

"సీతం ఉణ్హం విహనన్తం, వాతాతపనివారణం;
పటిగ్గణ్హ ఇమం ఛత్తం, ఫస్సయిస్సామి నిబ్బుతిం.

"అనుకమ్పకో కారుణికో, పదుముత్తరో మహాయసో;
మమ సఙ్కప్పమఞ్ఞాయ, పటిగ్గణ్హి తదా జినో.

“తింసకప్పాని దేవిన్దో, దేవరజ్జమకారయిం;
సతానం పఞ్చక్ఖత్తుఞ్చ, చక్కవత్తీ అహోసహం.

“పదేసరజ్జం విపులం, గణనాతో అసఙ్ఖియం;
అనుభోమి సకం కమ్మం, పుబ్బే సుకతమత్తనో.

“అయం మే పచ్ఛిమా జాతి, చరిమో వత్తతే భవో;
అజ్జాపి సేతచ్ఛత్తం మే, సబ్బకాలం ధరీయతి.

“సతసహస్సితో కప్పే, యం ఛత్తమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఛత్తదానస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే.... కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా –

౨౬౭.“అలఙ్కతా సువసనా, మాలినీ చన్దనుస్సదా;
మజ్ఝే మహాపథే నారీ, తూరియే నచ్చతి నట్టకీ.

౨౬౮.“పిణ్డికాయ పవిట్ఠోహం, గచ్ఛన్తో నం ఉదిక్ఖిసం;
అలఙ్కతం సువసనం, మచ్చుపాసంవ ఓడ్డితం.

౨౬౯.“తతో మే మనసీకారో, యోనిసో ఉదపజ్జథ;
ఆదీనవో పాతురహు, నిబ్బిదా సమతిట్ఠథ.

౨౭౦.“తతో చిత్తం విముచ్చి మే, పస్స ధమ్మసుధమ్మతం;
తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా, కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి. –

చతూహి గాథాహి అత్తనో పటిపత్తికిత్తనముఖేన అఞ్ఞం బ్యాకాసి.

తత్థ **అలఙ్కతాతి** హత్థూపగాదిఆభరణేహి అలఙ్కతగత్తా. **సువసనాతి** సున్దరవసనా సోభనవత్థనివత్థా. **మాలినీతి** మాలాధారినీ పిళన్ధితపుప్ఫమాలా. **చన్దనుస్సదాతి** చన్దనానులేపలిత్తసరీరా. **మజ్ఝే మహాపథే నారీ, తూరియే నచ్చతి నట్టకీతి** యథావుత్తట్ఠానే ఏకా నారీ నట్టకీ నాటకిత్థీ నగరవీథియా మజ్ఝే పఞ్చఙ్గికే తూరియే వజ్జన్తే నచ్చతి, యథాపట్ఠపితం నచ్చం కరోతి.

పిణ్డికాయాతి భిక్ఖాయ. **పవిట్ఠోహన్తి** నగరం పవిట్ఠో అహం. **గచ్ఛన్తో నం ఉదిక్ఖిసన్తి** నగరవీథియం గచ్ఛన్తో పరిస్సయపరిహారణత్థం వీథిం ఓలోకేన్తో తం నట్టకిం ఓలోకేసిం. కిం వియ? **మచ్చుపాసంవ ఓడ్డితన్తి** యథా మచ్చుస్స

మచ్చురాజస్స పాసభూతో రూపాదికో ఓడ్డితో లోకే అనువిచరిత్వా రితో ఏకంసేన సత్తానం అనత్థావహో, ఏవం సాపి అప్పటిసఙ్ఖానే ఠితానం అన్ధపుథుజ్జనానం ఏకంసతో అనత్థావహాతి మచ్చుపాససదిసీ వుత్తా.

తతోతి తస్మా మచ్చుపాససదిసత్తా. **మే**తి మయ్హం. **మనసీకారో యోనిసో ఉదపజ్జథా**తి "అయం అట్ఠిసఙ్ఘాతో న్హారుసమ్బన్ధో మంసేన అనుపలిత్తో ఛవియా పటిచ్ఛన్నో అసుచిదుగ్గన్ధజేగుచ్ఛపటిక్కూలో అనిచ్చుచ్ఛాదనపరిమద్దనభేదనవిద్ధంసనధమ్మో ఈదిసే వికారే దస్సేతీ"తి ఏవం యోనిసో మనసికారో ఉప్పజ్జి. **ఆదీనవో పాతురహూ**తి ఏవం కాయస్స సభావూపధారణముఖేన తస్స చ తంనిస్సితానఞ్చ చిత్తచేతసికానం ఉదయబ్బయం సరసపభఙ్గుతఞ్చ మనసి కరోతో తేసు చ యక్ఖరక్ఖసాదీసు వియ భయతో ఉపట్ఠహన్తేసు తత్థ మే అనేకాకారఆదీనవో దోసో పాతురహోసి. తప్పటిపక్ఖతో చ నిబ్బానే ఆనిసంసో. **నిబ్బిదా సమతిట్ఠథా**తి నిబ్బిన్దనం ఆదీనవానుపస్సనానుభావసిద్ధం నిబ్బిదాఞాణం మమ హదయే సణ్ఠాసి, ముహుత్తమ్పి తేసం రూపారూపధమ్మానం గహణే చిత్తం నాహోసి, అఞ్ఞదత్థు ముఞ్చితుకామతాదివసేన తత్థ ఉదాసీనమేవ జాతన్తి అత్థో.

తతోతి విపస్సనాఞాణతో పరం. **చిత్తం విముచ్చి మే**తి లోకుత్తరభావనాయ వత్తమానాయ మగ్గపటిపాటియా సబ్బకిలేసేహి మమ చిత్తం విముత్తం అహోసి. ఏతేన ఫలుప్పత్తిం దస్సేతి. మగ్గక్ఖణే హి కిలేసా విముచ్చన్తి నామ, ఫలక్ఖణే విముత్తాతి. సేసం వుత్తనయమేవ.

నాగసమాలత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. భగుత్థేరగాథావణ్ణనా

అహం మిద్ధేనాతిఆదికా ఆయస్మతో భగుత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో సత్థరి పరినిబ్బుతే తస్స ధాతుయో పుప్ఫేహి పూజేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన నిమ్మానరతీసు నిబ్బత్తిత్వా అపరాపరం దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సక్యరాజకులే నిబ్బత్తిత్వా **భగూ**తి లద్ధనామో వయప్పత్తో అనురుద్ధకిమిలేహి సద్ధిం నిక్ఖమిత్వా పబ్బజిత్వా బాలకలోణకగామే వసన్తో ఏకదివసం థినమిద్ధాభిభవం వినోదేతుం విహారతో నిక్ఖమ్మ చఙ్కమం అభిరుహన్తో పపతిత్వా తదేవ అఙ్కుసం కత్వా థినమిద్ధం వినోదేత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౪౬.౪౮-౫౪) –

"పరినిబ్బుతే భగవతి, పదుముత్తరే మహాయసే;
పుప్ఫవటంసకే కత్వా, సరీరమభిరోపయిం.

"తత్థ చిత్తం పసాదేత్వా, నిమ్మానం అగమాసహం;
దేవలోకగతో సన్తో, పుఞ్ఞకమ్మం సరామహం.

"అమ్బరా పుప్ఫవస్సో మే, సబ్బకాలం పవస్సతి;
సంసరామి మనుస్సే చే, రాజా హోమి మహాయసో.

"తహిం కుసుమవస్సో మే, అభివస్సతి సబ్బదా;

తస్సేవ పుప్ఫపూజాయ, వాహసా సబ్బదస్సినో.

“అయం పచ్ఛిమకో మయ్హం, చరిమో వత్తతే భవో;
అజ్జాపి పుప్ఫవస్సో మే, అభివస్సతి సబ్బదా.

“సతసహస్సితో కప్పే, యం పుప్ఫమభిరోపయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, దేహపూజాయిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే.... కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా ఫలసుఖేన నిబ్బానసుఖేన చ వీతినామేన్తో సత్థారా ఏకవిహారం అనుమోదితుం ఉపగతేన – “కచ్చి త్వం, భిక్ఖు, అప్పమత్తో విహరసీ”తి పుట్ఠో అత్తనో అప్పమాదవిహారం నివేదేన్తో –

౨౭౧.“అహం మిద్ధేన పకతో, విహారా ఉపనిక్ఖమిం;
చఙ్కమం అభిరుహన్తో, తత్థేవ పపతిం ఛమా.

౨౭౨.“గత్తాని పరిమజ్జిత్వా, పునపారుయ్హ చఙ్కమం;
చఙ్కమే చఙ్కమిం సోహం, అజ్ఝత్తం సుసమాహితో.

౨౭౩. “తతో మే మనసీకారో, యోనిసో ఉదపజ్జథ;
ఆదీనవో పాతురహు, నిబ్బిదా సమతిట్ఠథ.

౨౭౪.“తతో చిత్తం విముచ్చి మే, పస్స ధమ్మసుధమ్మతం;
తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా, కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి. –

ఇమా చతస్సో గాథా అభాసి.

తత్థ **మిద్ధేన పకతో**తి కాయాలసియసఙ్ఖాతేన అసత్తివిఘాతసభావేన మిద్ధేన అభిభూతో. **విహారా**తి సేనాసనతో. **ఉపనిక్ఖమి**న్తి చఙ్కమితుం నిక్ఖమిం. **తత్థేవ పపతిం ఛమా**తి తత్థేవ చఙ్కమసోపానే నిద్దాభిభూతతాయ భూమియం నిపతిం. **గత్తాని పరిమజ్జిత్వా**తి భూమియం పతనేన పంసుకితాని అత్తనో సరీరావయవాని అనుమజ్జిత్వా. **పునపారుయ్హ చఙ్కమ**న్తి “పతితో దానాహ”న్తి సఙ్కోచం అనాపజ్జిత్వా పునపి చఙ్కమట్ఠానం ఆరుహిత్వా. **అజ్ఝత్తం సుసమాహితో**తి గోచరజ్ఝత్తే కమ్మట్ఠానే నీవరణవిక్ఖమ్భనేన సుట్ఠు సమాహితో ఏకగ్గచిత్తో హుత్వా చఙ్కమిన్తి యోజనా. సేసం వుత్తనయమేవ. ఇదమేవ చ థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణం అహోసి.

భగుత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. సభియత్థేరగాథావణ్ణనా

పరే చాతిఆదికా ఆయస్మతో సభియత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో కకుసన్ధస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సత్థారం దివావిహారాయ గచ్ఛన్తం దిస్వా పసన్నమానసో ఉపాహనం అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో కస్సపే భగవతి పరినిబ్బుతే పతిట్ఠితే సువణ్ణచేతియే ఛహి కులపుత్తేహి సద్ధిం అత్తసత్తమో సాసనే పబ్బజిత్వా కమ్మట్ఠానం గహేత్వా అరఞ్ఞే విహరన్తో విసేసం నిబ్బత్తేతుం అసక్కోన్తో ఇతరే ఆహ – "మయం పిణ్డపాతాయ గచ్ఛన్తో జీవితే సాపేక్ఖా హోమ, జీవితే సాపేక్ఖేన చ న సక్కా లోకుత్తరధమ్మం అధిగన్తుం, పుథుజ్జనకాలఙ్కిరియా చ దుక్ఖా. హన్ద, మయం నిస్సేణిం బన్ధిత్వా పబ్బతం అభిరుయ్హ కాయే చ జీవితే చ అనపేక్ఖా సమణధమ్మం కరోమా"తి. తే తథా అకంసు.

అథ నేసం మహాథేరో ఉపనిస్సయసమ్పన్నత్తా తదహేవ ఛళభిఞ్ఞో హుత్వా ఉత్తరకురుతో పిణ్డపాతం ఉపనేసి. ఇతరే – "తుమ్హే, భన్తే, కతకిచ్చా తుమ్హేహి సద్ధిం సల్లాపమత్తమ్పి పపఞ్చో, సమణధమ్మమేవ మయం కరిస్సామ, తుమ్హే అత్తనా దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారమనుయుఞ్జథా"తి వత్వా పిణ్డపాతం పటిక్ఖిపింసు. థేరో నే సమ్పటిచ్ఛాపేతుం అసక్కోన్తో అగమాసి.

తతో నేసం ఏకో ద్వీహతీహచ్చయేన అభిఞ్ఞాపరివారం అనాగామిఫలం సచ్ఛికత్వా తథేవ వత్వా తేహి పటిక్ఖిత్తో అగమాసి. తేసు ఖీణాసవత్థేరో పరినిబ్బాయి, అనాగామీ సుద్ధావాసేసు ఉప్పజ్జి. ఇతరే పుథుజ్జనకాలఙ్కిరియమేవ కత్వా ఛసు కామసగ్గేసు అనులోమపటిలోమతో దిబ్బసమ్పత్తిం అనుభవిత్వా అమ్హాకం భగవతో కాలే దేవలోకా చవిత్వా ఏకో మల్లరాజకులే పటిసన్ధిం గణ్హి, ఏకో గన్ధారరాజకులే, ఏకో బాహిరరట్ఠే, ఏకో రాజగహే ఏకిస్సా కులదారికాయ కుచ్ఛిమ్హి పటిసన్ధిం గణ్హి. ఇతరో అఞ్ఞతరిస్సా పరిబ్బాజికాయ కుచ్ఛిమ్హి పటిసన్ధిం అగ్గహేసి. సా కిర అఞ్ఞతరస్స ఖత్తియస్స ధీతా, నం మాతాపితరో – "అమ్హాకం ధీతా సమయన్తరం జానాతూ"తి ఏకస్స పరిబ్బాజకస్స నియ్యాదయింసు. అథేకో పరిబ్బాజకో తాయ సద్ధిం విప్పటిపజ్జి. సా తేన గబ్భం గణ్హి. తం గబ్భినిం దిస్వా పరిబ్బాజకా నిక్కడ్ఢింసు. సా అఞ్ఞత్థ గచ్ఛన్తీ అన్తరామగ్గే సభాయం విజాయి. తేనస్స **సభియో**త్వేవ నామం అకాసి. సో వడ్ఢిత్వా పరిబ్బాజకపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా నానాసత్థాని ఉగ్గహేత్వా మహావాదీ హుత్వా వాదప్పసుతో విచరన్తో అత్తనా సదిసం అదిస్వా నగరద్వారే అస్సమం కారేత్వా ఖత్తియకుమారాదయో సిప్పం సిక్ఖాపేన్తో విహరన్తో అత్తనో మాతుయా ఇత్థిభావం జిగుచ్ఛిత్వా ఝానం ఉప్పాదేత్వా బ్రహ్మలోకే ఉప్పన్నాయ అభిసఙ్ఖరిత్వా దిన్నే వీసతిపఞ్హే గహేత్వా తే తే సమణబ్రాహ్మణే పుచ్ఛి. తే చస్స తేసం పఞ్హానం అత్థం బ్యాకాతుం నాసక్ఖింసు. **సభియసుత్తవణ్ణనాయం** (సు॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౨. సభియసుత్తవణ్ణనా) పన "సుద్ధావాసబ్రహ్మా తే పఞ్హే అభిసఙ్ఖరిత్వా అదాసీ"తి ఆగతం.

యదా పన భగవా పవత్తవరధమ్మచక్కో అనుపుబ్బేన రాజగహం ఆగన్త్వా వేళువనే విహాసి, తదా సభియో తత్థ గన్త్వా సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా తే పఞ్హే పుచ్ఛి. సత్థా తస్స తే పఞ్హే బ్యాకాసీతి సబ్బం **సభియసుత్తే** (సు॰ ని॰ సభియసుత్తం) ఆగతనయేన వేదితబ్బం. సభియో పన భగవతా తేసు పఞ్హేసు బ్యాకతేసు పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౪౬.౨౭-౩౧) –

> "కకుసన్ధస్స మునినో, బ్రాహ్మణస్స వుసీమతో;
> దివావిహారం వజతో, అక్కమనమదాసహం.
>
> "ఇమస్మింయేవ కప్పమ్హి, యం దానమదదిం తదా;

దుగ్గతిం నాభిజానామి, అక్కమనస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహా పన హుత్వా దేవదత్తే సఙ్ఘభేదాయ పరక్కమన్తే దేవదత్తపక్ఖికానం భిక్ఖూనం ఓవాదం దేన్తో –

౨౭౫.“పరే చ న విజానన్తి, మయమేత్థ యమామసే;

యే చ తత్థ విజానన్తి, తతో సమ్మన్తి మేధగా.

౨౭౬.“యదా చ అవిజానన్తా, ఇరియన్త్యమరా వియ;

విజానన్తి చ యే ధమ్మం, ఆతురేసు అనాతురా.

౨౭౭.“యం కిఞ్చి సిథిలం కమ్మం, సంకిలిట్ఠఞ్చ యం వతం;

సఙ్కస్సరం బ్రహ్మచరియం, న తం హోతి మహప్ఫలం.

౨౭౮.“యస్స సబ్రహ్మచారీసు, గారవో నూపలబ్భతి;

ఆరకా హోతి సద్ధమ్మా, నభం పుథవియా యథా”తి. –

చతూహి గాథాహి ధమ్మం దేసేసి.

తత్థ **పరే**తి పణ్డితే ఠపేత్వా తతో అఞ్ఞే – “అధమ్మం ధమ్మో”తి “ధమ్మం అధమ్మో”తిఆదిభేదకరవత్థుదీపనవసేన వివాదప్పసుతా పరే నామ. తే తత్థ వివాదం కరోన్తా “మయం యమామసే ఉపరమామ నస్సామ సతతం సమితం మచ్చుసన్తికం గచ్ఛామా”తి న జానన్తి. **యే చ తత్థ విజానన్తీ**తి యే తత్థ పణ్డితా – “మయం మచ్చుసమీపం గచ్ఛామా”తి విజానన్తి. **తతో సమ్మన్తి మేధగా**తి ఏవఞ్హి తే జానన్తా యోనిసోమనసికారం ఉప్పాదేత్వా మేధగానం కలహానం వూపసమాయ పటిపజ్జన్తి. అథ నేసం తాయ పటిపత్తియా తే మేధగా సమ్మన్తి. అథ వా **పరే చా**తి యే సత్థు ఓవాదానుసాసనియా అగ్గహణేన సాసనతో బాహిరతాయ పరే, తే యావ “మయం మిచ్ఛాగాహం గహేత్వా ఏత్థ ఇధ లోకే సాసనస్స పటినిగ్గాహేన యమామసే వాయమామా”తి న విజానన్తి, తావ వివాదా న వూపసమ్మన్తి, యదా పన తస్స గాహస్స విస్సజ్జనవసేన యే చ తత్థ తేసు వివాదప్పసుతేసు అధమ్మధమ్మాదికే అధమ్మధమ్మాదితో యథాభూతం విజానన్తి, తతో తేసం సన్తికా తే పణ్డితపురిసే నిస్సాయ వివాదసఙ్ఖాతా మేధగా సమ్మన్తీతి ఏవమ్పేత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

యదాతి యస్మిం కాలే. **అవిజానన్తా**తి వివాదస్స వూపసమూపాయం, ధమ్మాధమ్మే వా యాథావతో అజానన్తా. **ఇరియన్త్యమరా వియా**తి అమరా వియ జరామరణం అతిక్కన్తా వియ ఉద్ధతా ఉన్నళా చపలా ముఖరా విప్పకిణ్ణవాచా హుత్వా వత్తన్తి చరన్తి విచరన్తి తదా వివాదో న వూపసమ్మతేవ. **విజానన్తి చ యే ధమ్మం, ఆతురేసు అనాతురా**తి యే పన సత్థు సాసనధమ్మం యథాభూతం జానన్తి, తే కిలేసరోగేన ఆతురేసు సత్తేసు అనాతురా నిక్కిలేసా అనీఘా విహరన్తి, తేసం వసేన వివాదో అచ్చన్తమేవ వూపసమ్మతీతి అధిప్పాయో.

యం కిఞ్చి సిథిలం కమ్మన్తి ఓలియిత్వా కరణేన సిథిలగాహం కత్వా సాథలిభావేన కతం యం కిఞ్చి కుసలకమ్మం. **సంకిలిట్ఠన్తి** వేసీఆదికే అగోచరే చరణేన, కుహనాదిమిచ్ఛాజీవేన వా సంకిలిట్ఠం వతసమాదానం. **సఙ్కస్సరన్తి** సఙ్కాహి సరితబ్బం, విహారే కిఞ్చి అసారుప్పం సుత్వా – "నూన అసుకేన కత"న్తి పరేహి అసఙ్కితబ్బం, ఉపోసథకిచ్చాదీసు అఞ్ఞతరకిచ్చవసేన సన్నిపతితమ్పి సఙ్ఘం దిస్వా, "అద్ధా ఇమే మమ చరియం ఞత్వా మం ఉక్ఖిపితుకామా సన్నిపతితా"తి ఏవం అత్తనో వా ఆసఙ్కాహి సరితం ఉసఙ్కితం పరిసఙ్కితం. **న తం హోతీతి** తం ఏవరూపం బ్రహ్మచరియం సమణధమ్మకరణం తస్స పుగ్గలస్స మహప్ఫలం న హోతి. తస్స అమహప్ఫలభావేనేవ పచ్చయదాయకానమ్పిస్స న మహప్ఫలం హోతి. తస్మా సల్లేఖవుత్తినా భవితబ్బం. సల్లేఖవుత్తినో చ వివాదస్స అవసరో ఏవ నత్థీతి అధిప్పాయో.

గారవో నూపలబ్భతీతి అనుసాసనియా అపదక్ఖిణగ్గాహిభావేన గరుకాతబ్బేసు సబ్రహ్మచారీసు యస్స పుగ్గలస్స గారవో గరుకరణం న విజ్జతి. **ఆరకా హోతి సద్ధమ్మాతి** సో ఏవరూపో పుగ్గలో పటిపత్తిసద్ధమ్మతోపి పటివేధసద్ధమ్మతోపి దూరే హోతి, న హి తం గరూ సిక్ఖాపేన్తి, అసిక్ఖియమానో అనాదియన్తో న పటిపజ్జతి, అప్పటిపజ్జన్తో కుతో సచ్చాని పటివిజ్ఝిస్సతీతి. తేనాహ – "ఆరకా హోతి సద్ధమ్మా"తి. యథా కిం? ''**నభం పుథవియా యథా**''తి యథా నభం ఆకాసం పుథవియా పథవీధాతుయా సభావతో దూరే. న కదాచి సమ్మిస్సభావో. తేనేవాహ –

"నభఞ్చ దూరే పథవీ చ దూరే, పారం సముద్దస్స తదాహు దూరే;

తతో హవే దూరతరం వదన్తి, సతఞ్చ ధమ్మో అసతఞ్చ రాజా"తి.(జా॰ ౨.౨౧.౪౧౪);

సభియత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. నన్దకత్థేరగాథావణ్ణనా

ధిరత్థూతిఆదికా ఆయస్మతో నన్దకత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే హంసవతీనగరే మహావిభవో సేట్ఠి హుత్వా సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుణన్తో సత్థారం ఏకం భిక్ఖుం భిక్ఖునోవాదకానం అగ్గట్ఠానే ఠపేన్తం దిస్వా తం ఠానన్తరం పత్థేత్వా సతసహస్సగ్ఘనికేన వత్థేన భగవన్తం పూజేత్వా పణిధానమకాసి, సత్థు బోధిరుక్ఖే పదీపపూజఞ్చ పవత్తేతి. సో తతో పట్ఠాయ దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో కకుసన్ధస్స భగవతో కాలే కరవికసకుణో హుత్వా మధురకూజితం కూజన్తో సత్థారం పదక్ఖిణం అకాసి. అపరభాగే మయూరో హుత్వా అఞ్ఞతరస్స పచ్చేకబుద్ధస్స వసనగుహాయ ద్వారే పసన్నమానసో దివసే దివసే తిక్ఖత్తుం మధురవస్సితం వస్సి, ఏవం తత్థ తత్థ పుఞ్ఞాని కత్వా అమ్హాకం భగవతో కాలే సావత్థియం కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా **నన్దకోతి** లద్ధనామో వయప్పత్తో సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౪౬.౨౨-౨౬) –

"పదుముత్తరబుద్ధస్స బోధియా పాదపుత్తమే;
పసన్నచిత్తో సుమనో, తయో ఉక్కే అధారయిం.

"సతసహస్సితో కప్పే, సోహం ఉక్కమధారయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఉక్కదానస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహా పన హుత్వా విముత్తిసుఖేన వీతినామేన్తో సత్థారా భిక్ఖునీనం ఓవాదే ఆణత్తో ఏకస్మిం ఉపోసథదివసే పఞ్చ భిక్ఖునిసతాని ఏకోవాదేనేవ అరహత్తం పాపేసి. తేన నం భగవా భిక్ఖునోవాదకానం అగ్గట్ఠానే ఠపేసి. అథేకదివసం థేరం సావత్థియం పిణ్డాయ చరన్తం అఞ్ఞతరా పురాణదుతియికా ఇత్థీ కిలేసవసేన ఓలోకేత్వా హసి. థేరో తస్సా తం కిరియం దిస్వా సరీరస్స పటిక్కూలవిభావనముఖేన ధమ్మం కథేన్తో –

౨౬౯.“ధిరత్థు పూరే దుగ్గన్ధే, మారపక్ఖే అవస్సుతే;

నవసోతాని తే కాయే, యాని సన్దన్తి సబ్బదా.

౨౭౦.“మా పురాణం అమఞ్ఞిత్థో, మాసాదేసి తథాగతే;

సగ్గేపి తే న రజ్జన్తి, కిమఙ్గం పన మానుసే.

౨౭౧.“యే చ ఖో బాలా దుమ్మేధా, దుమ్మన్తీ మోహపారుతా;

తాదిసా తత్థ రజ్జన్తి, మారఖిత్తమ్హి బన్ధనే.

౨౭౨.“యేసం రాగో చ దోసో చ, అవిజ్జా చ విరాజితా;

తాదీ తత్థ న రజ్జన్తి, ఛిన్నసుత్తా అబన్ధనా”తి. – గాథా అభాసి;

తత్థ **ధీ**తి జిగుచ్ఛనత్థే నిపాతో, **రత్థూ**తి ర-కారో పదసన్ధికరో, ధీ అత్థు తం జిగుచ్ఛామి తవ ధిక్కారో హోతూతి అత్థో. **పూరే**తిఆదీని తస్సా ధిక్కాతబ్బభావదీపనాని ఆమన్తనవచనాని. **పూరే**తి అతివియ జేగుచ్ఛేహి నానాకుణపేహి నానావిధఅసుచీహి సమ్పుణ్ణే. **దుగ్గన్ధే**తి కుణపపూరితత్తా ఏవ సభావదుగ్గన్ధే. **మారపక్ఖే**తి యస్మా విసభాగవత్థు అన్ధపుథుజ్జనానం అయోనిసోమనసికారనిమిత్తతాయ కిలేసమారం వడ్ఢేతి, దేవపుత్తమారస్స చ ఓతారం పవిట్ఠం దేతి. తస్మా మారస్స పక్ఖో హోతి. తేన వుత్తం “మారపక్ఖే”తి. **అవస్సుతే**తి సబ్బకాలం కిలేసావస్సవనేన తహిం తహిం అసుచినిస్సన్దనేన చ అవస్సుతే. ఇదానిస్సా **నవసోతాని తే కాయే, యాని సన్దన్తి సబ్బదా**తి “అక్ఖిమ్హా అక్ఖిగూథకో”తిఆదినా (సు॰ ని॰ ౧౯౯) వుత్తం అసుచినో అవస్సవనట్ఠానం దస్సేతి.

ఏవం పన నవఛిద్దం ధువస్సవం అసుచిభరితం కాయం యథాభూతం జానన్తీ **మా పురాణం అమఞ్ఞిత్థో**తి పురాణం అజాననకాలే పవత్తం హసితలపితం కీళితం మా మఞ్ఞి, “ఇదానిపి ఏవం పటిపజ్జిస్సతీ”తి మా చిన్తేహి. **మాసాదేసి తథాగతే**తి యథా ఉపనిస్సయసమ్పత్తియా పురిమకా బుద్ధసావకా ఆగతా, యథా వా తే సమ్మాపటిపత్తియా గతా పటిపన్నా, యథా చ రూపారూపధమ్మానం తథలక్ఖణం తథధమ్మే చ అరియసచ్చాని ఆగతా అధిగతా అవబుద్ధా, తథా ఇమేపీతి ఏవం తథా ఆగమనాదిఅత్థేన తథాగతే అరియసావకే పకతిసత్తే వియ అవఞ్ఞాయ కిలేసవసేన చ ఉపసఙ్కమమానా మాసాదేసి. అనాసాదేతబ్బతాయ కారణమాహ. **సగ్గేపి తే న రజ్జన్తి, కిమఙ్గం పన మానుసే**తి సబ్బఞ్ఞుబుద్ధేనాపి అక్ఖానేన పరియోసాపేతుం అసక్కుణేయ్యసుఖే సగ్గేపి తే సావకబుద్ధా న రజ్జన్తి, సఙ్ఖారేసు ఆదీనవస్స సుపరిదిట్ఠత్తా రాగం న జనేన్తి, కిమఙ్గం పన మీళ్హరాసిసదిసే మానుసే కామగుణే, తత్థ న రజ్జన్తీతి వత్తబ్బమేవ నత్థి.

యే చ ఖోతి యే పన బాల్యప్పయోగతో **బాలా,** ధమ్మోజపఞ్ఞాయ అభావతో **దుమ్మేధా,** అసుభే సుభానుపస్సనేన దుచిన్తితచిన్తితాయ **దుమ్మన్తీ,** మోహేన అఞ్ఞాణేన సబ్బసో పటిచ్ఛాదితచిత్తతాయ **మోహపారుతా తాదిసా** తథారూపా అన్ధపుథుజ్జనా, **తత్థ** తస్మిం ఇత్థిసఞ్ఞితే, **మారఖిత్తమ్హి బన్ధనే** మారేన ఓడ్డితే మారపాసే, **రజ్జన్తి** రత్తా గిద్ధా గధితా ముచ్ఛితా అజ్ఝోపన్నా తిట్ఠన్తి.

విరాజితాతి యేసం పన ఖీణాసవానం తేలఞ్జనరాగో వియ దుమ్మోచనీయసభావో **రాగో** సపత్తో వియ లద్ధోకాసో దుస్సనసభావో **దోసో** అఞ్ఞాణసభావా **అవిజ్జా చ** అరియమగ్గవిరాగేన సబ్బసో **విరాజితా** పహీనా సముచ్ఛిన్నా, తాదిసా అగ్గమగ్గసత్థేన **ఛిన్న**భవనేత్తి**సుత్తా** తతో ఏవ కత్థచిపి బన్ధనాభావతో **అబన్ధనా తత్థ** తస్మిం యథావుత్తే మారపాసే **న రజ్జన్తి.** ఏవం థేరో తస్సా ఇత్థియా ధమ్మం కథేత్వా గతో.

నన్దకత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. జమ్బుకత్థేరగాథావణ్ణనా

పఞ్చపఞ్ఞాసాతిఆదికా ఆయస్మతో జమ్బుకత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో తిస్సస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో సత్థు సమ్మాసమ్బోధిం సద్దహన్తో బోధిరుక్ఖం వన్దిత్వా బీజనేన పూజేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో కస్సపస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో సాసనే పబ్బజిత్వా అఞ్ఞతరేన ఉపాసకేన కారితే ఆరామే ఆవాసికో హుత్వా విహరతి తేన ఉపట్ఠీయమానో. అథేకదివసం ఏకో ఖీణాసవత్థేరో లూఖచీవరధరో కేసోహారణత్థం అరఞ్ఞతో గామాభిముఖో ఆగచ్ఛతి, తం దిస్వా సో ఉపాసకో ఇరియాపథే పసీదిత్వా కప్పకేన కేసమస్సూని ఓహారాపేత్వా పణీతభోజనం భోజేత్వా సున్దరాని చీవరాని దత్వా "ఇధేవ, భన్తే, వసథా"తి వసాపేతి. తం దిస్వా ఆవాసికో ఇస్సామచ్ఛేరపకతో ఖీణాసవత్థేరం ఆహ – "వరం తే, భిక్ఖు, ఇమినా పాపుపాసకేన ఉపట్ఠీయమానస్స ఏవం ఇధ వసనతో అఙ్గులీహి కేసే లుఞ్చిత్వా అచేలస్స సతో గూథముత్తాహారజీవన"న్తి. ఏవఞ్చ పన వత్వా తావదేవ వచ్చకుటిం పవిసిత్వా పాయాసం వడ్ఢేన్తో వియ హత్థేన గూథం వడ్ఢేత్వా వడ్ఢేత్వా యావదత్థం ఖాది, ముత్తఞ్చ పివి. ఇమినా నియామేన యావతాయుకం ఠత్వా కాలఙ్కత్వా నిరయే పచ్చిత్వా పున గూథముత్తాహారో వసిత్వా తస్సేవ కమ్మస్స విపాకావసేసేన మనుస్సేసు ఉప్పన్నోపి పఞ్చ జాతిసతాని నిగణ్ఠో హుత్వా గూథభక్ఖో అహోసి.

పున ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే మనుస్సయోనియం నిబ్బత్తమానోపి అరియూపవాదబలేన దుగ్గతకులే నిబ్బత్తిత్వా థఞ్ఞం వా ఖీరం వా సప్పిం వా పాయమానో, తం ఛడ్డేత్వా ముత్తమేవ పివతి, ఓదనం భోజియమానో, తం ఛడ్డేత్వా గూథమేవ ఖాదతి, ఏవం గూథముత్తపరిభోగేన వడ్ఢన్తో వయప్పత్తోపి తదేవ పరిభుఞ్జతి. మనుస్సా తతో వారేతుం అసక్కోన్తా పరిచ్చజింసు. సో ఞాతకేహి పరిచ్చత్తో నగ్గపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా న న్హాయతి, రజోజల్లధరో కేసమస్సూని లుఞ్చిత్వా అఞ్ఞే ఇరియాపథే పటిక్ఖిపిత్వా ఏకపాదేన తిట్ఠతి, నిమన్తనం న సాదియతి, మాసోపవాసం అధిట్ఠాయ పుఞ్ఞత్థికేహి దిన్నం భోజనం మాసే మాసే ఏకవారం కుసగ్గేన గహేత్వా దివా జివ్హగ్గేన లేహతి, రత్తియం పన "అల్లగూథం సప్పాణక"న్తి అఖాదిత్వా సుక్ఖగూథమేవ ఖాదతి, ఏవం కరోన్తస్స పఞ్చపఞ్ఞాసవస్సాని వీతివత్తాని మహాజనో "మహాతపో పరమప్పిచ్ఛో"తి మఞ్ఞమానో తన్నిన్నో తప్పోణో అహోసి.

అథ భగవా తస్స హదయబ్భన్తరే ఘటే పదీపం వియ అరహత్తూపనిస్సయం పజ్జలన్తం దిస్వా సయమేవ తత్థ గన్త్వా ధమ్మం దేసేత్వా సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాపేత్వా, ఏహిభిక్ఖూపసమ్పదాయ లద్ధూపసమ్పదం విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తే పతిట్ఠాపేసి. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో. విత్థారో పన **ధమ్మపదే** "మాసే మాసే కుసగ్గేనా"తి గాథావణ్ణనాయ (ధ. ప. అట్ఠ. ౧.జమ్బుకత్థేరవత్థు) వుత్తనయేన వేదితబ్బో. అరహత్తే పన పతిట్ఠితో పరినిబ్బానకాలే "ఆదితో మిచ్ఛా పటిపజ్జిత్వాపి సమ్మాసమ్బుద్ధం నిస్సాయ సావకేన అధిగన్తబ్బం మయా అధిగత"న్తి దస్సేన్తో –

౨౮౩."పఞ్చపఞ్ఞాసవస్సాని, రజోజల్లమధారయిం;
భుఞ్జన్తో మాసికం భత్తం, కేసమస్సుం అలోచయిం.

౨౮౪."ఏకపాదేన అట్ఠాసిం, ఆసనం పరివజ్జయిం;
సుక్ఖగూథాని చ ఖాదిం, ఉద్దేసఞ్చ న సాదియిం.

౨౮౫."ఏతాదిసం కరిత్వాన, బహుం దుగ్గతిగామినం;
వుయ్హమానో మహోఘేన, బుద్ధం సరణమాగమం.

౨౮౬."సరణగమనం పస్స, పస్స ధమ్మసుధమ్మతం;
తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా, కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి. –

ఇమా చతస్సో గాథా అభాసి.

తత్థ **పఞ్చపఞ్ఞాసవస్సాని, రజోజల్లమధారయి**న్తి నగ్గపబ్బజ్జూపగమనేన న్హానపటిక్ఖేపతో పఞ్చాధికాని పఞ్ఞాసవస్సాని సరీరే లగ్గం ఆగన్తుకరేణుసఙ్ఖాతం రజో, సరీరమలసఙ్ఖాతం జల్లఞ్చ కాయేన ధారేసిం. **భుఞ్జన్తో మాసికం భత్త**న్తి రత్తియం గూథం ఖాదన్తో లోకవఞ్చనత్థం మాసోపవాసికో నామ హుత్వా పుఞ్ఞత్థికేహి దిన్నం భోజనం మాసే మాసే ఏకవారం జివ్హగ్గే పరనవసేన భుఞ్జన్తో **అలోచయి**న్తి తాదిసచ్చారికాపక్ఖేపేన సిథిలమూలం కేసమస్సుం అఙ్గులీహి లుఞ్చాపేసిం.

ఏకపాదేన అట్ఠాసిం, ఆసనం పరివజ్జయిన్తి సబ్బేన సబ్బం ఆసనం నిసజ్జం పరివజ్జేసిం, తిట్ఠన్తో చ ఉభో హత్థే ఉక్ఖిపిత్వా ఏకేనేవ పాదేన అట్ఠాసిం. **ఉద్దేస**న్తి నిమన్తనం. ఉదిస్సకతన్తి కేచి. **న సాదియి**న్తి న సమ్పటిచ్ఛిం పటిక్ఖిపిన్తి అత్థో.

ఏతాదిసం కరిత్వాన, బహుం దుగ్గతిగామినన్తి ఏతాదిసం ఏవరూపం విపాకనిబ్బత్తనకం దుగ్గతిగామినం బహుం పాపకమ్మం పురిమజాతీసు ఇధ చ కత్వా ఉప్పాదేత్వా. **వుయ్హమానో మహోఘేనా**తి కామోఘాదినా మహతా ఓఘేన విసేసతో దిట్ఠోఘేన అపాయసముద్దం పతిఆకడ్ఢియమానో, **బుద్ధం సరణమాగమ**న్తి తాదిసేన పుఞ్ఞకమ్మచ్ఛిద్దేన కిచ్ఛేన మనుస్సత్తభావం లభిత్వా ఇదాని పుఞ్ఞబలేన బుద్ధం "సరణ"న్తి ఆగమాసిం, "సమ్మాసమ్బుద్ధో భగవా"తి అవేచ్చపసాదేన సత్థరి పసీదిం. **సరణగమనం పస్స, పస్స ధమ్మసుధమ్మత**న్తి ఆయతనగతం మమ సరణగమనం పస్స, పస్స సాసనధమ్మస్స చ సుధమ్మతం యోహం తథామిచ్ఛాపటిపన్నోపి ఏకోవాదేనేవ సత్థారా ఏదిసం సమ్పత్తిం సమ్పాపితో. **''తిస్సో విజ్జా''**తిఆదినా తం సమ్పత్తిం దస్సేతి తేనాహ (అప. థేర ౨.౪౬.౧౭-౨౧) –

“తిస్సస్సాహం భగవతో, బోధిరుక్ఖమవన్దియం;
పగ్గయ్హ బీజనిం తత్థ, సీహాసనమబీజహం.

“ద్వేనవుతే ఇతో కప్పే, సీహాసనమబీజహం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బీజనాయ ఇదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

జమ్బుకత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. సేనకత్థేరగాథావణ్ణనా

స్వాగతం వతాతిఆదికా ఆయస్మతో సేనకత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో సిఖిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సత్థారం దిస్వా పసన్నమానసో మోరహత్థేన భగవన్తం పూజేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా ఉరువేలకస్సపత్థేరస్స భగినియా కుచ్ఛిమ్హి నిబ్బత్తి, **సేనకో**తిస్స నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో బ్రాహ్మణానం విజ్జాసిప్పేసు నిప్ఫత్తిం గతో ఘరావాసం వసతి. తేన చ సమయేన మహాజనో సంవచ్ఛరే సంవచ్ఛరే ఫగ్గునమాసే ఉత్తరఫగ్గుననక్ఖత్తే ఉస్సవం అనుభవన్తో గయాయం తిత్థాభిసేకం కరోతి. తేన తం ఉస్సవం ‘‘**గయాఫగ్గూ**’’తి వదన్తి. అథ భగవా తాదిసే ఉస్సవదివసే వేనేయ్యానుకమ్పాయ గయాతిత్థసమీపే విహరతి, మహాజనోపి తిత్థాభిసేకాధిప్పాయేన తతో తతో తం ఠానం ఉపగచ్ఛతి. తస్మిం ఖణే సేనకోపి తిత్థాభిసేకత్థం తం ఠానం ఉపగతో సత్థారం ధమ్మం దేసేన్తం దిస్వా ఉపసఙ్కమిత్వా ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౪౬.౯-౧౩) –

“మోరహత్థం గహేత్వాన, ఉపేసిం లోకనాయకం;
పసన్నచిత్తో సుమనో, మోరహత్థమదాసహం.

“ఇమినా మోరహత్థేన, చేతనాపణిధీహి చ;
నిబ్బాయింసు తయో అగ్గీ, లభామి విపులం సుఖం.

“అహో బుద్ధో అహో ధమ్మో, అహో నో సత్థుసమ్పదా;
దత్వానహం మోరహత్థం, లభామి విపులం సుఖం.

“తియగ్గీ నిబ్బుతా మయ్హం, భవా సబ్బే సమూహతా;
సబ్బాసవా పరిక్ఖీణా, నత్థి దాని పునబ్భవో.

“ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం దానమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, మోరహత్థస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అత్తనో పటిపత్తిం పచ్చవేక్ఖిత్వా సఞ్జాతసోమనస్సో ఉదానవసేన –

౨౮౭.“స్వాగతం వత మే ఆసి, గయాయం గయఫగ్గుయా;

యం అద్దసాసిం సమ్బుద్ధం, దేసేన్తం ధమ్మముత్తమం.

౨౮౮.“మహప్పభం గణాచరియం, అగ్గపత్తం వినాయకం;

సదేవకస్స లోకస్స, జినం అతులదస్సనం.

౨౮౯.“మహానాగం మహావీరం, మహాజుతిమనాసవం;

సబ్బాసవపరిక్ఖీణం, సత్థారమకుతోభయం.

౨౯౦.“చిరసఙ్కిలిట్ఠం వత మం, దిట్ఠిసన్దానబన్ధితం;

విమోచయి నో భగవా, సబ్బగన్థేహి సేనక”న్తి. –

చతస్సో గాథా అభాసి.

తత్థ **స్వాగతం వత మే ఆసీ**తి మయా సుట్ఠు ఆగతం వత ఆసి. మమ వా సున్దరం వత ఆగమనం ఆసి. **గయాయ**న్తి గయాతిత్థసమీపే. **గయఫగ్గుయా**తి “గయాఫగ్గూ”తి లద్ధవోహారే ఫగ్గునమాసస్స ఉత్తరఫగ్గునీనక్ఖత్తే. ‘‘**య**’’న్తిఆది స్వాగతభావస్స కారణదస్సనం. తత్థ **య**న్తి యస్మా. **అద్దసాసి**న్తి అద్దక్ఖిం. **సమ్బుద్ధ**న్తి సమ్మా సామం సబ్బధమ్మానం బుద్ధత్తా సమ్బుద్ధం. **దేసేన్తం ధమ్మముత్తమ**న్తి ఉత్తమం అగ్గం సబ్బసేట్ఠం ఏకన్తనియ్యానికం ధమ్మం వేనేయ్యజ్ఝాసయానురూపం భాసన్తం.

మహప్పభన్తి మహతియా సరీరప్పభాయ ఞాణప్పభాయ చ సమన్నాగతం. **గణాచరియ**న్తి భిక్ఖుపరిసాదీనం గణానం ఉత్తమేన దమథేన ఆచారసిక్ఖాపనేన గణాచరియం. అగ్గభూతానం సీలాదీనం గుణానం అధిగమేన **అగ్గప్పత్తం**. దేవమనుస్సాదీనం పరమేన వినయేన వినయనతో, సయం నాయకరహితత్తా చ **వినాయకం**. కేనచి అనభిభూతో హుత్వా సకలం లోకం అభిభవిత్వా ఠితత్తా, పఞ్చన్నమ్పి మారానం జితత్తా చ **సదేవకస్స లోకస్స జినం** సదేవకే లోకే అగ్గజినం, బాత్తింసవరమహాపురిసలక్ఖణఅసీతిఅనుబ్యఞ్జనాదిపటిమణ్డితరూపకాయతాయ దసబలచతువేసారజ్జాదిగుణపటిమణ్డితధమ్మకాయతాయ చ సదేవకేన లోకేన అపరిమేయ్యదస్సనతాయ అసదిసదస్సనతాయ చ **అతులదస్సనం**.

గతిబలపరక్కమాదిసమ్పత్తియా మహానాగసదిసత్తా, నాగేసుపి ఖీణాసవేసు మహానుభావతాయ చ **మహానాగం**. మారసేనావిమథనతో మహావిక్కన్తతాయ చ **మహావీరం. మహాజుతి**న్తి మహాపతాపం మహాతేజన్తి అత్థో. నత్థి ఏతస్స చత్తారోపి ఆసవాతి **అనాసవం**. సబ్బే ఆసవా సవాసనా పరిక్ఖీణా ఏతస్సాతి **సబ్బాసవపరిక్ఖీణం**. కామం సావకబుద్ధా పచ్చేకబుద్ధా చ ఖీణాసవావ, సబ్బఞ్ఞుబుద్ధా ఏవ పన సవాసనే ఆసవే ఖేపేన్తీతి దస్సనత్థం “అనాసవ”న్తి వత్వా పున “సబ్బాసవపరిక్ఖీణ”న్తి వుత్తం. తేన వుత్తం – “సబ్బే ఆసవా సవాసనా పరిక్ఖీణా ఏతస్సాతి సబ్బాసవపరిక్ఖీణ”న్తి.

దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికపరమత్థేహి యథారహం వేనేయ్యానం అనుసాసనతో **సత్థారం,** చతువేసారజ్జవిసారదతాయ కుతోచిపి భయాభావతో **అకుతోభయం,** ఏవరూపం సమ్మాసమ్బుద్ధం యం యస్మా అద్దసాసిం, తస్మా స్వాగతం వత మే ఆసీతి యోజనా.

ఇదాని సత్థు దస్సనేన అత్తనా లద్ధగుణం దస్సేన్తో చతుత్థం గాథమాహ. తస్సత్థో – కఞ్జియపుణ్ణలాబు వియ తక్కభరితచాటి వియ వసాపీతపిలోతికా వియ చ సంకిలేసవత్థూహి అనమతగ్గే సంసారే చిరకాలం **సంకిలిట్ఠం.** గద్దులబన్ధితం వియ థమ్భే సారమేయం సక్కాయథమ్భే **దిట్ఠిసన్దానేన,** దిట్ఠిబన్ధనేన **బన్ధితం** బద్ధం, తతో విమోచేన్తో చ అభిజ్ఝాదీహి **సబ్బగన్థే హి మం సేనకం** అరియమగ్గహత్థేన, **విమోచయి వత సో భగవా** మయ్హం సత్థాతి భగవతి అభిప్పసాదం పవేదేతి.

సేనకత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. సమ్భూతత్థేరగాథావణ్ణనా

యో దన్ధకాలేతిఆదికా ఆయస్మతో సమ్భూతత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని కరోన్తో బుద్ధసుఞ్ఞే లోకే చన్దభాగాయ నదియా తీరే కిన్నరయోనియం నిబ్బత్తో. ఏకదివసం అఞ్ఞతరం పచ్చేకబుద్ధం దిస్వా పసన్నమానసో వన్దిత్వా కతఞ్జలీ అజ్జునపుప్ఫేహి పూజం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా **సమ్భూతో**తి లద్ధనామో వయప్పత్తో భగవతో పరినిబ్బానస్స పచ్ఛా ధమ్మభణ్డాగారికస్స సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా సమణధమ్మం కరోన్తో విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౩౩.౨౮-౩౬) –

“చన్దభాగానదీతీరే, అహోసిం కిన్నరో తదా;
అద్దసం విరజం బుద్ధం, సయమ్భుం అపరాజితం.

“పసన్నచిత్తో సుమనో, వేదజాతో కతఞ్జలీ;
గహేత్వా అజ్జునం పుప్ఫం, సయమ్భుం అభిపూజయిం.

“తేన కమ్మేన సుకతేన, చేతనాపణిధీహి చ;
జహిత్వా కిన్నరం దేహం, తావతింసమగచ్ఛహం.

“ఛత్తిసక్ఖత్తుం దేవిన్దో, దేవరజ్జమకారయిం;
దసక్ఖత్తుం చక్కవత్తీ, మహారజ్జమకారయిం.

“పదేసరజ్జం విపులం, గణనాతో అసఙ్ఖియం;
సుఖేత్తే వప్పితం బీజం, సయమ్భుమ్హి అహో మమ.

“కుసలం విజ్జతే మయ్హం, పబ్బజిం అనగారియం;

పూజారహో అహం అజ్జ, సక్యపుత్తస్స సాసనే.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే.... కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా విముత్తిసుఖేన విహరన్తో వస్ససతపరినిబ్బుతే భగవతి వేసాలికేసు వజ్జిపుత్తకేసు దస వత్థూని పగ్గయ్హ ఠితేసు కాకణ్డకపుత్తేన యసత్థేరేన ఉస్సాహితేహి సత్తసతేహి ఖీణాసవేహి తం దిట్ఠిం భిన్దిత్వా సద్ధమ్మం పగ్గణ్హన్తేహి ధమ్మవినయసఙ్గహే కతే తేసం వజ్జిపుత్తకానం ఉద్ధమ్మఉబ్బినయదీపనే ధమ్మసంవేగేన థేరో –

౨౯౧.“యో దన్ధకాలే తరతి, తరణీయే చ దన్ధయే;
అయోనిసంవిధానేన, బాలో దుక్ఖం నిగచ్ఛతి.

౨౯౨.“తస్సత్థా పరిహాయన్తి, కాళపక్ఖేవ చన్దిమా;
ఆయసక్యఞ్చ పప్పోతి, మిత్తేహి చ విరుజ్ఝతి.

౨౯౩.“యో దన్ధకాలే దన్ధేతి, తరణీయే చ తారయే;
యోనిసో సంవిధానేన, సుఖం పప్పోతి పణ్డితో.

౨౯౪.“తస్సత్థా పరిపూరేన్తి, సుక్కపక్ఖేవ చన్దిమా;
యసో కిత్తిఞ్చ పప్పోతి, మిత్తేహి న విరుజ్ఝతీ”తి. –

ఇమా గాథా భణన్తో అఞ్ఞం బ్యాకాసి.

తత్థ **యో దన్ధకాలే తరతీ**తి కిస్మిఞ్చి కత్తబ్బవత్థుస్మిం – “కప్పతి ను ఖో, న ను ఖో కప్పతీ”తి వినయకుక్కుచ్చే ఉప్పన్నే యావ వియత్తం వినయధరం పుచ్ఛిత్వా తం కుక్కుచ్చం న వినోదేతి, తావ దన్ధకాలే తస్స కిచ్చస్స దన్ధాయితబ్బసమయే తరతి మద్దిత్వా వీతిక్కమం కరోతి. **తరణీయే చ దన్ధయే**తి గహట్ఠస్స తావ సరణగమనసీలసమాదానాదికే, పబ్బజితస్స వత్తపటివత్తకరణాదికే సమథవిపస్సనానుయోగే చ తరితబ్బే సమ్పత్తే సీఘం తం కిచ్చం అననుయుఞ్జిత్వా – “ఆగమనమాసే పక్ఖే వా కరిస్సామీ”తి దన్ధాయేయ్య, తం కిచ్చం అకరోన్తోవ కాలం వీతినామేయ్య. **అయోనిసంవిధానేనా**తి ఏవం దన్ధాయితబ్బే తరన్తో తరితబ్బే చ దన్ధాయన్తో అనుపాయసంవిధానేన ఉపాయసంవిధానాభావేన **బాలో,** మన్దబుద్ధికో పుగ్గలో, సమ్పతి ఆయతిఞ్చ **దుక్ఖం** అనత్థం పాపుణాతి.

తస్సత్థా పరిహాయన్తీతి తస్స తథారూపస్స పుగ్గలస్స దిట్ఠధమ్మికాదిభేదా అత్థా **కాళపక్ఖే చన్దిమా** వియ, **పరిహాయన్తి** దివసే దివసే పరిక్ఖయం పరియాదానం గచ్ఛన్తి. “అసుకో పుగ్గలో అస్సద్ధో అప్పసన్నో కుసీతో హీనవీరియో”తిఆదినా. **ఆయసక్యం** విఞ్ఞూహి గరహితబ్బతం **పప్పోతి** పాపుణాతి. **మిత్తేహి చ విరుజ్ఝతీ**తి “ఏవం పటిపజ్జ, మా ఏవం పటిపజ్జా”తి ఓవాదదాయకేహి కల్యాణమిత్తేహి “అవచనీయా మయ”న్తి ఓవాదస్స అనాదానేనేవ విరుద్ధో నామ హోతి.

సేసగాథాద్వయస్స వుత్తవిపరియాయేన అత్థో వేదితబ్బో. కేచి పనేత్థ – “తరతి దన్ధయే”తిపదానం అత్థభావేన భావనాచిత్తస్స పగ్గహనిగ్గహే ఉద్ధరన్తి. తం పచ్ఛిమగాథాసు యుజ్జతి. పురిమా హి ద్వే గాథా పబ్బజితకాలతో పట్ఠాయ

చరితబ్బం సమణధమ్మం అకత్వా కుక్కుచ్చపకతతాయ దస వత్థూని దీపేత్వా సఙ్ఘేన నిక్కడ్ఢితే వజ్జిపుత్తకే సన్ధాయ థేరేన వుత్తా. పచ్ఛిమా పన అత్తసదిసే సమ్మా పటిపన్నే సకత్థం నిప్ఫాదేత్వా ఠితేతి.

సమ్భూతత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. రాహులత్థేరగాథావణ్ణనా

ఉభయేనాతిఆదికా ఆయస్మతో రాహులత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో సత్థారం ఏకం భిక్ఖుం సిక్ఖాకామానం అగ్గట్ఠానే ఠపేన్తం దిస్వా సయమ్పి తం ఠానన్తరం పత్థేత్వా సేనాసనవిసోధనవిజ్జోతనాదికం ఉళారం పుఞ్ఞం కత్వా పణిధానమకాసి. సో తతో చవిత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే అమ్హాకం బోధిసత్తం పటిచ్చ యసోధరాయ దేవియా కుచ్ఛిమ్హి నిబ్బత్తిత్వా **రాహులో**తి లద్ధనామో మహతా ఖత్తియపరివారేన వడ్ఢి, తస్స పబ్బజ్జావిధానం ఖన్ధకే (మహావ. ౧౦౫) ఆగతమేవ. సో పబ్బజిత్వా సత్థు సన్తికే అనేకేహి సుత్తపదేహి సులద్ధోవాదో పరిపక్కఞాణో విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౨.౮౫-౮౭) –

“పదుముత్తరస్స భగవతో, లోకజేట్ఠస్స తాదినో;
సత్తభూమమ్హి పాసాదే, ఆదాసం సన్థరిం అహం.

“ఖీణాసవసహస్సేహి, పరికిణ్ణో మహాముని;
ఉపాగమి గన్ధకుటిం, ద్విపదిన్దో నరాసభో.

“విరోచేన్తో గన్ధకుటిం, దేవదేవో నరాసభో;
భిక్ఖుసఙ్ఘే ఠితో సత్థా, ఇమా గాథా అభాసథ.

“యేనాయం జోతితా సేయ్యా, ఆదాసోవ సుసన్థతో;
తమహం కిత్తయిస్సామి, సుణాథ మమ భాసతో.

“సోణ్ణమయా రూపిమయా, అథో వేళురియామయా;
నిబ్బత్తిస్సన్తి పాసాదా, యే కేచి మనసో పియా.

“చతుసట్ఠిక్ఖత్తుం దేవిన్దో, దేవరజ్జం కరిస్సతి;
సహస్సక్ఖత్తుం చక్కవత్తీ, భవిస్సతి అనన్తరా.

“ఏకవీసతికప్పమ్హి, విమలో నామ ఖత్తియో;
చాతురన్తో విజితావీ, చక్కవత్తీ భవిస్సతి.

“నగరం రేణువతీ నామ, ఇట్ఠకాహి సుమాపితం;

ఆయామతో తీణి సతం, చతురస్ససమాయుతం.

“సుదస్సనో నామ పాసాదో, విస్సకమ్మేన మాపితో;
కూటాగారవరూపేతో, సత్తరతనభూసితో.

“దససద్దావివిత్తం తం, విజ్జాధరసమాకులం;
సుదస్సనంవ నగరం, దేవతానం భవిస్సతి.

“పభా నిగ్గచ్ఛతే తస్స, ఉగ్గచ్ఛన్తేవ సూరియే;
విరోచేస్సతి తం నిచ్చం, సమన్తా అట్ఠయోజనం.

“కప్పసతసహస్సమ్హి, ఓక్కాకకులసమ్భవో;
గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

“తుసితా సో చవిత్వాన, సుక్కమూలేన చోదితో;
గోతమస్స భగవతో, అత్రజో సో భవిస్సతి.

“సచేవసేయ్య అగారం, చక్కవత్తీ భవేయ్య సో;
అట్ఠానమేతం యం తాదీ, అగారే రతిమజ్ఝగా.

“నిక్ఖమిత్వా అగారమ్హా, పబ్బజిస్సతి సుబ్బతో;
రాహులో నామ నామేన, అరహా సో భవిస్సతి.

“కికీవ అణ్డం రక్ఖేయ్య, చామరీ వియ వాలధిం;
నిపకో సీలసమ్పన్నో, మమం రక్ఖి మహాముని.

“తస్సాహం ధమ్మమఞ్ఞాయ, విహాసిం సాసనే రతో;
సబ్బాసవే పరిఞ్ఞాయ, విహరామి అనాసవో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే.... కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.
అరహత్తం పన పత్వా అత్తనో పటిపత్తిం పచ్చవేక్ఖిత్వా అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౨౯౫.“ఉభయేనేవ సమ్పన్నో, రాహులభద్దోతి మం విదూ;
యఞ్చమ్హి పుత్తో బుద్ధస్స, యఞ్చ ధమ్మేసు చక్ఖుమా.

౨౯౬.“యఞ్చ మే ఆసవా ఖీణా, యఞ్చ నత్థి పునబ్భవో;
అరహా దక్ఖిణేయ్యోమ్హి, తేవిజ్జో అమతద్దసో.

౨౯౭."కామన్ధా జాలపచ్ఛన్నా, తణ్హాఛదనఛాదితా;

పమత్తబన్ధునా బద్ధా, మచ్ఛావ కుమినాముఖే.

౨౯౮."తం కామం అహముజ్ఝిత్వా, ఛేత్వా మారస్స బన్ధనం;

సమూలం తణ్హమబ్బుయ్హ, సీతిభూతోస్మి నిబ్బుతో"తి. –

చతస్సో గాథా అభాసి.

తత్థ **ఉభయేనేవ సమ్పన్నో**తి జాతిసమ్పదా, పటిపత్తిసమ్పదాతి ఉభయసమ్పత్తియాపి సమ్పన్నో సమన్నాగతో. **రాహులభద్దోతి మం విదూ**తి "రాహులభద్దో"తి మం సబ్రహ్మచారినో సఞ్జానన్తి. తస్స హి జాతసాసనం సుత్వా బోధిసత్తేన "రాహు జాతో, బన్ధనం జాత"న్తి వుత్తవచనం ఉపాదాయ సుద్ధోదనమహారాజా "రాహులో"తి నామం గణ్హి. తత్థ ఆదితో పితరా వుత్తపరియాయమేవ గహేత్వా ఆహ – "రాహులభద్దోతి మం విదూ"తి. **భద్దో**తి చ పసంసావచనమేతం.

ఇదాని తం ఉభయసమ్పత్తిం దస్సేతుం "**యఞ్చమ్హి**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **య**న్తి యస్మా. **చ**-సద్దో సముచ్చయత్థో. **అమ్హి పుత్తో బుద్ధస్సా**తి సమ్మాసమ్బుద్ధస్స ఓరసపుత్తో అమ్హి. **ధమ్మేసూ**తి లోకియేసు లోకుత్తరేసు చ ధమ్మేసు, చతుసచ్చధమ్మేసూతి అత్థో. **చక్ఖుమా**తి మగ్గపఞ్ఞాచక్ఖునా చక్ఖుమా చ అమ్హీతి యోజేతబ్బం.

పున అపరాపరేహిపి పరియాయేహి అత్తని ఉభయసమ్పత్తిం దస్సేతుం – "**యఞ్చ మే ఆసవా ఖీణా**"తి గాథమాహ. తత్థ **దక్ఖిణేయ్యో**తి దక్ఖిణారహో. **అమతద్దసో**తి నిబ్బానస్స దస్సావీ. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

ఇదాని యాయ విజ్జాసమ్పత్తియా చ విముత్తిసమ్పత్తియా చ అభావేన సత్తకాయో కుమినే బద్ధమచ్ఛా వియ సంసారే పరివత్తతి, తం ఉభయసమ్పత్తిం అత్తని దస్సేతుం "**కామన్ధా**"తి గాథాద్వయమాహ. తత్థ కామేహి కామేసు వా అన్ధాతి **కామన్ధా**. "ఛన్దో రాగో"తిఆదివిభాగేహి (చూళని॰ అజితమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౮) కిలేసకామేహి రూపాదీసు వత్థుకామేసు అనాదీనవదస్సితాయ అన్ధీకతా. **జాలపచ్ఛన్నా**తి సకలం భవత్తయం అజ్ఝోత్థరిత్వా ఠితేన విసత్తికాజాలేన పకారతో ఛన్నా పలిగుణ్ఠితా. **తణ్హాఛదనఛాదితా**తి తతో ఏవ తణ్హాసఙ్ఖాతేన ఛదనేన ఛాదితా నివుతా సబ్బసో పటికుజ్జితా. **పమత్తబన్ధునా బద్ధా, మచ్ఛావ కుమినాముఖే**తి కుమినాముఖే మచ్ఛబన్ధానం మచ్ఛపసిబ్బకముఖే బద్ధా మచ్ఛా వియ పమత్తబన్ధునా మారేన యేన కామబన్ధనేన బద్ధా ఇమే సత్తా తతో న నిగచ్ఛన్తి అన్తోబన్ధనగతావ హోన్తి.

తం తథారూపం **కామం** బన్ధనభూతం **ఉజ్ఝిత్వా** పుబ్బభాగపటిపత్తియా పహాయ కిలేస**మారస్స బన్ధనం ఛేత్వా**, పున అరియమగ్గసత్థేన అనవసేసతో సముచ్ఛిన్దిత్వా తతో ఏవ అవిజ్జాసఙ్ఖాతేన మూలేన **సమూలం**, కామతణ్హాదికం **తణ్హం అబ్బుయ్హ** ఉద్ధరిత్వా సబ్బకిలేసదరథపరిళాహాభావతో, **సీతిభూతో** సఉపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా నిబ్బుతో, అహం **అస్మి** హోమీతి అత్థో.

రాహులత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. చన్దనత్థేరగాథావణ్ణనా

జాతరూపేనాతిఆదికా ఆయస్మతో చన్దనత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో ఇతో ఏకతింసే కప్పే బుద్ధసుఞ్ఞే లోకే రుక్ఖదేవతా హుత్వా నిబ్బత్తో సుదస్సనం నామ పచ్చేకబుద్ధం పబ్బతన్తరే వసన్తం దిస్వా పసన్నమానసో కుటజపుప్ఫేహి పూజం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం విభవసమ్పన్నే కులే నిబ్బత్తిత్వా **చన్దనో**తి లద్ధనామో వయప్పత్తో ఘరావాసం వసన్తో సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా సోతాపన్నో అహోసి. సో ఏకం పుత్తం లభిత్వా ఘరావాసం పహాయ పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మట్ఠానం గహేత్వా అరఞ్ఞే విహరన్తో సత్థారం వన్దితుం సావత్థిం ఆగతో సుసానే వసతి. తస్స ఆగతభావం సుత్వా పురాణదుతియికా అలఙ్కతపటియత్తా దారకం ఆదాయ మహతా పరివారేన థేరస్స సన్తికం గచ్ఛతి – “ఇత్థికుత్తాదీహి నం పలోభేత్వా ఉప్పబ్బాజేస్సామీ”తి. థేరో తం ఆగచ్ఛన్తిం దూరతోవ దిస్వా “ఇదానిస్సా అవిసయో భవిస్సామీ”తి యథారద్ధం విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౫౨.౩౭-౪౩) –

“హిమవన్తస్సావిదూరే , వసలో నామ పబ్బతో;
బుద్ధో సుదస్సనో నామ, వసతే పబ్బతన్తరే.

“పుప్ఫం హేమవన్తం మయ్హం, వేహాసం అగమాసహం;
తత్థద్దసాసిం సమ్బుద్ధం, ఓఘతిణ్ణమనాసవం.

“పుప్ఫం కుటజమాదాయ, సిరే కత్వాన అఞ్జలిం;
బుద్ధస్స అభిరోపేసిం, సయమ్భుస్స మహేసినో.

“ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం పుప్ఫమభిపూజయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

ఛళభిఞ్ఞో పన హుత్వా ఆకాసే ఠత్వా తస్సా ధమ్మం దేసేత్వా సరణేసు చ సీలేసు చ పతిట్ఠాపేత్వా సయం అత్తనా పుబ్బే వసితట్ఠానమేవ గతో. సహాయభిక్ఖూహి – “విప్పసన్నాని ఖో తే, ఆవుసో, ఇన్ద్రియాని, కచ్చి తయా సచ్చాని పటివిద్ధానీ”తి పుట్ఠో –

౨౯౯. “జాతరూపేన సఞ్ఛన్నా, దాసీగణపురక్ఖతా;
అఙ్కేన పుత్తమాదాయ, భరియా మం ఉపాగమి.

౩౦౦. “తఞ్చ దిస్వాన ఆయన్తిం, సకపుత్తస్స మాతరం;
అలఙ్కతం సువసనం, మచ్చుపాసంవ ఓడ్డితం.

౩౦౧. “తతో మే మనసీకారో, యోనిసో ఉదపజ్జథ;
ఆదీనవో పాతురహు, నిబ్బిదా సమతిట్ఠథ.

౩౦౨.“తతో చిత్తం విముచ్చి మే, పస్స ధమ్మసుధమ్మతం;

తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా, కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి. –

ఇమాహి గాథాహి అత్తనో పటిపత్తిం కథేన్తో అఞ్ఞం బ్యాకాసి.

తత్థ **జాతరూపేన సఞ్ఛన్నా**తి జాతరూపమయేన సీసూపగాదిఅలఙ్కారేన అలఙ్కరణవసేన పటిచ్ఛాదితసరీరా, సబ్బాభరణభూసితాతి అత్థో. **దాసీగణపురక్ఖతా**తి యథారహం అలఙ్కతపటియత్తేన అత్తనో దాసిగణేన పురతో కతా పరివారితాతి అత్థో. **అఙ్కేన పుత్తమాదాయా**తి “అపి నామ పుత్తమ్పి దిస్వా గేహస్సితసాతో భవేయ్యా”తి పుత్తం అత్తనో అఙ్కేన గహేత్వా.

ఆయన్తిన్తి ఆగచ్ఛన్తిం. **సకపుత్తస్స మాతర**న్తి మమ ఓరసపుత్తస్స జననిం, మయ్హం పురాణదుతియికన్తి అత్థో. సబ్బమిదం థేరో అత్తనో కామరాగసముచ్ఛేదం బహుమఞ్ఞన్తో వదతి. **యోనిసో ఉదపజ్జథా**తి “ఏవరూపాపి నామ సమ్పత్తి జరాబ్యాధిమరణేహి అభిభుయ్యతి, అహో సఙ్ఖారా అనిచ్చా అధువా అనస్సాసికా”తి ఏవం యోనిసోమనసికారో ఉప్పజ్జి. సేసం హేట్ఠా వుత్తనయమేవ.

చన్దనత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. ధమ్మికత్థేరగాథావణ్ణనా

ధమ్మో హవేతిఆదికా ఆయస్మతో ధమ్మికత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో సిఖిస్స భగవతో కాలే మిగలుద్దకో హుత్వా ఏకదివసం అరఞ్ఞాయతనే దేవపరిసాయ సత్థు ధమ్మం దేసేన్తస్స “ధమ్మో ఏసో వుచ్చతీ”తి దేసనాయ నిమిత్తం గణ్హి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కోసలరట్ఠే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా **ధమ్మికో**తి లద్ధనామో వయప్పత్తో జేతవనపటిగ్గహణే లద్ధప్పసాదో పబ్బజిత్వా అఞ్ఞతరస్మిం గామకావాసే ఆవాసికో హుత్వా విహరన్తో ఆగన్తుకానం భిక్ఖూనం వత్తావత్తేసు ఉజ్ఝానబహులో అక్ఖమో అహోసి. తేన భిక్ఖూ తం విహారం ఛడ్డేత్వా పక్కమింసు. సో ఏకకోవ అహోసి. విహారసామికో ఉపాసకో తం కారణం సుత్వా భగవతో తం పవత్తిం ఆరోచేసి. సత్థా తం భిక్ఖుం పక్కోసేత్వా తమత్థం పుచ్ఛిత్వా తేన “ఏవం, భన్తే”తి వుత్తే – “నాయం ఇదానేవ అక్ఖమో, పుబ్బేపి అక్ఖమో అహోసీ”తి వత్వా భిక్ఖూహి యాచితో రుక్ఖధమ్మం (జా. ౧.౧.౭౪) కథేత్వా ఉపరి తస్స ఓవాదం దేన్తో –

౩౦౩. “ధమ్మో హవే రక్ఖతి ధమ్మచారిం, ధమ్మో సుచిణ్ణో సుఖమావహాతి;

ఏసానిసంసో ధమ్మే సుచిణ్ణే, న దుగ్గతిం గచ్ఛతి ధమ్మచారీ.

౩౦౪.“న హి ధమ్మో అధమ్మో చ, ఉభో సమవిపాకినో;

అధమ్మో నిరయం నేతి, ధమ్మో పాపేతి సుగ్గతిం.

౩౦౫.“తస్మా హి ధమ్మేసు కరేయ్య ఛన్దం, ఇతి మోదమానో సుగతేన తాదినా;

ధమ్మే ఠితా సుగతవరస్స సావకా, నీయన్తి ధీరా సరణవరగ్గగామినో.

౩౦౬. “విప్ఫోటితో గణ్డమూలో, తణ్హాజాలో సమూహతో;

సో ఖీణసంసారో న చత్థి కిఞ్చనం,

చన్దో యథా దోసినా పుణ్ణమాసియ”న్తి. – చతస్సో గాథా అభాసి;

తత్థ **ధమ్మో**తి లోకియలోకుత్తరో సుచరితధమ్మో. **రక్ఖతీ**తి అపాయదుక్ఖతో రక్ఖతి, సంసారదుక్ఖతో చ వివట్టూపనిస్సయభూతో రక్ఖతియేవ. **ధమ్మచారి**న్తి తం ధమ్మం చరన్తం పటిపజ్జన్తం. **సుచిణ్ణో**తి సుట్ఠు చిణ్ణో కమ్మఫలాని సద్దహిత్వా సక్కచ్చం చిత్తీకత్వా ఉపచితో. **సుఖ**న్తి లోకియలోకుత్తరసుఖం. తత్థ లోకియం తావ కామావచరాదిభేదో ధమ్మో యథాసకం సుఖం దిట్ఠే వా ధమ్మే ఉపపజ్జే వా అపరే వా పరియాయే **ఆవహతి** నిప్ఫాదేతి, ఇతరం పన వివట్టూపనిస్సయే ఠత్వా చిణ్ణో పరమ్పరాయ ఆవహతీతి వత్తుం వట్టతి అనుపనిస్సయస్స తదభావతో. **ఏసానిసంసో ధమ్మే సుచిణ్ణే, న దుగ్గతిం గచ్ఛతి ధమ్మచారీ**తి ధమ్మచారీ పుగ్గలో ధమ్మే సుచిణ్ణే తంనిమిత్తం దుగ్గతిం న గచ్ఛతీతి ఏసో ధమ్మే సుచిణ్ణే ఆనిసంసో ఉద్రయోతి అత్థో.

యస్మా ధమ్మేనేవ సుగతిగమనం, అధమ్మేనేవ చ దుగ్గతిగమనం, తస్మా “ధమ్మో అధమ్మో”తి ఇమే అఞ్ఞమఞ్ఞం అసంకిణ్ణఫలాతి దస్సేతుం “**న హి ధమ్మో**”తిఆదినా దుతియం గాథమాహ. తత్థ **అధమ్మో**తి ధమ్మపటిపక్ఖో దుచ్చరితం. **సమవిపాకినో**తి సదిసవిపాకా సమానఫలా.

తస్మాతి యస్మా ధమ్మాధమ్మానం అయం యథావుత్తో విపాకభేదో, తస్మా. **ఛన్ద**న్తి కత్తుకమ్యతాఛన్దం. **ఇతి మోదమానో సుగతేన తాదినా**తి ఇతి ఏవం వుత్తప్పకారేన ఓవాదదానేన సుగతేన సమ్మగ్గతేన సమ్మాపటిపన్నేన ఇట్ఠాదీసు తాదిభావప్పత్తియా తాదినామవతా హేతుభూతేన మోదమానో తుట్ఠిం ఆపజ్జమానో ధమ్మేసు ఛన్దం కరేయ్యాతి యోజనా. ఏత్తావతా వట్టం దస్సేత్వా ఇదాని వివట్టం దస్సేన్తో “**ధమ్మే ఠితా**”తిఆదిమాహ. తస్సత్థో – యస్మా సుగతస్స వరస్స సుగతేసు చ వరస్స సమ్మాసమ్బుద్ధస్స **సావకా** తస్స **ధమ్మే ఠితా ధీరా** అతివియ అగ్గభూతసరణగామినో తేనేవ సరణగమనసఙ్ఖాతే ధమ్మే ఠితభావేన సకలవట్టదుక్ఖతోపి **నీయన్తి** నిస్సరన్తి, తస్మా హి ధమ్మేసు కరేయ్య ఛన్దన్తి.

ఏవం సత్థారా తీహి గాథాహి ధమ్మే దేసితే దేసనానుసారేన యథానిసిన్నోవ విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౨౩.౪౪-౫౦) –

“మిగలుద్దో పురే ఆసిం, అరఞ్ఞే విపినే అహం;

అద్దసం విరజం బుద్ధం, దేవసఙ్ఘపురక్ఖతం.

“చతుసచ్చం పకాసేన్తం, దేసేన్తం అమతం పదం;

అస్సోసిం మధురం ధమ్మం, సిఖినో లోకబన్ధునో.

“ఘోసే చిత్తం పసాదేసిం, అసమప్పటిపుగ్గలే;

తత్థ చిత్తం పసాదేత్వా, ఉత్తరిం దుత్తరం భవం.

"ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం సఞ్ఞమలభిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఘోససఞ్ఞాయిదం ఫలం.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

తథా అరహత్తే పతిట్ఠితో. అరహత్తం పన పత్వా అత్తనా అధిగతం విసేసం సత్థు నివేదేన్తో చరిమగాథాయ అఞ్ఞం బ్యాకాసి.

తత్థ **విప్ఫోటితో**తి విధుతో, మగ్గఞాణేన పటినిస్సట్ఠోతి అత్థో. **గణ్డమూలో**తి అవిజ్జా. సా హి గణ్డతి సవతి. "గణ్డోతి ఖో, భిక్ఖు, పఞ్చన్నేతం ఉపాదానక్ఖన్ధానం అధివచన"న్తి (సం॰ ని॰ ౪.౧౦౩; అ॰ ని॰ ౬.౨౩; ౮.౫౬; ౯.౧౫; చూళని॰ ఖగ్గవిసాణసుత్తనిద్దేస ౧౩౭) ఏవం సత్థారా వుత్తస్స దుక్ఖమూలయోగతో, కిలేసాసుచిపగ్ఘరణతో, ఉప్పాదజరాభఙ్గేహి ఉద్ధుమాతపక్కపభిజ్జనతో చ, గణ్డాభిధానస్స ఉపాదానక్ఖన్ధపఞ్చకస్స మూలం కారణం **తణ్హాజాలో సమూహతో**తి తణ్హాసఙ్ఖాతో జాలో మగ్గేన సముగ్ఘాటితో. **సో ఖీణసంసారో న చత్థి కిఞ్చన**న్తి సో అహం ఏవం పహీనతణ్హావిజ్జతాయ పరిక్ఖీణసంసారో పహీనభవమూలత్తా ఏవ న చత్థి, న చ ఉపలబ్భతి రాగాదికిఞ్చనం. **చన్దో యథా దోసినా పుణ్ణమాసియ**న్తి యథా నామ చన్దో అబ్భమహికాదిదోసరహితో పుణ్ణమాసియం పరిపుణ్ణకాలే ఏవం అహమ్పి అరహత్తాధిగమేన అపేతరాగాదికిఞ్చనో పరిపుణ్ణధమ్మకోట్ఠాసో అహోసిన్తి.

ధమ్మికత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౧. సప్పకత్థేరగాథావణ్ణనా

యదా బలాకాతిఆదికా ఆయస్మతో సప్పకత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో ఇతో ఏకతింసే కప్పే మహానుభావో నాగరాజా హుత్వా నిబ్బత్తో సమ్భవస్స నామ పచ్చేకబుద్ధస్స అబ్భోకాసే సమాపత్తియా నిసిన్నస్స మహన్తం పదుమం గహేత్వా ఉపరిముద్ధని ధారేన్తో పూజం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా **సప్పకో**తి లద్ధనామో విఞ్ఞుతం పత్తో భగవతో సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా కమ్మట్ఠానం గహేత్వా అజకరణియా నామ నదియా తీరే లేణగిరివిహారే వసన్తో నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౫౨.౭౮-౮౩) –

"హిమవన్తస్సావిదూరే, రోమసో నామ పబ్బతో;
బుద్ధోపి సమ్భవో నామ, అబ్భోకాసే వసీ తదా.

"భవనా నిక్ఖమిత్వాన, పదుమం ధారయిం అహం;
ఏకాహం ధారయిత్వాన, భవనం పునరాగమిం.

"ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం బుద్ధమభిపూజయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

సో అరహత్తం పత్వా సత్థారం వన్దితుం సావత్థిం ఆగతో ఞాతీహి ఉపట్ఠీయమానో తత్థ కతిపాహం వసిత్వా ధమ్మం దేసేత్వా ఞాతకే సరణేసు చ సీలేసు చ పతిట్ఠాపేత్వా యథావుత్తట్ఠానమేవ గన్తుకామో అహోసి. తం ఞాతకా “ఇధేవ, భన్తే, వసథ, మయం పటిజగ్గిస్సామా”తి యాచింసు. సో గమనాకారం దస్సేత్వా రితో అత్తనా వసితట్ఠానకిత్తనాపదేసేన వివేకాభిరతిం పకాసేన్తో –

౩౦౭. “యదా బలాకా సుచిపణ్డరచ్ఛదా, కాళస్స మేఘస్స భయేన తజ్జితా;
పలేహితి ఆలయమాలయేసినీ, తదా నదీ అజకరణీ రమేతి మం.

౩౦౮. “యదా బలాకా సువిసుద్ధపణ్డరా, కాళస్స మేఘస్స భయేన తజ్జితా;
పరియేసతి లేణమలేణదస్సినీ, తదా నదీ అజకరణీ రమేతి మం.

౩౦౯. “కం ను తత్థ న రమేన్తి, జమ్బుయో ఉభతో తహిం;
సోభేన్తి ఆపగాకూలం, మమ లేణస్స పచ్ఛతో.

౩౧౦. “తామతమదసఙ్ఘసుప్పహీనా , భేకా మన్దవతీ పనాదయన్తి;
నాజ్జ గిరినదీహి విప్పవాససమయో,
ఖేమా అజకరణీ సివా సురమ్మా”తి. – చతస్సో గాథా అభాసి;

తత్థ **యదాతి** యస్మిం కాలే. **బలాకాతి** బలాకాసకుణికా. **సుచిపణ్డరచ్ఛదాతి** సుచిసుద్ధధవలపక్ఖా. **కాళస్స మేఘస్స భయేన తజ్జితాతి** జలభారభరితతాయ కాళస్స అఞ్జనగిరిసన్నికాసస్స పావుస్సకమేఘస్స గజ్జితో వుట్ఠిభయేన నిబ్బిజ్జితా భింసాపితా. **పలేహితీతి** గోచరభూమితో ఉప్పతిత్వా గమిస్సతి. **ఆలయన్తి** నిలయం అత్తనో కులావకం. **ఆలయేసినీతి** తత్థ ఆలయనం నిలీయనమేవ ఇచ్ఛన్తీ. **తదా నదీ అజకరణీ రమేతి మన్తి** తస్మిం పావుస్సకాలే అజకరణీనామికా నదీ నవోదకస్స పూరా హారహారినీ కులఙ్కసా మం రమేతి మమ చిత్తం ఆరాధేతీతి ఉతుపదేసవిసేసకిత్తనాపదేసేన వివేకాభిరతిం పకాసేసి.

సువిసుద్ధపణ్డరాతి సుట్ఠు విసుద్ధపణ్డరవణ్ణా, అసమ్మిస్సవణ్ణా సబ్బసేతాతి అత్థో. **పరియేసతీతి** మగ్గతి. **లేణన్తి** వసనట్ఠానం. **అలేణదస్సినీతి** వసనట్ఠానం అపస్సన్తీ. పుబ్బే నిబద్ధవసనట్ఠానస్స అభావేన అలేణదస్సినీ, ఇదాని పావుస్సకాలే మేఘగజ్జితేన ఆహితగబ్భా **పరియేసతి లేణన్తి** నిబద్ధవసనట్ఠానం కులావకం కరోతీతి అత్థో.

కం ను తత్థ…పే॰… పచ్ఛతోతి మమ వసనకమహాలేణస్స **పచ్ఛతో** పచ్ఛాభాగే **ఆపగాకూలం** అజకరణీనదియా ఉభతోతీరం **తహిం తహిం** ఇతో చితో చ సోభేన్తియో నిచ్చకాలం ఫలభారనమితసాఖా సినిద్ధపణ్ణచ్ఛాయా **జమ్బుయో తత్థ** తస్మిం ఠానే **కం** నామ సత్తం **న రమేన్తి ను**, సబ్బం రమేన్తియేవ.

తామతమదసఙ్ఘసుప్పహీనాతి అమతం వుచ్చతి అగదం, తేన మజ్జన్తీతి అమతమదా, సప్పా, తేసం సఙ్ఘో అమతమదసఙ్ఘో, తతో సుట్ఠు పహీనా అపగతా. **భేకా** మణ్డూకియో, **మన్దవతీ** సరవతియో, **పనాదయన్తి** తం ఠానం

మధురేన వస్సితేన నిన్నాదయన్తి. **నాజ్జ గిరినదీహి విప్పవాససమయోతి** అజ్జ ఏతరహి అఞ్ఞాహిపి పబ్బతేయ్యాహి నదీహి విప్పవాససమయో న హోతి, విసేసతో పన వాళమచ్ఛసుసుమారాదివిరహితతో **ఖేమా అజకరణీ** నదీ. సున్దరతలతిత్థపులినసమ్పత్తియా **సివా**. సుట్ఠు రమ్మా రమణీయా, తస్మా తత్థేవ మే మనో రమతీతి అధిప్పాయో.

ఏవం పన వత్వా ఞాతకే విస్సజ్జేత్వా అత్తనో వసనట్ఠానమేవ గతో. సుఞ్ఞాగారాభిరతిదీపనేన ఇదమేవ చ థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణం అహోసీతి.

సప్పకత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౨. ముదితత్థేరగాథావణ్ణనా

పబ్బజిన్తిఆదికా ఆయస్మతో ముదితత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో విపస్సిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సత్థారం దిస్వా పసన్నమానసో ఏకం మఞ్చమదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కోసలరట్ఠే గహపతికులే నిబ్బత్తిత్వా **ముదితో**తి లద్ధనామో విఞ్ఞుతం పాపుణి. తేన చ సమయేన తం కులం రఞ్ఞా కేనచిదేవ కరణీయేన పలిబుద్ధం అహోసి. ముదితో రాజభయాభీతో పలాయిత్వా అరఞ్ఞం పవిట్ఠో అఞ్ఞతరస్స ఖీణాసవత్థేరస్స వసనట్ఠానం ఉపగచ్ఛి. థేరో తస్స భీతభావం ఞత్వా “మా భాయీ”తి సమస్సాసేసి. సో “కిత్తకేన ను ఖో, భన్తే, కాలేన ఇదం మే భయం వూపసమేస్సతీ”తి పుచ్ఛిత్వా “సత్తట్ఠమాసే అతిక్కమిత్వా”తి వుత్తే – “ఏత్తకం కాలం అధివాసేతుం న సక్కోమి, పబ్బజిస్సామహం, భన్తే, పబ్బాజేథ మ”న్తి జీవితరక్ఖణత్థం పబ్బజ్జం యాచి. థేరో తం పబ్బాజేసి. సో పబ్బజిత్వా సాసనే పటిలద్ధసద్ధో భయే వూపసన్తేపి సమణధమ్మంయేవ రోచేన్తో కమ్మట్ఠానం గహేత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో – “అరహత్తం అప్పత్వా ఇమస్మా వసనగబ్భా బహి న నిక్ఖమిస్సామీ”తిఆదినా పటిఞ్ఞం కత్వా విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౩౬.౩౦-౩౩) –

> “విపస్సినో భగవతో, లోకజేట్ఠస్స తాదినో;
> ఏకం మఞ్చం మయా దిన్నం, పసన్నేన సపాణినా.
>
> “హత్థియానం అస్సయానం, దిబ్బయానం సమజ్ఝగం;
> తేన మఞ్చకదానేన, పత్తోమ్హి ఆసవక్ఖయం.
>
> “ఏకనవుతితో కప్పే, యం మఞ్చమదదిం తదా;
> దుగ్గతిం నాభిజానామి, మఞ్చదానస్సిదం ఫలం.
>
> “కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా విముత్తిసుఖం పటిసంవేదేన్తో సహాయభిక్ఖూహి అధిగతం పుచ్ఛితో అత్తనో పటిపన్నాకారం కథేన్తో –

౩౧౧. “పబ్బజిం జీవికత్థోహం, లద్ధాన ఉపసమ్పదం;
తతో సద్ధం పటిలభిం, దళ్హవీరియో పరక్కమిం.

౩౧౨. “కామం భిజ్జతుయం కాయో, మంసపేసీ విసీయరుం;
ఉభో జణ్ణుకసన్ధీహి, జఙ్ఘాయో పపతన్తు మే.

౩౧౩. “నాసిస్సం న పివిస్సామి, విహారా చ న నిక్ఖమే;
నపి పస్సం నిపాతేస్సం, తణ్హాసల్లే అనూహతే.

౩౧౪. “తస్స మేవం విహరతో, పస్స వీరియపరక్కమం;
తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా, కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి. –

చతస్సో గాథా అభాసి.

తత్థ **జీవికత్థో**తి జీవికాయ అత్థికో జీవికప్పయోజనో. “ఏత్థ పబ్బజిత్వా నిబ్భయో సుఖేన అకిలమన్తో జీవిస్సామీ”తి ఏవం జీవికత్థాయ పబ్బజిన్తి అత్థో. **లద్ధాన ఉపసమ్పద**న్తి పఠమం సామణేరపబ్బజ్జాయం ఠితో ఞత్తిచతుత్థేన కమ్మేన ఉపసమ్పదం లభిత్వా. **తతో సద్ధం పటిలభి**న్తి తతో ఉపసమ్పన్నకాలతో పట్ఠాయ కల్యాణమిత్తే సేవన్తో ద్వే మాతికా, తిస్సో అనుమోదనా, ఏకచ్చం సుత్తం, సమథకమ్మట్ఠానం, విపస్సనావిధిఞ్చ ఉగ్గణ్హన్తో బుద్ధాదీనం మహానుభావతం దిస్వా – “సమ్మాసమ్బుద్ధో భగవా, స్వాక్ఖాతో ధమ్మో, సుప్పటిపన్నో సఙ్ఘో”తి రతనత్తయే సద్ధం పటిలభిం. **దళ్హవీరియో పరక్కమి**న్తి ఏవం పటిలద్ధసద్ధో హుత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ సచ్చపటివేధాయ దళ్హవీరియో థిరవీరియో హుత్వా పరక్కమిం, అకుసలానం ధమ్మానం పహానాయ కుసలానం ధమ్మానం ఉపసమ్పదాయ సమ్మదేవ పదహిం.

యథా పన పరక్కమిం, తం దస్సేతుం ‘‘**కామ**’’న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **కామ**న్తి యథాకామం ఏకంసతో వా **భిజ్జతు. అయం కాయో**తి అయం మమ పూతికాయో, ఇమినా వీరియపతాపేన భిజ్జతి చే, భిజ్జతు ఛిన్నభిన్నం హోతు. **మంసపేసీ విసీయరు**న్తి ఇమినా దళ్హపరక్కమేన ఇమస్మా కాయా మంసపేసియో విసీయన్తి చే, విసీయన్తు ఇతో చితో విద్ధంసన్తు. **ఉభో జణ్ణుకసన్ధీహి, జఙ్ఘాయో పపతన్తు మే**తి ఉభోహి జణ్ణుకసన్ధీహి సహ మమ ఉభో జఙ్ఘాయో సత్థియో ఊరుబన్ధతో భిజ్జిత్వా భూమియం పపతన్తు. “మ”న్తిపి పాఠో, సో ఏవత్థో. సేసం హేట్ఠా వుత్తనయమేవ.

ముదితత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

చతుక్కనిపాతవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. పఞ్చకనిపాతో

౧. రాజదత్తత్థేరగాథావణ్ణనా

పఞ్చకనిపాతే **భిక్ఖు సివథికం గన్త్వా**తిఆదికా ఆయస్మతో రాజదత్తత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో, తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం ఉపచినన్తో, ఇతో చతుద్దసే కప్పే బుద్ధసుఞ్ఞే లోకే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో, ఏకదివసం కేనచిదేవ కరణీయేన వనన్తం ఉపగతో తత్థ అఞ్ఞతరం పచ్చేకబుద్ధం రుక్ఖమూలే నిసిన్నం దిస్వా పసన్నమానసో సుపరిసుద్ధం అమ్బాటకఫలం అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం సత్థవాహకులే నిబ్బత్తి. తస్స మహారాజం వేస్సవణం ఆరాధేత్వా పటిలద్ధభావతో మాతాపితరో **రాజదత్తో**తి నామం అకంసు. సో వయప్పత్తో పఞ్చహి సకటసతేహి భణ్డం ఆదాయ వాణిజ్జవసేన రాజగహం అగమాసి. తేన చ సమయేన రాజగహే అఞ్ఞతరా గణికా అభిరూపా దస్సనీయా పరమసోభగ్గయోగతో దివసే దివసే సహస్సం లభతి. అథ సో సత్థవాహపుత్తో దివసే దివసే తస్సా గణికాయ సహస్సం దత్వా సంవాసం కప్పేన్తో నచిరస్సేవ సబ్బం ధనం ఖేపేత్వా దుగ్గతో హుత్వా ఘాసచ్ఛాదనమత్తమ్పి అలభన్తో ఇతో చితో చ పరిబ్భమన్తో సంవేగప్పత్తో అహోసి. సో ఏకదివసం ఉపాసకేహి సద్ధిం వేళువనం అగమాసి.

తేన చ సమయేన సత్థా మహతియా పరిసాయ పరివుతో ధమ్మం దేసేన్తో నిసిన్నో హోతి. సో పరిసపరియన్తే నిసీదిత్వా సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా ధుతఙ్గాని సమాదియిత్వా సుసానే వసతి. తదా అఞ్ఞతరోపి సత్థవాహపుత్తో సహస్సం దత్వా తాయ గణికాయ సహ వసతి. సా చ గణికా తస్స హత్థే మహగ్ఘరతనం దిస్వా లోభం ఉప్పాదేత్వా అఞ్ఞేహి ధుత్తపురిసేహి తం మారాపేత్వా తం రతనం గణ్హి. అథ తస్స సత్థవాహపుత్తస్స మనుస్సా తం పవత్తిం సుత్వా ఓచరకమనుస్సే పేసేసుం. తే రత్తియం తస్సా గణికాయ ఘరం పవిసిత్వా ఛవిఆదీని అనుపహచ్చేవ తం మారేత్వా సివథికాయ ఛడ్డేసుం. రాజదత్తత్థేరో అసుభనిమిత్తం గహేతుం సుసానే విచరన్తో తస్సా గణికాయ కళేవరం పటిక్కూలతో మనసి కాతుం ఉపగతో కతిపయవారే యోనిసో మనసి కత్వా అచిరమతభావతో సోణసిఙ్గాలాదీహి అనుపహతఛవితాయ విసభాగవత్థుతాయ చ అయోనిసో మనసికరోన్తో, తత్థ కామరాగం ఉప్పాదేత్వా సంవిగ్గతరమానసో అత్తనో చిత్తం పరిభాసిత్వా ముహుత్తం ఏకమన్తం అపసక్కిత్వా ఆదితో ఉపట్ఠితం అసుభనిమిత్తమేవ గహేత్వా యోనిసో మనసికరోన్తో ఝానం ఉప్పాదేత్వా తం ఝానం పాదకం కత్వా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా తావదేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౪౪.౫౫-౫౮) –

> “విపినే బుద్ధం దిస్వాన, సయమ్భుం అపరాజితం;
> అమ్బాటకం గహేత్వాన, సయమ్భుస్స అదాసహం.
>
> “ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం ఫలమదదిం తదా;
> దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.
>
> “కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అత్తనో పటిపత్తిం పచ్చవేక్ఖిత్వా పీతిసోమనస్సజాతో –

౩౧౫. “భిక్ఖు సివథికం గన్త్వా, అద్దస ఇత్థిముజ్ఝితం;
అపవిద్ధం సుసానస్మిం, ఖజ్జన్తిం కిమిహీ ఫుటం.

౩౧౬. “యఞ్హి ఏకే జిగుచ్ఛన్తి, మతం దిస్వాన పాపకం;
కామరాగో పాతురహు, అన్ధోవ సవతీ అహుం.

౩౧౭. “ఓరం ఓదనపాకమ్హా, తమ్హా ఠానా అపక్కమిం;
సతిమా సమ్పజానోహం, ఏకమన్తం ఉపావిసిం.

౩౧౮. “తతో మే మనసీకారో, యోనిసో ఉదపజ్జథ;
ఆదీనవో పాతురహు, నిబ్బిదా సమతిట్ఠథ.

౩౧౯. “తతో చిత్తం విముచ్చి మే, పస్స ధమ్మసుధమ్మతం;
తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా, కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి. –

ఇమా పఞ్చ గాథా అభాసి.

తత్థ **భిక్ఖు సివథికం గన్త్వా**తి సంసారే భయస్స ఇక్ఖనతో భిక్ఖు, అసుభకమ్మట్ఠానత్థం ఆమకసుసానం ఉపగన్త్వా. “భిక్ఖూ”తి చేతం అత్తానం సన్ధాయ థేరో సయం వదతి. **ఇత్థి**న్తి ధీయతి ఏత్థ సుక్కసోణితం సత్తసన్తానభావేన సంహఞ్ఞతీతి ధీ, మాతుగామో. ఏవఞ్చ సభావనిరుత్తివసేన “ఇత్థీ”తిపి వుచ్చతి. వణ్ణాదీసు పన తంసదిసతాయ తంసభావానతివత్తనతో చ తబ్బోహారో. “ఇత్థీ”తి ఇత్థికళేవరం వదతి. **ఉజ్ఝిత**న్తి పరిచ్చత్తం ఉజ్ఝనియత్తా ఏవ **అపవిద్ధం** అనపేక్ఖభావేన ఖిత్తం. **ఖజ్జన్తిం కిమిహీ ఫుట**న్తి కిమీహి పూరితం హుత్వా ఖజ్జమానం.

యఞ్హి ఏకే జిగుచ్ఛన్తి, మతం దిస్వాన పాపకన్తి యం అపగతాయుఉస్మావిఞ్ఞాణతాయ మతం కళేవరం పాపకం నిహీనం లామకం ఏకే చోక్ఖజాతికా జిగుచ్ఛన్తి, ఓలోకేతుమ్పి న ఇచ్ఛన్తి. **కామరాగో పాతురహూ**తి తస్మిం కుణపే అయోనిసోమనసికారస్స బలవతాయ కామరాగో మయ్హం పాతురహోసి ఉప్పజ్జి. **అన్ధోవ సవతీ అహు**న్తి తస్మిం కళేవరే నవహి ద్వారేహి అసుచిం సవతి సన్దస్తే అసుచిభావస్స అదస్సనేన అన్ధో వియ అహోసిం. తేనాహ –

“రత్తో అత్థం న జానాతి, రత్తో ధమ్మం న పస్సతి;
అన్ధతమం తదా హోతి, యం రాగో సహతే నర”న్తి చ.

“కామచ్ఛన్దో ఖో, బ్రాహ్మణ, అన్ధకరణో అచక్ఖుకరణో”తి చ ఆది. కేచి పనేత్థ తకారాగమం కత్వా “కిలేసపరియుట్ఠానేన అవసవత్తి కిలేసస్స వా వసవత్తీ”తి అత్థం వదన్తి. అపరే “అన్ధోవ అసతి అహు”న్తి పాళిం వత్వా “కామరాగేన అన్ధో ఏవ హుత్వా సతిరహితో అహోసి”న్తి అత్థం వదన్తి. తదుభయం పన పాళియం నత్థి.

ఓరం ఓదనపాకమ్హాతి ఓదనపాకతో ఓరం, యావతా కాలేన సుపరిధోతతిన్తతణ్డులనాళియా ఓదనం పచతి, తతో ఓరమేవ కాలం, తతోపి లహుకాలేన రాగం వినోదేన్తో, **తమ్హా ఠానా అపక్కమిం** యస్మిం ఠానే ఠితస్స మే రాగో ఉప్పజ్జి, తమ్హా

ఠానా అపక్కమిం అపసక్కిం. అపక్కన్తోవ **సతిమా సమ్పజానోహం** సమణసఞ్ఞం ఉపట్ఠపేత్వా సతిపట్ఠానమనసికారవసేన సతిమా, సమ్మదేవ ధమ్మసభావజాననేన సమ్పజానో చ హుత్వా ఏకమన్తం ఉపావిసిం, పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా నిసీదిం. నిసిన్నస్స చ **తతో మే మనసీకారో, యోనిసో ఉదపజ్జథా**తిఆది సబ్బం హేట్ఠా వుత్తనయమేవాతి.

రాజదత్తత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. సుభూతత్థేరగాథావణ్ణనా

అయోగేతిఆదికా ఆయస్మతో సుభూతత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో కస్సపస్స భగవతో కాలే బారాణసియం గహపతిమహాసాలకులే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పసన్నమానసో సరణేసు చ సీలేసు చ పతిట్ఠాయ మాసే మాసే అట్ఠక్ఖత్తుం చతుజ్జాతియగన్ధేన సత్థు గన్ధకుటిం ఓపుఞ్జాపేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన నిబ్బత్తనిబ్బత్తట్ఠానే సుగన్ధసరీరో హుత్వా, ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే మగధరట్ఠే గహపతికులే నిబ్బత్తిత్వా **సుభూతో**తి లద్ధనామో వయప్పత్తో, నిస్సరణజ్ఝాసయతాయ ఘరావాసం పహాయ తిత్థియేసు పబ్బజిత్వా తత్థ సారం అలభన్తో, సత్థు సన్తికే ఉపతిస్సకోలితసేలాదికే బహూ సమణబ్రాహ్మణే పబ్బజిత్వా సామఞ్ఞసుఖం అనుభవన్తే దిస్వా సాసనే పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా ఆచరియుపజ్ఝాయే ఆరాధేత్వా కమ్మట్ఠానం గహేత్వా వివేకవాసం వసన్తో విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౫౫.౨౭౨-౩౦౮) –

"ఇమమ్హి భద్దకే కప్పే, బ్రహ్మబన్ధు మహాయసో;
కస్సపో నామ గోత్తేన, ఉప్పజ్జి వదతం వరో.

"అనుబ్యఞ్జనసమ్పన్నో, బాత్తింసవరలక్ఖణో;
బ్యామప్పభాపరివుతో, రంసిజాలసమోత్థటో.

"అస్సాసేతా యథా చన్దో, సూరియోవ పభఙ్కరో;
నిబ్బాపేతా యథా మేఘో, సాగరోవ గుణాకరో.

"ధరణీరివ సీలేన, హిమవావ సమాధినా;
ఆకాసో వియ పఞ్ఞాయ, అసఙ్గో అనిలో యథా.

"తదాహం బారాణసియం, ఉపపన్నో మహాకులే;
పహూతధనధఞ్ఞస్మిం, నానారతనసఞ్చయే.

"మహతా పరివారేన, నిసిన్నం లోకనాయకం;
ఉపేచ్చ ధమ్మమస్సోసిం, అమతంవ మనోహరం.

"ద్వత్తింసలక్ఖణధరో, సనక్ఖత్తోవ చన్దిమా;
అనుబ్యఞ్జనసమ్పన్నో, సాలరాజావ ఫుల్లితో.

“రంసిజాలపరిక్ఖిత్తో, దిత్తోవ కనకాచలో;
బ్యామప్పభాపరివుతో, సతరంసీ దివాకరో.

“సోణ్ణాననో జినవరో, సమణీవ సిలుచ్చయో;
కరుణాపుణ్ణహదయో, గుణేన వియ సాగరో.

“లోకవిస్సుతకిత్తి చ, సినేరూవ నగుత్తమో;
యససా విత్థతో వీరో, ఆకాససదిసో ముని.

“అసఙ్గచిత్తో సబ్బత్థ, అనిలో వియ నాయకో;
పతిట్ఠా సబ్బభూతానం, మహీవ మునిసత్తమో.

“అనుపలిత్తో లోకేన, తోయేన పదుమం యథా;
కువాదగచ్ఛదహనో, అగ్గిక్ఖన్ధోవ సోభతి.

“అగదో వియ సబ్బత్థ, కిలేసవిసనాసకో;
గన్ధమాదనసేలోవ, గుణగన్ధవిభూసితో.

“గుణానం ఆకరో వీరో, రతనానంవ సాగరో;
సిన్ధూవ వనరాజీనం, కిలేసమలహారకో.

“విజయీవ మహాయోధో, మారసేనావమద్దనో;
చక్కవత్తీవ సో రాజా, బోజ్ఝఙ్గరతనిస్సరో.

“మహాభిసక్కసఙ్ఖాసో, దోసబ్యాధితికిచ్ఛకో;
సల్లకత్తో యథా వేజ్జో, దిట్ఠిగణ్డవిఫాలకో.

“సో తదా లోకపజ్జోతో, సనరామరసక్కతో;
పరిసాసు నరాదిచ్చో, ధమ్మం దేసయతే జినో.

“దానం దత్వా మహాభోగో, సీలేన సుగతూపగో;
భావనాయ చ నిబ్బాతి, ఇచ్చేవమనుసాసథ.

“దేసనం తం మహస్సాదం, ఆదిమజ్ఝన్తసోభనం;
సుణన్తి పరిసా సబ్బా, అమతంవ మహారసం.

“సుత్వా సుమధురం ధమ్మం, పసన్నా జినసాసనే;
సుగతం సరణం గన్త్వా, యావజీవం నమస్సహం.

“మునినో గన్ధకుటియా, ఓపుఞ్జేసిం తదా మహిం;
చతుజ్జాతేన గన్ధేన, మాసే అట్ఠ దినేస్వహం.

“పణిధాయ సుగన్ధత్తం, సరీరవిస్సగన్ధినో;
తదా జినో వియాకాసి, సుగన్ధతనులాభితం.

“యో యం గన్ధకుటిభూమిం, గన్ధేనోపుఞ్జతే సకిం;
తేన కమ్మవిపాకేన, ఉపపన్నో తహిం తహిం.

“సుగన్ధదేహో సబ్బత్థ, భవిస్సతి అయం నరో;
గుణగన్ధయుత్తో హుత్వా, నిబ్బాయిస్సతినాసవో.

“తేన కమ్మేన సుకతేన, చేతనాపణిధీహి చ;
జహిత్వా మానుసం దేహం, తావతింసమగచ్ఛహం.

“పచ్ఛిమే చ భవే దాని, జాతో విప్పకులే అహం;
గబ్భం మే వసతో మాతా, దేహేనాసి సుగన్ధితా.

“యదా చ మాతుకుచ్ఛిమ్హా, నిక్ఖమామి తదా పురీ;
సావత్థి సబ్బగన్ధేహి, వాసితా విய వాయథ.

“పుప్ఫవస్సఞ్చ సురభి, దిబ్బగన్ధం మనోరమం;
ధూపాని చ మహగ్ఘాని, ఉపవాయింసు తావదే.

“దేవా చ సబ్బగన్ధేహి, ధూపపుప్ఫేహి తం ఘరం;
వాసయింసు సుగన్ధేన, యస్మిం జాతో అహం ఘరే.

“యదా చ తరుణో భద్దో, పఠమే యోబ్బనే ఠితో;
తదా సేలం సపరిసం, వినేత్వా నరసారథి.

“తేహి సబ్బేహి పరివుతో, సావత్థిపురమాగతో;
తదా బుద్ధానుభావం తం, దిస్వా పబ్బజితో అహం.

“సీలం సమాధిపఞ్ఞఞ్చ, విముత్తిఞ్చ అనుత్తరం;
భావేత్వా చతురో ధమ్మే, పాపుణిం ఆసవక్ఖయం.

“యదా పబ్బజితో చాహం, యదా చ అరహా అహుం;
నిబ్బాయిస్సం యదా చాహం, గన్ధవస్సో తదా అహు.

“సరీరగన్ధో చ సదాతిసేతి మే, మహారహం చన్దనచమ్పకుప్పలం;

తథేవ గన్ధే ఇతరే చ సబ్బసో, పసయ్హ వాయామి తతో తహిం తహిం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా తిత్థియేసు పబ్బజిత్వా అత్తనో పత్తం అత్తకిలమథానుయోగం దుక్ఖం, సాసనే పబ్బజిత్వా పత్తం ఝానాదిసుఖఞ్చ చిన్తేత్వా అత్తనో పటిపత్తిపచ్చవేక్ఖణముఖేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౩౨౦. “అయోగే యుఞ్జమత్తానం, పురిసో కిచ్చమిచ్ఛకో;

చరం చే నాధిగచ్ఛేయ్య, తం మే దుబ్భగలక్ఖణం.

౩౨౧. “అబ్బూళ్హం అఘగతం విజితం, ఏకఞ్చే ఓస్సజేయ్య కలీవ సియా;

సబ్బానిపి చే ఓస్సజేయ్య అన్ధోవ సియా, సమవిసమస్స అదస్సనతో.

౩౨౨. “యఞ్హి కయిరా తఞ్హి వదే, యం న కయిరా న తం వదే;

అకరోన్తం భాసమానం, పరిజానన్తి పణ్డితా.

౩౨౩. “యథాపి రుచిరం పుప్ఫం, వణ్ణవన్తం అగన్ధకం;

ఏవం సుభాసితా వాచా, అఫలా హోతి అకుబ్బతో.

౩౨౪. “యథాపి రుచిరం పుప్ఫం, వణ్ణవన్తం సుగన్ధకం;

ఏవం సుభాసితా వాచా, సఫలా హోతి కుబ్బతో”తి. –

ఇమా పఞ్చ గాథా అభాసి.

తత్థ **అయోగేతి** అయుఞ్జితబ్బే అసేవితబ్బే అన్తద్వయే. ఇధ పన అత్తకిలమథానుయోగవసేన అత్థో వేదితబ్బో. **యుఞ్జ**న్తి తస్మిం అత్తానం యుఞ్జన్తో యోజేన్తో తథా పటిపజ్జన్తో. **కిచ్చమిచ్ఛకోతి** ఉభయహితావహం కిచ్చం ఇచ్ఛన్తో, తప్పటిపక్ఖతో అయోగే **చరం** చరన్తో చే భవేయ్య. **నాధిగచ్ఛేయ్యాతి** యథాధిప్పేతం హితసుఖం న పాపుణేయ్యాతి ఞాయో. తస్మా యం అహం తిత్థియమతవఞ్చితో అయోగే యుఞ్జిం, **తం మే దుబ్భగలక్ఖణం** అపుఞ్ఞసభావో. “పురిమకమ్మబ్యామోహితో అయోగే యుఞ్జి”న్తి దస్సేతి.

అబ్బూళ్హం అఘగతం విజితన్తి విబాధనసభావతాయ అఘా నామ రాగాదయో, అఘాని ఏవ అఘగతం, అఘగతానం విజితం సంసారప్పవత్తి, తేసం విజయో కుసలధమ్మాభిభవో. “అఘగతం విజిత”న్తి అనునాసికలోపం అకత్వా వుత్తం. తం అబ్బూళ్హం అనుద్ధతం యేన, తం అబ్బూళ్హాఘగతం విజితం కత్వా ఏవంభూతో హుత్వా, కిలేసే అసముచ్ఛిన్దిత్వాతి అత్థో. **ఏకఞ్చే ఓస్సజేయ్యాతి** అదుతియతాయ పధానతాయ చ ఏకం అప్పమాదం సమ్మాపయోగమేవ వా ఓస్సజేయ్య పరిచ్చజేయ్య చే. **కలీవ** సో పుగ్గలో కాళకణ్ణీ వియ **సియా. సబ్బానిపి చే ఓస్సజేయ్యాతి** సబ్బానిపి విముత్తియా పరిపాచకాని సద్ధావీరియసతిసమాధిపఞ్ఞిన్ద్రియాని ఓస్సజేయ్య చే, అభావనాయ ఛడ్డేయ్య చే, **అన్ధోవ సియా సమవిసమస్స అదస్సనతో**.

యథాతి ఓపమ్మసమ్పటిపాదనత్థే నిపాతో. **రుచిరన్తి** సోభనం. **వణ్ణవన్తన్తి** వణ్ణసణ్ఠానసమ్పన్నం. **అగన్ధకన్తి** గన్ధరహితం పాలిభద్దకగిరికణ్ణికజయసుమనాదిభేదం. **ఏవం సుభాసితా వాచాతి** సుభాసితా వాచా నామ తేపిటకం బుద్ధవచనం వణ్ణసణ్ఠానసమ్పన్నపుప్ఫసదిసం. యథా హి అగన్ధకం పుప్ఫం ధారేన్తస్స సరీరే గన్ధో న ఫరతి, ఏవం ఏతమ్పి యో సక్కచ్చసవనాదీహి చ సమాచరతి, తస్స సక్కచ్చం అసమాచరన్తస్స యం తత్థ కత్తబ్బం, తం అకుబ్బతో సుతగన్ధం పటిపత్తిగన్ధఞ్చ న ఆవహతి అఫలా హోతి. తేన వుత్తం "ఏవం సుభాసితా వాచా, అఫలా హోతి అకుబ్బతో"తి.

సుగన్ధకన్తి సుమనచమ్పకనీలుప్పలపుప్ఫాదిభేదం. **ఏవన్తి** యథా తం పుప్ఫం ధారేన్తస్స సరీరే గన్ధో ఫరతి, ఏవం తేపిటకబుద్ధవచనసఙ్ఖాతా సుభాసితా వాచాపి యో సక్కచ్చసవనాదీహి తత్థ కత్తబ్బం కరోతి, అస్స పుగ్గలస్స సఫలా హోతి, సుతగన్ధపటిపత్తిగన్ధానం ఆవహనతో మహప్ఫలా హోతి మహానిసంసా. తస్మా యథోవాదం పటిపజ్జేయ్య, యథాకారీ తథావాదీ చ భవేయ్యాతి. సేసం వుత్తనయమేవ.

సుభూతత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. గిరిమానన్దత్థేరగాథావణ్ణనా

వస్సతి దేవోతిఆదికా ఆయస్మతో గిరిమానన్దత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో సుమేధస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా వయప్పత్తో ఘరావాసం వసన్తో అత్తనో భరియాయ పుత్తే చ కాలఙ్కతే సోకసల్లసమప్పితో అరఞ్ఞం పవిట్ఠో సత్థారా తత్థ గన్త్వా ధమ్మం కథేత్వా సోకసల్లే అబ్బూళ్హే పసన్నమానసో సుగన్ధపుప్ఫేహి పూజేత్వా పఞ్చపతిట్ఠితేన వన్దిత్వా సిరసి అఞ్జలిం కత్వా అభిత్థవి.

సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రాజగహే బిమ్బిసారరఞ్ఞో పురోహితస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **గిరిమానన్దోతి**స్స నామం అహోసి. సో విఞ్ఞుతం పత్తో సత్థు రాజగహాగమనే బుద్ధానుభావం దిస్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా సమణధమ్మం కరోన్తో కతిపయం దివసం గామకావాసే వసిత్వా సత్థారం వన్దితుం రాజగహం అగమాసి. బిమ్బిసారమహారాజా తస్స ఆగమనం సుత్వా ఉపసఙ్కమిత్వా "ఇధేవ, భన్తే, వసథ, అహం చతూహి పచ్చయేహి ఉపట్ఠహామీ"తి సమ్పవారేత్వా గతో బహుకిచ్చతాయ న సరి. "థేరో అబ్భోకాసే వసతీ"తి దేవతా థేరస్స తేమనభయేన వస్సం వారేసుం. రాజా అవస్సనకారణం సల్లక్ఖేత్వా థేరస్స కుటికం కారాపేసి. థేరో కుటికాయం వసన్తో సేనాసనసప్పాయలాభేన సమాధానం లభిత్వా వీరియసమతం యోజేత్వా విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౪౦.౪౯౯-౪౪౮) –

"భరియా మే కాలఙ్కతా, పుత్తో సివథికం గతో;
మాతా పితా మతా భాతా, ఏకచితమ్హి డయ్హరే.

"తేన సోకేన సన్తత్తో, కిసో పణ్డు అహోసహం;
చిత్తక్ఖేపో చ మే ఆసి, తేన సోకేన అట్టితో.

"సోకసల్లపరేతోహం, వనన్తముపసఙ్కమిం;

పవత్తఫలం భుఞ్జిత్వా, రుక్ఖమూలే వసామహం.

“సుమేధో నామ సమ్బుద్ధో, దుక్ఖస్సన్తకరో జినో;

మముద్ధరితుకామో సో, ఆగఞ్ఛి మమ సన్తికం.

“పదసద్దం సుణిత్వాన, సుమేధస్స మహేసినో;

పగ్గహేత్వానహం సీసం, ఉల్లోకేసిం మహామునిం.

“ఉపాగతే మహావీరే, పీతి మే ఉదపజ్జథ;

తదాసిమేకగ్గమనో, దిస్వా తం లోకనాయకం.

“సతిం పటిలభిత్వాన, పణ్ణముట్ఠిమదాసహం;

నిసీది భగవా తత్థ, అనుకమ్పాయ చక్ఖుమా.

“నిసజ్జ తత్థ భగవా, సుమేధో లోకనాయకో;

ధమ్మం మే కథయీ బుద్ధో, సోకసల్లవినోదనం.

“అనవ్హితా తతో ఆగుం, అననుఞ్ఞాతా ఇతో గతా;

యథాగతా తథా గతా, తత్థ కా పరిదేవనా.

“యథాపి పథికా సత్తా, వస్సమానాయ వుట్ఠియా;

సభణ్డా ఉపగచ్ఛన్తి, వస్సస్సాపతనాయ తే.

“వస్సే చ తే ఓరమితే, సమ్పయన్తి యదిచ్ఛకం;

ఏవం మాతా పితా తుయ్హం, తత్థ కా పరిదేవనా.

“ఆగన్తుకా పాహునకా, చలితేరితకమ్పితా;

ఏవం మాతా పితా తుయ్హం, తత్థ కా పరిదేవనా.

“యథాపి ఉరగో జిణ్ణం, హిత్వా గచ్ఛతి సం తచం;

ఏవం మాతా పితా తుయ్హం, సం తనుం ఇధ హీయరే.

“బుద్ధస్స గిరమఞ్ఞాయ, సోకసల్లం వివజ్జయిం;

పామోజ్జం జనయిత్వాన, బుద్ధసేట్ఠం అవన్దహం.

“వన్దిత్వాన మహానాగం, పూజయిం గిరిమఞ్జరిం;

దిబ్బగన్ధం సమ్పవన్తం, సుమేధం లోకనాయకం.

“పూజయిత్వాన సమ్బుద్ధం, సిరే కత్వాన అఞ్జలిం;
అనుస్సరం గుణగ్గాని, సన్థవిం లోకనాయకం.

“నిత్తిణ్ణోసి మహావీర, సబ్బఞ్ఞు లోకనాయక;
సబ్బే సత్తే ఉద్ధరసి, ఞాణేన త్వం మహామునే.

“విమతిం ద్వేళ్హకం వాపి, సఞ్ఛిన్దసి మహామునే;
పటిపాదేసి మే మగ్గం, తవ ఞాణేన చక్ఖుమ.

“అరహా వసిపత్తా చ, ఛళభిఞ్ఞా మహిద్ధికా;
అన్తలిక్ఖచరా ధీరా, పరివారేన్తి తావదే.

“పటిపన్నా చ సేఖా చ, ఫలట్ఠా సన్తి సావకా;
సురోదయేవ పదుమా, పుప్ఫన్తి తవ సావకా.

“మహాసముద్దోవక్ఖోభో , అతులోపి దురుత్తరో;
ఏవం ఞాణేన సమ్పన్నో, అప్పమేయ్యోసి చక్ఖుమ.

“వన్దిత్వాహం లోకజినం, చక్ఖుమన్తం మహాయసం;
పుథుదిసా నమస్సన్తో, పటికుటికో ఆగఞ్ఛహం.

“దేవలోకా చవిత్వాన, సమ్పజానో పతిస్సతో;
ఓక్కమిం మాతుయా కుచ్ఛిం, సన్ధావన్తో భవాభవే.

“అగారా అభినిక్ఖమ్మ, పబ్బజిం అనగారియం;
ఆతాపీ నిపకో ఝాయీ, పటిసల్లానగోచరో.

“పధానం పదహిత్వాన, తోసయిత్వా మహామునిం;
చన్దోవబ్భఘనా ముత్తో, విచరామి అహం సదా.

“వివేకమనుయుత్తోమ్హి, ఉపసన్తో నిరూపధి;
సబ్బాసవే పరిఞ్ఞాయ, విహరామి అనాసవో.

“తింసకప్పసహస్సమ్హి, యం బుద్ధమభిపూజయిం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అథ థేరస్స అరహత్తప్పత్తియా హట్ఠతుట్ఠే వియ దేవే వస్సన్తే ఉపరి తం వస్సనే నియోజనముఖేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౩౨౫."వస్సతి దేవో యథాసుగీతం, ఛన్నా మే కుటికా సుఖా నివాతా;
తస్సం విహరామి వూపసన్తో, అథ చే పత్థయసీ పవస్స దేవ.

౩౨౬."వస్సతి దేవో యథాసుగీతం, ఛన్నా మే కుటికా సుఖా నివాతా;
తస్సం విహరామి సన్తచిత్తో, అథ చే పత్థయసీ పవస్స దేవ.

౩౨౭."వస్సతి దేవో...పే.... తస్సం విహరామి వీతరాగో...పే....

౩౨౮."వస్సతి దేవో...పే.... తస్సం విహరామి వీతదోసో...పే....

౩౨౯."వస్సతి దేవో...పే.... తస్సం విహరామి వీతమోహో;
అథ చే పత్థయసీ పవస్స దేవా"తి. – ఇమా పఞ్చ గాథా అభాసి;

తత్థ **యథాసుగీత**న్తి సుగీతానురూపం, సున్దరస్స అత్తనో మేఘగీతస్స అనురూపమేవాతి అత్థో. వలాహకో హి యథా అగజ్జన్తో కేవలం వస్సన్తో న సోభతి, ఏవం సతపటలసహస్సపటలేన ఉట్ఠహిత్వా థనయన్తో గజ్జన్తో విజ్జుల్లతా నిచ్ఛారేన్తోపి అవస్సన్తో న సోభతి, తథాభూతో పన హుత్వా వస్సన్తో సోభతీతి వుత్తం "వస్సతి దేవో యథాసుగీత"న్తి. తేనాహ – "అభిత్థనయ, పజ్జున్న" , (చరియా॰ ౩.౮౯; జా॰ ౧.౧.౭౫) "గజ్జితా చేవ వస్సితా చా"తి (అ॰ ని॰ ౪.౧౦౧; పు॰ ప॰ ౧౨౭) చ. **తస్సం విహరామీ**తి తస్సం కుటికాయం అరియవిహారగబ్భేన ఇరియాపథవిహారేన విహరామి. **వూపసన్తచిత్తో**తి అగ్గఫలసమాధినా సమ్మదేవ ఉపసన్తమానసో.

ఏవం థేరస్స అనేకవారం కతం ఉయ్యోజనం సిరసా సమ్పటిచ్ఛన్తో వలాహకదేవపుత్తో నిన్నఞ్చ థలఞ్చ పూరేన్తో మహావస్సం వస్సాపేసి.

గిరిమానన్దత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. సుమనత్థేరగాథావణ్ణనా

యం పత్థయానోతిఆదికా ఆయస్మతో సుమనత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో ఇతో పఞ్చనవుతే కప్పే బుద్ధసుఞ్ఞే లోకే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకం పచ్చేకబుద్ధం బ్యాధితం దిస్వా హరీతకం అదాసి . సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కోసలరట్ఠే గహపతికులే నిబ్బత్తిత్వా **సుమనో**తి లద్ధనామో సుఖేన వడ్ఢి. తస్స పన మాతులో పబ్బజిత్వా అరహా హుత్వా అరఞ్ఞే విహరన్తో సుమనే వయప్పత్తే తం పబ్బాజేత్వా చరితానుకూలం కమ్మట్ఠానం అదాసి. సో తత్థ యోగకమ్మం కరోన్తో చత్తారి ఝానాని పఞ్చ చ అభిఞ్ఞాయో నిబ్బత్తేసి. అథస్స థేరో విపస్సనావిధిం ఆచిక్ఖి. సో చ నచిరేనేవ విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తే పతిట్ఠాసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౪౪.౬౦-౭౧) –

"హరీతకం ఆమలకం, అమ్బజమ్బువిభీతకం;
కోలం భల్లాతకం బిల్లం, సయమేవ హరామహం.

“దిస్వాన పబ్భారగతం, ఝాయిం ఝానరతం మునిం;
ఆబాధేన ఆపీళేన్తం, అదుతీయం మహామునిం.

“హరీతకం గహేత్వాన, సయమ్భుస్స అదాసహం;
ఖాదమత్తమ్హి భేసజ్జే, బ్యాధి పస్సమ్భి తావదే.

“పహీనదరథో బుద్ధో, అనుమోదమకాసి మే;
భేసజ్జదానేనిమినా, బ్యాధివూపసమేన చ.

“దేవభూతో మనుస్సో వా, జాతో వా అఞ్ఞజాతియా;
సబ్బత్థ సుఖితో హోతు, మా చ తే బ్యాధిమాగమా.

“ఇదం వత్వాన సమ్బుద్ధో, సయమ్భూ అపరాజితో;
నభం అబ్భుగ్గమీ ధీరో, హంసరాజావ అమ్బరే.

“యతో హరీతకం దిన్నం, సయమ్భుస్స మహేసినో;
ఇమం జాతిం ఉపాదాయ, బ్యాధి మే నుపపజ్జథ.

“అయం పచ్ఛిమకో మయ్హం, చరిమో వత్తతే భవో;
తిస్సో విజ్జా సచ్ఛికతా, కతం బుద్ధస్స సాసనం.

“చతున్నవుతితో కప్పే, భేసజ్జమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, భేసజ్జస్స ఇదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తే పన పతిట్ఠితో ఏకదివసం మాతులత్థేరస్స ఉపట్ఠానం అగమాసి. తం థేరో అధిగమం పుచ్ఛి, తం బ్యాకరోన్తో –

౩౩౦. “యం పత్థయానో ధమ్మేసు, ఉపజ్ఝాయో అనుగ్గహి;
అమతం అభికఙ్ఖన్తం, కతం కత్తబ్బకం మయా.

౩౩౧. “అనుప్పత్తో సచ్ఛికతో, సయం ధమ్మో అనీతిహో;
విసుద్ధఞాణో నిక్కఙ్ఖో, బ్యాకరోమి తవన్తికే.

౩౩౨. “పుబ్బేనివాసం జానామి, దిబ్బచక్ఖు విసోధితం;
సదత్థో మే అనుప్పత్తో, కతం బుద్ధస్స సాసనం.

౩౩౩. “అప్పమత్తస్స మే సిక్ఖా, సుస్సుతా తవ సాసనే;

సబ్బే మే ఆసవా ఖీణా, నత్థి దాని పునబ్భవో.

౩౩౪. “అనుసాసి మం అరియవతా, అనుకమ్పి అనుగ్గహి;

అమోఘో తుయ్హమోవాదో, అన్తేవాసిమ్హి సిక్ఖితో”తి. –

ఇమాహి పఞ్చహి గాథాహి సీహనాదం నదన్తో అఞ్ఞం బ్యాకాసి.

తత్థ **యం పత్థయానో ధమ్మేసు, ఉపజ్ఝాయో అనుగ్గహి. అమతం అభికఙ్ఖన్త**న్తి సమథవిపస్సనాదీసు అనవజ్జధమ్మేసు యం ధమ్మం మయ్హం పత్థయన్తో ఆకఙ్ఖన్తో ఉపజ్ఝాయో అమతం నిబ్బానం అభికఙ్ఖన్తం మం ఓవాదదానవసేన అనుగ్గణ్హి. **కతం కత్తబ్బకం మయా**తి తస్స అధిగమత్థం కత్తబ్బం పరిఞ్ఞాదిసోళసవిధం కిచ్చం కతం నిట్ఠాపితం మయా.

తతో ఏవ **అనుప్పత్తో** అధిగతో చతుబ్బిధోపి మగ్గధమ్మో **సచ్ఛికతో. సయం ధమ్మో అనీతిహో**తి సయం అత్తనాయేవ నిబ్బానధమ్మో ఫలధమ్మో చ అనీతిహో అసన్దిద్ధో అత్తపచ్చక్ఖో కతో, “ఇతిహ, ఇతి కిరా”తి పవత్తియా ఇతిహాసఙ్ఖాతం సంసయం సముచ్ఛిన్దన్తోయేవ అరియమగ్గో పవత్తతి. తేనాహ ‘‘**విసుద్ధఞాణో నిక్కఙ్ఖో**’’తిఆది. తత్థ **విసుద్ధఞాణో**తి సబ్బసంకిలేసవిసుద్ధియా విసుద్ధఞాణో. **తవన్తికే**తి తవ సమీపే.

సదత్థోతి అరహత్తం. **సిక్ఖా**తి అధిసీలసిక్ఖాదయో. **సుస్సుతా**తి పరియత్తిబాహుసచ్చస్స పటివేధబాహుసచ్చస్స చ పారిపూరివసేన సుట్ఠు సుతా. **తవ సాసనే**తి తవ ఓవాదే అనుసిట్ఠియం ఠితస్స.

అరియవతాతి సువిసుద్ధసీలాదివతసమాదానేన. **అన్తేవాసిమ్హి సిక్ఖితో**తి తుయ్హం సమీపే చిణ్ణబ్రహ్మచరియవాసతాయ అన్తేవాసీ సిక్ఖితవా సిక్ఖితఅధిసీలాదిసిక్ఖో అమ్హీతి.

సుమనత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. వడ్ఢత్థేరగాథావణ్ణనా

సాధూ హీతిఆదికా ఆయస్మతో వడ్ఢత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయాని పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే భారుకచ్ఛనగరే గహపతికులే నిబ్బత్తిత్వా **వడ్ఢో**తి లద్ధనామో అనుపుబ్బేన వడ్ఢతి. అథస్స మాతా సంసారే సఞ్జాతసంవేగా పుత్తం ఞాతీనం నియ్యాదేత్వా భిక్ఖునీనం సన్తికే పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తీ అరహత్తం పాపుణిత్వా అపరేన సమయేన పుత్తమ్పి విఞ్ఞుతం పత్తం వేళుదన్తత్థేరస్స సన్తికే పబ్బాజేసి. సో పబ్బజితో బుద్ధవచనం ఉగ్గహేత్వా బహుస్సుతో ధమ్మకథికో హుత్వా గన్థధురం వహన్తో ఏకదివసం “ఏకకో సన్తరుత్తరోవ మాతరం పస్సిస్సామీ”తి భిక్ఖునుపస్సయం అగమాసి. తం దిస్వా మాతా “కస్మా త్వం ఏకకో సన్తరుత్తరోవ ఇధాగతో”తి చోదేసి. సో మాతరా చోదియమానో “అయుత్తం మయా కత”న్తి ఉప్పన్నసంవేగో విహారం గన్త్వా దివాట్ఠానే నిసిన్నో విపస్సిత్వా అరహత్తం పత్వా మాతు ఓవాదసమ్పత్తిపకాసనముఖేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౩౩౫. “సాధూ హి కిర మే మాతా, పతోదం ఉపదంసయి;

యస్సాహం వచనం సుత్వా, అనుసిట్ఠో జనేత్తియా;

ఆరద్ధవీరియో పహితత్తో, పత్తో సమ్బోధిముత్తమం.

౩౩౬. “అరహా దక్ఖిణేయ్యామ్హి, తేవిజ్జో అమతద్దసో;

జేత్వా నముచినో సేనం, విహరామి అనాసవో.

౩౩౭. “అజ్ఝత్తఞ్చ బహిద్ధా చ, యే మే విజ్జింసు ఆసవా;

సబ్బే అసేసా ఉచ్ఛిన్నా, న చ ఉప్పజ్జరే పున.

౩౩౮. “విసారదా ఖో భగినీ, ఏవమత్థం అభాసయి;

అపిహా నూన మయిపి, వనథో తే న విజ్జతి.

౩౩౯. “పరియన్తకతం దుక్ఖం, అన్తిమోయం సముస్సయో;

జాతిమరణసంసారో, నత్థి దాని పునబ్భవో”తి. – ఇమా గాథా అభాసి;

తత్థ **సాధూ హి కిర మే మాతా, పతోదం ఉపదంసయీ**తి సాధు వత మాతా మయ్హం ఓవాదసఙ్ఖాతం పతోదం దస్సేతి, తేన మే వీరియం ఉత్తేజేన్తీ ఉత్తమగ్గే పఞ్ఞాసీసే విజ్ఝి. **యస్సా**తి యస్సా మే మాతుయా. **సమ్బోధి**న్తి అరహత్తం. అయఞ్హేత్థ యోజనా – జనేత్తియా మే అనుసిట్ఠో యస్సా అనుసాసనీభూతం వచనం సుత్వా అహం ఆరద్ధవీరియో పహితత్తో విహరన్తో ఉత్తమం అగ్గఫలం సమ్బోధిం అరహత్తం పత్తో.

తతో ఏవ ఆరకత్తా కిలేసేహి **అరహా** పుఞ్ఞక్ఖేత్తతాయ **దక్ఖిణేయ్యో** దక్ఖిణారహో అమ్హి. పుబ్బేనివాసఞాణాదివిజ్జాత్తయస్స అధిగతత్తా **తేవిజ్జో** నిబ్బానస్స సచ్ఛికతత్తా **అమతద్దసో నముచినో** మారస్స **సేనం** కిలేసవాహినిం బోధిపక్ఖియసేనాయ జినిత్వా తస్స జితత్తాయేవ అనాసవో సుఖం విహరామీతి.

ఇదాని “అనాసవో”తి వుత్తమత్థం పాకటతరం కాతుం ‘‘**అజ్ఝత్తఞ్చా**’’ తి గాథమాహ. తస్సత్థో – **అజ్ఝత్తం** అజ్ఝత్తవత్థుకా చ **బహిద్ధా** బహిద్ధవత్థుకా చ **ఆసవా యే** మయ్హం అరియమగ్గాధిగమతో పుబ్బే **విజ్జింసు** ఉపలబ్భింసు, తే సబ్బే అనవసేసా **ఉచ్ఛిన్నా** అరియమగ్గేన సముచ్ఛిన్నా పహీనా పున దాని కదాచిపి న చ ఉప్పజ్జేయ్యుం న ఉప్పజ్జిస్సన్తియేవాతి.

ఇదాని మాతు వచనం అబ్భాసం కత్వా అత్తనా అరహత్తస్స అధిగతత్తా మాతరం థోమేన్తో ‘‘**విసారదా**’’తి గాథమాహ. తత్థ **విసారదా ఖో**తి ఏకంసేన విగతసారజ్జా. ఏవం మాతు అత్తనో చ అరహత్తాధిగమేన సత్థు ఓరసపుత్తభావం ఉల్లపేన్తో మాతరం ‘‘**భగినీ**’’తి ఆహ. **ఏతమత్థం అభాసయీ**తి ఏతం మమ ఓవాదభూతం అత్థం అభణి. ఏవం పన మం ఓవదన్తీ న కేవలం విసారదా ఏవ, అథ ఖో **అపిహా నూన మయిపి** తవ పుత్తకేపి అపిహా అసన్ధవా మఞ్ఞే, కిం వా ఏతేన పరికప్పనేన? **వనథో తే న విజ్జతి** అవిజ్జాదికో వనథో తవ సన్తానే నత్థేవ, యా మం భవక్ఖయే నియోజేసీతి అధిప్పాయో.

ఇదాని “తయా నియోజితాకారేనేవ మయా పటిపన్న”న్తి దస్సేన్తో ‘‘**పరియన్తకత**’’న్తి ఓసానగాథమాహ, తస్సత్థో సువిఞ్ఞేయ్యోవ.

వడ్ఢత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. నదీకస్సపత్థేరగాథావణ్ణనా

అత్థాయ వత మేతిఆదికా ఆయస్మతో నదీకస్సపత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినన్తో పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సత్థారం పిణ్డాయ చరన్తం దిస్వా పసన్నమానసో అత్తనా రోపితస్స అమ్బరుక్ఖస్స పఠముప్పన్నం మనోసిలావణ్ణం ఏకం అమ్బఫలం అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే మగధరట్ఠే బ్రాహ్మణకులే ఉరువేలకస్సపస్స భాతా హుత్వా నిబ్బత్తో. వయప్పత్తో నిస్సరణజ్ఝాసయతాయ ఘరావాసం అనిచ్ఛన్తో తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా తీహి తాపససతేహి సద్ధిం నేరఞ్జరాయ నదియా తీరే అస్సమం మాపేత్వా విహరతి. నదీతీరే వసనతో హిస్స కస్సపగోత్తతాయ చ **నదీకస్సపో**తి సమఞ్ఞా అహోసి. తస్స భగవా సపరిసస్స ఏహిభిక్ఖుభావేన ఉపసమ్పదం అదాసి. తం సబ్బం ఖన్ధకే (మహావ. ౩౬-౩౯) ఆగతమేవ. సో భగవతో **ఆదిత్తపరియాయదేసనాయ** (మహావ. ౫౪; సం. ని. ౪.౨౮) అరహత్తే పతిట్ఠాసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౪౪.౮౧-౮౭) –

“పదుముత్తరబుద్ధస్స, లోకజేట్ఠస్స తాదినో;
పిణ్డాయ విచరన్తస్స, ధారతో ఉత్తమం యసం.

“అగ్గఫలం గహేత్వాన, విప్పసన్నేన చేతసా;
దక్ఖిణేయ్యస్స వీరస్స, అదాసిం సత్థునో అహం.

“తేన కమ్మేన ద్విపదిన్ద, లోకజేట్ఠ నరాసభ;
పత్తోమ్హి అచలం ఠానం, హిత్వా జయపరాజయం.

“సతసహస్సితో కప్పే, యం దానమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, అగ్గదానస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తే పన పతిట్ఠితో అపరభాగే అత్తనో పటిపత్తిం పచ్చవేక్ఖిత్వా దిట్ఠిసముగ్ఘాతకిత్తనముఖేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౩౪౦. “అత్థాయ వత మే బుద్ధో, నదిం నేరఞ్జరం అగా;
యస్సాహం ధమ్మం సుత్వాన, మిచ్ఛాదిట్ఠిం వివజ్జయిం.

౩౪౧. “యజిం ఉచ్చావచే యఞ్ఞే, అగ్గిహుత్తం జుహిం అహం;
ఏసా సుద్ధీతి మఞ్ఞన్తో, అన్ధభూతో పుథుజ్జనో.

౩౪౨. “దిట్ఠిగహనపక్ఖన్దో, పరామాసేన మోహితో;
అసుద్ధిం మఞ్ఞిసం సుద్ధిం, అన్ధభూతో అవిద్దసు.

౩౪౩.

“మిచ్ఛాదిట్ఠి పహీనా మే, భవా సబ్బే విదాలితా;

జుహామి దక్ఖిణేయ్యగ్గిం, నమస్సామి తథాగతం.

౩౪౪.“మోహా సబ్బే పహీనా మే, భవతణ్హా పదాలితా;

విక్ఖీణో జాతిసంసారో, నత్థి దాని పునబ్భవో”తి. –

ఇమా పఞ్చ గాథా అభాసి.

తత్థ **అత్థాయ వత మే**తి మయ్హం అత్థాయ వత హితాయ వత. **బుద్ధో**తి సబ్బఞ్ఞుబుద్ధో. **నదిం నేరఞ్జరం అగా**తి నేరఞ్జరాసఙ్ఖాతం నదిం అగఞ్ఛి, తస్సా నదియా తీరే చ మమ భాతు ఉరువేలకస్సపస్స అస్సమం ఉపగతోతి అధిప్పాయో.

ఇదాని యథావుత్తమత్థం వివరితుం ‘‘**యస్సాహ**’’న్తిఆది వుత్తం. **యస్సా**తి యస్స బుద్ధస్స భగవతో. **ధమ్మం సుత్వానా**తి చతుసచ్చపటిసంయుత్తం ధమ్మం సుత్వా, సోతద్వారానుసారేన ఉపలభిత్వా. **మిచ్ఛాదిట్ఠిం వివజ్జయి**న్తి “యఞ్ఞాదీహి సుద్ధి హోతీ”తిఆదినయప్పవత్తం విపరీతదస్సనం పజహిం.

మిచ్ఛాదిట్ఠిం వివజ్జయిన్తి వుత్తమేవత్థం విత్థారేత్వా దస్సేతుం ‘‘**యజి**’’న్తిఆదిమాహ. తత్థ **యజిం ఉచ్చావచే యఞ్ఞే**తి పాకటయఞ్ఞే సోమయాగవాజపేయ్యాదికే నానావిధే యఞ్ఞే యజిం. **అగ్గిహుత్తం జుహిం అహ**న్తి తేసం యఞ్ఞానం యజనవసేన ఆహుతిం పగ్గణ్హన్తో అగ్గిం పరిచరిం. **ఏసా సుద్ధీతి మఞ్ఞన్తో**తి ఏసా యఞ్ఞకిరియా అగ్గిపారిచరియా సుద్ధిహేతుభావతో సుద్ధి “ఏవం మే సంసారసుద్ధి హోతీ”తి మఞ్ఞమానో. **అన్ధభూతో పుథుజ్జనో**తి పఞ్ఞాచక్ఖువేకల్లేన అవిజ్జన్ధతాయ అన్ధభూతో పుథుజ్జనో హుత్వా వనగహనపబ్బతగహనాదీని వియ దురతిక్కమనట్ఠేన దిట్ఠియేవ గహనం దిట్ఠిగహనం , తం పక్ఖన్దో అనుపవిట్ఠోతి **దిట్ఠిగహనపక్ఖన్దో. పరామాసేనా**తి ధమ్మసభావం అతిక్కమిత్వా “ఇదమేవ సచ్చ”న్తి పరామసనతో పరామాససఙ్ఖాతేన మిచ్ఛాభినివేసేన. **మోహితో**తి మూళ్హభావం పాపితో. **అసుద్ధిం మఞ్ఞిసం సుద్ధి**న్తి అసుద్ధిం మగ్గం “సుద్ధిం మగ్గ”న్తి మఞ్ఞిసం మఞ్ఞిం. తత్థ కారణమాహ ‘‘**అన్ధభూతో అవిద్దసూ**’’తి. యస్మా అవిజ్జాయ అన్ధభూతో, తతో ఏవ ధమ్మాధమ్మం యుత్తాయుత్తఞ్చ అవిద్వా, తస్మా తథా మఞ్ఞిన్తి అత్థో.

మిచ్ఛాదిట్ఠి పహీనా మేతి ఏవంభూతస్స పన సత్థు సమ్ముఖా చతుసచ్చగబ్భం ధమ్మకథం సుత్వా యోనిసో పటిపజ్జన్తస్స అరియమగ్గసమ్మాదిట్ఠియా సబ్బాపి మిచ్ఛాదిట్ఠి సముచ్ఛేదప్పహానవసేన మయ్హం పహీనా. **భవా**తి కామభవాదయో సబ్బేపి భవా అరియమగ్గసత్థేన **విదాలితా** విద్ధంసితా. **జుహామి దక్ఖిణేయ్యగ్గి**న్తి ఆహవనీయాదికే అగ్గీ ఛడ్డేత్వా సదేవకస్స లోకస్స అగ్గదక్ఖిణేయ్యతాయ సబ్బస్స చ పాపస్స దహనతో దక్ఖిణేయ్యగ్గిం సమ్మాసమ్బుద్ధం జుహామి పరిచరామి. తయిదం మయ్హం దక్ఖిణేయ్యగ్గిపరిచరణం దధినవనీతమధితసప్పిఆదినిరపేక్ఖం సత్థు నమస్సనమేవాతి ఆహ ‘‘**నమస్సామి తథాగత**’’న్తి. అథ వా **జుహామి దక్ఖిణేయ్యగ్గి**న్తి దాయకానం దక్ఖిణాయ మహప్ఫలభావకరణేన పాపస్స చ దహనేన దక్ఖిణేయ్యగ్గిభూతం అత్తానం జుహామి పరిచరామి తథా కత్వా పరిచరామి, తథా కత్వా పరిహరామి. పుబ్బే అగ్గిదేవం నమస్సామి, ఇదాని పన నమస్సామి తథాగతన్తి.

మోహా సబ్బే పహీనా మేతి దుక్ఖే అఞ్ఞాణాదిభేదా సబ్బే మోహా మయ్హం పహీనా సముచ్ఛిన్నా, తతో ఏవ ‘‘**భవతణ్హా పదాలితా. విక్ఖీణో జాతిసంసారో, నత్థి దాని పునబ్భవో**’’తి తీసు పదేసు మే-సద్దో ఆనేత్వా యోజేతబ్బో.

నదీకస్సపత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. గయాకస్సపత్థేరగాథావణ్ణనా

పాతో మజ్ఝన్హికన్తిఆదికా ఆయస్మతో గయాకస్సపత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినన్తో ఇతో ఏకతింసే కప్పే సిఖిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో నిస్సరణజ్ఝాసయతాయ ఘరావాసం పహాయ తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా అరఞ్ఞాయతనే అస్సమం కారేత్వా వనమూలఫలాహారో వసతి. తేన చ సమయేన భగవా ఏకో అదుతియో తస్స అస్సమసమీపేన గచ్ఛతి. సో భగవన్తం దిస్వా పసన్నమానసో ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా ఏకమన్తం ఠితో వేలం ఓలోకేత్వా మనోహరాని కోలఫలాని సత్థు ఉపనేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా వయప్పత్తో నిస్సరణజ్ఝాసయతాయ ఘరావాసం పహాయ తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా ద్వీహి తాపససతేహి సద్ధిం గయాయం విహరతి. గయాయం వసనతో హిస్స కస్సపగోత్తతాయ చ **గయాకస్సపోతి** సమఞ్ఞా అహోసి. సో భగవతా సద్ధిం పరిసాయ ఏహిభిక్ఖూపసమ్పదం దత్వా **ఆదిత్తపరియాయదేసనాయ** (మహావ. ౫౪) ఓవదియమానో అరహత్తే పతిట్ఠాసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౪౫.౮-౧౪) –

"అజినేన నివత్థోహం, వాకచీరధరో తదా;
ఖారియా పూరయిత్వానం, కోలంహాసిం మమస్సమం.

"తమ్హి కాలే సిఖీ బుద్ధో, ఏకో అదుతియో అహు;
మమస్సమం ఉపగచ్ఛి, జానన్తో సబ్బకాలికం.

"సకం చిత్తం పసాదేత్వా, వన్దిత్వాన చ సుబ్బతం;
ఉభో హత్థేహి పగ్గయ్హ, కోలం బుద్ధస్సదాసహం.

"ఏకతింసే ఇతో కప్పే, యం ఫలమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, కోలదానస్సిదం ఫలం.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తే పన పతిట్ఠితో అత్తనో పటిపత్తిం పచ్చవేక్ఖిత్వా పాపపవాహనకిత్తనముఖేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౩౪౫. "పాతో మజ్ఝన్హికం సాయం, తిక్ఖత్తుం దివసస్సహం;
ఓతరిం ఉదకం సోహం, గయాయ గయఫగ్గుయా.

౩౪౬. "యం మయా పకతం పాపం, పుబ్బే అఞ్ఞాసు జాతిసు;
తం దానీధ పవాహేమి, ఏవందిట్ఠి పురే అహుం.

౩౪౭. "సుత్వా సుభాసితం వాచం, ధమ్మత్థసహితం పదం;

తథం యాథావకం అత్థం, యోనిసో పచ్చవేక్ఖిసం.

౩౪౮.“నిన్హాతసబ్బపాపోమ్హి, నిమ్మలో పయతో సుచి;
సుద్ధో సుద్ధస్స దాయాదో, పుత్తో బుద్ధస్స ఓరసో.

౩౪౯.“ఓగయ్హుట్ఠఙ్గికం సోతం, సబ్బపాపం పవాహయిం;
తిస్సో విజ్జా అజ్ఝగమిం, కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి. –

ఇమా పఞ్చ గాథా అభాసి.

తత్థ పఠమగాథాయ తావ అయం సఙ్ఖేపత్థో – **పాతో** సూరియుగ్గమనవేలాయం, **మజ్ఝన్హికం** మజ్ఝన్హవేలాయం, **సాయం** సాయన్హవేలాయన్తి దివసస్స **తిక్ఖత్తుం** తయో వారే అహం ఉదకం **ఓతరిం** ఓగాహిం. ఓతరన్తో చ సోహం న యత్థ కత్థచి యదా వా తదా వా ఓతరిం, అథ ఖో **గయాయ** మహాజనస్స “పాపపవాహన”న్తి అభిసమ్మతే గయాతిత్థే, **గయఫగ్గుయా** గయాఫగ్గునామకే ఫగ్గునీమాసస్స ఉత్తరఫగ్గునీనక్ఖత్తే అనుసంవచ్ఛరం ఉదకోరోహనమనుయుత్తో అహోసిన్తి.

ఇదాని తదా యేనాధిప్పాయేన ఉదకోరోహనమనుయుత్తం, తం దస్సేతుం ‘‘**యం మయా**’’తి గాథమాహ. తస్సత్థో – “యం మయా పుబ్బే ఇతో అఞ్ఞాసు జాతీసు పాపకమ్మం ఉపచితం. తం ఇదాని **ఇధ** గయాతిత్థే ఇమిస్సా చ గయాఫగ్గుయా ఇమినా ఉదకోరోహనేన **పవాహేమి** అపనేమి విక్ఖాలేమీ”తి. **పురే** సత్థు సాసనుపగమనతో పుబ్బే **ఏవందిట్ఠి** ఏవరూపవిపరీతదస్సనో **అహుం** అహోసిం.

ధమ్మత్థసహితం పదన్తి విభత్తిఅలోపేన నిద్దేసో. ధమ్మేన చ అత్థేన చ సహితకోట్ఠాసం, ఆదితో మజ్ఝతో పరియోసానతో చ ధమ్మూపసంహితం అత్థూపసంహితం సుట్ఠు ఏకన్తేన నియ్యానికం కత్వా భాసితం వాచం సమ్మాసమ్బుద్ధవచనం సుత్వా తేన పకాసితం పరమత్థభావేన తచ్ఛభావతో **తథం** యథారహం పవత్తినివత్తిఉపాయభావే బ్యభిచారాభావతో **యాథావకం** దుక్ఖాది**అత్థం యోనిసో** ఉపాయేన పరిఞ్ఞేయ్యాదిభావేన **పచ్చవేక్ఖిసం** “దుక్ఖం పరిఞ్ఞేయ్యం, సముదయో పహాతబ్బో, నిరోధో సచ్ఛికాతబ్బో , మగ్గో భావేతబ్బో”తి పతిఅవేక్ఖిం, ఞాణచక్ఖునా పస్సిం పటివిజ్ఝిన్తి అత్థో.

నిన్హాతసబ్బపాపోమ్హీతి ఏవం పటివిద్ధసచ్చత్తా ఏవ అరియమగ్గజలేన విక్ఖాలితసబ్బపాపో అమ్హి. తతో ఏవ రాగమలాదీనం అభావేన నిమ్మలత్తా **నిమ్మలో**. తతో ఏవ పరిసుద్ధకాయసమాచారతాయ పరిసుద్ధవచీసమాచారతాయ పరిసుద్ధమనోసమాచారతాయ **పయతో సుచి సుద్ధో**. సవాసనసబ్బకిలేసమలవిసుద్ధియా **సుద్ధస్స** బుద్ధస్స భగవతో లోకుత్తరధమ్మదాయస్స ఆదియనతో **దాయాదో**. తస్సేవ దేసనాఞాణసముట్ఠానఉరోవాయామజనితాభిజాతితాయ **ఓరసో** పుత్తో అమ్హీతి యోజనా.

పునపి అత్తనో పరమత్థతో న్హాతకభావమేవ విభావేతుం ‘‘**ఓగయ్హా**’’తి ఓసానగాథమాహ. తత్థ **ఓగయ్హా**తి ఓగాహిత్వా అనుపవిసిత్వా. **అట్ఠఙ్గికం సోత**న్తి సమ్మాదిట్ఠిఆదీహి అట్ఠఙ్గసమోధానభూతం మగ్గసోతం. **సబ్బపాపం పవాహయి**న్తి అనవసేసం పాపమలం పక్ఖాలేసిం, అరియమగ్గజలపవాహనేన పరమత్థన్హాతకో అహోసిం. తతో ఏవ **తిస్సో విజ్జా అజ్ఝగమిం, కతం బుద్ధస్స సాసన**న్తి వుత్తత్థమేవ.

గయాకస్సపత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. వక్కలిత్థేరగాథావణ్ణనా

వాతరోగాభినీతోతిఆదికా ఆయస్మతో వక్కలిత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే హంసవతీనగరే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో సత్థు సన్తికం గచ్ఛన్తేహి ఉపాసకేహి సద్ధిం విహారం గన్త్వా పరిసపరియన్తే ఠితో ధమ్మం సుణన్తో సత్థారం ఏకం భిక్ఖుం సద్ధాధిముత్తానం అగ్గట్ఠానే ఠపేన్తం దిస్వా సయమ్పి తం ఠానం పత్థేన్తో సత్తాహం మహాదానం దత్వా పణిధానం అకాసి. సత్థా తస్స అనన్తరాయతం దిస్వా బ్యాకరి.

సోపి యావజీవం కుసలం కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో అమ్హాకం సత్థు కాలే సావత్థియం బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తి, **వక్కలీ**తిస్స నామం అకంసు. సో వుద్ధిప్పత్తో తయో వేదే ఉగ్గణ్హిత్వా బ్రాహ్మణసిప్పేసు నిప్ఫత్తిం గతో సత్థారం దిస్వా రూపకాయస్స సమ్పత్తిదస్సనేన అతిత్తో సత్థారా సద్ధింయేవ విచరతి. "అగారమజ్ఝే వసన్తో నిచ్చకాలం సత్థారం దట్ఠుం న లభిస్సామీ"తి సత్థు సన్తికే పబ్బజిత్వా ఠపేత్వా భోజనవేలం సరీరకిచ్చకాలఞ్చ సేసకాలే యత్థ ఠితేన సక్కా దసబలం పస్సితుం, తత్థ ఠితో అఞ్ఞం కిచ్చం పహాయ భగవన్తం ఓలోకేన్తోవ విహరతి. సత్థా తస్స ఞాణపరిపాకం ఆగమేన్తో బహుకాలం తస్మిం రూపదస్సనేనేవ విచరన్తే కిఞ్చి అవత్వా పునేకదివసం "కిం తే, వక్కలి, ఇమినా పూతికాయేన దిట్ఠేన? యో ఖో, వక్కలి, ధమ్మం పస్సతి, సో మం పస్సతి. యో మం పస్సతి, సో ధమ్మం పస్సతి. ధమ్మఞ్హి, వక్కలి, పస్సన్తో మం పస్సతి, మం పస్సన్తో ధమ్మం పస్సతీ"తి (సం॰ ని॰ ౩.౮౭) ఆహ.

సత్థరి ఏవం వదన్తేపి థేరో సత్థు దస్సనం పహాయ అఞ్ఞత్థ గన్తుం న సక్కోతి. తతో సత్థా "నాయం భిక్ఖు సంవేగం అలభిత్వా బుజ్ఝిస్సతీ"తి వస్సూపనాయికదివసే "అపేహి, వక్కలీ"తి థేరం పణామేసి. సో సత్థారా పణామితో సమ్ముఖే ఠాతుం అసక్కోన్తో "కిం మయ్హం జీవితేన, యోహం సత్థారం దట్ఠుం న లభామీ"తి గిజ్ఝకూటపబ్బతే పపాతట్ఠానం అభిరుహి. సత్థా తస్స తం పవత్తిం ఞత్వా "అయం భిక్ఖు మమ సన్తికా అస్సాసం అలభన్తో మగ్గఫలానం ఉపనిస్సయం నాసేయ్యా"తి అత్తానం దస్సేతుం ఓభాసం విస్సజ్జేన్తో –

> "పామోజ్జబహులో భిక్ఖు, పసన్నో బుద్ధసాసనే;
> అధిగచ్ఛే పదం సన్తం, సఙ్ఖారూపసమం సుఖ"న్తి. (ధ॰ ప॰ ౩౮౧) –

గాథం వత్వా "ఏహి, వక్కలీ"తి హత్థం పసారేసి. థేరో "దసబలో మే దిట్ఠో, 'ఏహీ'తి అవ్హానమ్పి లద్ధ"న్తి బలవపీతిసోమనస్సం ఉప్పాదేత్వా "కుతో ఆగచ్ఛామీ"తి అత్తనో గమనభావం అజానిత్వా సత్థు సమ్ముఖే ఆకాసే పక్ఖన్దన్తో పఠమపాదేన పబ్బతే ఠితోయేవ సత్థారా వుత్తగాథం ఆవజ్జేన్తో ఆకాసేయేవ పీతిం విక్ఖమ్భేత్వా సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం పాపుణీతి **అఙ్గుత్తరట్ఠకథాయం** (అ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧.౨౦౮) **ధమ్మపదవణ్ణనాయఞ్చ** (ధ॰ ప॰ అట్ఠ॰ ౨.౩౮౧) ఆగతం.

ఇధ పన ఏవం వదన్తి – "కిం తే, వక్కలీ"తిఆదినా సత్థారా ఓవదితో గిజ్ఝకూటే విహరన్తో విపస్సనం పట్ఠపేసి, తస్స సద్ధాయ బలవభావతో ఏవ విపస్సనా వీథిం న ఓతరతి, భగవా తం ఞత్వా కమ్మట్ఠానం సోధేత్వా అదాసి. పున విపస్సనం

మత్థకం పాపేతుం నాసక్ఖియేవ, అథస్స ఆహారవేకల్లేన వాతాబాధో ఉప్పజ్జి, తం వాతాబాధేన పీళియమానం ఞత్వా భగవా తత్థ గన్త్వా పుచ్ఛన్తో –

౩౫౦.“వాతరోగాభినీతో త్వం, విహరం కాననే వనే;
పవిద్ధగోచరే లూఖే, కథం భిక్ఖు కరిస్ససీ”తి. –

ఆహ. తం సుత్వా థేరో –

౩౫౧.“పీతిసుఖేన విపులేన, ఫరమానో సముస్సయం;
లూఖమ్పి అభిసమ్భోన్తో, విహరిస్సామి కాననే.

౩౫౨.“భావేన్తో సతిపట్ఠానే, ఇన్ద్రియాని బలాని చ;
బోజ్ఝఙ్గాని చ భావేన్తో, విహరిస్సామి కాననే.

౩౫౩. “ఆరద్ధవీరియే పహితత్తే, నిచ్చం దళ్హపరక్కమే;
సమగ్గే సహితే దిస్వా, విహరిస్సామి కాననే.

౩౫౪.“అనుస్సరన్తో సమ్బుద్ధం, అగ్గం దన్తం సమాహితం;
అతన్దితో రత్తిన్దివం, విహరిస్సామి కాననే”తి. –

చతస్సో గాథా అభాసి.

తత్థ **వాతరోగాభినీతో**తి వాతాబాధేన అసేరిభావం ఉపనీతో, వాతబ్యాధినా అభిభూతో. **త్వ**న్తి థేరం ఆలపతి. **విహర**న్తి తేన ఇరియాపథవిహారేన విహరన్తో. **కాననే వనే**తి కాననభూతే వనే, మహాఅరఞ్ఞేతి అత్థో. **పవిద్ధగోచరే**తి విస్సట్ఠగోచరే దుల్లభపచ్చయే. వాతరోగస్స సప్పాయానం సప్పిఆదిభేసజ్జానం అభావేన ఫరుసభూమిభాగతాయ చ **లూఖే** లూఖట్ఠానే. **కథం భిక్ఖు కరిస్ససీ**తి భిక్ఖు త్వం కథం విహరిస్ససీతి భగవా పుచ్ఛి.

తం సుత్వా థేరో నిరామిసపీతిసోమనస్సాదినా అత్తనో సుఖవిహారం పకాసేన్తో **‘‘పీతిసుఖేనా’’**తిఆదిమాహ. తత్థ **పీతిసుఖేనా**తి ఉబ్బేగలక్ఖణాయ ఫరణలక్ఖణాయ చ పీతియా తంసమ్పయుత్తసుఖేన చ. తేనాహ **‘‘విపులేనా’’**తి ఉళారేనాతి అత్థో. **ఫరమానో సముస్సయ**న్తి యథావుత్తపీతిసుఖసముట్ఠితేహి పణీతేహి రూపేహి సకలం కాయం ఫరాపేన్తో నిరన్తరం ఫుటం కరోన్తో. **లూఖమ్పి అభిసమ్భోన్తో**తి అరఞ్ఞావాసజనితం సల్లేఖవుత్తిహేతుకం దుస్సహమ్పి పచ్చయలూఖం అభిభవన్తో అధివాసేన్తో. **విహరిస్సామి కాననే**తి ఝానసుఖేన విపస్సనాసుఖేన చ అరఞ్ఞాయతనే విహరిస్సామీతి అత్థో. తేనాహ – “సుఖఞ్చ కాయేన పటిసంవేదేసి”న్తి (పారా. ౧౧).

“యతో యతో సమ్మసతి, ఖన్ధానం ఉదయబ్బయం;
లభతీ పీతిపామోజ్జం, అమతం తం విజానత”న్తి చ. (ధ. ప. ౩౭౪);

భావేన్తో సతిపట్ఠానేతి మగ్గపరియాపన్నే కాయానుపస్సనాదికే చత్తారో సతిపట్ఠానే ఉప్పాదేన్తో వడ్ఢేన్తో చ. **ఇన్ద్రియానీతి** మగ్గపరియాపన్నాని ఏవ సద్ధాదీని పఞ్చిన్ద్రియాని. **బలానీతి** తథా సద్ధాదీని పఞ్చ బలాని. **బోజ్ఝఙ్గానీతి** తథా సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గాదీని సత్త బోజ్ఝఙ్గాని. **చ**-సద్దేన సమ్మప్పధానఇద్ధిపాదమగ్గఙ్గాని సఙ్గణ్హాతి. తదవినాభావతో హి తగ్గహణేనేవ తేసం గహణం హోతి. **విహరిస్సామీతి** యథావుత్తే బోధిపక్ఖియధమ్మే భావేన్తో మగ్గసుఖేన తదధిగమసిద్ధేన ఫలసుఖేన నిబ్బానసుఖేన చ విహరిస్సామి.

ఆరద్ధవీరియేతి చతుబ్బిధసమ్మప్పధానవసేన పగ్గహితవీరియే. **పహితత్తేతి** నిబ్బానం పతిపేసితచిత్తే. **నిచ్చం దళ్హపరక్కమేతి** సబ్బకాలం అసిథిలవీరియే. అవివాదవసేన కాయసామగ్గిదానవసేన చ **సమగ్గే**. దిట్ఠిసీలసామఞ్ఞేన **సహితే** సబ్రహ్మచారీ దిస్వా. ఏతేన కల్యాణమిత్తసమ్పత్తిం దస్సేతి.

అనుస్సరన్తో సమ్బుద్ధన్తి సమ్మా సామం సబ్బధమ్మానం బుద్ధత్తా సమ్మాసమ్బుద్ధం సబ్బసత్తుత్తమతాయ, **అగ్గం** ఉత్తమేన దమథేన **దన్తం**, అనుత్తరసమాధినా **సమాహితం అతన్దితో** అనలసో హుత్వా, **రత్తిన్దివం** సబ్బకాలం "ఇతిపి సో భగవా అరహ"న్తిఆదినా అనుస్సరన్తో విహరిస్సామి. ఏతేన బుద్ధానుస్సతిభావనాయ యుత్తాకారదస్సనేన సబ్బత్థ కమ్మట్ఠానానుయోగమాహ, పురిమేన పారిహారియకమ్మట్ఠానానుయోగం.

ఏవం పన వత్వా థేరో విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౫౪.౨౮-౬౫) –

> "ఇతో సతసహస్సమ్హి, కప్పే ఉప్పజ్జి నాయకో;
> అనోమనామో అమితో, నామేన పదుముత్తరో.
>
> "పదుమాకారవదనో, పదుమామలసుచ్ఛవీ;
> లోకేనానుపలిత్తోవ, తోయేన పదుమం యథా.
>
> "వీరో పదుమపత్తక్ఖో, కన్తో చ పదుమం యథా;
> పదుముత్తరగన్ధోవ, తస్మా సో పదుముత్తరో.
>
> "లోకజేట్ఠో చ నిమ్మానో, అన్ధానం నయనూపమో;
> సన్తవేసో గుణనిధి, కరుణామతిసాగరో.
>
> "స కదాచి మహావీరో, బ్రహ్మాసురసురచ్చితో;
> సదేవమనుజాకిణ్ణే, జనమజ్ఝే జినుత్తమో.
>
> "వదనేన సుగన్ధేన, మధురేన రుతేన చ;
> రఞ్జయం పరిసం సబ్బం, సన్థవీ సావకం సకం.
>
> "సద్ధాధిముత్తో సుమతి, మమ దస్సనలాలసో;

నత్థి ఏతాదిసో అఞ్ఞో, యథాయం భిక్ఖు వక్కలి.

“తదాహం హంసవతియం, నగరే బ్రాహ్మణత్రజో;
హుత్వా సుత్వా చ తం వాక్యం, తం ఠానమభిరోచయిం.

“ససావకం తం విమలం, నిమన్తేత్వా తథాగతం;
సత్తాహం భోజయిత్వాన, దుస్సేహచ్ఛాదయిం తదా.

“నిపచ్చ సిరసా తస్స, అనన్తగుణసాగరే;
నిముగ్గో పీతిసమ్పుణ్ణో, ఇదం వచనమబ్రవిం.

“యో నో తయా సన్థవితో, ఇతో సత్తమకే ముని;
భిక్ఖు సద్ధావతం అగ్గో, తాదిసో హోమహం మునే.

“ఏవం వుత్తే మహావీరో, అనావరణదస్సనో;
ఇమం వాక్యం ఉదీరేసి, పరిసాయ మహాముని.

“పస్సథేతం మాణవకం, పీతమట్ఠనివాసనం;
హేమయఞ్ఞోపచితఙ్గం, జననేత్తమనోహరం.

“ఏసో అనాగతద్ధానే, గోతమస్స మహేసినో;
అగ్గో సద్ధాధిముత్తానం, సావకోయం భవిస్సతి.

“దేవభూతో మనుస్సో వా, సబ్బసన్తాపవజ్జితో;
సబ్బభోగపరిబ్యూళ్హో, సుఖితో సంసరిస్సతి.

“సతసహస్సితో కప్పే, ఓక్కాకకులసమ్భవో;
గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

“తస్స ధమ్మేసు దాయాదో, ఓరసో ధమ్మనిమ్మితో;
వక్కలి నామ నామేన, హేస్సతి సత్థు సావకో.

“తేన కమ్మవిసేసేన, చేతనాపణిధీహి చ;
జహిత్వా మానుసం దేహం, తావతింసమగచ్ఛహం.

“సబ్బత్థ సుఖితో హుత్వా, సంసరన్తో భవాభవే;
సావత్థియం పురే జాతో, కులే అఞ్ఞతరే అహం.

“నోనీతసుఖుమాలం మం, జాతపల్లవకోమలం;
మన్దం ఉత్తానసయనం, పిసాచభయతజ్జితా.

“పాదమూలే మహేసిస్స, సాయేసుం దీనమానసా;
ఇమం దదామ తే నాథ, సరణం హోహి నాయక.

“తదా పటిగ్గహి సో మం, భీతానం సరణో ముని;
జాలినా చక్కఙ్కితేన, ముదుకోమలపాణినా.

“తదా పభుతి తేనాహం, అరక్ఖేయ్యేన రక్ఖితో;
సబ్బవేరవినిముత్తో, సుఖేన పరివుద్ధితో.

“సుగతేన వినా భూతో, ఉక్కణ్ఠామి ముహుత్తకం;
జాతియా సత్తవస్సోహం, పబ్బజిం అనగారియం.

“సబ్బపారమిసమ్భూతం , నీలక్ఖినయనం వరం;
రూపం సబ్బసుభాకిణ్ణం, అతిత్తో విహరామహం.

“బుద్ధరూపరతిం ఞత్వా, తదా ఓవది మం జినో;
అలం వక్కలి కిం రూపే, రమసే బాలనన్దితే.

“యో హి పస్సతి సద్ధమ్మం, సో మం పస్సతి పణ్డితో;
అపస్సమానో సద్ధమ్మం, మం పస్సమ్పి న పస్సతి.

“అనన్తాదీనవో కాయో, విసరుక్ఖసమూపమో;
ఆవాసో సబ్బరోగానం, పుఞ్జో దుక్ఖస్స కేవలో.

“నిబ్బిన్దియ తతో రూపే, ఖన్ధానం ఉదయబ్బయం;
పస్స ఉపక్కిలేసానం, సుఖేనన్తం గమిస్ససి.

“ఏవం తేనానుసిట్ఠోహం, నాయకేన హితేసినా;
గిజ్ఝకూటం సమారుయ్హ, ఝాయామి గిరికన్దరే.

“ఠితో పబ్బతపాదమ్హి, అస్సాసయి మహాముని;
వక్కలీతి జినో వాచం, తం సుత్వా ముదితో అహం.

“పక్ఖన్దిం సేలపబ్భారే, అనేకసతపోరిసే;
తదా బుద్ధానుభావేన, సుఖేనేవ మహిం గతో.

“పునోపి ధమ్మం దేసేతి, ఖన్ధానం ఉదయబ్బయం;
తమహం ధమ్మమఞ్ఞాయ, అరహత్తమపాపుణిం.

“సుమహాపరిసమజ్ఝే, తదా మం చరణన్తగో;
అగ్గం సద్ధాధిముత్తానం, పఞ్ఞపేసి మహామతి.

“సతసహస్సితో కప్పే, యం కమ్మమకరిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తోపి థేరో ఇమా ఏవ గాథా అభాసి. అథ నం సత్థా భిక్ఖుసఙ్ఘమజ్ఝే నిసిన్నో సద్ధాధిముత్తానం అగ్గట్ఠానే ఠపేసీతి.

వక్కలిత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. విజితసేనత్థేరగాథావణ్ణనా

ఓలగ్గేస్సామీతిఆదికా ఆయస్మతో విజితసేనత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినన్తో అత్థదస్సిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఘరావాసం పహాయ ఇసిపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా అరఞ్ఞే విహరన్తో ఆకాసేన గచ్ఛన్తం భగవన్తం దిస్వా పసన్నమానసో పసన్నాకారం దస్సేన్తో అఞ్జలిం పగ్గయ్హ అట్ఠాసి. సత్థా తస్స అజ్ఝాసయం ఞత్వా ఆకాసతో ఓతరి. సో భగవతో మనోహరాని మధురాని ఫలాని ఉపనేసి, పటిగ్గహేసి భగవా అనుకమ్పం ఉపాదాయ. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కోసలరట్ఠే హత్థాచరియకులే నిబ్బత్తిత్వా **విజితసేనో**తి లద్ధనామో విఞ్ఞుతం పాపుణి. తస్స మాతులా సేనో చ ఉపసేనో చాతి ద్వే హత్థాచరియా సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధా పబ్బజిత్వా వాసధురం పూరేన్తా అరహత్తం పాపుణింసు. విజితసేనోపి హత్థిసిప్పే నిప్ఫత్తిం గతో నిస్సరణజ్ఝాసయతాయ ఘరావాసే అలగ్గమానసో సత్థు యమకపాటిహారియం దిస్వా పటిలద్ధసద్ధో మాతులత్థేరానం సన్తికే పబ్బజిత్వా తేసం ఓవాదానుసాసనియా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో విపస్సనావీథిం లఙ్ఘిత్వా బహిద్ధా నానారమ్మణే విధావన్తం అత్తనో చిత్తం ఓవదన్తో –

౩౫౫. “ఓలగ్గేస్సామి తే చిత్త, ఆణిద్వారేవ హత్థినం;
న తం పాపే నియోజేస్సం, కామజాలం సరీరజం.

౩౫౬. “త్వం ఓలగ్గో న గచ్ఛసి, ద్వారవివరం గజోవ అలభన్తో;
న చ చిత్తకలి పునప్పునం, పసక్క పాపరతో చరిస్ససి.

౩౫౭. “యథా కుఞ్జరం అదన్తం, నవగ్గహమఙ్కుసగ్గహో;
బలవా ఆవత్తేతి అకామం, ఏవం ఆవత్తయిస్సం తం.

౩౨౮.“యథా వరహయదమకుసలో, సారథిపవరో దమేతి ఆజఞ్ఞం;

ఏవం దమయిస్సం తం, పతిట్ఠితో పఞ్చసు బలేసు.

౩౨౯.“సతియా తం నిబన్ధిస్సం, పయుత్తో తే దమేస్సామి;

వీరియధురనిగ్గహితో, న యితో దూరం గమిస్ససే చిత్తా”తి. –

గాథా అభాసి.

తత్థ **ఓలగ్గేస్సామీ**తి సంవరిస్సామి నివారేస్సామి. **తే**తి తం. ఉపయోగత్థే హి ఇదం సామివచనం . తే గమనన్తి వా వచనసేసో. **హత్థిన**న్తి చ హత్థిన్తి అత్థో. **చిత్తా**తి అత్తనో చిత్తం ఆలపతి. యథా తం వారేతుకామో, తం దస్సేన్తో “**ఆణిద్వారేవ హత్థిన**”న్తి ఆహ. ఆణిద్వారం నామ పాకారబద్ధస్స నగరస్స ఖుద్దకద్వారం, యం ఘటికాఛిద్దే ఆణిమ్హి పక్ఖిత్తే యన్తేన వినా అబ్భన్తరే ఠితేహిపి వివరితుం న సక్కా. యేన మనుస్సగవస్సమహింసాదయో న నిగ్గన్తుం సక్కా. నగరతో బహి నిగ్గన్తుకామమ్పి హత్థిం యతో పలోభేత్వా హత్థాచరియో గమనం నివారేసి. అథ వా ఆణిద్వారం నామ పలిఘద్వారం. తత్థ హి తిరియం పలిఘం ఠపేత్వా రుక్ఖసూచిసఙ్ఖాతం ఆణిం పలిఘుసీసే ఆవుణన్తి. **పాపే**తి రూపాదీసు ఉప్పజ్జనకఅభిజ్ఝాదిపాపధమ్మే **తం న నియోజేస్సం** న నియోజిస్సామి. **కామజాలా**తి కామస్స జాలభూతం. యథా హి మచ్ఛబన్ధమిగలుద్దానం జాలం నామ మచ్ఛాదీనం తేసం యథాకామకారసాధనం, ఏవం అయోనిసోమనసికారానుపాతితం చిత్తం మారస్స కామకారసాధనం. తేన హి నో సత్తే అనత్థేసు పాతేతి. **సరీరజా**తి సరీరేసు ఉప్పజ్జనక. పఞ్చవోకారభవే హి చిత్తం రూపపటిబద్ధవుత్తితాయ “సరీరజ”న్తి వుచ్చతి.

త్వం ఓలగ్గో న గచ్ఛసీతి త్వం, చిత్తకలి, మయా సతిపఞ్ఞాపతోదఅఙ్కుసేహి వారితో న దాని యథారుచిం గమిస్ససి, అయోనిసోమనసికారవసేన యథాకామం వత్తితుం న లభిస్ససి. యథా కిం? **ద్వారవివరం గజోవ అలభన్తో** నగరతో గజనిరోధతో వా నిగ్గమనాయ ద్వారవివరకం అలభమానో హత్థీ వియ. **చిత్తకలీ**తి చిత్తకాళకణ్ణి. **పునప్పున**న్తి అపరాపరం. **పసక్కా**తి సరణసమ్పస్సాసవసేన. **పాపరతో**తి పాపకమ్మనిరతో పుబ్బే వియ ఇదాని **న చరిస్ససి** తథా చరితుం న దస్సామీతి అత్థో.

అదన్తన్తి అదమితం హత్థిసిక్ఖం అసిక్ఖితం. **నవగ్గహ**న్తి అచిరగహితం. **అఙ్కుసగ్గహో**తి హత్థాచరియో. **బలవా**తి కాయబలేన ఞాణబలేన చ బలవా. **ఆవత్తేతి అకామ**న్తి అనిచ్ఛన్తమేవ నిసేధనతో నివత్తేతి. **ఏవం ఆవత్తయిస్స**న్తి యథా యథావుత్తం హత్థిం హత్థాచరియో, ఏవం తం చిత్తం చిత్తకలిం దుచ్చరితనిసేధనతో నివత్తయిస్సామి.

వరహయదమకుసలోతి ఉత్తమానం అస్సదమ్మానం దమనే కుసలో. తతో ఏవ **సారథిపవరో** అస్సదమ్మసారథీసు విసిట్ఠో **దమేతి ఆజఞ్ఞం** ఆజానీయం అస్సదమ్మం దేసకాలానురూపం సణ్హఫరుసేహి దమేతి వినేతి నిబ్బిసేవనం కరోతి. **పతిట్ఠితో పఞ్చసు బలేసూ**తి సద్ధాదీసు పఞ్చసు బలేసు పతిట్ఠితో హుత్వా అస్సద్ధియాదినిసేధనతో **తం దమయిస్సం** దమేస్సామీతి అత్థో.

సతియా తం నిబన్ధిస్సన్తి గోచరజ్ఝత్తతో బహి గన్తుం అదేన్తో సతియోత్తేన కమ్మట్ఠానథమ్భే, చిత్తకలి, తం నిబన్ధిస్సామి నియమేస్సామి. **పయుత్తో తే దమేస్సామీ**తి తత్థ నిబన్ధన్తో ఏవ యుత్తప్పయుత్తో హుత్వా తే దమేస్సామి, సంకిలేసమలతో

తం వినోధేస్సామి. **వీరియధురనిగ్గహితో**తి యథావుత్తో ఛేకేన సుసారథినా యుగే యోజితో యుగనిగ్గహితో యుగన్తరగతో తం నాతిక్కమతి, ఏవం త్వమ్పి చిత్త, మమ వీరియధురే నిగ్గహితో సక్కచ్చకారితాయ సాతచ్చకారితాయ అఞ్ఞథా వత్తితుం అలభన్తో ఇతో గోచరజ్ఝత్తతో దూరం బహి న గమిస్ససి. భావనానుయుత్తస్స హి కమ్మట్ఠానతో అఞ్ఞం ఆసన్నమ్పి లక్ఖణతో దూరమేవాతి ఏవం థేరో ఇమాహి గాథాహి అత్తనో చిత్తం నిగ్గణ్హన్తోవ విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౪౫.౨౨-౩౦) –

"సువణ్ణవణ్ణం సమ్బుద్ధం, ద్వత్తింసవరలక్ఖణం;
విపినగ్గేన గచ్ఛన్తం, సాలరాజంవ ఫుల్లితం.

"తిణత్థరం పఞ్ఞాపేత్వా, బుద్ధసేట్ఠం అయాచహం;
అనుకమ్పతు మం బుద్ధో, భిక్ఖం ఇచ్ఛామి దాతవే.

"అనుకమ్పకో కారుణికో, అత్థదస్సీ మహాయసో;
మమ సఙ్కప్పమఞ్ఞాయ, ఓరూహి మమ అస్సమే.

"ఓరోహిత్వాన సమ్బుద్ధో, నిసీది పణ్ణసన్థరే;
భల్లాతకం గహేత్వాన, బుద్ధసేట్ఠస్సదాసహం.

"మమ నిజ్ఝాయమానస్స, పరిభుఞ్జి తదా జినో;
తత్థ చిత్తం పసాదేత్వా, అభివన్దిం తదా జినం.

"అట్ఠారసే కప్పసతే, యం ఫలమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఫలదానస్సిదం ఫలం.

"కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే॰... కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తోపి ఇమా గాథా అభాసి.

విజితసేనత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. యసదత్తత్థేరగాథావణ్ణనా

ఉపారమ్భచిత్తోతిఆదికా ఆయస్మతో యసదత్తత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచిని. తథా హేస పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా బ్రాహ్మణానం విజ్జాసిప్పేసు నిప్ఫత్తిం గతో కామే పహాయ ఇసిపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా అరఞ్ఞే విహరన్తో ఏకదివసం సత్థారం దిస్వా పసన్నమానసో అఞ్జలిం పగ్గయ్హ అభిత్థవి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే మల్లరట్ఠే మల్లరాజకులే నిబ్బత్తిత్వా **యసదత్తో**తి లద్ధనామో, వయప్పత్తో తక్కసిలం గన్త్వా సబ్బసిప్పాని సిక్ఖిత్వా సభియేన పరిబ్బాజకేన సద్ధింయేవ చారికం చరమానో, అనుపుబ్బేన సావత్థియం భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా సభియేన పుట్ఠపఞ్హేసు

విస్సజ్జియమానేసు సయం ఓతారాపేక్ఖో సుణన్తో నిసీది “సమణస్స గోతమస్స వాదే దోసం దస్సామీ”తి. అథస్స భగవా చిత్తాచారం ఞత్వా **సభియసుత్తదేసనావసానే** (సు॰ ని॰ సభియసుత్త) ఓవాదం దేన్తో –

౩౬౦. “ఉపారమ్భచిత్తో దుమ్మేధో, సుణాతి జినసాసనం;
ఆరకా హోతి సద్ధమ్మా, నభసో పథవీ యథా.

౩౬౧. “ఉపారమ్భచిత్తో దుమ్మేధో, సుణాతి జినసాసనం;
పరిహాయతి సద్ధమ్మా, కాళపక్ఖేవ చన్దిమా.

౩౬౨. “ఉపారమ్భచిత్తో దుమ్మేధో, సుణాతి జినసాసనం;
పరిసుస్సతి సద్ధమ్మే, మచ్ఛో అప్పోదకే యథా.

౩౬౩. “ఉపారమ్భచిత్తో దుమ్మేధో, సుణాతి జినసాసనం;
న విరూహతి సద్ధమ్మే, ఖేత్తే బీజంవ పూతికం.

౩౬౪. “యో చ తుట్ఠేన చిత్తేన, సుణాతి జినసాసనం;
ఖేపేత్వా ఆసవే సబ్బే, సచ్ఛికత్వా అకుప్పతం;
పప్పుయ్య పరమం సన్తిం, పరినిబ్బాతినాసవో”తి. –

ఇమా పఞ్చ గాథా అభాసి.

తత్థ **ఉపారమ్భచిత్తో**తి సారమ్భచిత్తో, దోసారోపనాధిప్పాయోతి అత్థో. **దుమ్మేధో**తి నిప్పఞ్ఞో. **ఆరకా హోతి సద్ధమ్మా**తి సో తాదిసో పుగ్గలో నభసో వియ పథవీ పటిపత్తిసద్ధమ్మతోపి దూరే హోతి, పగేవ పటివేధసద్ధమ్మతో. “న త్వం ఇమం ధమ్మవినయం ఆజానాసీ”తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౧.౧౮) విగ్గాహికకథం అనుయుత్తస్స కుతో సన్తనిపుణో పటిపత్తిసద్ధమ్మో.

పరిహాయతి సద్ధమ్మాతి నవవిధలోకుత్తరధమ్మతో పుబ్బభాగియసద్ధాదిసద్ధమ్మతోపి నిహీయతి. **పరిసుస్సతీ**తి విసుస్సతి కాయచిత్తానం పీణనరసస్స పీతిపామోజ్జాదికుసలధమ్మస్సాభావతో. **న విరూహతీ**తి విరూళ్హిం వుద్ధిం న పాపుణాతి. **పూతికన్తి** గోమయలేపదానాదిఅభావేన పూతిభావం పత్తం.

తుట్ఠేన చిత్తేనాతి ఇత్థమ్భూతలక్ఖణే కరణవచనం, అత్తమనో పముదితో హుత్వాతి అత్థో. **ఖేపేత్వా**తి సముచ్ఛిన్దిత్వా. **అకుప్పతన్తి** అరహత్తం. **పప్పుయ్యా**తి పాపుణిత్వా. **పరమం సన్తిన్తి** అనుపాదిసేసం నిబ్బానం. తదధిగమో చస్స కేవలం కాలాగమనమేవ, న కోచివిధోతి తం దస్సేతుం వుత్తం “**పరినిబ్బాతినాసవో**”తి.

ఏవం సత్థారా ఓవదితో సంవేగజాతో పబ్బజిత్వా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౪౪.౩౧-౪౩) –

“కణికారంవ జలితం, దీపరుక్ఖంవ జోతితం;

కఞ్చనంవ విరోచన్తం, అద్దసం ద్విపదుత్తమం.

“కమణ్డలుం ఠపేత్వాన, వాకచీరఞ్చ కుణ్డికం;
ఏకంసం అజినం కత్వా, బుద్ధసేట్ఠం థవిం అహం.

“తమన్ధకారం విధమం, మోహజాలసమాకులం;
ఞాణాలోకం దస్సేత్వాన, నిత్తిణ్ణోసి మహాముని.

“సముద్ధరసిమం లోకం, సబ్బావన్తమనుత్తరం;
ఞాణే తే ఉపమా నత్థి, యావతా జగతో గతి.

“తేన ఞాణేన సబ్బఞ్ఞూ, ఇతి బుద్ధో పవుచ్చతి;
వన్దామి తం మహావీరం, సబ్బఞ్ఞుతమనావరం.

“సతసహస్సితో కప్పే, బుద్ధసేట్ఠం థవిం అహం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఞాణత్థవాయిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.
అరహత్తం పన పత్వా అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తోపి థేరో ఇమా ఏవ గాథా అభాసి.

యసదత్తత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౧. సోణకుటికణ్ణత్థేరగాథావణ్ణనా

ఉపసమ్పదా చ మే లద్ధాతిఆదికా ఆయస్మతో సోణస్స కుటికణ్ణస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే హంసవతీనగరే విభవసమ్పన్నో సేట్ఠి హుత్వా ఉళారాయ ఇస్సరియసమ్పత్తియా ఠితో ఏకదివసం సత్థారం సతసహస్సఖీణాసవపరివుతం మహతియా బుద్ధలీళాయ మహన్తేన బుద్ధానుభావేన నగరం పవిసన్తం దిస్వా పసన్నమానసో వన్దిత్వా అఞ్జలిం కత్వా అట్ఠాసి. సో పచ్ఛాభత్తం ఉపాసకేహి సద్ధిం విహారం గన్త్వా భగవతో సన్తికే ధమ్మం సుణన్తో సత్థారం ఏకం భిక్ఖుం కల్యాణవాక్కరణానం అగ్గట్ఠానే ఠపేన్తం దిస్వా సయమ్పి తం ఠానం పత్థేత్వా మహాదానం దత్వా పణిధానం అకాసి. సత్థా తస్స అనన్తరాయతం దిస్వా “అనాగతే గోతమస్స నామ సమ్మాసమ్బుద్ధస్స సాసనే కల్యాణవాక్కరణానం అగ్గో భవిస్సతీ”తి బ్యాకాసి.

సో తత్థ యావజీవం పుఞ్ఞాని కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో విపస్సిస్స భగవతో కాలే సాసనే పబ్బజిత్వా వత్తపటివత్తాని పూరేన్తో ఏకస్స భిక్ఖునో చీవరం సిబ్బిత్వా అదాసి. పున బుద్ధసుఞ్ఞే లోకే బారాణసియం తున్నవాయో హుత్వా ఏకస్స పచ్చేకబుద్ధస్స చీవరకోటిం ఛిన్నం ఘటేత్వా అదాసి. ఏవం తత్థ తత్థ పుఞ్ఞాని కత్వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే అవన్తిరట్ఠే కురరఘరే మహావిభవస్స సేట్ఠినో పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి. **సోణో**తిస్స నామం అకంసు. కోటిఅగ్ఘనకస్స కణ్ణపిళన్ధనస్స ధారణేన “కోటికణ్ణో”తి వత్తబ్బే **కుటికణ్ణో**తి పఞ్ఞాయిత్థ.

సో అనుక్కమేన వడ్ఢిత్వా కుటుమ్బం సణ్ఠపేన్తో ఆయస్మన్తే మహాకచ్చానే కులఘరం నిస్సాయ పవత్తపబ్బతే విహరన్తే తస్స సన్తికే ధమ్మం సుత్వా సరణేసు చ సీలేసు చ పతిట్ఠాయ తం చతూహి పచ్చయేహి ఉపట్ఠహి. సో అపరభాగే సంసారే సఞ్జాతసంవేగో థేరస్స సన్తికే పబ్బజిత్వా కిచ్ఛేన కసిరేన దసవగ్గం సఙ్ఘం సన్నిపాతేత్వా ఉపసమ్పజ్జిత్వా కతిపయకాలం థేరస్స సన్తికే వసిత్వా, థేరం ఆపుచ్ఛిత్వా సత్థారం వన్దితుం సావత్థిం ఉపగతో, సత్థారా ఏకగన్ధకుటియం వాసం లభిత్వా పచ్చూససమయే అజ్ఝిట్ఠో సోళసఅట్ఠకవగ్గియానం ఉస్సారణేన సాధుకారం దత్వా భాసితాయ “దిస్వా ఆదీనవం లోకే”తి (ఉదా॰ ౪౬; మహావ॰ ౨౫౮) ఉదానగాథాయ పరియోసానే విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౪౪.౨౬-౩౪) –

“పదుముత్తరో నామ జినో, ఆహుతీనం పటిగ్గహో;
వసీసతసహస్సేహి, నగరం పావిసీ తదా.

“నగరం పవిసన్తస్స, ఉపసన్తస్స తాదినో;
రతనాని పజ్జోతింసు, నిగ్ఘోసో ఆసి తావదే.

“బుద్ధస్స ఆనుభావేన, భేరీ వజ్జుమఘట్టితా;
సయం వీణా పవజ్జన్తి, బుద్ధస్స పవిసతో పురం.

“బుద్ధసేట్ఠం నమస్సామి, పదుముత్తరమహామునిం;
పాటిహీరఞ్చ పస్సిత్వా, తత్థ చిత్తం పసాదయిం.

“అహో బుద్ధో అహో ధమ్మో, అహో నో సత్థు సమ్పదా;
అచేతనాపి తూరియా, సయమేవ పవజ్జరే.

“సతసహస్సితో కప్పే, యం సఞ్ఞమలభిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధసఞ్ఞాయిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తే పన పతిట్ఠితో అత్తనో ఉపజ్ఝాయేన ఆచిక్ఖితనియామేన పచ్చన్తిమేసు జనపదేసు వినయధరపఞ్చమేన గణేన ఉపసమ్పదా, ధువన్హానం, చమ్మత్థరణం, గుణఙ్గణూపాహనం, చీవరవిప్పవాసోతి పఞ్చ వరే యాచిత్వా తే సత్థు సన్తికా లభిత్వా పునదేవ అత్తనో వసితట్ఠానం గన్త్వా ఉపజ్ఝాయస్స తమత్థం ఆరోచేసి. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో. విత్థారో పన **ఉదానట్ఠకథాయం** ఆగతనయేన వేదితబ్బో. **అఙ్గుత్తరట్ఠకథాయం** (అ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧.౨౦౬) పన “ఉపసమ్పన్నో హుత్వా అత్తనో ఉపజ్ఝాయస్స సన్తికే కమ్మట్ఠానం గహేత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణీ”తి వుత్తం.

సో అపరభాగే విముత్తిసుఖేన విహరన్తో అత్తనో పటిపత్తిం పచ్చవేక్ఖిత్వా సోమనస్సజాతో ఉదానవసేన –

౩౬౫.“ఉపసమ్పదా చ మే లద్ధా, విముత్తో చమ్హి అనాసవో;

సో చ మే భగవా దిట్ఠో, విహారే చ సహావసిం.

౩౯౬. “బహుదేవ రత్తిం భగవా, అబ్భోకాసేతినామయి;

విహారకుసలో సత్థా, విహారం పావిసీ తదా.

౩౯౭. “సన్థరిత్వాన సఙ్ఘాటిం, సేయ్యం కప్పేసి గోతమో;

సీహో సేలగుహాయంవ, పహీనభయభేరవో.

౩౯౮. “తతో కల్యాణవాక్కరణో, సమ్మాసమ్బుద్ధసావకో;

సోణో అభాసి సద్ధమ్మం, బుద్ధసేట్ఠస్స సమ్ముఖా.

౩౯౯. “పఞ్చక్ఖన్ధే పరిఞ్ఞాయ, భావయిత్వాన అఞ్జసం;

పప్పుయ్య పరమం సన్తిం, పరినిబ్బిస్సత్యనాసవో”తి. –

ఇమా పఞ్చ గాథా అభాసి.

తత్థ **ఉపసమ్పదా చ మే లద్ధాతి** యా సా కిచ్ఛేన దసవగ్గం భిక్ఖుసఙ్ఘం సన్నిపాతేత్వా అత్తనా లద్ధా ఉపసమ్పదా. యా చ పన వరదానవసేన సబ్బపచ్చన్తిమేసు జనపదేసు వినయధరపఞ్చమేన గణేన సత్థారా అనుఞ్ఞాతా ఉపసమ్పదా, తదుభయం సన్ధాయాహ. **చ**-సద్దో సముచ్చయత్థో, తేన ఇతరేపి సత్థు సన్తికా లద్ధవరే సఙ్గణ్హాతి. **విముత్తో చమ్హి అనాసవోతి** అగ్గమగ్గేన సకలకిలేసవత్థువిముత్తియా విముత్తో చ అమ్హి. తతో ఏవ కామాసవాదీహి అనాసవో అమ్హీతి యోజనా. **సో చ మే భగవా దిట్ఠోతి** యదత్థం అహం అవన్తిరట్ఠతో సావత్థిం గతో, సో చ భగవా మయా అదిట్ఠపుబ్బో దిట్ఠో. **విహారే చ సహావసిన్తి** న కేవలం తస్స భగవతో దస్సనమేవ మయా లద్ధం, అథ ఖో విహారే సత్థు గన్ధకుటియం సత్థారా కారణం సల్లక్ఖేత్వా వాసేన్తేన సహ అవసిం. ‘‘**విహారేతి** విహారసమీపే”తి కేచి.

బహుదేవ రత్తిన్తి పఠమం యామం భిక్ఖూనం ధమ్మదేసనావసేన కమ్మట్ఠానసోధనవసేన చ, మజ్ఝిమం యామం దేవానం బ్రహ్మానఞ్చ కఙ్ఖచ్ఛేదనవసేన భగవా బహుదేవ రత్తిం అబ్భోకాసే **అతినామయి** వీతినామేసి. **విహారకుసలోతి** దిబ్బబ్రహ్మఆనేఞ్జఅరియవిహారేసు కుసలో. **విహారం పావిసీతి** అతివేలం నిసజ్జచఙ్కమేహి ఉప్పన్నపరిస్సమవినోదనత్థం గన్ధకుటిం పావిసి.

సన్థరిత్వాన సఙ్ఘాటిం, సేయ్యం కప్పేసీతి చతుగ్గుణం సఙ్ఘాటిం పఞ్ఞాపేత్వా సీహసేయ్యం కప్పేసి. తేనాహ “గోతమో సీహో సేలగుహాయంవ పహీనభయభేరవో”తి. తత్థ **గోతమోతి** భగవన్తం గోత్తేన కిత్తేతి. **సీహో సేలగుహాయంవాతి** సేలస్స పబ్బతస్స గుహాయం. యథా సీహో మిగరాజా తేజుస్సదతాయ పహీనభయభేరవో దక్ఖిణేన పస్సేన పాదే పాదం అచ్చాధాయ సేయ్యం కప్పేసి, ఏవం చిత్తుత్రాసలోమహంసనఛమ్భితత్తహేతూనం కిలేసానం సముచ్ఛిన్నత్తా పహీనభయభేరవో గోతమో భగవా సేయ్యం కప్పేసీతి అత్థో.

తతోతి పచ్ఛా, సీహసేయ్యం కప్పేత్వా తతో వుట్ఠహిత్వా “పటిభాతు తం భిక్ఖు ధమ్మో భాసితు”న్తి (ఉదా. ४६) సత్థారా అజ్ఝేసితోతి అత్థో. **కల్యాణవాక్కరణో**తి సున్దరవచీకరణో, లక్ఖణసమ్పన్నవచనక్కమోతి అత్థో. **సోణో అభాసి సద్ధమ్మ**న్తి సోళస అట్ఠకవగ్గియసుత్తాని సోణో కుటికణ్ణో, **బుద్ధసేట్ఠస్స** సమ్మాసమ్బుద్ధస్స **సమ్ముఖా,** పచ్చక్ఖతో అభాసీతి థేరో అత్తానమేవ పరం వియ అవోచ.

పఞ్చక్ఖన్ధే పరిఞ్ఞాయాతి పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధే తీహిపి పరిఞ్ఞాహి పరిజానిత్వా తే పరిజానన్తోయేవ, **అఞ్జసం** అరియం అట్ఠఙ్గికం మగ్గం భావయిత్వా, **పరమం సన్తిం** నిబ్బానం **పప్పుయ్య** పాపుణిత్వా ఠితో **అనాసవో**. తతో ఏవ ఇదాని **పరినిబ్బిస్సతి** అనుపాదిసేసనిబ్బానవసేన నిబ్బాయిస్సతీతి.

సోణకుటికణ్ణత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౨. కోసియత్థేరగాథావణ్ణనా

యో వే గరూనన్తిఆదికా ఆయస్మతో కోసియత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినన్తో విపస్సిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సత్థారం దిస్వా పసన్నచిత్తో ఉచ్ఛుఖణ్డికం అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే మగధరట్ఠే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తి, **కోసియో**తిస్స గోత్తవసేన నామం అకాసి. సో విఞ్ఞుతం పత్తో ఆయస్మన్తం ధమ్మసేనాపతిం అభిణ్హం ఉపసఙ్కమతి, తస్స సన్తికే ధమ్మం సుణాతి. సో తేన సాసనే పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా కమ్మట్ఠానం అనుయుఞ్జన్తో నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.४४.४४-४६) –

“నగరే బన్ధుమతియా, ద్వారపాలో అహోసహం;
అద్దసం విరజం బుద్ధం, సబ్బధమ్మాన పారగుం.

“ఉచ్ఛుఖణ్డికమాదాయ బుద్ధసేట్ఠస్సదాసహం;
పసన్నచిత్తో సుమనో, విపస్సిస్స మహేసినో.

“ఏకనవుతితో కప్పే, యం ఉచ్ఛుమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఉచ్ఛుఖణ్డస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అత్తనో పటిపత్తిం పచ్చవేక్ఖిత్వా గరువాసం సప్పురిసూపనిస్సయఞ్చ పసంసన్తో –

౩౭౦. “యో వే గరూనం వచనఞ్ఞు ధీరో, వసే చ తమ్హి జనయేథ పేమం;
సో భత్తిమా నామ చ హోతి పణ్డితో, ఞత్వా చ ధమ్మేసు విసేసి అస్స.

౩౭౧. “యం ఆపదా ఉప్పతితా ఉళారా, నక్ఖమ్భయన్తే పటిసఙ్ఖయన్తం;
సో థామవా నామ చ హోతి పణ్డితో, ఞత్వా చ ధమ్మేసు విసేసి అస్స.

౩౨౨. “యో వే సముద్దోవ ఠితో అనేజో, గమ్భీరపఞ్ఞో నిపుణత్థదస్సీ;
అసంహారియో నామ చ హోతి పణ్డితో, ఞత్వా చ ధమ్మేసు విసేసి అస్స.

౩౨౩. “బహుస్సుతో ధమ్మధరో చ హోతి, ధమ్మస్స హోతి అనుధమ్మచారీ;
సో తాదిసో నామ చ హోతి పణ్డితో, ఞత్వా చ ధమ్మేసు విసేసి అస్స.

౩౨౪. “అత్థఞ్చ యో జానాతి భాసితస్స,
అత్థఞ్చ ఞత్వాన తథా కరోతి;
అత్థన్తరో నామ స హోతి పణ్డితో,
ఞత్వా చ ధమ్మేసు విసేసి అస్సా”తి. –

ఇమా పఞ్చ గాథా అభాసి.

తత్థ **యోతి** ఖత్తియాదీసు చతూసు పరిసాసు యో కోచి. **వేతి** బ్యత్తం. **గరూనన్తి** సీలాదిగరుగుణయుత్తానం పణ్డితానం. **వచనఞ్ఞూ**తి తేసం అనుసాసనీవచనం జానన్తో, యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జమానో పటిపజ్జిత్వా చ తస్స ఫలం జానన్తోతి అత్థో. **ధీరోతి** ధితిసమ్పన్నో. **వసే చ తమ్హి జనయేథ పేమన్తి** తస్మిం గరూనం వచనే ఓవాదే వసేయ్య యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జేయ్య, పటిపజ్జిత్వా “ఇమినా వతాహం ఓవాదేన ఇమం జాతిఆదిదుక్ఖం వీతివత్తో”తి తత్థ జనయేథ పేమం గారవం ఉప్పాదేయ్య. ఇదఞ్హి ద్వయం “గరూనం వచనఞ్ఞూ ధీరో”తి పదద్వయేన వుత్తస్సేవత్థస్స పాకటకరణం. **సోతి** యో గరూనం వచనఞ్ఞూ ధీరో, సో యథానుసిట్ఠం పటిపత్తియా తత్థ **భత్తిమా** చ నామ హోతి, జీవితహేతుపి తస్స అనతిక్కమనతో **పణ్డితో** చ నామ హోతి. **ఞత్వా చ ధమ్మేసు విసేసి అస్సాతి** తథా పటిపజ్జన్తో చ తాయ ఏవ పటిపత్తియా చతున్నం అరియసచ్చానం జాననహేతు లోకియలోకుత్తరధమ్మేసు విజ్జాత్తయాదివసేన “తేవిజ్జో, ఛళభిఞ్ఞో, పటిసమ్భిదాపత్తో”తి విసేసి విసేసవా సియాతి అత్థో.

యన్తి యం పుగ్గలం పటిపత్తియా అన్తరాయకరణతో **‘‘ఆపదా’’**తి లద్ధవోహారా సోతుణ్హఖుప్పిపాసాదిపాకటపరిస్సయా చేవ రాగాదిపటిచ్ఛన్నపరిస్సయా చ **ఉప్పతితా** ఉప్పన్నా, **ఉళారా** బలవన్తోపి **నక్ఖమ్భయన్తే** న కిఞ్చి చాలేన్తి. కస్మా? **పటిసఙ్ఖయన్తన్తి** పటిసఙ్ఖాయమానం పటిసఙ్ఖానబలే ఠితన్తి అత్థో. **సోతి** యో దళ్హతరాహి ఆపదాహిపి అక్ఖమ్భనీయో, సో **థామవా** ధితిమా దళ్హపరక్కమో నామ హోతి. అనవసేససంకిలేసపక్ఖస్స అభిభవనకపఞ్ఞాబలసమఙ్గితాయ **పణ్డితో** చ నామ హోతి. తథాభూతో చ **ఞత్వా చ ధమ్మేసు విసేసి అస్సాతి** తం వుత్తత్థమేవ.

సముద్దోవ ఠితోతి సముద్దో వియ ఠితసభావో. యథా హి చతురాసీతియోజనసహస్సగమ్భీరే సినేరుపాదసమీపే మహాసముద్దో అట్ఠహిపి దిసాహి ఉట్ఠితేహి పకతివాతేహి అనిఞ్జనతో **ఠితో అనేజో** గమ్భీరో చ, ఏవం కిలేసవాతేహి తిత్థియవాదవాతేహి చ అకమ్పనీయతో **ఠితో అనేజో**. గమ్భీరస్స అనుపచితఞాణసమ్భారేహి అలద్ధగాధస్స నిపుణస్స సుఖుమస్స పటిచ్చసముప్పాదాదిఅత్థస్స పటివిజ్ఝనేన **గమ్భీరపఞ్ఞో నిపుణత్థదస్సీ. అసంహారియో నామ చ హోతి పణ్డితో** సో తాదిసో పుగ్గలో కిలేసేహి దేవపుత్తమారాదీసు వా కేనచి అసంహారియతాయ అసంహారియో నామ హోతి, యథావుత్తేన అత్థేన **పణ్డితో** చ నామ హోతి. సేసం వుత్తనయమేవ.

బహుస్సుతోతి పరియత్తిబాహుసచ్చవసేన బహుస్సుతో, సుత్తగేయ్యాది బహుం సుతం ఏతస్సాతి బహుస్సుతో. తమేవ ధమ్మం సువణ్ణభాజనే పక్ఖిత్తసీహవసం వియ అవినస్సన్తమేవ ధారేతీతి **ధమ్మధరో** చ హోతి. **ధమ్మస్స హోతి అనుధమ్మచారీతి** యథాసుతస్స యథాపరియత్తస్స ధమ్మస్స అత్థమఞ్ఞాయ ధమ్మమఞ్ఞాయ నవలోకుత్తరధమ్మస్స అనురూపం ధమ్మం పుబ్బభాగపటిపదాసఙ్ఖాతం చతుపారిసుద్ధిసీలధుతఙ్గఅసుభకమ్మట్ఠానాదిభేదం చరతి పటిపజ్జతీతి అనుధమ్మచారీ హోతి, “అజ్జ అజ్జేవా”తి పటిపేధం ఆకఙ్ఖన్తో విచరతి. **సో తాదిసో నామ చ హోతి పణ్డితో**తి యో పుగ్గలో యం గరుం నిస్సాయ బహుస్సుతో ధమ్మధరో ధమ్మస్స చ అనుధమ్మచారీ హోతి. సో చ **తాదిసో** తేన గరునా సదిసో పణ్డితో నామ హోతి పటిపత్తియా సదిసభావతో. తథాభూతో పన సో **ఞత్వా చ ధమ్మేసు విసేసి అస్స**, తం వుత్తత్థంవ.

అత్థఞ్చ యో జానాతి భాసితస్సాతి యో పుగ్గలో సమ్మాసమ్బుద్ధేన భాసితస్స పరియత్తిధమ్మస్స అత్థం జానాతి. జానన్తో పన “ఇధ సీలం వుత్తం, ఇధ సమాధి, ఇధ పఞ్ఞా”తి తత్థ తత్థ యథావుత్తం **అత్థఞ్చ ఞత్వాన తథా కరోతి** యథా సత్థారా అనుసిట్ఠం, తథా పటిపజ్జతి. **అత్థన్తరో నామ స హోతి పణ్డితో**తి సో ఏవరూపో పుగ్గలో అత్థన్తరో అత్థకారణా సీలాదిఅత్థజాననమత్తమేవ ఉపనిస్సయం కత్వా పణ్డితో హోతి. సేసం వుత్తనయమేవ.

ఏత్థ చ పఠమగాథాయ “యో వే గరూన”న్తిఆదినా సద్ధూపనిస్సయో విసేసభావో వుత్తో, దుతియగాథాయ “యం ఆపదా”తి ఆదినా వీరియూపనిస్సయో, తతియగాథాయ “యో వే సముద్దోవ ఠితో”తిఆదినా సమాధూపనిస్సయో, చతుత్థగాథాయ “బహుస్సుతో”తిఆదినా సతూపనిస్సయో, పఞ్చమగాథాయ “అత్థఞ్చ యో జానాతీ”తిఆదినా పఞ్ఞూపనిస్సయో విసేసభావో వుత్తోతి వేదితబ్బో.

కోసియత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

పఞ్చకనిపాతవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. ఛక్కనిపాతో

౧. ఉరువేలకస్సపత్థేరగాథావణ్ణనా

ఛక్కనిపాతే **దిస్వాన పాటిహీరానీ**తిఆదికా ఆయస్మతో ఉరువేలకస్సపత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినన్తో పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా, వయప్పత్తో సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుణన్తో సత్థారం ఏకం భిక్ఖుం మహాపరిసానం అగ్గట్ఠానే ఠపేన్తం దిస్వా, సయమ్పి తం ఠానన్తరం పత్థేత్వా మహాదానం దత్వా పణిధానమకాసి. భగవా చస్స అనన్తరాయతం దిస్వా, "అనాగతే గోతమబుద్ధస్స సాసనే మహాపరిసానం అగ్గో భవిస్సతీ"తి బ్యాకాసి.

సో తత్థ యావజీవం పుఞ్ఞాని కత్వా తతో చవిత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇతో ద్వానవుతికప్పమత్థకే ఫుస్సస్స భగవతో వేమాతికకనిట్ఠభాతా హుత్వా నిబ్బత్తి. అఞ్ఞేపిస్స ద్వే కనిట్ఠభాతరో అహేసుం. తే తయోపి బుద్ధప్పముఖం సఙ్ఘం పరమాయ పూజాయ పూజేత్వా యావజీవం కుసలం కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో అమ్హాకం భగవతో నిబ్బత్తితో పురేతరమేవ బారాణసియం బ్రాహ్మణకులే భాతరో హుత్వా, అనుక్కమేన నిబ్బత్తా గోత్తవసేన తయోపి కస్సపా ఏవ నామ జాతా. తే వయప్పత్తా తయో వేదే ఉగ్గణ్హింసు. తేసం జేట్ఠభాతికస్స పఞ్చ మాణవకసతాని పరివారో, మజ్ఝిమస్స తీణి, కనిట్ఠస్స ద్వే. తే అత్తనో గన్థే సారం ఓలోకేన్తా దిట్ఠధమ్మికమేవ అత్థం దిస్వా పబ్బజ్జం రోచేసుం. తేసు జేట్ఠభాతా అత్తనో పరివారేన సద్ధిం ఉరువేలం గన్త్వా ఇసిపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా **ఉరువేలకస్సపో** నామ జాతో మహాగఙ్గానదీవఙ్కే పబ్బజితో **నదీకస్సపో** నామ జాతో, గయాసీసే పబ్బజితో **గయాకస్సపో** నామ జాతో.

ఏవం తేసు ఇసిపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా తత్థ తత్థ వసన్తేసు బహూనం దివసానం అచ్చయేన అమ్హాకం బోధిసత్తో మహాభినిక్ఖమనం నిక్ఖమిత్వా, పటివిద్ధసబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణో అనుక్కమేన ధమ్మచక్కం పవత్తేత్వా, పఞ్చవగ్గియత్థేరే అరహత్తే పతిట్ఠాపేత్వా యసప్పముఖే పఞ్చపణ్ణాస సహాయకే వినేత్వా సట్ఠి అరహన్తే "చరథ, భిక్ఖవే, చారిక"న్తి విస్సజ్జేత్వా, భద్దవగ్గియే వినేత్వా ఉరువేలకస్సపస్స వసనట్ఠానం గన్త్వా వసనత్థాయ అగ్యాగారం పవిసిత్వా , తత్థ కతనాగదమనం ఆదిం కత్వా అడ్ఢుడ్ఢసహస్సేహి పాటిహారియేహి ఉరువేలకస్సపం సపరిసం వినేత్వా పబ్బాజేసి. తస్స పబ్బజితభావం ఞత్వా ఇతరేపి ద్వే భాతరో సపరిసా ఆగన్త్వా సత్థు సన్తికే పబ్బజింసు. సబ్బేవ ఏహిభిక్ఖూ ఇద్ధిమయపత్తచీవరధరా అహేసుం.

సత్థా తం సమణసహస్సం ఆదాయ గయాసీసం గన్త్వా పిట్ఠిపాసాణే నిసిన్నో **ఆదిత్తపరియాయదేసనాయ** సబ్బే అరహత్తే పతిట్ఠాపేసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౩౪.౨౩౧-౨౬౩) –

"పదుముత్తరో నామ జినో, సబ్బలోకవిదూ ముని;
ఇతో సతసహస్సమ్హి, కప్పే ఉప్పజ్జి చక్ఖుమా.

"ఓవాదకో విఞ్ఞాపకో, తారకో సబ్బపాణినం;
దేసనాకుసలో బుద్ధో, తారేసి జనతం బహుం.

“అనుకమ్పకో కారుణికో, హితేసీ సబ్బపాణినం;
సమ్పత్తే తిత్థియే సబ్బే, పఞ్చసీలే పతిట్ఠపి.

“ఏవం నిరాకులం ఆసి, సుఞ్ఞతం తిత్థియేహి చ;
విచిత్తం అరహన్తేహి, వసీభూతేహి తాదిభి.

“రతనానట్ఠపఞ్ఞాసం, ఉగ్గతో సో మహాముని;
కఞ్చనగ్ఘియసఙ్కాసో, బాత్తింసవరలక్ఖణో.

“వస్ససతసహస్సాని, ఆయు విజ్జతి తావదే;
తావతా తిట్ఠమానో సో, తారేసి జనతం బహుం.

“తదాహం హంసవతియా, బ్రాహ్మణో సాధుసమ్మతో;
ఉపేచ్చ లోకపజ్జోతం, అస్సోసిం ధమ్మదేసనం.

“తదా మహాపరిసతిం, మహాపరిససావకం;
ఠపేన్తం ఏతదగ్గమ్హి, సుత్వాన ముదితో అహం.

“మహతా పరివారేన, నిమన్తేత్వా మహాజినం;
బ్రాహ్మణానం సహస్సేన, సహదానమదాసహం.

“మహాదానం దదిత్వాన, అభివాదియ నాయకం;
ఏకమన్తం ఠితో హట్ఠో, ఇదం వచనమబ్రవిం.

“తయి సద్ధాయ మే వీర, అధికారగుణేన చ;
పరిసా మహతీ హోతు, నిబ్బత్తస్స తహిం తహిం.

“తదా అవోచ పరిసం, గజగజ్జితసుస్సరో;
కరవీకరుతో సత్థా, ఏతం పస్సథ బ్రాహ్మణం.

“హేమవణ్ణం మహాబాహుం, కమలాననలోచనం;
ఉదగ్గతనుజం హట్ఠం, సద్ధవన్తం గుణే మమ.

“ఏస పత్థయతే ఠానం, సీహఘోసస్స భిక్ఖునో;
అనాగతమ్హి అద్ధానే, లచ్ఛసే తం మనోరథం.

“సతసహస్సితో కప్పే, ఓక్కాకకులసమ్భవో;
గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

“తస్స ధమ్మేసు దాయాదో, ఓరసో ధమ్మనిమ్మితో;
కస్సపో నామ గోత్తేన, హేస్సతి సత్థు సావకో.

“ఇతో ద్వేనవుతే కప్పే, అహు సత్థా అనుత్తరో;
అనూపమో అసదిసో, ఫుస్సో లోకగ్గనాయకో.

“సో చ సబ్బం తమం హన్త్వా, విజటేత్వా మహాజటం;
వస్సతే అమతం వుట్ఠిం, తప్పయన్తో సదేవకం.

“తదా హి బారాణసియం, రాజాపచ్చా అహుమ్హసే;
భాతరోమ్హ తయో సబ్బే, సంవిసట్ఠావ రాజినో.

“వీరఙ్గరూపా బలినో, సఙ్గామే అపరాజితా;
తదా కుపితపచ్చన్తో, అమ్హే ఆహ మహీపతి.

“ఏథ గన్త్వాన పచ్చన్తం, సోధేత్వా అట్టవీబలం;
ఖేమం విజిరితం కత్వా, పున దేథాతి భాసథ.

“తతో మయం అవోచుమ్హ, యది దేయ్యాసి నాయకం;
ఉపట్ఠానాయ అమ్హాకం, సాధయిస్సామ వో తతో.

“తతో మయం లద్ధవరా, భూమిపాలేన పేసితా;
నిక్ఖిత్తసత్థం పచ్చన్తం, కత్వా పునరుపేచ్చ తం.

“యాచిత్వా సత్థుపట్ఠానం, రాజానం లోకనాయకం;
మునివీరం లభిత్వాన, యావజీవం యజిమ్హ తం.

“మహగ్ఘాని చ వత్థాని, పణీతాని రసాని చ;
సేనాసనాని రమ్మాని, భేసజ్జాని హితాని చ.

“దత్వా ససఙ్ఘమునినో, ధమ్మేనుప్పాదితాని నో;
సీలవన్తో కారుణికా, భావనాయుత్తమానసా.

“సద్ధా పరిచరిత్వాన, మేత్తచిత్తేన నాయకం;
నిబ్బుతే తమ్హి లోకగ్గే, పూజం కత్వా యథాబలం.

“తతో చుతా సన్తుసితం, గతా తత్థ మహాసుఖం;
అనుభూతా మయం సబ్బే, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“మాయాకారో యథా రఙ్గే, దస్సేసి వికతిం బహుం;
తథా భవే భమన్తోహం, విదేహాధిపతీ అహుం.

“గుణాచేలస్స వాక్యేన, మిచ్ఛాదిట్ఠిగతాసయో;
నరకం మగ్గమారూళ్హో, రుచాయ మమ ధీతుయా.

“ఓవాదం నాదియిత్వాన, బ్రహ్మునా నారదేనహం;
బహుధా సంసితో సన్తో, దిట్ఠిం హిత్వాన పాపికం.

“పూరయిత్వా విసేసేన, దస కమ్మపథానిహం;
హిత్వాన దేహమగమిం, సగ్గం సభవనం యథా.

“పచ్ఛిమే భవే సమ్పత్తే, బ్రహ్మబన్ధు అహోసహం;
బారాణసియం ఫీతాయం, జాతో విప్పమహాకులే.

“మచ్చుబ్యాధిజరాభీతో, ఓగాహేత్వా మహావనం;
నిబ్బానం పదమేసన్తో, జటిలేసు పరిబ్బజిం.

“తదా ద్వే భాతరో మయ్హం, పబ్బజింసు మయా సహ;
ఉరువేలాయం మాపేత్వా, అస్సమం నివసిం అహం.

“కస్సపో నామ గోత్తేన, ఉరువేలనివాసికో;
తతో మే ఆసి పఞ్ఞత్తి, ఉరువేలకస్సపో ఇతి.

“నదీసకాసే భాతా మే, నదీకస్సపసవ్హయో;
ఆసీ సకాసనామేన, గయాయం గయాకస్సపో.

“ద్వే సతాని కనిట్ఠస్స, తీణి, మజ్ఝస్స భాతునో;
మమ పఞ్చ సతానూనా, సిస్సా సబ్బే మమానుగా.

“తదా ఉపేచ్చ మం బుద్ధో, కత్వాన వివిధాని మే;
పాటిహీరాని లోకగ్గో, వినేసి నరసారథి.

“సహస్సపరివారేన, అహోసిం ఏహిభిక్ఖుకో;
తేహేవ సహ సబ్బేహి, అరహత్తమపాపుణిం.

“తే చేవఞ్ఞే చ బహవో, సిస్సా మం పరివారయుం;
భాసితుఞ్చ సమత్థోహం, తతో మం ఇసిసత్తమో.

“మహాపరిసభావస్మిం, ఏతదగ్గే ఠపేసి మం;
అహో బుద్ధే కతం కారం, సఫలం మే అజాయథ.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే.... కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అత్తనో పటిపత్తిం పచ్చవేక్ఖిత్వా సీహనాదం నదన్తో –

౩౭౫. “దిస్వాన పాటిహీరాని, గోతమస్స యసస్సినో;
న తావాహం పణిపతిం, ఇస్సామానేన వఞ్చితో.

౩౭౬. “మమ సఙ్కప్పమఞ్ఞాయ, చోదేసి నరసారథి;
తతో మే ఆసి సంవేగో, అబ్భుతో లోమహంసనో.

౩౭౭. “పుబ్బే జటిలభూతస్స, యా మే సిద్ధి పరిత్తికా;
తాహం తదా నిరాకత్వా, పబ్బజిం జినసాసనే.

౩౭౮. “పుబ్బే యఞ్ఞేన సన్తుట్ఠో, కామధాతుపురక్ఖతో;
పచ్ఛా రాగఞ్చ దోసఞ్చ, మోహఞ్చాపి సమూహనిం.

౩౭౯. “పుబ్బేనివాసం జానామి, దిబ్బచక్ఖు విసోధితం;
ఇద్ధిమా పరచిత్తఞ్ఞూ, దిబ్బసోతఞ్చ పాపుణిం.

౩౮౦. “యస్స చత్థాయ పబ్బజితో, అగారస్మానగారియం;
సో మే అత్థో అనుప్పత్తో, సబ్బసంయోజనక్ఖయో”తి. –

ఇమా ఛ గాథా అభాసి.

తత్థ **దిస్వాన పాటిహీరానీ**తి నాగరాజదమనాదీని అడ్ఢుడ్ఢసహస్సాని పాటిహారియాని దిస్వా. “పాటిహీరం, పాటిహేరం, పాటిహారియ”న్తి హి అత్థతో ఏకం, బ్యఞ్జనమేవ నానం. **యసస్సినో**”తి “ఇతిపి సో భగవా”తిఆదినా సదేవకే లోకే యథాభుచ్చం పత్థటకిత్తిసద్దస్స. **న తావాహం పణిపతి**న్తి యావ మం భగవా “నేవ ఖో త్వం, కస్సప, అరహా, నాపి అరహత్తమగ్గం సమాపన్నో, సాపి తే పటిపదా నత్థి, యాయ త్వం అరహా వా అస్స, అరహత్తమగ్గం వా సమాపన్నో”తి న తజ్జేసి, తావ అహం న పణిపాతనం అకాసిం. కింకారణా? **ఇస్సామానేన వఞ్చితో,** “ఇమస్స మయి సావకత్తం ఉపగతే మమ లాభసక్కారో పరిహాయిస్సతి, ఇమస్స ఏవ వడ్ఢిస్సతీ”తి ఏవం పరసమ్పత్తిఅసహనలక్ఖణాయ ఇస్సాయ చేవ, “అహం గణపామోక్ఖో బహుజనసమ్మతో”తి ఏవం అబ్భున్నతిలక్ఖణేన మానేన చ వఞ్చితో, పలమ్భితో హుత్వాతి అత్థో.

మమ సఙ్కప్పమఞ్ఞాయాతి మయ్హం మిచ్ఛాసఙ్కప్పం జానిత్వా, యం యం భగవా ఉత్తరి మనుస్సధమ్మా ఇద్ధిపాటిహారియం దస్సేతి, తం తం దిస్వా “మహిద్ధికో ఖో మహాసమణో మహానుభావో”తి చిన్తేత్వాపి “న త్వేవ ఖో అరహా యథా అహ”న్తి ఏవం పవత్తం మిచ్ఛావితక్కం జానన్తోపి ఞాణపరిపాకం ఆగమేన్తో అజ్ఝుపేక్ఖిత్వా పచ్ఛా నేరఞ్జరాయ మజ్ఝే

సమన్తతో ఉదకం ఉస్సారేత్వా రేణుహతాయ భూమియా చఙ్కమిత్వా తేన ఆభతనావాయ రితో తదాపి “మహిద్ధికో”తిఆదికం చిన్తేత్వా పున “న త్వేవ ఖో అరహా యథా అహ”న్తి పవత్తితం మిచ్ఛాసఙ్కప్పం ఇత్వాతి అత్థో. **చోదేసి నరసారథీతి** తదా మే ఞాణపరిపాకం ఞత్వా “నేవ ఖో త్వం అరహా”తిఆదినా పురిసదమ్మసారథి సత్థా మం చోదేసి నిగ్గణ్హి. **తతో మే ఆసి సంవేగో, అబ్భుతో లోమహంసనోతి** తతో యథావుత్తచోదనాహేతు ఏత్తకం కాలం అభూతపుబ్బతాయ **అబ్భుతో** లోమహంసనవసేన పవత్తియా **లోమహంసనో** “అనరహావ సమానో ‘అరహా’తి మఞ్ఞి”న్తి **సంవేగో** సహోత్తప్పో ఞాణుప్పాదో మయ్హం అహోసి.

జటిలభూతస్సాతి తాపసభూతస్స. **సిద్ధీతి** లాభసక్కారసమిద్ధి. **పరిత్తికాతి** అప్పమత్తికా. **తాహన్తి** తం అహం. **తదాతి** భగవతో చోదనాయ సంవేగుప్పత్తికాలే. **నిరాకత్వాతి** అపనేత్వా ఛడ్డేత్వా, అనపేక్ఖో హుత్వాతి అత్థో. “**ఇద్ధీతి** భావనామయఇద్ధీ”తి వదన్తి. తదయుత్తం తదా తస్స అఝానలాభీభావతో. తథా హి వుత్తం “కామధాతుపురక్ఖతో”తి.

యఞ్ఞేన సన్తుట్ఠోతి “యఞ్ఞం యజిత్వా సగ్గసుఖం అనుభవిస్సామి, అలమేత్తావతా”తి యఞ్ఞయజనేన సన్తుట్ఠో నిట్ఠితకిచ్చసఞ్ఞీ. **కామధాతుపురక్ఖతోతి** కామసుగతిం ఆరబ్భ ఉప్పన్నతణ్హో యఞ్ఞయజనేన కామలోకం పురక్ఖత్వా రితో. సో చే యఞ్ఞో పాణాతిపాతపటిసంయుత్తో హోతి, న తేన సుగతిం సక్కా లద్ధుం. న హి అకుసలస్స ఇట్ఠో కన్తో విపాకో నిబ్బత్తతి. యా పన తత్థ దానాదికుసలచేతనా, తాయ సతి పచ్చయసమవాయే సుగతిం గచ్ఛేయ్య. **పచ్ఛాతి** తాపసపబ్బజ్జాతో పచ్ఛా సత్థు ఓవాదేన తాపసలద్ధిం పహాయ చతుసచ్చకమ్మట్ఠానానుయోగకాలే. **సమూహనిన్తి** విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా మగ్గపటిపాటియా రాగఞ్చ దోసఞ్చ మోహఞ్చ అనవసేసతో సముగ్ఘాతేసిం.

యస్మా పనాయం థేరో అరియమగ్గేన రాగాదయో సమూహనన్తోయేవ ఛళభిఞ్ఞో అహోసి, తస్మా తం అత్తనో ఛళభిఞ్ఞభావం దస్సేన్తో “**పుబ్బేనివాసం జానామీ**”తిఆదిమాహ. తత్థ **పుబ్బేనివాసం జానామీతి** అత్తనో పరేసఞ్చ పుబ్బేనివాసం అతీతాసు జాతీసు నిబ్బత్తక్ఖన్ధే ఖన్ధపటిబద్ధే చ పుబ్బేనివాసఞాణేన హత్థతలే ఆమలకం వియ పచ్చక్ఖతో జానామి బుజ్ఝామి. **దిబ్బచక్ఖు విసోధితన్తి** దిబ్బచక్ఖుఞాణం విసోధితం, పకతిచక్ఖునా ఆపాథగతం పకతిరూపం వియ దిబ్బం మానుసమ్పి దూరం తిరోట్ఠితం అతిసుఖుమఞ్చ రూపం విభావేతుం సమత్థఞాణం భావనాయ మయా విసుద్ధం కత్వా పటిలద్ధన్తి అత్థో. **ఇద్ధిమాతి** అధిట్ఠానిద్ధివికుబ్బనిద్ధిఆదీహి ఇద్ధీహి ఇద్ధిమా, ఇద్ధివిధఞాణలాభీతి అత్థో. సరాగాదిభేదస్స పరేసం చిత్తస్స జాననతో **పరచిత్తఞ్ఞూ**, చేతోపరియఞాణలాభీతి వుత్తం హోతి. **దిబ్బసోతఞ్చ పాపుణిన్తి** దిబ్బసోతఞాణఞ్చ పటిలభిం.

సో మే అత్థో అనుప్పత్తో, సబ్బసంయోజనక్ఖయోతి యో సబ్బేసం సంయోజనానం ఖయభూతో ఖయేన వా లద్ధబ్బో, సో సదత్థో పరమత్థో చ మయా అరియమగ్గాధిగమేన అధిగతోతి. ఏవమేతాయ గాథాయ థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణం అహోసీతి వేదితబ్బం.

ఉరువేలకస్సపత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. తేకిచ్ఛకారిత్థేరగాథావణ్ణనా

అతిహితా వీహీతిఆదికా ఆయస్మతో తేకిచ్ఛకారిత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో ఇతో ఏకనవుతే కప్పే విపస్సిస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్వా వేజ్జసత్థే

నిప్ఫత్తిం గతో. విపస్సిస్స భగవతో ఉపట్ఠాకం అసోకం నామ థేరం బ్యాధితం అరోగమకాసి, అఞ్ఞేసఞ్చ సత్తానం రోగాభిభూతానం అనుకమ్పాయ భేసజ్జం సంవిదహి.

సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సుబుద్ధస్స నామ బ్రాహ్మణస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి. తస్స తికిచ్ఛకేహి గబ్భకాలే పరిస్సయం అపహరిత్వా పరిపాలితతాయ **తేకిచ్ఛకారీ**తి నామం అకంసు. సో అత్తనో కులానురూపాని విజ్జాట్ఠానాని సిప్పాని చ సిక్ఖన్తో వడ్ఢతి. తదా చాణక్కో సుబుద్ధస్స పఞ్ఞావేయ్యత్తియం కిరియాసు ఉపాయకోసల్లఞ్చ దిస్వా, “అయం ఇమస్మిం రాజకులే పతిట్ఠం లభన్తో మం అభిభవేయ్యా”తి ఇస్సాపకతో రఞ్ఞా చన్దగుత్తేన తం బన్ధనాగారే ఖిపాపేసి. తేకిచ్ఛకారీ పితు బన్ధనాగారప్పవేసనం సుత్వా భీతో పలాయిత్వా సాణవాసిత్థేరస్స సన్తికం గన్త్వా అత్తనో సంవేగకారణం థేరస్స కథేత్వా పబ్బజిత్వా కమ్మట్ఠానం గహేత్వా అబ్భోకాసికో నేసజ్జికో చ హుత్వా విహరతి, సీతుణ్హం అగణేన్తో సమణధమ్మమేవ కరోతి, విసేసతో బ్రహ్మవిహారభావనమనుయుఞ్జతి. తం దిస్వా మారో పాపిమా “న ఇమస్స మమ విసయం అతిక్కమితుం దస్సామీ”తి విక్ఖేపం కాతుకామో సస్సానం నిప్ఫత్తికాలే ఖేత్తగోపకవణ్ణేన థేరస్స సన్తికం గన్త్వా తం నిప్పణ్డేన్తో –

౩౮౧. “అతిహితా వీహీ, ఖలగతా సాలీ;

న చ లభే పిణ్డం, కథమహం కస్స”న్తి. – ఆహ; తం సుత్వా థేరో –

౩౮౨. “బుద్ధమప్పమేయ్యం అనుస్సర పసన్నో, పీతియా ఫుటసరీరో హోహిసి సతతముదగ్గో.

౩౮౩. “ధమ్మమప్పమేయ్యం …పే.… సతతముదగ్గో.

౩౮౪. “సఙ్ఘమప్పమేయ్యం…పే.… సతతముదగ్గో”తి. – ఆహ; తం సుత్వా మారో –

౩౮౫. “అబ్భోకాసే విహరసి, సీతా హేమన్తికా ఇమా రత్యో;

మా సీతేన పరేతో విహఞ్ఞిత్థో, పవిస త్వం విహారం ఫుసితగ్గళ”న్తి. –

ఆహ. అథ థేరో –

౩౮౬. “ఫుసిస్సం చతస్సో అప్పమఞ్ఞాయో, తాహి చ సుఖితో విహరిస్సం;

నాహం సీతేన విహఞ్ఞిస్సం, అనిఞ్జితో విహరన్తో”తి. – ఆహ;

తత్థ **అతిహితా వీహీ**తి వీహయో కోట్ఠాగారం అతినేత్వా ఠపితా, తత్థ పటిసామితా ఖలతో వా ఘరం ఉపనీతాతి అత్థో. వీహిగ్గహణేన చేత్థ ఇతరమ్పి ధఞ్ఞం సఙ్గణ్హాతి. సాలీ పన యేభుయ్యేన వీహితో పచ్ఛా పచ్చన్తీతి ఆహ. **ఖలగతా సాలీ**తి ఖలం ధఞ్ఞకరణట్ఠానం గతా, తత్థ రాసివసేన మద్దనచావనాదివసేన ఠితాతి అత్థో. పధానధఞ్ఞభావదస్సనత్థఞ్చేత్థ సాలీనం విసుం గహణం, ఉభయేనపి గామే, గామతో బహి చ ధఞ్ఞం పరిపుణ్ణం ఠితన్తి దస్సేతి. **న చ లభే పిణ్డ**న్తి ఏవం సులభధఞ్ఞే సుభిక్ఖకాలే అహం పిణ్డమత్తమ్పి న లభామి. ఇదాని **కథమహం కస్స**న్తి అహం కథం కరిస్సామి, కథం జీవిస్సామీతి పరిహాసకేళిం అకాసి.

తం సుత్వా థేరో “అయం వరాకో అత్తనా అత్తనో పవత్తిం మయ్హం పకాసేసి, మయా పన అత్తనావ అత్తా ఓవదితబ్బో, న మయా కిఞ్చి కథేతబ్బ”న్తి వత్థుత్తయానుస్సతియం అత్తానం నియోజేన్తో ‘‘**బుద్ధమప్పమేయ్య**’’న్తిఆదినా తిస్సో గాథా అభాసి. తత్థ **బుద్ధమప్పమేయ్యం అనుస్సర పసన్నో**తి సవాసనాయ అవిజ్జానిద్దాయ అచ్చన్తవిగమేన, బుద్ధియా చ వికసితభావేన బుద్ధం భగవన్తం పమాణకరానం రాగాదికిలేసానం అభావా అపరిమాణగుణసమఙ్గితాయ అప్పమేయ్యపుఞ్ఞక్ఖేత్తతాయ చ అప్పమేయ్యం. ఓకప్పనలక్ఖణేన అభిప్పసాదేన పసన్నో, పసన్నమానసో “ఇతిపి సో భగవా అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో”తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౭౪; సం॰ ని॰ ౨.౪౧) అనుస్సర అను అను బుద్ధారమ్మణం సతిం పవత్తేహి, పీతియా ఫుటసరీరో హోహిసి. **సతతముదగ్గో**తి అనుస్సరన్తోవ ఫరణలక్ఖణాయ పీతియా సతతం సబ్బదా ఫుటసరీరో పీతిసముట్ఠానపణీతరూపేహి అజ్ఝోత్థటసరీరో ఉబ్బేగపీతియా ఉదగ్గో కాయం ఉదగ్గం కత్వా ఆకాసం లఙ్ఘితుం సమత్థో చ భవేయ్యాసి, బుద్ధానుస్సతియా బుద్ధారమ్మణం ఉళారం పీతిసోమనస్సం పటిసంవేదేయ్యాసి. యతో సీతుణ్హేహి వియ జిఘచ్ఛాపిపాసాహిపి అనభిభూతో హోహిసీతి అత్థో.

ధమ్మన్తి అరియం లోకుత్తరధమ్మం. **సఙ్ఘ**న్తి అరియం పరమత్థసఙ్ఘం. సేసం వుత్తనయమేవ. **అనుస్సరాతి** పనేత్థ “స్వాక్ఖాతో భగవతా ధమ్మో”తిఆదినా ధమ్మం, “సుప్పటిపన్నో భగవతో సావకసఙ్ఘో”తిఆదినా సఙ్ఘం అనుస్సరాతి యోజేతబ్బం.

ఏవం థేరేన రతనత్తయగుణానుస్సరణే నియోజనవసేన అత్తని ఓవదితే పున మారో వివేకవాసతో నం వివేచేతుకామో హితేసీభావం వియ దస్సేన్తో ‘‘**అబ్భోకాసే విహరసీ**’’తి పఞ్చమం గాథమాహ. తస్సత్థో – త్వం, భిక్ఖు, **అబ్భోకాసే** కేనచి అపటిచ్ఛన్నే వివటఙ్గణే **విహరసి** ఇరియాపథే కప్పేసి. **హేమన్తికా** హిమపాతసమయే పరియాపన్నా ఇమా సీతా రత్తియో వత్తన్తి. తస్మా సీతేన **పరేతో** అభిభూతో హుత్వా **మా విహఞ్ఞిత్థో** విఘాతం మా ఆపజ్జి మా కిలమి. **ఫుసితగ్గళం** పిహితకవాటం సేనాసనం పవిస, ఏవం తే సుఖవిహారో భవిస్సతీతి.

తం సుత్వా థేరో “న మయ్హం సేనాసనపరియేసనాయ పయోజనం, ఏత్థేవాహం సుఖవిహారీ”తి దస్సేన్తో ‘‘**ఫుసిస్స**’’న్తిఆదినా ఛట్ఠం గాథమాహ. తత్థ **ఫుసిస్సం చతస్సో అప్పమఞ్ఞాయో**తి అప్పమాణగోచరతాయ “అప్పమఞ్ఞా”తి లద్ధవోహారే చత్తారో బ్రహ్మవిహారే ఫుసిస్సం ఫుసిస్సామి, కాలేన కాలం సమాపజ్జిస్సామి. **తాహి చ సుఖితో విహరిస్స**న్తి తాహి అప్పమఞ్ఞాహి సుఖితో సఞ్జాతసుఖో హుత్వా విహరిస్సం చత్తారోపి ఇరియాపథే కప్పేస్సామీతి. తేన మయ్హం సబ్బకాలే సుఖమేవ, న దుక్ఖం. **యతో నాహం సీతేన విహఞ్ఞిస్సం** అన్తరట్ఠకేపి హిమపాతసమయే అహం సీతేన న కిలమిస్సామి, తస్మా **అనిఞ్జితో విహరన్తో** చిత్తస్స ఇఞ్జితకారణానం బ్యాపాదాదీనం సుప్పహీనత్తా పచ్చయుప్పన్నిఞ్జనాయ చ అభావతో సమాపత్తిసుఖేనేవ సుఖితో విహరిస్సామీతి. ఏవం థేరో ఇమం గాథం వదన్తోయేవ విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం సచ్ఛాకాసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧౮.౩౮-౪౪) –

“నగరే బన్ధుమతియా, వేజ్జో ఆసిం సుసిక్ఖితో;
ఆతురానం సదుక్ఖానం, మహాజనసుఖావహో.

“బ్యాధితం సమణం దిస్వా, సీలవన్తం మహాజుతిం;
పసన్నచిత్తో సుమనో, భేసజ్జమదదిం తదా.

“అరోగో ఆసి తేనేవ, సమణో సంవుతిన్ద్రియో;
అసోకో నామ నామేన, ఉపట్ఠాకో విపస్సినో.

“ఏకనవుతితో కప్పే, యం ఓసధమదాసహం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, భేసజ్జస్స ఇదం ఫలం.

“ఇతో చ అట్ఠమే కప్పే, సబ్బోసధసనామకో;
సత్తరతనసమ్పన్నో, చక్కవత్తీ మహప్ఫలో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

ఏత్థ చ బిన్దుసారరఞ్ఞో కాలే ఇమస్స థేరస్స ఉప్పన్నత్తా తతియసఙ్గీతియం ఇమా గాథా సఙ్గీతాతి వేదితబ్బా.

తేకిచ్ఛకారిత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. మహానాగత్థేరగాథావణ్ణనా

యస్స సబ్రహ్మచారీసూతిఆదికా ఆయస్మతో మహానాగత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినన్తో కకుసన్ధస్స భగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం కకుసన్ధం భగవన్తం అరఞ్ఞం అజ్ఝోగాహేత్వా అఞ్ఞతరస్మిం రుక్ఖమూలే ఝానసుఖేన నిసిన్నం దిస్వా పసన్నమానసో తస్స దాళిమఫలం అదాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సాకేతే మధువాసేట్ఠస్స నామ బ్రాహ్మణస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **మహానాగో**తిస్స నామం అహోసి. సో విఞ్ఞుతం పత్తో భగవతి సాకేతే అఞ్జనవనే విహరన్తే ఆయస్మతో గవమ్పతిత్థేరస్స పాటిహారియం దిస్వా పటిలద్ధసద్ధో థేరస్సేవ సన్తికే పబ్బజిత్వా తస్సోవాదే ఠత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౪౨.౧-౭) –

“కకుసన్ధో మహావీరో, సబ్బధమ్మాన పారగూ;
గణమ్హా వూపకట్ఠో సో, అగమాసి వనన్తరం.

“బీజమిఞ్జం గహేత్వాన, లతాయ ఆవుణిం అహం;
భగవా తమ్హి సమయే, ఝాయతే పబ్బతన్తరే.

“దిస్వానహం దేవదేవం, విప్పసన్నేన చేతసా;
దక్ఖిణేయ్యస్స వీరస్స, బీజమిఞ్జమదాసహం.

“ఇమస్మింయేవ కప్పమ్హి, యం మిఞ్జమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బీజమిఞ్జస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా విముత్తిసుఖేన విహరన్తో థేరో ఛబ్బగ్గియే భిక్ఖూ సబ్రహ్మచారీసు గారవం అకత్వా విహరన్తే దిస్వా తేసం ఓవాదదానవసేన –

౩౮౭. “యస్స సబ్రహ్మచారీసు, గారవో నూపలబ్భతి;
పరిహాయతి సద్ధమ్మా, మచ్ఛో అప్పోదకే యథా.

౩౮౮. “యస్స సబ్రహ్మచారీసు, గారవో నూపలబ్భతి;
న విరూహతి సద్ధమ్మే, ఖేత్తే బీజంవ పూతికం.

౩౮౯. “యస్స సబ్రహ్మచారీసు, గారవో నూపలబ్భతి;
ఆరకా హోతి నిబ్బానా, ధమ్మరాజస్స సాసనే.

౩౯౦. “యస్స సబ్రహ్మచారీసు, గారవో ఉపలబ్భతి;
న విహాయతి సద్ధమ్మా, మచ్ఛో బవ్హోదకే యథా.

౩౯౧. “యస్స సబ్రహ్మచారీసు, గారవో ఉపలబ్భతి;
సో విరూహతి సద్ధమ్మే, ఖేత్తే బీజంవ భద్దకం.

౩౯౨. “యస్స సబ్రహ్మచారీసు, గారవో ఉపలబ్భతి;
సన్తికే హోతి నిబ్బానం, ధమ్మరాజస్స సాసనే”తి. –

ఇమా ఛ గాథా అభాసి.

తత్థ **సబ్రహ్మచారీసూ**తి సమానం బ్రహ్మం సీలాదిధమ్మం చరన్తీతి సబ్రహ్మచారినో, సీలదిట్ఠిసామఞ్ఞగతా సహధమ్మికా, తేసు. **గారవో**తి గరుభావో సీలాదిగుణనిమిత్తం గరుకరణం. **నూపలబ్భతీ**తి న విజ్జతి న పవత్తతి, న ఉపతిట్ఠతీతి అత్థో. **నిబ్బానా**తి కిలేసానం నిబ్బాపనతో కిలేసక్ఖయాతి అత్థో. **ధమ్మరాజస్సా**తి సత్థునో. సత్థా హి సదేవకం లోకం యథారహం లోకియలోకుత్తరేన ధమ్మేన రఞ్జేతి తోసేతీతి **ధమ్మరాజా**. ఏత్థ చ “ధమ్మరాజస్స సాసనే”తి ఇమినా నిబ్బానం నామ ధమ్మరాజస్సేవ సాసనే , న అఞ్ఞత్థ. తత్థ యో సబ్రహ్మచారీసు గారవరహితో, సో యథా నిబ్బానా ఆరకా హోతి, తథా ధమ్మరాజస్స సాసనతోపి ఆరకా హోతీతి దస్సేతి. **బవ్హోదకే**తి బహుఉదకే. **సన్తికే హోతి నిబ్బాన**న్తి నిబ్బానం తస్స సన్తికే సమీపే ఏవ హోతి. సేసం వుత్తనయమేవ. ఇమా ఏవ చ థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణగాథా అహేసుం.

మహానాగత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. కుల్లత్థేరగాథావణ్ణనా

కుల్లో సివథికన్తిఆదికా ఆయస్మతో కుల్లత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం కుటుమ్బియకులే నిబ్బత్తిత్వా **కుల్లో**తి లద్ధనామో విఞ్ఞుతం

పత్తో సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజి. సో చ రాగచరితత్తా తిబ్బరాగజాతికో హోతి. తేనస్స అభిక్ఖణం కిలేసా చిత్తం పరియాదాయ తిట్ఠన్తి. అథస్స సత్థా చిత్తాచారం ఞత్వా అసుభకమ్మట్ఠానం దత్వా, "కుల్ల, తయా అభిణ్హం సుసానే చారికా చరితబ్బా"తి ఆహ. సో సుసానం పవిసిత్వా ఉద్ధుమాతకాదీని తాని తాని అసుభాని దిస్వా తం ముహుత్తం అసుభమనసికారం ఉప్పాదేత్వా సుసానతో నిక్ఖన్తమత్తోవ కామరాగేన అభిభుయ్యతి. పున భగవా తస్స తం పవత్తిం ఞత్వా ఏకదివసం తస్స సుసానట్ఠానం గతకాలే ఏకం తరుణిత్థిరూపం అధునా మతం అవినట్ఠచ్ఛవిం నిమ్మినిత్వా దస్సేతి. తస్స తం దిట్ఠమత్తస్స జీవమానవిసభాగవత్థుస్మిం వియ సహసా రాగో ఉప్పజ్జతి. అథ నం సత్థా తస్స పేక్ఖన్తస్సేవ నవహి వణముఖేహి పగ్ఘరమానాసుచిం కిమికులాకులం అతివియ బీభచ్ఛం దుగ్గన్ధం జేగుచ్ఛం పటిక్కూలం కత్వా దస్సేసి. సో తం పేక్ఖన్తో విరత్తచిత్తో హుత్వా అట్ఠాసి. అథస్స భగవా ఓభాసం ఫరిత్వా సతిం జనేన్తో –

"ఆతురం అసుచిం పూతిం, పస్స కుల్ల సముస్సయం;
ఉగ్ఘరన్తం పగ్ఘరన్తం, బాలానం అభినన్దిత"న్తి. –

ఆహ . తం సుత్వా థేరో సమ్మదేవ సరీరసభావం ఉపధారేన్తో అసుభసఞ్ఞం పటిలభిత్వా తత్థ పఠమం ఝానం నిబ్బత్తేత్వా తం పాదకం కత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణిత్వా అత్తనో పటిపత్తిం పచ్చవేక్ఖిత్వా –

౩౯౩. "కుల్లో సివథికం గన్త్వా, అద్దస ఇత్థిముజ్ఝితం;
అపవిద్ధం సుసానస్మిం, ఖజ్జన్తిం కిమిహీ ఫుటం.

౩౯౪. "ఆతురం...పే.... బాలానం అభినన్దితం.

౩౯౫. "ధమ్మాదాసం గహేత్వాన, ఞాణదస్సనపత్తియా;
పచ్చవేక్ఖిం ఇమం కాయం, తుచ్ఛం సన్తరబాహిరం.

౩౯౬. "యథా ఇదం తథా ఏతం, యథా ఏతం తథా ఇదం;
యథా అధో తథా ఉద్ధం, యథా ఉద్ధం తథా అధో.

౩౯౭. "యథా దివా తథా రత్తిం, యథా రత్తిం తథా దివా;
యథా పురే తథా పచ్ఛా, యథా పచ్ఛా తథా పురే.

౩౯౮. "పఞ్చఙ్గికేన తురియేన, న రతీ హోతి తాదిసీ;
యథా ఏకగ్గచిత్తస్స, సమ్మా ధమ్మం విపస్సతో"తి. –

ఉదానవసేన ఇమా గాథా అభాసి.

తత్థ **కుల్లో**తి అత్తానమేవ థేరో పరం వియ కత్వా వదతి.

ఆతురన్తి నానప్పకారేహి దుక్ఖేహి అభిణ్హం పటిపీళితం. **అసుచి**న్తి సుచిరహితం జేగుచ్ఛం పటిక్కూలం. **పూతి**న్తి దుగ్గన్ధం. **పస్సా**తి సభావతో ఓలోకేహి. **కుల్లా**తి ఓవాదకాలే భగవా థేరం ఆలపతి. ఉదానకాలే పన థేరో సయమేవ అత్తానం

వదతి. **సముస్సయన్తి** సరీరం. **ఉగ్ఘరన్తన్తి** ఉద్ధం వణముఖేహి అసుచిం సవన్తం. **పగ్ఘరన్తన్తి** అధో వణముఖేహి సమన్తతో చ అసుచిం సవన్తం. **బాలానం అభినన్దితన్తి** బాలేహి అన్ధపుథుజ్జనేహి దిట్ఠితణ్హాభినన్దనాహి "అహం మమ"న్తి అభినివిస్స నన్దితం.

ధమ్మాదాసన్తి ధమ్మమయం ఆదాసం. యథా హి సత్తా అదాసేన అత్తనో ముఖే కాయే వా గుణదోసే పస్సన్తి, ఏవం యోగావచరో యేన అత్తభావే సంకిలేసవోదానధమ్మే యాథావతో పస్సతి, తం విపస్సనాఞాణం ఇధ "ధమ్మాదాస"న్తి వుత్తం. తం ఞాణదస్సనస్స మగ్గఞాణసఙ్ఖాతస్స ధమ్మచక్ఖుస్స అధిగమాయ అత్తనో సన్తానే ఉప్పాదేత్వా. **పచ్చవేక్ఖిం ఇమం కాయన్తి** ఇమం కరజకాయం నిచ్చసారాదివిరహతో **తుచ్ఛం** అత్తపరసన్తానానం విభాగతో **సన్తరబాహిరం** ఞాణచక్ఖునా పతిఅవేక్ఖిం పస్సిం.

యథా పన పచ్చవేక్ఖిం, తం దస్సేతుం "**యథా ఇద**"న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **యథా ఇదం తథా ఏతన్తి** యథా ఇదం మయ్హం సరీరసఙ్ఖాతం అసుభం ఆయుఉస్మావిఞ్ఞాణానం అనపగమా నానావిధం మాయోపమం కిరియం దస్సేతి, తథావ ఏతం మతసరీరం పుబ్బే తేసం ధమ్మానం అనపగమా అహోసి. యథా ఏతం ఏతరహి మతసరీరం తేసం ధమ్మానం అపగమా న కిఞ్చి కిరియం దస్సేతి, తథా ఇదం మమ సరీరమ్పి తేసం ధమ్మానం అపగమా నస్సతేవాతి. యథా చ ఇదం మమ సరీరం ఏతరహి సుసానే న మతం న సయితం, న ఉద్ధుమాతకాదిభావం ఉపగతం, తథా ఏతం ఏతరహి మతసరీరమ్పి పుబ్బే అహోసి. యథా పనేతం ఏతరహి మతసరీరం సుసానే సయితం ఉద్ధుమాతకాదిభావం ఉపగతం, తథా ఇదం మమ సరీరమ్పి భవిస్సతి. అథ వా యథా ఇదం మమ సరీరం అసుచి దుగ్గన్ధం జేగుచ్ఛం పటిక్కూలం అనిచ్చం దుక్ఖం అనత్తా, తథా ఏతం మతసరీరమ్పి. యథా వా ఏతం మతసరీరం అసుచిఆదిసభావఞ్చేవ అనిచ్చాదిసభావఞ్చ, తథా ఇదం మమ సరీరమ్పి. **యథా అధో తథా ఉద్ధన్తి** యథా నాభితో అధో హేట్ఠా అయం కాయో అసుచి దుగ్గన్ధో జేగుచ్ఛో పటిక్కూలో అనిచ్చో దుక్ఖో అనత్తా చ, తథా ఉద్ధం నాభితో ఉపరి అసుచిఆదిసభావో చ. **యథా ఉద్ధం తథా అధోతి** యథా చ నాభితో, ఉద్ధం అసుచిఆదిసభావో, తథా అధో నాభితో హేట్ఠాపి.

యథా దివా తథా రత్తిన్తి యథా అయం కాయో దివా "అక్ఖిమ్హా అక్ఖిగూథకో"తిఆదినా (సు॰ ని॰ ౧౯౯) అసుచి పగ్ఘరతి, తథా రత్తిమ్పి. **యథా రత్తిం తథా దివాతి** యథా చ రత్తిం అయం కాయో అసుచి పగ్ఘరతి, తథా దివాపి, నయిమస్స కాలవిభాగేన అఞ్ఞథాభావోతి అత్థో. **యథా పురే తథా పచ్ఛాతి** యథా అయం కాయో పురే పుబ్బే తరుణకాలే అసుచి దుగ్గన్ధో జేగుచ్ఛో పటిక్కూలో, తథా చ పచ్ఛా జిణ్ణకాలే. యథా చ పచ్ఛా జిణ్ణకాలే అసుచిఆదిసభావో, తథా పురే తరుణకాలేపి . యథా వా పురే అతీతకాలే సవిఞ్ఞాణకాలే అసుచిఆదిసభావో చ అనిచ్చాదిసభావో చ, తథా పచ్ఛా అనాగతకాలే అవిఞ్ఞాణకాలేతి ఏవమ్పేత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

పఞ్చఙ్గికేన తురియేనాతి "ఆతతం వితతం ఆతతవితతం ఘనం సుసిర"న్తి ఏవం పఞ్చఙ్గికేన పఞ్చహి అఙ్గేహి సమన్నాగతేన తురియేన పరిచరియమానస్స కామసుఖసమఙ్గినో ఇస్సరజనస్స **తాదిసీ** తథారూపా **రతి** సుఖస్సాదో న హోతి. **యథా ఏకగ్గచిత్తస్స, సమ్మా ధమ్మం విపస్సతోతి** సమథవిపస్సనం యుగనద్ధం కత్వా ఇన్ద్రియానం ఏకరసభావేన వీథిపటిపన్నాయ విపస్సనాయ ఖన్ధానం ఉదయబ్బయం పస్సన్తస్స యోగావచరస్స యాదిసా ధమ్మరతి, తస్సా కలమ్పి కామరతి న ఉపేతీతి. వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

“యతో యతో సమ్మసతి, ఖన్ధానం ఉదయబ్బయం;

లభతీ పీతిపామోజ్జం, అమతం తం విజానత”న్తి. (ధ॰ ప॰ ౩౭౪);

ఇమా ఏవ చ థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణగాథాపి అహేసుం.

కుల్లత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. మాలుక్యపుత్తత్థేరగాథావణ్ణనా

మనుజస్సాతిఆదికా ఆయస్మతో మాలుక్యపుత్తత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినిత్వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం కోసలరఞ్ఞో అగ్గాసనికస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి. తస్స మాతా మాలుక్యా నామ, తస్సా వసేన **మాలుక్యపుత్తో**త్వేవ పఞ్ఞాయిత్థ. సో వయప్పత్తో నిస్సరణజ్ఝాసయతాయ ఘరావాసం పహాయ పరిబ్బాజకపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా విచరన్తో సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా సాసనే పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. సో ఞాతీసు అనుకమ్పాయ ఞాతికులం అగమాసి. తం ఞాతకా పణీతేన ఖాదనీయేన భోజనీయేన పరివిసిత్వా ధనేన పలోభేతుకామా మహన్తం ధనరాసిం పురతో ఉపట్ఠపేత్వా “ఇదం ధనం తవ సన్తకం, విబ్భమిత్వా ఇమినా ధనేన పుత్తదారం పటిజగ్గన్తో పుఞ్ఞాని కరోహీ”తి యాచింసు. థేరో తేసం అజ్ఝాసయం విపరివత్తేన్తో ఆకాసే ఠత్వా –

౩౯౯. “మనుజస్స పమత్తచారినో, తణ్హా వడ్ఢతి మాలువా వియ;

సో ప్లవతీ హురా హురం, ఫలమిచ్ఛంవ వనస్మి వానరో.

౪౦౦. “యం ఏసా సహతే జమ్మీ, తణ్హా లోకే విసత్తికా;

సోకా తస్స పవడ్ఢన్తి, అభివట్ఠంవ బీరణం.

౪౦౧. “యో చేతం సహతే జమ్మిం, తణ్హం లోకే దురచ్చయం;

సోకా తమ్హా పపతన్తి, ఉదబిన్దూవ పోక్ఖరా.

౪౦౨. “తం వో వదామి భద్దం వో, యావన్తేత్థ సమాగతా;

తణ్హాయ మూలం ఖణథ, ఉసీరత్థోవ బీరణం;

మా వో నళంవ సోతోవ, మారో భఞ్జి పునప్పునం.

౪౦౩. “కరోథ బుద్ధవచనం, ఖణో వో మా ఉపచ్చగా;

ఖణాతీతా హి సోచన్తి, నిరయమ్హి సమప్పితా.

౪౦౪. “పమాదో రజో పమాదో, పమాదానుపతితో రజో;

అప్పమాదేన విజ్జాయ, అబ్బహే సల్లమత్తనో”తి. –

ఇమాహి ఛహి గాథాహి ధమ్మం దేసేతి.

తత్థ **మనుజస్సా**తి సత్తస్స. **పమత్తచారినో**తి సతివోస్సగ్గలక్ఖణేన పమాదేన పమత్తచారిస్స, నేవ ఝానం, న విపస్సనా , న మగ్గఫలాని వడ్ఢన్తి. యథా పన రుక్ఖం సంసిబ్బన్తీ పరియోనన్ధన్తీ తస్స వినాసాయ మాలువా లతా వడ్ఢతి, ఏవమస్స ఛ ద్వారాని నిస్సాయ రూపాదీసు పునప్పునం ఉప్పజ్జమానా తణ్హా వడ్ఢతి. వడ్ఢమానావ యథా మాలువా లతా అత్తనో అపస్సయభూతం రుక్ఖం అజ్ఝోత్థరిత్వా పాతేతి, ఏవం తణ్హావసికం పుగ్గలం అపాయే నిపాతేతి. **సో ప్లవతీ**తి సో తణ్హావసికో పుగ్గలో అపరాపరం భవాభవే ఉప్లవతి ధావతి. యథా కిం? **ఫలమిచ్ఛంవ వనస్మి వానరో** యథా రుక్ఖఫలం ఇచ్ఛన్తో వానరో వనస్మిం ధావన్తో రుక్ఖస్స ఏకం సాఖం గణ్హాతి, తం ముఞ్చిత్వా అఞ్ఞం గణ్హాతి, తం ముఞ్చిత్వా అఞ్ఞన్తి "సాఖం అలభిత్వా నిసిన్నో"తి వత్తబ్బతం నాపజ్జతి; ఏవమేవ తణ్హావసికో పుగ్గలో హురా హురం ధావన్తో "ఆరమ్మణం అలభిత్వా తణ్హాయ అప్పవత్తిం పత్తో"తి వత్తబ్బతం నాపజ్జతి.

యన్తి యం పుగ్గలం. ఏసా లామకభావేన **జమ్మీ** విసాహారతాయ విసమూలతాయ విసఫలతాయ విసపరిభోగతాయ రూపాదీసు విసత్తతాయ ఆసత్తతాయ చ **విసత్తికా**తి సఙ్ఖం గతా ఛద్వారికా తణ్హా **సహతే** అభిభవతి తస్స పుగ్గలస్స. యథా నామ వనే పునప్పునం వస్సన్తే దేవే అభివట్టం **బీరణం** బీరణతిణం వడ్ఢతి, ఏవం వట్టమూలకా సోకా అభివడ్ఢన్తి వుద్ధిం ఆపజ్జన్తీతి అత్థో.

యో చేతం...పే.... దురచ్చయన్తి యో పన పుగ్గలో ఏవం వుత్తప్పకారం అతిక్కమితుం పజహితుం దుక్కరతాయ దురచ్చయం తణ్హం **సహతే** అభిభవతి, తమ్హా పుగ్గలా వట్టమూలకా సోకా పపతన్తి. యథా నామ పోక్ఖరే పదుమపత్తే పతితం ఉదబిన్దు న పతిట్ఠాతి, ఏవం న పతిట్ఠహన్తీతి అత్థో.

తం వో వదామీతి తేన కారణేన అహం తుమ్హే వదామి. **భద్దం వో**తి భద్దం తుమ్హాకం హోతు, మా తణ్హం అనువత్తపుగ్గలో వియ విభవం అనత్థం పాపుణాథాతి అత్థో. **యావన్తేత్థ సమాగతా**తి ఇమస్మిం ఠానే యత్తకా సన్నిపతితా, తత్తకా. కిం వదసీతి చే? **తణ్హాయ మూలం ఖణథ** ఇమిస్సా ఛద్వారికతణ్హాయ మూలం కారణం అవిజ్జాదికిలేసగ్గహనం అరహత్తమగ్గఞాణకుదాలేన ఖణథ సముచ్ఛిన్దథ. కిం వియాతి? **ఉసీరత్థోవ బీరణం** యథా ఉసీరేన అత్థికో పురిసో మహన్తేన కుదాలేన బీరణాపరనామం ఉసీరం నామ తిణం ఖణతి, ఏవమస్స మూలం ఖణథాతి అత్థో. **మా వో నళంవ సోతోవ, మారో భఞ్జి పునప్పున**న్తి తుమ్హే నదీతీరే జాతం నళం మహావేగేన ఆగతో నదీసోతో వియ కిలేసమారో మచ్చుమారో దేవపుత్తమారో చ పునప్పునం మా భఞ్జీతి అత్థో.

తస్మా **కరోథ బుద్ధవచనం** "ఝాయథ, భిక్ఖవే, మా పమాదత్థా"తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౨౧౫) వుత్తం బుద్ధస్స భగవతో వచనం కరోథ, యథానుసిట్ఠం పటిపత్తియా సమ్పాదేథ. **ఖణో వో మా ఉపచ్చగా**తి యో హి బుద్ధవచనం న కరోతి, తం పుగ్గలం అయం బుద్ధుప్పాదక్ఖణో పతిరూపదేసవాసే ఉప్పత్తిక్ఖణో సమ్మాదిట్ఠియా పటిలద్ధక్ఖణో ఛన్నం ఆయతనానం అవేకల్లక్ఖణోతి సబ్బోపి ఖణో అతిక్కమతి, సో ఖణో మా తుమ్హే అతిక్కమతు. **ఖణాతీతా**తి యే హి తం ఖణం అతీతా, యే వా పుగ్గలే సో ఖణో అతీతో, తే **నిరయమ్హి సమప్పితా** తత్థ నిబ్బత్తా చిరకాలం సోచన్తి.

పమాదో రజోతి రూపాదీసు ఆరమ్మణేసు సతివోస్సగ్గలక్ఖణో పమాదో, సంకిలేససభావత్తా రాగరజాదిమిస్సతాయ చ రజో. **పమాదానుపతితో రజో**తి యో హి కోచి రజో నామ రాగాదికో, సో సబ్బో పమాదానుపతితో పమాదవసేనేవ ఉప్పజ్జతి. **అప్పమాదేనా**తి అప్పమజ్జనేన అప్పమాదపటిపత్తియా. **విజ్జాయా**తి అగ్గమగ్గవిజ్జాయ. **అబ్బుహే సల్లమత్తనో**తి అత్తనో హదయనిస్సితం రాగాదిసల్లం ఉద్ధరేయ్య సమూహనేయ్యాతి.

మాలుక్యపుత్తత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. సప్పదాసత్థేరగాథావణ్ణనా

పణ్ణవీసతీతిఆదికా ఆయస్మతో సప్పదాసత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినిత్వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కపిలవత్థుస్మిం సుద్ధోదనమహారాజస్స పురోహితపుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, తస్స **సప్పదాసో**తి నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో సత్థు ఞాతిసమాగమే పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా కిలేసాభిభవేన చేతోసమాధిం అలభన్తో బ్రహ్మచరియం చరిత్వా సంవేగజాతో పచ్ఛా సత్థం ఆహరన్తో యోనిసో మనసికారం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణిత్వా అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౪౦౫."పణ్ణవీసతి వస్సాని, యతో పబ్బజితో అహం;
అచ్ఛరాసఙ్ఘాతమత్తమ్పి, చేతోసన్తిమనజ్ఝగం.

౪౦౬."అలద్ధా చిత్తస్సేకగ్గం, కామరాగేన అట్టితో;
బాహా పగ్గయ్హ కన్దన్తో, విహారా ఉపనిక్ఖమిం.

౪౦౭."సత్థం వా ఆహరిస్సామి, కో అత్థో జీవితేన మే;
కథఞ్హి సిక్ఖం పచ్చక్ఖం, కాలం కుబ్బేథ మాదిసో.

౪౦౮."తదాహం ఖురమాదాయ, మఞ్చకమ్హి ఉపావిసిం;
పరినీతో ఖురో ఆసి, ధమనిం ఛేత్తుమత్తనో.

౪౦౯."తతో మే మనసీకారో, యోనిసో ఉదపజ్జథ;
ఆదీనవో పాతురహు, నిబ్బిదా సమతిట్ఠథ.

౪౧౦."తతో చిత్తం విముచ్చి మే, పస్స ధమ్మసుధమ్మతం;
తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా, కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి. –

ఇమా గాథా అభాసి.

తత్థ **పణ్ణవీసతివస్సాని, యతో పబ్బజితో అహ**న్తి యతో పట్ఠాయ అహం పబ్బజితో తానిమాని పణ్ణవీసతివస్సాని. **అచ్ఛరాసఙ్ఘాతమత్తమ్పి, చేతోసన్తిమనజ్ఝగ**న్తి సోహం ఏత్తకం కాలం బ్రహ్మచరియం చరన్తో అచ్ఛరాసఙ్ఘాతమత్తమ్పి

అఞ్జలిఫోటనమత్తమ్పి ఖణం చేతోసన్తిం చేతసో సమాధానం న లభిం.

ఏవం పన అలద్ధా చిత్తస్సేకగ్గతం, తత్థ కారణమాహ **''కామరాగేన అట్టితో''**తి. తత్థ **అట్టితో**తి పీళితో, అభిభూతోతి అత్థో. **బాహా పగ్గయ్హ కన్దన్తో**తి "ఇదమిధ అతివియ అయుత్తం వత్తతి, యదాహం నియ్యానికే సాసనే పబ్బజిత్వా అత్తానం కిలేసపఙ్కతో ఉద్ధరితుం న సక్కోమీ"తి ఉద్ధంముఖో బాహా పగ్గయ్హ కన్దమానో. **విహారా ఉపనిక్ఖమి**న్తి వసనకవిహారతో బహి నిక్ఖన్తో.

యేనాధిప్పాయేన నిక్ఖన్తో, తం దస్సేతుం **''సత్థం వా ఆహరిస్సామీ''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **సత్థం వా ఆహరిస్సామీతి వా**-సద్దో వికప్పనత్థో. తేన "రుక్ఖా వా పపతిస్సామి, ఉబ్బన్ధిత్వా వా మరిస్సామీ"తిఆదికే మరణప్పకారే సఙ్గణ్హాతి. **సిక్ఖ**న్తి అధిసీలసిక్ఖం. **పచ్చక్ఖ**న్తి పచ్చాచిక్ఖన్తో పరిచ్చజన్తో. "పచ్చక్ఖా"తిపి పాళి, పచ్చక్ఖాయాతి అత్థో. **కాల**న్తి మరణం. కథఞ్హి నామ మాదిసో సిక్ఖాపచ్చక్ఖానేన కాలం కరేయ్యాతి అత్థో. సిక్ఖాపచ్చక్ఖానఞ్హి అరియస్స వినయే మరణం నామ. యథాహ భగవా – "మరణఞ్హేతం , భిక్ఖవే, యో సిక్ఖం పచ్చక్ఖాయ హీనాయావత్తతీ"తి (మ॰ ని॰ ౩.౬౩). "సిక్ఖం పచ్చక్ఖా"తి పన పాఠే కథఞ్హి నామ మాదిసో సిక్ఖం పచ్చక్ఖాయ కాలం కరేయ్య, సిక్ఖాసమఙ్గీ ఏవ పన హుత్వా కాలం కరేయ్య? తస్మా సత్థం వా ఆహరిస్సామి, కో అత్థో జీవితేన మేతి యోజనా.

తదాహన్తి యదా కిలేసాభిభవేన సమణధమ్మం కాతుం అసమత్థతాయ జీవితే నిబ్బిన్దన్తో తదా. **ఖుర**న్తి నిసితఖురం, ఖురసదిసం వా సత్థకం. **మఞ్చకమ్హి ఉపావిసి**న్తి పరేసం నివారణభయేన ఓవరకం పవిసిత్వా మఞ్చకే నిసీదిం. **పరినీతో**తి ఉపనీతో, గలే ఠపితోతి అధిప్పాయో. **ధమని**న్తి "కణ్ఠే ధమనిం, కణ్ఠధమనిం గలవలయ"న్తిపి వదన్తి. **ఛేత్తు**న్తి ఛిన్దితుం.

తతో మే మనసీకారో, యోనిసో ఉదపజ్జథాతి "యదాహం మరిస్సామీ"తి కణ్ఠే ధమనిం ఛిన్దితుం ఖురం ఉపనేసిం, తతో పరం "అరోగం ను ఖో మే సీల"న్తి పచ్చవేక్ఖన్తస్స అఖణ్డం అచ్ఛిద్దం సుపరిసుద్ధం సీలం దిస్వా పీతి ఉప్పజ్జి, పీతిమనస్స కాయో పస్సమ్భి, పస్సద్ధకాయస్స నిరామిసం సుఖం అనుభవన్తస్స చిత్తస్స సమాహితతాయ విపస్సనావసేన యోనిసో మనసికారో ఉప్పజ్జి. అథ వా తతోతి కణ్ఠే ఖురస్స ఉపనయతో వణే జాతే ఉప్పన్నం వేదనం విక్ఖమ్భేన్తో విపస్సనాయ వసేన యోనిసోమనసికారో ఉప్పజ్జి. ఇదాని తతో పరం మగ్గఫలపచ్చవేక్ఖణఞాణం ఉప్పన్నభావం దస్సేతుం "ఆదీనవో పాతురహూ"తిఆది వుత్తం. తం హేట్ఠా వుత్తత్థమేవ.

సప్పదాసత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. కాతియానత్థేరగాథావణ్ణనా

ఉట్ఠేహీతిఆదికా ఆయస్మతో కాతియానత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినిత్వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం అఞ్ఞతరస్స కోసియగోత్తస్స బ్రాహ్మణస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తో, మాతుగోత్తవసేన పన **కాతియానో**తి లద్ధనామో వయప్పత్తో సామఞ్ఞకానిత్థేరస్స గిహిసహాయో థేరం దిస్వా పబ్బజితో సమణధమ్మం కరోన్తో రత్తిం "నిద్దాభిభవం వినోదేస్సామీ"తి చఙ్కమం ఆరుహి. సో చఙ్కమన్తో నిద్దాయ అభిభూతో పచలాయమానో పరిపతిత్వా తత్థేవ అనన్తరహితాయ భూమియా నిపజ్జి, సత్థా తస్స తం పవత్తిం దిస్వా సయం తత్థ గన్త్వా

ఆకాసే ఠత్వా ‘‘**కాతియానా**’’తి సఞ్ఞం అదాసి. సో సత్థారం దిస్వా ఉట్ఠహిత్వా వన్దిత్వా సంవేగజాతో అట్ఠాసి. అథస్స సత్థా ధమ్మం దేసేన్తో –

౪౧౧.‘‘ఉట్ఠేహి నిసీద కాతియాన, మా నిద్దాబహులో అహు జాగరస్సు;
మా తం అలసం పమత్తబన్ధు, కూటేనేవ జినాతు మచ్చురాజా.

౪౧౨.‘‘సేయ్యథాపి మహాసముద్దవేగో, ఏవం జాతిజరాతి వత్తతే తం;
సో కరోహి సుదీపమత్తనో త్వం, న హి తాణం తవ విజ్జతేవ అఞ్ఞం.

౪౧౩.‘‘సత్థా హి విజేసి మగ్గమేతం, సఙ్గా జాతిజరాభయా అతీతం;
పుబ్బాపరరత్తమప్పమత్తో, అనుయుఞ్జస్సు దళ్హం కరోహి యోగం.

౪౧౪.‘‘పురిమాని పముఞ్చ బన్ధనాని, సఙ్ఘాటిఖురముణ్డభిక్ఖభోజీ;
మా ఖిడ్డారతిఞ్చ మా నిద్దం, అనుయుఞ్జేత్థ ఝాయ కాతియాన.

౪౧౫.‘‘ఝాయాహి జినాహి కాతియాన, యోగక్ఖేమపథేసు కోవిదోసి;
పప్పుయ్య అనుత్తరం విసుద్ధిం, పరినిబ్బాహిసి వారినావ జోతి.

౪౧౬.‘‘పజ్జోతకరో పరిత్తరంసో, వాతేన వినమ్యతే లతావ;
ఏవమ్పి తువం అనాదియానో, మారం ఇన్దసగోత్త నిద్ధునాహి;
సో వేదయితాసు వీతరాగో, కాలం కఙ్ఖ ఇధేవ సీతిభూతో’’తి. –

ఇమా గాథా అభాసి.

తత్థ **ఉట్ఠేహీ**తి నిద్దూపగమనతో ఉట్ఠహన్తో ఉట్ఠానవీరియం కరోహి. యస్మా నిపజ్జా నామ కోసజ్జపక్ఖియా, తస్మా మా సయి. **నిసీదా**తి పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా ఉజుం కాయం పణిధాయ పరిముఖం సతిం ఉపట్ఠపేత్వా నిసీద. **కాతియానా**తి తం నామేన ఆలపతి. **మా నిద్దాబహులో అహూ**తి నిద్దాబహులో నిద్దాభిభూతో మా అహు. **జాగరస్సూ**తి జాగర, జాగరియమనుయుత్తో హోహి. **మా తం అలస**న్తి జాగరియం అననుయుఞ్జన్తం తం అలసం కుసీతం పమత్తబన్ధు మచ్చురాజా **కూటేనేవ** అద్దుహనేన వియ నేసాదో మిగం వా పక్ఖిం వా జరారోగేహి మా జినాతు మా అభిభవతు, మా అజ్ఝోత్థరతూతి అత్థో.

సేయ్యథాపీతి సేయ్యథా అపి. **మహాసముద్దవేగో**తి మహాసముద్దస్స ఊమివేగో. **ఏవ**న్తి యథా నామ మహాసముద్దఊమివేగో ఉపరూపరి ఉట్ఠహన్తో తం అభిక్కమితుం అసక్కోన్తం పురిసం అభిభవతి, ఏవం జాతి జరా చ కోసజ్జాభిభూతం తం **అతివత్తతే** ఉపరూపరి అజ్ఝోత్థరతి. **సో కరోహీ**తి సో త్వం, కాతియాన, చతూహి ఓఘేహి అనజ్ఝోత్థరణీయం అరహత్తఫలసఙ్ఖాతం **సుదీపం అత్తనో కరోహి** అత్తనో సన్తానే ఉప్పాదేహి. **న హి తాణం తవ విజ్జతేవ అఞ్ఞ**న్తి

హీతి హేతుఅత్థే నిపాతో. యస్మా తతో అగ్గఫలతో అఞ్ఞం తవ తాణం నామ ఇధ వా హురం వా న ఉపలబ్భతి, తస్మా తం అరహత్తసఙ్ఖాతం సుదీపం కరోహీతి.

సత్థా హి విజేసి మగ్గమేతన్తి యం సాధేతుం అవిసహన్తా యతో పరాజితా పుథూ అఞ్ఞతిత్థియా, తదేతం తస్స సుదీపస్స కారణభూతం పఞ్చవిధసఙ్గతో జాతిఆదిభయతో చ అతీతం అరియమగ్గం దేవపుత్తమారాదికే అభిభవిత్వా తుయ్హం సత్థా విజేసి సాధేసి. యస్మా సత్థు సన్తకం నామ సావకేన అధిగన్తబ్బం న విస్సజ్జేతబ్బం, తస్మా తస్స అధిగమాయ పుబ్బరత్తాపరరత్తం పురిమయామం పచ్ఛిమయామఞ్చ , **అప్పమత్తో** సతో సమ్పజానో హుత్వా **అనుయుఞ్జ యోగం** భావనం దళ్హఞ్చ కరోహి.

పురిమాని పముఞ్చ బన్ధనానీతి పురిమకాని గిహికాలే ఆబద్ధాని గిహిబన్ధనాని కామగుణబన్ధనాని పముఞ్చ విస్సజ్జేహి, తత్థ అనపేక్ఖో హోహి. **సఙ్ఘాటిఖురముణ్డభిక్ఖభోజీ**తి సఙ్ఘాటిధారీ ఖురేన కతసిరముణ్డో భిక్ఖాహారభోజీ, తివిధమ్పేతం పురిమబన్ధనపమోక్ఖస్స ఖిడ్డారతినిద్దాననుయోగస్స చ కారణవచనం. యస్మా త్వం సఙ్ఘాటిపారుతో ముణ్డో భిక్ఖాహారో జీవతి, తస్మా తే కామసుఖానుయోగో ఖిడ్డారతినిద్దానుయోగో చ న యుత్తోతి తతో పురిమాని పముఞ్చ బన్ధనాని ఖిడ్డారతిం నిద్దఞ్చ మానుయుఞ్జిత్థాతి యోజనా. **ఝాయా**తి ఝాయస్సు ఆరమ్మణూపనిజ్ఝానం **అనుయుఞ్జ**.

తం పన అనుయుఞ్జన్తో యేన ఝానేన ఝాయతో కిలేసా సబ్బసో జితా హోన్తి, తం లక్ఖణూపనిజ్ఝానం అనుయుఞ్జాతి దస్సేన్తో "**ఝాయాహి జినాహీ**"తి ఆహ. **యోగక్ఖేమపథేసు కోవిదోసీ**తి చతూహి యోగేహి ఖేమస్స నిబ్బానస్స పథభూతేసు బోధిపక్ఖియధమ్మేసు కుసలో ఛేకో అసి, తస్మా భావనం ఉస్సుక్కాపేన్తో **అనుత్తరం** ఉత్తరరహితం, **విసుద్ధిం** నిబ్బానం అరహత్తఞ్చ **పప్పుయ్య** పాపుణిత్వా పన త్వం పరినిబ్బాహిసి. **వారినావ జోతీ**తి మహతా సలిలవుట్ఠినిపాతేన అగ్గిఖన్ధో వియ అరియమగ్గవుట్ఠినిపాతేన పరినిబ్బాయిస్సతి.

పజ్జోతకరోతి పజ్జోతిం కరో పదీపో. **పరిత్తరంసో**తి ఖుద్దకచ్చికో. **వినమ్యతే**తి వినమీయతి అపనియ్యతి. **లతావా**తి వల్లి వియ. ఇదం వుత్తం హోతి – యథా వట్టిఆదిపచ్చయవేకల్లేన పరిత్తరంసో మన్దపభో పదీపో అప్పికా లతా వా వాతేన విధమియ్యతి విద్ధంసియ్యతి, ఏవం తువమ్పి. కోసియగోత్తతాయ, **ఇన్దసగోత్త**, ఇన్దసమానగోత్తం. మారం తస్స వసే అనావత్తనా అనుపాదానతో చ **అనాదియానో, నిద్ధునాహి** విధమేహి విద్ధంసేహి. ఏవం పన విద్ధంసమానో సో త్వం వేదయితాసు సబ్బాసు వేదనాసు విగతచ్ఛన్దరాగో **ఇధేవ** ఇమస్మింయేవ అత్తభావే సబ్బకిలేసదరథపరిళాహాభావేన **సీతిభూతో** నిబ్బుతో అత్తనో పరినిబ్బానకాలం **కఙ్ఖ** ఆగమేహీతి . ఏవం సత్థారా అనుపాదిసేసం నిబ్బానం పాపేత్వా దేసనాయ కతాయ థేరో దేసనావసానే విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. అరహత్తం పన పత్వా సత్థారా దేసితనియామేనేవ ఇమా గాథా అభాసి. తా ఏవ ఇమా గాథా థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణఞ్చ జాతా.

కాతియానత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. మిగజాలత్థేరగాథావణ్ణనా

సుదేసితోతిఆదికా ఆయస్మతో మిగజాలత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం విసాఖాయ మహాఉపాసికాయ పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి,

మిగజాలోతిస్స నామం అహోసి. సో విహారం గన్త్వా అభిణ్హసో ధమ్మస్సవనేన పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పత్వా అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౪౧౭.“సుదేసితో చక్ఖుమతా, బుద్ధేనాదిచ్చబన్ధునా;

సబ్బసంయోజనాతీతో, సబ్బవట్టవినాసనో.

౪౧౮.“నియ్యానికో ఉత్తరణో, తణ్హామూలవిసోసనో;

విసమూలం ఆఘాతనం, ఛేత్వా పాపేతి నిబ్బుతిం.

౪౧౯.“అఞ్ఞాణమూలభేదాయ, కమ్మయన్తవిఘాటనో;

విఞ్ఞాణానం పరిగ్గహే, ఞాణవజిరనిపాతనో.

౪౨౦.“వేదనానం విఞ్ఞాపనో, ఉపాదానప్పమోచనో;

భవం అఙ్గారకాసుంవ, ఞాణేన అనుపస్సనో.

౪౨౧.“మహారసో సుగమ్భీరో, జరామచ్చునివారణో;

అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో, దుక్ఖూపసమనో సివో.

౪౨౨.“కమ్మం కమ్మన్తి ఞత్వాన, విపాకఞ్చ విపాకతో;

పటిచ్చుప్పన్నధమ్మానం, యథావాలోకదస్సనో;

మహాఖేమఙ్గమో సన్తో, పరియోసానభద్దకో”తి. – ఇమా గాథా అభాసి;

తత్థ **సుదేసితో**తి సుట్ఠు దేసితో, వేనేయ్యజ్ఝాసయానురూపం దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికపరమత్థానం యాథావతో విభావనవసేన దేసితోతి అత్థో. అథ వా **సుదేసితో**తి సమ్మా దేసితో, పవత్తినివత్తీనం తదుభయహేతూనఞ్చ అవిపరీతతో పకాసనవసేన భాసితో స్వాఖ్యాతోతి అత్థో. **చక్ఖుమతా**తి మంసచక్ఖు, దిబ్బచక్ఖు, పఞ్ఞాచక్ఖు, బుద్ధచక్ఖు, సమన్తచక్ఖూతి ఇమేహి పఞ్చహి చక్ఖూహి చక్ఖుమతా. **బుద్ధేనా**తి సబ్బఞ్ఞుబుద్ధేన. **ఆదిచ్చబన్ధునా**తి ఆదిచ్చగోత్తేన. దువిధో హి లోకే ఖత్తియవంసో – ఆదిచ్చవంసో, సోమవంసోతి. తత్థ ఆదిచ్చవంసో, ఓక్కాకరాజవంసోతి జానితబ్బం. తతో సఞ్జాతతాయ సాకియా ఆదిచ్చగోత్తాతి భగవా “ఆదిచ్చబన్ధూ”తి వుచ్చతి. అథ వా ఆదిచ్చస్స బన్ధూతిపి భగవా ఆదిచ్చబన్ధు, స్వాయమత్థో హేట్ఠా వుత్తోయేవ. కామరాగసంయోజనాదీనం సబ్బేసం సంయోజనానం సమతిక్కమనభావతో **సబ్బసంయోజనాతీతో** తతో ఏవ కిలేసకమ్మవిపాకవట్టానం వినాసనతో విద్ధంసనతో **సబ్బవట్టవినాసనో**, సంసారచారకతో నియ్యానతో **నియ్యానికో**, సంసారమహోఘతో సముత్తరణట్ఠేన **ఉత్తరణో**, కామతణ్హాదీనం సబ్బతణ్హానం మూలం అవిజ్జం అయోనిసో మనసికారఞ్చ విసోసేతి సుక్ఖాపేతీతి **తణ్హామూలవిసోసనో**, తిణ్ణమ్పి వేదానం సమ్పటివేధస్స విద్ధంసనతో విసస్స దుక్ఖస్స కారణత్తా **విసమూలం**, సత్తానం బ్యసనుప్పత్తిట్ఠానతాయ **ఆఘాతనం** కమ్మం కిలేసం వా **ఛేత్వా** సముచ్ఛిన్దిత్వా **నిబ్బుతిం** నిబ్బానం పాపేతి.

అఞ్ఞాణస్స మూలం అయోనిసో మనసికారో ఆసవా చ “ఆసవసముదయా అవిజ్జాసముదయో”తి (మ॰ ని॰ ౧.౧౦౩) హి వుత్తం, తస్స **భేదాయ** వజిరూపమఞాణేన భిన్దనత్థాయ. అథ వా “అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారా”తిఆదివచనతో (విభ॰ ౨౨౫-౨౨౬; సం॰ ని॰ ౨.౧) అఞ్ఞాణం మూలం ఏతస్సాతి అఞ్ఞాణమూలం, భవచక్కం, తస్స మగ్గఞాణవజిరేన పదాలనత్థం దేసితోతి సమ్బన్ధో. **కమ్మయన్తవిఘాటనో**తి కమ్మఘటితస్స అత్తభావయన్తస్స విద్ధంసనో. **విఞ్ఞాణానం పరిగ్గహే**తి కామభవాదీసు యథాసకకమ్మునా విఞ్ఞాణగ్గహణే ఉపట్ఠితేతి వచనసేసో. తత్థ తత్థ హి భవే పటిసన్ధియా గహితాయ తంతంభవనిస్సితవిఞ్ఞాణానిపి గహితానేవ హోన్తి. **ఞాణవజిరనిపాతనో**తి ఞాణవజిరస్స నిపాతో, ఞాణవజిరం నిపాతేత్వా తేసం పదాలేతా. లోకుత్తరధమ్మో హి ఉప్పజ్జమానో సత్తమభవాదీసు ఉప్పజ్జనారహాని విఞ్ఞాణాని భిన్దన్తమేవ ఉప్పజ్జతీతి.

వేదనానం విఞ్ఞాపనోతి సుఖాదీనం తిస్సన్నం వేదనానం యథాక్కమం దుక్ఖసల్లానిచ్చవసేన యాథావతో పవేదకో. **ఉపాదానప్పమోచనో**తి కాముపాదానాదీహి చతూహిపి ఉపాదానేహి చిత్తసన్తానస్స విమోచకో. **భవం అఙ్గారకాసుంవ, ఞాణేన అనుపస్సనో**తి కామభవాదినవవిధమ్పి భవం ఏకాదసహి అగ్గీహి ఆదిత్తభావతో సాధికపోరిసం అఙ్గారకాసుం వియ మగ్గఞాణేన అనుపచ్చక్ఖతో దస్సేతా.

సన్తపణీతభావతో అతిత్తికరట్ఠేన **మహారసో** పరిఞ్ఞాదివసేన వా మహాకిచ్చతాయ సామఞ్ఞఫలవసేన మహాసమ్పత్తితాయ చ **మహారసో**, అనుపచితసమ్భారేహి దురవగాహతాయ అలబ్భనేయ్యపతిట్ఠతాయ చ **సుట్ఠు గమ్భీరో జరామచ్చునివారణో**, ఆయతిం భవాభినిప్ఫత్తియా నివత్తనేన జరాయ మచ్చునో చ పటిసేధకో. ఇదాని యథావుత్తగుణవిసేసయుత్తం ధమ్మం సరూపతో దస్సేన్తో ‘‘**అరియో అట్ఠఙ్గికో**’’తి వత్వా పునపి తస్స కతిపయే గుణే విభావేతుం ‘‘**దుక్ఖూపసమనో సివో**’’తిఆదిమాహ. తస్సత్థో – పరిసుద్ధట్ఠేన **అరియో**, సమ్మాదిట్ఠిఆదిఅట్ఠధమ్మసమోధానతాయ **అట్ఠఙ్గికో**, నిబ్బానగవేసనట్ఠేన **మగ్గో** సకలవట్టదుక్ఖవూపసమనట్ఠేన **దుక్ఖవూపసమనో**, ఖేమట్ఠేన **సివో**.

యథా ఇతో బాహిరకసమయే అసమ్మాసమ్బుద్ధపవేదితత్తా కమ్మవిపాకో విపల్లాసో సియాతి ఏవం అవిపల్లాసేత్వా **పటిచ్చుప్పన్నధమ్మానం** పటిచ్చసముప్పన్నేసు ధమ్మేసు కమ్మం కమ్మన్తి విపాకఞ్చ విపాకతో ఞత్వాన పుబ్బభాగఞాణేన జాననహేతు సస్సతుచ్ఛేదగ్గాహానం విధమనేన యాథావతో ఆలోకదస్సనో తక్కరస్స లోకుత్తరఞాణాలోకస్స దస్సనో. కేనచి కఞ్చి కదాచిపి అనుపద్దుతత్తా మహాఖేమం నిబ్బానం గచ్ఛతి సత్తే గమేతి చాతి **మహాఖేమఙ్గమో**, సబ్బకిలేసదరథపరిళాహవూపసమనతో **సన్తో**, అకుప్పాయ చేతోవిముత్తియా అనుపాదిసేసాయ చ నిబ్బానధాతుయా పాపనేన **పరియోసానభద్దకో** సుదేసితో చక్ఖుమతాతి యోజనా.

ఏవం థేరో నానానయేహి అరియధమ్మం పసంసన్తో తస్స ధమ్మస్స అత్తనా అధిగతభావం అఞ్ఞాపదేసేన పకాసేసి.

మిగజాలత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. పురోహితపుత్తజేన్తత్థేరగాథావణ్ణనా

జాతిమదేన మత్తోహన్తిఆదికా ఆయస్మతో జేన్తత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినిత్వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం కోసలరఞ్ఞో పురోహితస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, తస్స

జేన్తోతి నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో జాతిమదేన భోగఇస్సరియరూపమదేన చ మత్తో అఞ్ఞే హీళేన్తో గరుట్ఠానియానమ్పి అపచితిం అకరోన్తో మానథద్ధో విచరతి. సో ఏకదివసం సత్థారం మహతియా పరిసాయ పరివుతం ధమ్మం దేసేన్తం దిస్వా ఉపసఙ్కమన్తో “సచే మం సమణో గోతమో పఠమం ఆలపిస్సతి, అహమ్పి ఆలపిస్సామి; నో చే, నాలపిస్సామీ”తి చిత్తం ఉప్పాదేత్వా ఉపసఙ్కమిత్వా ఠితో భగవతి పఠమం అనాలపన్తే సయమ్పి మానేన అనాలపిత్వా గమనాకారం దస్సేసి. తం భగవా –

“న మానం బ్రాహ్మణ సాధు, అత్థికస్సీధ బ్రాహ్మణ;

యేన అత్థేన ఆగచ్ఛి, తమేవమనుబ్రూహయే”తి. (సం॰ ని॰ ౧.౨౦౧) –

గాథాయ అజ్ఝభాసి. సో “చిత్తం మే సమణో గోతమో జానాతీ”తి అభిప్పసన్నో భగవతో పాదేసు సిరసా నిపతిత్వా పరమనిపచ్చాకారం కత్వా –

“కేసు న మానం కయిరాథ, కేసు చస్స సగారవో;

క్యస్స అపచితా అస్సు, క్యస్సు సాధు సుపూజితా”తి. –

పుచ్ఛి. తస్స భగవా –

“మాతరి పితరి చాపి, అథో జేట్ఠమ్హి భాతరి;

ఆచరియే చతుత్థమ్హి, సమణబ్రాహ్మణేసు చ.

“తేసు న మానం కయిరాథ, తేసు అస్స సగారవో;

క్యస్స అపచితా అస్సు, త్యస్సు సాధు సుపూజితా.

“అరహన్తే సీతిభూతే, కతకిచ్చే అనాసవే;

నిహచ్చ మానం అత్థద్ధో, తే నమస్సే అనుత్తరే”తి. (సం॰ ని॰ ౧.౨౦౧) –

పఞ్హం విస్సజ్జేన్తో ధమ్మం దేసేసి. సో తాయ దేసనాయ సోతాపన్నో హుత్వా పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో అరహత్తం పత్వా అత్తనో పటిపత్తికిత్తనముఖేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౪౨౩.“జాతిమదేన మత్తోహం, భోగఇస్సరియేన చ;

సణ్ఠానవణ్ణరూపేన, మదమత్తో అచారిహం.

౪౨౪.“నాత్తనో సమకం కఞ్చి, అతిరేకఞ్చ మఞ్ఞిసం;

అతిమానహతో బాలో, పత్థద్ధో ఉస్సితద్ధజో.

౪౨౫.“మాతరం పితరఞ్చాపి, అఞ్ఞేపి గరుసమ్మతే;

న కఞ్చి అభివాదేసిం, మానత్థద్ధో అనాదరో.

౪౨౬."దిస్వా వినాయకం అగ్గం, సారథీనం వరుత్తమం;

తపన్తమివ ఆదిచ్చం, భిక్ఖుసఙ్ఘపురక్ఖతం.

౪౨౭."మానం మదఞ్చ ఛడ్డేత్వా, విప్పసన్నేన చేతసా;

సిరసా అభివాదేసిం, సబ్బసత్తానముత్తమం.

౪౨౮."అతిమానో చ ఓమానో, పహీనా సుసమూహతా;

అస్మిమానో సముచ్ఛిన్నో, సబ్బే మానవిధా హతా"తి. –

ఇమా గాథా అభాసి.

తత్థ **జాతిమదేన మత్తో**హన్తి అహం ఉదిచ్చే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తో, "న మాదిసో ఉభతో సుజాతో అఞ్ఞో అత్థీ"తి కులమానేన మత్తో మానథద్ధో అచారిన్తి యోజనా. **భోగఇస్సరియేన చా**తి విభవేన ఆధిపచ్చేన చ హేతుభూతేన భోగసమ్పదఞ్చ ఇస్సరియసమ్పదఞ్చ పటిచ్చ ఉప్పన్నమదేన మత్తో అహం అచారిన్తి యోజనా. **సణ్ఠానవణ్ణరూపేనా**తి సణ్ఠానం ఆరోహపరిణాహసమ్పత్తి, వణ్ణో ఓదాతసామతాదిఛవిసమ్పత్తి, రూపం అఙ్గపచ్చఙ్గసోభా. ఇధాపి వుత్తనయేన యోజనా వేదితబ్బా. **మదమత్తో**తి వుత్తప్పకారతో అఞ్ఞేనపి మదేన మత్తో.

నాత్తనో సమకం కఞ్చీతి అత్తనో సమకం సదిసం జాతిఆదీహి సమానం అతిరేకం వా కఞ్చి న మఞ్ఞిసం న మఞ్ఞిం, మయా సమానమ్పి న మఞ్ఞిం, కుతో అధికన్తి అధిప్పాయో. **అతిమానహతో బాలో**తి బాలో అహం తతో బాలభావతో అతిమానేన ఖతూపహతకుసలాచారో, తతో ఏవ **పత్థద్ధో ఉస్సితద్ధజో** ధమ్మవసేన గరూనమ్పి నిపచ్చకారస్స అకరణతో భుసం థద్ధో అనోనమనథద్ధజాతో ఉస్సితమానద్ధజో.

వుత్తమేవత్థం పాకటతరం కాతుం "**మాతర**"న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **అఞ్ఞే**తి జేట్ఠభాతుఆదికే, సమణబ్రాహ్మణే చ. **గరుసమ్మతే**తి గరూతి సమ్మతే గరుట్ఠానియే. **అనాదరో**తి ఆదరరహితో.

దిస్వా వినాయకం అగ్గన్తి ఏవం మానథద్ధో హుత్వా విచరన్తో దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికపరమత్థేహి వేనేయ్యానం వినయనతో సయమ్భుతాయ నాయకభావతో చ వినాయకం. సదేవకే లోకే సీలాదిగుణేహి సేట్ఠభావతో అగ్గం. పురిసదమ్మానం అచ్చన్తతాయ దమనతో **సారథీనం వరుత్తమం,** అతివియ ఉత్తమం బ్యామప్పభాదిఓభాసేన ఆదిచ్చమివ **తపన్తం,** ఓభాసన్తం భిక్ఖుసఙ్ఘపురక్ఖతం ధమ్మం దేసేన్తం సబ్బసత్తానం ఉత్తమం సత్థారం దిస్వా బుద్ధానుభావేన సన్తజ్జితో "అహమేవ సేట్ఠో, అఞ్ఞే హీనా"తి పవత్తమానం భోగమదాదిమదఞ్చ **ఛడ్డేత్వా** పహాయ విప్పసన్నేన చేతసా సిరసా అభివాదేసిన్తి యోజనా. కథం పనాయం మానథద్ధో సమానో సత్థు దస్సనమత్తేన మానం పహాసీతి? న ఖో పనేతం ఏవం దట్ఠబ్బం. సత్థు దస్సనమత్తేన మానం న పహాసి "న మానం, బ్రాహ్మణ, సాధూ"తిఆదికాయ పన దేసనాయ మానం పహాసి. తం సన్ధాయ వుత్తం "మానం మదఞ్చ ఛడ్డేత్వా, విప్పసన్నేన చేతసా. సిరసా అభివాదేసి"న్తి. **విప్పసన్నేన చేతసా**తి చ ఇత్థమ్భూతలక్ఖణే కరణవచనం దట్ఠబ్బం.

“అహమేవ సేట్ఠో”తి పవత్తో మానో **అతిమానో**. “ఇమే పన నిహీనా”తి అఞ్ఞే హీనతో దహన్తస్స మానో “**ఓమానో**”తి వదన్తి. “సేయ్యోహమస్మీ”తి పన అఞ్ఞం అతిక్కమిత్వా అత్తానం సేయ్యతో దహన్తస్స పవత్తో సేయ్యమానో **అతిమానో**. “హీనోహమస్మీ”తి పవత్తో హీనమానో **ఓమానో. పహీనా సుసమూహతా**తి హేట్ఠిమమగ్గేహి పహీనా హుత్వా అగ్గమగ్గేన సుట్ఠు సముగ్ఘాటితా. **అస్మిమానో**తి “ఏసోహమస్మీ”తి ఖన్ధే “అహ”న్తి గహణవసేన పవత్తమానో. **సబ్బే**తి న కేవలం అతిమానఓమానఅస్మిమానా ఏవ, అథ ఖో సేయ్యస్స సేయ్యమానాదయో నవవిధా అన్తరభేదేన అనేకవిధా చ సబ్బే మానవిధా మానకోట్ఠాసా **హతా** అగ్గమగ్గేన సముగ్ఘాటితాతి.

పురోహితపుత్తజేన్తత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. సుమనత్థేరగాథావణ్ణనా

యదా నవో పబ్బజితోతిఆదికా ఆయస్మతో సుమనత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో సిఖిస్స భగవతో కాలే మాలాకారకులే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సిఖిం భగవన్తం పస్సిత్వా పసన్నమానసో సుమనపుప్ఫేహి పూజం అకాసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే అఞ్ఞతరస్స ఉపాసకస్స గేహే పటిసన్ధిం గణ్హి. సో చ ఉపాసకో ఆయస్మతో అనురుద్ధత్థేరస్స ఉపట్ఠాకో అహోసి. తస్స చ తతో పుబ్బే జాతాజాతా దారకా మరింసు. తేన సో “సచాహం ఇదాని ఏకం పుత్తం లభిస్సామి, అయ్యస్స అనురుద్ధత్థేరస్స సన్తికే పబ్బాజేస్సామీ”తి చిత్తం ఉప్పాదేసి. సో చ దసమాసచ్చయేన జాతో అరోగోయేవ హుత్వా అనుక్కమేన వడ్ఢన్తో సత్తవస్సికో అహోసి, తం పితా థేరస్స సన్తికే పబ్బాజేసి. సో పబ్బజిత్వా తతో పరిపక్కఞాణత్తా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ ఛళభిఞ్ఞో హుత్వా థేరం ఉపట్ఠహన్తో “పానీయం ఆహరిస్సామీ”తి ఘటం ఆదాయ ఇద్ధియా అనోతత్తదహం అగమాసి. అథేకో మిచ్ఛాదిట్ఠికో నాగరాజా అనోతత్తదహం పటిచ్ఛాదేన్తో సత్తక్ఖత్తుం భోగేన పరిక్ఖిపిత్వా ఉపరి మహన్తం ఫణం కత్వా సుమనస్స పానీయం గహేతుం ఓకాసం న దేతి. సుమనో గరుళరూపం గహేత్వా తం నాగరాజం అభిభవిత్వా పానీయం గహేత్వా థేరస్స వసనట్ఠానం ఉద్దిస్స ఆకాసేన గచ్ఛతి. తం సత్థా జేతవనే నిసిన్నో తథా గచ్ఛన్తం దిస్వా ధమ్మసేనాపతిం ఆమన్తేత్వా, “సారిపుత్త, ఇమం పస్సా”తిఆదినా చతూహి గాథాహి తస్స గుణే అభాసి. అథ సుమనత్థేరో –

౪౨౯. “యదా నవో పబ్బజితో, జాతియా సత్తవస్సికో;
ఇద్ధియా అభిభోత్వాన, పన్నగిన్దం మహిద్ధికం.

౪౩౦. “ఉపజ్ఝాయస్స ఉదకం, అనోతత్తా మహాసరా;
ఆహరామి తతో దిస్వా, మం సత్థా ఏతదబ్రవి.

౪౩౧. “సారిపుత్త ఇమం పస్స, ఆగచ్ఛన్తం కుమారకం;
ఉదకకుమ్భమాదాయ, అజ్ఝత్తం సుసమాహితం.

౪౩౨. “పాసాదికేన వత్తేన, కల్యాణఇరియాపథో;
సామణేరోనురుద్ధస్స, ఇద్ధియా చ విసారదో.

౪౩౩. “ఆజానీయేన ఆజఞ్ఞో, సాధునా సాధుకారితో;
వినీతో అనురుద్ధేన, కతకిచ్చేన సిక్ఖితో.

౪౩౪. “సో పత్వా పరమం సన్తిం, సచ్ఛికత్వా అకుప్పతం;
సామణేరో స సుమనో, మా మం జఞ్ఞాతి ఇచ్ఛతీ”తి. –

అఞ్ఞాబ్యాకరణవసేన ఛ గాథా అభాసి.

తత్థ ఆదితో ద్వే గాథా సుమనత్థేరేనేవ భాసితా, ఇతరా చతస్సో తం పసంసన్తేన సత్థారా భాసితా. తా సబ్బా ఏకజ్ఝం కత్వా సుమనత్థేరో పచ్ఛా అఞ్ఞాబ్యాకరణవసేన అభాసి. తత్థ **పన్నగిన్ద**న్తి నాగరాజం. **తతో**తి తత్థ, యదా నవో పబ్బజితో జాతియా సత్తవస్సికో ఇద్ధిబలేన మహిద్ధికం నాగరాజం అభిభవిత్వా అనోతత్తదహతో ఉపజ్ఝాయస్స పానీయం ఆహరామి, తస్మిం కాలేతి అత్థో.

మం ఉద్దిస్స మయ్హం సత్థా ఏతదబ్రవి, తం దస్సేన్తో, ‘‘**సారిపుత్త, ఇమం పస్స**’’తిఆదిమాహ. **అజ్ఝత్తం సుసమాహిత**న్తి విసయజ్ఝత్తభూతేన అగ్గఫలసమాధినా సుట్ఠు సమాహితం.

పాసాదికేన వత్తేనాతి పస్సన్తానం పసాదావహేన ఆచారవత్తేన, కరణత్థే ఇదం కరణవచనం. **కల్యాణఇరియాపథో**తి సమ్పన్నిరియాపథో. పాసాదికేన వత్తేనాతి వా ఇత్థమ్భూతలక్ఖణే కరణవచనం. సమణస్స భావో సామఞ్ఞం, సామఞ్ఞన్తి అత్థో. తదత్థం ఈరతి పవత్తతీతి సామణేరో, సమణుద్దేసో. **ఇద్ధియా చ విసారదో**తి ఇద్ధియమ్పి బ్యత్తో సుకుసలో. **ఆజానీయేనా**తి పురిసాజానీయేన. అత్తహితపరహితానం సాధనతో **సాధునా** కతకిచ్చేన అనురుద్ధేన **సాధు** ఉభయహితసాధకో, సుట్ఠు వా ఆజఞ్ఞో **కారితో** దమితో. అగ్గవిజ్జాయ **వినీతో** అసేక్ఖభావాపాదనేన **సిక్ఖితో** సిక్ఖాపితోతి అత్థో.

సో సామణేరో సుమనో పరమం **సన్తిం** నిబ్బానం **పత్వా** అగ్గమగ్గాధిగమేన అధిగన్త్వా **సచ్ఛికత్వా** అత్తపచ్చక్ఖం కత్వా **అకుప్పతం** అరహత్తఫలం అప్పిచ్ఛభావస్స పరముక్కంసగతత్తా **మా మం జఞ్ఞా**తి మం “అయం ఖీణాసవో”తి వా “ఛళభిఞ్ఞో”తి వా కోచిపి మా జానేయ్యాతి **ఇచ్ఛతి** అభికఙ్ఖతీతి.

సుమనత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౧. న్హాతకమునిత్థేరగాథావణ్ణనా

వాతరోగాభినీతోతిఆదికా ఆయస్మతో న్హాతకమునిస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినిత్వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రాజగహే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా వయప్పత్తో విజ్జాట్ఠానాదీసు నిప్ఫత్తిం గతో న్హాతకలక్ఖణయోగేన **న్హాతకో**తి పఞ్ఞాయిత్థ. సో తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా రాజగహస్స తియోజనప్పమాణే ఠానే అరఞ్ఞాయతనే నీవారేహి యాపేన్తో అగ్గిం పరిచారయమానో వసతి. తస్స సత్థా ఘటే వియ పదీపం హదయబ్భన్తరే పజ్జలన్తం అరహత్తూపనిస్సయం దిస్వా అస్సమపదం అగమాసి. సో భగవన్తం దిస్వా హట్ఠతుట్ఠో అత్తనో ఉపకప్పననియామేన ఆహారం ఉపనేసి. తం భగవా పరిభుఞ్జి. ఏవం తయో దివసే దత్వా చతుత్థదివసే “భగవా తుమ్హే పరమసుఖుమాలా, కథం ఇమినా ఆహారేన యాపేథా”తి ఆహ. తస్స సత్థా అరియసన్తోసగుణం పకాసేన్తో ధమ్మం దేసేసి.

తాపసో తం సుత్వా సోతాపన్నో హుత్వా పబ్బజిత్వా అరహత్తం పాపుణి. భగవా తం అరహత్తే పతిట్ఠపేత్వా గతో. సో పన తత్థేవ విహరన్తో అపరభాగే వాతాబాధేన ఉపద్దుతో అహోసి. సత్థా తత్థ గన్త్వా పటిసన్థారముఖేన తస్స విహారం పుచ్ఛన్తో –

౪౩౫. “వాతరోగాభినీతో త్వం, విహరం కాననే వనే;

పవిద్ధగోచరే లూఖే, కథం భిక్ఖు కరిస్ససీ”తి. – గాథమాహ; అథ థేరో –

౪౩౬. “పీతిసుఖేన విపులేన, ఫరిత్వాన సముస్సయం;

లూఖమ్పి అభిసమ్భోన్తో, విహరిస్సామి కాననే.

౪౩౭. “భావేన్తో సత్త బోజ్ఝఙ్గే, ఇన్ద్రియాని బలాని చ;

ఝానసోఖుమ్మసమ్పన్నో, విహరిస్సం అనాసవో.

౪౩౮. “విప్పముత్తం కిలేసేహి, సుద్ధచిత్తం అనావిలం;

అభిణ్హం పచ్చవేక్ఖన్తో, విహరిస్సం అనాసవో.

౪౩౯. “అజ్ఝత్తఞ్చ బహిద్ధా చ, యే మే విజ్జింసు ఆసవా;

సబ్బే అసేసా ఉచ్ఛిన్నా, న చ ఉప్పజ్జరే పున.

౪౪౦. “పఞ్చక్ఖన్ధా పరిఞ్ఞాతా, తిట్ఠన్తి ఛిన్నమూలకా;

దుక్ఖక్ఖయో అనుప్పత్తో, నత్థి దాని పునబ్భవో”తి. –

ఇమాహి సేసగాథాహి అత్తనో విహారం సత్థు పవేదేసి.

తత్థ **ఝానసోఖుమ్మసమ్పన్నో**తి ఝానసుఖుమభావేన సమన్నాగతో. ఝానసుఖుమం నామ అరూపజ్ఝానం, తస్మా అట్ఠసమాపత్తిలాభీమ్హీతి వుత్తం హోతి. తేన అత్తనో ఉభతోభాగవిముత్తితం దస్సేతి. అపరే పనాహు – “సోఖుమ్మన్తి అగ్గమగ్గఫలేసు అధిపఞ్ఞాసిక్ఖా అధిప్పేతా, తతో ఝానగ్గహణేన అత్తనో ఉభతోభాగవిముత్తితం విభావేతీ”తి. **విప్పముత్తం కిలేసేహీ**తి పటిప్పస్సద్ధివిముత్తియా సబ్బకిలేసేహి విముత్తం, తతో ఏవ **సుద్ధచిత్తం,** అనావిలసఙ్కప్పతాయ **అనావిలం,** తీహిపి పదేహి అరహత్తఫలచిత్తమేవ వదతి. సేసం హేట్ఠా వుత్తనయమేవ. ఇమమేవ చ థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణం అహోసీతి.

న్హాతకమునిత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౨. బ్రహ్మదత్తత్థేరగాథావణ్ణనా

అక్కోధస్సాతిఆదికా ఆయస్మతో బ్రహ్మదత్తత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినిత్వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం కోసలరఞ్ఞో పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **బ్రహ్మదత్తో**తిస్స నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో జేతవనమహే బుద్ధానుభావం దిస్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో సహ పటిసమ్భిదాహి ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తం ఏకదివసం నగరే పిణ్డాయ చరన్తం అఞ్ఞతరో బ్రాహ్మణో అక్కోసి. థేరో తం సుత్వాపి

తుణ్హీభూతో పిణ్డాయ చరతియేవ, బ్రాహ్మణో పునపి అక్కోసియేవ. మనుస్సా ఏవం అక్కోసన్తమ్పి నం “అయం థేరో న కిఞ్చి భణతీ”తి ఆహంసు. తం సుత్వా థేరో తేసం మనుస్సానం ధమ్మం దేసేన్తో –

౪౪౧.“అక్కోధస్స కుతో కోధో, దన్తస్స సమజీవినో;

సమ్మదఞ్ఞా విముత్తస్స, ఉపసన్తస్స తాదినో.

౪౪౨.“తస్సేవ తేన పాపియో, యో కుద్ధం పటికుజ్ఝతి;

కుద్ధం అప్పటికుజ్ఝన్తో, సఙ్గామం జేతి దుజ్జయం.

౪౪౩.“ఉభిన్నమత్థం చరతి, అత్తనో చ పరస్స చ;

పరం సఙ్కుపితం ఞత్వా, యో సతో ఉపసమ్మతి.

౪౪౪.“ఉభిన్నం తికిచ్ఛన్తం తం, అత్తనో చ పరస్స చ;

జనా మఞ్ఞన్తి బాలోతి, యే ధమ్మస్స అకోవిదా. (సం॰ ని॰ ౧.౧౮౮);

౪౪౫.“ఉప్పజ్జే తే సచే కోధో, ఆవజ్జ కకచూపమం;

ఉప్పజ్జే చే రసే తణ్హా, పుత్తమంసూపమం సర.

౪౪౬.“సచే ధావతి చిత్తం తే, కామేసు చ భవేసు చ;

ఖిప్పం నిగ్గణ్హ సతియా, కిట్ఠాదం వియ దుప్పసు”న్తి. –

ఇమా గాథా అభాసి.

తత్థ **అక్కోధస్సా**తి కోధరహితస్స మగ్గేన సముచ్ఛిన్నకోధస్స. **కుతో కోధో**తి కుతో నామ హేతు కోధో ఉప్పజ్జేయ్య, తస్స ఉప్పత్తికారణం నత్థీతి అత్థో. **దన్తస్సా**తి ఉత్తమేన దమేన అగ్గమగ్గదమథేన దన్తస్స. **సమజీవినో**తి కాయవిసమాదీని సబ్బసో పహాయ కాయసమాదీనం వసేన సమం జీవన్తస్స సత్తట్ఠానియేన సమ్పజఞ్ఞేన సమ్మదేవ వత్తన్తస్స. **సమ్మదఞ్ఞా విముత్తస్సా**తి సమ్మా అఞ్ఞాయ అభిఞ్ఞేయ్యాదికే ధమ్మే జానిత్వా సబ్బాసవేహి విప్పముత్తస్స. తతో ఏవ సబ్బకిలేసదరథపరిళాహవూపసమేన **ఉపసన్తస్స**. ఇట్ఠాదీసు తాదిలక్ఖణప్పత్తియా **తాదినో** ఖీణాసవస్స కుతో కోధోతి అఞ్ఞాపదేసేన థేరో అత్తనో కోధాభావం తస్స చ కారణాని వత్వా ఇదాని కోధే అకోధే చ ఆదీనవానిసంసదస్సనేన ధమ్మం కథేన్తో **“తస్సేవా”**తిఆదిమాహ. తత్థ **యో కుద్ధం పటికుజ్ఝతీ**తి యో పుగ్గలో అత్తనో ఉపరి కుద్ధం కుపితం పుగ్గలం పటికుజ్ఝతి, తస్సేవ తేన పటికుజ్ఝనపచ్చక్కోసనపటిప్పహరణాదినా **పాపియో** ఇధలోకే విఞ్ఞూగరహాదివసేన పరలోకే నిరయదుక్ఖాదివసేన అభద్దకతరం అకల్యాణతరం హోతి. కుజ్ఝనేన పన అకుద్ధస్స పాపం హోతీతి వత్తబ్బమేవ నత్థి. కేచి పన “యో అకుద్ధం పటికుద్ధం ఆరబ్భ కుజ్ఝతీ”తి అత్థం వదన్తి. **కుద్ధం అప్పటికుజ్ఝన్తో**తి యో పన కుద్ధం పుగ్గలం “అయం కుద్ధో కోధపరేతో”తి ఞత్వా న పటికుజ్ఝతి ఖమతి, సో **దుజ్జయం** కిలేససఙ్గామం జేతి నామ. న కేవలఞ్చస్స కిలేససఙ్గామజయో ఏవ, అథ ఖో ఉభయహితపటిపత్తిమ్పీతి దస్సేన్తో ఆహ **“ఉభిన్నమత్థం…పే.… ఉపసమ్మతీ”**తి. యో **పరం** పుగ్గలం **సఙ్కుపితం** కుద్ధం

“కోధపరేతో”తి ఞత్వా తం మేత్తాయన్తో అజ్ఝుపేక్ఖన్తో వా సతో సమ్పజానో హుత్వా **ఉపసమ్మతి** ఖమతి న పటిప్ఫరతి. సో **అత్తనో చ పరస్స చాతి** ఉభిన్నం ఉభయలోకసుఖావహం **అత్థం** హితం చరతి.

ఉభిన్నం తికిచ్ఛన్తం తన్తి తం అత్తనో చ పరస్స చాతి ఉభిన్నం ద్విన్నం కోధబ్యాధితికిచ్ఛాయ తికిచ్ఛన్తం ఖమన్తం పుగ్గలం యే జనా **ధమ్మస్స** అరియాచారధమ్మే అకుసలా, తే బాలా “అయం అవిద్దసు యో అత్తానం అక్కోసన్తస్స పహరన్తస్స కిఞ్చి న కరోతీ”తి మఞ్ఞన్తి , తం తేసం అయోనిసో మఞ్ఞనన్తి అధిప్పాయో. “తికిచ్ఛన”న్తిపి పఠన్తి, తికిచ్ఛనసభావన్తి అత్థో.

ఏవం థేరేన వుచ్చమానం ధమ్మం సుత్వా అక్కోసకబ్రాహ్మణో సంవిగ్గో పసన్నచిత్తో చ హుత్వా థేరం ఖమాపేత్వా తస్సేవ సన్తికే పబ్బజి. థేరో తస్స కమ్మట్ఠానం దేన్తో “ఇమస్స మేత్తాభావనా యుత్తా”తి మేత్తాకమ్మట్ఠానం దత్వా కోధపరియుట్ఠానాదీసు పచ్చవేక్ఖణాదివిధిం దస్సేన్తో “**ఉప్పజ్జే తే**”తిఆదిమాహ. తత్థ **ఉప్పజ్జే తే సచేతి** సచే తే కమ్మట్ఠానం అనుయుఞ్జన్తస్స కిఞ్చి పుగ్గలం నిస్సాయ చిరపరిచయో కోధో ఉప్పజ్జేయ్య, తస్స వూపసమాయ –

> “ఉభతోదణ్డకేన చేపి, భిక్ఖవే, కకచేన చోరా ఓచరకా అఙ్గమఙ్గాని ఓకన్తేయ్యుం, తత్రాపి యో మనో పదూసేయ్య, న మే సో తేన సాసనకరో”తి (మ॰ ని॰ ౧.౨౩౨) –

సత్థారా వుత్తం కకచూపమం ఓవాదం ఆవజ్జేహి. **ఉప్పజ్జే చే రసే తణ్హాతి** సచే తే మధురాదిభేదే రసే తణ్హా అభిలాసో ఉప్పజ్జేయ్య, తస్స వూపసమాయ –

> “పుత్తమంసం జాయమ్పతికా యథా కన్తారనిత్థరణత్థమేవ ఖాదింసు, న రసతణ్హాయ ఏవం కులపుత్తోపి పబ్బజితో పిణ్డపాతం పటిసేవతి…పే॰… ఫాసువిహారో చా”తి (సం॰ ని॰ ౨.౬౩ అత్థతో సమానం) –

ఏవం వుత్తం పుత్తమంసూపమోవాదం **సర** అనుస్సర.

సచే ధావతి తే చిత్తన్తి అయోనిసో మనసి కరోతో తవ చిత్తం **కామేసు** పఞ్చకామగుణేసు ఛన్దరాగవసేన, కామభవాదీసు **భవేసు** భవపత్థనావసేన సచే ధావతి సరతి జవతి. **ఖిప్పం నిగ్గణ్హ సతియా, కిట్ఠాదం వియ దుప్పసు**న్తి తథా ధావితుం అదేన్తో యథా నామ పురిసో కిట్ఠాదం సస్సఖాదకం దుప్పసుం దుట్ఠగోణం యోత్తేన థమ్భే బన్ధిత్వా అత్తనో వసే వత్తేతి, ఏవం సతియా సతియోత్తేన సమ్మాధిథమ్భే బన్ధన్తో ఖిప్పం సీఘమేవ నిగ్గణ్హ, యథా కిలేసవిగమేన నిబ్బిసేవనం హోతి, తథా దమేహీతి. కేచి పన “థేరో పుథుజ్జనోవ హుత్వా అక్కోసం అధివాసేన్తో తేసం మనుస్సానం అరియగుణే పకాసేన్తో ధమ్మం కథేత్వా పచ్ఛా ద్వీహి గాథాహి అత్తానం ఓవదన్తో విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పత్వా అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో ఇమాయేవ గాథా అభాసీ”తి వదన్తి.

బ్రహ్మదత్తత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౩. సిరిమణ్డత్థేరగాథావణ్ణనా

ఛన్నమతివస్సతీతిఆదికా ఆయస్మతో సిరిమణ్డత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినిత్వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సంసుమారగిరే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా **సిరిమణ్డో**తి లద్ధనామో వయప్పత్తో భేసకలావనే భగవతి విహరన్తే సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా లద్ధూపసమ్పదో సమణధమ్మం కరోన్తో ఏకస్మిం ఉపోసథదివసే పాతిమోక్ఖుద్దేసట్ఠానే నిసిన్నో నిదానుద్దేసస్స పరియోసానే "ఆవికతా హిస్స ఫాసు హోతీ"తి (మహావ. ౧౩౪) పాళియా అత్థం ఉపధారేన్తో ఆపన్నం ఆపత్తిం అనావికత్వా పటిచ్ఛాదేన్తో ఉపరూపరి ఆపత్తియో ఆపజ్జతి, తేనస్స న ఫాసు హోతి, ఆవికత్వా పన యథాధమ్మం పటికరోన్తస్స ఫాసు హోతీతి ఇమమత్థం మనసి కత్వా "అహో సత్థు సాసనం సువిసుద్ధ"న్తి లద్ధప్పసాదో తథా ఉప్పన్నం పీతిం విక్ఖమ్భేత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పత్వా అత్తనో పటిపత్తిం పచ్చవేక్ఖిత్వా పసన్నమానసో భిక్ఖూనం ఓవాదం దేన్తో –

౪౪౭. "ఛన్నమతివస్సతి, వివటం నాతివస్సతి;

తస్మా ఛన్నం వివరేథ, ఏవం తం నాతివస్సతి.

౪౪౮. "మచ్చునాబ్భాహతో లోకో, జరాయ పరివారితో;

తణ్హాసల్లేన ఓతిణ్ణో, ఇచ్ఛాధూపాయితో సదా. (సం. ని. ౧.౬౬);

౪౪౯. "మచ్చునాబ్భాహతో లోకో, పరిక్ఖిత్తో జరాయ చ;

హఞ్ఞతి నిచ్చమత్తాణో, పత్తదణ్డోవ తక్కరో.

౪౫౦. "ఆగచ్ఛన్తగ్గిఖన్ధావ, మచ్చు బ్యాధి జరా తయో;

పచ్చుగ్గన్తుం బలం నత్థి, జవో నత్థి పలాయితుం.

౪౫౧. "అమోఘం దివసం కయిరా, అప్పేన బహుకేన వా;

యం యం విజహతే రత్తిం, తదూనం తస్స జీవితం.

౪౫౨. "చరతో తిట్ఠతో వాపి, ఆసీనసయనస్స వా;

ఉపేతి చరిమా రత్తి, న తే కాలో పమజ్జితు"న్తి. –

ఇమా గాథా అభాసి.

తత్థ **ఛన్న**న్తి ఛాదితం యథాభూతం అవివటం అప్పకాసితం దుచ్చరితం. **అతివస్సతీ**తి ఆపత్తివస్సఞ్చేవ కిలేసవస్సఞ్చ అతివియ వస్సతి. ఆపత్తియా హి ఛాదనం అలజ్జిభావాదినా తాదిసోవ, ఛాదనేన తతో అఞ్ఞథావ పునపి తథారూపం తతో వా పాపిట్ఠతరం ఆపత్తిం ఆపజ్జేయ్యాతి ఛాదనం వస్సనస్స కారణం వుత్తం. **వివట**న్తి పకాసితం అప్పటిచ్ఛన్నం. **నాతివస్సతీ**తి ఏత్థ **అతీ**తి ఉపసగ్గమత్తం, న వస్సతీతి అత్థో. అవస్సనఞ్చేత్థ వుత్తవిపరియాయేన వేదితబ్బం చిత్తసన్తానస్స విసోధితత్తా. **తస్మా**తి వుత్తమేవత్థం కారణభావేన పచ్చామసతి, ఛన్నస్స దుచ్చరితస్స ఆపత్తివస్సాదీనం అతివస్సనతో వివటస్స చ అవస్సనతోతి అత్థో. **ఛన్నం వివరేథా**తి పుథుజ్జనభావేన ఛాదనాధిప్పాయే ఉప్పన్నేపి తం అననువత్తిత్వా వివరేథ ఆవికరేయ్య, యథాధమ్మం పటికరేయ్య. **ఏవ**న్తి వివరణేన యథాధమ్మం

పటిపత్తియా. **తన్తి** తం ఛన్నం దుచ్చరితం. **నాతివస్సతి** ఆపత్తివస్సం కిలేసవస్సఞ్చ న వస్సతి, సుద్ధస్తే పుగ్గలం పతిట్ఠపేతీతి అత్థో.

ఇదాని "ఏకంసేన సీఘంయేవ చ అత్తా సోధేతబ్బో, అప్పమాదో కాతబ్బో"తి తస్స కారణం సంవేగవత్థుం దస్సేన్తో ''**మచ్చునాబ్భాహతో లోకో**''తిఆదిమాహ. తత్థ **మచ్చునాబ్భాహతో లోకో**తి అయం సబ్బోపి సత్తలోకో చోరో వియ చోరఘాతకేన, సబ్బవట్టనిపాతినా మచ్చునా మరణేన అభిహతో, న తస్స హత్థతో ముచ్చతి. **జరాయ పరివారితో**తి అయం లోకో ఉప్పాదతో ఉద్ధం మరణూపనయనరసాయ జరాయ పరివారితో అజ్ఝోత్థటో, జరాసఙ్ఖాతపరిముక్కోతి అత్థో. **తణ్హాసల్లేన ఓతిణ్ణో**తి సరీరస్స అన్తో నిముగ్గేన విసపీతఖురప్పేన వియ ఉపాదానలక్ఖణేన తణ్హాసఙ్ఖాతేన సల్లేన ఓతిణ్ణో హదయబ్భన్తరే ఓగాళ్హో. తణ్హా హి పీళాజననతో అన్తో తుదనతో దురుద్ధారతో చ "సల్లో"తి వుచ్చతి. **ఇచ్ఛాధూపాయితో**తి ఆరమ్మణాభిపత్థనలక్ఖణాయ ఇచ్ఛాయ సన్తాపితో. తం విసయం ఇచ్ఛన్తో హి పుగ్గలో యదిచ్ఛితం విసయం లభన్తో వా అలభన్తో వా తాయ ఏవ అనుదహనలక్ఖణాయ ఇచ్ఛాయ సన్తత్తో పరిళాహప్పత్తో హోతి. **సదా**తి సబ్బకాలం, ఇదఞ్చ పదం సబ్బపదేసు యోజేతబ్బం.

పరిక్ఖిత్తో జరాయ చాతి న కేవలం మచ్చునా అబ్భాహతోయేవ, అథ ఖో జరాయ చ పరిక్ఖిత్తో. జరాయ సమవరుద్ధో జరాపాకారపరిక్ఖిత్తో, న తం సమతిక్కమతీతి అత్థో. **హఞ్ఞతి నిచ్చమత్తాణో**తి అతాణో అసరణో హుత్వా నిచ్చకాలం జరామరణేహి హఞ్ఞతి విబాధీయతి. యథా కిం? **పత్తదణ్డోవ తక్కరో** యథా తక్కరో చోరో కతాపరాధో వజ్ఝప్పత్తో అతాణో రాజాణాయ హఞ్ఞతి, ఏవమయం లోకో జరామరణేహీతి దస్సేతి.

ఆగచ్ఛన్తగ్గిఖన్ధావాతి మహావనే డయ్హమానే తం అభిభవన్తా మహన్తా అగ్గిక్ఖన్ధా వియ మచ్చు బ్యాధి జరాతి ఇమే తయో అనుదహనట్ఠేన అగ్గిక్ఖన్ధా ఇమం సత్తలోకం అభిభవన్తా ఆగచ్ఛన్తి , తేసం పన పటిబలో హుత్వా **పచ్చుగ్గన్తుం** అభిభవితుం **బలం** ఉస్సాహో నత్థి, ఇమస్స లోకస్స, **జవో నత్థి పలాయితుం** జవన్తేసు, అజ్ఝోత్థరన్తేసు. యత్థ తే నాభిభవన్తి, పిట్ఠిం దస్సేత్వా తతో పలాయితుమ్పి ఇమస్స లోకస్స జఙ్ఘాజవో నత్థి, ఏవం అత్తనా అసమత్థో మాయాదీహి ఉపాయేహి అప్పటికారే తివిధే బలవతి పచ్చామిత్తే నిచ్చుపట్ఠితే కిం కాతబ్బన్తి చే? **అమోఘం దివసం కయిరా, అప్పేన బహుకేన వా**తి అప్పేన అన్తమసో గద్దూహనమత్తమ్పి కాలం పవత్తితేన బహుకేన వా సకలం అహోరత్తం పవత్తితేన విపస్సనామనసికారేన అమోఘం అవఞ్ఝం దివసం కరేయ్య, యస్మా **యం యం విజహతే రత్తిం, తదూనం తస్స జీవితం** అయం సత్తో యం యం రత్తిం విజహతి నాసేతి ఖేపేతి, తదూనం తేన ఊనం తస్స సత్తస్స జీవితం హోతి. ఏతేన రత్తిక్ఖయో నామ జీవితక్ఖయో తస్స అనివత్తనతోతి దస్సేతి. తేనాహ –

> "యమేకరత్తిం పఠమం, గబ్భే వసతి మాణవో;
>
> అబ్భుట్ఠితోవ సో యాతి, స గచ్ఛం న నివత్తతీ"తి. (జా. ౧.౧౫.౩౬౩);

న కేవలం రత్తివసేనేవ, అథ ఖో ఇరియాపథవసేనాపి జీవితక్ఖయో ఉపధారేతబ్బోతి ఆహ ''**చరతో**''తిఆది. **చరతో**తి గచ్ఛన్తస్స. **తిట్ఠతో**తి ఠితం కప్పేన్తస్స. **ఆసీనసయనస్స వా**తి ఆసీనస్స సయనస్స వా, నిసిన్నస్స నిపజ్జన్తస్స వాతి అత్థో. "ఆసీదన"న్తిపి పఠన్తి, తత్థ సామిఅత్థే ఉపయోగవచనం దట్ఠబ్బం. **ఉపేతి చరిమా రత్తీ**తి చరిమకచిత్తసహితా రత్తి ఉపగచ్ఛతి, రత్తిగ్గహణఞ్చేత్థ దేసనాసీసమత్తం. గమనాదీసు యేన కేనచి ఇరియాపథేన సమఙ్గీభూతస్స చరిమకాలోయేవ, తేనేవస్స

ఇరియాపథక్ఖణా జీవితం ఖేపేత్వా ఏవ గచ్ఛన్తి, తస్మా **న తే కాలో పమజ్జితుం** నాయం తుయ్హం పమాదం ఆపజ్జితుం కాలో "ఇమస్మిం నామ కాలే మరణం న హోతీ"తి అవిదితత్తా. వుత్తం హి –

"అనిమిత్తమనఞ్ఞాతం, మచ్చానం ఇధ జీవితం;
కసిరఞ్చ పరిత్తఞ్చ, తఞ్చ దుక్ఖేన సంయుత"న్తి. (సు. ని. ౫౭౪);

తస్మా ఏవం అత్తానం ఓవదిత్వా అప్పమత్తేన తీసు సిక్ఖాసు అనుయోగో కాతబ్బోతి అధిప్పాయో.

సిరిమణ్డత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౪. సబ్బకామిత్థేరగాథావణ్ణనా

ద్విపాదకోతిఆదికా ఆయస్మతో సబ్బకామిత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరస్స భగవతో సాసనే ఉప్పన్నం అబ్బుదం సోధేత్వా పటిపాకతికం ఠపేన్తం ఏకం థేరం దిస్వా, "అహమ్పి అనాగతే ఏకస్స బుద్ధస్స సాసనే అబ్బుదం సోధేత్వా పటిపాకతికం ఠపేతుం సమత్థో భవేయ్య"న్తి పత్థనం పట్ఠపేత్వా తదనురూపాని పుఞ్ఞాని కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే అపరినిబ్బుతే ఏవ భగవతి వేసాలియం ఖత్తియకులే నిబ్బత్తిత్వా **సబ్బకామో**తి లద్ధనామో వయప్పత్తో ఞాతకేహి దారపరిగ్గహం కారితో నిస్సరణజ్ఝాసయతాయ ఘరావాసం జిగుచ్ఛన్తో ధమ్మభణ్డాగారికస్స సన్తికే పబ్బజిత్వా సమణధమ్మం కరోన్తో ఉపజ్ఝాయేన సద్ధిం వేసాలిం ఉపగతో ఞాతిఘరం అగమాసి. తత్థ నం పురాణదుతియికా పతివియోగదుక్ఖితా కిసా దుబ్బణ్ణా అనలఙ్కతా కిలిట్ఠవత్థనివసనా వన్దిత్వా రోదమానా ఏకమన్తం అట్ఠాసి. తం దిస్వా థేరస్స కరుణాపురస్సరం మేత్తం ఉపట్ఠాపయతో అనుభూతారమ్మణే అయోనిసోమనసికారవసేన సహసా కిలేసో ఉప్పజ్జి.

సో తేన కసాహి తాళితో ఆజానీయో వియ సఞ్జాతసంవేగో తావదేవ సుసానం గన్త్వా, అసుభనిమిత్తం ఉగ్గహేత్వా, తత్థ పటిలద్ధఝానం పాదకం కత్వా, విపస్సనం వడ్ఢేత్వా, అరహత్తం పాపుణి. అథస్స ససురో అలఙ్కతపటియత్తం ధీతరం ఆదాయ మహతా పరివారేన నం ఉప్పబ్బాజేతుకామో విహారం అగమాసి. థేరో తస్సా అధిప్పాయం ఞత్వా అత్తనో కామేసు విరత్తభావం సబ్బత్థ చ అనుపలిత్తతం పకాసేన్తో –

౪౫౩."ద్విపాదకోయం అసుచి, దుగ్గన్ధో పరిహీరతి;
నానాకుణపపరిపూరో, విస్సవన్తో తతో తతో.

౪౫౪."మిగం నిలీనం కూటేన, బళిసేనేవ అమ్బుజం;
వానరం వియ లేపేన, బాధయన్తి పుథుజ్జనం.

౪౫౫."రూపా సద్దా రసా గన్ధా, ఫోట్ఠబ్బా చ మనోరమా;
పఞ్చ కామగుణా ఏతే, ఇత్థిరూపస్మి దిస్సరే.

౪౫౬."యే ఏతా ఉపసేవన్తి, రత్తచిత్తా పుథుజ్జనా;

వడ్ఢేన్తి కటసిం ఘోరం, ఆచినన్తి పునబ్భవం.

౪౩౮."యో చేతా పరివజ్జేతి, సప్పస్సేవ పదా సిరో;

సోమం విసత్తికం లోకే, సతో సమతివత్తతి.

౪౩౯."కామేస్వాదీనవం దిస్వా, నేక్ఖమ్మం దట్ఠు ఖేమతో;

నిస్సటో సబ్బకామేహి, పత్తో మే ఆసవక్ఖయో"తి. –

ఇమా గాథా అభాసి.

తత్థ **ద్విపాదకో**తి యదిపి అపాదకాదయోపి కాయా అసుచీయేవ, అధికారవసేన పన ఉక్కట్ఠపరిచ్ఛేదేన వా ఏవం వుత్తం. యస్మా వా అఞ్ఞే అసుచిభూతాపి కాయా లోణమ్బిలాదీహి అభిసఙ్ఖరిత్వా మనుస్సానం భోజనేపి ఉపనీయన్తి, న పన మనుస్సకాయో, తస్మా అసుచితరసభావమస్స దస్సేన్తో "ద్విపాదకో"తి ఆహ. **అయ**న్తి తదా ఉపట్ఠితం ఇత్థిరూపం సన్ధాయాహ. **అసుచీ**తి అసుచి ఏవ, న ఏత్థ కిఞ్చిపి సుచీతి అత్థో. **దుగ్గన్ధో పరిహీరతీ**తి దుగ్గన్ధో సమానో పుప్ఫగన్ధాదీహి సఙ్ఖరిత్వా పరిహరీయతి. **నానాకుణపపరిపూరో**తి కేసాదిఅనేకప్పకారకుణపభరితో. **విస్సవన్తో తతో తతో**తి పుప్ఫగన్ధాదీహిస్స జేగుచ్ఛభావం పటిచ్ఛాదేతుం వాయమన్తానమ్పి తం వాయామం నిప్ఫలం కత్వా నవహి ద్వారేహి ఖేళసిఙ్ఘాణికాదీని లోమకూపేహి చ సేదజల్లికం 'విస్సవన్తోయేవ పరిహీరతీ'తి సమ్బన్ధో.

ఏవం జేగుచ్ఛోపి సమానో చాయం కాయో కూటాదీహి వియ మిగాదికే అత్తనో రూపాదీహి అన్ధపుథుజ్జనే వఞ్చేతియేవాతి దస్సేన్తో "**మిగ**"న్తిఆదిమాహ. తత్థ **మిగం నిలీనం కూటేనా**తి పాసవాకరాదినా కూటేన నిలీనం, పటిచ్ఛన్నం కత్వా మిగం వియ నేసాదో. వక్ఖమానో హి **ఇవ**-సద్దో ఇధాపి ఆనేత్వా యోజేతబ్బో. **బళిసేనేవ అమ్బుజ**న్తి అమ్బుజం మచ్ఛం ఆమిసబద్ధేన బళిసేన వియ బాళిసికో. **వానరం వియ లేపేనా**తి రుక్ఖసిలాదీసు పక్ఖిత్తేన మక్కటలేపేన మక్కటం వియ మిగలుద్దో అన్ధపుథుజ్జనం వఞ్చేన్తో బాధేన్తీతి.

కే పన బాధేన్తీతి ఆహ. "**రూపా సద్దా**"తిఆది. రూపాదయో హి పఞ్చ కామకోట్ఠాసా విసేసతో విసభాగవత్థుసన్నిస్సయా విపల్లాసూపనిస్సయేన అయోనిసోమనసికారేన పరిక్ఖిత్తానం అన్ధపుథుజ్జనానం మనో రమేన్తో కిలేసవత్థుతాయ అనత్థావహభావతో తే బాధేన్తి నామ. తేన వుత్తం "**రూపా సద్దా…పే.… ఇత్థిరూపస్మి దిస్సరే**"తి.

ఇత్థిగ్గహణఞ్చేత్థ అధికారవసేన కతన్తి వేదితబ్బం. తేనేవాహ "**యే ఏతా ఉపసేవన్తీ**"తిఆది. తస్సత్థో – **యే** పుథుజ్జనా **ఏతా** ఇత్థియో **రత్తచిత్తా** రాగాభిభూతచిత్తా ఉపభోగవత్థుసఞ్ఞాయ ఉపసేవన్తి. **వడ్ఢేన్తి కటసిం ఘోర**న్తి తే జాతిఆదీహి నిరయాదీహి చ ఘోరం, భయానకం, అన్ధబాలేహి అభిరమితబ్బతో కటసిసఙ్ఖాతం సంసారం పునప్పునం ఉప్పత్తిమరణాదినా వడ్ఢేన్తి. తేనాహ "**ఆచినన్తి పునబ్భవ**"న్తి.

యో చేతాతి యో పన పుగ్గలో ఏతా ఇత్థియో తత్థ ఛన్దరాగస్స విక్ఖమ్భనేన వా సముచ్ఛేదనేన వా అత్తనో పాదేన సప్పస్స సిరం వియ పరివజ్జేతి, సో సబ్బం లోకం విసజిత్వా ఠితత్తా లోకే విసత్తికాసఙ్ఖాతం తణ్హం సతో హుత్వా సమతివత్తతి.

కామేస్వాదీనవం దిస్వాతి "అట్ఠికఙ్కలూపమా కామా బహుదుక్ఖా బహుపాయాసా"తిఆదినా (పాచి॰ ४१२; చూళవ॰ ६५; మ॰ ని॰ १.२३४) వత్థుకామేసు కిలేసకామేసు అనేకాకారవోకారం ఆదీనవం, దోసం, దిస్వా. **నేక్ఖమ్మం దట్ఠు ఖేమతో**తి కామేహి భవేహి చ నిక్ఖన్తభావతో నేక్ఖమ్మం, పబ్బజ్జం , నిబ్బానఞ్చ, ఖేమతో, అనుపద్దవతో, దట్ఠు, దిస్వా. **సబ్బకామేహిపి** తేభూమకధమ్మేహి **నిస్సటో** విసంయుత్తో. సబ్బేపి తేభూమకా ధమ్మా కామనీయట్ఠేన కామా, తేహి చ థేరో విసంయుత్తో. తేనాహ "**పత్తో మే ఆసవక్ఖయో**"తి.

ఏవం థేరో ఆదితో పఞ్చహి గాథాహి ధమ్మం కథేత్వా ఛట్ఠగాథాయ అఞ్ఞం బ్యాకాసి. తం సుత్వా ససురో "అయం సబ్బత్థ అనుపలిత్తో, న సక్కా ఇమం కామేసు పతారేతు"న్తి యథాగతమగ్గేనేవ గతో. థేరోపి వస్ససతపరినిబ్బుతే భగవతి ఉపసమ్పదాయ వీసవస్ససతికో పథబ్యా థేరో హుత్వా, వేసాలికేహి వజ్జిపుత్తేహి ఉప్పాదితం సాసనస్స అబ్బుదం సోధేత్వా, దుతియం ధమ్మసఙ్గీతిం సఙ్గాయిత్వా "అనాగతే ధమ్మాసోకకాలే ఉప్పజ్జనకం అబ్బుదం సోధేహీ"తి తిస్సమహాబ్రహ్మానం ఆణాపేత్వా అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయి.

సబ్బకామిత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

ఛక్కనిపాతవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. సత్తకనిపాతో

౧. సున్దరసముద్దత్థేరగాథావణ్ణనా

సత్తకనిపాతే **అలఙ్కతా**తిఆదికా ఆయస్మతో సున్దరసముద్దత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినిత్వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రాజగహే అఞ్ఞతరస్స మహావిభవస్స సేట్ఠినో పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి. **సముద్దో**తిస్స నామం అహోసి. రూపసమ్పత్తియా పన **సున్దరసముద్దో**తి పఞ్ఞాయిత్థ. సో పఠమవయే ఠితో భగవతో రాజగహప్పవేసే బుద్ధానుభావం దిస్వా, పటిలద్ధసద్ధో నిస్సరణజ్ఝాసయతాయ పబ్బజిత్వా, లద్ధూపసమ్పదో సమాదిన్నధుతధమ్మో రాజగహతో సావత్థిం గన్త్వా, కల్యాణమిత్తస్స సన్తికే విపస్సనాచారం ఉగ్గహేత్వా, కమ్మట్ఠానం అనుయుఞ్జన్తో విహరతి. తస్స మాతా రాజగహే ఉస్సవదివసే అఞ్ఞే సేట్ఠిపుత్తే సపజాపతికే అలఙ్కతపటియత్తే ఉస్సవకీళం కీళన్తే దిస్వా, పుత్తం అనుస్సరిత్వా రోదతి. తం దిస్వా అఞ్ఞతరా గణికా రోదనకారణం పుచ్ఛి. సా తస్సా తం కారణం కథేసి. తం సుత్వా గణికా "అహం తం ఆనేస్సామి, పస్స తావ మమ ఇత్థిభావ"న్తి వత్వా "యది ఏవం తంయేవ తస్స పజాపతిం కత్వా ఇమస్స కులస్స సామినిం కరిస్సామీ"తి తాయ బహుం ధనం దత్వా , విస్సజ్జితా మహతా పరివారేన సావత్థిం గన్త్వా, థేరస్స పిణ్డాయ విచరణట్ఠానే ఏకస్మిం గేహే వసమానా దివసే దివసే అఞ్ఞేహి థేరస్స సక్కచ్చం పిణ్డపాతం దాపేసి. అలఙ్కతపటియత్తా చ హుత్వా సువణ్ణపాదుకా ఆరుయ్హ అత్తానం దస్సేసి. అథేకదివసం గేహద్వారేన గచ్ఛన్తం థేరం దిస్వా, సువణ్ణపాదుకా ఓముఞ్చిత్వా, అఞ్జలిం పగ్గయ్హ పురతో గచ్ఛన్తీ నానప్పకారం థేరం కామనిమన్తనాయ నిమన్తేసి. తం సుత్వా థేరో "పుథుజ్జనచిత్తం నామ చఞ్చలం, యంనూన మయా ఇదానేవ ఉస్సాహో కరణీయో"తి తత్థేవ ఠితో భావనం ఉస్సుక్కాపేత్వా ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తం సన్ధాయ వుత్తం –

౪౫౯."అలఙ్కతా సువసనా, మాలధారీ విభూసితా;
అలత్తకకతాపాదా, పాదుకారుయ్హ వేసికా.

౪౬౦."పాదుకా ఓరుహిత్వాన, పురతో పఞ్జలీకతా;
సా మం సణ్హేన ముదునా, మ్హితపుబ్బం అభాసథ.

౪౬౧."'యువాసి త్వం పబ్బజితో, తిట్ఠాహి మమ సాసనే;
భుఞ్జ మానుసకే కామే, అహం విత్తం దదామి తే;
సచ్చం తే పటిజానామి, అగ్గిం వా తే హరామహం.

౪౬౨."'యదా జిణ్ణా భవిస్సామ, ఉభో దణ్డపరాయనా;
ఉభోపి పబ్బజిస్సామ, ఉభయత్థ కటగ్గహో'".

౪౬౩."తఞ్చ దిస్వాన యాచన్తిం, వేసికం పఞ్జలీకతం;
అలఙ్కతం సువసనం, మచ్చుపాసంవ ఓడ్డితం.

౪౬౪.“తతో మే మనసీకారో, యోనిసో ఉదపజ్జథ;
ఆదీనవో పాతురహు, నిబ్బిదా సమతిట్ఠథ.

౪౬౫.“తతో చిత్తం విముచ్చి మే, పస్స ధమ్మసుధమ్మతం;
తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా, కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

తత్థ **మాలధారీ**తి మాలాధారినీ పిళన్ధపుప్ఫదామా. **విభూసితా**తి ఊనట్ఠానస్స పూరణవసేన పుప్ఫేహి చేవ గన్ధవిలేపనాదీహి చ విభూసితగత్తా. ‘‘**అలఙ్కతా**’’తి ఇమినా హత్థూపగగీవూపగాదీహి ఆభరణేహి అలఙ్కరణం అధిప్పేతం. **అలత్తకకతాపాదా**తి పరిణతజయసుమనపుప్ఫవణ్ణేన లాఖారసేన రఞ్జితచరణయుగళా. సమాసపదఞ్హేతం, “అలత్తకకతపాదా”తి వత్తబ్బే గాథాసుఖత్థం దీఘం కత్వా వుత్తం. అసమాసభావే పన “తస్సా”తి వచనసేసో వేదితబ్బో. **పాదుకారుయ్హ వేసికా**తి ఏకా రూపూపజీవికా ఇత్థీ యథావుత్తవేసా సువణ్ణపాదుకా పటిముఞ్చిత్వా “ఠితా”తి వచనసేసో.

పాదుకా ఓరుహిత్వానాతి పాదుకాహి ఓతరిత్వా, సువణ్ణపాదుకాయో ఓముఞ్చిత్వాతి అత్థో. **పఞ్జలీకతా**తి పగ్గహితఅఞ్జలికా **సా** వేసీ మం. సామం వా వచనపరమ్పరం వినా సయమేవ అభాసథ. **సణ్హేనా**తి మట్ఠేన. **ముదునా**తి మధురేన. “వచసేనా”తి అవుత్తమ్పి వుత్తమేవ హోతి, అభాసథాతి, వుత్తత్తా.

యువాసి త్వం పబ్బజితోతి త్వం పబ్బజన్తో యువా, దహరోయేవ హుత్వా పబ్బజితోసి, ననుపబ్బజన్తేన సత్తమే దసకే సమ్పత్తేవ పబ్బజితబ్బన్తి దస్సేతి. **తిట్ఠాహి మమ సాసనే**తి మమ వచనే తిట్ఠ.

కిం పన తన్తి ఆహ ‘‘**భుఞ్జ మానుసకే కామే**’’తి కామే పరిభుఞ్జితుకామస్స రూపసమ్పత్తి, వయసమ్పత్తి, పరివారసమ్పత్తి, భోగసమ్పత్తి చ ఇచ్ఛితబ్బా. తత్థ “కుతో మే భోగసమ్పత్తీ”తి వదేయ్యాతి, ఆహ ‘‘**అహం విత్తం దదామి తే**’’తి. “తయిదం వచనం కథం సద్దహాతబ్బ”న్తి మఞ్ఞేయ్యాతి తం సద్దహాపేన్తీ ఆహ ‘‘**సచ్చం తే పటిజానామి, అగ్గిం వా తే హరామహ**’’న్తి. “భుఞ్జ మానుసకే కామే, అహం విత్తం దదామి తే”తి యదిదం మయా పటిఞ్ఞాతం, తం ఏకంసేన సచ్చమేవ పటిజానామి, సచే మే న పత్తియాయసి, అగ్గిం వా తే హరామహం అగ్గిం హరిత్వా అగ్గిపచ్చయం సపథం కరోమీతి అత్థో. **ఉభయత్థ కటగ్గహో**తి అమ్హాకం ఉభిన్నం జిణ్ణకాలే పబ్బజ్జనం ఉభయత్థ జయగ్గాహో. యం మయం యావ దణ్డపరాయనకాలా భోగే భుఞ్జామ, ఏవం ఇధలోకేపి భోగేహి న జీయామ, మయం పచ్ఛా పబ్బజిస్సామ, ఏవం పరలోకేపి భోగేహి న జీయామాతి అధిప్పాయో. **తతో**తి తం నిమిత్తం, కామేహి నిమన్తేన్తియా “యువాసి త్వ”న్తిఆదినా “యదా జిణ్ణా భవిస్సామా”తిఆదినా చ తస్సా వేసియా వుత్తవచనహేతు. తఞ్హి వచనం అఙ్కుసం కత్వా థేరో సమణధమ్మం కరోన్తో సదత్థం పరిపూరేసి. సేసం హేట్ఠా వుత్తనయమేవ.

సున్దరసముద్దత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. లకుణ్డకభద్దియత్థేరగాథావణ్ణనా

పరే అమ్బాటకారామేతిఆదికా ఆయస్మతో లకుణ్డకభద్దియత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే హంసవతీనగరే మహాభోగే కులే నిబ్బత్తిత్వా, వయప్పత్తో సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుణన్తో నిసిన్నో తస్మిం ఖణే

సత్థారం ఏకం భిక్ఖుం మఞ్జుస్సరానం అగ్గట్ఠానే ఠపేన్తం దిస్వా, సయమ్పి తం ఠానం పత్థేన్తో బుద్ధప్పముఖస్స భిక్ఖుసఙ్ఘస్స మహాదానం దత్వా, "అహో వతాహమ్పి అనాగతే అయం భిక్ఖు వియ ఏకస్స బుద్ధస్స సాసనే మఞ్జుస్సరానం అగ్గో భవేయ్య"న్తి పణిధానం అకాసి. భగవా చ తస్స అనన్తరాయతం దిస్వా బ్యాకరిత్వా పక్కామి.

సో తత్థ యావజీవం పుఞ్ఞాని కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఫుస్సస్స భగవతో కాలే చిత్తపత్తకోకిలో హుత్వా రాజుయ్యానతో మధురం అమ్బఫలం తుణ్డేనాదాయ గచ్ఛన్తో సత్థారం దిస్వా పసన్నమానసో "దస్సామీ"తి చిత్తం ఉప్పాదేసి. సత్థా తస్స చిత్తం ఞత్వా పత్తం గహేత్వా నిసీది. కోకిలో దసబలస్స పత్తే అమ్బపక్కం పతిట్ఠాపేసి. సత్థా తం పరిభుఞ్జి. సో కోకిలో పసన్నమానసో తేనేవ పీతిసుఖేన సత్తాహం వీతినామేసి. తేన చ పుఞ్ఞకమ్మేన మఞ్జుస్సరో అహోసి. కస్సపసమ్మాసమ్బుద్ధకాలే పన చేతియే ఆరద్ధే కిం పమాణం కరోమ? సత్తయోజనప్పమాణం. అతిమహన్తమేతం. ఛయోజనప్పమాణం. ఏతమ్పి అతిమహన్తం. పఞ్చయోజనం, చతుయోజనం, తియోజనం, ద్వియోజనన్తి వుత్తే అయం తదా జేట్ఠవడ్ఢకీ హుత్వా "ఏథ, భో, అనాగతే సుఖపటిజగ్గియం కాతుం వట్టతీ"తి వత్వా రజ్జుయా పరిక్ఖిపన్తో గావుతమత్తకే ఠత్వా "ఏకేకం ముఖం గావుతం గావుతం హోతు, చేతియం ఏకయోజనావట్టం యోజనుబ్బేధం భవిస్సతీ"తి ఆహ. తే తస్స వచనే అట్ఠంసు. ఇతి అప్పమాణస్స బుద్ధస్స పమాణం అకాసీతి. తేన పన కమ్మేన నిబ్బత్తనిబ్బత్తట్ఠానే అఞ్ఞేహి నీచతరప్పమాణో హోతి.

సో అమ్హాకం సత్థు కాలే సావత్థియం మహాభోగకులే నిబ్బత్తి, **భద్దియో**తిస్స నామం అహోసి. అతిరస్సతాయ పన **లకుణ్డకభద్దియో**తి పఞ్ఞాయిత్థ. సో సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా, పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా, బహుస్సుతో ధమ్మకథికో హుత్వా మధురేన సరేన పరేసం ధమ్మం కథేసి. అథేకస్మిం ఉస్సవదివసే ఏకేన బ్రాహ్మణేన సద్ధిం రథేన గచ్ఛన్తీ అఞ్ఞతరా గణికా థేరం దిస్వా దన్తవిదంసకం హసి. థేరో తస్సా దన్తట్ఠికే నిమిత్తం గహేత్వా ఝానం ఉప్పాదేత్వా, తం పాదకం కత్వా, విపస్సనం పట్ఠపేత్వా, అనాగామీ అహోసి. సో అభిణ్హం కాయగతాయ సతియా విహరన్తో ఏకదివసం ఆయస్మతా ధమ్మసేనాపతినా ఓవదియమానో అరహత్తే పతిట్ఠహి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౫౫.౧-౩౩) –

"పదుముత్తరో నామ జినో, సబ్బధమ్మేసు చక్ఖుమా;
ఇతో సతసహస్సమ్హి, కప్పే ఉప్పజ్జి నాయకో.

"తదాహం హంసవతియం సేట్ఠిపుత్తో మహద్ధనో;
జఙ్ఘావిహారం విచరం, సఙ్ఘారామం అగచ్ఛహం.

"తదా సో లోకపజ్జోతో, ధమ్మం దేసేసి నాయకో;
మఞ్జుస్సరానం పవరం, సావకం అభికిత్తయి.

"తం సుత్వా ముదితో హుత్వా, కారం కత్వా మహేసినో;
వన్దిత్వా సత్థునో పాదే, తం ఠానమభిపత్థయిం.

"తదా బుద్ధో వియాకాసి, సఙ్ఘమజ్ఝే వినాయకో;
అనాగతమ్హి అద్ధానే, లచ్ఛసే తం మనోరథం.

“సతసహస్సితో కప్పే, ఓక్కాకకులసమ్భవో;
గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

“తస్స ధమ్మేసు దాయాదో, ఓరసో ధమ్మనిమ్మితో;
భద్దియో నామ నామేన, హేస్సతి సత్థు సావకో.

“తేన కమ్మేన సుకతేన, చేతనాపణిధీహి చ;
జహిత్వా మానుసం దేహం, తావతింసమగచ్ఛహం.

“ద్వేనవుతే ఇతో కప్పే, ఫుస్సో ఉప్పజ్జి నాయకో;
దురాసదో దుప్పసహో, సబ్బలోకుత్తమో జినో.

“చరణేన చ సమ్పన్నో, బ్రహా ఉజు పతాపవా;
హితేసీ సబ్బసత్తానం, బహుం మోచేసి బన్ధనా.

“నన్దారామవనే తస్స, అహోసిం ఫుస్సకోకిలో;
గన్ధకుటిసమాసన్నే, అమ్బరుక్ఖే వసామహం.

“తదా పిణ్డాయ గచ్ఛన్తం, దక్ఖిణేయ్యం జినుత్తమం;
దిస్వా చిత్తం పసాదేత్వా, మఞ్జునాభినికూజహం.

“రాజుయ్యానం తదా గన్త్వా, సుపక్కం కనకత్తచం;
అమ్బపిణ్డం గహేత్వాన, సమ్బుద్ధస్సోపనామయిం.

“తదా మే చిత్తమఞ్ఞాయ, మహాకారుణికో జినో;
ఉపట్ఠాకస్స హత్థతో, పత్తం పగ్గణ్హి నాయకో.

“అదాసిం హట్ఠచిత్తోహం, అమ్బపిణ్డం మహామునే;
పత్తే పక్ఖిప్ప పక్ఖేహి, పఞ్జలిం కత్వాన మఞ్జునా.

“సరేన రజనీయేన, సవనీయేన వగ్గునా;
వస్సన్తో బుద్ధపూజత్థం, నీళం గన్త్వా నిపజ్జహం.

“తదా ముదితచిత్తం మం, బుద్ధపేమగతాసయం;
సకుణగ్ఘి ఉపాగన్త్వా, ఘాతయీ దుట్ఠమానసో.

“తతో చుతోహం తుసితే, అనుభోత్వా మహాసుఖం;
మనుస్సయోనిమాగచ్ఛిం, తస్స కమ్మస్స వాహసా.

“ఇమమ్హి భద్దకే కప్పే, బ్రహ్మబన్ధు మహాయసో;
కస్సపో నామ గోత్తేన, ఉప్పజ్జి వదతం వరో.

“సాసనం జోతయిత్వా సో, అభిభుయ్య కుతిత్థియే;
వినయిత్వాన వేనేయ్యే, నిబ్బుతో సో ససావకో.

“నిబ్బుతే తమ్హి లోకగ్గే, పసన్నా జనతా బహూ;
పూజనత్థాయ బుద్ధస్స, థూపం కుబ్బన్తి సత్థునో.

“సత్తయోజనికం థూపం, సత్తరతనభూసితం;
కరిస్సామ మహేసిస్స, ఇచ్చేవం మన్తయన్తి తే.

“కికినో కాసిరాజస్స, తదా సేనాయ నాయకో;
హుత్వాహం అప్పమాణస్స, పమాణం చేతియే వదిం.

“తదా తే మమ వాక్యేన, చేతియం యోజనుగ్గతం;
అకంసు నరవీరస్స, నానారతనభూసితం.

“తేన కమ్మేన సుకతేన, చేతనాపణిధీహి చ;
జహిత్వా మానుసం దేహం, తావతింసమగచ్ఛహం.

“పచ్ఛిమే చ భవే దాని, జాతో సేట్ఠికులే అహం;
సావత్థియం పురవరే, ఇద్ధే ఫీతే మహద్ధనే.

“పురప్పవేసే సుగతం, దిస్వా విమ్హితమానసో;
పబ్బజిత్వాన న చిరం, అరహత్తమపాపుణిం.

“చేతియస్స పమాణం యం, అకరిం తేన కమ్మునా;
లకుణ్డకసరీరోహం, జాతో పరిభవారహో.

“సరేన మధురేనాహం, పూజిత్వా ఇసిసత్తమం;
మఞ్జుస్సరానం భిక్ఖూనం, అగ్గత్తమనుపాపుణిం.

“ఫలదానేన బుద్ధస్స, గుణానుస్సరణేన చ;
సామఞ్ఞఫలసమ్పన్నో, విహరామి అనాసవో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అపరభాగే అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౪౬౬.“పరే అమ్బాటకారామే, వనసణ్డమ్హి భద్దియో;

సమూలం తణ్హమబ్బుయ్హ, తత్థ భద్దోవ ఝాయతి.

౪౬౭.“రమన్తేకే ముదిఙ్గేహి, వీణాహి పణవేహి చ;

అహఞ్చ రుక్ఖమూలస్మిం, రతో బుద్ధస్స సాసనే.

౪౬౮.“బుద్ధో చే మే వరం దజ్జా, సో చ లబ్భేథ మే వరో;

గణ్హేహం సబ్బలోకస్స, నిచ్చం కాయగతం సతి”న్తి. –

ఇమా తిస్సో గాథా అభాసి.

తత్థ **పరే**తి సేట్ఠే అధికే, విసిట్ఠేతి అత్థో. అధికవాచీ హి అయం పరసద్దో “పరం వియ మత్తాయా”తిఆదీసు వియ. **అమ్బాటకారామే**తి ఏవంనామకే ఆరామే. సో కిర ఛాయూదకసమ్పన్నో వనసణ్డమణ్డితో రమణీయో హోతి తేన “పరే”తి విసేసేత్వా వుత్తో. “అమ్బాటకవనే అమ్బాటకేహి అభిలక్ఖితవనే”తి చ వదన్తి. **వనసణ్డమ్హీ**తి వనగహనే, ఘననిచితరుక్ఖగచ్ఛలతాసమూహే వనేతి అత్థో. **భద్దియో**తి ఏవంనామకో, అత్తానమేవ థేరో అఞ్ఞం వియ వదతి. **సమూలం తణ్హమబ్బుయ్హా**తి తణ్హాయ మూలం నామ అవిజ్జా. తస్మా సావిజ్జం తణ్హం అగ్గమగ్గేన సముగ్ఘాటేత్వాతి అత్థో. **తత్థ భద్దోవ ఝాయతీ**తి లోకుత్తరేహి సీలాదీహి భద్దో సున్దరో తస్మింయేవ వనసణ్డే కతకిచ్చతాయ దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారవసేన అగ్గఫలఝానేన ఝాయతి.

ఫలసుఖేన చ ఝానసమాపత్తీహి చ వీతినామేతీతి అత్తనో వివేకరతిం దస్సేత్వా “**రమన్తేకే**”తి గాథాయపి బ్యతిరేకముఖేన తమేవత్థం దస్సేతి. తత్థ **ముదిఙ్గేహీ**తి అఙ్కికాదీహి మురజేహి. **వీణాహీ**తి నన్దినీఆదీహి వీణాహి. **పణవేహీ**తి తురియేహి రమన్తి ఏకే కామభోగినో, సా పన తేసం రతి అనరియా అనత్థసంహితా. **అహఞ్చా** తి అహం పన, ఏకకో **బుద్ధస్స** భగవతో సాసనే రతో, తతో ఏవ రుక్ఖమూలస్మిం **రతో** అభిరతో విహరామీతి అత్థో.

ఏవం అత్తనో వివేకాభిరతిం కిత్తేత్వా ఇదాని యం కాయగతాసతికమ్మట్ఠానం భావేత్వా అరహత్తం పత్తో, తస్స పసంసనత్థం “**బుద్ధో చే మే**”తి గాథమాహ. తస్సత్థో – సచే **బుద్ధో** భగవా “ఏకాహం, భన్తే, భగవన్తం వరం యాచామీ”తి మయా యాచితో “అతిక్కన్తవరా ఖో, భిక్ఖు, తథాగతా”తి అపటిక్ఖిపిత్వా మయ్హం యథాయాచితం వరం దదేయ్య, సో చ వరో మమాధిప్పాయపూరకో **లబ్భేథ** మయ్హం మనోరథం మత్థకం పాపేయ్యాతి థేరో పరికప్పవసేన వదతి. “భన్తే, సబ్బో లోకో సబ్బకాలం కాయగతాసతికమ్మట్ఠానం భావేతూ”తి “సబ్బలోకస్స నిచ్చం కాయగతాసతి భావేతబ్బా”తి కత్వా వరం గణ్హే అహన్తి దస్సేన్తో ఆహ “**గణ్హేహం సబ్బలోకస్స, నిచ్చం కాయగతం సతి**”న్తి. ఇదాని అపరిక్ఖణగరహాముఖేన పరిక్ఖణం పసంసన్తో –

౪౬౯.“యే మం రూపేన పామింసు, యే చ ఘోసేన అన్వగూ;

ఛన్దరాగవసూపేతా, న మం జానన్తి తే జనా.

౪౭౦.“అజ్ఝత్తఞ్చ న జానాతి, బహిద్ధా చ న పస్సతి;

సమన్తావరణో బాలో, స వే ఘోసేన వుయ్హతి.

౪౭౧."అజ్ఝత్తఞ్చ న జానాతి, బహిద్ధా చ విపస్సతి;
బహిద్ధా ఫలదస్సావీ, సోపి ఘోసేన వుయ్హతి.

౪౭౨."అజ్ఝత్తఞ్చ పజానాతి, బహిద్ధా చ విపస్సతి;
అనావరణదస్సావీ, న సో ఘోసేన వుయ్హతీ"తి. –

ఇమా చతస్సో గాథా అభాసి.

తత్థ **యే మం రూపేన పామింసూతి** యే జనా అవిద్దసూ మమ రూపేన అపసాదికేన నిహీనేన "ఆకారసదిసీ పఞ్ఞా"తి, ధమ్మసరీరేన చ మం నిహీనం పామింసు, "ఓరకో అయ"న్తి హీళేన్తా పరిచ్ఛిన్దనవసేన మఞ్ఞింసూతి అత్థో. **యే చ ఘోసేన అన్వగూతి** యే చ సత్తా ఘోసేన మఞ్జునా మం సమ్భావనావసేన అనుగతా బహు మఞ్ఞింసు, తం తేసం మిచ్ఛా, న హి అహం రూపమత్తేన అవమన్తబ్బో, ఘోసమత్తేన వా న బహుం మన్తబ్బో, తస్మా **ఛన్దరాగవసూపేతా, న మం జానన్తి తే జనాతి** తే దువిధాపి జనా ఛన్దరాగస్స వసం ఉపేతా అప్పహీనఛన్దరాగా సబ్బసో పహీనఛన్దరాగం మం న జానన్తి.

అవిసయో తేసం మాదిసో అజ్ఝత్తం బహిద్ధా చ అపరిఞ్ఞాతవత్థుతాయాతి దస్సేతుం **"అజ్ఝత్త"**న్తిఆది వుత్తం. **అజ్ఝత్త**న్తి అత్తనో సన్తానే ఖన్ధాయతనాదిధమ్మం. **బహిద్ధాతి** పరసన్తానే. అథ వా అజ్ఝత్తన్తి, మమ అబ్భన్తరే అసేక్ఖసీలక్ఖన్ధాదిం. బహిద్ధాతి, మమేవ ఆకప్పసమ్పత్తియాదియుత్తం బహిద్ధా రూపధమ్మప్పవత్తిం చక్ఖువిఞ్ఞాణాదిప్పవత్తిఞ్చ. **సమన్తావరణోతి** ఏవం అజ్ఝత్తఞ్చ బహిద్ధా చ అజాననేన సమన్తతో ఆవరణయుత్తో ఆవటఞాణగతికో. **స వే ఘోసేన వుయ్హతీతి** సో పరనేయ్యబుద్ధికో బాలో ఘోసేన పరేసం వచనేన వుయ్హతి నియ్యతి ఆకడ్ఢీయతి.

బహిద్ధా చ విపస్సతీతి యో చ వుత్తనయేన అజ్ఝత్తం న జానాతి, బహిద్ధా పన సుతానుసారేన ఆకప్పసమ్పత్తిఆదిఉపధారణేన వా విసేసతో పస్సతి. "గుణవిసేసయుత్తో సియా"తి మఞ్ఞతి, సోపి **బహిద్ధా ఫలదస్సావీ** నయగ్గాహేన ఫలమత్తం గణ్హన్తో వుత్తనయేన ఘోసేన వుయ్హతి, సోపి మాదిసే న జానాతీతి అత్థో.

యో పన **అజ్ఝత్తఞ్చ** ఖీణాసవస్స అబ్భన్తరే అసేక్ఖసీలక్ఖన్ధాదిగుణం జానాతి, బహిద్ధా చస్స పటిపత్తిసల్లక్ఖణేన విసేసతో గుణవిసేసయోగం పస్సతి. **అనావరణదస్సావీ** కేనచి అనావటో హుత్వా అరియానం గుణే దట్ఠుం ఞాతుం సమత్థో, న సో ఘోసమత్తేన వుయ్హతి యాథావతో దస్సనతోతి.

లకుణ్డకభద్దియత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. భద్దత్థేరగాథావణ్ణనా

ఏకపుత్తోతిఆదికా ఆయస్మతో భద్దత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరం భగవన్తం భిక్ఖుసఙ్ఘఞ్చ సతసహస్సపరిమాణం చీవరాదీహి చతూహి పచ్చయేహి పూజేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం సేట్ఠికులే నిబ్బత్తి. నిబ్బత్తమానో చ అపుత్తకేసు మాతాపితూసు దేవతాయాచనాదీని

కత్వాపి అలభన్తేసు సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా “సచే, భన్తే, మయం ఏకం పుత్తం లచ్ఛామ, తం తుమ్హాకం దాసత్థాయ దస్సామా”తి వత్వా ఆయాచిత్వా గతేసు సత్థు అధిప్పాయం ఞత్వా అఞ్ఞతరో దేవపుత్తో ఖీణాయుకో హుత్వా ఠితో సక్కేన దేవరఞ్ఞా “అముకస్మిం కులే నిబ్బత్తాహీ”తి ఆణత్తో తత్థ నిబ్బత్తి, **భద్దో**తిస్స నామం అకంసు. తం సత్తవస్సుద్దేసికం జాతం మాతాపితరో అలఙ్కరిత్వా భగవతో సన్తికం నేత్వా “అయం నో, భన్తే, తుమ్హే ఆయాచిత్వా లద్ధదారకో, ఇమం తుమ్హాకం నియ్యాతేమా”తి ఆహంసు. సత్థా ఆనన్దత్థేరం ఆణాపేసి – “ఇమం పబ్బాజేహీ”తి. ఆణాపేత్వా చ గన్ధకుటిం పావిసి. థేరో తం పబ్బాజేత్వా సఙ్ఖేపేన విపస్సనాముఖం ఆచిక్ఖి. సో ఉపనిస్సయసమ్పన్నత్తా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో సూరియే అనోగ్గతేయేవ భావనం ఉస్సుక్కాపేత్వా ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౩.౩౪-౬౮) –

“పదుముత్తరసమ్బుద్ధం, మేత్తచిత్తం మహామునిం;
ఉపేతి జనతా సబ్బా, సబ్బలోకగ్గనాయకం.

“సత్తుకఞ్చ బద్ధకఞ్చ, ఆమిసం పానభోజనం;
దదన్తి సత్థునో సబ్బే, పుఞ్ఞక్ఖేత్తే అనుత్తరే.

“అహమ్పి దానం దస్సామి, దేవదేవస్స తాదినో;
బుద్ధసేట్ఠం నిమన్తేత్వా, సఙ్ఘమ్పి చ అనుత్తరం.

“ఉయ్యోజితా మయా చేతే, నిమన్తేసుం తథాగతం;
కేవలం భిక్ఖుసఙ్ఘఞ్చ, పుఞ్ఞక్ఖేత్తం అనుత్తరం.

“సతసహస్సపల్లఙ్కం, సోవణ్ణం గోనకత్థతం;
తూలికాపటలికాయ, ఖోమకప్పాసికేహి చ;
మహారహం పఞ్ఞాపయిం, ఆసనం బుద్ధయుత్తకం.

“పదుముత్తరో లోకవిదూ, దేవదేవో నరాసభో;
భిక్ఖుసఙ్ఘపరిబ్యూళ్హో, మమ ద్వారముపాగమి.

“పచ్చుగ్గన్త్వాన సమ్బుద్ధం, లోకనాథం యసస్సినం;
పసన్నచిత్తో సుమనో, అభినామయిం సఙ్ఘరం.

“భిక్ఖూనం సతసహస్సం, బుద్ధఞ్చ లోకనాయకం;
పసన్నచిత్తో సుమనో, పరమన్నేన తప్పయిం.

“పదుముత్తరో లోకవిదూ, ఆహుతీనం పటిగ్గహో;
భిక్ఖుసఙ్ఘే నిసీదిత్వా, ఇమా గాథా అభాసథ.

“యేనిదం ఆసనం దిన్నం, సోవణ్ణం గోనకత్థతం;

తమహం కిత్తయిస్సామి, సుణాథ మమ భాసతో.

“చతుసత్తతిక్ఖత్తుం సో, దేవరజ్జం కరిస్సతి;
అనుభోస్సతి సమ్పత్తిం, అచ్ఛరాహి పురక్ఖతో.

“పదేసరజ్జం సహస్సం, వసుధం ఆవసిస్సతి;
ఏకపఞ్ఞాసక్ఖత్తుఞ్చ, చక్కవత్తీ భవిస్సతి.

“సబ్బాసు భవయోనీసు, ఉచ్చాకులీ భవిస్సతి;
సో చ పచ్ఛా పబ్బజిత్వా, సుక్కమూలేన చోదితో;
భద్దియో నామ నామేన, హేస్సతి సత్థు సావకో.

“వివేకమనుయుత్తోమ్హి, పన్తసేననివాసహం;
ఫలఞ్చాధిగతం సబ్బం, చత్తక్లేసోమ్హి అజ్జహం.

“మమ సబ్బం అభిఞ్ఞాయ, సబ్బఞ్ఞూ లోకనాయకో;
భిక్ఖుసఙ్ఘే నిసీదిత్వా, ఏతదగ్గే ఠపేసి మం.

“పటిసమ్భిదా చతస్సో, విమోక్ఖాపి చ అట్ఠిమే;
ఛళభిఞ్ఞా సచ్ఛికతా, కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

తస్స భగవా ఛళభిఞ్ఞుప్పత్తిం ఞత్వా “ఏహి, భద్దా”తి ఆహ. సో తావదేవ సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా పఞ్జలికో సత్థు సమీపే అట్ఠాసి, సా ఏవ చస్స ఉపసమ్పదా అహోసి. బుద్ధూపసమ్పదా నామ కిరేసా. థేరో జాతితో పట్ఠాయ అత్తనో పవత్తియా కథనముఖేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౪౭౩. “ఏకపుత్తో అహం ఆసిం, పియో మాతు పియో పితు;
బహూహి వతచరియాహి, లద్ధో ఆయాచనాహి చ.

౪౭౪. “తే చ మం అనుకమ్పాయ, అత్థకామా హితేసినో;
ఉభో పితా చ మాతా చ, బుద్ధస్స ఉపనామయుం.

౪౭౫. “కిచ్ఛా లద్ధో అయం పుత్తో, సుఖుమాలో సుఖేధితో;
ఇమం దదామ తే నాథ, జినస్స పరిచారకం.

౪౭౬. “సత్థా చ మం పటిగ్గయ్హ, ఆనన్దం ఏతదబ్రవి;
పబ్బాజేహి ఇమం ఖిప్పం, హేస్సత్యాజానియో అయం.

౪౭౭. “పబ్బాజేత్వాన మం సత్థా, విహారం పావిసీ జినో;

అనోగ్గతస్మిం సూరియస్మిం, తతో చిత్తం విముచ్చి మే.

౪౭౮.“తతో సత్థా నిరాకత్వా, పటిసల్లానవుట్ఠితో;

ఏహి భద్దాతి మం ఆహ, సా మే ఆసూపసమ్పదా.

౪౭౯.“జాతియా సత్తవస్సేన, లద్ధా మే ఉపసమ్పదా;

తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా, అహో ధమ్మసుధమ్మతా”తి. –

ఇమా గాథా అభాసి.

తత్థ **వతచరియాహీతి**, “ఏవం కత్వా పుత్తం లభిస్సథా”తి వుత్తం సమణబ్రాహ్మణానం వచనం సుత్వా, ఖీరం పాయిత్వా, అనసనాదివతచరణేహి. **ఆయాచనాహీతి** దేవతాయాచనాహి సత్థుఆయాచనాయ చ, ఇదమేవ చేత్థ కారణం, ఇతరం థేరో మాతాపితూనం పటిపత్తిదస్సనత్థఞ్చేవ కిచ్ఛలద్ధభావదస్సనత్థఞ్చ వదతి.

తేతి మాతాపితరో. **ఉపనామయున్తి** ఉపనామేసుం.

సుఖేధితోతి సుఖసంవడ్ఢితో. **తేతి** తుయ్హం. **పరిచారకన్తి** కింకారం.

హేస్సత్యాజానియో అయన్తి అయం దారకో మమ సాసనే ఆజానీయో భవిస్సతి. తస్మా ఖిప్పం అజ్జేవ పబ్బాజేహీతి ఏతం **అబ్రవి,** ఆహ.

పబ్బాజేత్వానాతి ఆనన్దత్థేరేన పబ్బాజేత్వా. **విహారన్తి** గన్ధకుటిం. **అనోగ్గతస్మిం సూరియస్మిన్తి** సూరియే అనత్థఙ్గతేయేవ. **తతో చిత్తం విముచ్చి మేతి** తతో విపస్సనారమ్భతో పరం న చిరేనేవ ఖణేన సబ్బాసవేహి మే చిత్తం విముచ్చి, ఖీణాసవో అహోసిం.

తతోతి మమ ఆసవక్ఖయతో పచ్ఛా. **నిరాకత్వాతి** అత్తనా సమాపన్నం ఫలసమాపత్తిం అప్పేత్వా తతో వుట్ఠాయ. తేనాహ ‘‘**పటిసల్లానవుట్ఠితో**’’తి. **సా మే ఆసూపసమ్పదాతి** యా మం ఉద్దిస్స “ఏహి, భద్దా”తి సత్థు వాచా పవత్తా, సా ఏవ మే మయ్హం ఉపసమ్పదా ఆసి. ఏవం **జాతియా సత్తవస్సేన, లద్ధా మే ఉపసమ్పదాతి** సాతిసయం సత్థారా అత్తనో కతం అనుగ్గహం సాసనస్స చ నియ్యానికతం దస్సేతి. తేనాహ ‘‘**అహో ధమ్మసుధమ్మతా**’’తి.

ఏత్థ చ “చిత్తం విముచ్చి మే”తి ఖీణాసవభావం పకాసేత్వాపి పున ‘‘**తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా**’’తి లోకియాభిఞ్ఞేకదేసదస్సనం ఛళభిఞ్ఞభావవిభావనత్థం. తేనాహ అపదానే “ఛళభిఞ్ఞా సచ్ఛికతా”తి.

భద్దత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. సోపాకత్థేరగాథావణ్ణనా

దిస్వా పాసాదఛాయాయన్తిఆదికా ఆయస్మతో సోపాకత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో సిద్ధత్థస్స భగవతో కాలే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో బ్రాహ్మణానం విజ్జాసిప్పేసు నిప్ఫత్తిం గతో కామేసు ఆదీనవం దిస్వా ఘరావాసం పహాయ తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా ఏకస్మిం పబ్బతే విహరతి. సత్థా ఆసన్నమరణం తం ఞత్వా తస్స సన్తికం అగమాసి. సో భగవన్తం దిస్వా పసన్నచిత్తో ఉళారం పీతిసోమనస్సం పవేదేన్తో పుప్ఫమయం ఆసనం పఞ్ఞపేత్వా అదాసి. సత్థా తత్థ నిసీదిత్వా, అనిచ్చతాపటిసంయుత్తం ధమ్మిం కథం కథేత్వా తస్స పస్సన్తస్సేవ ఆకాసేన అగమాసి. సో పుబ్బే గహితం నిచ్చగ్గాహం పహాయ అనిచ్చసఞ్ఞం హదయే ఠపేత్వా, కాలఙ్కత్వా, దేవలోకే ఉప్పజిత్వా, అపరాపరం దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో, ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రాజగహే సోపాకయోనియం నిబ్బత్తి. సో జాతిఆగతేన **సోపాకో**తి నామేన పఞ్ఞాయి. కేచి పన "వాణిజకులే నిబ్బత్తో, 'సోపాకో'తి పన నామమత్త"న్తి వదన్తి. తం అపదానపాళియా విరుజ్ఝతి "పచ్ఛిమే భవే సమ్పత్తే, సోపాకయోనుపాగమి"న్తి వచనతో.

తస్స చతుమాసజాతస్స పితా కాలమకాసి, చూళపితా పోసేసి. అనుక్కమేన సత్తవస్సికో జాతో. ఏకదివసం చూళపితా "అత్తనో పుత్తేన కలహం కరోతీ"తి కుజ్ఝిత్వా, తం సుసానం నేత్వా, ద్వే హత్థే రజ్జుయా ఏకతో బన్ధిత్వా, తాయ ఏవ రజ్జుయా మతమనుస్సస్స సరీరే గాళ్హం బన్ధిత్వా గతో "సిఙ్గాలాదయో ఖాదన్తూ"తి. పచ్ఛిమభవికతాయ దారకస్స పుఞ్ఞఫలేన సయం మారేతుం న విసహి, సిఙ్గాలాదయోపి న అభిభవింసు. దారకో అడ్ఢరత్తసమయే ఏవం విప్పలపతి –

> "కా గతి మే అగతిస్స, కో వా బన్ధు అబన్ధునో;
> సుసానమజ్ఝే బన్ధస్స, కో మే అభయదాయకో"తి.

సత్థా తాయ వేలాయ వేనేయ్యబన్ధవే ఓలోకేన్తో దారకస్స హదయబ్భన్తరే పజ్జలన్తం అరహత్తూపనిస్సయం దిస్వా ఓభాసం ఫరిత్వా సతిం జనేత్వా ఏవమాహ –

> "ఏహి సోపాక మా భాయి, ఓలోకస్సు తథాగతం;
> అహం తం తారయిస్సామి, రాహుముఖేవ చన్దిమ"న్తి.

దారకో బుద్ధానుభావేన ఛిన్నబన్ధనో గాథాపరియోసానే సోతాపన్నో హుత్వా గన్ధకుటిసమ్ముఖే అట్ఠాసి. తస్స మాతా పుత్తం అపస్సన్తీ చూళపితరం పుచ్ఛిత్వా తేనస్స పవత్తియా అకథితాయ తత్థ తత్థ గన్త్వా విచినన్తీ "బుద్ధా కిర అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నం జానన్తి, యంనూనాహం భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా మమ పుత్తస్స పవత్తిం జానేయ్య"న్తి సత్థు సన్తికం అగమాసి. సత్థా, ఇద్ధియా తం పటిచ్ఛాదేత్వా, "భన్తే, మమ పుత్తం న పస్సామి, అపిచ భగవా తస్స పవత్తిం జానాతీ"తి తాయ పుట్ఠో –

> "న సన్తి పుత్తా తాణాయ, న పితా నాపి బన్ధవా;
> అన్తకేనాధిపన్నస్స, నత్థి ఞాతీసు తాణతా"తి. (ధ॰ ప॰ ౨౮౮) –

ధమ్మం కథేసి. తం సుత్వా సా సోతాపన్నా అహోసి. దారకో అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౨.౧౧౨-౧౨౩) –

“పబ్భారం నోధయన్తస్స, విపినే పబ్బతుత్తమే;
సిద్ధత్థో నామ భగవా, ఆగచ్ఛి మమ సన్తికం.

“బుద్ధం ఉపగతం దిస్వా, లోకజేట్ఠస్స తాదినో;
సన్థరం సన్థరిత్వాన, పుప్ఫాసనమదాసహం.

“పుప్ఫాసనే నిసీదిత్వా, సిద్ధత్థో లోకనాయకో;
మమఞ్చ గతిమఞ్ఞాయ, అనిచ్చతముదాహరి.

“అనిచ్చా వత సఙ్ఖారా, ఉప్పాదవయధమ్మినో;
ఉప్పజ్జిత్వా నిరుజ్ఝన్తి, తేసం వూపసమో సుఖో.

“ఇదం వత్వాన సబ్బఞ్ఞూ, లోకజేట్ఠో నరాసభో;
నభం అబ్భుగ్గమీ వీరో, హంసరాజావ అమ్బరే.

“సకం దిట్ఠిం జహిత్వాన, భావయానిచ్చసఞ్ఞహం;
ఏకాహం భావయిత్వాన, తత్థ కాలం కతో అహం.

“ద్వే సమ్పత్తీ అనుభోత్వా, సుక్కమూలేన చోదితో;
పచ్ఛిమే భవే సమ్పత్తే, సపాకయోనుపాగమిం.

“అగారా అభినిక్ఖమ్మ, పబ్బజిం అనగారియం;
జాతియా సత్తవస్సోహం, అరహత్తమపాపుణిం.

“ఆరద్ధవీరియో పహితత్తో, సీలేసు సుసమాహితో;
తోసేత్వాన మహానాగం, అలత్థం ఉపసమ్పదం.

“చతున్నవుతితో కప్పే, యం కమ్మమకరిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, పుప్ఫదానస్సిదం ఫలం.

“చతున్నవుతితో కప్పే, యం సఞ్ఞం భావయిం తదా;
తం సఞ్ఞం భావయన్తస్స, పత్తో మే ఆసవక్ఖయో.

“పటిసమ్భిదా చతస్సో…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అథ భగవా ఇద్ధిం పటిసంహరి. సాపి పుత్తం దిస్వా హట్ఠతుట్ఠో తస్స ఖీణాసవభావం సుత్వా పబ్బాజేత్వా గతా. సో సత్థారం గన్ధకుటిచ్ఛాయాయం చఙ్కమన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా, వన్దిత్వా అనుచఙ్కమి. తస్స భగవా ఉపసమ్పదం అనుజానితుకామో “ఏకం నామ కి”న్తిఆదినా దస పఞ్హే పుచ్ఛి. సోపి సత్థు అధిప్పాయం గణ్హన్తో సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన సంసన్దేన్తో

“సబ్బే సత్తా ఆహారట్ఠితికా”తిఆదినా (ఖు॰ పా॰ ౪.౧) తే పఞ్హే విస్సజ్జేసి. తేనేవ తే కుమారపఞ్హా నామ జాతా. సత్థా తస్స పఞ్హబ్యాకరణేన ఆరాధితచిత్తో ఉపసమ్పదం అనుజాని. తేన సా పఞ్హబ్యాకరణూపసమ్పదా నామ జాతా. తస్సిమం అత్తనో పవత్తిం పకాసేత్వా థేరో అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౪౮౦.“దిస్వా పాసాదఛాయాయం, చఙ్కమన్తం నరుత్తమం;
తత్థ నం ఉపసఙ్కమ్మ, వన్దిస్సం పురిసుత్తమం.

౪౮౧.“ఏకంసం చీవరం కత్వా, సంహరిత్వాన పాణయో;
అనుచఙ్కమిస్సం విరజం, సబ్బసత్తానముత్తమం.

౪౮౨.“తతో పఞ్హే అపుచ్ఛి మం, పఞ్హానం కోవిదో విదూ;
అచ్ఛమ్భీ చ అభీతో చ, బ్యాకాసిం సత్థునో అహం.

౪౮౩.“విస్సజ్జితేసు పఞ్హేసు, అనుమోది తథాగతో;
భిక్ఖుసఙ్ఘం విలోకేత్వా, ఇమమత్థం అభాసథ.

౪౮౪.“‘లాభా అఙ్గానం మగధానం, యేసాయం పరిభుఞ్జతి;
చీవరం పిణ్డపాతఞ్చ, పచ్చయం సయనాసనం;
పచ్చుట్ఠానఞ్చ సామీచిం, తేసం లాభా’తి చాబ్రవి.

౪౮౫.“‘అజ్జదగ్గే మం సోపాక, దస్సనాయోపసఙ్కమ;
ఏసా చేవ తే సోపాక, భవతు ఉపసమ్పదా’”.

౪౮౬.“జాతియా సత్తవస్సేన, లద్ధాన ఉపసమ్పదం;
ధారేమి అన్తిమం దేహం, అహో ధమ్మసుధమ్మతా”తి. – ఇమా గాథా అభాసి;

తత్థ **పాసాదఛాయాయన్తి** గన్ధకుటిచ్ఛాయాయం. **వన్దిస్సన్తి**, అభివన్దిం.

సంహరిత్వాన పాణయోతి ఉభో హత్థే కమలమకుళాకారేన సఙ్గతే కత్వా, అఞ్జలిం పగ్గహేత్వాతి అత్థో. **అనుచఙ్కమిస్సన్తి** చఙ్కమన్తస్స సత్థునో అనుపచ్ఛతో అనుగమనవసేన చఙ్కమిం. **విరజన్తి** విగతరాగాదిరజం.

పఞ్హేతి కుమారపఞ్హే. **విదూతి** వేదితబ్బం విదితవా, సబ్బఞ్ఞూతి అత్థో. “సత్థా మం పుచ్ఛతీ”తి ఉప్పజ్జనకస్స ఛమ్భితత్తస్స భయస్స చ సేతుఘాతేన పహీనత్తా **అచ్ఛమ్భీ** చ **అభీతో** చ బ్యాకాసి.

యేసాయన్తి యేసం అఙ్గమగధానం అయం సోపాకో. **పచ్చయన్తి** గిలానపచ్చయం. **సామీచిన్తి** మగ్గదానబీజనాదిసామీచికిరియం.

అజ్జదగ్గేతి ద-కారో పదసన్ధికరో, అజ్జ అగ్గే ఆదిం కత్వా, అజ్జ పట్ఠాయ. “అజ్జతగ్గే”తిపి పాళి, అజ్జతం ఆదిం కత్వాతి అత్థో. **దస్సనాయోపసఙ్కమాతి** “హీనజచ్చో, వయసా తరుణతరో”తి వా అచిన్తేత్వా దస్సనాయ మం ఉపసఙ్కమ. **ఏసా చేవాతి** యా తస్స మమ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన సద్ధిం సంసన్దేత్వా కతా పఞ్హవిస్సజ్జనా. ఏసాయేవ తే భవతు ఉపసమ్పదా ఇతి చ అబ్రవీతి యోజనా. “లద్ధా మే ఉపసమ్పదా”తిపి పాళి. యే పన “లద్ధాన ఉపసమ్పద”న్తిపి పఠన్తి, తేసం **సత్తవస్సేనాతి** సత్తమేన వస్సేనాతి అత్థో, సత్తవస్సేన వా హుత్వాతి వచనసేసో. యం పనేత్థ అవుత్తం, తం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

సోపాకత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. సరభఙ్గత్థేరగాథావణ్ణనా

సరే హత్థేహీతిఆదికా ఆయస్మతో సరభఙ్గత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినిత్వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రాజగహే అఞ్ఞతరస్స బ్రాహ్మణస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **అనభిలక్ఖితో**తిస్స కులవంసాగతం నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో కామే పహాయ తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా సరతిణాని సయమేవ భఞ్జిత్వా పణ్ణసాలం కత్వా వసతి. తతో పట్ఠాయ **సరభఙ్గో**తిస్స సమఞ్ఞా అహోసి. అథ భగవా బుద్ధచక్ఖునా లోకం వోలోకేన్తో తస్స అరహత్తూపనిస్సయం దిస్వా, తత్థ గన్త్వా, ధమ్మం దేసేసి. సో పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ అరహత్తం పత్వా తత్థేవ వసతి. అథస్స తాపసకాలే కతా పణ్ణసాలా జిణ్ణా పలుగ్గా అహోసి. తం దిస్వా మనుస్సా “కిస్స, భన్తే, ఇమం కుటికం న పటిసఙ్ఖరోథా”తి ఆహంసు. థేరో “కుటికా యథా తాపసకాలే కతా, ఇదాని తథా కాతుం న సక్కా”తి తం సబ్బం పకాసేన్తో –

౪౮౭. “సరే హత్థేహి భఞ్జిత్వా, కత్వాన కుటిమచ్ఛిసం;
తేన మే సరభఙ్గోతి, నామం సమ్ముతియా అహు.

౪౮౮. “న మయ్హం కప్పతే అజ్జ, సరే హత్థేహి భఞ్జితుం;
సిక్ఖాపదా నో పఞ్ఞత్తా, గోతమేన యసస్సినా”తి. – ద్వే గాథా అభాసి;

తత్థ **సరే హత్థేహి భఞ్జిత్వాతి**, పుబ్బే తాపసకాలే సరతిణాని మమ హత్థేహి ఛిన్దిత్వా తిణకుటిం కత్వా **అచ్ఛిసం** వసిం, నిసీదిఞ్చేవ నిపజ్జిఞ్చ. **తేనాతి** కుటికరణత్థం సరానం భఞ్జనేన. **సమ్ముతియాతి** అన్వత్థసమ్ముతియా సరభఙ్గోతి, నామం అహు అహోసి.

న మయ్హం కప్పతే అజ్జాతి అజ్జ ఇదాని ఉపసమ్పన్నస్స మయ్హం **సరే** సరతిణే హత్థేహి భఞ్జితుం న కప్పతే న వట్టతి. కస్మా? **సిక్ఖాపదా నో పఞ్ఞత్తా, గోతమేన యసస్సినాతి**. తేన యం అమ్హాకం సత్థారా సిక్ఖాపదం పఞ్ఞత్తం, తం మయం జీవితహేతునాపి నాతిక్కమామాతి దస్సేతి.

ఏవం ఏకేన పకారేన తిణకుటికాయ అపటిసఙ్ఖరణే కారణం దస్సేత్వా ఇదాని అపరేనపి పరియాయేన నం దస్సేన్తో –

౪౮౯. “సకలం సమత్తం రోగం, సరభఙ్గో నాద్దసం పుబ్బే;
సోయం రోగో దిట్ఠో, వచనకరేనాతిదేవస్సా”తి. – ఇమం గాథమాహ;

తత్థ **సకలన్తి** సబ్బం. **సమత్తన్తి** సమ్పుణ్ణం, సబ్బభాగతో అనవసేసన్తి అత్థో. **రోగన్తి** దుక్ఖదుక్ఖతాదివసేన రుజనట్ఠేన రోగభూతం ఉపాదానక్ఖన్ధపఞ్చకం సన్ధాయ వదతి. **నాద్దసం పుబ్బేతి** సత్థు ఓవాదపటిలాభతో పుబ్బే న అద్దక్ఖిం. **సోయం రోగో దిట్ఠో, వచనకరేనాతిదేవస్సాతి** సమ్ముతిదేవా ఉపపత్తిదేవా విసుద్ధిదేవాతి సబ్బేపి దేవే అత్తనో సీలాదిగుణేహి అతిక్కమిత్వా ఠితత్తా అతిదేవస్స సమ్మాసమ్బుద్ధస్స ఓవాదపటికరేన సరభఙ్గేన సో అయం ఖన్ధపఞ్చకసఙ్ఖాతో రోగో విపస్సనాపఞ్ఞాసహితాయ మగ్గపఞ్ఞాయ పఞ్చక్ఖన్ధతో దిట్ఠో, పరిఞ్ఞాతోతి అత్థో. ఏతేన ఏవం అత్తభావకుటికాయమ్పి అనపేక్ఖో బాహిరం తిణకుటికం కథం పటిసఙ్ఖరిస్సతీతి దస్సేతి.

ఇదాని యం మగ్గం పటిపజ్జన్తేన మయా అయం అత్తభావరోగో యాథావతో దిట్ఠో, స్వాయం మగ్గో సబ్బబుద్ధసాధారణో. యేన నేసం ఓవాదధమ్మోపి మజ్ఝే భిన్నసువణ్ణసదిసో యత్థాహం పతిట్ఠాయ దుక్ఖక్ఖయం పత్తోతి ఏవం అత్తనో అరహత్తపటిపత్తిం బ్యాకరోన్తో –

౪౯౦.“యేనేవ మగ్గేన గతో విపస్సీ, యేనేవ మగ్గేన సిఖీ చ వేస్సభూ;

కకుసన్ధకోణాగమనో చ కస్సపో, తేనఞ్జసేన అగమాసి గోతమో.

౪౯౧.“వీతతణ్హా అనాదానా, సత్త బుద్ధా ఖయోగధా;

యేహాయం దేసితో ధమ్మో, ధమ్మభూతేహి తాదిభి.

౪౯౨.“చత్తారి అరియసచ్చాని, అనుకమ్పాయ పాణినం;

దుక్ఖం సముదయో మగ్గో, నిరోధో దుక్ఖసఙ్ఖయో.

౪౯౩.“యస్మిం నివత్తతే దుక్ఖం, సంసారస్మిం అనన్తకం;

భేదా ఇమస్స కాయస్స, జీవితస్స చ సఙ్ఖయా;

అఞ్ఞో పునబ్భవో నత్థి, సువిముత్తోమ్హి సబ్బధీ”తి. –

ఇమా గాథా అభాసి –

తత్థ **యేనేవ మగ్గేనాతి** యేనేవ సపుబ్బభాగేన అరియేన అట్ఠఙ్గికేన మగ్గేన. **గతోతి** పటిపన్నో నిబ్బానం అధిగతో. **విపస్సీతి** విపస్సీ సమ్మాసమ్బుద్ధో. **కకుసన్ధాతి** అవిభత్తికో నిద్దేసో. “కకుసన్ధకోణాగమనా”తిపి పాఠో. **తేనఞ్జసేనాతి** తేనేవ అఞ్జసేన అరియమగ్గేన.

అనాదానాతి అనుపాదానా అప్పటిసన్ధికా వా. **ఖయోగధాతి** నిబ్బానోగధా నిబ్బానపతిట్ఠా. **యేహాయం దేసితో ధమ్మోతి** యేహి సత్తహి సమ్మాసమ్బుద్ధేహి అయం సాసనధమ్మో దేసితో పవేదితో. **ధమ్మభూతేహీతి** ధమ్మకాయతాయ ధమ్మసభావేహి, నవలోకుత్తరధమ్మతో వా భూతేహి జాతేహి, ధమ్మం వా పత్తేహి. **తాదిభీతి**, ఇట్ఠాదీసు తాదిభావప్పత్తేహి.

“చత్తారి అరియసచ్చానీ”తిఆదినా తేహి దేసితం ధమ్మం దస్సేతి. తత్థ **చత్తారీతి** గణనపరిచ్ఛేదో. **అరియసచ్చానీతి** పరిచ్ఛిన్నధమ్మదస్సనం. వచనత్థతో పన అరియాని చ అవితథట్ఠేన సచ్చాని చాతి అరియసచ్చాని, అరియస్స వా భగవతో

సచ్చాని తేన దేసితత్తా, అరియభావకరాని వా సచ్చానీతి అరియసచ్చాని. కుచ్ఛితభావతో తుచ్ఛభావతో చ **దుక్ఖం,** ఉపాదానక్ఖన్ధపఞ్చకం. తం దుక్ఖం సముదేతి ఏతస్మాతి **సముదయో,** తణ్హా. కిలేసే మారేన్తో గచ్ఛతి, నిబ్బానత్థికేహి మగ్గీయతీతి వా **మగ్గో,** సమ్మాదిట్ఠిఆదయో అట్ఠ ధమ్మా. సంసారచారకసఙ్ఖాతో నత్థి ఏత్థ రోధో, ఏతస్మిం వా అధిగతే పుగ్గలస్స రోధాభావో హోతి, నిరుజ్ఝతి దుక్ఖమేత్థాతి వా **నిరోధో,** నిబ్బానం. తేనాహ "దుక్ఖసఙ్ఖయో"తి. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన **విసుద్ధిమగ్గే** వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో.

యస్మిన్తి యస్మిం నిరోధే నిబ్బానే అధిగతే. **నివత్తతేతి** అరియమగ్గభావనాయ సతి **అనన్తకం** అపరియన్తం ఇమస్మిం సంసారే జాతిఆదిదుక్ఖం న పవత్తతి ఉచ్ఛిజ్జతి, సో నిరోధోతి అయం ధమ్మభూతేహి సమ్మాసమ్బుద్ధేహి దేసితో ధమ్మోతి యోజనా. "**భేదా**"తిఆదినా "రోగో దిట్ఠో"తి దుక్ఖపరిఞ్ఞాయ సూచితం అత్తనో అరహత్తప్పత్తిం సరూపతో దస్సేతి. "యస్మిం నిబ్బత్తతే దుక్ఖ"న్తి పన పాఠే సకలగాథాయ తత్థాయం యోజనా – **యస్మిం** ఖన్ధాదిపటిపాటిసఙ్ఖాతే సంసారే ఇదం అనన్తకం జాతిఆదిదుక్ఖం నిబ్బత్తం, సో ఇతో దుక్ఖప్పత్తితో అఞ్ఞో పునప్పునం భవనభావతో పునబ్భవో. ఇమస్స జీవితిన్ద్రియస్స సఙ్ఖయా కాయసఙ్ఖాతస్స ఖన్ధపఞ్చకస్స భేదా వినాసా ఉద్ధం నత్థి, తస్మా సబ్బధి సబ్బేహి కిలేసేహి సబ్బేహి భవేహి సుట్ఠు విముత్తో విసంయుత్తో అమ్హీతి.

సరభఙ్గత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

సత్తకనిపాతవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. అట్ఠకనిపాతో

౧. మహాకచ్చాయనత్థేరగాథావణ్ణనా

అట్ఠకనిపాతే **కమ్మం బహుకన్తి**ఆదికా ఆయస్మతో మహాకచ్చాయనత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే గహపతిమహాసాలకులే నిబ్బత్తిత్వా వుద్ధిప్పత్తో, ఏకదివసం సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుణన్తో సత్థారా సంఖిత్తేన భాసితస్స విత్థారేన అత్థం విభజన్తానం అగ్గట్ఠానే ఠపియమానం ఏకం భిక్ఖుం దిస్వా, సయమ్పి తం ఠానం పత్థేన్తో పణిధానం కత్వా, దానాదీని పుఞ్ఞాని కత్వా, దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో సుమేధస్స భగవతో కాలే విజ్జాధరో హుత్వా ఆకాసేన గచ్ఛన్తో సత్థారం హిమవన్తపబ్బతే ఏకస్మిం వనసణ్డే నిసిన్నం దిస్వా పసన్నమానసో కణికారపుప్ఫేహి పూజం అకాసి.

సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన అపరాపరం సుగతీసుయేవ పరివత్తేన్తో కస్సపదసబలస్స కాలే బారాణసియం కులఘరే నిబ్బత్తిత్వా పరినిబ్బుతే భగవతి సువణ్ణచేతియకరణట్ఠానే సతసహస్సగ్ఘనికాయ సువణ్ణిట్ఠకాయ పూజం కత్వా, “భగవా మయ్హం నిబ్బత్తనిబ్బత్తట్ఠానే సరీరం సువణ్ణవణ్ణం హోతూ”తి పత్థనం అకాసి.

తతో యావజీవం కుసలకమ్మం కత్వా ఏకం బుద్ధన్తరం దేవమనుస్సేసు సంసరిత్వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే ఉజ్జేనియం రఞ్ఞో చణ్డపజ్జోతస్స పురోహితగేహే నిబ్బత్తి. తస్స నామగ్గహణదివసే మాతా “మయ్హం పుత్తో సువణ్ణవణ్ణో, అత్తనో నామం గహేత్వా ఆగతో”తి **కఞ్చనమాణవో** త్వేవ నామం అకాసి. సో వుడ్ఢిమన్వాయ తయో వేదే ఉగ్గహేత్వా పితు అచ్చయేన పురోహితట్ఠానం లభి. సో గోత్తవసేన **కచ్చాయనో**తి పఞ్ఞాయిత్థ. తం రాజా చణ్డపజ్జోతో బుద్ధుప్పాదం సుత్వా, “ఆచరియ, త్వం తత్థ గన్త్వా సత్థారం ఇధానేహీ”తి పేసేసి. సో అత్తట్ఠమో సత్థు సన్తికం ఉపగతో. తస్స సత్థా ధమ్మం దేసేతి. దేసనాపరియోసానే సో సత్తహి జనేహి సద్ధిం సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తే పతిట్ఠాసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అపం. థేర ౨.౫౪.౧-౨౭) –

“పదుముత్తరో నామ జినో, అనేజో అజితం జయో;
సతసహస్సే కప్పానం, ఇతో ఉప్పజ్జి నాయకో.

“వీరో కమలపత్తక్ఖో, ససఙ్కవిమలాననో;
కనకాచలసఙ్కాసో, రవిదిత్తిసమప్పభో.

“సత్తనేత్తమనోహారీ, వరలక్ఖణభూసితో;
సబ్బవాక్యపథాతీతో, మనుజామరసక్కతో.

“సమ్బుద్ధో బోధయం సత్తే, వాగీసో మధురస్సరో;
కరుణానిబన్ధసన్తానో, పరిసాసు విసారదో.

“దేసేతి మధురం ధమ్మం, చతుసచ్చూపసంహితం;

నిముగ్గే మోహపఙ్కమ్హి, సముద్ధరతి పాణినే.

“తదా ఏకచరో హుత్వా, తాపసో హిమవాలయో;
నభసా మానుసం లోకం, గచ్ఛన్తో జినమద్దసం.

“ఉపేచ్చ సన్తికం తస్స, అస్సోసిం ధమ్మదేసనం;
వణ్ణయన్తస్స వీరస్స, సావకస్స మహాగుణం.

“సంఖిత్తేన మయా వుత్తం, విత్థారేన పకాసయం;
పరిసం మఞ్చ తోసేతి, యథా కచ్చాయనో అయం.

“నాహం ఏవమిధేకచ్చం, అఞ్ఞం పస్సామి సావకం;
తస్మాతదగ్గే ఏసగ్గో, ఏవం ధారేథ భిక్ఖవో.

“తదాహం విమ్హితో హుత్వా, సుత్వా వాక్యం మనోరమం;
హిమవన్తం గమిత్వాన, ఆహిత్వా పుప్ఫసఞ్చయం.

“పూజేత్వా లోకసరణం, తం ఠానమభిపత్థయిం;
తదా మమాసయం ఞత్వా, బ్యాకాసి స రణఞ్జహో.

“పస్సథేతం ఇసివరం, నిద్ధన్తకనకత్తచం;
ఉద్ధగ్గలోమం పీణంసం, అచలం పఞ్జలిం ఠితం.

“హాసం సుపుణ్ణనయనం, బుద్ధవణ్ణగతాసయం;
ధమ్మజం ఉగ్గహదయం, అమతాసిత్తసన్నిభం.

“కచ్చానస్స గుణం సుత్వా, తం ఠానం పత్థయం ఠితో;
అనాగతమ్హి అద్ధానే, గోతమస్స మహామునే.

“తస్స ధమ్మేసు దాయాదో, ఓరసో ధమ్మనిమ్మితో;
కచ్చానో నామ నామేన, హేస్సతి సత్థు సావకో.

“బహుస్సుతో మహాఞాణీ, అధిప్పాయవిదూ మునే;
పాపుణిస్సతి తం ఠానం, యథాయం బ్యాకతో మయా.

“సతసహస్సితో కప్పే, యం కమ్మమకరిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“దుపే భవే సంసరామి, దేవత్తే అథ మానుసే;
అఞ్ఞం గతిం న గచ్ఛామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“దుపే కులే పజాయామి, ఖత్తియే అథ బ్రాహ్మణే;
నీచే కులే న జాయామి, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“పచ్ఛిమే చ భవే దాని, జాతో ఉజ్జేనియం పురే;
పజ్జోతస్స చ చణ్డస్స, పురోహితదిజాధినో.

“పుత్తో తిరిటివచ్ఛస్స, నిపుణో వేదపారగూ;
మాతా చ చన్దిమా నామ, కచ్చానోహం వరత్తచో.

“వీమంసనత్థం బుద్ధస్స, భూమిపాలేన పేసితో;
దిస్వా మోక్ఖపురద్వారం, నాయకం గుణసఞ్చయం.

“సుత్వా చ విమలం వాక్యం, గతిపఙ్కవిసోసనం;
పాపుణిం అమతం సన్తం, సేసేహి సహ సత్తహి.

“అధిప్పాయవిదూ జాతో, సుగతస్స మహామతే.
ఠపితో ఏతదగ్గే చ, సుసమిద్ధమనోరథో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అథ సత్థా “ఏథ, భిక్ఖవో”తి హత్థం పసారేసి. తే తావదేవ ద్వఙ్గులమత్తకేసమస్సుకా ఇద్ధిమయపత్తచీవరధరా వస్ససట్ఠికత్థేరా వియ అహేసుం. ఏవం థేరో సదత్థం నిప్ఫాదేత్వా, “భన్తే, రాజా పజ్జోతో తుమ్హాకం పాదే వన్దితుం ధమ్మఞ్చ సోతుం ఇచ్ఛతీ”తి సత్థు ఆరోచేసి. సత్థా, “త్వంయేవ, భిక్ఖు, తత్థ గచ్ఛ, తయి గతేపి రాజా పసీదిస్సతీ”తి ఆహ. థేరో సత్థు ఆణాయ అత్తట్ఠమో తత్థ గన్త్వా రాజానం పసాదేత్వా అవన్తీసు సాసనం పతిట్ఠాపేత్వా పున సత్థు సన్తికమేవ గతో. సో ఏకదివసం సమ్బహులే భిక్ఖూ సమణధమ్మం పహాయ కమ్మారామే సఙ్గణికారామే రసతణ్హానుగతే చ పమాదవిహారినో దిస్వా తేసం ఓవాదవసేన –

౪౯౪.“కమ్మం బహుకం న కారయే, పరివజ్జేయ్య జనం న ఉయ్యమే;
సో ఉస్సుక్కో రసానుగిద్ధో, అత్థం రిఞ్చతి యో సుఖాధివాహో.

౪౯౫.“పఙ్కోతి హి నం అవేదయుం, యాయం వన్దనపూజనా కులేసు;
సుఖుమం సల్లం దురుబ్బహం, సక్కారో కాపురిసేన దుజ్జహో”తి. –

ద్వే గాథా అభాసి.

తత్థ **కమ్మం బహుకం న కారయే**తి నవావాసకారాపనాదిం సమణధమ్మకరణస్స పరిబన్ధభూతం మహన్తం నవకమ్మం న పట్ఠపేయ్య, ఖుద్దకం అప్పసమారమ్భం ఖణ్డఫుల్లపటిసఙ్ఖరణాదిం సత్థు వచనపటిపూజనత్థం కాతబ్బమేవ. **పరివజ్జేయ్య జన**న్తి గణసఙ్గణికవసేన జనం వివజ్జేయ్య. జనన్తి వా యాదిసం సంసేవతో భజతో పయిరుపాసతో కుసలా ధమ్మా పరిహాయన్తి, అకుసలా ధమ్మా అభివడ్ఢన్తి, తాదిసం అకల్యాణమిత్తభూతం జనం పరివజ్జేయ్య. **న ఉయ్యమే**తి, పచ్చయుప్పాదనత్థం కులసఙ్గణ్హనవసేన న వాయమేయ్య, యస్మా **సో ఉస్సుక్కో రసానుగిద్ధో, అత్థం రిఞ్చతి యో సుఖాధివాహో**తి యో రసానుగిద్ధో రసతణ్హావసికో భిక్ఖు పచ్చయుప్పాదనపసుతో, సో కులసఙ్గణ్హనత్థం ఉస్సుక్కో, తేసు సుఖితేసు సుఖితో, దుక్ఖితేసు దుక్ఖితో, ఉప్పన్నేసు కిచ్చకరణీయేసు అత్తనా యోగం ఆపజ్జతి, యో సుఖాధివాహో సమథవిపస్సనామగ్గఫలనిబ్బానసుఖావహో సీలాదిఅత్థో, తం రిఞ్చతి పజహతి ఏకంసేన అత్తానం తతో వివేచేతీతి అత్థో.

ఏవం పఠమగాథాయ “కమ్మారామతం సఙ్గణికారామతం పచ్చయగేధఞ్చ వజ్జేథా”తి ఓవదిత్వా ఇదాని సక్కారాభిలాసం గరహన్తో దుతియం గాథమాహ. తస్సత్థో – యా అయం భిక్ఖాయ ఉపగతానం పబ్బజితానం కులేసు గేహవాసీహి గుణసమ్భావనాయ కరీయమానా వన్దనా పూజనా చ, యస్మా తం అభావితత్తానం ఓసీదాపనట్ఠేన మలినభావకరణట్ఠేన చ **పఙ్కో** కద్దమోతి బుద్ధాదయో అరియా **పవేదయుం** అబ్భఞ్ఞంసు పవేదేసుం వా, యస్మా చ అపరిఞ్ఞాతక్ఖన్ధానం అన్ధపుథుజ్జనానం సక్కారాభిలాసం దువిఞ్ఞేయ్యసభావతాయ పీళాజననతో అన్తో తుదనతో దురుద్ధరణతో చ **సుఖుమం సల్లం దురుబ్బహం** పవేదయుం, తతో ఏవ సక్కారో కాపురిసేన **దుజ్జహో** దుప్పజహేయ్యో తస్స పహానపటిపత్తియా అప్పటిపజ్జనతో. సక్కారాభిలాసప్పహానేన హి సక్కారో పహీనో హోతి, తస్మా తస్స పహానాయ ఆయోగో కరణీయోతి దస్సేతి –

౪౯౬.“న పరస్సుపనిధాయ, కమ్మం మచ్చస్స పాపకం;
అత్తనా తం న సేవేయ్య, కమ్మబన్ధూ హి మాతియా.

౪౯౭.“న పరే వచనా చోరో, న పరే వచనా ముని;
అత్తా చ నం యథా వేది, దేవాపి నం తథా విదూ.

౪౯౮.“పరే చ న విజానన్తి, మయమేత్థ యమామసే;
యే చ తత్థ విజానన్తి, తతో సమ్మన్తి మేధగా.

౪౯౯.“జీవతే వాపి సప్పఞ్ఞో, అపి విత్తపరిక్ఖయో;
పఞ్ఞాయ చ అలాభేన, విత్తవాపి న జీవతి.

౫౦౦.“సబ్బం సుణాతి సోతేన, సబ్బం పస్సతి చక్ఖునా;
న చ దిట్ఠం సుతం ధీరో, సబ్బం ఉజ్ఝితుమరహతి.

౫౦౧.“చక్ఖుమాస్స యథా అన్ధో, సోతవా బధిరో యథా;
పఞ్ఞవాస్స యథా మూగో, బలవా దుబ్బలోరివ;

అథ అత్థే సముప్పన్నే, సయేథ మతసాయిక”న్తి. –

ఇమా ఛ గాథా రఞ్ఞో పజ్జోతస్స ఓవాదవసేన అభాసి. సో కిర బ్రాహ్మణే సద్దహిత్వా పసుఘాతయఞ్ఞం కారేతి, కమ్మం అసోధేత్వావ అచోరే చోరసఞ్ఞాయ దణ్డేసి, అట్టకరణే చ అస్సామికే సామికే కరోతి, సామికే చ అస్సామికే. తతో నం థేరో వివేచేతుం **“న పరస్సా”**తిఆదినా ఛ గాథా అభాసి.

తత్థ **న పరస్సుపనిధాయ, కమ్మం మచ్చస్స పాపక**న్తి పరస్స మచ్చస్స సత్తస్స ఉపనిధాయ ఉద్దిస్స కారణం కత్వా పాపకం వధబన్ధాదికమ్మం న సేవేయ్య, పరేన న కారాపేయ్యాతి అత్థో. **అత్తనా తం న సేవేయ్యా**తి అత్తనాపి తం పాపకం న కరేయ్య. కస్మా? **కమ్మబన్ధూ హి మాతియా** ఇమే మాతియా మచ్చా కమ్మదాయాదా, తస్మా అత్తనా చ కిఞ్చి పాపకమ్మం న కరేయ్య, పరేనపి న కారాపేయ్యాతి అత్థో.

న పరే వచనా చోరోతి అత్తనా చోరియం అకత్వా పరవచనా పరస్స వచనమత్తేన చోరో నామ న హోతి, తథా **న పరే వచనా ముని** పరస్స వచనమత్తేన ముని సువిసుద్ధకాయవచీమనోసమాచారో న హోతి. ఏత్థ హి **పరే**తి విభత్తిఅలోపం కత్వా నిద్దేసో. కేచి పన “పరేసన్తి వత్తబ్బే పరేతి సం-కారలోపం కత్వా నిద్దిట్ఠ”న్తి వదన్తి. **అత్తా చ నం యథా వేదీ**తి నం సత్తం తస్స అత్తా చిత్తం యథా “అహం పరిసుద్ధో, అపరిసుద్ధో వా”తి యాథావతో అవేది జానాతి. **దేవాపి నం తథా విదూ**తి విసుద్ధిదేవా, ఉపపత్తిదేవా చ తథా విదూ విదన్తి జానన్తి, తస్మా సయం తాదిసా దేవా చ పమాణం సుద్ధాసుద్ధానం సుద్ధాసుద్ధభావజాననే, న యే కేచి ఇచ్ఛాదోసపరేతా సత్తాతి అధిప్పాయో.

పరేతి పణ్డితే ఠపేత్వా తతో అఞ్ఞే, కుసలాకుసలసావజ్జానవజ్జం కమ్మం కమ్మఫలం కాయస్స అసుభతం సఙ్ఖారానం అనిచ్చతం అజానన్తా ఇధ పరే నామ. తే **మయమేత్థ** ఇమస్మిం జీవలోకే **యమామ** ఉపరమామ, “సతతం సమితం మచ్చు సన్తికం గచ్ఛామా”తి న జానన్తి. **యే చ తత్థ విజానన్తీ**తి యే చ తత్థ పణ్డితా “మయం మచ్చు సమీపం గచ్ఛామా”తి విజానన్తి. **తతో సమ్మన్తి మేధగా**తి ఏవఞ్హి తే జానన్తా మేధగానం పరవిహింసనానం వూపసమాయ పటిపజ్జన్తి, అత్తనా పరే చ అఞ్ఞే న మేధన్తి న బాధేన్తీతి అత్థో. త్వం పన జీవితనిమిత్తం అచోరే చోరే కరోన్తోపి దణ్డనేన సామికే అస్సామికే కరోన్తోపి ధనజానియా బాధసి పఞ్ఞాపేకల్లతో. తథా అకరోన్తోపి **జీవతే వాపి సప్పఞ్ఞో, అపి విత్తపరిక్ఖయో** పరిక్ఖీణధనోపి సప్పఞ్ఞజాతికో ఇతరీతరసన్తోసేన సన్తుట్ఠో అనవజ్జాయ జీవికాయ జీవతియేవ. తస్స హి జీవితం నామ. తేనాహ భగవా – “పఞ్ఞాజీవిం జీవితమాహు సేట్ఠ”న్తి (సం॰ ని॰ ౧.౭౩, ౨౪౬; సు॰ ని॰ ౧౮౪). దుమ్మేధపుగ్గలో పన పఞ్ఞాయ చ అలాభేన దిట్ఠధమ్మికం సమ్పరాయికఞ్చ అత్థం విరాధేన్తో విత్తవాపి న జీవతి గరహాదిపవత్తియా జీవన్తో నామ న హోతి, అనుపాయఞ్ఞుతాయ యథాధిగతం ధనం నాసేన్తో జీవితమ్పి సన్ధారేతుం న సక్కోతియేవ.

ఇమా కిర చతస్సోపి గాథా థేరో సుపినన్తేన రఞ్ఞో కథేసి. రాజా సుపినం దిస్వా థేరం నమస్సన్తోయేవ పటిబుజ్ఝిత్వా పభాతాయ రత్తియా థేరం ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా అత్తనా దిట్ఠనియామేన సుపినం కథేసి. తం సుత్వా థేరో తా గాథా పచ్చనుభాసిత్వా **“సబ్బం సుణాతీ”**తిఆదినా ద్వీహి గాథాహి రాజానం ఓవది. తత్థ **సబ్బం సుణాతి సోతేనా**తి ఇధ సోతబ్బం సద్దం ఆపాథగతం సబ్బం సుభాసితం దుబ్భాసితఞ్చ అబధిరో సోతేన సుణాతి. తథా సబ్బం రూపం సున్దరం అసున్దరమ్పి చక్ఖునా అనన్ధో పస్సతి, అయమిన్ద్రియానం సభావో. తత్థ పన **న చ దిట్ఠం సుతం ధీరో, సబ్బం ఉజ్ఝితు**న్తి చ నిదస్సనమత్తమేతం. యఞ్హి తం దిట్ఠం సుతం వా, న తం సబ్బం ధీరో సప్పఞ్ఞో ఉజ్ఝితుం పరిచ్ఛజితుం గహేతుం వా

అరహతి. గుణాగుణం పన తత్థ ఉపపరిక్ఖిత్వా ఉజ్ఝితబ్బమేవ ఉజ్ఝితుం గహేతబ్బఞ్చ గహేతుం అరహతి, తస్మా **చక్ఖుమాస్స యథా అన్ధో** చక్ఖుమాపి సమానో ఉజ్ఝితబ్బే దిట్ఠే అన్ధో యథా అస్స అపస్సన్తో వియ భవేయ్య, తథా ఉజ్ఝితబ్బే సుతే సోతవాపి బధిరో యథా అస్స అసుణన్తో వియ భవేయ్య. **పఞ్ఞవాస్స యథా మూగో**తి విచారణపఞ్ఞాయ పఞ్ఞవా వచనకుసలోపి అవత్తబ్బే మూగో వియ భవేయ్య. **బలవా** థామసమ్పన్నోపి అకత్తబ్బే దుబ్బలోరివ, రకారో పదసన్ధికరో, అసమత్థో వియ భవేయ్య. **అథ అత్థే సముప్పన్నే, సయేథ మతసాయికన్తి** అత్తనా కాతబ్బకిచ్చే ఉప్పన్నే ఉపట్ఠితే మతసాయికం సయేథ, మతసాయికం సయిత్వాపి తం కిచ్చం తీరేతబ్బమేవ, న విరాధేతబ్బం. అథ వా **అథ అత్థే సముప్పన్నే**తి అత్తనా అకరణీయే అత్థే కిచ్చే ఉప్పన్నే ఉపట్ఠితే మతసాయికం సయేథ, మతసాయికం సయిత్వాపి తం న కాతబ్బమేవ. న హి పణ్డితో అయుత్తం కాతుమరహతీతి ఏవం థేరేన ఓవదితో రాజా అకత్తబ్బం పహాయ కాతబ్బేయేవ యుత్తప్పయుత్తో అహోసీతి.

మహాకచ్చాయనత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. సిరిమిత్తత్థేరగాథావణ్ణనా

అక్కోధనోతిఆదికా ఆయస్మతో సిరిమిత్తత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినిత్వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రాజగహే మహద్ధనకుటుమ్బికస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **సిరిమిత్తో**తి లద్ధనామో. తస్స కిర మాతా సిరిగుత్తస్స భగినీ. తస్స వత్థు **ధమ్మపదవణ్ణనాయం** (ధ. ప. అట్ఠ. ౧.గరహదిన్నవత్థు) ఆగతమేవ. సో సిరిగుత్తస్స భాగినేయ్యో సిరిమిత్తో వయప్పత్తో సత్థు ధనపాలదమనే లద్ధప్పసాదో పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ అరహత్తం పత్తో. ఏకదివసం పాతిమోక్ఖం ఉద్దిసితుం ఆసనం అభిరుహిత్వా చిత్తబీజనిం గహేత్వా నిసిన్నో భిక్ఖూనం ధమ్మం కథేసి. కథేన్తో చ ఉళారతరే గుణే విభజిత్వా దస్సేన్తో –

౫౦౨.“అక్కోధనోనుపనాహీ, అమాయో రిత్తపేసుణో;
స వే తాదిసకో భిక్ఖు, ఏవం పేచ్చ న సోచతి.

౫౦౩.“అక్కోధనోనుపనాహీ, అమాయో రిత్తపేసుణో;
గుత్తద్వారో సదా భిక్ఖు, ఏవం పేచ్చ న సోచతి.

౫౦౪.“అక్కోధనోనుపనాహీ, అమాయో రిత్తపేసుణో;
కల్యాణసీలో సో భిక్ఖు, ఏవం పేచ్చ న సోచతి.

౫౦౫.“అక్కోధనోనుపనాహీ, అమాయో రిత్తపేసుణో;
కల్యాణమిత్తో సో భిక్ఖు, ఏవం పేచ్చ న సోచతి.

౫౦౬.“అక్కోధనోనుపనాహీ, అమాయో రిత్తపేసుణో;
కల్యాణపఞ్ఞో సో భిక్ఖు, ఏవం పేచ్చ న సోచతి.

౫౦౭.“యస్స సద్ధా తథాగతే, అచలా సుప్పతిట్ఠితా;

సీలఞ్చ యస్స కల్యాణం, అరియకన్తం పసంసితం.

౨౦౮.“సఙ్ఘే పసాదో యస్సత్థి, ఉజుభూతఞ్చ దస్సనం;

అదలిద్దోతి తం ఆహు, అమోఘం తస్స జీవితం.

౨౦౯.“తస్మా సద్ధఞ్చ సీలఞ్చ, పసాదం ధమ్మదస్సనం;

అనుయుఞ్జేథ మేధావీ, సరం బుద్ధాన సాసన”న్తి. – ఇమా గాథా అభాసి;

తత్థ **అక్కోధనో**తి అకుజ్ఝనసీలో. ఉపట్ఠితే హి కోధుప్పత్తినిమిత్తే అధివాసనఖన్తియం ఠత్వా కోపస్స అనుప్పాదకో. **అనుపనాహీ**తి న ఉపనాహకో, పరేహి కతం అపరాధం పటిచ్చ “అక్కోచ్ఛి మం అవధి మం, అజిని మం అహాసి మే”తిఆదినా (ధ. ప. 3; మహావ. ౪౬౪; మ. ని. ౩.౨౩౭) కోధస్స అనుపనయ్హనసీలో. సన్తదోసపటిచ్ఛాదనలక్ఖణాయ మాయాయ అభావతో **అమాయో**. పిసుణవాచావిరహితతో **రిత్తపేసుణో, స వే తాదిసకో భిక్ఖూ**తి సో తథారూపో తథాజాతికో యథావుత్తగుణసమన్నాగతో భిక్ఖు . ఏవం యథావుత్తపటిపత్తియా **పేచ్చ** పరలోకే న సోచతి సోకనిమిత్తస్స అభావతో. చక్ఖుద్వారాదయో కాయద్వారాదయో చ గుత్తా పిహితా సంవుతా ఏతస్సాతి **గుత్తద్వారో. కల్యాణసీలో**తి సున్దరసీలో సువిసుద్ధసీలో. **కల్యాణమిత్తో**తి –

“పియో గరుభావనియో, వత్తా చ వచనక్ఖమో;

గమ్భీరఞ్చ కథం కత్తా, నో చట్ఠానే నియోజయే”తి. (అ. ని. ౭.౩౭) –

ఏవం విభావితలక్ఖణో కల్యాణమిత్తో ఏతస్సాతి కల్యాణమిత్తో. **కల్యాణపఞ్ఞో**తి సున్దరపఞ్ఞో. యదిపి పఞ్ఞా నామ అసున్దరా నత్థి, నియ్యానికాయ పన పఞ్ఞాయ వసేన ఏవం వుత్తం

ఏవమేత్థ కోధాదీనం విక్ఖమ్భనవసేన సముచ్ఛేదవసేన చ అక్కోధనాదిముఖేన, పుగ్గలాధిట్ఠానాయ గాథాయ సమ్మాపటిపత్తిం దస్సేత్వా ఇదాని నిప్పత్తితలోకుత్తరసద్ధాదికే ఉద్ధరిత్వా పుగ్గలాధిట్ఠానాయ ఏవ గాథాయ సమ్మాపటిపత్తిం దస్సేన్తో **‘‘యస్స సద్ధా’’**తిఆదిమాహ. తస్సత్థో – **యస్స** పుగ్గలస్స **తథాగతే** సమ్మాసమ్బుద్ధే “ఇతిపి సో భగవా”తిఆదినయప్పవత్తా మగ్గేనాగతసద్ధా, తతో ఏవ **అచలా** అవికమ్పా సుట్ఠు పతిట్ఠితా. “అత్థీ”తి, పదం ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. **అరియకన్త**న్తి అరియానం కన్తం పియాయితం భవన్తరేపి అవిజహనతో. **పసంసిత**న్తి బుద్ధాదీహి పసట్ఠం, వణ్ణితం థోమితం అత్థీతి యోజనా. తం పనేతం సీలం గహట్ఠసీలం పబ్బజితసీలన్తి దువిధం. తత్థ గహట్ఠసీలం నామ పఞ్చసిక్ఖాపదసీలం, యం గహట్ఠేన రక్ఖితుం సక్కా. పబ్బజితసీలం నామ దససిక్ఖాపదసీలం ఉపాదాయ సబ్బం చతుపారిసుద్ధిసీలం, తయిదం సబ్బమ్పి అఖణ్డాదిభావేన అపరామట్ఠతాయ “కల్యాణ”న్తి వేదితబ్బం.

సఙ్ఘే పసాదో యస్సత్థీతి “సుప్పటిపన్నో భగవతో సావకసఙ్ఘో”తిఆదినా అరియసఙ్ఘే పసాదో సద్ధా యస్స పుగ్గలస్స అత్థి అచలో సుప్పతిట్ఠితోతి ఆనేత్వా యోజేతబ్బం. **ఉజుభూతఞ్చ దస్సన**న్తి దిట్ఠివఙ్కాభావతో కిలేసవఙ్కాభావతో చ ఉజుభూతం. అకుటిలం అజిమ్హం కమ్మస్సకతాదస్సనఞ్చేవ సప్పచ్చయనామరూపదస్సనఞ్చాతి దువిధమ్పి దస్సనం యస్స అత్థి అచలం సుప్పతిట్ఠితన్తి యోజనా. **అదలిద్దోతి తం ఆహు** సద్ధాధనం, సీలధనం, సుతధనం, చాగధనం, పఞ్ఞాధనన్తి ఇమేసం

సువిసుద్ధానం ధనానం అత్థితాయ “అదలిద్దో”తి తం తాదిసం పుగ్గలం బుద్ధాదయో అరియా ఆహు. **అమోఘం తస్స జీవితం** తస్స తథారూపస్స జీవితం దిట్ఠధమ్మికాదిఅత్థాధిగమేన అమోఘం అవఞ్ఝం సఫలమేవాతి ఆహూతి అత్థో.

తస్మాతి , యస్మా యథావుత్తసద్ధాదిగుణసమన్నాగతో పుగ్గలో “అదలిద్దో అమోఘజీవితో”తి వుచ్చతి, తస్మా అహమ్పి తథారూపో భవేయ్యన్తి. **సద్ధఞ్చ...పే.... సాసనన్**తి “సబ్బపాపస్స అకరణ”న్తిఆదినా (ధ. ప. ౧౮౩; దీ. ని. ౨.౯౦) వుత్తం బుద్ధానం సాసనం అనుస్సరన్తో కులపుత్తో వుత్తప్పభేదం సద్ధఞ్చేవ సీలఞ్చ ధమ్మదస్సనహేతుకం ధమ్మే సునిచ్ఛయా విమోక్ఖభూతం పసాదఞ్చ అనుయుఞ్జేయ్య వడ్ఢేయ్యాతి.

ఏవం థేరో భిక్ఖూనం ధమ్మదేసనాముఖేన అత్తని విజ్జమానే గుణే పకాసేన్తో అఞ్ఞం బ్యాకాసి.

సిరిమిత్తత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. మహాపన్థకత్థేరగాథావణ్ణనా

యదా పఠమమద్దక్ఖిన్తిఆదికా ఆయస్మతో మహాపన్థకత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే హంసవతీనగరే విభవసమ్పన్నో కుటుమ్బియో హుత్వా ఏకదివసం సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుణన్తో సత్థారం ఏకం భిక్ఖుం సఞ్ఞావివట్టకుసలానం అగ్గట్ఠానే ఠపేన్తం దిస్వా సయమ్పి తం ఠానన్తరం పత్థేన్తో బుద్ధప్పముఖస్స భిక్ఖుసఙ్ఘస్స సత్తాహం మహాదానం పవత్తేత్వా, “భన్తే, యం భిక్ఖుం తుమ్హే ఇతో సత్తదివసమత్థకే – ‘సఞ్ఞావివట్టకుసలానం అయం మమ సాసనే అగ్గో’తి ఏతదగ్గే ఠపయిత్థ, అహమ్పి ఇమస్స అధికారకమ్మస్స బలేన సో భిక్ఖు వియ అనాగతే ఏకస్స బుద్ధస్స సాసనే అగ్గో భవేయ్య”న్తి పత్థనం అకాసి. కనిట్ఠభాతా పనస్స తథేవ భగవతి అధికారకమ్మం కత్వా మనోమయస్స కాయస్సాభినిమ్మానం చేతోవివట్టకోసల్లన్తి ద్విన్నం అఙ్గానం వసేన వుత్తనయేనేవ పణిధానం అకాసి. భగవా ద్విన్నమ్పి పత్థనం అనన్తరాయేన సమిజ్ఝనభావం దిస్వా “అనాగతే కప్పసతసహస్సమత్థకే గోతమస్స నామ సమ్మాసమ్బుద్ధస్స సాసనే తుమ్హాకం పత్థనా సమిజ్ఝిస్సతీ”తి బ్యాకాసి.

తే ఉభోపి జనా తత్థ యావజీవం పుఞ్ఞాని కత్వా తతో చుతో దేవలోకే నిబ్బత్తింసు. తత్థ మహాపన్థకస్స అన్తరాకతం కల్యాణధమ్మం న కథీయతి. చూళపన్థకో పన కస్సపస్స భగవతో సాసనే పబ్బజిత్వా వీసతి వస్ససహస్సాని ఓదాతకసిణకమ్మం కత్వా దేవపురే నిబ్బత్తి. అపదానే పన “చూళపన్థకో పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే తాపసో హుత్వా హిమవన్తే వసన్తో తత్థ భగవన్తం దిస్వా పుప్ఫచ్ఛత్తేన పూజం అకాసీ”తి ఆగతం. తేసం దేవమనుస్సేసు సంసరన్తానంయేవ కప్పసతసహస్సం అతిక్కన్తం. అథ అమ్హాకం సత్థా అభిసమ్బోధిం పత్వా పవత్తితవరధమ్మచక్కో రాజగహం ఉపనిస్సాయ వేళువనే మహావిహారే విహరతి.

తేన చ సమయేన రాజగహే ధనసేట్ఠిస్స ధీతా అత్తనో దాసేన సద్ధిం సన్థవం కత్వా ఞాతకేహి భీతా హత్థసారం గహేత్వా తేన సద్ధిం పలాయిత్వా అఞ్ఞత్థ వసన్తీ తం పటిచ్చ గబ్భం లభిత్వా పరిపక్కగబ్భా “ఞాతిఘరం గన్త్వా విజాయిస్సామీ”తి గచ్ఛన్తీ అన్తరామగ్గేయేవ పుత్తం విజాయిత్వా సామినా నివత్తితా పుబ్బే వసితట్ఠానే వసన్తీ పుత్తస్స పన్థే జాతత్తా **పన్థకో**తి, నామం అకాసి. తస్మిం ఆధావిత్వా విధావిత్వా విచరణకాలే తమేవ పటిచ్చ దుతియం గబ్భం పటిలభిత్వా పరిపక్కగబ్భా పుబ్బే వుత్తనయేనేవ అన్తరామగ్గే పుత్తం విజాయిత్వా సామినా నివత్తితా జేట్ఠపుత్తస్స **మహాపన్థకో**తి కనిట్ఠస్స **చూళపన్థకో**తి

నామం కత్వా యథావసితట్ఠానేయేవ వసన్తీ అనుక్కమేన దారకేసు వడ్ఢన్తేసు తేహి, “అమ్మ, అయ్యకకులం నో దస్సేహీ”తి నిబన్ధియమానా దారకే మాతాపితూనం సన్తికం పేసేసి. తతో పట్ఠాయ దారకా ధనసేట్ఠినో గేహే వడ్ఢన్తి. తేసు చూళపన్థకో అతిదహరో. మహాపన్థకో పన అయ్యకేన సద్ధిం భగవతో సన్తికం గతో సత్థారం దిస్వా సహ దస్సనేన పటిలద్ధసద్ధో ధమ్మం సుత్వా ఉపనిస్సయసమ్పన్నతాయ పబ్బజితుకామో హుత్వా పితామహం ఆపుచ్ఛి. సో సత్థు తమత్థం ఆరోచేత్వా తం పబ్బాజేసి. సో పబ్బజిత్వా బహుం బుద్ధవచనం ఉగ్గణ్హిత్వా పరిపుణ్ణవస్సో ఉపసమ్పజ్జిత్వా యోనిసోమనసికారే కమ్మం కరోన్తో విసేసతో చతున్నం అరూపజ్ఝానానం లాభీ హుత్వా తతో వుట్ఠాయ విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తం పాపుణి. ఇతి సో సఞ్ఞావివట్టకుసలానం అగ్గో జాతో. సో ఝానసుఖేన ఫలసుఖేన వీతినామేన్తో ఏకదివసం అత్తనో పటిపత్తిం పచ్చవేక్ఖిత్వా అధిగతసమ్పత్తిం పటిచ్చ సఞ్జాతసోమనస్సో సీహనాదం నదన్తో –

౫౧౦.“యదా పఠమమద్దక్ఖిం, సత్థారమకుతోభయం;

తతో మే అహు సంవేగో, పస్సిత్వా పురిసుత్తమం.

౫౧౧.“సిరిం హత్థేహి పాదేహి, యో పణామేయ్య ఆగతం;

ఏతాదిసం సో సత్థారం, ఆరాధేత్వా విరాధయే.

౫౧౨.“తదాహం పుత్తదారఞ్చ, ధనధఞ్ఞఞ్చ ఛడ్డయిం;

కేసమస్సూని ఛేదేత్వా, పబ్బజిం అనగారియం.

౫౧౩.“సిక్ఖాసాజీవసమ్పన్నో, ఇన్ద్రియేసు సుసంవుతో;

నమస్సమానో సమ్బుద్ధం, విహాసిం అపరాజితో.

౫౧౪.“తతో మే పణిధీ ఆసి, చేతసో అభిపత్థితో;

న నిసీదే ముహుత్తమ్పి, తణ్హాసల్లే అనూహతే.

౫౧౫.“తస్స మేవం విహరతో, పస్స వీరియపరక్కమం;

తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా, కతం బుద్ధస్స సాసనం.

౫౧౬.“పుబ్బేనివాసం జానామి, దిబ్బచక్ఖు విసోధితం;

అరహా దక్ఖిణేయ్యోమ్హి, విప్పముత్తో నిరూపధి.

౫౧౭.“తతో రత్యావివసానే, సూరియుగ్గమనం పతి;

సబ్బం తణ్హం విసోసేత్వా, పల్లఙ్కేన ఉపావిసి”న్తి. – ఇమా గాథా అభాసి;

తత్థ **యదాతి** యస్మిం కాలే. **పఠమన్తి** ఆదితో. **అద్దక్ఖిన్తి** పస్సిం, **సత్థారన్తి**, భగవన్తం. **అకుతోభయన్తి** నిబ్భయం. అయఞ్హేత్థ అత్థో – సబ్బేసం భయహేతూనం బోధిమూలేయేవ పహీనత్తా కుతోచిపి భయాభావతో **అకుతోభయం** నిబ్భయం, చతువేసారజ్జవిసారదం దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికపరమత్థేహి వేనేయ్యానం యథారహమనుసాసనతో **సత్థారం**

సమ్మాసమ్బుద్ధం మయ్హం పితామహేన సద్ధిం గన్త్వా యాయ వేలాయ సబ్బపఠమం పస్సిం, తం **పురిసుత్తమం** సదేవకే లోకే అగ్గపుగ్గలం పస్సిత్వా తతో దస్సనహేతు **తతో** దస్సనతో పచ్ఛా "ఏత్తకం కాలం సత్థారం దట్ఠుం ధమ్మఞ్చ సోతుం నాలత్థ"న్తి మయ్హం **సంవేగో అహు** సహోత్తప్పం ఞాణం ఉప్పజ్జి. ఉప్పన్నసంవేగో పనాహం ఏవం చిన్తేసిన్తి దస్సేతి **సిరిం హత్థేహీ**తి గాథాయ. తస్సత్థో – **యో** విభవత్థికో పురిసో "ఉపట్ఠాయికో హుత్వా తవ సన్తికే వసిస్సామీ"తి సవిగ్గహం సిరిం సయనే ఉపగతం హత్థేహి చ పాదేహి చ కోట్టేన్తో **పణామేయ్య** నీహరేయ్య, **సో** తథారూపో అలక్ఖికపురిసో ఏతాదిసం **సత్థారం** సమ్మాసమ్బుద్ధం **ఆరాధేత్వా** ఇమస్మిం నవమే ఖణే పటిలభిత్వా **విరాధయే** తస్స ఓవాదాకరణేన తం విరజ్ఝేయ్య, అహం పనేవం న కరోమీతి అధిప్పాయో. తేనాహ **''తదాహం...పే.... అనగారియ''**న్తి. తత్థ **ఛడ్డయి**న్తి, పజహిం. "ఛడ్డియ"న్తిపి పాఠో. నను అయం థేరో దారపరిగ్గహం అకత్వావ పబ్బజితో, సో కస్మా "పుత్తదారఞ్చ ఛడ్డయి"న్తి అవోచాతి? యథా నామ పురిసో అనిబ్బత్తఫలమేవ రుక్ఖం ఛిన్దన్తో అచ్ఛిన్నే తతో లద్ధఫలేహి పరిహీనో నామ హోతి. ఏవంసమ్పదమిదం దట్ఠబ్బం.

సిక్ఖాసాజీవసమాపన్నోతి యా అధిసీలసిక్ఖా, తాయ చ, యత్థ భిక్ఖూ సహ జీవన్తి, ఏకజీవికా సభాగవుత్తినో హోన్తి, తేన భగవతా పఞ్ఞత్తసిక్ఖాపదసఙ్ఖాతేన సాజీవేన చ సమన్నాగతో సిక్ఖనభావేన సమఙ్గీభూతో, సిక్ఖం పరిపూరేన్తో సాజీవఞ్చ అవీతిక్కమన్తో హుత్వా తదుభయం సమ్పాదేన్తోతి అత్థో. తేన సువిసుద్ధే పాతిమోక్ఖే సీలే పతిట్ఠితభావం దస్సేతి. **ఇన్ద్రియేసు సుసంవుతో**తి మనచ్ఛట్ఠేసు ఇన్ద్రియేసు సుట్ఠు సంవుతో. రూపాదివిసయేసు ఉప్పజ్జనకానం అభిజ్ఝాదీనం పవత్తినివారణవసేన సతికవాటేన సుపిహితచక్ఖాదిద్వారోతి అత్థో. ఏవం పాతిమోక్ఖసంవరఇన్ద్రియసంవరసీలసమ్పత్తిదస్సనేన ఇతరసీలమ్పి అత్థతో దస్సితమేవ హోతీతి థేరో అత్తనో చతుపారిసుద్ధిసీలసమ్పదం దస్సేత్వా **''నమస్సమానో సమ్బుద్ధ''**న్తి ఇమినా బుద్ధానుస్సతిభావనానుయోగమాహ. **విహాసిం అపరాజితో**తి కిలేసమారాదీహి అపరాజితో ఏవ హుత్వా విహరిం, యావ అరహత్తప్పత్తి, తావ తేహి అనభిభూతో, అఞ్ఞదత్థు తే అభిభవన్తో ఏవ విహాసిన్తి అత్థో.

తతోతి తస్మా, యస్మా సువిసుద్ధసీలో సత్థరి అభిప్పసన్నో కిలేసాభిభవనపటిపత్తియఞ్చ ఠితో, తస్మా. **పణిధీ**తి పణిధానం. **తతో** వా చిత్తాభినీహారో. **ఆసీ**తి అహోసి. **చేతసో అభిపత్థితో**తి, మమ చిత్తేన ఇచ్ఛితో. కీదిసో పన సోతి ఆహ **''న నిసీదే ముహుత్తమ్పి, తణ్హాసల్లే అనూహతే''**తి. "అగ్గమగ్గసణ్డాసేన మమ హదయతో తణ్హాసల్లే అనుద్ధటే ముహుత్తమ్పి న నిసీదే, నిసజ్జం న కప్పేయ్య"న్తి ఏవం మే చిత్తాభినీహారో అహోసీతి అత్థో.

ఏవం పన చిత్తం అధిట్ఠాయ భావనం భావయిత్వా ఠానచఙ్కమేహేవ రత్తిం వీతినామేన్తో అరూపసమాపత్తితో వుట్ఠాయ ఝానఙ్గముఖేన విపస్సనం పట్ఠపేత్వా అరహత్తం సచ్ఛాకాసి. తేన వుత్తం **''తస్స మే''**తిఆది. **నిరూపధీ**తి కిలేసుపధిఆదీనం అభావేన నిరుపధి. **రత్యావివసానే**తి రత్తిభాగస్స విగమనే విభాతాయ రత్తియా. **సూరియుగ్గమనం పతీ**తి సూరియుగ్గమనం లక్ఖణం కత్వా. **సబ్బం తణ్హ**న్తి కామతణ్హాదిభేదం సబ్బం తణ్హాసోతం అగ్గమగ్గేన **వినోసేత్వా** సుక్ఖాపేత్వా "తణ్హాసల్లే అనూహతే న నిసీదే"తి, పటిఞ్ఞాయ మోచితత్తా. **పల్లఙ్కేన ఉపావిసి**న్తి పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా నిసీదిన్తి. సేసం ఉత్తానత్థమేవ.

మహాపన్థకత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

అట్ఠకనిపాతవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. నవకనిపాతో

౧. భూతత్థేరగాథావణ్ణనా

నవకనిపాతే **యదా దుక్ఖ**న్తిఆదికా ఆయస్మతో భూతత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం ఉపచినన్తో సిద్ధత్థస్స భగవతో కాలే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా **సేనో**తి లద్ధనామో విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సత్థారం దిస్వా పసన్నమానసో "ఉసభం పవర"న్తిఆదినా చతూహి గాథాహి అభిత్థవి.

సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సాకేతనగరస్స ద్వారగామే మహావిభవస్స సేట్ఠిస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి. తస్స కిర సేట్ఠినో జాతా జాతా దారకా బద్ధాఘాతేన ఏకేన యక్ఖేన ఖాదితా, ఇమస్స పన పచ్ఛిమభవికత్తా భూతా ఆరక్ఖం గణ్హింసు. యక్ఖో పన వేస్సవణస్స ఉపట్ఠానం గతో, పున నాగమాసి. నామకరణదివసే చస్స "ఏవం కతే అమనుస్సా అనుకమ్పన్తా పరిహరేయ్యు"న్తి **భూతో**తి నామం అకంసు. సో పన అత్తనో పుఞ్ఞబలేన అనన్తరాయో వడ్ఢి, తస్స "తయో పాసాదా అహేసు"న్తిఆది సబ్బం యసస్స కులపుత్తస్స విభవకిత్తనే వియ వేదితబ్బం. సో విఞ్ఞుతం పత్తో సత్థరి సాకేతే వసన్తే ఉపాసకేహి సద్ధిం విహారం గతో. సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా అజకరణియా నామ నదియా తీరే లేణే వసన్తో విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౭.౨౦-౨౮) –

"ఉసభం పవరం వీరం, మహేసిం విజితావినం;
సువణ్ణవణ్ణం సమ్బుద్ధం, కో దిస్వా నప్పసీదతి.

"హిమవా వాపరిమేయ్యో, సాగరోవ దురుత్తరో;
తథేవ ఝానం బుద్ధస్స, కో దిస్వా నప్పసీదతి.

"వసుధా యథాప్పమేయ్యా, చిత్తా వనవటంసకా;
తథేవ సీలం బుద్ధస్స, కో దిస్వా నప్పసీదతి.

"అనిలఞ్జసాసఙ్ఖుబ్భో , యథాకాసో అసఙ్ఖియో;
తథేవ ఞాణం బుద్ధస్స, కో దిస్వా నప్పసీదతి.

"ఇమాహి చతుగాథాహి, బ్రాహ్మణో సేనసవ్హయో;
బుద్ధసేట్ఠం థవిత్వాన, సిద్ధత్థం అపరాజితం.

"చతున్నవుతికప్పాని, దుగ్గతిం నుపపజ్జథ;
సుగతిం సుఖసమ్పత్తిం, అనుభోసిమనప్పకం.

"చతున్నవుతితో కప్పే, థవిత్వా లోకనాయకం;

దుగ్గతిం నాభిజానామి, థోమనాయ ఇదం ఫలం.

“చాతుద్దసమ్హి కప్పమ్హి, చతురో ఆసుముగ్గతా;

సత్తరతనసమ్పన్నా, చక్కవత్తీ మహబ్బలా.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా అపరేన సమయేన ఞాతీనం అనుకమ్పాయ సాకేతం గన్త్వా కతిపాహం తేహి ఉపట్ఠియమానో అఞ్జనవనే వసిత్వా పున అత్తనా వసితట్ఠానమేవ గన్తుకామో గమనాకారం దస్సేసి. ఞాతకా “ఇధేవ, భన్తే, వసథ, తుమ్హేపి న కిలమిస్సథ, మయమ్పి పుఞ్ఞేన వడ్ఢిస్సామా”తి థేరం యాచింసు. థేరో అత్తనో వివేకాభిరతిం తత్థ చ ఫాసువిహారం పకాసేన్తో –

౫౧౮.“యదా దుక్ఖం జరామరణన్తి పణ్డితో, అవిద్దసూ యత్థ సితా పుథుజ్జనా;

దుక్ఖం పరిఞ్ఞాయ సతోవ ఝాయతి, తతో రతిం పరమతరం న విన్దతి.

౫౧౯.“యదా దుక్ఖస్సావహనిం విసత్తికం, పపఞ్చసఙ్ఘాతదుఖాధివాహినిం;

తణ్హం పహన్త్వాన సతోవ ఝాయతి, తతో రతిం పరమతరం న విన్దతి.

౫౨౦.“యదా సివం ద్వేచతురఙ్గగామినం, మగ్గుత్తమం సబ్బకిలేససోధనం;

పఞ్ఞాయ పస్సిత్వ సతోవ ఝాయతి, తతో రతిం పరమతరం న విన్దతి.

౫౨౧.“యదా అసోకం విరజం అసఙ్ఖతం, సన్తం పదం సబ్బకిలేససోధనం;

భావేతి సఞ్ఞోజనబన్ధనచ్ఛిదం, తతో రతిం పరమతరం న విన్దతి.

౫౨౨.“యదా నభే గజ్జతి మేఘదున్దుభి, ధారాకులా విహగపథే సమన్తతో;

భిక్ఖూ చ పబ్భారగతోవ ఝాయతి, తతో రతిం పరమతరం న విన్దతి.

౫౨౩.“యదా నదీనం కుసుమాకులానం, విచిత్త-వానేయ్య-వటంసకానం;

తీరే నిసిన్నో సుమనోవ ఝాయతి, తతో రతిం పరమతరం న విన్దతి.

౫౨౪.“యదా నిసీథే రహితమ్హి కాననే, దేవే గళన్తమ్హి నదన్తి దాఠినో;

భిక్ఖూ చ పబ్భారగతోవ ఝాయతి, తతో రతిం పరమతరం న విన్దతి.

౫౨౫.“యదా వితక్కే ఉపరున్ధియత్తనో, నగన్తరే నగవివరం సమస్సితో;

వీతద్దరో వీతఖిలోవ ఝాయతి, తతో రతిం పరమతరం న విన్దతి.

౫౨౬.“యదా సుఖీ మలఖిలసోకనాసనో,

నిరగ్గళో నిబ్బనథో విసల్లో;

సబ్బాసవే బ్యన్తికతోవ ఝాయతి,

తతో రతిం పరమతరం న విన్దతీ”తి. – ఇమా గాథా అభాసి;

తత్థాయం పదయోజనాముఖేన పఠమగాథాయ అత్థవణ్ణనా – ఖన్ధానం పరిపాకో **జరా**. భేదో **మరణం**. జరామరణసీసేన చేత్థ జరామరణవన్తో ధమ్మా గహితా. “తయిదం జరామరణం దుక్ఖ”న్తి **అవిద్దసూ** యథాభూతం అజానన్తా **పుథుజ్జనా యత్థ** యస్మిం ఉపాదానక్ఖన్ధపఞ్చకే **సితా** పటిబన్ధా అల్లీనా, తం “ఇదం దుక్ఖం, ఏత్తకం దుక్ఖం, న ఇతో భియ్యో”తి విపస్సనాపఞ్ఞాసహితాయ మగ్గపఞ్ఞాయ పరిజానిత్వా, ఇధ ఇమస్మిం సాసనే **సతో** సమ్పజానో, **పణ్డితో** భిక్ఖు, **యదా** యస్మిం కాలే లక్ఖణూపనిజ్ఝానేన ఝాయతి. **తతో** విపస్సనారతితో మగ్గఫలరతితో చ **పరమతరం** ఉత్తమతరం రతిం **న విన్దతి** నప్పటిలభతి. తేనాహ భగవా –

“యతో యతో సమ్మసతి, ఖన్ధానం ఉదయబ్బయం;

లభతీ పీతిపామోజ్జం, అమతం తం విజానతం.

“పథబ్యా ఏకరజ్జేన, సగ్గస్స గమనేన వా;

సబ్బలోకాధిపచ్చేన, సోతాపత్తిఫలం వర”న్తి. (ధ॰ ప॰ ౩౭౪, ౧౭౮);

ఏవం పరిఞ్ఞాభిసమయముఖేన వివేకరతిం దస్సేత్వా ఇదాని పహానాభిసమయాదిముఖేనపి తం దస్సేతుం దుతియాదికా తిస్సో గాథా అభాసి. తత్థ **దుక్ఖస్సావహని**న్తి దుక్ఖస్స ఆయతిం పవత్తిం, దుక్ఖస్స నిప్ఫత్తికన్తి అత్థో. **విసత్తిక**న్తి తణ్హం. సా హి విసతాతి విసత్తికా, విసాలాతి విసత్తికా, విసటాతి విసత్తికా, విసక్కతీతి విసత్తికా, విసం హరతీతి విసత్తికా, విసంవాదికాతి విసత్తికా, విసమూలాతి విసత్తికా, విసఫలాతి విసత్తికా, విసపరిభోగాతి విసత్తికా, విసాలా వా పన సా తణ్హా రూపే సద్దే గన్ధే రసే ఫోట్ఠబ్బే ధమ్మే కులే గణే విత్థటాతి విసత్తికాతి వుచ్చతి. **పపఞ్చసఙ్ఖాతదుఖాధివాహిని**న్తి సత్తసన్తానం సంసారే పపఞ్చేన్తి విత్థారేన్తీతి పపఞ్చా, రాగాదయో మానాదయో చ. తే ఏవ పవత్తిదుక్ఖస్స సఙ్ఖాతట్ఠేన సఙ్ఖాతా, సదరథపరిళాహసభావత్తా దుక్ఖఞ్చాతి పపఞ్చసఙ్ఖాతదుఖం, తస్స అధివాహతో నిబ్బత్తనతో పపఞ్చసఙ్ఖాతదుఖాధివాహినీ. తం తణ్హం **పహన్త్వా**నాతి అరియమగ్గేన సముచ్ఛిన్దిత్వా.

సివన్తి ఖేమం, అఖేమకరానం కిలేసానం సముచ్ఛిన్దనేన తేహి అనుపద్దుతన్తి అత్థో. సమ్మాదిట్ఠిఆదీనం వసేన ద్వేచతురఙ్గో హుత్వా అరియే నిబ్బానం గమేతీతి **ద్వేచతురఙ్గగామినం,** గాథాసుఖత్థఞ్చేత్థ విభత్తిఅలోపో కతోతి దట్ఠబ్బం. రూపూపపత్తిమగ్గాదీసు సబ్బేసు మగ్గేసు ఉత్తమత్తా **మగ్గుత్తమం**. తేనాహ భగవా – “మగ్గానట్ఠఙ్గికో సేట్ఠో”తిఆది (ధ॰ ప॰ ౨౭౩). సబ్బేహి కిలేసమలేహి సత్తానం సోధనతో **సబ్బకిలేససోధనం. పఞ్ఞాయ పస్సిత్వా**తి పటివేధపఞ్ఞాయ భావనాభిసమయవసేన అభిసమేచ్చ.

సోకహేతూనం అభావతో పుగ్గలస్స చ సోకాభావహేతుతో నత్థి ఏత్థ సోకోతి **అసోకం**. తథా విగతరాగాదిరజత్తా **విరజం**. న కేనచి పచ్చయేన సఙ్ఖతన్తి **అసఙ్ఖతం**. సబ్బేసం కిలేసానం సబ్బస్స చ దుక్ఖస్స వూపసమభావతో, సంసారదుక్ఖద్దితేహి పజ్జితబ్బతో అధిగన్తబ్బతో చ **సన్తం పదం**. సబ్బేహి కిలేసమలేహి సత్తసన్తానస్స సోధననిమిత్తతో **సబ్బకిలేససోధనం. భావేతీ**తి సచ్ఛికిరియాభిసమయవసేన అభిసమేతి. బహుక్ఖత్తుఞ్హి నిబ్బానం ఆరబ్భ సచ్ఛికిరియాభిసమయం పవత్తేన్తస్స

ఆలమ్బకే లబ్భమానవిసేసకం ఆలమ్బితబ్బే ఆరోపేత్వా ఏవం వుత్తం. సంయోజనసఙ్ఖాతానం బన్ధనానం ఛేదనతో **సంయోజనబన్ధనచ్ఛిదం**. నిమిత్తత్థోత్థ కత్తుభావేన ఉపచారితం, యథా అరియభావకరాని సచ్చాని అరియసచ్చానీతి. యథా పురిమగాథాసు యదా ఝాయతి, తదా తతో రతిం పరమతరం న విన్దతీతి యోజనా. ఏవం ఇధ యదా భావేతి, తదా తతో రతిం పరమతరం న విన్దతీతి యోజనా.

ఏవం థేరో చతూహి గాథాహి అత్తానం అనుపనేత్వావ చతుసచ్చపటివేధకిత్తనేన అఞ్ఞం బ్యాకరిత్వా ఇదాని అత్తనా వసితట్ఠానస్స వివిత్తభావేన ఫాసుతం దస్సేన్తో **''యదా నభే''**తిఆదికా గాథా అభాసి. తత్థ **నభే**తి ఆకాసే. సినిద్ధగమ్భీరనిగ్ఘోసతాయ మేఘోయేవ దున్దుభి **మేఘదున్దుభి**. సమన్తతో పగ్ఘరన్తీహి ధారాహి ఆకులాతి **ధారాకులా**. విహగానం పక్ఖీనం గమనమగ్గత్తా **విహగపథే** నభేతి యోజనా. **తతో**తి ఝానరతితో.

కుసుమాకులానన్తి తరూహి గళితకుసుమేహి సమోహితానం. **విచిత్తవానేయ్యవటంసకాన**న్తి వనే జాతత్తా వానేయ్యాని వనపుప్ఫాని, విచిత్తాని వానేయ్యాని వటంసకాని ఏతాసన్తి విచిత్తవానేయ్యవటంసకా నదియో, తాసం నానావిధవనపుప్ఫవటంసకానన్తి అత్థో. ఉత్తరిమనుస్సధమ్మవసేన సున్దరో మనో ఏతస్సాతి **సుమనో** ఝాయతి.

నిసీథేతి రత్తియం. **రహితమ్హీ**తి, జనసమ్బాధవిరహితే వివిత్తే. **దేవే**తి మేఘే. **గళన్తమ్హీ**తి వుట్ఠిధారాయో పగ్ఘరన్తే వస్సన్తే. **దాఠినో**తి సీహబ్యగ్ఘాదయో పటిపక్ఖసత్తా. తే హి దాఠావుధాతి "దాఠినో"తి వుచ్చన్తి, **నదన్తి దాఠినో**తి ఇదమ్పి జనవివేకదస్సనత్థమేవ గహితం.

వితక్కే ఉపరున్ధియత్తనోతి అత్తసన్తానపరియాపన్నతాయ అత్తనో కామవితక్కాదికే మిచ్ఛావితక్కే పటిపక్ఖబలేన నిసేధేత్వా. అత్తనోతి వా ఇదం విన్దతీతి ఇమినా యోజేతబ్బం "తతో రతిం పరమతరం అత్తనా న విన్దతీ"తి. **నగన్తరే**తి పబ్బతన్తరే. **నగవివర**న్తి పబ్బతగుహం పబ్భారం వా. **సమస్సితో**తి నిస్సితో ఉపగతో. **వీతద్దరో**తి విగతకిలేసదరథో. **వీతఖిలో**తి పహీనచేతోఖిలో.

సుఖీతి ఝానాదిసుఖేన సుఖితో. **మలఖిలసోకనాసనో**తి రాగాదీనం మలానం పఞ్చన్నఞ్చ చేతోఖిలానం ఞాతివియోగాదిహేతుకస్స సోకస్స చ పహాయకో. **నిరగ్గళో**తి, అగ్గళం వుచ్చతి అవిజ్జా నిబ్బానపురపవేసనివారణతో, తదభావతో నిరగ్గళో. **నిబ్బనథో**తి నితణ్హో. **విసల్లో**తి, విగతరాగాదిసల్లో. **సబ్బాసవే**తి, కామాసవాదికే సబ్బేపి ఆసవే. **బ్యన్తికతో**తి బ్యన్తికతావీ అరియమగ్గేన విగతన్తే కత్వా ఠితో దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారత్థం యదా ఝాయతి, తతో ఝానరతితో పరమతరం రతిం న విన్దతీతి యోజనా. ఏవం పన వత్వా థేరో అజకరణీతీరమేవ గతో.

భూతత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

నవకనిపాతవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. దసకనిపాతో

౧. కాళుదాయిత్థేరగాథావణ్ణనా

దసకనిపాతే **అఙ్గారినో**తిఆదికా ఆయస్మతో కాళుదాయిత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పదుముత్తరబుద్ధస్స కాలే హంసవతీనగరే కులగేహే నిబ్బత్తో సత్థు ధమ్మదేసనం సుణన్తో సత్థారం ఏకం భిక్ఖుం కులప్పసాదకానం అగ్గట్ఠానే ఠపేన్తం దిస్వా తజ్జం అభినీహారకమ్మం కత్వా తం ఠానన్తరం పత్థేసి.

సో యావజీవం కుసలం కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో అమ్హాకం బోధిసత్తస్స మాతుకుచ్ఛియం పటిసన్ధిగ్గహణదివసే కపిలవత్థుస్మింయేవ అమచ్చగేహే పటిసన్ధిం గణ్హి. బోధిసత్తేన సద్ధిం ఏకదివసంయేవ జాతోతి తందివసంయేవ నం దుకూలచుమ్బటే నిపజ్జాపేత్వా బోధిసత్తస్స ఉపట్ఠానం నయింసు. బోధిసత్తేన హి సద్ధిం బోధిరుక్ఖో, రాహులమాతా, చత్తారో నిధీ, ఆరోహనియహత్థీ, అస్సకణ్డకో, ఛన్నో కాళుదాయీతి ఇమే సత్త ఏకదివసంయేవ జాతత్తా సహజాతా నామ అహేసుం. అథస్స నామగ్గహణదివసే సకలనగరస్స ఉదగ్గచిత్తదివసే జాతత్తా **ఉదాయీ**త్వేవ నామం అకంసు, థోకం కాళధాతుకత్తా పన **కాళుదాయీ**తి పఞ్ఞాయిత్థ. సో బోధిసత్తేన సద్ధిం కుమారకీళం కీళన్తో వుద్ధిం అగమాసి.

అపరభాగే లోకనాథే మహాభినిక్ఖమనం నిక్ఖమిత్వా అనుక్కమేన సబ్బఞ్ఞుతం పత్వా పవత్తితవరధమ్మచక్కే రాజగహం ఉపనిస్సాయ వేళువనే విహరన్తే సుద్ధోదనమహారాజా తం పవత్తిం సుత్వా పురిససహస్సపరివారం ఏకం అమచ్చం "పుత్తం మే ఇధానేహీ"తి పేసేసి. సో ధమ్మదేసనావేలాయ సత్థు సన్తికం గన్త్వా పరిసపరియన్తే ఠితో ధమ్మం సుత్వా సపరిసో అరహత్తం పాపుణి. అథ నే సత్థా "ఏథ, భిక్ఖవో"తి హత్థం పసారేతి. సబ్బే తఙ్ఖణంయేవ ఇద్ధిమయపత్తచీవరధరా వస్ససట్ఠికత్థేరా వియ అహేసుం. అరహత్తం పత్తతో పట్ఠాయ పన అరియా మజ్ఝత్తావ హోన్తి, తస్మా రఞ్ఞా పహితసాసనం దసబలస్స న కథేసి. రాజా "నేవ గతబలకోట్ఠకో ఆగచ్ఛతి, న సాసనం సుయ్యతీ"తి అపరమ్పి అమచ్చం పురిససహస్సేన పేసేసి . తస్మిమ్పి తథా పటిపన్నే అపరన్తి ఏవం నవహి అమచ్చేహి సద్ధిం నవ పురిససహస్సాని పేసేసి సబ్బే అరహత్తం పత్వా తుణ్హీ అహేసుం.

అథ రాజా చిన్తేసి – "ఏత్తకా జనా మయి సినేహాభావేన దసబలస్స ఇధాగమనత్థాయ న కిఞ్చి కథయింసు, అయం ఖో పన ఉదాయీ దసబలేన సమవయో సహపంసుకీళికో, మయి చ సినేహవా, ఇమం పేసేస్సామీ"తి తం పక్కోసాపేత్వా, "తాత, త్వం పురిససహస్సపరివారో రాజగహం గన్త్వా దసబలం ఆనేహీ"తి వత్వా పేసేసి. సో పన గచ్ఛన్తో "సచాహం, దేవ, పబ్బజితుం లభిస్సామి, ఏవాహం భగవన్తం ఇధానేస్సామీ"తి వత్వా "యం కిఞ్చి కత్వా మమ పుత్తం దస్సేహీ"తి వుత్తో రాజగహం గన్త్వా సత్థు ధమ్మదేసనావేలాయ పరిసపరియన్తే ఠితో ధమ్మం సుత్వా సపరివారో అరహత్తం పత్వా ఏహిభిక్ఖుభావే పతిట్ఠాసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౪.౪౮-౬౩) –

"పదుముత్తరబుద్ధస్స, లోకజేట్ఠస్స తాదినో;
అద్ధానం పటిపన్నస్స, చరతో చారికం తదా.

"సుఫుల్లం పదుమం గయ్హ, ఉప్పలం మల్లికఞ్చహం;

పరమన్నం గహేత్వాన, అదాసిం సత్థునో అహం.

“పరిభుఞ్జి మహావీరో, పరమన్నం సుభోజనం;
తఞ్చ పుప్ఫం గహేత్వాన, జనస్స సమ్పదస్సయి.

“ఇట్ఠం కన్తం పియం లోకే, జలజం పుప్ఫముత్తమం;
సుదుక్కరం కతం తేన, యో మే పుప్ఫం అదాసిదం.

“యో పుప్ఫమభిరోపేసి, పరమన్నఞ్చదాసి మే;
తమహం కిత్తయిస్సామి, సుణాథ మమ భాసతో.

“దస అట్ఠ చక్ఖత్తుం సో, దేవరజ్జం కరిస్సతి;
ఉప్పలం పదుమఞ్చాపి, మల్లికఞ్చ తదుత్తరి.

“అస్స పుఞ్ఞవిపాకేన, దిబ్బగన్ధసమాయుతం;
ఆకాసే ఛదనం కత్వా, ధారయిస్సతి తావదే.

“పఞ్చవీసతిక్ఖత్తుఞ్చ , చక్కవత్తీ భవిస్సతి;
పథబ్యా రజ్జం పఞ్చసతం, వసుధం ఆవసిస్సతి.

“కప్పసతసహస్సమ్హి, ఓక్కాకకులసమ్భవో;
గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

“సకకమ్మాభిరద్ధో సో, సుక్కమూలేన చోదితో;
సక్యానం నన్దిజననో, ఞాతిబన్ధు భవిస్సతి.

“సో పచ్ఛా పబ్బజిత్వాన, సుక్కమూలేన చోదితో;
సబ్బాసవే పరిఞ్ఞాయ, నిబ్బాయిస్సతినాసవో.

“పటిసమ్భిదమనుప్పత్తం, కతకిచ్చమనాసవం;
గోతమో లోకబన్ధు తం, ఏతదగ్గే ఠపేస్సతి.

“పధానపహితత్తో సో, ఉపసన్తో నిరూపధి;
ఉదాయీ నామ నామేన, హేస్సతి సత్థు సావకో.

“రాగో దోసో చ మోహో చ, మానో మక్ఖో చ ధంసితో;
సబ్బాసవే పరిఞ్ఞాయ, విహరామి అనాసవో.

“తోసయిఞ్చాపి సమ్బుద్ధం, ఆతాపీ నిపకో అహం;
పసాదితో చ సమ్బుద్ధో, ఏతదగ్గే ఠపేసి మం.

“పటిసమ్భిదా చతస్సో…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా “న తావాయం దసబలస్స కులనగరం గన్తుం కాలో, వసన్తే పన ఉపగతే పుప్ఫితేసు వనసణ్డేసు హరితతిణసఞ్ఛన్నాయ భూమియా గమనకాలో భవిస్సతీ”తి కాలం పటిమానేన్తో వసన్తే సమ్పత్తే సత్థు కులనగరం గన్తుం గమనమగ్గవణ్ణం సంవణ్ణేన్తో –

౫౨౭.“అఙ్గారినో దాని దుమా భదన్తే, ఫలేసినో ఛదనం విప్పహాయ;
తే అచ్చిమన్తోవ పభాసయన్తి, సమయో మహావీర భాగీరసానం.

౫౨౮.“దుమాని ఫుల్లాని మనోరమాని, సమన్తతో సబ్బదిసా పవన్తి;
పత్తం పహాయ ఫలమాససానా, కాలో ఇతో పక్కమనాయ వీర.

౫౨౯.“నేవాతిసీతం న పనాతిఉణ్హం, సుఖా ఉతు అద్ధనియా భదన్తే;
పస్సన్తు తం సాకియా కోళియా చ, పచ్ఛాముఖం రోహినియం తరన్తం.

౫౩౦.“ఆసాయ కసతే ఖేత్తం, బీజం ఆసాయ వప్పతి;
ఆసాయ వాణిజా యన్తి, సముద్దం ధనహారకా;
యాయ ఆసాయ తిట్ఠామి, సా మే ఆసా సమిజ్ఝతు.

౫౩౧.“పునప్పునఞ్చేవ వపన్తి బీజం, పునప్పునం వస్సతి దేవరాజా;
పునప్పునం ఖేత్తం కసన్తి కస్సకా, పునప్పునం ధఞ్ఞముపేతి రట్ఠం.

౫౩౨.“పునప్పునం యాచనకా చరన్తి, పునప్పునం దానపతీ దదన్తి;
పునప్పునం దానపతీ దదిత్వా, పునప్పునం సగ్గముపేన్తి ఠానం.

౫౩౩. “వీరో హవే సత్తయుగం పునేతి, యస్మిం కులే జాయతి భూరిపఞ్ఞో;
మఞ్ఞామహం సక్కతి దేవదేవో, తయా హి జాతో ముని సచ్చనామో.

౫౩౪.“సుద్ధోదనో నామ పితా మహేసినో, బుద్ధస్స మాతా పన మాయనామా;
యా బోధిసత్తం పరిహరియ కుచ్ఛినా, కాయస్స భేదా తిదివమ్హి మోదతి.

౫౩౫.“సా గోతమీ కాలకతా ఇతో చుతా, దిబ్బేహి కామేహి సమఙ్గిభూతా;
సా మోదతి కామగుణేహి పఞ్చహి, పరివారితా దేవగణేహి తేహి.

౫౩౬.“బుద్ధస్స పుత్తోమ్హి అసయ్హసాహినో, అఙ్గీరసస్సప్పటిమస్స తాదినో;

పితుపితా మయ్హం తువంసి సక్క, ధమ్మేన మే గోతమ అయ్యకోసీ”తి. –

ఇమా గాథా అభాసి.

తత్థ **అఙ్గారినో**తి అఙ్గారాని వియాతి అఙ్గారాని, రత్తపవాళవణ్ణాని రుక్ఖానం పుప్ఫపల్లవాని, తాని ఏతేసం సన్తీతి అఙ్గారినో, అతిలోహితకుసుమకిసలయేహి అఙ్గారవుట్ఠిసంపరికిణ్ణా వియాతి అత్థో. **ఇదానీ**తి ఇమస్మిం కాలే. **దుమా**తి రుక్ఖా. భదన్తేతి, భద్దం అన్తే ఏతస్సాతి భదన్తేతి ఏకస్స దకారస్స లోపం కత్వా వుచ్చతి, గుణవిసేసయుత్తో, గుణవిసేసయుత్తానఞ్చ అగ్గభూతో సత్థా. తస్మా భదన్తేతి సత్థు ఆలపనం. పచ్చత్తవచనఞ్చేతం ఏకారన్తం “సుకటే పటికమ్మే సుఖే దుక్ఖేపి చే”తిఆదీసు వియ. ఇధ పన సమ్బోధనత్థే దట్ఠబ్బం. తేన వుత్తం “భదన్తేతి ఆలపన”న్తి. “భద్దసద్దసమానత్థం పదన్తరమేక”న్తి కేచి. ఫలాని ఏసన్తీతి **ఫలేసినో**. అచేతనేపి హి సచేతనకిరియమారోపేత్వా వోహరన్తి, యథా కులం పతితుకామన్తి, ఫలాని గహేతుమారద్ధా సమ్పత్తిఫలగహణకాలాతి అత్థో. **ఛదనం విప్పహాయా**తి పురాణపణ్ణాని పజహిత్వా సమ్పన్నపణ్డుపలాసాతి అత్థో. **తే**తి దుమా. **అచ్చిమన్తోవ పభాసయన్తీ**తి దీపసిఖావన్తో వియ జలితఅగ్గి వియ వా ఓభాసయన్తి సబ్బా దిసాతి అధిప్పాయో. **సమయో**తి కాలో, “అనుగ్గహాయా”తి వచనసేసో. **మహావీరా**తి మహావిక్కన్త. **భాగీ రసాన**న్తి అత్థరసాదీనం భాగీ. వుత్తఞ్హేతం ధమ్మసేనాపతినా – “భాగీ వా భగవా అత్థరసస్స ధమ్మరసస్సా”తిఆది (చూళని. అజితమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౨). మహావీర, భాగీతి చ ఇదమ్పి ద్వయం సమ్బోధనవచనం దట్ఠబ్బం. భాగీరథానన్తి పన పాఠే భగీరథో నామ ఆదిరాజా. తబ్బంసజాతతాయ సాకియా భాగీరథా, తేసం భాగీరథానం ఉపకారత్థన్తి అధిప్పాయో.

దుమానీతి లిఙ్గవిపల్లాసేన వుత్తం, దుమా రుక్ఖాతి అత్థో. **సమన్తతో సబ్బదిసా పవన్తీ**తి, సమన్తతో సబ్బభాగతో సబ్బదిసాసు చ ఫుల్లాని, తథా ఫుల్లత్తా ఏవ సబ్బదిసా పవన్తి గన్ధం విస్సజ్జేన్తి. **ఆసమానా**తి ఆసీసన్తా గహితుకామా. ఏవం రుక్ఖసోభాయ గమనమగ్గస్స రామణేయ్యతం దస్సేత్వా ఇదాని ‘‘**నేవాతిసీత**’’న్తిఆదినా ఉతుసమ్పత్తిం దస్సేతి. **సుఖా**తి నాతిసీతనాతిఉణ్హభావేనేవ సుఖా ఇట్ఠా. **ఉతు అద్ధనియా**తి అద్ధానగమనయోగ్గా ఉతు. **పస్సన్తు తం సాకియా కోళియా చ, పచ్ఛాముఖం రోహినియం తరన్త**న్తి రోహినీ నామ నదీ సాకియకోళియజనపదానం అన్తరే ఉత్తరదిసతో దక్ఖిణముఖా సన్దతి, రాజగహం చస్సా పురత్థిమదక్ఖిణాయ దిసాయ, తస్మా రాజగహతో కపిలవత్థుం గన్తుం తం నదిం తరన్తా పచ్ఛాముఖా హుత్వా తరన్తి. తేనాహ “పస్సన్తు తం...పే.... తరన్త”న్తి. “భగవన్తం పచ్ఛాముఖం రోహినిం నామ నదిం అతిక్కమన్తం సాకియకోళియజనపదవాసినో పస్సన్తూ”తి కపిలవత్థుగమనాయ భగవన్తం ఆయాచన్తో ఉస్సాహేతి.

ఇదాని అత్తనో పత్థనం ఉపమాహి పకాసేన్తో ‘‘**ఆసాయ కసతే**’’తి గాథమాహ. **ఆసాయ కసతే ఖేత్త**న్తి కస్సకో కసన్తో ఖేత్తం ఫలాసాయ కసతి. **బీజం ఆసాయ వప్పతీ**తి కసిత్వా చ వపన్తేన ఫలాసాయ ఏవ బీజం వప్పతి నిక్ఖిపీయతి. **ఆసాయ వాణిజా యన్తీ**తి ధనహారకా వాణిజా ధనాసాయ సముద్దం తరితుం దేసం ఉపగన్తుం సముద్దం నావాయ యన్తి గచ్ఛన్తి. **యాయ ఆసాయ తిట్ఠామీ**తి ఏవం అహమ్పి యాయ ఆసాయ పత్థనాయ భగవా తుమ్హాకం కపిలపురగమనపత్థనాయ ఇధ తిట్ఠామి. సా మే ఆసా సమిజ్ఝతు, తుమ్హేహి “కపిలవత్థు గన్తబ్బ”న్తి వదతి, ఆసాయ సదిసతాయ చేత్థ కత్తుకమ్యతాఛన్దం ఆసాతి ఆహ.

గమనమగ్గసంవణ్ణనాదినా అనేకవారం యాచనాయ కారణం దస్సేతుం ‘‘**పునప్పున**’’న్తిఆది వుత్తం. తస్సత్థో – సకిం వుత్తమత్తేన వప్పే అసమ్పజ్జమానే కస్సకా **పునప్పునం** దుతియమ్పి తతియమ్పి బీజం వపన్తి. పజ్జున్నో **దేవరాజాపి**

ఏకవారమేవ అవస్సిత్వా **పునప్పునం** కాలేన కాలం వస్సతి. కస్సకాపి ఏకవారమేవ అకసిత్వా సస్ససమ్పత్తిఅత్థం పంసుం కద్దమం వా ముదుం కాతుం ఖేత్తం పునప్పునం కసన్తి. ఏకవారమేవ ధఞ్ఞం సఙ్గహం కత్వా "అలమేత్తావతా"తి అపరితుస్సనతో కోట్ఠాగారాదీసు పటిసామనవసేన మనుస్సేహి ఉపనీయమానం పునప్పునం సాలిఆదిధఞ్ఞం రట్ఠం **ఉపేతి** ఉపగచ్ఛతి.

యాచనకాపి యాచన్తా పునప్పునం కులాని **చరన్తి** ఉపగచ్ఛన్తి, న ఏకవారమేవ, యాచితా పన తేసం పునప్పునం దానపతీ దదన్తి, న సకింయేవ. తథా పన దేయ్యధమ్మం పునప్పునం దానపతీ **దదిత్వా** దానమయం పుఞ్ఞం ఉపచినిత్వా **పునప్పునం** అపరాపరం **సగ్గముపేన్తి ఠానం** పటిసన్ధివసేన దేవలోకం ఉపగచ్ఛన్తి. తస్మా అహమ్పి పునప్పునం యాచామి భగవా మయ్హం మనోరథం మత్థకం పాపేహీతి అధిప్పాయో.

ఇదాని యదత్థం సత్థారం కపిలవత్థుగమనం యాచతి, తం దస్సేతుం "**వీరో హవే**"తిగాథమాహ. తస్సత్థో – **వీరో** వీరియవా మహావిక్కన్తో **భూరిపఞ్ఞో** మహాపఞ్ఞో పురిసో **యస్మిం** కులే **జాయతి** నిబ్బత్తతి, తత్థ **హవే** ఏకంసేన **సత్తయుగం** సత్తపురిసయుగం యావసత్తమం పితామహయుగం సమ్మాపటిపత్తియా **పునేతి** సోధేతీతి లోకవాదో అతివాదో అఞ్ఞేసు. భగవా పన సబ్బేసం దేవానం ఉత్తమదేవతాయ **దేవదేవో** పాపనివారణేన కల్యాణపతిట్ఠాపనేన తతో పరమ్పి సోధేతుం **సక్కతి** సక్కోతీతి మఞ్ఞామి అహం. కస్మా? **తయా హి జాతో ముని సచ్చనామో** యస్మా తయా సత్థారా అరియాయ జాతియా జాతో మునిభావో, ముని వా సమానో అత్తహితపరహితానం ఇధలోకపరలోకానఞ్చ మునననట్ఠేన "మునీ"తి అవితథనామో, మోనవా వా ముని, "సమణో పబ్బజితో ఇసీ"తి అవితథనామో తయా జాతో. తస్మా సత్తానం ఏకన్తహితపటిలాభహేతుభావతో భగవా తవ తత్థ గమనం యాచామాతి అత్థో.

ఇదాని "సత్తయుగ"న్తి వుత్తే పితుయుగం దస్సేతుం "**సుద్ధోదనో నామా**"తిఆది వుత్తం. సుద్ధం ఓదనం జీవనం ఏతస్సాతి **సుద్ధోదనో**. బుద్ధపితా హి ఏకంసతో సువిసుద్ధకాయవచీమనోసమాచారో సువిసుద్ధాజీవో హోతి తథా అభినీహారసమ్పన్నత్తా. **మాయనామా**తి కులరూపసీలాచారాదిసమ్పత్తియా ఞాతిమిత్తాదీహి "మా యాహీ"తి వత్తబ్బగుణతాయ "మాయా"తి లద్ధనామా. **పరిహరియా**తి ధారేత్వా. **కాయస్స భేదా**తి సదేవకస్స లోకస్స చేతియసదిసస్స అత్తనో కాయస్స వినాసతో ఉద్ధం. **తిదివమ్హీ**తి తుసితదేవలోకే.

సాతి మాయాదేవీ. **గోతమీ**తి గోత్తేన తం కిత్తేతి. **దిబ్బేహి కామేహీ**తి, తుసితభవనపరియాపన్నేహి దిబ్బేహి వత్థుకామేహి. **సమఙ్గిభూతా**తి సమన్నాగతా. **కామగుణేహీ**తి కామకోట్ఠాసేహి, "కామేహీ"తి వత్వా పున "కామగుణేహీ"తి వచనేన అనేకభాగేహి వత్థుకామేహి పరిచారియతీతి దీపేతి. **తేహీ**తి యస్మిం దేవనికాయే నిబ్బత్తి, తేహి తుసితదేవగణేహి, తేహి వా కామగుణేహి. "సమఙ్గిభూతా పరివారితా"తి చ ఇత్థిలిఙ్గనిద్దేసో పురిమత్తభావసిద్ధం ఇత్థిభావం, దేవతాభావం వా సన్ధాయ కతో, దేవూపపత్తి పన పురిసభావేనేవ జాతా.

ఏవం థేరేన యాచితో భగవా తత్థ గమనే బహూనం విసేసాధిగమం దిస్వా వీసతిసహస్స ఖీణాసవపరివుతో రాజగహతో అతురితచారికావసేన కపిలవత్థుగామిమగ్గం పటిపజ్జి. థేరో ఇద్ధియా కపిలవత్థుం గన్త్వా రఞ్ఞో పురతో ఆకాసే ఠితో అదిట్ఠపుబ్బం వేసం దిస్వా రఞ్ఞా "కోసి త్వ"న్తి పుచ్ఛితో, "సచే అమచ్చపుత్తం తయా భగవతో సన్తికం పేసితం మం న జానాసి, ఏవం పన జానాహీ"తి దస్సేన్తో –

“బుద్ధస్స పుత్తోమ్హి అసయ్హసాహినో, అఙ్గీరసస్సప్పటిమస్స తాదినో;
పితుపితా మయ్హం తువంసి సక్క, ధమ్మేన మే గోతమ అయ్యకోసీ”తి. –

ఓసానగాథమాహ.

తత్థ **బుద్ధస్స పుత్తోమ్హీ**తి, సబ్బఞ్ఞుబుద్ధస్స ఉరే జాతతాయ ఓరసపుత్తో అమ్హి. **అసయ్హసాహినో**తి, అభిసమ్బోధితో పుబ్బే ఠపేత్వా మహాబోధిసత్తం అఞ్ఞేహి సహితుం వహితుం అసక్కుణేయ్యత్తా అసయ్హస్స సకలస్స బోధిసమ్భారస్స మహాకారుణికాధికారస్స చ సహనతో వహనతో, తతో పరమ్పి అఞ్ఞేహి సహితుం అభిభవితుం అసక్కుణేయ్యత్తా అసయ్హానం పఞ్చన్నం మారానం సహనతో అభిభవనతో, ఆసయానుసయచరితాధిముత్తిఆదివిభాగావబోధనేన యథారహం వేనేయ్యానం దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికపరమత్థేహి అనుసాసనీసఙ్ఖాతస్స అఞ్ఞేహి అసయ్హస్స బుద్ధకిచ్చస్స చ సహనతో, తత్థ వా సాధుకారీభావతో అసయ్హసాహినో. **అఙ్గీరసస్సా**తి అఙ్గీకతసీలాదిసమ్పత్తికస్స. “అఙ్గమఙ్గేహి నిచ్ఛరణకఓభాసస్సా”తి అపరే. కేచి పన “అఙ్గీరసో, సిద్ధత్థోతి ద్వే నామాని పితరాయేవ గహితానీ”తి వదన్తి. **అప్పటిమస్సా**తి అనూపమస్స. ఇట్ఠానిట్ఠేసు తాదిలక్ఖణప్పత్తియా **తాదినో. పితుపితా మయ్హం తువంసీ**తి అరియజాతివసేన మయ్హం పితు సమ్మాసమ్బుద్ధస్స లోకవోహారేన త్వం పితా అసి. **సక్కా**తి జాతివసేన రాజానం ఆలపతి. **ధమ్మేనా**తి సభావేన అరియజాతి లోకియజాతీతి ద్విన్నం జాతీనం సభావసమోధానేన **గోతమా**తి రాజానం గోత్తేన ఆలపతి. **అయ్యకోసీ**తి పితామహో అసి. ఏత్థ చ “బుద్ధస్స పుత్తోమ్హీ”తిఆదిం వదన్తో థేరో అఞ్ఞం బ్యాకాసి.

ఏవం పన అత్తానం జానాపేత్వా హట్ఠతుట్ఠేన రఞ్ఞా మహారహే పల్లఙ్కే నిసీదాపేత్వా అత్తనో పటియాదితస్స నానగ్గరసస్స భోజనస్స పత్తం పూరేత్వా దిన్నే గమనాకారం దస్సేతి. “కస్మా గన్తుకామత్థ, భుఞ్జథా”తి చ వుత్తే, “సత్థు సన్తికం గన్త్వా భుఞ్జిస్సామీ”తి. “కహం పన సత్థా”తి? “వీసతిసహస్సభిక్ఖుపరివారో తుమ్హాకం దస్సనత్థాయ మగ్గం పటిపన్నో”తి. “తుమ్హే ఇమం పిణ్డపాతం పరిభుఞ్జిత్వా యావ మమ పుత్తో ఇమం నగరం సమ్పాపుణాతి, తావస్స ఇతోవ పిణ్డపాతం హరథా”తి. థేరో భత్తకిచ్చం కత్వా రఞ్ఞో పరిసాయ చ ధమ్మం కథేత్వా సత్థు ఆగమనతో పురేతరమేవ సకలం రాజనివేసనం రతనత్తయే అభిప్పసన్నం కరోన్తో సబ్బేసం పస్సన్తానంయేవ సత్థు ఆహరితబ్బభత్తపుణ్ణం పత్తం ఆకాసే విస్సజ్జేత్వా సయమ్పి వేహాసం అబ్భుగ్గన్త్వా పిణ్డపాతం ఉపనేత్వా సత్థు హత్థే ఠపేసి. సత్థా తం పిణ్డపాతం పరిభుఞ్జి. ఏవం సట్ఠియోజనం మగ్గం దివసే దివసే యోజనం గచ్ఛన్తస్స సత్థు రాజగేహతోవ భత్తం ఆహరిత్వా అదాసి. అథ నం భగవా “మయ్హం పితు మహారాజస్స సకలనివేసనం పసాదేసీ”తి కులప్పసాదకానం అగ్గట్ఠానే ఠపేసీతి.

కాళుదాయిత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. ఏకవిహారియత్థేరగాథావణ్ణనా

పురతో పచ్ఛతో వాతిఆదికా ఆయస్మతో ఏకవిహారియత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో కస్సపదసబలస్స కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా అరఞ్ఞం పవిసిత్వా వివేకవాసం వసి.

సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన ఏకం బుద్ధన్తరం దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే భగవతి పరినిబ్బుతే ధమ్మాసోకరఞ్ఞో కనిట్ఠభాతా హుత్వా నిబ్బత్తి. అసోకమహారాజా కిర సత్థు పరినిబ్బానతో ద్విన్నం వస్ససతానం ఉపరి అట్ఠారసమే వస్సే సకలజమ్బుదీపే ఏకరజ్జాభిసేకం పత్వా అత్తనో కనిట్ఠం తిస్సకుమారం ఓపరజ్జే ఠపేత్వా ఏకేన ఉపాయేన తం సాసనే అభిప్పసన్నం అకాసి. సో ఏకదివసం మిగవం గతో అరఞ్ఞే యోనకమహాధమ్మరక్ఖితత్థేరం హత్థినాగేన సాలసాఖం గహేత్వా బీజియమానం నిసిన్నం దిస్వా సఞ్జాతపసాదో “అహో వతాహమ్పి అయం మహాథేరో వియ పబ్బజిత్వా అరఞ్ఞే విహరేయ్య”న్తి చిన్తేసి. థేరో తస్స చిత్తాచారం ఞత్వా తస్స పస్సన్తస్సేవ ఆకాసం అబ్భుగ్గన్త్వా అసోకారామే పోక్ఖరణియా అభిజ్జమానే ఉదకే ఠత్వా చీవరఞ్చ ఉత్తరాసఙ్గఞ్చ ఆకాసే ఓలగ్గేత్వా న్హాయితుం ఆరభి. కుమారో థేరస్స ఆనుభావం దిస్వా అభిప్పసన్నో అరఞ్ఞతో నివత్తిత్వా రాజగేహం గన్త్వా “పబ్బజిస్సామీ”తి రఞ్ఞో ఆరోచేసి. రాజా తం అనేకప్పకారం యాచిత్వా పబ్బజ్జాధిప్పాయం నివత్తేతుం నాసక్ఖి. సో ఉపాసకో హుత్వా పబ్బజ్జాసుఖం పత్థేన్తో –

౫౩౭. “పురతో పచ్ఛతో వాపి, అపరో చే న విజ్జతి;

అతీవ ఫాసు భవతి, ఏకస్స వసతో వనే.

౫౩౮. “హన్ద ఏకో గమిస్సామి, అరఞ్ఞం బుద్ధవణ్ణితం;

ఫాసు ఏకవిహారిస్స, పహితత్తస్స భిక్ఖునో.

౫౩౯. “యోగీ-పీతికరం రమ్మం, మత్తకుఞ్జరసేవితం;

ఏకో అత్థవసీ ఖిప్పం, పవిసిస్సామి కాననం.

౫౪౦. “సుపుప్ఫితే సీతవనే, సీతలే గిరికన్దరే;

గత్తాని పరిసిఞ్చిత్వా, చఙ్కమిస్సామి ఏకకో.

౫౪౧. “ఏకాకియో అదుతియో, రమణీయే మహావనే;

కదాహం విహరిస్సామి, కతకిచ్చో అనాసవో.

౫౪౨. “ఏవం మే కత్తుకామస్స, అధిప్పాయో సమిజ్ఝతు;

సాధయిస్సామహంయేవ, నాఞ్ఞో అఞ్ఞస్స కారకో”తి. –

ఇమా ఛ గాథా అభాసి.

తత్థ **పురతో పచ్ఛతో వా**తి అత్తనో పురతో వా పచ్ఛతో వా, **వా**-సద్దస్స వికప్పత్థత్తా పస్సతో వా **అపరో** అఞ్ఞో జనో న విజ్జతి చే, **అతీవ** అతివియ **ఫాసు** చిత్తసుఖం భవతి. ఏకవిహారీభావేన **ఏకస్స** అసహాయస్స. **వనే వసతో**తి చిరపరిచితేన వివేకజ్ఝాసయేన ఆకడ్ఢియమానహదయో సో రత్తిన్దివం మహాజనపరివుతస్స వసతో సఙ్గణికవిహారం నిబ్బిన్దన్తో వివేకసుఖఞ్చ బహుం మఞ్ఞన్తో వదతి.

హన్దాతి వోస్సగ్గత్థే నిపాతో, తేన ఇదాని కరీయమానస్స అరఞ్ఞగమనస్స నిచ్ఛితభావమాహ. **ఏకో గమిస్సామీతి** "సుఞ్ఞాగారే ఖో, గహపతి, తథాగతా అభిరమన్తీ"తిఆదివచనతో (చూళవ॰ ౩౦౬) బుద్ధేహి వణ్ణితం పసత్థం అరఞ్ఞం ఏకో అసహాయో గమిస్సామి వాసాధిప్పాయేన ఉపగచ్ఛామి. యస్మా **ఏకవిహారిస్స** ఠానాదీసు అసహాయభావేన ఏకవిహారిస్స నిబ్బానం పటిపేసితచిత్తతాయ **పహితత్తస్స** అధిసీలసిక్ఖాదికా తిస్సో సిక్ఖా సిక్ఖతో భిక్ఖునో అరఞ్ఞం **ఫాసు** ఇట్ఠం సుఖావహన్తి అత్థో.

యోగీ-పీతికరన్తి యోగీనం భావనాయ యుత్తప్పయుత్తానం అప్పసద్దాదిభావేన ఝానవిపస్సనాదిపీతిం ఆవహనతో యోగీ-పీతికరం. విసభాగారమ్మణాభావేన పటిసల్లానసారుప్పతాయ **రమ్మం. మత్తకుఞ్జరసేవితన్తి** మత్తవరవారణవిచరితం, ఇమినాపి బ్రహారఞ్ఞభావేన జనవివేకంయేవ దస్సేతి. **అత్థవసీతి** ఇధ అత్థోతి సమణధమ్మో అధిప్పేతో. "కథం ను ఖో సో మే భవేయ్యా"తి తస్స వసం గతో.

సుపుప్ఫితేతి సుట్ఠు పుప్ఫితే. **సీతవనేతి** ఛాయూదకసమ్పత్తియా సీతే వనే. ఉభయేనపి తస్స రమణీయతంయేవ విభావేతి. **గిరికన్దరేతి** గిరీనం అబ్భన్తరే కన్దరే. కన్తి హి ఉదకం, తేన దారితం నిన్నట్ఠానం కన్దరం నామ. తాదిసే సీతలే గిరికన్దరే ఘమ్మపరితాపం వినోదేత్వా అత్తనో గత్తాని పరిసిఞ్చిత్వా న్హాయిత్వా చఙ్కమిస్సామి ఏకకోతి కత్థచి అనాయత్తవుత్తితం దస్సేతి.

ఏకాకియోతి ఏకాకీ అసహాయో. **అదుతియోతి** తణ్హాసఙ్ఖాతదుతియాభావేన అదుతియో. తణ్హా హి పురిసస్స సబ్బదా అవిజహనట్ఠేన దుతియా నామ. తేనాహ భగవా – "తణ్హాదుతియో పురిసో, దీఘమద్ధాన సంసర"న్తి (ఇతివు॰ ౧౫, ౧౦౫).

ఏవం మే కత్తుకామస్సాతి "హన్ద ఏకో గమిస్సామీ"తిఆదినా వుత్తవిధినా అరఞ్ఞం గన్త్వా భావనాభియోగం కత్తుకామస్స మే. **అధిప్పాయో సమిజ్ఝతూతి** "కదాహం విహరిస్సామి, కతకిచ్చో అనాసవో"తి ఏవం పవత్తో మనోరథో ఇజ్ఝతు సిద్ధిం పాపుణాతు. అరహత్తప్పత్తి చ యస్మా న ఆయాచనమత్తేన సిజ్ఝతి, నాపి అఞ్ఞేన సాధేతబ్బా, తస్మా ఆహ **''సాధయిస్సామహంయేవ, నాఞ్ఞో అఞ్ఞస్స కారకో''**తి.

ఏవం ఉపరాజస్స పబ్బజ్జాయ దళ్హనిచ్ఛయతం ఞత్వా రాజా అసోకారామగమనీయం మగ్గం అలఙ్కారాపేత్వా కుమారం సబ్బాలఙ్కారవిభూసితం మహతియా సేనాయ మహచ్చరాజానుభావేన విహారం నేసి. కుమారో పధానఘరం గన్త్వా మహాధమ్మరక్ఖితత్థేరస్స సన్తికే పబ్బజి, అనేకసతా మనుస్సా తం అనుపబ్బజింసు. రఞ్ఞో భాగినేయ్యో సఙ్ఘమిత్తాయ సామికో అగ్గిబ్రహ్మాపి తమేవ అనుపబ్బజి. సో పబ్బజిత్వా హట్ఠతుట్ఠో అత్తనా కాతబ్బం పకాసేన్తో –

౫౪౩. "ఏస బన్ధామి సన్నాహం, పవిసిస్సామి కాననం;

న తతో నిక్ఖమిస్సామి, అప్పత్తో ఆసవక్ఖయం.

౫౪౪. "మాలుతే ఉపవాయన్తే, సీతే సురభిగన్ధికే;

అవిజ్జం దాలయిస్సామి, నిసిన్నో నగముద్ధని.

౫౪౫. "వనే కుసుమసఞ్ఛన్నే, పబ్భారే నూన సీతలే;

విముత్తిసుఖేన సుఖితో, రమిస్సామి గిరిబ్బజే’’తి. –

తిస్సో గాథా అభాసి.

తత్థ **ఏస బన్ధామి సన్నాహన్తి** ఏసాహం వీరియసఙ్ఖాతం సన్నాహం బన్ధామి, కాయే చ జీవితే చ నిరపేక్ఖో వీరియసన్నాహేన సన్నయ్హామి. ఇదం వుత్తం హోతి – యథా నామ సూరో పురిసో పచ్చత్థికే పచ్చుపట్ఠితే తం జేతుకామో అఞ్ఞం కిచ్చం పహాయ కవచపటిముచ్చనాదినా యుద్ధాయ సన్నయ్హతి, యుద్ధభూమిఞ్చ గన్త్వా పచ్చత్థికే అజేత్వా తతో న నివత్తతి, ఏవమహమ్పి కిలేసపచ్చత్థికే జేతుం ఆదిత్తమ్పి సీసం చేలఞ్చ అజ్ఝుపేక్ఖిత్వా చతుబ్బిధసమ్మప్పధానవీరియసన్నాహం సన్నయ్హామి, కిలేసే అజేత్వా కిలేసవిజయయోగ్గం వివేకట్ఠానం న విస్సజ్జేమీతి. తేన వుత్తం **‘‘పవిసిస్సామి కాననం న తతో నిక్ఖమిస్సామి, అప్పత్తో ఆసవక్ఖయ’’**న్తి.

‘‘మాలుతే ఉపవాయన్తే’’తిఆదినా అరఞ్ఞట్ఠానస్స కమ్మట్ఠానభావనాయోగ్యతం వదతి, రమిస్సామి నూన గిరిబ్బజేతి యోజనా. పబ్బతపరిక్ఖేపే అభిరమిస్సామి మఞ్ఞేతి అనాగతత్థం పరికప్పేన్తో వదతి. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

ఏవం వత్వా థేరో అరఞ్ఞం పవిసిత్వా సమణధమ్మం కరోన్తో ఉపజ్ఝాయేన సద్ధిం కలిఙ్గరట్ఠం అగమాసి. తత్థస్స పాదే చమ్మికాబాధో ఉప్పజ్జి, తం దిస్వా ఏకో వేజ్జో ‘‘సప్పిం, భన్తే, పరియేసథ, తికిచ్ఛిస్సామి న’’న్తి ఆహ. థేరో సప్పిపరియేసనం అకత్వా విపస్సనాయ ఏవ కమ్మం కరోతి, రోగో వడ్ఢతి, వేజ్జో థేరస్స తత్థ అప్పోస్సుక్కతం దిస్వా సయమేవ సప్పిం పరియేసిత్వా థేరం అరోగం అకాసి. సో అరోగో హుత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౪౪.౧-౧౨) –

‘‘ఇమమ్హి భద్దకే కప్పే, బ్రహ్మబన్ధు మహాయసో;
కస్సపో నామ గోత్తేన, ఉప్పజ్జి వదతం వరో.

‘‘నిప్పపఞ్చో నిరాలమ్బో, ఆకాససమమానసో;
సుఞ్ఞతాబహులో తాదీ, అనిమిత్తరతో వసీ.

‘‘అసఙ్గచిత్తో నిక్లేసో, అసంసట్ఠో కులే గణే;
మహాకారుణికో వీరో, వినయోపాయకోవిదో.

‘‘ఉయ్యుత్తో పరకిచ్చేసు, వినయన్తో సదేవకే;
నిబ్బానగమనం మగ్గం, గతిం పఙ్కవిసోసనం.

‘‘అమతం పరమస్సాదం, జరామచ్చునివారణం;
మహాపరిసమజ్ఝే సో, నిసిన్నో లోకతారకో.

‘‘కరవీకరుతో నాథో, బ్రహ్మఘోసో తథాగతో;
ఉద్ధరన్తో మహాదుగ్గా, విప్పనట్ఠే అనాయకే.

“దేసేన్తో విరజం ధమ్మం, దిట్ఠో మే లోకనాయకో;
తస్స ధమ్మం సుణిత్వాన, పబ్బజిం అనగారియం.

“పబ్బజిత్వా తదాపాహం, చిన్తేన్తో జినసాసనం;
ఏకకోవ వనే రమ్మే, వసిం సంసగ్గపీళితో.

“సక్కాయవూపకాసో మే, హేతుభూతో మమాభవీ;
మనసో వూపకాసస్స, సంసగ్గభయదస్సినో.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం...పే.... కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా థేరే తత్థ విహరన్తే రాజా కోటిధనపరిచ్చాగేన భోజకగిరివిహారం నామ కారేత్వా థేరం తత్థ వాసేసి. సో తత్థ విహరన్తో పరినిబ్బానకాలే –

౫౪౬.“సోహం పరిపుణ్ణసఙ్కప్పో, చన్దో పన్నరసో యథా;
సబ్బాసవపరిక్ఖీణో, నత్థి దాని పునబ్భవో”తి. –

ఓసానగాథమాహ. సా ఉత్తానత్థావ. తదేవ చ థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణం అహోసీతి.

ఏకవిహారియత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. మహాకప్పినత్థేరగాథావణ్ణనా

అనాగతం యో పటికచ్చ పస్సతీతిఆదికా ఆయస్మతో మహాకప్పినత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరబుద్ధకాలే హంసవతీనగరే కులఘరే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుణన్తో సత్థారం ఏకం భిక్ఖుం భిక్ఖుఓవాదకానం అగ్గట్ఠానే ఠపేన్తం దిస్వా తజ్జం అధికారకమ్మం కత్వా తం ఠానన్తరం పత్థేసి.

సో తత్థ యావజీవం కుసలం కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో కస్సపసమ్మాసమ్బుద్ధకాలే బారాణసియం కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో పురిససహస్సగణజేట్ఠకో హుత్వా గబ్భసహస్సపటిమణ్డితం మహన్తం పరివేణం కారాపేసి. తే సబ్బేపి జనా యావజీవం కుసలం కత్వా తం ఉపాసకం జేట్ఠకం కత్వా సపుత్తదారా దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా ఏకం బుద్ధన్తరం దేవమనుస్సేసు సంసరింసు. తేసు గణజేట్ఠకో అమ్హాకం సత్థు నిబ్బత్తితో పురేతరమేవ పచ్చన్తదేసే కుక్కుటనామకే నగరే రాజగేహే నిబ్బత్తి, తస్స **కప్పినో**తి నామం అహోసి. సేసపురిసా తస్మింయేవ నగరే అమచ్చకులే నిబ్బత్తింసు. కప్పినకుమారో పితు అచ్చయేన ఛత్తం ఉస్సాపేత్వా మహాకప్పినరాజా నామ జాతో. సో సుతవిత్తకతాయ పాతోవ చతూహి ద్వారేహి సీఘం దూతే పేసేసి – “యత్థ బహుస్సుతే పస్సథ, తతో నివత్తిత్వా మయ్హం ఆరోచేథా”తి.

తేన చ సమయేన అమ్హాకం సత్థా లోకే ఉప్పజ్జిత్వా సావత్థిం ఉపనిస్సాయ విహరతి. తస్మిం కాలే సావత్థివాసినో వాణిజా సావత్థియం ఉట్ఠానకభణ్డం గహేత్వా తం నగరం గన్త్వా భణ్డం పటిసామేత్వా “రాజానం పస్సిస్సామా”తి పణ్ణాకారహత్థా రఞ్ఞో ఆరోచాపేసుం. తే రాజా పక్కోసాపేత్వా నియ్యాదితపణ్ణాకారే వన్దిత్వా ఠితే “కుతో ఆగతత్థా”తి పుచ్ఛి.

“సావత్థితో, దేవా”తి. “కచ్చి వో రట్ఠం సుభిక్ఖం, ధమ్మికో రాజా”తి? “ఆమ, దేవా”తి. “కీదిసో ధమ్మో తుమ్హాకం దేసే ఇదాని పవత్తతీ”తి? “తం, దేవ, న సక్కా ఉచ్ఛిట్ఠముఖేహి కథేతు”న్తి. రాజా సువణ్ణభిఙ్గారేన ఉదకం దాపేసి. తే ముఖం విక్ఖాలేత్వా దసబలాభిముఖా అఞ్జలిం పగ్గహేత్వా, “దేవ, అమ్హాకం దేసే బుద్ధరతనం నామ ఉప్పన్న”న్తి ఆహంసు. రఞ్ఞో “బుద్ధో”తి వచనే సుతమత్తేయేవ సకలసరీరం ఫరమానా పీతి ఉప్పజ్జి. తతో “బుద్ధోతి, తాతా, వదేథా”తి ఆహ. “బుద్ధోతి, దేవ, వదామా”తి. ఏవం తిక్ఖత్తుం వదాపేత్వా “బుద్ధోతి పదం అపరిమాణ”న్తి తస్మింయేవ పదే పసన్నో సతసహస్సం దత్వా “అపరం వదేథా”తి పుచ్ఛి. “దేవ, లోకే ధమ్మరతనం నామ ఉప్పన్న”న్తి. తమ్పి సుత్వా తథేవ సతసహస్సం దత్వా “అపరం వదేథా”తి పుచ్ఛి. “దేవ, సఙ్ఘరతనం నామ ఉప్పన్న”న్తి. తమ్పి సుత్వా తథేవ సతసహస్సం దత్వా “బుద్ధస్స భగవతో సన్తికే పబ్బజిస్సామీ”తి తతోవ నిక్ఖమి. అమచ్చాపి తథేవ నిక్ఖమింసు. సో అమచ్చసహస్సేన సద్ధిం గఙ్గాతీరం పత్వా “సచే సత్థా సమ్మాసమ్బుద్ధో, ఇమేసం అస్సానం ఖురమత్తమ్పి మా తేమేతూ”తి సచ్చాధిట్ఠానం కత్వా ఉదకపిట్ఠేనేవ పూరం గఙ్గానదిం అతిక్కమిత్వా అపరమ్పి అడ్ఢయోజనవిత్థారం నదిం తథేవ అతిక్కమిత్వా తతియం చన్దభాగం నామ మహానదిం పత్వా తమ్పి తాయ ఏవ సచ్చకిరియాయ అతిక్కమి.

సత్థాపి తందివసం పచ్చూససమయంయేవ మహాకరుణాసమాపత్తితో వుట్ఠాయ లోకం వోలోకేన్తో “అజ్జ మహాకప్పినో తియోజనసతికం రజ్జం పహాయ అమచ్చసహస్సపరివారో మమ సన్తికే పబ్బజితుం ఆగమిస్సతీ”తి దిస్వా “మయా తేసం పచ్చుగ్గమనం కాతుం యుత్త”న్తి పాతోవ సరీరపటిజగ్గనం కత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో సావత్థియం పిణ్డాయ చరిత్వా పచ్ఛాభత్తం పిణ్డపాతపటిక్కన్తో సయమేవ ఆకాసేన గన్త్వా చన్దభాగాయ నదియా తీరే తేసం ఉత్తరణతిత్థస్సాభిముఖట్ఠానే మహానిగ్రోధమూలే పల్లఙ్కేన నిసిన్నో ఛబ్బణ్ణబుద్ధరస్మియో విస్సజ్జేసి. తే తేన తిత్థేన ఉత్తరన్తా బుద్ధరస్మియో ఇతో చితో చ విధావన్తియో ఓలోకేన్తో భగవన్తం దిస్వా “యం సత్థారం ఉద్దిస్స మయం ఆగతా, అద్ధా సో ఏసో”తి దస్సనేనేవ నిట్ఠం గన్త్వా దిట్ఠట్ఠానతో పట్ఠాయ ఓనమిత్వా పరమనిపచ్చాకారం కరోన్తా భగవన్తం ఉపసఙ్కమింసు. రాజా భగవతో గోప్ఫకేసు గహేత్వా సత్థారం వన్దిత్వా ఏకమన్తం నిసీది సద్ధిం అమచ్చసహస్సేన. సత్థా తేసం ధమ్మం దేసేసి. దేసనాపరియోసానే సద్ధిం పరిసాయ అరహత్తే పతిట్ఠాసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౨.౫౪.౬౬-౧౦౭) –

“పదుముత్తరో నామ జినో, సబ్బధమ్మాన పారగూ;
ఉదితో అజటాకాసే, రవీవ సరదమ్బరే.

“వచనాభాయ బోధేతి, వేనేయ్యపదుమాని సో;
కిలేసపఙ్కం సోసేతి, మతిరంసీహి నాయకో.

“తిత్థియానం యసే హన్తి, ఖజ్జోతాభా యథా రవి;
సచ్చత్థాభం పకాసేతి, రతనంవ దివాకరో.

“గుణానం ఆయతిభూతో, రతనానంవ సాగరో;
పజ్జున్నోరివ భూతాని, ధమ్మమేఘేన వస్సతి.

“అక్ఖదస్సో తదా ఆసిం, నగరే హంససవ్హయే;

ఉపేచ్చ ధమ్మమస్సోసిం, జలజుత్తమనామినో.

“ఓవాదకస్స భిక్ఖూనం, సావకస్స కతావినో;
గుణం పకాసయన్తస్స, తప్పయన్తస్స మే మనం.

“సుత్వా పతీతో సుమనో, నిమన్తేత్వా తథాగతం;
ససిస్సం భోజయిత్వాన, తం ఠానమభిపత్థయిం.

“తదా హంససమభాగో, హంసదున్దుభినిస్సనో;
పస్సథేతం మహామత్తం, వినిచ్ఛయవిసారదం.

“పతితం పాదమూలే మే, సముగ్గతతనూరుహం;
జీమూతవణ్ణం పీణంసం, పసన్ననయనాననం.

“పరివారేన మహతా, రాజయుత్తం మహాయసం;
ఏసో కతావినో ఠానం, పత్థేతి ముదితాసయో.

“ఇమినా పణిపాతేన, చాగేన పణిధీహి చ;
కప్పసతసహస్సాని, నుపపజ్జతి దుగ్గతిం.

“దేవేసు దేవసోభగ్గం, మనుస్సేసు మహన్తతం;
అనుభోత్వాన సేసేన, నిబ్బానం పాపుణిస్సతి.

“సతసహస్సితో కప్పే, ఓక్కాకకులసమ్భవో;
గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

“తస్స ధమ్మేసు దాయాదో, ఓరసో ధమ్మనిమ్మితో;
కప్పినో నామ నామేన, హేస్సతి సత్థు సావకో.

“తతోహం సుకతం కారం, కత్వాన జినసాసనే;
జహిత్వా మానుసం దేహం, తుసితం అగమాసహం.

“దేవమానుసరజ్జాని, సతసో అనుసాసియ;
బారాణసియమాసన్నే, జాతో కేణియజాతియం.

“సహస్సపరివారేన, సపజాపతికో అహం;
పఞ్చపచ్చేకబుద్ధానం, సతాని సముపట్ఠహిం.

“తేమాసం భోజయిత్వాన, పచ్ఛాదమ్హి తిచీవరం;
తతో చుతా మయం సబ్బే, అహుమ్హ తిదసూపగా.

“పునో సబ్బే మనుస్సత్తం, అగమిమ్హ తతో చుతా;
కుక్కుటమ్హి పురే జాతా, హిమవన్తస్స పస్సతో.

“కప్పినో నామహం ఆసిం, రాజపుత్తో మహాయసో;
సేసామచ్చకులే జాతా, మమేవ పరివారయుం.

“మహారజ్జసుఖం పత్తో, సబ్బకామసమిద్ధిమా;
వాణిజేహి సమక్ఖాతం, బుద్ధుప్పాదమహం సుణిం.

“బుద్ధో లోకే సముప్పన్నో, అసమో ఏకపుగ్గలో;
సో పకాసేతి సద్ధమ్మం, అమతం సుఖముత్తమం.

“సుయుత్తా తస్స సిస్సా చ, సుముత్తా చ అనాసవా;
సుత్వా నేసం సువచనం, సక్కరిత్వాన వాణిజే.

“పహాయ రజ్జం సామచ్చో, నిక్ఖమిం బుద్ధమామకో;
నదిం దిస్వా మహాచన్దం, పూరితం సమతిత్తికం.

“అప్పతిట్ఠం అనాలమ్బం, దుత్తరం సీఘవాహినిం;
గుణం సరిత్వా బుద్ధస్స, సోత్థినా సమతిక్కమిం.

“భవసోతం సచే బుద్ధో, తిణ్ణో లోకన్తగూ విదూ;
ఏతేన సచ్చవజ్జేన, గమనం మే సమిజ్ఝతు.

“యది సన్తిగమో మగ్గో, మోక్ఖో చచ్చన్తికం సుఖం;
ఏతేన సచ్చవజ్జేన, గమనం మే సమిజ్ఝతు.

“సఙ్ఘో చే తిణ్ణకన్తారో, పుఞ్ఞక్ఖేత్తో అనుత్తరో;
ఏతేన సచ్చవజ్జేన, గమనం మే సమిజ్ఝతు.

“సహ కతే సచ్చవరే, మగ్గా అపగతం జలం;
తతో సుఖేన ఉత్తిణ్ణో, నదీతీరే మనోరమే.

“నిసిన్నం అద్దసం బుద్ధం, ఉదేన్తంవ పభఙ్కరం;
జలన్తం హేమసేలంవ, దీపరుక్ఖంవ జోతితం.

“ససింవ తారాసహితం, సావకేహి పురక్ఖతం;
వాసవం వియ వస్సన్తం, దేసనాజలదన్తరం.

“వన్దిత్వాన సహామచ్చో, ఏకమన్తముపావిసిం;
తతో నో ఆసయం ఞత్వా, బుద్ధో ధమ్మమదేసయి.

“సుత్వాన ధమ్మం విమలం, అవోచుమ్హ మయం జినం;
పబ్బాజేహి మహావీర, నిబ్బిన్దామ్హ మయం భవే.

“స్వక్ఖాతో భిక్ఖవే ధమ్మో, దుక్ఖన్తకరణాయ వో;
చరథ బ్రహ్మచరియం, ఇచ్చాహ మునిసత్తమో.

“సహ వాచాయ సబ్బేపి, భిక్ఖువేసధరా మయం;
అహుమ్హ ఉపసమ్పన్నా, సోతాపన్నా చ సాసనే.

“తతో జేతవనం గన్త్వా, అనుసాసి వినాయకో;
అనుసిట్ఠో జినేనాహం, అరహత్తమపాపుణిం.

“తతో భిక్ఖుసహస్సాని, అనుసాసిమహం తదా;
మమానుసాసనకరా, తేపి ఆసుం అనాసవా.

“జినో తస్మిం గుణే తుట్ఠో, ఏతదగ్గే ఠపేసి మం;
భిక్ఖుఓవాదకానగ్గో, కప్పినోతి మహాజనే.

“సతసహస్సే కతం కమ్మం, ఫలం దస్సేసి మే ఇధ;
ముత్తో సరవేగోవ, కిలేసే ఝాపయిం మమ.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పత్వా పన తే సబ్బేవ సత్థారం పబ్బజ్జం యాచింసు. సత్థా తే “ఏథ, భిక్ఖవో”తి ఆహ. సా ఏవ తేసం పబ్బజ్జా ఉపసమ్పదా చ అహోసి. సత్థా తం భిక్ఖుసహస్సం ఆదాయ ఆకాసేన జేతవనం అగమాసి. అథేకదివసం భగవా తస్సన్తేవాసికే భిక్ఖూ ఆహ – “కచ్చి, భిక్ఖవే, కప్పినో భిక్ఖూనం ధమ్మం దేసేతీ”తి? “న, భగవా, దేసేతి . అప్పోస్సుక్కో దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారమనుయుత్తో విహరతి, ఓవాదమత్తమ్పి న దేతీ”తి. సత్థా థేరం పక్కోసాపేత్వా – “సచ్చం కిర త్వం, కప్పిన, అన్తేవాసికానం ఓవాదమత్తమ్పి న దేసీ”తి? “సచ్చం, భగవా”తి. “బ్రాహ్మణ, మా ఏవం కరి, అజ్జ పట్ఠాయ ఉపగతానం ధమ్మం దేసేహీ”తి. “సాధు, భన్తే”తి థేరో సత్థు వచనం సిరసా సమ్పటిచ్ఛిత్వా ఏకోవాదేనేవ సమణసహస్సం అరహత్తే పతిట్ఠాపేసి. తేన నం సత్థా పటిపాటియా అత్తనో సావకే థేరే ఠానన్తరే ఠపేన్తో భిక్ఖుఓవాదకానం అగ్గట్ఠానే ఠపేసి. అథేకదివసం థేరో భిక్ఖునియో ఓవదన్తో –

౨౪౭.“అనాగతం యో పటికచ్చ పస్సతి, హితఞ్చ అత్థం అహితఞ్చ తం ద్వయం;

విద్దేసినో తస్స హితేసినో వా, రన్ధం న పస్సన్తి సమేక్ఖమానా.

౨౪౮.“ఆనాపానసతీ యస్స, పరిపుణ్ణా సుభావితా;

అనుపుబ్బం పరిచితా, యథా బుద్ధేన దేసితా;

సోమం లోకం పభాసేతి, అబ్భా ముత్తోవ చన్దిమా.

౨౪౯.“ఓదాతం వత మే చిత్తం, అప్పమాణం సుభావితం;

నిబ్బిద్ధం పగ్గహీతఞ్చ, సబ్బా ఓభాసతే దిసా.

౨౫౦.“జీవతే వాపి సప్పఞ్ఞో, అపి విత్తపరిక్ఖయో;

పఞ్ఞాయ చ అలాభేన, విత్తవాపి న జీవతి.

౨౫౧.“పఞ్ఞా సుతవినిచ్ఛినీ, పఞ్ఞా కిత్తిసిలోకవద్ధనీ;

పఞ్ఞాసహితో నరో ఇధ, అపి దుక్ఖేసు సుఖాని విన్దతి.

౨౫౨.“నాయం అజ్జతనో ధమ్మో, నచ్ఛేరో నపి అబ్భుతో;

యత్థ జాయేథ మీయేథ, తత్థ కిం వియ అబ్భుతం.

౨౫౩.“అనన్తరఞ్హి జాతస్స, జీవితా మరణం ధువం;

జాతా జాతా మరన్తీధ, ఏవం ధమ్మా హి పాణినో.

౨౫౪.“న హేతదత్థాయ మతస్స హోతి, యం జీవితత్థం పరపోరిసానం;

మతమ్హి రుణ్ణం న యసో న లోక్యం, న వణ్ణితం సమణబ్రాహ్మణేహి.

౨౫౫.“చక్ఖుం సరీరం ఉపహన్తి తేన, నిహీయతి వణ్ణబలం మతీ చ;

ఆనన్దినో తస్స దిసా భవన్తి, హితేసినో నాస్స సుఖీ భవన్తి.

౨౫౬.“తస్మా హి ఇచ్ఛేయ్య కులే వసన్తే, మేధావినో చేవ బహుస్సుతే చ;

యేసఞ్హి పఞ్ఞావిభవేన కిచ్చం, తరన్తి నావాయ నదింవ పుణ్ణ”న్తి. –

ఇమా గాథా అభాసి.

తత్థ **అనాగత**న్తి న ఆగతం, అవిన్దన్తి, అత్థో. **పటికచ్చా**తి పురేతరంయేవ. **పస్సతీ**తి ఓలోకేతి. **అత్థ**న్తి కిచ్చం. **తం ద్వయ**న్తి హితాహితం. **విద్దేసినో**తి అమిత్తా. **హితేసినో**తి మిత్తా. **రన్ధ**న్తి ఛిద్దం. **సమేక్ఖమానా**తి గవేసన్తా. ఇదం వుత్తం హోతి – యో పుగ్గలో అత్తనో హితావహం అహితావహం తదుభయఞ్చ అత్థం కిచ్చం అనాగతం అసమ్పత్తం పురేతరంయేవ

పఞ్ఞాచక్ఖునా అహం వియ పస్సతి వీమంసతి విచారేతి, తస్స అమిత్తా వా అహితజ్ఝాసయేన మిత్తా వా హితజ్ఝాసయేన రన్ధం గవేసన్తా న పస్సన్తి, తాదిసో పఞ్ఞవా పుగ్గలో అచ్ఛిద్దవుత్తి, తస్మా తుమ్హేహి తథారూపేహి భవితబ్బన్తి.

ఇదాని ఆనాపానసతిభావనాయ గుణం దస్సేన్తో తత్థ తాని యోజేతుం ''**ఆనాపానసతీ యస్సా**''తి దుతియం గాథమాహ. తత్థ **ఆన**న్తి అస్సాసో. **అపాన**న్తి పస్సాసో. అస్సాసపస్సాసనిమిత్తారమ్మణా సతి ఆనాపానసతి. సతిసీసేన చేత్థ తంసమ్పయుత్తసమాధిభావనా అధిప్పేతా. **యస్సా**తి, యస్స యోగినో. **పరిపుణ్ణా సుభావితా**తి చతున్నం సతిపట్ఠానానం సోళసన్నఞ్చ ఆకారానం పారిపూరియా సబ్బసో పుణ్ణా సత్తన్నం బోజ్ఝఙ్గానం విజ్జావిముత్తీనఞ్చ పారిపూరియా సుట్ఠు భావితా వడ్ఢితా. **అనుపుబ్బం పరిచితా, యథా బుద్ధేన దేసితా**తి ''సో సతోవ అస్ససతీ''తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౨.౩౭౪; మ॰ ని॰ ౧.౧౦౭) యథా భగవతా దేసితా, తథా అనుపుబ్బం అనుక్కమేన పరిచితా ఆసేవితా భావితా. **సోమం లోకం పభాసేతి, అబ్భా ముత్తోవ చన్దిమా**తి సో యోగావచరో యథా అబ్భాదిఉపక్కిలేసా విముత్తో చన్దో చన్దాలోకేన ఇమం ఓకాసలోకం పభాసేతి, ఏవం అవిజ్జాదిఉపక్కిలేసవిముత్తో ఞాణాలోకేన అత్తసన్తానపతితం పరసన్తానపతితఞ్చ సఙ్ఖారలోకం పభాసేతి పకాసేతి. తస్మా తుమ్హేహి ఆనాపానసతిభావనా భావేతబ్బాతి అధిప్పాయో.

ఇదాని అత్తానం నిదస్సనం కత్వా భావనాభియోగస్స సఫలతం దస్సేన్తో ''**ఓదాతం వత మే చిత్త**''న్తి తతియం గాథమాహ. తస్సత్థో – నీవరణమలవిగమతో **ఓదాతం** సుద్ధం వత మమ చిత్తం. యథా పమాణకరా రాగాదయో పహీనా, అప్పమాణఞ్చ నిబ్బానం పచ్చక్ఖం కతం అహోసి, తథా భావితత్తా **అప్పమాణం సుభావితం,** తతో ఏవ చతుసచ్చం **నిబ్బిద్ధం** పటివిజ్ఝితం, సకలసంకిలేసపక్ఖతో **పగ్గహితఞ్చ** హుత్వా దుక్ఖాదికా పుబ్బన్తాదికా చ దిసా ఓభాసతే తత్థ వితిణ్ణకఙ్ఖత్తా సబ్బధమ్మేసు విగతసమ్మోహత్తా చ. తస్మా తుమ్హేహిపి ఏవం చిత్తం భావేతబ్బన్తి దస్సేతి.

యథా భావనామయా పఞ్ఞా చిత్తమలవిసోధనాదినా పురిసస్స బహుపకారా, ఏవం ఇతరాపీతి దస్సేన్తో ''**జీవతే వాపి సప్పఞ్ఞో**''తి చతుత్థగాథమాహ. తస్సత్థో – పరిక్ఖీణధనోపి సప్పఞ్ఞజాతికో ఇతరీతరసన్తోసేన సన్తుట్ఠో అనవజ్జాయ జీవికాయ జీవతియేవ. తస్స హి జీవితం జీవితం నామ. తేనాహ భగవా – ''పఞ్ఞాజీవిం జీవితమాహు సేట్ఠ''న్తి (సం॰ ని॰ ౧.౭౩, ౨౪౬; సు॰ ని॰ ౧౮౪). దుమ్మేధపుగ్గలో పన పఞ్ఞాయ అలాభేన దిట్ఠధమ్మికం సమ్పరాయికఞ్చ అత్థం విరాధేన్తో విత్తవాపి న జీవతి, గరహాదిప్పత్తియా జీవన్తో నామ న తస్స హోతి, అనుపాయఞ్ఞుతాయ వా యథాధిగతం ధనం నాసేన్తో జీవితమ్పి సన్ధారేతుం న సక్కోతియేవ, తస్మా పారిహారియపఞ్ఞాపి తుమ్హేహి అప్పమత్తేహి సమ్పాదేతబ్బాతి అధిప్పాయో.

ఇదాని పఞ్ఞాయ ఆనిసంసే దస్సేతుం ''**పఞ్ఞా సుతవినిచ్ఛినీ**''తి పఞ్చమం గాథమాహ. తత్థ **పఞ్ఞా సుతవినిచ్ఛినీ**తి పఞ్ఞా నామేసా సుతస్స వినిచ్ఛయినీ, యథాసుతే సోతపథమాగతే అత్థే ''అయం అకుసలో, అయం కుసలో, అయం సావజ్జో, అయం అనవజ్జో''తిఆదినా వినిచ్ఛయజననీ. **కిత్తిసిలోకవద్ధనీ**తి కిత్తియా సమ్ముఖా పసంసాయ సిలోకస్స పత్థటయసభావస్స వద్ధనీ, పఞ్ఞవతోయేవ హి కిత్తిఆదయో విఞ్ఞూనం పాసంసభావతో. **పఞ్ఞాసహితో**తి పారిహారియపఞ్ఞాయ, విపస్సనాపఞ్ఞాయ చ యుత్తో. **అపి దుక్ఖేసు సుఖాని విన్దతీ**తి ఏకన్తదుక్ఖసభావేసు ఖన్ధాయతనాదీసు సమ్మాపటిపత్తియా యథాభూతసభావావబోధేన నిరామిసానిపి సుఖాని పటిలభతి.

ఇదాని తాసం భిక్ఖునీనం అనిచ్చతాపటిసంయుత్తం ధీరభావావహం ధమ్మం కథేన్తో ''**నాయం అజ్జతనో ధమ్మో**''తిఆదినా సేసగాథా అభాసి. తత్రాయం సఙ్ఖేపత్థో – య్వాయం సత్తానం జాయనమీయనసభావో, అయం ధమ్మో **అజ్జతనో** అధునాగతో

న హోతి, అభిణ్హపవత్తికతాయ న అచ్ఛరియో, అబ్భుతపుబ్బతాభావతో నాపి **అబ్భుతో**. తస్మా **యత్థ జాయేథ మీయేథ**, యస్మిం లోకే సత్తో జాయేయ్య, సో ఏకంసేన మీయేథ, తత్థ **కిం వియ?** కిం నామ అబ్భుతం సియా? సభావికత్తా మరణస్స – న హి ఖణికమరణస్స కిఞ్చి కారణం అత్థి. యతో **అనన్తరఞ్హి జాతస్స, జీవితా మరణం ధువం** జాతస్స జాతిసమనన్తరం జీవితతో మరణం ఏకన్తికం ఉప్పన్నానం ఖన్ధానం ఏకంసేన భిజ్జనతో. యో పనేత్థ జీవతీతి లోకవోహారో, సో తదుపాదానస్స అనేకపచ్చయాయత్తతాయ అనేకన్తికో, యస్మా ఏతదేవం, తస్మా **జాతా మరన్తీధ, ఏవంధమ్మా హి పాణినో**తి అయం సత్తానం పకతి, యదిదం జాతానం మరణన్తి జాతియా మరణానుబన్ధనతం ఆహ.

ఇదాని యస్మా తాసు భిక్ఖునీసు కాచి సోకబన్ధితచిత్తాపి అత్థి, తస్మా తాసం సోకవినోదనం కాతుం ‘‘**న హేతదత్థాయా**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ **న హేతదత్థాయ మతస్స హోతీ**తి యం మతస్స **జీవితత్థం** జీవితనిమిత్తం **పరపోరిసానం** పరపుగ్గలానం రుణ్ణం, ఏతం తస్స మతస్స సత్తస్స జీవితత్థం తావ తిట్ఠతు, కస్సచిపి అత్థాయ న హోతి, యే పన రుదన్తి, తేసమ్పి **మతమ్హి** మతపుగ్గలనిమిత్తం రుణ్ణం, **న యసో న లోక్యం** యసావహం విసుద్ధావహఞ్చ న హోతి . **న వణ్ణితం సమణబ్రాహ్మణేహీ**తి విఞ్ఞూపసత్థమ్పి న హోతి, అథ ఖో విఞ్ఞూగరహితమేవాతి అత్థో.

న కేవలమేతేవ యే రుదతో ఆదీనవా, అథ ఖో ఇమేపీతి దస్సేన్తో ‘‘**చక్ఖుం సరీరం ఉపహన్తీ**’’తి గాథం వత్వా తతో పరం సోకాదిఅనత్థపటిబాహనత్థం కల్యాణమిత్తపయిరుపాసనాయం తా నియోజేన్తో ‘‘**తస్మా**’’తిఆదినా ఓసానగాథమాహ. తత్థ **తస్మా**తి యస్మా రుణ్ణం రుదన్తస్స పుగ్గలస్స చక్ఖుం సరీరఞ్చ **ఉపహన్తి** విబాధతి, తేన రుణ్ణేన వణ్ణో బలం మతి చ **నిహీయతి** పరిహాయతి, **తస్స** రుదన్తస్స పుగ్గలస్స **దిసా** సపత్తా **ఆనన్దినో** పమోదవన్తో పీతివన్తో భవన్తి. హితేసినో మిత్తా దుక్ఖీ దుక్ఖితా భవన్తి తస్మా ధమ్మోజపఞ్ఞాయ సమన్నాగతత్తా **మేధావినో** దిట్ఠధమ్మికాదిఅత్థసన్నిస్సితస్స బాహుసచ్చస్స పారిపూరియా **బహుస్సుతే,** అత్తనో కులే వసన్తే **ఇచ్ఛేయ్య** పాటికఙ్ఖేయ్య కులూపకే కరేయ్య. **యేసన్తి** యేసం మేధావీనం బహుస్సుతానం పణ్డితానం **పఞ్ఞావిభవేన** పఞ్ఞాబలేన యథా మహోఘస్స పుణ్ణం నదిం నావాయ తరన్తి, ఏవం కులపుత్తా అత్తనో అత్థకిచ్చం **తరన్తి** పారం పాపుణన్తి. తే ఇచ్ఛేయ్య కులే వసన్తేతి యోజనా.

ఏవం థేరో తాసం భిక్ఖునీనం ధమ్మం కథేత్వా విస్సజ్జేసి. తా థేరస్స ఓవాదే ఠత్వా సోకం వినోదేత్వా యోనిసో పటిపజ్జన్తియో సదత్థం పరిపూరేసుం.

మహాకప్పినత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. చూళపన్థకత్థేరగాథావణ్ణనా

దన్ధా మయ్హం గతీతిఆదికా ఆయస్మతో చూళపన్థకత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? యదేత్థ అట్ఠుప్పత్తివసేన వత్తబ్బం, తం అట్ఠకనిపాతే మహాపన్థకవత్థుస్మిం (థేరగా. అట్ఠ. ౨.మహాపన్థకత్థేరగాథావణ్ణనా) వుత్తమేవ. అయం పన విసేసో – మహాపన్థకత్థేరో అరహత్తం పత్వా అగ్గఫలసుఖేన వీతినామేన్తో చిన్తేసి – ‘‘కథం ను ఖో సక్కా చూళపన్థకమ్పి ఇమస్మిం సుఖే పతిట్ఠపేతు’’న్తి? సో అత్తనో అయ్యకం ధనసేట్ఠిం ఉపసఙ్కమిత్వా ఆహ – ‘‘సచే, మహాసేట్ఠి, అనుజానాథ , అహం చూళపన్థకం పబ్బాజేయ్య’’న్తి. ‘‘పబ్బాజేథ, భన్తే’’తి. థేరో తం పబ్బాజేసి. సో దససు సీలేసు పతిట్ఠితో భాతు సన్తికే –

‘‘పదుమం యథా కోకనదం సుగన్ధం, పాతో సియా ఫుల్లమవీతగన్ధం;

అఙ్గీరసం పస్స విరోచమానం, తపన్తమాదిచ్చమివన్తలిక్ఖే’’తి. (సం॰ ని॰ ౧.౧౨౩; అ॰ ని॰ ౫.౧౯౫) –

గాథం ఉగ్గణ్హన్తో చతూహి మాసేహి గహేతుం నాసక్ఖి, గహితగహితం పదం హదయే న తిట్ఠతి. అథ నం మహాపన్థకో ఆహ – ‘‘పన్థక, త్వం ఇమస్మిం సాసనే అభబ్బో, చతూహి మాసేహి ఏకగాథమ్పి గహేతుం న సక్కోసి. పబ్బజితకిచ్చం పన త్వం కథం మత్థకం పాపేస్ససి? నిక్ఖమ ఇతో’’తి. సో థేరేన పణామితో ద్వారకోట్ఠకసమీపే రోదమానో అట్ఠాసి.

తేన చ సమయేన సత్థా జీవకమ్బవనే విహరతి. అథ జీవకో పురిసం పేసేసి, ‘‘పఞ్చహి భిక్ఖుసతేహి సద్ధిం సత్థారం నిమన్తేహీ’’తి. తేన చ సమయేన ఆయస్మా మహాపన్థకో భత్తుద్దేసకో హోతి. సో ‘‘పఞ్చన్నం భిక్ఖుసతానం భిక్ఖం పటిచ్ఛథ, భన్తే’’తి వుత్తో ‘‘చూళపన్థకం ఠపేత్వా సేసానం పటిచ్ఛామీ’’తి ఆహ. తం సుత్వా చూళపన్థకో భియ్యోసోమత్తాయ దోమనస్సప్పత్తో అహోసి. సత్థా తస్స చిత్తక్ఖేదం ఞత్వా, ‘‘చూళపన్థకో మయా కతేన ఉపాయేన బుజ్ఝిస్సతీ’’తి తస్స అవిదూరే ఠానే అత్తానం దస్సేత్వా ‘‘కిం, పన్థక, రోదసీ’’తి పుచ్ఛి. ‘‘భాతా మం, భన్తే, పణామేతీ’’తి ఆహ. ‘‘పన్థక, మా చిన్తయి, మమ సాసనే తుయ్హం పబ్బజ్జా, ఏహి, ఇమం గహేత్వా ‘రజోహరణం, రజోహరణ’న్తి మనసి కరోహీ’’తి ఇద్ధియా సుద్ధం చోళక్ఖణ్డం అభిసఙ్ఖరిత్వా అదాసి. సో సత్థారా దిన్నం చోళక్ఖణ్డం ‘‘రజోహరణం, రజోహరణ’’న్తి హత్థేన పరిమజ్జన్తో నిసీది. తస్స తం పరిమజ్జన్తస్స కిలిట్ఠధాతుకం జాతం, పున పరిమజ్జన్తస్స ఉక్ఖలిపరిపుఞ్ఛనసదిసం జాతం. సో ఞాణస్స పరిపక్కత్తా ఏవం చిన్తేసి – ‘‘ఇదం చోళక్ఖణ్డం పకతియా పరిసుద్ధం, ఇమం ఉపాదిణ్ణకసరీరం నిస్సాయ కిలిట్ఠం అఞ్ఞథా జాతం, తస్మా అనిచ్చం యథాపేతం, ఏవం చిత్తమ్పీ’’తి ఖయవయం పట్ఠపేత్వా తస్మింయేవ నిమిత్తే ఝానాని నిబ్బత్తేత్వా ఝానపాదకం విపస్సనం పట్ఠపేత్వా సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౨.౩౫-౫౪) –

‘‘పదుముత్తరో నామ జినో, ఆహుతీనం పటిగ్గహో;
గణమ్హా వూపకట్ఠో సో, హిమవన్తే వసీ తదా.

‘‘అహమ్పి హిమవన్తమ్హి, వసామి అస్సమే తదా;
అచిరాగతం మహావీరం, ఉపేసిం లోకనాయకం.

‘‘పుప్ఫచ్ఛత్తం గహేత్వాన, ఉపగచ్ఛిం నరాసభం;
సమాధిం సమాపజ్జన్తం, అన్తరాయమకాసహం.

‘‘ఉభో హత్థేహి పగ్గయ్హ, పుప్ఫచ్ఛత్తం అదాసహం;
పటిగ్గహేసి భగవా, పదుముత్తరో మహాముని.

‘‘సబ్బే దేవా అత్తమనా, హిమవన్తం ఉపేన్తి తే;
సాధుకారం పవత్తేసుం, అనుమోదిస్సతి చక్ఖుమా.

‘‘ఇదం వత్వాన తే దేవా, ఉపగచ్ఛుం నరుత్తమం;
ఆకాసే ధారయన్తస్స, పదుమచ్ఛత్తముత్తమం.

“సతపత్తఛత్తం పగ్గయ్హ, అదాసి తాపసో మమ;
తమహం కిత్తయిస్సామి, సుణాథ మమ భాసతో.

“పఞ్చవీసతికప్పాని, దేవరజ్జం కరిస్సతి;
చతుత్తింసతిక్ఖత్తుఞ్చ, చక్కవత్తీ భవిస్సతి.

“యం యం యోనిం సంసరతి, దేవత్తం అథ మానుసం;
అబ్భోకాసే పతిట్ఠన్తం, పదుమం ధారయిస్సతి.

“కప్పసతసహస్సమ్హి , ఓక్కాకకులసమ్భవో;
గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

“పకాసితే పావచనే, మనుస్సత్తం లభిస్సతి;
మనోమయమ్హి కాయమ్హి, ఉత్తమో సో భవిస్సతి.

“ద్వే భాతరో భవిస్సన్తి, ఉభోపి పన్థకవ్హయా;
అనుభోత్వా ఉత్తమత్థం, జోతయిస్సన్తి సాసనం.

“సోహం అట్ఠారసవస్సో, పబ్బజిం అనగారియం;
విసేసాహం న విన్దామి, సక్యపుత్తస్స సాసనే.

“దన్ధా మయ్హం గతీ ఆసి, పరిభూతో పురే అహుం;
భాతా చ మం పణామేసి, గచ్ఛ దాని సకం ఘరం.

“సోహం పణామితో సన్తో, సఙ్ఘారామస్స కోట్ఠకే;
దుమ్మనో తత్థ అట్ఠాసిం, సామఞ్ఞస్మిం అపేక్ఖవా.

“భగవా తత్థ ఆగచ్ఛి, సీసం మయ్హం పరామసి;
బాహాయ మం గహేత్వాన, సఙ్ఘారామం పవేసయి.

“అనుకమ్పాయ మే సత్థా, అదాసి పాదపుఞ్ఛనిం;
ఏవం సుద్ధం అధిట్ఠేహి, ఏకమన్తమధిట్ఠహం.

“హత్థేహి తమహం గయ్హ, సరిం కోకనదం అహం;
తత్థ చిత్తం విముచ్చి మే, అరహత్తం అపాపుణిం.

“మనోమయేసు కాయేసు, సబ్బత్థ పారమిం గతో;
సబ్బాసవే పరిఞ్ఞాయ, విహరామి అనాసవో.

“పటిసమ్భిదా చతస్సో…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తమగ్గేనేవస్స తేపిటకం పఞ్చాభిఞ్ఞా చ ఆగమింసు. సత్థా ఏకేన ఊనేహి పఞ్చహి భిక్ఖుసతేహి సద్ధిం గన్త్వా జీవకస్స నివేసనే పఞ్ఞత్తే ఆసనే నిసీది. చూళపన్థకో పన అత్తనో భిక్ఖాయ అప్పటిచ్ఛితత్తా ఏవ న గతో. జీవకో యాగుం దాతుం ఆరభి, సత్థా పత్తం హత్థేన పిదహి. “కస్మా, భన్తే, న గణ్హథా”తి వుత్తే – “విహారే ఏకో భిక్ఖు అత్థి, జీవకా”తి. సో పురిసం పహిణి, “గచ్ఛ, భణే, విహారే నిసిన్నం అయ్యం గహేత్వా ఏహీ”తి. చూళపన్థకత్థేరోపి రూపేన కిరియాయ చ ఏకమ్పి ఏకేన అసదిసం భిక్ఖుసహస్సం నిమ్మినిత్వా నిసీది. సో పురిసో విహారే భిక్ఖూనం బహుభావం దిస్వా గన్త్వా జీవకస్స కథేసి – “ఇమస్మా భిక్ఖుసఙ్ఘా విహారే భిక్ఖుసఙ్ఘో బహుతరో, పక్కోసితబ్బం అయ్యం న జానామీ”తి. జీవకో సత్థారం పటిపుచ్ఛి – “కోనామో, భన్తే, విహారే నిసిన్నో భిక్ఖూ”తి? “చూళపన్థకో నామ, జీవకా”తి. “గచ్ఛ , భణే, ‘చూళపన్థకో నామ కతరో’తి పుచ్ఛిత్వా తం ఆనేహీ”తి. సో విహారం గన్త్వా “చూళపన్థకో నామ కతరో, భన్తే”తి పుచ్ఛి. “అహం చూళపన్థకో”,“అహం చూళపన్థకో”తి ఏకపహారేనేవ భిక్ఖుసహస్సమ్పి కథేసి. సో పునాగన్త్వా తం పవత్తిం జీవకస్స ఆరోచేసి. జీవకో పటివిద్ధసచ్చత్తా “ఇద్ధిమా మఞ్ఞే, అయ్యో”తి నయతో ఞత్వా “గచ్ఛ, భణే, పఠమం కథనకమయ్యమేవ ‘తుమ్హే సత్థా పక్కోసతీ’తి వత్వా చీవరకణ్ణే గణ్హా”తి ఆహ. సో విహారం గన్త్వా తథా అకాసి, తావదేవ నిమ్మితభిక్ఖూ అన్తరధాయింసు. సో థేరం గహేత్వా అగమాసి.

సత్థా తస్మిం ఖణే యాగుఞ్చ ఖజ్జకాదిభేదఞ్చ పటిగ్గణ్హి. దసబలే భత్తకిచ్చం కత్వా విహారం గతే ధమ్మసభాయం కథా ఉదపాది – “అహో బుద్ధానం ఆనుభావో, యత్ర హి నామ చత్తారో మాసే ఏకగాథం గహేతుం అసక్కోన్తమ్పి లహుకేన ఖణేనేవ ఏవం మహిద్ధికం అకంసూ”తి. సత్థా తేసం భిక్ఖూనం కథాసల్లాపం సుత్వా ఆగన్త్వా బుద్ధాసనే నిసజ్జ, “కిం వదేథ, భిక్ఖవే”తి పుచ్ఛిత్వా, “ఇమం నామ, భన్తే”తి వుత్తే, “భిక్ఖవే, చూళపన్థకేన ఇదాని మయ్హం ఓవాదే ఠత్వా లోకుత్తరదాయజ్జం లద్ధం, పుబ్బే పన లోకియదాయజ్జ”న్తి వత్వా తేహి యాచితో చూళసేట్ఠిజాతకం (జా. ౧.౧.౪) కథేసి. అపరభాగే తం సత్థా అరియగణపరివుతో ధమ్మాసనే నిసిన్నో మనోమయం కాయం అభినిమ్మినన్తానం భిక్ఖూనం చేతోవివట్టకుసలానఞ్చ అగ్గట్ఠానే ఠపేసి. సో అపరేన సమయేన భిక్ఖూహి “తథా దన్ధధాతుకేన కథం తయా సచ్చాని పటివిద్ధానీ”తి పుట్ఠో భాతు పణామనతో పట్ఠాయ అత్తనో పటిపత్తిం పకాసేన్తో –

౫౫౭.“దన్ధా మయ్హం గతీ ఆసి, పరిభూతో పురే అహం;
భాతా చ మం పణామేసి, గచ్ఛ దాని తువం ఘరం.

౫౫౮.“సోహం పణామితో సన్తో, సఙ్ఘారామస్స కోట్ఠకే;
దుమ్మనో తత్థ అట్ఠాసిం, సాసనస్మిం అపేక్ఖవా.

౫౫౯.“భగవా తత్థ ఆగచ్ఛి, సీసం మయ్హం పరామసి;
బాహాయ మం గహేత్వాన, సఙ్ఘారామం పవేసయి.

౫౬౦.“అనుకమ్పాయ మే సత్థా, పాదాసి పాదపుఞ్ఛనిం;
ఏతం సుద్ధం అధిట్ఠేహి, ఏకమన్తం స్వధిట్ఠితం.

౫౬౧.“తస్సాహం వచనం సుత్వా, విహాసిం సాసనే రతో;

సమాధిం పటిపాదేసిం, ఉత్తమత్థస్స పత్తియా.

౫౬౨.“పుబ్బేనివాసం జానామి, దిబ్బచక్ఖు విసోధితం;

తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా, కతం బుద్ధస్స సాసనం.

౫౬౩.“సహస్సక్ఖత్తుమత్తానం, నిమ్మినిత్వాన పన్థకో;

నిసీదమ్బవనే రమ్మే, యావ కాలప్పవేదనా.

౫౬౪.“తతో మే సత్థా పాహేసి, దూతం కాలప్పవేదకం;

పవేదితమ్హి కాలమ్హి, వేహాసాదుపసఙ్కమిం.

౫౬౫.“వన్దిత్వా సత్థునో పాదే, ఏకమన్తం నిసీదహం;

నిసిన్నం మం విదిత్వాన, అథ సత్థా పటిగ్గహి.

౫౬౬.“ఆయాగో సబ్బలోకస్స, ఆహుతీనం పటిగ్గహో;

పుఞ్ఞక్ఖేత్తం మనుస్సానం, పటిగ్గణ్హిత్థ దక్ఖిణ”న్తి. –

ఇమా గాథా అభాసి.

తత్థ **దన్ధాతి**, మన్దా, చతుప్పదికం గాథం చతూహి మాసేహి గహేతుం అసమత్థభావేన దుబ్బలా. **గతీతి** ఞాణగతి. **ఆసీతి**, అహోసి. **పరిభూతోతి**, తతో ఏవ “ముట్ఠస్సతి అసమ్పజానో”తి హీళితో. **పురేతి**, పుబ్బే పుథుజ్జనకాలే. **భాతా చాతి** సముచ్చయత్థో చ-సద్దో, న కేవలం పరిభూతోవ, అథ ఖో భాతాపి మం **పణామేసి,** “పన్థక, త్వం దుప్పఞ్ఞో అహేతుకో మఞ్ఞే, తస్మా పబ్బజితకిచ్చం మత్థకం పాపేతుం అసమత్థో , న ఇమస్స సాసనస్స అనుచ్ఛవికో, గచ్ఛ దాని తుయ్హం అయ్యకఘర”న్తి నిక్కడ్ఢేసి. **భాతాతి**, భాతరా.

కోట్ఠకేతి, ద్వారకోట్ఠకసమీపే. **దుమ్మనోతి**, దోమనస్సితో. **సాసనస్మిం అపేక్ఖవాతి**, సమ్మాసమ్బుద్ధస్స సాసనే సాపేక్ఖో అవిబ్భమితుకామో.

భగవా తత్థ ఆగచ్ఛీతి, మహాకరుణాసఞ్చోదితమానసో మం అనుగ్గణ్హన్తో భగవా యత్థాహం ఠితో, తత్థ ఆగచ్ఛి. ఆగన్త్వా చ, “పన్థక, అహం తే సత్థా, న మహాపన్థకో, మం ఉద్దిస్స తవ పబ్బజ్జా”తి సమస్సాసేన్తో **సీసం మయ్హం పరామసి** జాలాబన్ధనముదుతలునపీణవరాయతఙ్గులిసముపసోభితేన వికసితపదుమసస్సిరీకేన చక్కఙ్కితేన హత్థతలేన “ఇదానియేవ మమ పుత్తో భవిస్సతీ”తి దీపేన్తో మయ్హం సీసం పరామసి. **బాహాయ మం గహేత్వానాతి**, “కస్మా త్వం, ఇధ తిట్ఠసీ”తి చన్దనగన్ధగన్ధినా అత్తనో హత్థేన మం భుజే గహేత్వా అన్తోసఙ్ఘారామం పవేసేసి. **పాదాసి పాదపుఞ్ఛనిన్తి** పాదపుఞ్ఛనిం కత్వా పాదాసి “రజోహరణన్తి మనసి కరోహీ”తి అదాసీతి అత్థో. “అదాసీ”తి “పాదపుఞ్ఛని”న్తి చ పఠన్తి. కేచి పన ‘‘**పాదపుఞ్ఛని**’’న్తి పాదపుఞ్ఛనచోళక్ఖణ్డం పాదాసీ”తి వదన్తి. తదయుత్తం ఇద్ధియా అభిసఙ్ఖరిత్వా చోళక్ఖణ్డస్స దిన్నత్తా.

ఏతం సుద్ధం అధిట్ఠేహి, ఏకమన్తం స్వధిట్ఠితన్తి, ఏతం సుద్ధం చోళక్ఖణ్డం “రజోహరణం, రజోహరణ”న్తి మనసికారేన స్వధిట్ఠితం కత్వా ఏకమన్తం ఏకమన్తే వివిత్తే గన్ధకుటిపముఖే నిసిన్నో అధిట్ఠేహి తథా చిత్తం సమాహితం కత్వా పవత్తేహి.

తస్సాహం వచనం సుత్వాతి, తస్స భగవతో వచనం ఓవాదం అహం సుత్వా తస్మిం **సాసనే** ఓవాదే **రతో** అభిరతో హుత్వా **విహాసిం** యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జిం. పటిపజ్జన్తో చ **సమాధిం పటిపాదేసిం, ఉత్తమత్థస్స పత్తియాతి**, ఉత్తమత్థో నామ అరహత్తం, తస్స అధిగమాయ కసిణపరికమ్మవసేన రూపజ్ఝానాని నిబ్బత్తేత్వా ఝానపాదకం విపస్సనం పట్ఠపేత్వా మగ్గపటిపాటియా అగ్గమగ్గసమాధిం సమ్పాదేసిన్తి అత్థో. ఏత్థ హి సమాధీతి ఉపచారసమాధితో పట్ఠాయ యావ చతుత్థమగ్గసమాధి, తావ సమాధిసామఞ్ఞేన గహితో, అగ్గఫలసమాధి పన ఉత్తమత్థగ్గహణేన, సాతిసయం చేవాయం సమాధికుసలో, తస్మా “సమాధిం పటిపాదేసి”న్తి ఆహ. సమాధికుసలతాయ హి అయమాయస్మా చేతోవివట్టకుసలో నామ జాతో, మహాపన్థకత్థేరో పన విపస్సనాకుసలతాయ సఞ్ఞావివట్టకుసలో నామ. ఏకో చేత్థ సమాధిలక్ఖణే ఛేకో, ఏకో విపస్సనాలక్ఖణే, ఏకో సమాధిగాళ్హో, ఏకో విపస్సనాగాళ్హో ఏకో అఙ్గసంఖిత్తే ఛేకో, ఏకో ఆరమ్మణసంఖిత్తే, ఏకో అఙ్గవవత్థానే, ఏకో ఆరమ్మణవవత్థానేతి వణ్ణేన్తి. అపిచ చూళపన్థకత్థేరో సాతిసయం చతున్నం రూపావచరజ్ఝానానం లాభితాయ చేతోవివట్టకుసలో వుత్తో, మహాపన్థకత్థేరో సాతిసయం చతున్నం అరూపావచరజ్ఝానానం లాభితాయ సఞ్ఞావివట్టకుసలో. పఠమో వా రూపావచరజ్ఝానలాభీ హుత్వా ఝానఙ్గేహి వుట్ఠాయ అరహత్తం పత్తోతి చేతోవివట్టకుసలో, ఇతరో అరూపావచరజ్ఝానలాభీ హుత్వా ఝానఙ్గేహి వుట్ఠాయ అరహత్తం పత్తోతి సఞ్ఞావివట్టకుసలో. మనోమయం పన కాయం నిబ్బత్తేన్తో అఞ్ఞే తయో వా చత్తారో వా నిబ్బత్తన్తి, న బహుకే, ఏకసదిసేయేవ చ కత్వా నిబ్బత్తేన్తి, ఏకవిధమేవ కమ్మం కురుమానే. అయం పన థేరో ఏకావజ్జనేన సమణసహస్సం మాపేసి, ద్వేపి న కాయేన ఏకసదిసే అకాసి, న ఏకవిధం కమ్మం కురుమానే. తస్మా మనోమయం కాయం అభినిమ్మినన్తానం అగ్గో నామ జాతో.

ఇదాని అత్తనో అధిగతవిసేసం దస్సేతుం **‘‘పుబ్బేనివాసం జానామీ’’**తిఆదిమాహ. కామఞ్చాయం థేరో ఛళభిఞ్ఞో, యా పన అభిఞ్ఞా ఆసవక్ఖయఞాణాధిగమస్స బహూపకారా, తం దస్సనత్థం **‘‘పుబ్బేనివాసం జానామి, దిబ్బచక్ఖు విసోధిత’’**న్తి వత్వా **‘‘తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా’’**తి వుత్తం. పుబ్బేనివాసయథాకమ్మూపగఅనాగతంసఞాణాని హి విపస్సనాచారస్స బహూపకారాని, న తథా ఇతరఞాణాని.

సహస్సక్ఖత్తున్తి సహస్సం. “సహస్సవార”న్తి కేచి వదన్తి. ఏకావజ్జనేన పన థేరో సహస్సే మనోమయే కాయే నిమ్మిని, న వారేన. తే చ ఖో అఞ్ఞమఞ్ఞమసదిసే వివిధఞ్చ కమ్మం కరోన్తే. “కిం పన సావకానమ్పి ఏవరూపం ఇద్ధినిమ్మానం సమ్భవతీ”తి? న సమ్భవతి సబ్బేసం, అభినీహారసమ్పత్తియా పన అయమేవ థేరో ఏవమకాసి, తథా హేస ఇమినా అఙ్గేన ఏతదగ్గే ఠపితో. **పన్థకో నిసీదీతి** అత్తానమేవ పరం వియ వదతి. **అమ్బవనేతి**, అమ్బవనే జీవకేన కతవిహారే. **వేహాసాదుపసఙ్కమిన్తి వేహాసాతి** కరణే నిస్సక్కవచనం, వేహాసేనాతి అత్థో, **ద**-కారో పదసన్ధికరో. **అథాతి**, మమ నిసజ్జాయ పచ్ఛా. **పటిగ్గహీతి** దక్ఖిణోదకం పటిగ్గణ్హి. **ఆయాగో సబ్బలోకస్సాతి**, సబ్బస్స సదేవకస్స లోకస్స అగ్గదక్ఖిణేయ్యతాయ దేయ్యధమ్మం ఆనేత్వా యజితబ్బట్ఠానభూతో. **ఆహుతీనం పటిగ్గహోతి**, మహప్ఫలభావకరణేన దక్ఖిణాహుతీనం పటిగ్గణ్హకో. **పటిగ్గణ్హిత్థ దక్ఖిణన్తి** జీవకేన ఉపనీతం యాగుఖజ్జాదిభేదం దక్ఖిణం పటిగ్గహేసి.

అథ ఖో భగవా కతభత్తకిచ్చో ఆయస్మన్తం చూళపన్థకం ఆణాపేసి – “అనుమోదనం కరోహీ”తి. సో సినేరుం గహేత్వా మహాసముద్దం మన్థేన్తో వియ పభిన్నపటిసమ్భిదాప్పత్తతాయ తేపిటకం బుద్ధవచనం సఙ్ఖోభేన్తో సత్థు అజ్ఝాసయం గణ్హన్తో

అనుమోదనం అకాసి. తథా ఉపనిస్సయసమ్పన్నోపి చాయమాయస్మా తథారూపాయ కమ్మపిలోతికాయ పరిబాధితో చతుప్పదికం గాథం చతూహిపి మాసేహి గహేతుం నాసక్ఖి. తం పనస్స ఉపనిస్సయసమ్పత్తిం ఓలోకేత్వా సత్థా పుబ్బచరియానురూపం యోనిసోమనసికారే నియోజేసి. తథా హి భగవా తదా జీవకస్స నివేసనే నిసిన్నో ఏవ “చూళపన్థకస్స చిత్తం సమాహితం, వీథిపటిపన్నా విపస్సనా”తి ఞత్వా యథానిసిన్నోవ అత్తానం దస్సేత్వా, “పన్థక, యదిపాయం పిలోతికా సంకిలిట్ఠా రజానుకిణ్ణా, ఇతో పన అఞ్ఞో ఏవ అరియస్స వినయే సంకిలేసో రజో చాతి దస్సేన్తో –

“రాగో రజో న చ పన రేణు వుచ్చతి, రాగస్సేతం అధివచనం రజోతి;

ఏతం రజం విప్పజహిత్వా భిక్ఖవో, విహరన్తి తే వీతరజస్స సాసనే.

“దోసో రజో…పే॰… సాసనే.

“మోహో రజో…పే॰… వీతరజస్స సాసనే”తి. –

ఇమా తిస్సో ఓభాసగాథా అభాసి. గాథాపరియోసానే చూళపన్థకో అభిఞ్ఞాపటిసమ్భిదాపరివారం అరహత్తం పాపుణీతి.

చూళపన్థకత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. కప్పత్థేరగాథావణ్ణనా

నానాకులమలసమ్పుణ్ణోతిఆదికా ఆయస్మతో కప్పత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో సిద్ధత్థస్స భగవతో కాలే విభవసమ్పన్నే కులే నిబ్బత్తిత్వా పితు అచ్చయేన విఞ్ఞుతం పత్తో నానావిరాగవణ్ణవిచిత్తేహి వత్థేహి అనేకవిధేహి ఆభరణేహి నానావిధేహి మణిరతనేహి బహువిధేహి పుప్ఫదామమాలాదీహి చ కప్పరుక్ఖం నామ అలఙ్కరిత్వా తేన సత్థు థూపం పూజేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే మగధరట్ఠే మణ్డలికరాజకులే నిబ్బత్తిత్వా పితు అచ్చయేన రజ్జే పతిట్ఠితో కామేసు అతివియ రత్తో గిద్ధో హుత్వా విహరతి. తం సత్థా మహాకరుణాసమాపత్తితో వుట్ఠాయ లోకం వోలోకేన్తో ఞాణజాలే పఞ్ఞాయమానం దిస్వా, “కిం ను ఖో భవిస్సతీ”తి ఆవజ్జేన్తో, “ఏస మమ సన్తికే అసుభకథం సుత్వా కామేసు విరత్తచిత్తో హుత్వా పబ్బజిత్వా అరహత్తం పాపుణిస్సతీ”తి ఞత్వా ఆకాసేన తత్థ గన్త్వా –

౫౬౭.“నానాకులమలసమ్పుణ్ణో , మహాఉక్కారసమ్భవో;

చన్దనికంవ పరిపక్కం, మహాగణ్డో మహావణో.

౫౬౮.“పుబ్బరుహిరసమ్పుణ్ణో, గూథకూపేన గాళ్హితో;

ఆపోపగ్ఘరణో కాయో, సదా సన్దతి పూతికం.

౫౬౯.“సట్ఠికణ్డరసమ్బన్ధో, మంసలేపనలేపితో;

చమ్మకఞ్చుకసన్నద్ధో, పూతికాయో నిరత్థకో.

౫౭౦.“అట్ఠిసఙ్ఘాతఘటితో, న్హారుసుత్తనిబన్ధనో;

నేకేసం సంగతీభావా, కప్పేతి ఇరియాపథం.

౫౭౧.“ధువప్పయాతో మరణాయ, మచ్చురాజస్స సన్తికే;
ఇధేవ ఛడ్డయిత్వాన, యేనకామఙ్గమో నరో.

౫౭౨.“అవిజ్జాయ నివుతో కాయో, చతుగన్థేన గన్థితో;
ఓఘసంసీదనో కాయో, అనుసయాజాలమోత్థతో.

౫౭౩. “పఞ్చనీవరణే యుత్తో, వితక్కేన సమప్పితో;
తణ్హామూలేనానుగతో, మోహచ్ఛాదనఛాదితో.

౫౭౪.“ఏవాయం వత్తతే కాయో, కమ్మయన్తేన యన్తితో;
సమ్పత్తి చ విపత్యన్తా, నానాభావో విపజ్జతి.

౫౭౫.“యేమం కాయం మమాయన్తి, అన్ధబాలా పుథుజ్జనా;
వడ్ఢేన్తి కటసిం ఘోరం, ఆదియన్తి పునబ్భవం.

౫౭౬.“యేమం కాయం వివజ్జేన్తి, గూథలిత్తంవ పన్నగం;
భవమూలం వమిత్వాన, పరినిబ్బిస్సన్తినాసవా”తి. –

ఇమాహి గాథాహి తస్స అసుభకథం కథేసి. సో సత్థు సమ్ముఖా అనేకాకారవోకారం యాథావతో సరీరసభావవిభావనం అసుభకథం సుత్వా సకేన కాయేన అట్టీయమానో హరాయమానో జిగుచ్ఛమానో సంవిగ్గహదయో సత్థారం వన్దిత్వా, “లభేయ్యాహం, భన్తే, భగవతో సన్తికే పబ్బజ్జ”న్తి పబ్బజ్జం యాచి. సత్థా సమీపే ఠితమఞ్ఞతరం భిక్ఖుం ఆణాపేసి – “గచ్ఛ, భిక్ఖు, ఇమం పబ్బాజేత్వా ఉపసమ్పాదేత్వా ఆనేహీ”తి. సో తం తచపఞ్చకకమ్మట్ఠానం దత్వా పబ్బాజేసి. సో ఖురగ్గేయేవ సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౪.౧౦౨-౧౦౭) –

“సిద్ధత్థస్స భగవతో, థూపసేట్ఠస్స సమ్ముఖా;
విచిత్తదుస్సే లగేత్వా, కప్పరుక్ఖం ఠపేసహం.

“యం యం యోనుపపజ్జామి, దేవత్తం అథ మానుసం;
సోభయన్తో మమ ద్వారం, కప్పరుక్ఖో పతిట్ఠతి.

“అహఞ్చ పరిసా చేవ, యే కేచి మమవస్సితా;
తమ్హా దుస్సం గహేత్వాన, నివాసేమ మయం సదా.

“చతున్నవుతితో కప్పే, యం రుక్ఖం ఠపయిం అహం;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, కప్పరుక్ఖస్సిదం ఫలం.

“ఇతో చ సత్తమే కప్పే, సుచేళా అట్ఠ ఖత్తియా;

సత్తరతనసమ్పన్నా, చక్కవత్తీ మహబ్బలా.

“పటిసమ్భిదా చతస్సో…పే… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా లద్ధూపసమ్పదో సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా ఏకమన్తం నిసిన్నో అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో తా ఏవ గాథా అభాసి. తేనేవ తా థేరగాథా నామ జాతా.

తత్థ **నానాకులమలసమ్పుణ్ణో**తి, నానాకులేహి నానాభాగేహి మలేహి సమ్పుణ్ణో, కేసలోమాదినానావిధఅసుచికోట్ఠాసభరితోతి అత్థో. **మహాఉక్కారసమ్భవో**తి, ఉక్కారో వుచ్చతి వచ్చకూపం. యత్తకవయా మాతా, తత్తకం కాలం కారపరిసేదితవచ్చకూపసదిసతాయ మాతు కుచ్ఛి ఇధ “మహాఉక్కారో”తి అధిప్పేతో. సో కుచ్ఛి సమ్భవో ఉప్పత్తిట్ఠానం ఏతస్సాతి మహాఉక్కారసమ్భవో. **చన్దనికంవా**తి చన్దనికం నామ ఉచ్ఛిట్ఠోదకగబ్భమలాదీనం ఛడ్డనట్ఠానం, యం జణ్ణుమత్తం అసుచిభరితమ్పి హోతి, తాదిసన్తి అత్థో. **పరిపక్క**న్తి, పరిణతం పురాణం. తేన యథా చణ్డాలగామద్వారే నిదాఘసమయే థుల్లఫుసితకే దేవే వస్సన్తే ఉదకేన సముపబ్యూళ్హముత్తకరీసఅట్ఠిచమ్మన్హారుఖణ్డఖేళసిఙ్ఘాణికాదినానాకుణపభరితం కద్దమోదకాలులితం కతిపయదివసాతిక్కమేన సంజాత కిమికులాకులం సూరియాతపసన్తాపకుథితం ఉపరి ఫేణపుబ్బుళకాని ముఞ్చన్తం అభినీలవణ్ణం పరమదుగ్గన్ధం జేగుచ్ఛం చన్దనికావాటం నేవ ఉపగన్తుం, న దట్ఠుం అరహరూపం హుత్వా తిట్ఠతి, తథారూపోయం కాయోతి దస్సేతి. సదా దుక్ఖతామూలయోగతో అసుచిపగ్ఘరణతో ఉప్పాదజరామరణేహి ఉద్ధుమాయనపరిపచ్చనభిజ్జనసభావత్తా చ మహన్తో గణ్డో వియాతి **మహాగణ్డో**. సబ్బత్థకమేవ దుక్ఖవేదనానుబద్ధత్తా గణ్డానం సహనతో అసుచివిస్సన్దనతో చ మహన్తో వణో వియాతి **మహావణో గూథకూపేన గాళితో**తి, వచ్చకూపేన వచ్చేనేవ వా భరితో. “గూథకూపనిగాళ్హితో”తిపి పాళి, వచ్చకూపతో నిక్ఖన్తోతి అత్థో. **ఆపోపగ్ఘరణో కాయో, సదా సన్దతి పూతిక**న్తి, అయం కాయో ఆపోధాతుయా సదా పగ్ఘరణసీలో, తఞ్చ ఖో పిత్తసేమ్హసేదముత్తాదికం పూతికం అసుచింయేవ సన్దతి, న కదాచి సుచిన్తి అత్థో.

సట్ఠికణ్డరసమ్బన్ధోతి , గీవాయ ఉపరిమభాగతో పట్ఠాయ సరీరం వినద్ధమానా సరీరస్స పురిమపచ్ఛిమదక్ఖిణవామపస్సేసు పచ్చేకం పఞ్చ పఞ్చ కత్వా వీసతి, హత్థపాదే వినద్ధమానా తేసం పురిమపచ్ఛిమపస్సేసు పఞ్చ పఞ్చ కత్వా చత్తాలీసాతి సట్ఠియా కణ్డరేహి మహాన్హారూహి సబ్బసో బద్ధో వినద్ధోతి సట్ఠికణ్డరసమ్బన్ధో. **మంసలేపనలేపితో**తి, మంససఙ్ఖాతేన లేపనేన లిత్తో, నవమంసపేసిసతానులిత్తోతి అత్థో. **చమ్మకఞ్చుకసన్నద్ధో**తి, చమ్మసఙ్ఖాతేన కఞ్చుకేన సబ్బసో ఓనద్ధో పరియోనద్ధో పరిచ్ఛిన్నో. **పూతికాయో**తి, సబ్బసో పూతిగన్ధికో కాయో. **నిరత్థకో**తి, నిప్పయోజనో. అఞ్ఞేసఞ్హి పాణీనం కాయో చమ్మాదివినియోగేన సియా సప్పయోజనో, న తథా మనుస్సకాయోతి. **అట్ఠిసఙ్ఘాతఘటితో**తి, అతిరేకతిసతానం అట్ఠీనం సఙ్ఘాతేన ఘటితో సమ్బన్ధో. **న్హారుసుత్తనిబన్ధనో**తి, సుత్తసదిసేహి నవహి న్హారుసతేహి నిబన్ధితో. **నేకేసం సంగతీభావా**తి, చతుమహాభూతజీవితిన్ద్రియఅస్సాసపస్సాసవిఞ్ఞాణాదీనం సమవాయసమ్బన్ధేన సుత్తమేరకసమవాయేన యన్తం వియ ఠానాదిఇరియాపథం కప్పేతి.

ధువప్పయాతో మరణాయాతి, మరణస్స అత్థాయ ఏకన్తగమనో, నిబ్బత్తితో పట్ఠాయ మరణం పతి పవత్తో. తతో ఏవ మచ్చురాజస్స మరణస్స సన్తికే ఠితో. **ఇధేవ ఛడ్డయిత్వానాతి**, ఇమస్మింయేవ లోకే కాయం ఛడ్డేత్వా, యథారుచితట్ఠానగామీ అయం సత్తో, తస్మా "పహాయ గమనీయో అయం కాయో"తి ఏవమ్పి సఙ్గో న కాతబ్బోతి దస్సేతి.

అవిజ్జాయ నివుతోతి, అవిజ్జానీవరణేన నివుతో పటిచ్ఛాదితాదీనవో, అఞ్ఞథా కో ఏత్థ సఙ్గం జనేయ్యాతి అధిప్పాయో. **చతుగన్థేనాతి**, అభిజ్ఝాకాయగన్థాదినా చతుబ్బిధేన గన్థేన గన్థితో, గన్థనియభావేన వినద్ధితో. **ఓఘసంసీదనోతి**, ఓఘనియభావేన కామోఘాదీసు చతూసు ఓఘేసు సంసీదనకో. అప్పహీనభావేన సన్తానే అను అను సేన్తీతి అనుసయా, కామరాగాదయో అనుసయా. తేసం జాలేన ఓత్థతో అభిభూతోతి **అనుసయాజాలమోత్థతో**. మకారో పదసన్ధికరో, గాథాసుఖత్థం దీఘం కత్వా వుత్తం. కామచ్ఛన్దాదినా పఞ్చవిధేన నీవరణేన యుత్తో అధిముత్తోతి **పఞ్చనీవరణే యుత్తో,** కరణత్థే భుమ్మవచనం.

కామవితక్కాదినా మిచ్ఛావితక్కేన సమప్పితో సమస్సితోతి **వితక్కేన సమప్పితో. తణ్హామూలేనానుగతోతి**, తణ్హాసఙ్ఖాతేన భవమూలేన అనుబద్ధో. **మోహచ్ఛాదనఛాదితోతి**, సమ్మోహసఙ్ఖాతేన ఆవరణేన పలిగుణ్ఠితో. సబ్బమేతం సవిఞ్ఞాణకం కరజకాయం సన్ధాయ వదతి. సవిఞ్ఞాణకో హి అత్తభావో "ఉచ్ఛిన్నభవనేత్తికో, భిక్ఖవే, తథాగతస్స కాయో తిట్ఠతి, అయఞ్చేవ కాయో బహిద్ధా చ నామరూప"న్తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౧.౧.౧౪౭) కాయోతి వుచ్చతి, **ఏవాయం వత్తతే కాయోతి** ఏవం "నానాకులమలసమ్పుణ్ణో"తిఆదినా "అవిజ్జాయ నివుతో"తిఆదినా చ వుత్తప్పకారేన అయం కాయో వత్తతి, వత్తన్తో చ **కమ్మయన్తేన** సుకతదుక్కటేన కమ్మసఙ్ఖాతేన యన్తేన **యన్తితో** సఙ్ఘటితో. యథా వా ఖేమన్తం గన్తుం న సక్కోతి, తథా సఙ్ఖోభితో సుగతిదుగ్గతీసు వత్తతి పరిబ్భమతి. **సమ్పత్తి చ విపత్యన్తాతి** యా ఏత్థ సమ్పత్తి, సా విపత్తిపరియోసానా. సబ్బఞ్హి యోబ్బనం జరాపరియోసానం, సబ్బం ఆరోగ్యం బ్యాధిపరియోసానం, సబ్బం జీవితం మరణపరియోసానం, సబ్బో సమాగమో వియోగపరియోసానో. తేనాహ "**నానాభావో విపజ్జతీ**"తి. **నానాభావోతి**, వినాభావో విప్పయోగో, సో కదాచి విప్పయుఞ్జకస్స వసేన, కదాచి విప్పయుఞ్జితబ్బస్స వసేనాతి వివిధం పజ్జతి పాపుణీయతి.

యేమం కాయం మమాయన్తీతి యే అన్ధబాలా పుథుజ్జనా ఏవం అసుభం అనిచ్చం అధువం దుక్ఖం అసారం ఇమం కాయం "మమ ఇద"న్తి గణ్హన్తా మమాయన్తి ఛన్దరాగం ఉప్పాదేన్తి, తే జాతిఆదీహి నిరయాదీహి చ **ఘోరం** భయానకం అపణ్డితేహి అభిరమితబ్బతో కటసిసఙ్ఖాతం సంసారం పునప్పునం జననమరణాదీహి వడ్ఢేన్తి, తేనాహ "**ఆదియన్తి పునబ్భవ**"న్తి.

యేమం కాయం వివజ్జేన్తి, గూథలిత్తంవ పన్నగన్తి యథా నామ పురిసో సుఖకామో జీవితుకామో గూథగతం ఆసీవిసం దిస్వా జిగుచ్ఛనియతాయ వా సప్పటిభయతాయ వా వివజ్జేతి న అల్లీయతి, ఏవమేవం యే పణ్డితా కులపుత్తా అసుచిభావేన జేగుచ్ఛం అనిచ్చాదిభావేన సప్పటిభయం ఇమం కాయం వివజ్జేన్తి ఛన్దరాగప్పహానేన పజహన్తి. తే భవమూలం అవిజ్జం భవతణ్హఞ్చ వమిత్వా ఛడ్డేత్వా అచ్చన్తమేవ పహాయ తతో ఏవ సబ్బసో అనాసవా సఉపాదిసేసాయ అనుపాదిసేసాయ చ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయిస్సన్తీతి.

కప్పత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. వఙ్గన్తపుత్తఉపసేనత్థేరగాథావణ్ణనా

వివిత్తం అప్పనిగ్ఘోసన్తిఆదికా ఆయస్మతో ఉపసేనత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే హంసవతీనగరే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా వయప్పత్తో సత్థు సన్తికం గన్త్వా ధమ్మం సుణమానో సత్థారం ఏకం భిక్ఖుం సమన్తపాసాదికానం అగ్గట్ఠానే ఠపేన్తం దిస్వా సత్థు అధికారకమ్మం కత్వా తం ఠానన్తరం పత్థేత్వా యావజీవం కుసలం కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే నాలకగామే రూపసారీబ్రాహ్మణియా కుచ్ఛిమ్హి నిబ్బత్తి, **ఉపసేనో**తిస్స నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో తయో వేదే ఉగ్గహేత్వా సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా ఉపసమ్పదాయ ఏకవస్సికో "అరియగబ్భం వడ్ఢేమీ"తి ఏకం కులపుత్తం అత్తనో సన్తికే ఉపసమ్పాదేత్వా తేన సద్ధిం సత్థు సన్తికం గతో. సత్థారా చస్స తస్స అవస్సికస్స భిక్ఖునో సద్ధివిహారికభావం సుత్వా, "అతిలహుం ఖో త్వం, మోఘపురిస, బాహుల్లాయ ఆవత్తో"తి (మహావ. ౭౫) గరహితో. "ఇదానాహం యదిపి పరిసం నిస్సాయ సత్థారా గరహితో, పరిసంయేవ పన నిస్సాయ సత్థు పాసంసోపి భవిస్సామీ"తి విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౨.౮౬-౯౬) –

"పదుముత్తరం భగవన్తం, లోకజేట్ఠం నరాసభం;
పబ్భారమ్హి నిసీదన్తం, ఉపగచ్ఛిం నరుత్తమం.

"కణికారపుప్ఫం దిస్వా, వణ్టే ఛేత్వానహం తదా;
అలఙ్కరిత్వా ఛత్తమ్హి, బుద్ధస్స అభిరోపయిం.

"పిణ్డపాతఞ్చ పాదాసిం, పరమన్నం సుభోజనం;
బుద్ధేన నవమే తత్థ, సమణే అట్ఠ భోజయిం.

"అనుమోది మహావీరో, సయమ్భూ అగ్గపుగ్గలో;
ఇమినా ఛత్తదానేన, పరమన్నపవేచ్ఛనా.

"తేన చిత్తప్పసాదేన, సమ్పత్తిమనుభోస్ససి;
ఛత్తింసక్ఖత్తుం దేవిన్దో, దేవరజ్జం కరిస్సతి.

"ఏకవీసతిక్ఖత్తుఞ్చ, చక్కవత్తీ భవిస్సతి;
పదేసరజ్జం విపులం, గణనాతో అసఙ్ఖియం.

"సతసహస్సితో కప్పే, ఓక్కాకకులసమ్భవో;
గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

"సాసనే దిబ్బమానమ్హి, మనుస్సత్తం గమిస్సతి;
తస్స ధమ్మేసు దాయాదో, ఓరసో ధమ్మనిమ్మితో.

“ఉపసేనోతి నామేన, హేస్సతి సత్థు సావకో;
సమన్తపాసాదికత్తా, అగ్గట్ఠానే ఠపేస్సతి.

“చరిమం వత్తతే మయ్హం, భవా సబ్బే సమూహతా;
ధారేమి అన్తిమం దేహం, జేత్వా మారం సవాహనం.

“పటిసమ్భిదా చతస్సో...పే.... కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా సయమ్పి సబ్బే ధుతఙ్గధమ్మే సమాదాయ వత్తతి, అఞ్ఞేపి తదత్థాయ సమాదపేతి , తేన నం భగవా సమన్తపాసాదికానం అగ్గట్ఠానే ఠపేసి. సో అపరేన సమయేన కోసమ్బియం కలహే ఉప్పన్నే భిక్ఖుసఙ్ఘే చ ద్విధాభూతే ఏకేన భిక్ఖునా తం కలహం పరివజ్జితుకామేన “ఏతరహి ఖో కలహో ఉప్పన్నో, సఙ్ఘో ద్విధాభూతో, కథం ను ఖో మయా పటిపజ్జితబ్బ”న్తి పుట్ఠో వివేకవాసతో పట్ఠాయ తస్స పటిపత్తిం కథేన్తో –

౫౭౭.“వివిత్తం అప్పనిగ్ఘోసం, వాళమిగనిసేవితం;
సేవే సేనాసనం భిక్ఖు, పటిసల్లానకారణా.

౫౭౮.“సఙ్కారపుఞ్జా ఆహత్వా, సుసానా రథియాహి చ;
తతో సఙ్ఘాటికం కత్వా, లూఖం ధారేయ్య చీవరం.

౫౭౯.“నీచం మనం కరిత్వాన, సపదానం కులా కులం;
పిణ్డికాయ చరే భిక్ఖు, గుత్తద్వారో సుసంవుతో.

౫౮౦.“లూఖేనపి వా సన్తుస్సే, నాఞ్ఞం పత్థే రసం బహుం;
రసేసు అనుగిద్ధస్స, ఝానే న రమతీ మనో.

౫౮౧.“అప్పిచ్ఛో చేవ సన్తుట్ఠో, పవివిత్తో వసే ముని;
అసంసట్ఠో గహట్ఠేహి, అనాగారేహి చూభయం.

౫౮౨.“యథా జళో వ మూగో వ, అత్తానం దస్సయే తథా;
నాతివేలం సమ్భాసేయ్య, సఙ్ఘమజ్ఝమ్హి పణ్డితో.

౫౮౩.“న సో ఉపవదే కఞ్చి, ఉపఘాతం వివజ్జయే;
సంవుతో పాతిమోక్ఖస్మిం, మత్తఞ్ఞూ చస్స భోజనే.

౫౮౪. “సుగ్గహీతనిమిత్తస్స, చిత్తస్సుప్పాదకోవిదో.

సమథం అనుయుఞ్జేయ్య, కాలేన చ విపస్సనం.

౨౮౫."వీరియసాతచ్చసమ్పన్నో, యుత్తయోగో సదా సియా;

న చ అప్పత్వా దుక్ఖన్తం, విస్సాసం ఏయ్య పణ్డితో.

౨౮౬."ఏవం విహరమానస్స, సుద్ధికామస్స భిక్ఖునో;

ఖీయన్తి ఆసవా సబ్బే, నిబ్బుతిఞ్చాధిగచ్ఛతీ"తి. –

ఇమా గాథా అభాసి.

తత్థ **వివిత్తన్తి**, జనవివిత్తం సుఞ్ఞం అరఞ్ఞాదిం. **అప్పనిగ్ఘోసన్తి**, నిస్సద్దం సద్దసఙ్ఘట్టనరహితం. **వాళమిగనిసేవితన్తి**, సీహబ్యగ్ఘదీపివాళమిగేహి చరితం. ఇమినాపి జనవివేకంయేవ దస్సేతి పన్తసేనాసనభావదీపనతో. **సేనాసనన్తి**, సయితుం ఆసయితుఞ్చ యుత్తభావేన వసనట్ఠానం ఇధ సేనాసనన్తి అధిప్పేతం. **పటిసల్లానకారణాతి**, పటిసల్లాననిమిత్తం, నానారమ్మణతో నివత్తేత్వా కమ్మట్ఠానేయేవ చిత్తస్స పటి పటి సమ్మదేవ అల్లీయనత్థం.

ఏవం భావనానురూపం సేనాసనం నిద్దిసన్తో సేనాసనే సన్తోసం దస్సేత్వా ఇదాని చీవరాదీసుపి తం దస్సేతుం **"సంకారపుఞ్జా"**తిఆది వుత్తం. తత్థ **సంకారపుఞ్జాతి** సంకారానం పుఞ్జం సంకారపుఞ్జం, తతో కచవరట్ఠానా. **ఆహత్వాతి** ఆహరిత్వా. **తతోతి** తథా ఆహటచోళక్ఖణ్డేహి. కరణే హి ఇదం నిస్సక్కవచనం **లూఖన్తి** సత్థలూఖరజనలూఖాదినా లూఖం అవణ్ణామట్ఠం. **ధారేయ్యాతి** నివాసనాదివసేన పరిహరేయ్య, ఏతేన చీవరసన్తోసం వదతి.

నీచ మనం కరిత్వానాతి "అన్తమిదం, భిక్ఖవే, జీవికాన"న్తిఆదికం (ఇతివు. ౯౧; సం. ని. ౩.౮౦) సుగతోవాదం అనుస్సరిత్వా నిహతమానదప్పం చిత్తం కత్వా. **సపదానన్తి** ఘరేసు అవఖణ్డరహితం; అనుఘరన్తి అత్థో. తేనాహ **"కులా కుల"**న్తి. **కులా కులన్తి** కులతో కులం, కులానుపుబ్బియా ఘరపటిపాటియాతి అత్థో. **పిణ్డికాయాతి** మిస్సకభిక్ఖాయ, ఇమినా పిణ్డపాతసన్తోసం వదతి. **గుత్తద్వారోతి** సుపిహితచక్ఖాదిద్వారో. **సుసంవుతోతి** హత్థకుక్కుచ్చాదీనం అభావేన సుట్ఠు సంవుతో.

లూఖేనపి వాతి అపిసద్దో సముచ్చయే, వా-సద్దో వికప్పే. ఉభయేనపి లూఖేనపి అప్పేనపి యేన కేనచి సులభేన ఇతరీతరేన **సన్తుస్సే** సమం సమ్మా తుస్సేయ్య. తేనాహ **"నాఞ్ఞం పత్థే రసం బహు"**న్తి. **నాఞ్ఞం పత్థే రసం బహున్తి** అత్తనా యథాలద్ధతో అఞ్ఞం మధురాదిరసం బహుం పణీతఞ్చ న పత్థేయ్య న పిహేయ్య, ఇమినా గిలానపచ్చయేపి సన్తోసో దస్సితో హోతి. రసేసు గేధవారణత్థం పన కారణం వదన్తో **రసేసు అనుగిద్ధస్స, ఝానే న రమతీ మనో**"తి ఆహ. ఇన్ద్రియసంవరమ్పి అపరిపూరేన్తస్స కుతో విక్ఖిత్తచిత్తసమాధానన్తి అధిప్పాయో.

ఏవం చతూసు పచ్చయేసు సల్లేఖపటిపత్తిం దస్సేత్వా ఇదాని అవసిట్ఠకథావత్థూని దస్సేతుం **"అప్పిచ్ఛో చేవా"**తిఆది వుత్తం. తత్థ **అప్పిచ్ఛోతి**, అనిచ్ఛో చతూసు పచ్చయేసు ఇచ్ఛారహితో, తేన చతుబ్బిధపచ్చయేసు తణ్హుప్పాదవిక్ఖమ్భనమాహ. **సన్తుట్ఠోతి**, చతూసు పచ్చయేసు యథాలాభసన్తోసాదినా సన్తుట్ఠో. యో హి –

"అతీతం నానుసోచేయ్య, నప్పజప్పేయ్యనాగతం;

పచ్చుప్పన్నేన యాపేయ్య, సో 'సన్తుట్ఠో'తి పవుచ్చతీ"తి.

పవివిత్తోతి గణసఙ్గణికం పహాయ కాయేన పవివిత్తో వూపకట్ఠో. చిత్తవివేకాదికే హి పరతో వక్ఖతి. **వసే**తి సబ్బత్థ యోజేతబ్బం. మోనేయ్యధమ్మసమన్నాగమేన **ముని. అసంసట్ఠో**తి దస్సనసవనసముల్లపనసమ్భోగకాయసంసగ్గానం అభావేన అసంసట్ఠో యథావుత్తసంసగ్గరహితో. **ఉభయన్తి**, గహట్ఠేహి అనాగారేహి చాతి ఉభయేహిపి అసంసట్ఠో. కరణే హి ఇదం పచ్చత్తవచనం.

అత్తానం దస్సయే తథాతి అజళో అమూగోపి సమానో యథా జళో వా మూగో వా, తథా అత్తానం దస్సేయ్య, ఏతేన పాగబ్భియప్పహానమాహ. **జళో వ మూగో వా**తి చ గాథాసుఖత్థం రస్సత్తం కతం, సముచ్చయత్థో చ వాసద్దో. **నాతివేలం సమ్భాసేయ్యా**తి అతివేలం అతిక్కన్తపమాణం న భాసేయ్య, మత్తభాణీ అస్సాతి అత్థో. **సఙ్ఘమజ్ఝమ్హీ**తి భిక్ఖుసఙ్ఘే, జనసమూహే వా.

న సో ఉపవదే కఞ్చీతి సో యథావుత్తపటిపత్తికో భిక్ఖు హీనం వా మజ్ఝిమం వా ఉక్కట్ఠం వా యంకిఞ్చి న వాచాయ ఉపవదేయ్య. **ఉపఘాతం వివజ్జయే**తి కాయేన ఉపఘాతం పరివిహేఠనం వజ్జేయ్య. **సంవుతో పాతిమోక్ఖస్మి**న్తి పాతిమోక్ఖమ్హి పాతిమోక్ఖసంవరసీలే సంవుతో అస్స, పాతిమోక్ఖసంవరేన పిహితకాయవాచో సియాతి అత్థో. **మత్తఞ్ఞూ చస్స భోజనే**తి పరియేసనపటిగ్గహణపరిభోగవిస్సజ్జనేసు భోజనే పమాణఞ్ఞూ సియా.

సుగ్గహీతనిమిత్తస్సాతి "ఏవం మే మనసి కరోతో చిత్తం సమాహితం అహోసీ"తి తదాకారం సల్లక్ఖేన్తో సుట్ఠు గహితసమాధినిమిత్తో అస్స. "సుగ్గహీతనిమిత్తో సో"తిపి పాఠో, సో యోగీతి అత్థో. **చిత్తస్సుప్పాదకోవిదో**తి ఏవం భావయతో చిత్తం లీనం హోతి, "ఏవం ఉద్ధత"న్తి లీనస్స ఉద్ధతస్స చ చిత్తస్స ఉప్పత్తికారణే కుసలో అస్స. లీనే హి చిత్తే ధమ్మవిచయవీరియపీతిసమ్బోజ్ఝఙ్గా భావేతబ్బా, ఉద్ధతే పస్సద్ధిసమాధిఉపేక్ఖాసమ్బోజ్ఝఙ్గా. సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో పన సబ్బత్థ ఇచ్ఛితబ్బో. తేనాహ భగవా – "యస్మిఞ్చ ఖో, భిక్ఖవే, సమయే లీనం చిత్తం హోతి, కాలో తస్మిం సమయే ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గస్స భావనాయా"తిఆది (సం॰ ని॰ ౫.౨౩౪). **సమథం అనుయుఞ్జేయ్యా**తి సమథభావనం భావేయ్య, అనుప్పన్నం సమాధిం ఉప్పాదేయ్య, ఉప్పన్నఞ్చ యావ వసీభావప్పత్తి, తావ వడ్ఢేయ్య బ్యూహేయ్యాతి అత్థో. **కాలేన చ విపస్సన**న్తి యథాలద్ధం సమాధిం నికన్తియా అపరియాదానేన హానభాగియం ఠితిభాగియం వా అకత్వా నిబ్బేధభాగియంవ కత్వా కాలేన విపస్సనఞ్చ అనుయుఞ్జేయ్య. అథ వా **కాలేన చ విపస్సన**న్తి సమథం అనుయుఞ్జన్తో తస్స థిరీభూతకాలే సఙ్కోచం అనాపజ్జిత్వా అరియమగ్గాధిగమాయ విపస్సనం అనుయుఞ్జేయ్య. యథాహ –

> "అథ వా సమాధిలాభేన, వివిత్తసయనేన వా;
>
> భిక్ఖు విస్సాసమాపాది, అప్పత్తో ఆసవక్ఖయ"న్తి. (ధ॰ ప॰ ౨౭౧-౨౭౨);

తేన వుత్తం – "**వీరియసాతచ్చసమ్పన్నో**"తిఆది. సతతభావో **సాతచ్చం,** వీరియస్స సాతచ్చం, తేన సమ్పన్నో సమన్నాగతో, సతతపవత్తవీరియో, నిచ్చపగ్గహితవీరియోతి అత్థో. **యుత్తయోగో సదా సియా**తి సబ్బకాలం భావనానుయుత్తో సియా. **దుక్ఖన్త**న్తి వట్టదుక్ఖస్స అన్తం పరియోసానం నిరోధం నిబ్బానం అప్పత్వా విస్సాసం **న ఏయ్య** న గచ్ఛేయ్య. "అహం పరిసుద్ధసీలో ఝానలాభీ అభిఞ్ఞాలాభీ విపస్సనం మత్థకం పాపేత్వా ఠితో"తి వా విస్సట్ఠో న భవేయ్యాతి అత్థో.

ఏవం విహరమానస్సాతి, ఏవం వివిత్తసేనాసనసేవనాదినా విపస్సనావసేన యుత్తయోగతాపరియోసానేన విధినా విహరన్తస్స. **సుద్ధికామస్సాతి**, ఞాణదస్సనవిసుద్ధిం అచ్చన్తవిసుద్ధిం నిబ్బానం అరహత్తఞ్చ ఇచ్ఛన్తస్స. సంసారే భయస్స ఇక్ఖతో **భిక్ఖునో**, కామాసవాదయో సబ్బే **ఆసవా ఖీయన్తి** ఖయం అబ్భత్థం గచ్ఛన్తి, తేసం ఖయగమనేనేవ సఉపాదిసేసఅనుపాదిసేసపభేదం దువిధమ్పి నిబ్బానం **అధిగచ్ఛతి** పాపుణాతి.

ఏవం థేరో తస్స భిక్ఖునో ఓవాదదానాపదేసేన అత్తనా తథాపటిపన్నభావం దీపేన్తో అఞ్ఞం బ్యాకాసి.

వజ్జిపుత్తఉపసేనత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. (అపర)-గోతమత్థేరగాథావణ్ణనా

విజానేయ్య సకం అత్థన్తిఆదికా ఆయస్మతో అపరస్స గోతమత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినిత్వా అమ్హాకం భగవతో ఉప్పత్తితో పురేతరమేవ సావత్థియం ఉదిచ్చబ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా వయప్పత్తో తిణ్ణం వేదానం పారగూ హుత్వా, వాదమగ్గం ఉగ్గహేత్వా అత్తనో వాదస్స ఉపరి ఉత్తరిం వదన్తం అలభన్తో తేహి తేహి విగ్గాహికకథం అనుయుత్తో విచరతి. అథ అమ్హాకం భగవా లోకే ఉప్పజ్జిత్వా పవత్తితవరధమ్మచక్కో అనుపుబ్బేన యసాదికే వేనేయ్యే వినేత్వా అనాథపిణ్డికస్స అభియాచనాయ సావత్థిం ఉపగచ్ఛి. తదా సత్థు జేతవనపటిగ్గహే పటిలద్ధసద్ధో సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా ధమ్మం సుత్వా పబ్బజ్జం యాచి. సత్థా అఞ్ఞతరం పిణ్డచారికం భిక్ఖుం ఆణాపేసి – "భిక్ఖు, ఇమం పబ్బాజేహీ"తి. సో తేన పబ్బాజియమానో ఖురగ్గేయేవ అరహత్తం పాపుణిత్వా కోసలజనపదం గన్త్వా తత్థ చిరం వసిత్వా పున సావత్థిం పచ్చాగమి. తం బహూ ఞాతకా బ్రాహ్మణమహాసాలా ఉపసఙ్కమిత్వా పయిరుపాసిత్వా నిసిన్నా "ఇమస్మిం లోకే బహూ సమణబ్రాహ్మణా సంసారే సుద్ధివాదా, తేసు కతమేసం ను ఖో వాదో నియ్యానికో, కథం పటిపజ్జన్తో సంసారతో సుజ్ఝతీ"తి పుచ్ఛింసు. థేరో తేసం తమత్థం పకాసేన్తో –

౨౫౭."విజానేయ్య సకం అత్థం, అవలోకేయ్యాథ పావచనం;
యఞ్చేత్థ అస్స పతిరూపం, సామఞ్ఞం అజ్ఝుపగతస్స.

౨౫౮."మిత్తం ఇధ చ కల్యాణం, సిక్ఖా విపులం సమాదానం;
సుస్సూసా చ గరూనం, ఏతం సమణస్స పతిరూపం.

౨౫౯."బుద్ధేసు సగారవతా, ధమ్మే అపచితి యథాభూతం;
సఙ్ఘే చ చిత్తీకారో, ఏతం సమణస్స పతిరూపం.

౨౬౦."ఆచారగోచరే యుత్తో, ఆజీవో సోధితో అగారయ్హో;
చిత్తస్స చ సణ్ఠపనం, ఏతం సమణస్స పతిరూపం.

౨౬౧."చారిత్తం అథ వారిత్తం, ఇరియాపథియం పసాదనియం;
అధిచిత్తే చ ఆయోగో, ఏతం సమణస్స పతిరూపం.

౫౯౨.“ఆరఞ్ఞకాని సేనాసనాని, పన్తాని అప్పసద్దాని;
భజితబ్బాని మునినా, ఏతం సమణస్స పతిరూపం.

౫౯౩.“సీలఞ్చ బాహుసచ్చఞ్చ, ధమ్మానం పవిచయో యథాభూతం;
సచ్చానం అభిసమయో, ఏతం సమణస్స పతిరూపం.

౫౯౪.“భావేయ్య చ అనిచ్చన్తి, అనత్తసఞ్ఞం అసుభసఞ్ఞఞ్చ;
లోకమ్హి చ అనభిరతిం, ఏతం సమణస్స పతిరూపం.

౫౯౫.“భావేయ్య చ బోజ్ఝఙ్గే, ఇద్ధిపాదాని ఇన్ద్రియాని బలాని;
అట్ఠఙ్గమగ్గమరియం, ఏతం సమణస్స పతిరూపం.

౫౯౬.“తణ్హం పజహేయ్య ముని, సమూలకే ఆసవే పదాలేయ్య;
విహరేయ్య విప్పముత్తో, ఏతం సమణస్స పతిరూప”న్తి. –

ఇమా గాథా అభాసి.

తత్థ **విజానేయ్య సకం అత్థ**న్తి, విఞ్ఞుజాతికో పురిసో అత్తనో అత్థం యాథావతో విచారేత్వా జానేయ్య. విచారేన్తో చ **అవలోకేయ్యాథ పావచనం** ఇధ లోకే పుథుసమణబ్రాహ్మణేహి సమ్మాసమ్బుద్ధేన చ పవుత్తం పావచనం, సమయో. తత్థ యం నియ్యానికం, తం ఓలోకేయ్య పఞ్ఞాచక్ఖునా పస్సేయ్య. ఇమే హి నానాతిత్థియా సమణబ్రాహ్మణా అనిచ్చే “నిచ్చ”న్తి, అనత్తని “అత్తా”తి, అసుద్ధిమగ్గఞ్చ “సుద్ధిమగ్గో”తి మిచ్ఛాభినివేసినో అఞ్ఞమఞ్ఞఞ్చ విరుద్ధవాదా, తస్మా నేసం వాదో అనియ్యానికో. సమ్మాసమ్బుద్ధో పన “సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా, సబ్బే ధమ్మా అనత్తా, సన్తం నిబ్బాన”న్తి సయమ్భూఞాణేన యథాభూతం అబ్భఞ్ఞాయ పవేదేతి, తస్మా “తస్స వాదో నియ్యానికో”తి సత్థు సాసనమహన్తతం ఓలోకేయ్యాతి అత్థో. **యఞ్చేత్థ అస్స పతిరూపం, సామఞ్ఞం అజ్ఝుపగతస్సా**తి, సామఞ్ఞం సమణభావం పబ్బజ్జం ఉపగతస్స కులపుత్తస్స యం ఏత్థ సాసనే పబ్బజితభావే వా పతిరూపం యుత్తరూపం సారుప్పం అస్స సియా, తమ్పి అపలోకేయ్య.

కిం పన తన్తి ఆహ “**మిత్తం ఇధ చ కల్యాణ**”న్తిఆది. ఇమస్మిం సాసనే కల్యాణమిత్తం సేవియమానం సమణస్స పతిరూపన్తి యోజనా. ఏస నయో ఇతరేసుపి. కల్యాణమిత్తఞ్హి నిస్సాయ అకుసలం పజహతి, కుసలం భావేతి, సుద్ధమత్తానం పరిహరతి. **సిక్ఖా విపులం సమాదాన**న్తి విపులం సిక్ఖాసమాదానం, మహతియా నిబ్బానావహాయ అధిసీలాదిసిక్ఖాయ అనుట్ఠానన్తి అత్థో. **సుస్సూసా చ గరూన**న్తి గరూనం ఆచరియుపజ్ఝాయాదీనం కల్యాణమిత్తానం ఓవాదస్స సోతుకమ్యతా పారిచరియా చ. **ఏత**న్తి కల్యాణమిత్తసేవనాది.

బుద్ధేసు సగారవతాతి సబ్బఞ్ఞుబుద్ధేసు “సమ్మాసమ్బుద్ధో భగవా”తి గారవయోగో గరుచిత్తీకారో. **ధమ్మే అపచితి యథాభూత**న్తి అరియధమ్మే యాథావతో అపచాయనం ఆదరేన అభిపూజనం. **సఙ్ఘే**తి అరియసఙ్ఘే. **చిత్తీకారో**తి సక్కారో సమ్మాననం. **ఏత**న్తి రతనత్తయగరుకరణం.

ఆచారగోచరే యుత్తోతి కాయికవాచసికవీతిక్కమనసఙ్ఖాతం అనాచారం, పిణ్డపాతాదీనం అత్థాయ ఉపసఙ్కమితుం అయుత్తట్ఠానభూతం వేసియాదిఅగోచరఞ్చ పహాయ కాయికవాచసికఅవీతిక్కమనసఙ్ఖాతేన ఆచారేన పిణ్డపాతాదీనం అత్థాయ ఉపసఙ్కమితుం యుత్తట్ఠానభూతేన గోచరేన చ యుత్తో సమ్పన్నో, సమ్పన్నఆచారగోచరోతి అత్థో. **ఆజీవో సోధితోతి** వేళుదానాదిం బుద్ధపటికుట్ఠం అనేసనం పహాయ అనవజ్జుప్పాదే పచ్చయే సేవన్తస్స ఆజీవో సోధితో హోతి సువిసుద్ధో, సోధితత్తా ఏవ **అగారయ్హో** విఞ్ఞూహి. **చిత్తస్స చ సణ్ఠపనన్తి** యథా చక్ఖాదిద్వారేహి రూపాదిఆరమ్మణేసు అభిజ్ఝాదయో నప్పవత్తన్తి, ఏవం దిట్ఠే దిట్ఠమత్తాదివసేన చిత్తస్స సమ్మా ఠపనం. **ఏతన్తి** ఆచారగోచరసమ్పత్తి ఆజీవపారిసుద్ధి ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారతాతి ఏతం తయం.

చారిత్తన్తి చరిత్వా పరిపూరేతబ్బసీలం. **వారిత్తన్తి** విరతియా అకరణేన పరిపూరేతబ్బసీలం. **ఇరియాపథియం పసాదనియన్తి** పరేసం పసాదావహం ఆకప్పసమ్పత్తినిమిత్తం ఇరియాపథనిస్సితం సమ్పజఞ్ఞం. **అధిచిత్తే చ ఆయోగోతి** సమథవిపస్సనాసు అనుయోగో భావనా.

ఆరఞ్ఞకానీతి అరఞ్ఞే పరియాపన్నాని. **పన్తానీతి** వివిత్తాని.

సీలన్తి చతుపారిసుద్ధిసీలం. హేట్ఠా హి భిన్దిత్వా వుత్తం, ఇధ అభిన్దిత్వా వదతి. **బాహుసచ్చన్తి** బహుస్సుతభావో. సో హి భావనానుయోగస్స బహుకారో, బోజ్ఝఙ్గకోసల్లఅనుత్తరసీతిభావఅధిచిత్తయుత్తతాదీసు సమ్మా పవిచయబహులస్స సమథవిపస్సనానుయోగో సమ్పజ్జతి. **ధమ్మానం పవిచయో యథాభూతన్తి** రూపారూపధమ్మానం అవిపరీతసలక్ఖణతో సామఞ్ఞలక్ఖణతో చ పరివీమంసా. ఇమినా అధిపఞ్ఞాధమ్మవిపస్సనమాహ. **సచ్చానం అభిసమయోతి** దుక్ఖాదీనం అరియసచ్చానం పరిఞ్ఞాభిసమయాదివసేన పటివేధో.

స్వాయం సచ్చాభిసమయో యథా హోతి, తం దస్సేతుం ‘‘**భావేయ్యా**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ **భావేయ్య చ అనిచ్చన్తి** ‘‘సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా’’తిఆదినా (ధ. ప. ౨౭౭) అవిభాగతో ‘‘యం కిఞ్చి రూపం అతీతానాగతపచ్చుప్పన్న’’న్తిఆదినా (విభ. ౨; సం. ని. ౩.౪౮) విభాగతో వా సబ్బసఙ్ఖారేసు అనిచ్చసఞ్ఞం భావేయ్య ఉప్పాదేయ్య చేవ వడ్ఢేయ్య చాతి అత్థో. **అనత్తసఞ్ఞన్తి**, ‘‘సబ్బే ధమ్మా అనత్తా’’తి పవత్తం అనత్తసఞ్ఞఞ్చ భావేయ్యాతి యోజనా. ఏవం సేసేసుపి. **అసుభసఞ్ఞన్తి**, కరజకాయే సబ్బస్మిమ్పి వా తేభూమకసఙ్ఖారే కిలేసాసుచిపగ్ఘరణతో ‘‘అసుభా’’తి పవత్తసఞ్ఞం. దుక్ఖసఞ్ఞాపరివారా హి అయం, ఏతేనేవ చేత్థ దుక్ఖసఞ్ఞాపి గహితాతి వేదితబ్బం. **లోకమ్హి చ అనభిరతిన్తి** సబ్బలోకే తేభూమకేసు సఙ్ఖారేసు అనాభిరతిసఞ్ఞం. ఏతేన ఆదీనవానుపస్సనం నిబ్బిదానుపస్సనఞ్చ వదతి.

ఏవం పన విపస్సనాభావనం అనుయుత్తో తం ఉస్సుక్కాపేన్తో ఇమే ధమ్మే వడ్ఢేయ్యాతి దస్సేన్తో ‘‘**భావేయ్య చ బోజ్ఝఙ్గే**’’తి గాథమాహ. తస్సత్థో – బోధియా సతిఆదిసత్తవిధధమ్మసామగ్గియా, బోధిస్స వా తంసమఙ్గినో పుగ్గలస్స అఙ్గాతి బోజ్ఝఙ్గా, సతిఆదయో ధమ్మా. తే సతిఆదికే సత్తబోజ్ఝఙ్గే, ఛన్దఆదీని చత్తారి ఇద్ధిపాదాని, సద్ధాదీని పఞ్చిన్ద్రియాని, సద్ధాదీనియేవ పఞ్చ బలాని, సమ్మాదిట్ఠిఆదీనం వసేన అట్ఠఙ్గఅరియమగ్గఞ్చ. చ-సద్దేన సతిపట్ఠానాని సమ్మప్పధానాని చ గహితానీతి సబ్బేపి సత్తతింసప్పభేదే బోధిపక్ఖియధమ్మే భావేయ్య ఉప్పాదేయ్య చేవ వడ్ఢేయ్య చ. తత్థ యదేతేసం పఠమమగ్గక్ఖణే ఉప్పాదనం, ఉపరిమగ్గక్ఖణే చ వడ్ఢనం, ఏతం **సమణస్స** భిక్ఖునో సారుప్పన్తి.

ఏవం బోధిపక్ఖియసత్తతింసధమ్మే భావేన్తో యథా మగ్గసచ్చం భావనాభిసమయవసేన అభిసమేతి, ఏవం సముదయసచ్చం పహానాభిసమయవసేన, నిరోధసచ్చం సచ్ఛికిరియాభిసమయవసేన అభిసమేతీతి దస్సేన్తో ''**తణ్హం పజహేయ్యా**''తి ఓసానగాథమాహ. తత్థ **తణ్హం పజహేయ్యా**తి, కామతణ్హాదిపభేదం సబ్బం తణ్హం అరియమగ్గేన అనవసేసతో సముచ్ఛిన్దేయ్య, మోనం వుచ్చతి ఞాణం, తేన సమన్నాగతత్తా **ముని. సమూలకే ఆసవే పదాలేయ్యా**తి కామరాగానుసయాదిసమూలకే కామాసవాదికే సబ్బేపి ఆసవే భిన్దేయ్య సముచ్ఛిన్దేయ్య. **విహరేయ్య విప్పముత్తో**తి ఏవం సబ్బసో కిలేసానం పహీనత్తా సబ్బధి విముత్తో సబ్బూపధిపటినిస్సగ్గం నిరోధం నిబ్బానం సచ్ఛికత్వా విహరేయ్య. **ఏతన్తి** యదేతం విహరణం, ఏతం సమణస్స సమితపాపస్స భిక్ఖునో పతిరూపం సారుప్పన్తి అత్థో.

ఏవం థేరో సమణసారుప్పపటిపత్తికిత్తనముఖేన సాసనస్స నియ్యానికభావం తబ్బిలోమతో బాహిరకసమయస్స అనియ్యానికతఞ్చ విభావేసి. తం సుత్వా తే బ్రాహ్మణమహాసాలా సాసనే అభిప్పసన్నా సరణాదీసు పతిట్ఠహింసు.

(అపర)-గోతమత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

దసకనిపాతవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౧. ఏకాదసనిపాతో

౧. సంకిచ్చత్థేరగాథావణ్ణనా

ఏకాదసనిపాతే **కిం తవత్థో వనే తాతా**తిఆదికా ఆయస్మతో సంకిచ్చత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినిత్వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం బ్రాహ్మణమహాసాలకులే పటిసన్ధిం గణ్హి. తస్మిం కుచ్ఛిగతేయేవ మాతా బ్యాధితా హుత్వా కాలమకాసి. తస్సా సుసానం నేత్వా ఝాపియమానాయ గబ్భాసయో న ఝాయి. మనుస్సా సూలేహి కుచ్ఛిం విజ్ఝన్తా దారకస్స అక్ఖికోటిం పహరింసు. తే తం విజ్ఝిత్వా అఙ్గారేహి పటిచ్ఛాదేత్వా పక్కమింసు. కుచ్ఛిపదేసోపి ఝాయి, అఙ్గారమత్థకే పన సువణ్ణబిమ్బసదిసో దారకో పదుమగబ్భే నిపన్నో వియ అహోసి. పచ్ఛిమభవికసత్తస్స హి సినేరునా ఓత్థరియమానస్సపి అరహత్తం అప్పత్వా జీవితక్ఖయో నామ నత్థి.

పునదివసే ఆళాహనట్ఠానం గతా మనుస్సా తథానిపన్నం దారకం దిస్వా అచ్ఛరియబ్భుతచిత్తజాతా దారకం ఆదాయ గామం పవిసిత్వా నేమిత్తకే పుచ్ఛింసు. నేమిత్తకా ''సచే అయం దారకో అగారం అజ్ఝావసిస్సతి, యావ సత్తమా కులపరివట్టా దుగ్గతా భవిస్సన్తి. సచే పబ్బజిస్సతి, పఞ్చహి సమణసతేహి పరివుతో విచరిస్సతీ''తి ఆహంసు. ఞాతకా ''హోతు, వడ్ఢితకాలే అమ్హాకం అయ్యస్స సారిపుత్తత్థేరస్స సన్తికే తం పబ్బాజేస్సామా''తి వత్వా సఙ్కునా ఛిన్నక్ఖికోటితాయ **సంకిచ్చో**తి వదన్తా అపరభాగే **సంకిచ్చో**తి వోహరింసు. సో సత్తవస్సికకాలే అత్తనో గబ్భగతస్సేవ మాతు మరణం, గబ్భే చ అత్తనో పవత్తిం సుత్వా సంవేగజాతో ''పబ్బజిస్సామీ''తి ఆహ. ఞాతకా ''సాధు, తాతా''తి ధమ్మసేనాపతిస్స సన్తికం నేత్వా, ''భన్తే, ఇమం పబ్బాజేథా''తి అదంసు. థేరో తం తచపఞ్చకకమ్మట్ఠానం దత్వా పబ్బాజేసి. సో ఖురగ్గేయేవ సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం పత్వా తింసమత్తేహి భిక్ఖూహి సద్ధిం అరఞ్ఞే విహరన్తో చే చోరహత్థతో మోచేత్వా సయమ్పి తే చోరే దమేత్వా పబ్బాజేత్వా అఞ్ఞతరస్మిం విహారే బహూహి భిక్ఖూహి సద్ధిం విహరన్తో తే వివాదపసుతే దిస్వా ''అఞ్ఞత్థ గచ్ఛామీ''తి భిక్ఖూ ఆపుచ్ఛి. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన **ధమ్మపదవత్థుమ్హి** (ధ. ప. అట్ఠ. ౧.సఙ్కిచ్చసామణేరవత్థు) ఆగతనయేనేవ వేదితబ్బో. అథ నం అఞ్ఞతరో ఉపాసకో ఉపట్ఠాతుకామో ఆసన్నట్ఠానే వాసం యాచన్తో –

౫౯౭.''కిం తవత్థో వనే తాత, ఉజ్జుహానోవ పావుసే;
వేరమ్భా రమణీయా తే, పవివేకో హి ఝాయిన''న్తి. –

పఠమం గాథమాహ. తం సుత్వా థేరో –

౫౯౮.''యథా అబ్భాని వేరమ్భో, వాతో నుదతి పావుసే;
సఞ్ఞా మే అభికిరన్తి, వివేకపటిసఞ్ఞుతా.

౫౯౯.''అపణ్డరో అణ్డసమ్భవో, సీవథికాయ నికేతచారికో;
ఉప్పాదయతేవ మే సతిం, సన్దేహస్మిం విరాగనిస్సితం.

౬౦౦.“యఞ్చ అఞ్ఞే న రక్ఖన్తి, యో చ అఞ్ఞే న రక్ఖతి;
స వే భిక్ఖు సుఖం సేతి, కామేసు అనపేక్ఖవా.

౬౦౧.“అచ్ఛోదికా పుథుసిలా, గోనఙ్గులమిగాయుతా;
అమ్బుసేవాలసఞ్ఛన్నా, తే సేలా రమయన్తి మం.

౬౦౨.“వసితం మే అరఞ్ఞేసు, కన్దరాసు గుహాసు చ;
సేనాసనేసు పన్తేసు, వాళమిగనిసేవితే.

౬౦౩. “‘ఇమే హఞ్ఞన్తు వజ్ఝన్తు, దుక్ఖం పప్పోన్తు పాణినో’;
సఙ్కప్పం నాభిజానామి, అనరియం దోససంహితం.

౬౦౪.“పరిచిణ్ణో మయా సత్థా, కతం బుద్ధస్స సాసనం;
ఓహితో గరుకో భారో, భవనేత్తి సమూహతా.

౬౦౫.“యస్స చత్థాయ పబ్బజితో, అగారస్మానగారియం;
సో మే అత్థో అనుప్పత్తో, సబ్బసంయోజనక్ఖయో.

౬౦౬.“నాభినన్దామి మరణం, నాభినన్దామి జీవితం;
కాలఞ్చ పటికఙ్ఖామి, నిబ్బిసం భతకో యథా.

౬౦౭. “నాభినన్దామి మరణం, నాభినన్దామి జీవితం.
కాలఞ్చ పటికఙ్ఖామి, సమ్పజానో పతిస్సతో”తి. – ఇమా గాథా అభాసి;

తత్థ **కిం తవత్థో వనేతి** కిన్తి లిఙ్గవిపల్లాసేన వుత్తం. వనే కో తవత్థో, కిం పయోజనన్తి అత్థో. **తాతాతి** దహరసామణేరతాయ నం అత్తనో పుత్తట్ఠానే ఠపేత్వా ఆలపతి. **ఉజ్జుహానోవ పావుసేతి** ఉజ్జుహానో కిర నామ ఏకో పబ్బతో, సో పన గహనసఞ్ఛన్నో బహుసోణ్డికన్దరో, తహం తహం సన్దమానసలిలో , వస్సకాలే అసప్పాయో, తస్మా ఉజ్జుహానో వా పబ్బతో ఏతరహి పావుసకాలే తవ కిమత్థియోతి అత్థో. కేచి పనేత్థ “ఉజ్జుహానో నామ ఏకో సకుణో సీతం న సహతి, వస్సకాలే వనగుమ్బే నిలీనో అచ్ఛతీ”తి వదన్తి. తేసం మతేన ఉజ్జుహానస్స వియ సకుణస్స పావుసకాలే కో తవ అత్థో వనేతి? **వేరమ్భా రమణీయా తేతి** వేరమ్భవాతా వాయన్తా కిం తే రమణీయాతి యోజనా. కేచి “వేరమ్భా నామ ఏకా పబ్బతగుహా, పబ్భారో”తి చ వదన్తి. తఞ్చ ఠానం గమనాగమనయుత్తం జనసమ్బాధరహితం ఛాయూదకసమ్పన్నఞ్చ, తస్మా వేరమ్భా రమణీయా, వనే వసితుం యుత్తరూపా. కస్మా? **పవివేకో హి ఝాయినం** యస్మా తాదిసానం ఝాయీనం యత్థ కత్థచి పవివేకోయేవ ఇచ్ఛితబ్బో, తస్మా “దూరం అరఞ్ఞట్ఠానం అగన్త్వా వేరమ్భాయం వస, తాతా”తి వదతి. అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో – యస్మా ఝాయీనం పవివేకక్ఖమే నివాసఫాసుకే సేనాసనే లద్ధేయేవ ఝానాదయో సమ్పజ్జన్తి, న అలద్ధే, తస్మా న ఏవరూపే సీతకాలే యత్థ కత్థచి వనే వసితుం సక్కా, గుహాపబ్భారాదీసు పన సక్కాతి.

ఏవం ఉపాసకేన వుత్తే థేరో వనాదయో ఏవ మం రమేన్తీతి దస్సేన్తో ''**యథా అబ్భానీ**''తిఆదిమాహ. తస్సత్థో – యథా పావుసే కాలే అబ్భాని వలాహకాని వేరమ్భవాతో **నుదతి** ఖిపతి నీహరతి, ఏవమేవ మే చిత్తం వివేకపటిసఞ్ఞుత్తా సఞ్ఞా అభికిరన్తి వివేకట్ఠానంయేవ ఆకడ్ఢన్తి.

కిఞ్చ ? **అపణ్డరో** కాళవణ్ణో, **అణ్డసమ్భవో** అణ్డజో కాకో, **సీవథికాయ** సుసానట్ఠానే, **నికేతచారికో** తమేవ నివాసనట్ఠానం కత్వా విచరణకో **ఉప్పాదయతేవ మే సతిం, సన్దేహస్మిం విరాగనిస్సితన్తి**, కాయస్మిం విరాగూపసంహితం కాయగతాసతికమ్మట్ఠానం మయ్హం ఉప్పాదయతియేవ. ఏకదివసం కిర థేరో కాకేన ఖజ్జమానం మనుస్సకుణపం పస్సిత్వా అసుభసఞ్ఞం పటిలభి, తం సన్ధాయ ఏవమాహ. తేన కాయే సబ్బసో ఛన్దరాగస్స నత్థితాయ వనేయేవ వసితుకామోమ్హీతి దస్సేతి. **యఞ్చాతి చ**-సద్దో సముచ్చయత్థో, తేన అఞ్ఞమ్పి మమ అరఞ్ఞవాసకారణం సుణాహీతి దస్సేతి. **యం** పబ్బజితం మేత్తావిహారితాయ అలోభనియపరిక్ఖారతాయ చ రక్ఖితబ్బస్స అభావతో **అఞ్ఞే** సేవకాదయో న రక్ఖన్తి. **యో చ** పబ్బజితో **అఞ్ఞే** కేనచి కిఞ్చనపలిబోధభూతే న రక్ఖతి తాదిసానంయేవ అభావతో. **స వే భిక్ఖు సుఖం సేతీతి**, సో భిక్ఖు సముచ్ఛిన్నకిలేసకామతాయ సబ్బసో వత్థుకామేసు **అనపేక్ఖవా** అపేక్ఖారహితో యత్థ కత్థచి సుఖం సేతి. తస్స అనుసఙ్కితపరిసఙ్కితాభావతో అరఞ్ఞమ్పి గామమ్పి సదిసమేవాతి అత్థో.

ఇదాని పబ్బతవనాదీనం రమణీయతం వసితపుబ్బతఞ్చ దస్సేతుం ''**అచ్ఛోదికా**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **వసితం మేతి**, వుట్ఠపుబ్బం మయా. **వాళమిగనిసేవితేతి**, సీహబ్యగ్ఘాదీహి వాళమిగేహి ఉపసేవితే వనే.

సఙ్కప్పం నాభిజానామీతి, ఇమే యే కేచి పాణినో సత్తా ఉసుసత్తిఆదీహి పహరణేహి **హఞ్ఞన్తు** మారియన్తు ముట్ఠిప్పహారాదీహి **వజ్ఝన్తు** బాధీయన్తు, అఞ్ఞేన వా యేన కేనచి ఆకారేన దుక్ఖం **పప్పోన్తు** పాపుణన్తూతి; ఏవం **దోససంహితం** పటిఘసంయుత్తం తతో ఏవ **అనరియం** బ్యాపాదవిహింసాదిప్పభేదం పాపసఙ్కప్పం ఉప్పాదితం నాభిజానామి, మిచ్ఛావితక్కో న ఉప్పన్నపుబ్బోతి మేత్తావిహారితం దస్సేతి.

ఇదాని ''**పరిచిణ్ణో**''తిఆదినా అత్తనో కతకిచ్చతం దస్సేతి. తత్థ **పరిచిణ్ణోతి** ఉపాసితో ఓవాదానుసాసనీకరణవసేన. **ఓహితోతి** ఓరోహితో. **గరుకో భారోతి** గరుతరో ఖన్ధభారో.

నాభినన్దామి మరణన్తి "కథం ను ఖో మే మరణం సియా"తి మరణం న ఇచ్ఛామి. **నాభినన్దామి జీవితన్తి** "కథం ను ఖో అహం చిరం జీవేయ్య"న్తి జీవితమ్పి న ఇచ్ఛామి. ఏతేన మరణే జీవితే చ సమానచిత్తతం దస్సేతి. **కాలఞ్చ పటికఙ్ఖామీతి** పరినిబ్బానకాలంవ ఆగమేమి. **నిబ్బిసన్తి** నిబ్బిసన్తో, భతియా కమ్మం కరోన్తో. **భతకో యథాతి** యథా భతకో పరస్స కమ్మం కరోన్తో కమ్మసిద్ధిం అనభినన్దన్తోపి కమ్మం కరోన్తోవ దివసక్ఖయం ఉదిక్ఖతి, ఏవం అహమ్పి జీవితం అనభినన్దన్తోపి అత్తభావస్స యాపనేన మరణం అనభినన్దన్తోపి పరియోసానకాలం పటికఙ్ఖామీతి. సేసం వుత్తనయమేవ.

సంకిచ్చత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

ఏకాదసనిపాతవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౨. ద్వాదసకనిపాతో

౧. సీలవత్థేరగాథావణ్ణనా

ద్వాదసకనిపాతే **సీలమేవా**తిఆదికా ఆయస్మతో సీలవత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినిత్వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రాజగహే బిమ్బిసారరఞ్ఞో పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **సీలవా**తిస్స నామం అహోసి. తం వయప్పత్తం రాజా అజాతసత్తు మారేతుకామో చణ్డం మత్తహత్థిం ఆరోపేత్వా నానావిధేహి ఉపాయేహి ఉపక్కమన్తోపి మారేతుం నాసక్ఖి పచ్ఛిమభవికస్స అరహత్తం అప్పత్వా అన్తరా జీవితన్తరాయాభావతో. తస్స పవత్తిం దిస్వా భగవా మహామోగ్గల్లానత్థేరం ఆణాపేసి – ‘‘సీలవకుమారం ఆనేహీ’’తి. థేరో ఇద్ధిబలేన సద్ధిం హత్థినా తం ఆనేసి. కుమారో హత్థితో ఓరుయ్హ భగవన్తం అభివాదేత్వా ఏకమన్తం నిసీది. భగవా తస్స అజ్ఝాసయానురూపం ధమ్మం దేసేసి. సో ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ అరహత్తం పత్వా కోసలరట్ఠే వసతి. అథ నం అజాతసత్తు ‘‘మారేథా’’తి పురిసే ఆణాపేసి. తే థేరస్స సన్తికం గన్త్వా రితా థేరేన కథితం ధమ్మకథం సుత్వా సఞ్జాతసంవేగా పసన్నచిత్తా హుత్వా పబ్బజింసు. థేరో తేసం –

౬౦౮.‘‘సీలమేవిధ సిక్ఖేథ, అస్మిం లోకే సుసిక్ఖితం.
సీలఞ్హి సబ్బసమ్పత్తిం, ఉపనామేతి సేవితం.

౬౦౯.‘‘సీలం రక్ఖేయ్య మేధావీ, పత్థయానో తయో సుఖే;
పసంసం విత్తిలాభఞ్చ, పేచ్చ సగ్గే పమోదనం.

౬౧౦.‘‘సీలవా హి బహూ మిత్తే, సఞ్ఞమేనాధిగచ్ఛతి;
దుస్సీలో పన మిత్తేహి, ధంసతే పాపమాచరం.

౬౧౧.‘‘అవణ్ణఞ్చ అకిత్తిఞ్చ, దుస్సీలో లభతే నరో;
వణ్ణం కిత్తిం పసంసఞ్చ, సదా లభతి సీలవా.

౬౧౨.‘‘ఆది సీలం పతిట్ఠా చ, కల్యాణానఞ్చ మాతుకం;
పముఖం సబ్బధమ్మానం, తస్మా సీలం విసోధయే.

౬౧౩. ‘‘వేలా చ సంవరం సీలం, చిత్తస్స అభిహాసనం;
తిత్థఞ్చ సబ్బబుద్ధానం, తస్మా సీలం విసోధయే.

౬౧౪.‘‘సీలం బలం అప్పటిమం, సీలం ఆవుధముత్తమం;
సీలమాభరణం సేట్ఠం, సీలం కవచమబ్భుతం.

౬౧౫.‘‘సీలం సేతు మహేసక్ఖో, సీలం గన్ధో అనుత్తరో;

సీలం విలేపనం సేట్ఠం, యేన వాతి దిసోదిసం.

౬౧౬.“సీలం సమ్బలమేవగ్గం, సీలం పాథేయ్యముత్తమం;

సీలం సేట్ఠో అతివాహో, యేన యాతి దిసోదిసం.

౬౧౭.“ఇధేవ నిన్దం లభతి, పేచ్చాపాయే చ దుమ్మనో;

సబ్బత్థ దుమ్మనో బాలో, సీలేసు అసమాహితో.

౬౧౮.“ఇధేవ కిత్తిం లభతి, పేచ్చ సగ్గే చ సుమ్మనో;

సబ్బత్థ సుమనో ధీరో, సీలేసు సుసమాహితో.

౬౧౯.“సీలమేవ ఇధ అగ్గం, పఞ్ఞవా పన ఉత్తమో;

మనుస్సేసు చ దేవేసు, సీలపఞ్ఞాణతో జయ”న్తి. –

ఇమాహి గాథాహి ధమ్మం దేసేసి.

తత్థ **సీలమేవిధ సిక్ఖేథ, అస్మిం లోకేతి ఇధాతి**, నిపాతమత్తం, ఇమస్మిం సత్తలోకే అత్థకామో కులపుత్తో చారిత్తవారిత్తాదిభేదం ఆదితో సీలమేవ సిక్ఖేయ్య, సిక్ఖన్తో చ నం **సుసిక్ఖితం** అఖణ్డాదిభావాపాదనేన సుట్ఠు సిక్ఖితం సుపరిసుద్ధం పరిపుణ్ణఞ్చ కత్వా సిక్ఖేయ్య. **అస్మిం లోకే**తి వా ఇమస్మిం సఙ్ఖారలోకే సిక్ఖితబ్బధమ్మేసు సీలం ఆదితో సిక్ఖేయ్య. దిట్ఠిసమ్పత్తియాపి సీలస్స పతిట్ఠాభావతో ఆహ **“సీలం హి”**తిఆది. తత్థ **హీ**తి కారణవచనం. యస్మా సీలం **సేవితం** పరిచితం రక్ఖితం మనుస్ససమ్పత్తి, దిబ్బసమ్పత్తి, నిబ్బానసమ్పత్తీతి ఏతం **సబ్బసమ్పత్తిం** తంసమఙ్గినో సత్తస్స **ఉపనామేతి** ఆవహతి.

సీలం సబ్బసమ్పత్తిం ఉపనామేతీతి సఙ్ఖేపతో వుత్తమత్థం విత్థారతో దస్సేన్తో **“సీలం రక్ఖేయ్యా”**తిఆదిమాహ. తత్థ **రక్ఖేయ్యా**తి గోపేయ్య. పాణాతిపాతాదితో హి విరమన్తో వత్తపటివత్తఞ్చ పూరేన్తో పటిపక్ఖాభిభవనతో తం రక్ఖతి నామ. **మేధావీ**తి పఞ్ఞవా, ఇదం తస్స రక్ఖనుపాయదస్సనం ఞాణబలేన హిస్స సమాదానం అవికోపనఞ్చ హోతి. **పత్థయానో**తి ఇచ్ఛన్తో. **తయో సుఖే**తి తీణి సుఖాని. సుఖనిమిత్తం వా “సుఖ”న్తి అధిప్పేతం. **పసంస**న్తి కిత్తిం, విఞ్ఞూహి వా పసంసనం. **విత్తిలాభ**న్తి తుట్ఠిలాభం. “విత్తలాభ”న్తి చ పఠన్తి, ధనలాభన్తి అత్థో. సీలవా హి అప్పమత్తతాయ మహన్తం భోగక్ఖన్ధం అధిగచ్ఛతి. **పేచ్చా**తి కాలఙ్కత్వా. **సగ్గే పమోదన**న్తి దేవలోకే ఇట్ఠేహి కామగుణేహి, మోదనఞ్చ పత్థయమానోతి సమ్బన్ధో. ఇధలోకే పసంసం విత్తిలాభం పరలోకే దిబ్బసమ్పత్తియా మోదనఞ్చ ఇచ్ఛన్తో సీలం రక్ఖేయ్యాతి యోజనా.

సఞ్ఞమేనాతి కాయాదీనం సంయమేన. సంయతో హి కాయదుచ్చరితాదీహి కఞ్చి అవిహేఠేన్తో అభయదానం దదన్తో పియమనాపతాయ మిత్తాని గన్థతి. **ధంసతే**తి అపేతి. **పాపమాచర**న్తి పాణాతిపాతాదిపాపకమ్మం కరోన్తో. దుస్సీలఞ్హి పుగ్గలం అత్థకామా సత్తా న భజన్తి, అఞ్ఞదత్థు పరివజ్జేన్తి.

అవణ్ణన్తి అగుణం, సమ్ముఖా గరహం వా. **అకిత్తి**న్తి, అయసం అసిలోకం. **వణ్ణ**న్తి గుణం. **కిత్తి**న్తి సిలోకం పత్థటయసతం. **పసంస**న్తి సమ్ముఖా థోమనం.

ఆదీతి మూలం. సీలఞ్హి కుసలానం ధమ్మానం ఆది. యథాహ – “తస్మాతిహ త్వం, భిక్ఖు, ఆదిమేవ విసోధేహి కుసలేసు ధమ్మేసు. కో చాది కుసలానం ధమ్మానం? సీలఞ్చ సువిసుద్ధ”న్తి (సం॰ ని॰ ౫.౩౬౯). **పతిట్ఠా**తి అధిట్ఠానం. సీలఞ్హి సబ్బేసం ఉత్తరిమనుస్సధమ్మానం పతిట్ఠా. తేనాహ – “సీలే పతిట్ఠాయా”తిఆది (సం॰ ని॰ ౧.౨౩; ౧౯౨; పేటకో॰ ౨౨; మి॰ ప॰ ౨.౧.౯). **కల్యాణానఞ్చ మాతుక**న్తి సమథవిపస్సనాదీనం కల్యాణధమ్మానం మాతుభూతం , జనకన్తి, అత్థో. **పముఖం సబ్బధమ్మాన**న్తి, సబ్బేసం పామోజ్జాదీనం అనవజ్జధమ్మానం పముఖం ముఖభూతం, పవత్తిద్వారన్తి అత్థో. **తస్మా**తి ఆదిభావాదితో. **విసోధయే**తి అక్ఖణ్డాదిభావేన సమ్పాదేయ్య.

వేలాతి దుచ్చరితేహి అనతిక్కమనీయట్ఠేన వేలా, సీమాతి అత్థో . వేలాయతి వా దుస్సిల్యం చలయతి విద్ధంసేతీతి వేలా. సంవరం సీలం కాయదుచ్చరితాదీనం ఉప్పత్తిద్వారస్స పిదహనతో. **అభిహాసన**న్తి తోసనం అవిప్పటిసారహేతుతాయ చిత్తస్సాభిప్పమోదనతో. **తిత్థఞ్చ సబ్బబుద్ధాన**న్తి సావకబుద్ధా, పచ్చేకబుద్ధా, సమ్మాసమ్బుద్ధాతి సబ్బేసం బుద్ధానం కిలేసమలప్పవాహనే నిబ్బానమహాసముద్దావగాహణే చ తిత్థభూతఞ్చ.

సీలం బలం అప్పటిమన్తి మారసేనప్పమద్దనే అసదిసం బలం సేనాథామో చ. **ఆవుధముత్తమ**న్తి సంకిలేసధమ్మానం ఛేదనే ఉత్తమం పహరణం. గుణసరీరోపసోభనట్ఠేన **ఆభరణం. సేట్ఠ**న్తి సబ్బకాలం ఉత్తమం దబ్బఞ్చ. సపాణపరిత్తానతో **కవచమబ్భుతం**. “అబ్భిద”న్తి చ పఠన్తి, అభేజ్జన్తి అత్థో.

అపాయమహోఘాతిక్కమనే సంసారమహోఘాతిక్కమనే చ కిలేసేహి అసంసీదనట్ఠేన **సేతు. మహేసక్ఖో**తి మహాబ్బలో. **గన్ధో అనుత్తరో**తి పటివాతం సబ్బదిసాసు వాయనతో అనుత్తరో గన్ధో సబ్బజనమనోహరత్తా. తేనాహ ‘‘**యేన వాతి దిసోదిస**’’న్తి యేన సీలగన్ధేన తంసమఙ్గీ దిసోదిసం సబ్బా దిసా వాయతి. “దిసోదిసా”తిపి పాళి, దస దిసాతి అత్థో.

సమ్బలమేవగ్గన్తి సమ్బలం నామ పుటభత్తం. యథా పుటభత్తం గహేత్వా మగ్గం గచ్ఛన్తో పురిసో అన్తరామగ్గే జిఘచ్ఛాదుక్ఖేన న కిలమతి, ఏవం సీలసమ్పన్నోపి సుద్ధం సీలసమ్బలం గహేత్వా సంసారకన్తారం పటిపన్నో గతగతట్ఠానే న కిలమతీతి సీలం అగ్గం సమ్బలం నామ. తథా **సీలం పాథేయ్యముత్తమం** చోరాదీహి అసాధారణత్తా తత్థ తత్థ ఇచ్ఛితబ్బసమ్పత్తినిప్ఫాదనతో చ. అతిక్కామేన్తో తం తం ఠానం యథిచ్ఛితట్ఠానం వా వాహేతి సమ్పాపేతీతి **అతివాహో, యానం**. కేనచి అనుపద్దుతం హుత్వా ఇచ్ఛితట్ఠానప్పత్తిహేతుతాయ సీలం సేట్ఠం అతివాహో. **యేనా**తి యేన అతివాహేన **యాతి దిసోదిస**న్తి అగతిం గతిఞ్చాపి తం తం దిసం సుఖేనేవ గచ్ఛతి.

ఇధేవ నిన్దం లభతీతి ఇధలోకేపి **దుమ్మనో** రాగాదీహి దూసితచిత్తో “దుస్సీలో పాపధమ్మో”తి నిన్దం గరహం లభతి. **పేచ్చ** పరలోకేపి అపాయే “పురిసత్తకలి అవజాతా”తిఆదినా యమపురిసాదీహి చ నిన్దం లభతి. న కేవలం నిన్దమేవ లభతి, అథ ఖో **సబ్బత్థ దుమ్మనో బాలో** ఇధలోకే దుచ్చరితచరణేన దూసితచిత్తో పరలోకే కమ్మకారణాదివసేన దుక్ఖుప్పత్తియాతి సబ్బత్థ బాలో దుమ్మనో హోతి. కథం? **సీలేసు అసమాహితో** సమ్మా సీలేసు న ఠపితచిత్తో అప్పతిట్ఠితచిత్తో.

ఇధేవ కిత్తిం లభతీతి ఇధలోకేపి సుమనో "సప్పురిసో సీలవా కల్యాణధమ్మో"తి కిత్తిం లభతి. **పేచ్చ** పరలోకేపి సగ్గే "అయం సప్పురిసో సీలవా కల్యాణధమ్మో. తథా హి దేవానం సహబ్యతం ఉపపన్నో"తిఆదినా కిత్తిం లభతి. న కేవలం కిత్తిమేవ లభతి, అథ ఖో **ధీరో** ధితిసమ్పన్నో **సీలేసు సుసమాహితో** అప్పితచిత్తో సుపతిట్ఠితచిత్తో సబ్బత్థ ఇధలోకే సుచరితచరణేన, పరలోకే సమ్పత్తిపటిలాభేన **సుమనో** సోమనస్సప్పత్తో హోతి. **సీలమేవ ఇధ అగ్గ**న్తి దువిధం సీలం లోకియం లోకుత్తరన్తి. తత్థ లోకియం తావ కామలోకే ఖత్తియమహాసాలాదీసు, దేవలోకే బ్రహ్మలోకే చ ఉపపత్తివిసేసం ఆవహతి, లాభీభావాదికస్స చ కారణం హోతి. లోకుత్తరం పన సకలమ్పి వట్టదుక్ఖం అతిక్కామేతీతి సీలం అగ్గమేవ. తథా హి వుత్తం –

> "హీనేన బ్రహ్మచరియేన, ఖత్తియే ఉపపజ్జతి;
>
> మజ్ఝిమేన చ దేవత్తం, ఉత్తమేన విసుజ్ఝతీ"తి. (జా॰ ౧.౮.౭౫);

ఆకఙ్ఖేయ్య చే, భిక్ఖవే, భిక్ఖు – "లాభీ అస్సం చీవరపిణ్డపాతసేనాసనగిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారాన"న్తి (మ॰ ని॰ ౧.౬౫), "సీలేస్వేవస్స పరిపూరకారీ"తి (మ॰ ని॰ ౧.౬౫), "ఇజ్ఝతి, భిక్ఖవే, సీలవతో చేతోపణిధి విసుద్ధత్తా"తి (అ॰ ని॰ ౮.౩౫; దీ॰ ని॰ ౩.౩౩౭) చ.

లోకుత్తరసీలస్స పన సబ్బసో పహీనపటిపక్ఖస్స సత్తమభవతో పట్ఠాయ సంసారదుక్ఖం వినివత్తేన్తస్స అగ్గభావే వత్తబ్బమేవ నత్థి. **పఞ్ఞవా పన ఉత్తమో**తి "పఞ్ఞవా పన పుగ్గలో ఉత్తమో పరమో సేట్ఠోయేవా"తి పుగ్గలాధిట్ఠానేన పఞ్ఞాయ ఏవ సేట్ఠభావం వదతి. ఇదాని సీలపఞ్ఞానం సేట్ఠభావం కిచ్చతో దస్సేన్తో "**సీలపఞ్ఞాణతో జయ**"న్తి ఆహ. **జయ**న్తి చ లిఙ్గవిపల్లాసో దట్ఠబ్బో, అహూతి వా వచనసేసో. తత్థ పజాననట్ఠేన పఞ్ఞాణం, సీలతో పఞ్ఞాణతో చ పటిపక్ఖజయో. న హి సీలేన వినా పఞ్ఞా సమ్భవతి, పఞ్ఞాయ చ వినా సీలం కిచ్చకరం, అఞ్ఞమఞ్ఞోపకారకఞ్చేతం. వుత్తఞ్హి "సీలపరిధోతా పఞ్ఞా, పఞ్ఞాపరిధోతం సీల"న్తి (దీ॰ ని॰ ౧.౩౧౭) **మనుస్సేసు చ దేవేసూ**తి ఇదం సేసం ఠానవిసేసదస్సనం. తత్థ హి తాని సవిసేసాని వత్తన్తి, సమాధి పనేత్థ సీలపక్ఖికో పఞ్ఞాయ అధిట్ఠానభావతో, పఞ్ఞాపక్ఖికో వా భావేతబ్బతో సీలాధిట్ఠానతో చ.

ఏవం థేరో తేసం భిక్ఖూనం సీలముఖేన ధమ్మం దేసేన్తో అత్తనో సువిసుద్ధసీలాదిగుణతాదీపనేన అఞ్ఞం బ్యాకాసి.

సీలవత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. సునీతత్థేరగాథావణ్ణనా

నీచే కులమ్హీతిఆదికా ఆయస్మతో సునీతత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినిత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో బుద్ధస్స సుఞ్ఞకాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా వయప్పత్తో బాలజనేహి సద్ధిం కీళాపసుతో హుత్వా విచరన్తో ఏకం పచ్చేకబుద్ధం గామే పిణ్డాయ చరన్తం దిస్వా, "కిం తుయ్హం సబ్బసో వణితసరీరస్స వియ సకలం కాయం పటిచ్ఛాదేత్వా భిక్ఖాచరణేన, నను నామ కసివాణిజ్జాదీహి జీవికా కప్పేతబ్బా? తాని చే కాతుం న సక్కోసి, ఘరే ఘరే ముత్తకరీసాదీని నీహరన్తో పచ్ఛా వత్థుసోధనేన జీవాహీ"తి అక్కోసి. సో తేన కమ్మేన నిరయే పచ్చిత్వా తస్సేవ కమ్మస్స విపాకావసేసేన మనుస్సలోకేపి బహూని జాతిసతాని పుప్ఫఛడ్డకకులే నిబ్బత్తిత్వా తథా జీవికం కప్పేసి.

ఇమస్మిఞ్చ బుద్ధుప్పాదే పుప్ఫఛడ్డకకులే ఏవ నిబ్బత్తో ఉక్కారసోధనకమ్మేన జీవికం కప్పేతి ఘాసచ్ఛాదనమత్తమ్పి అలభన్తో.

అథ భగవా పచ్ఛిమయామే బుద్ధాచిణ్ణం మహాకరుణాసమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా తతో వుట్ఠాయ బుద్ధచక్ఖునా లోకం వోలోకేన్తో సునీతస్స హదయబ్భన్తరే ఘటే పదీపం వియ పజ్జలన్తం అరహత్తూపనిస్సయం దిస్వా విభాతాయ రత్తియా పుబ్బణ్హసమయం నివాసేత్వా పత్తచీవరమాదాయ భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో రాజగహం పిణ్డాయ పవిట్ఠో. యస్సం వీథియం సునీతో ఉక్కారసోధనకమ్మం కరోతి, తం వీథిం పటిపజ్జి. సునీతోపి తత్థ తత్థ విఘాసుచ్చారసఙ్కారాదికం రాసిం కత్వా పిటకేసు పక్ఖిపిత్వా కాజేనాదాయ పరిహరన్తో భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతం సత్థారం ఆగచ్ఛన్తం దిస్వా సారజ్జమానో సమ్భమాకులహదయో గమనమగ్గం నిలీయనోకాసఞ్చ అలభన్తో కాజం భిత్తిపస్సే ఠపేత్వా ఏకేన పస్సేన అనుపవిసన్తో వియ భిత్తిం అల్లీనో పఞ్జలికో అట్ఠాసి. “భిత్తిఛిద్దేన అపక్కమితుకామో అహోసీ”తిపి వదన్తి.

సత్థా తస్స సమీపం పత్వా “అయం అత్తనో కుసలమూలసఞ్చోదితం ఉపగతం మం సారజ్జమానో జాతియా కమ్మస్స చ నిహీనతాయ సమ్ముఖీభావమ్పి లజ్జతి, హన్దస్స వేసారజ్జం ఉప్పాదేస్సామీ”తి కరవీకరుతమఞ్జునా సకలనగరనిన్నాదవర-గమ్భీరేన బ్రహ్మస్సరేన “సునీతా”తి ఆలపిత్వా “కిం ఇమాయ దుక్ఖజీవికాయ పబ్బజితుం సక్ఖిస్సతీ”తి ఆహ. సునీతో తేన సత్థు వచనేన అమతేన వియ అభిసిత్తో ఉళారం పీతిసోమనస్సం పటిసంవేదేన్తో “భగవా, సచే మాదిసాపి ఇధ పబ్బజ్జం లభన్తి, కస్మాహం న పబ్బజిస్సామి, పబ్బాజేథ మం భగవా”తి ఆహ . సత్థా “ఏహి, భిక్ఖూ”తి ఆహ. సో తావదేవ ఏహిభిక్ఖుభావేన పబ్బజ్జం ఉపసమ్పదఞ్చ లభిత్వా ఇద్ధిమయపత్తచీవరధరో వస్ససట్ఠికత్థేరో వియ హుత్వా సత్థు సన్తికే అట్ఠాసి. భగవా తం విహారం నేత్వా కమ్మట్ఠానం ఆచిక్ఖి. సో పఠమం అట్ఠ సమాపత్తియో, పఞ్చ చ అభిఞ్ఞాయో నిబ్బత్తేత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తం సక్కాదయో దేవా బ్రహ్మానో చ ఉపసఙ్కమిత్వా నమస్సింసు. తేన వుత్తం –

“తా దేవతా సత్తసతా ఉళారా, బ్రహ్మా చ ఇన్దో ఉపసఙ్కమిత్వా;
ఆజానీయం జాతిజరాభిభూతం, సునీతం నమస్సన్తి పసన్నచిత్తా”తిఆది.

భగవా తంయేవ దేవసఙ్ఘపురక్ఖతం దిస్వా సితం కత్వా పసంసన్తో “తపేన బ్రహ్మచరియేనా”తి గాథాయ ధమ్మం దేసేసి. అథ నం సమ్బహులా భిక్ఖూ సీహనాదం నదాపేతుకామా, “ఆవుసో సునీత, కస్మా కులా త్వం పబ్బజితో, కథం వా పబ్బజితో, కథఞ్చ సచ్చాని పటివిజ్ఝీ”తి పుచ్ఛింసు. సో తం సబ్బం పకాసేన్తో –

౬౨౦.“నీచే కులమ్హి జాతోహం, దలిద్దో అప్పభోజనో;
హీనకమ్మం మమం ఆసి, అహోసిం పుప్ఫఛడ్డకో.

౬౨౧.“జిగుచ్ఛితో మనుస్సానం, పరిభూతో చ వమ్భితో;
నీచం మనం కరిత్వాన, వన్దిస్సం బహుకం జనం.

౬౨౨.“అథద్దసాసిం సమ్బుద్ధం, భిక్ఖుసఙ్ఘపురక్ఖతం;
పవిసన్తం మహావీరం, మగధానం పురుత్తమం.

౬౨౩.“నిక్ఖిపిత్వాన బ్యాభఙ్గిం, వన్దితుం ఉపసఙ్కమిం;

మమేవ అనుకమ్పాయ, అట్ఠాసి పురిసుత్తమో.

౬౨౪.“వన్దిత్వా సత్థునో పాదే, ఏకమన్తం ఠితో తదా;

పబ్బజ్జం అహమాయాచిం, సబ్బసత్తానముత్తమం.

౬౨౫.“తతో కారుణికో సత్థా, సబ్బలోకానుకమ్పకో;

‘ఏహి భిక్ఖూ’తి మం ఆహ, సా మే ఆసూపసమ్పదా.

౬౨౬. “సోహం ఏకో అరఞ్ఞస్మిం, విహరన్తో అతన్దితో.

అకాసిం సత్థు వచనం, యథా మం ఓవదీ జినో.

౬౨౭.“రత్తియా పఠమం యామం, పుబ్బజాతిమనుస్సరిం;

రత్తియా మజ్ఝిమం యామం, దిబ్బచక్ఖుం విసోధయిం;

రత్తియా పచ్ఛిమే యామే, తమోఖన్ధం పదాలయిం.

౬౨౮.“తతో రత్యావివసానే, సూరియుగ్గమనం పతి; (జా॰ ౧.౧౧.౨౯);

ఇన్దో బ్రహ్మా చ ఆగన్త్వా, మం నమస్సింసు పఞ్జలీ.

౬౨౯.“నమో తే పురిసాజఞ్ఞ, నమో తే పురిసుత్తమ;

యస్స తే ఆసవా ఖీణా, దక్ఖిణేయ్యోసి మారిస.

౬౩౦. “తతో దిస్వాన మం సత్థా, దేవసఙ్ఘపురక్ఖతం;

సితం పాతుకరిత్వాన, ఇమమత్థం అభాసథ.

౬౩౧. “తపేన బ్రహ్మచరియేన, సంయమేన దమేన చ;

ఏతేన బ్రాహ్మణో హోతి, ఏతం బ్రాహ్మణముత్తమ”న్తి. –

ఇమాహి గాథాహి సీహనాదం నది.

తత్థ **నీచే**తి లామకే సబ్బనిహీనే. ఉచ్చనీచభావో హి నామ సత్తానం ఉపాదాయుపాదాయ, అయం పన సబ్బనిహీనే పుక్కుసకులే ఉప్పన్నం తం దస్సేన్తో ‘‘**నీచే కులమ్హి జాతో**’’తి ఆహ. తేన వుత్తం – “నీచేతి లామకే సబ్బనిహీనే”తి. **దలిద్దో**తి దుగ్గతో, దలిద్దాపి కేచి కదాచి ఘాసచ్ఛాదనస్స లాభినో, అకసిరవుత్తినో హోన్తి, అహం పన సబ్బకాలం కసిరవుత్తితాయ హీనో ఉద్ధనం ఉపట్ఠపితఉక్ఖలికో దస్సనయుత్తం థేవకమ్పి అపస్సిం యేవాతి దస్సేన్తో ‘‘**అప్పభోజనో**’’తి ఆహ. నీచకులికా దలిద్దాపి కేచి అనీచకమ్మాజీవా హోన్తి, మయ్హం పన న తథాతి దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**హీనకమ్మం మమం ఆసీ**’’తి. కీదిసన్తి చే? **అహోసిం**

పుప్ఫఛడ్డకో, హత్థవికలస్స హత్థవాతి వియ ఉపచారవసేనాయం ఇమస్స సమఞ్ఞా అహోసి యదిదం “పుప్ఫఛడ్డకో”తి. మిలాతపుప్ఫసన్థరవణ్ణతాయ వా ఉక్కారభూమియా ఏవం వుత్తో.

జిగుచ్ఛితోతి జాతియా చేవ కమ్మునా చ హీళితో. **మనుస్సానన్తి** మనుస్సేహి. **పరిభూతోతి** అవఞ్ఞాతో. **వమ్భితోతి** ఖుంసితో. **నీచం మనం కరిత్వానాతి** అఞ్ఞే మనుస్సే సినేరుం వియ ఉక్ఖిపిత్వా తేసం పాదపంసుతోపి అత్తానం నిహీనం కత్వా పవత్తియా నీచం నిహీనం మనం కత్వా. **వన్దిస్సం బహుకం జనన్తి** పుథుమహాజనం దిట్ఠదిట్ఠకాలే వన్దిం సిరసి అఞ్జలిం కరోన్తో పణామిం.

అథాతి అధికారన్తరదీపనే నిపాతో. **అద్దసాసిన్తి** అద్దక్ఖిం. **మగధానన్తి** మగధా నామ జానపదినో రాజకుమారా, తేసం నివాసో ఏకోపి జనపదో రుళ్హీయా “మగధాన”న్తి వుత్తో, మగధజనపదస్సాతి అత్థో. **పురుత్తమన్తి** ఉత్తమం నగరం.

బ్యాభఙ్గిన్తి కాజం. **పబ్బజ్జం అహమాయాచిన్తి**, “సునీత, పబ్బజితుం సక్ఖిస్ససీ”తి సత్థారా ఓకాసే కతే అహం పబ్బజ్జం అయాచిం. **ఆసూపసమ్పదాతి** “ఏహి, భిక్ఖూ”తి సత్థు వచనమత్తేన ఆసి ఉపసమ్పదా. **యథా మం ఓవదీతి** “ఏవం సమథపుబ్బఙ్గమం విపస్సనం భావేహీ”తి యథా మం ఓవది, తథా సత్థునో వచనం **అకాసిం** పటిపజ్జిం. **రత్తియాతిఆది** తస్సా పటిపత్తియా రసదస్సనం. తత్థ పుబ్బేనివాసఞాణం అనాగతంసఞాణఞ్చ బహుకిచ్చన్తి **“పఠమం యామం మజ్ఝిమం యామ”**న్తి అచ్చన్తసంయోగవసేన ఉపయోగవచనం వుత్తం. న తథా ఆసవక్ఖయఞాణం ఏకాభిసమయవసేన పవత్తనతోతి **“పచ్ఛిమే యామే”**తి భుమ్మవసేన వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. **ఇన్దోతి** సక్కో దేవరాజా. **బ్రహ్మాతి** మహాబ్రహ్మా. ఇన్దబ్రహ్మగ్గహణేన అఞ్ఞేసం కామదేవానం బ్రహ్మానఞ్చ ఆగమనం వుత్తమేవాతి దట్ఠబ్బం. ఉక్కట్ఠనిద్దేసో హేస యథా “రాజా ఆగతో”తి. **నమస్సింసూతి** కాయేన వాచాయ చ నమక్కారం అకంసు.

తత్థ కాయేన కతం నమక్కారం దస్సేన్తో **“పఞ్జలీ”**తి వత్వా వాచాయ కతం దస్సేతుం **“నమో తే”**తిఆది వుత్తం. **దేవసఙ్ఘపురక్ఖతన్తి** దేవగ్గహణేన ఉపపత్తిదేవభావతో బ్రహ్మానోపి గహితా. **సితం పాతుకరిత్వానాతి** అత్తనో ఓవాదస్స మహప్ఫలతం దేవబ్రహ్మానఞ్చ గుణసమ్పత్తిం నిస్సాయ సత్థా సితం పాత్వాకాసి. పాతుకరోన్తో చ న అఞ్ఞే వియ దన్తే విదంసేతి, ముఖాధానం పన థోకం వివరతి, తత్తకేన చ అభిభూతదిబ్బఫలికముత్తరస్మియో అవహసితతారకాససిమరీచియో సుసుక్కదాఠసమ్భవా ఘనరస్మియో నిక్ఖమిత్వా తిక్ఖత్తుం సత్థు ముఖం పదక్ఖిణం కరోన్తి, తం దిస్వా పచ్ఛతో గచ్ఛన్తాపి సత్థా సితం పాత్వాకాసీతి సఞ్జానన్తి.

తపేనాతి ఇన్ద్రియసంవరేన, “ధుతధమ్మసమాదానేనా”తి కేచి. **సంయమేనాతి** సీలేన. **దమేనాతి** పఞ్ఞాయ. **బ్రహ్మచరియేనాతి** అవసిట్ఠసేట్ఠచరియాయ. **ఏతేనాతి** యథావుత్తేన తపాదినా. **బ్రాహ్మణో హోతి** బాహితపాపభావతో. **ఏతన్తి** తపాది యథావుత్తం. **బ్రాహ్మణముత్తమన్తి** ఉత్తమం బ్రాహ్మణం, బ్రాహ్మణేసు వా ఉత్తమం సబ్బసేట్ఠం, అహూతి వచనసేసో. **బ్రాహ్మణన్తి** వా బ్రహ్మఞ్ఞమాహ, ఏవం ఉత్తమం బ్రహ్మఞ్ఞం, న జచ్చాదీతి అధిప్పాయో. న హి జాతికులపదేసగోత్తసమ్పత్తిఆదయో అరియభావస్స కారణం, అధిసీలసిక్ఖాదయో ఏవ పన కారణం. తేనాహ –

> “యథా సఙ్కారఠానస్మిం, ఉజ్ఝితస్మిం మహాపథే;
> పదుమం తత్థ జాయేథ, సుచిగన్ధం మనోరమం.

“ఏవం సఙ్కారభూతేసు, అన్ధభూతే పుథుజ్జనే;

అతిరోచతి పఞ్ఞాయ, సమ్మాసమ్బుద్ధసావకో”తి. (ధ॰ ప॰ ౫౮-౫౯);

ఏవం థేరో తేహి భిక్ఖూహి పుచ్ఛితమత్థం ఇమాహి గాథాహి విస్సజ్జేన్తో సీహనాదం నదీతి.

సునీతత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

ద్వాదసకనిపాతవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౩. తేరసనిపాతో

౧. సోణకోళివిసత్థేరగాథావణ్ణనా

తేరసనిపాతే **యాహు రట్ఠే**తిఆదికా ఆయస్మతో సోణస్స కోళివిసస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచిని. అయం కిర అనోమదస్సిస్స భగవతో కాలే మహావిభవో సేట్ఠి హుత్వా ఉపాసకేహి సద్ధిం విహారం గన్త్వా సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పసన్నమానసో సత్థు చఙ్కమనట్ఠానే సుధాయ పరికమ్మం కారేత్వా నానావణ్ణేహి పుప్ఫేహి సన్థరిత్వా ఉపరి నానావిరాగవత్థేహి వితానం బన్ధాపేసి, తథా సత్థు భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ దీఘసాలం కారేత్వా నియ్యాదేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే హంసవతీనగరే సేట్ఠికులే నిబ్బత్తి, **సిరివడ్ఢో**తిస్స నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో విహారం గన్త్వా సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుణన్తో సత్థారం ఏకం భిక్ఖుం ఆరద్ధవీరియానం అగ్గట్ఠానే ఠపేన్తం దిస్వా, సయమ్పి తం ఠానన్తరం పత్థేన్తో సత్తాహం మహాదానం పవత్తేత్వా పణిధానమకాసి. సత్థాపి తస్స పత్థనాయ సమిజ్ఝనభావం దిస్వా బ్యాకరిత్వా పక్కామి.

సోపి యావజీవం కుసలం కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో పరినిబ్బుతే కస్సపదసబలే అనుప్పన్నే అమ్హాకం భగవతి బారాణసియం కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో గఙ్గాతీరే పణ్ణసాలం కరిత్వా ఏకం పచ్చేకబుద్ధం తేమాసం చతూహి పచ్చయేహి సక్కచ్చం ఉపట్ఠహి. పచ్చేకబుద్ధో వుట్ఠవస్సో పరిపుణ్ణపరిక్ఖారో గన్ధమాదనమేవ గతో. సోపి కులపుత్తో యావజీవం తత్థ పుఞ్ఞాని కత్వా తతో చవిత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో అమ్హాకం భగవతో కాలే చమ్పానగరే ఉసభసేట్ఠిస్స గేహే పటిసన్ధిం గణ్హి. తస్స పటిసన్ధిగ్గహణతో పట్ఠాయ సేట్ఠిస్స మహాభోగక్ఖన్ధో అభివడ్ఢి. తస్స జాతదివసే సకలనగరే మహాసక్కారసమ్పన్నో అహోసి, తస్స పుబ్బే పచ్చేకబుద్ధస్స సతసహస్సగ్ఘనికరత్తకమ్బలపరిచ్చాగేన సువణ్ణవణ్ణో సుఖుమాలతరో చ అత్తభావో అహోసి, తేనస్స **సోణో**తి నామం అకంసు. మహతా పరివారేన వడ్ఢతి , తస్స హత్థపాదతలాని బన్ధుజీవకపుప్ఫవణ్ణాని అహేసుం, సతవిహతకప్పాసస్స వియ సమ్ఫస్సో పాదతలేసు మణికుణ్డలావట్టవణ్ణాని లోమాని జాయింసు. వయప్పత్తస్స తస్స తిణ్ణం ఉతూనం అనుచ్ఛవికే తయో పాసాదే కారేత్వా నాటకాని ఉపట్ఠాపేసుం. సో తత్థ మహతిం సమ్పత్తిం అనుభవన్తో దేవకుమారో వియ పటివసతి.

అథ అమ్హాకం సత్థరి సబ్బఞ్ఞుతం పత్వా పవత్తితవరధమ్మచక్కే రాజగహం ఉపనిస్సాయ విహరన్తే బిమ్బిసారరఞ్ఞా పక్కోసాపితో అసీతియా గామికసహస్సేహి సద్ధిం రాజగహం ఆగతో, సత్థు సన్తికం గన్త్వా ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో మాతాపితరో అనుజానాపేత్వా సాసనే పబ్బజిత్వా లద్ధూపసమ్పదో సత్థు సన్తికే కమ్మట్ఠానం గహేత్వా, జనసంసగ్గపరిహారణత్థం సీతవనే వసన్తో "మమ సరీరం సుఖుమాలం, న చ సక్కా సుఖేనేవ సుఖం అధిగన్తుం, కాయం కిలమేత్వా సమణధమ్మం కాతుం వట్టతీ"తి ఠానచఙ్కమమేవ అధిట్ఠాయ, పధానమనుయుఞ్జన్తో పాదతలేసు ఫోటేసు ఉట్ఠహితేసుపి వేదనం అజ్ఝుపేక్ఖిత్వా దళ్హం వీరియం కరోన్తో అచ్చారద్ధవీరియతాయ విసేసం నిబ్బత్తేతుం అసక్కోన్తో, "ఏవం వాయమన్తోపి అహం మగ్గం వా ఫలం వా నిబ్బత్తేతుం న సక్కోమి, కిం మే పబ్బజ్జాయ, హీనాయావత్తిత్వా భోగే చ భుఞ్జిస్సామి, పుఞ్ఞాని చ కరిస్సామీ"తి చిన్తేసి. సత్థా తస్స చిత్తాచారం ఞత్వా తత్థ గన్త్వా వీణూపమోవాదేన ఓవదిత్వా వీరియసమతాయోజనవిధిం దస్సేన్తో కమ్మట్ఠానం సోధేత్వా గిజ్ఝకూటం గతో. సోణత్థేరోపి సత్థు సమ్ముఖా ఓవాదం లభిత్వా

వీరియసమతం యోజేత్వా విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేత్వా అరహత్తే పతిట్ఠాసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౩.౨౩-౩౩) –

“అనోమదస్సిస్స మునినో, లోకజేట్ఠస్స తాదినో;
సుధాయ లేపనం కత్వా, చఙ్కమం కారయిం అహం.

“నానావణ్ణేహి పుప్ఫేహి, చఙ్కమం సన్థరిం అహం;
ఆకాసే వితానం కత్వా, భోజయిం బుద్ధముత్తమం.

“అఞ్జలిం పగ్గహేత్వాన, అభివాదేత్వాన సుబ్బతం;
దీఘసాలం భగవతో, నియ్యాదేసిమహం తదా.

“మమ సఙ్కప్పమఞ్ఞాయ, సత్థా లోకే అనుత్తరో;
పటిగ్గహేసి భగవా, అనుకమ్పాయ చక్ఖుమా.

“పటిగ్గహేత్వాన సమ్బుద్ధో, దక్ఖిణేయ్యో సదేవకే;
భిక్ఖుసఙ్ఘే నిసీదిత్వా, ఇమా గాథా అభాసథ.

“యో సో హట్ఠేన చిత్తేన, దీఘసాలం అదాసి మే;
తమహం కిత్తయిస్సామి, సుణాథ మమ భాసతో.

“ఇమస్స మచ్చుకాలమ్హి, పుఞ్ఞకమ్మసమఙ్గినో;
సహస్సయుత్తస్సరథో, ఉపట్ఠిస్సతి తావదే.

“తేన యానేనయం పోసో, దేవలోకం గమిస్సతి;
అనుమోదిస్సరే దేవా, సమ్పత్తే కులసమ్భవే.

“మహారహం బ్యమ్హం సేట్ఠం, రతనమత్తికలేపనం;
కూటాగారవరూపేతం, బ్యమ్హం అజ్ఝావసిస్సతి.

“తింసకప్పసహస్సాని, దేవలోకే రమిస్సతి;
పఞ్చవీసతి కప్పాని, దేవరాజా భవిస్సతి.

“సత్తసత్తతిక్ఖత్తుఞ్చ, చక్కవత్తీ భవిస్సతి;
యసోధరసనామా తే, సబ్బేపి ఏకనామకా.

“ద్వే సమ్పత్తీ అనుభోత్వా, వడ్ఢేత్వా పుఞ్ఞసఞ్చయం;
అట్ఠవీసతికప్పమ్హి, చక్కవత్తీ భవిస్సతి.

“తత్రాపి బ్యమ్హం పవరం, విస్సకమ్మేన మాపితం;
దససద్ధావివిత్తం తం, పురమజ్ఝావసిస్సతి.

“అపరిమేయ్యే ఇతో కప్పే, భూమిపాలో మహిద్ధికో;
ఓక్కాకో నామ నామేన, రాజా రట్ఠే భవిస్సతి.

“సోళసిత్థిసహస్సానం, సబ్బాసం పవరా చ సా;
అభిజాతా ఖత్తియానీ, నవ పుత్తే జనేస్సతి.

“నవ పుత్తే జనేత్వాన, ఖత్తియానీ మరిస్సతి;
తరుణీ చ పియా కఞ్ఞా, మహేసిత్తం కరిస్సతి.

“ఓక్కాకం తోసయిత్వాన, వరం కఞ్ఞా లభిస్సతి;
వరం లద్ధాన సా కఞ్ఞా, పుత్తే పబ్బాజయిస్సతి.

“పబ్బాజితా చ తే సబ్బే, గమిస్సన్తి నగుత్తమం;
జాతిభేదభయా సబ్బే, భగినీహి వసిస్సరే.

“ఏకా చ కఞ్ఞా బ్యాధీహి, భవిస్సతి పరిక్ఖతా;
మా నో జాతి పభిజ్జీతి, నిఖణిస్సన్తి ఖత్తియా.

“ఖత్తియో నీహరిత్వాన, తాయ సద్ధిం వసిస్సతి;
భవిస్సతి తదా భేదో, ఓక్కాకకులసమ్భవో.

“తేసం పజా భవిస్సన్తి, కోళియా నామ జాతియా;
తత్థ మానుసకం భోగం, అనుభోస్సతినప్పకం.

“తమ్హా కాయా చవిత్వాన, దేవలోకం గమిస్సతి;
తత్రాపి పవరం బ్యమ్హం, లభిస్సతి మనోరమం.

“దేవలోకా చవిత్వాన, సుక్కమూలేన చోదితో;
ఆగన్త్వాన మనుస్సత్తం, సోణో నామ భవిస్సతి.

“ఆరద్ధవీరియో పహితత్తో, పదహం సత్థు సాసనే;
సబ్బాసవే పరిఞ్ఞాయ, నిబ్బాయిస్సతినాసవో.

“అనన్తదస్సీ భగవా, గోతమో సక్యపుఙ్గవో;
విసేసఞ్ఞూ మహావీరో, అగ్గట్ఠానే ఠపేస్సతి.

“వుట్ఠమ్హి దేవే చతురఙ్గలమ్హి, తిణే అనిలేరితఅఙ్గణమ్హి;
రత్వాన యోగస్స పయుత్తతాదినో, తతోత్తరిం పారమతా న విజ్జతి.

“ఉత్తమే దమథే దన్తో, చిత్తం మే సుపణీహితం;
భారో మే ఓహితో సబ్బో, నిబ్బుతోమ్హి అనాసవో.

“అఙ్గీరసో మహానాగో, అభిజాతోవ కేసరీ;
భిక్ఖుసఙ్ఘే నిసీదిత్వా, ఏతదగ్గే ఠపేసి మం.

“పటిసమ్భిదా చతస్సో…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.
అరహత్తం పన పత్వా అత్తనో పటిపత్తిం పచ్చవేక్ఖిత్వా ఉదానవసేన అఞ్ఞాబ్యాకరణవసేన చ –

౬౩౨.“యాహు రట్ఠే సముక్కట్ఠో, రఞ్ఞో అఙ్గస్స పద్ధగూ;
స్వాజ్జ ధమ్మేసు ఉక్కట్ఠో, సోణో దుక్ఖస్స పారగూ.

౬౩౩. “పఞ్చ ఛిన్దే పఞ్చ జహే, పఞ్చ చుత్తరి భావయే;
పఞ్చసఙ్గాతిగో భిక్ఖు, ఓఘతిణ్ణోతి వుచ్చతి.

౬౩౪.“ఉన్నళస్స పమత్తస్స, బాహిరాసస్స భిక్ఖునో;
సీలం సమాధి పఞ్ఞా చ, పారిపూరిం న గచ్ఛతి.

౬౩౫.“యఞ్హి కిచ్చం అపవిద్ధం, అకిచ్చం పన కరీయతి;
ఉన్నళానం పమత్తానం, తేసం వడ్ఢన్తి ఆసవా.

౬౩౬.“యేసఞ్చ సుసమారద్ధా, నిచ్చం కాయగతా సతి;
అకిచ్చం తే న సేవన్తి, కిచ్చే సాతచ్చకారినో;
సతానం సమ్పజానానం, అత్థం గచ్ఛన్తి ఆసవా.

౬౩౭. “ఉజుమగ్గమ్హి అక్ఖాతే, గచ్ఛథ మా నివత్తథ;
అత్తనా చోదయత్తానం, నిబ్బానమభిహారయే.

౬౩౮.“అచ్చారద్ధమ్హి వీరియమ్హి, సత్థా లోకే అనుత్తరో;
వీణోపమం కరిత్వా మే, ధమ్మం దేసేతి చక్ఖుమా;
తస్సాహం వచనం సుత్వా, విహాసిం సాసనే రతో.

౬౩౯.“సమథం పటిపాదేసిం, ఉత్తమత్థస్స పత్తియా;
తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా, కతం బుద్ధస్స సాసనం.

౬౪౦.“నేక్ఖమ్మే అధిముత్తస్స, పవివేకఞ్చ చేతసో;

అబ్యాపజ్ఝాధిముత్తస్స, ఉపాదానక్ఖయస్స చ.

౬౪౧.“తణ్హక్ఖయాధిముత్తస్స, అసమ్మోహఞ్చ చేతసో;

దిస్వా ఆయతనుప్పాదం, సమ్మా చిత్తం విముచ్చతి.

౬౪౨.“తస్స సమ్మా విముత్తస్స, సన్తచిత్తస్స భిక్ఖునో;

కతస్స పతిచయో నత్థి, కరణీయం న విజ్జతి.

౬౪౩. “సేలో యథా ఏకఘనో, వాతేన న సమీరతి;

ఏవం రూపా రసా సద్దా, గన్ధా ఫస్సా చ కేవలా.

౬౪౪.“ఇట్ఠా ధమ్మా అనిట్ఠా చ, నప్పవేధేన్తి తాదినో;

ఠితం చిత్తం విసఞ్ఞుత్తం, వయఞ్చస్సానుపస్సతీ”తి. – ఇమా గాథా అభాసి;

తత్థ **యాహు రట్ఠే సముక్కట్ఠో**తి యో అహు అహోసి అఙ్గరట్ఠే అసీతియా గామికసహస్సేహి భోగసమ్పత్తియా ఇస్సరియసమ్పత్తియా చ సమ్మా అతివియ ఉక్కట్ఠో సేట్ఠో. **రఞ్ఞో అఙ్గస్స పద్ధగూ**తి చతూహి సఙ్గహవత్థూహి పరిసాయ రఞ్జనట్ఠేన రఞ్ఞో అఙ్గాధిపతినో బిమ్బిసారస్స పరివారభూతో గహపతివిసేసో తస్స రట్ఠే కుటుమ్బికో అహూతి యోజేతబ్బం. **స్వాజ్జ ధమ్మేసు ఉక్కట్ఠో**తి సో సోణో అజ్జేతరహి లోకుత్తరధమ్మేసు ఉక్కట్ఠో జాతో, గిహికాలేపి కేహిచి ఉక్కట్ఠోయేవ హుత్వా ఇదాని పబ్బజితకాలేపి ఉక్కట్ఠోయేవ హోతీతి అత్తానమేవ పరం వియ దస్సేతి. **దుక్ఖస్స పారగూ**తి సకలస్స వట్టదుక్ఖస్స పారం పరియన్తం గతో, ఏతేన ధమ్మేసు ఉక్కట్ఠోతి అవిసేసేన వుత్తం ఉక్కట్ఠభావం విసేసేతి అరహత్తాధిగమదీపనతో.

ఇదాని యాయ పటిపత్తియా దుక్ఖపారగూ జాతో, అఞ్ఞాపదేసేన తం దస్సేన్తో **‘‘పఞ్చ ఛిన్దే’’**తి గాథమాహ. తస్సత్థో – అపాయకామసుగతిసమ్పాపకాని పఞ్చోరమ్భాగియాని సంయోజనాని పురిసో సత్థేన పాదే బద్ధరజ్జుకం వియ హేట్ఠిమేన మగ్గత్తయేన ఛిన్దేయ్య, రూపారూపభవసమ్పాపకాని పఞ్చ ఉద్ధమ్భాగియాని సంయోజనాని పురిసో గీవాయ బద్ధరజ్జుకం వియ అగ్గమగ్గేన జహేయ్య, ఛిన్దేయ్య, తేసం పన ఉద్ధమ్భాగియసంయోజనానం పహానాయ పఞ్చ సద్ధాదీని ఇన్ద్రియాని ఉత్తరి **భావయే** భావేయ్య. ఏవంభూతో పన భిక్ఖు రాగసఙ్గో దోసమోహమానదిట్ఠిసఙ్గోతి పఞ్చన్నం సఙ్గానం అతిక్కమనేన **పఞ్చసఙ్గాతిగో** హుత్వా, కామోఘో, భవోఘో, దిట్ఠోఘో, అవిజ్జోఘోతి చతున్నం ఓఘానం తిణ్ణత్తా **ఓఘతిణ్ణో**తి వుచ్చతి.

అయఞ్చ ఓఘతరణపటిపత్తిసీలాదీనం పారిపూరియావ హోతి, సీలాదయో చ మానాదిప్పహానేన పారిపూరిం గచ్ఛన్తి, న అఞ్ఞథాతి దస్సేన్తో **‘‘ఉన్నళస్సా’’**తి గాథమాహ. తత్థ **ఉన్నళస్సా**తి ఉగ్గతతుచ్ఛమానస్స. మానో హి ఉన్నమనాకారవుత్తియా తుచ్ఛభావేన నళో వియాతి “నళో”తి వుచ్చతి. **పమత్తస్సా**తి సతివోస్సగ్గేన పమాదం ఆపన్నస్స. **బాహిరాసస్సా**తి బాహిరేసు ఆయతనేసు ఆసావతో, కామేసు అవీతరాగస్సాతి అత్థో. **సీలం సమాధి పఞ్ఞా చ, పారిపూరిం న గచ్ఛతీ**తి తస్స సీలాదీనం పటిపక్ఖసేవినో లోకియోపి తావ సీలాదిగుణో పారిపూరిం న గచ్ఛతి, పగేవ లోకుత్తరో.

తత్థ కారణమాహ ‘‘**యఞ్హి కిచ్చ**’’న్తిఆదినా. భిక్ఖునో హి పబ్బజితకాలతో పట్ఠాయ అపరిమాణసీలక్ఖన్ధగోపనం అరఞ్ఞవాసో ధుతఙ్గపరిహరణం భావనారామతాతి ఏవమాది కిచ్చం నామ. యేహి పన ఇదం యథావుత్తం అత్తనో కిచ్చం, తం అపవిద్ధం అకరణేన ఛడ్డితం. **అకిచ్చ**న్తి పత్తమణ్డనం చీవరకాయబన్ధనఅంసబద్ధఛత్తుపాహనతాలవణ్టధమ్మకరణమణ్డనన్తి ఏవమాది పరిక్ఖారమణ్డనం పచ్చయబాహులియన్తి ఏవమాది భిక్ఖునో అకిచ్చం నామ, తం కయిరతి, తేసం మాననళం ఉక్ఖిపిత్వా చరణేన **ఉన్నళానం** సతివోస్సగ్గేన **పమత్తానం** చత్తారోపి ఆసవా వడ్ఢన్తి.

యేసం పన పఞ్ఞాదిగుణో వడ్ఢతి, తే దస్సేతుం ‘‘**యేస**’’న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **సుసమారద్ధా**తి సుట్ఠు పగ్గహితా. **కాయగతా సతీ**తి, కాయానుపస్సనాభావనా. **అకిచ్చం తే**తి తే ఏతం పత్తమణ్డనాదిఅకిచ్చం. **న సేవన్తీ**తి న కరోన్తి. **కిచ్చే**తి, పబ్బజితకాలతో పట్ఠాయ కత్తబ్బే అపరిమాణసీలక్ఖన్ధగోపనాదికే. **సాతచ్చకారినో**తి సతతకారినో తేసం సతియా అవిప్పవాసేన **సతానం** సాత్థకసమ్పజఞ్ఞం, సప్పాయసమ్పజఞ్ఞం, గోచరసమ్పజఞ్ఞం, అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞన్తి చతూహి సమ్పజఞ్ఞేహి **సమ్పజానానం,** చత్తారోపి **ఆసవా అత్థం గచ్ఛన్తి** పరిక్ఖయం అభావం గచ్ఛన్తీతి అత్థో.

ఇదాని అత్తనో సన్తికే ఠితభిక్ఖూనం ఓవాదం దేన్తో ‘‘**ఉజుమగ్గమ్హీ**’’తి గాథమాహ. తత్థ **ఉజుమగ్గమ్హి అక్ఖాతే**తి అన్తద్వయపరివజ్జనేన కాయవఙ్కాదిప్పహానేన చ ఉజుకే మజ్ఝిమపటిపదాభూతే అరియమగ్గే సత్థారా భాసితే. **గచ్ఛథా**తి పటిపజ్జథ. **మా నివత్తథా**తి అన్తరా వోసానం మాపజ్జథ. **అత్తనా చోదయత్తాన**న్తి ఇధ అత్థకామో కులపుత్తో అపాయభయపచ్చవేక్ఖణాదినా అత్తనావ అత్తానం చోదేన్తో. **నిబ్బానమభిహారయే**తి, అత్తానం నిబ్బానం అభిహరేయ్య ఉపనేయ్య, యథా నం సచ్ఛికరోతి, తథా పటిపజ్జేయ్యాతి అత్థో.

ఇదాని మయాపి ఏవమేవ పటిపన్నన్తి, అత్తనో పటిపత్తిం దస్సేతుం ‘‘**అచ్చారద్ధమ్హీ**’’తిఆది వుత్తం. **అచ్చారద్ధమ్హి వీరియమ్హీ**తి విపస్సనం భావేన్తేన మయా సమాధినా వీరియం సమరసం అకత్వా అతివియ వీరియే పగ్గహితే. అచ్చారద్ధవీరియతా చస్స హేట్ఠా వుత్తాయేవ. **వీణోపమం కరిత్వా మే**తి ఆయస్మతో సోణస్స ‘‘యే ఖో కేచి భగవతో సావకా ఆరద్ధవీరియా విహరన్తి. అహం తేసం అఞ్ఞతరో, అథ చ పన మే నానుపాదాయ ఆసవేహి చిత్తం విముచ్చతి, తస్మాహం విబ్భమిస్సామీ’’తి చిత్తే ఉప్పన్నే సత్థా ఇద్ధియా తస్స సమ్ముఖే అత్తానం దస్సేత్వా ‘‘కస్మా త్వం, సోణ, ‘విబ్భమిస్సామీ’తి చిత్తం ఉప్పాదేసి, కుసలో త్వం పుబ్బే అగారియభూతో వీణాయ తన్తిస్సరే’’తి పుచ్ఛిత్వా తేన ‘‘ఏవం, భన్తే’’తి వుత్తే ‘‘తం కిం మఞ్ఞసి, సోణ? యదా తే వీణాయ తన్తియో అచ్చాయతా హోన్తి, అపి ను తే వీణా తస్మిం సమయే సరవతీ వా హోతి కమ్మఞ్ఞా వాతి? నో హేతం, భన్తే! తం కిం మఞ్ఞసి, సోణ, యదా తే వీణాయ తన్తియో అతిసిథిలా హోన్తి, అపి ను తే వీణా తస్మిం సమయే సరవతీ వా హోతి కమ్మఞ్ఞా వాతి? నో హేతం, భన్తే. తం కిం మఞ్ఞసి, సోణ, యదా పన తే వీణాయ తన్తియో నేవ అచ్చాయతా హోన్తి, నాతిసిథిలా సమే గుణే పతిట్ఠితా, అపి ను తే వీణా తస్మిం సమయే సరవతీ వా హోతి కమ్మఞ్ఞా వాతి? ఏవం, భన్తే. ఏవమేవ ఖో, సోణ, అచ్చారద్ధవీరియం ఉద్ధచ్చాయ సంవత్తతి, అతిలీనవీరియం కోసజ్జాయ సంవత్తతి, తస్మాతిహ త్వం, సోణ, వీరియసమతం అధిట్ఠహ, ఇన్ద్రియానఞ్చ సమతం పటివిజ్ఝా’’తి ఏవం వీణం ఉపమం కత్వా పవత్తితేన వీణోపమోవాదేన మయ్హం ధమ్మం దేసేసి. **తస్సాహం వచనం సుత్వా**తి తస్స భగవతో వచనం వీణోపమోవాదం సుత్వా అన్తరా ఉప్పన్నం విబ్భమితుకామతం పహాయ సత్థు సాసనే **రతో** అభిరతో విహరిం.

విహరన్తో చ **సమథం పటిపాదేసిం** వీరియసమతం యోజేన్తో సద్ధాపఞ్ఞానం వియ సమాధివీరియానం సమరసతం ఉప్పాదేన్తో ఝానాధిట్ఠానం విపస్సనాసమాధిం సమ్పాదేసిం విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేసిం. తత్థ పయోజనం ఆహ

‘‘**ఉత్తమత్థస్స పత్తియా**’’తి. **ఉత్తమత్థస్స పత్తియా**తి అరహత్తాధిగమాయాతి అత్థో.

ఇదాని యథా పటిపన్నస్స సమథవిపస్సనా సమ్పజ్జింసు, తం అఞ్ఞాపదేసేన దస్సేన్తో ‘‘**నేక్ఖమ్మే**’’తిఆదిమాహ. తత్థ **నేక్ఖమ్మే**తి పబ్బజ్జాదికే కామనిస్సరణే. **అధిముత్తస్సా**తి తత్థ నిన్నపోణపబ్భారభావేన యుత్తప్పయుత్తస్స, పఠమం తావ పబ్బజ్జాభిముఖో హుత్వా కామే పహాయ పబ్బజిత్వా చ సీలవిసోధనం అరఞ్ఞవాసో ధుతఙ్గపరిహరణం భావనాభియోగోతి ఏవమాదీసు అనవజ్జధమ్మేసు యుత్తప్పయుత్తస్సాతి అత్థో. **పవివేకఞ్చ చేతసో**తి చేతసో పవివేకఞ్చ అధిముత్తస్స ఏవం నేక్ఖమ్మాధిముత్తస్స సతో చతుక్కపఞ్చకజ్ఝానానం నిబ్బత్తనేన వివేకే యుత్తస్స పయుత్తస్స. **అబ్యాబజ్ఝాధిముత్తస్సా**తి అబ్యాబజ్ఝే నిదుక్ఖతాయ అధిముత్తస్స ఝానసమాపత్తియో నిబ్బత్తేత్వా సమథసుఖే యుత్తప్పయుత్తస్స. **ఉపాదానక్ఖయస్స చా**తి చతున్నమ్పి ఉపాదానానం ఖయన్తే అరహత్తే అధిముత్తస్స. భుమ్మత్థే హి ఏతం సామివచనం. తం యథాధిగతం ఝానం పాదకం కత్వా అరహత్తాధిగమాయ విపస్సనం అనుయుఞ్జన్తస్సాతి అత్థో.

తణ్హక్ఖయాధిముత్తస్సాతి తణ్హా ఖీయతి ఏత్థాతి తణ్హక్ఖయో, నిబ్బానం, తస్మిం అధిముత్తస్స ఉపాదిం భయతో, అనుపాదిఞ్చ ఖేమతో దస్సనేన నిరోధే నిన్నపోణపబ్భారస్స. **అసమ్మోహఞ్చ చేతసో**తి అసమ్మోహసమ్పజఞ్ఞవసేన చిత్తస్స అసమ్మోహపవత్తిం సమ్మోహసముచ్ఛిన్దనేన వా చిత్తస్స అసమ్మోహభూతం అరియమగ్గం అధిముత్తస్స. **దిస్వా ఆయతనుప్పాదన్**తి చక్ఖాదీనం ఆయతనానం యథాసకపచ్చయేహి ఖణే ఖణే ఉప్పాదం, తప్పటిపక్ఖతో నిరోధఞ్చ విపస్సనాపఞ్ఞాసహితాయ మగ్గపఞ్ఞాయ దిస్వా దస్సనహేతు **సమ్మా చిత్తం విముచ్చతీ**తి సమ్మా హేతునా ఞాయేన మగ్గపటిపాటియా సబ్బాసవతో చిత్తం విముచ్చతి.

‘‘**తస్స సమ్మా విముత్తస్సా**’’తిఆదీసు అయం సఙ్ఖేపత్థో – తస్స వుత్తనయేన సమ్మదేవ సబ్బసంకిలేసతో విముత్తస్స, తతో ఏవ అచ్చన్తుపసమేన సన్తచిత్తస్స ఖీణాసవభిక్ఖునో కతస్స కుసలస్స అకుసలస్స వా ఉపచయో నత్థి మగ్గేనేవ సముగ్ఘాతితత్తా, పరిఞ్ఞాదిభేదం కరణీయం న విజ్జతి కతకిచ్చత్తా. ఏవం భూతస్స యథా **ఏకఘనో** సేలో పబ్బతో పకతివాతేన **న సమీరతి** న సంకమ్పతి, ఏవం ఇట్ఠా చ అనిట్ఠా చ రూపాదయో ఆరమ్మణధమ్మా **తాదినో** తాదిభావప్పత్తస్స **ఠితం** అనేజం పహీనసబ్బసోకతాయ విసంయుత్తం చిత్తం **నప్పవేధన్తి** న చాలేన్తి. అస్స చ ఆరమ్మణధమ్మస్స కాలేన కాలం ఫలసమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా విపస్సన్తో **వయం** నిరోధం ఖణే ఖణే భిజ్జనసభావం అనుపస్సతీతి అఞ్ఞం బ్యాకాసి.

సోణకోళివిసత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

తేరసనిపాతవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౪. చుద్దసకనిపాతో

౧. ఖదిరవనియరేవతత్థేరగాథావణ్ణనా

చుద్దసకనిపాతే **యదా అహన్తి**ఆదికా ఆయస్మతో ఖదిరవనియరేవతత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? కామఞ్చిమస్స థేరస్స గాథా హేట్ఠా ఏకకనిపాతే (థేరగా॰ అట్ఠ॰ ౧. ఖదిరవనియత్థేరగాథావణ్ణనా) ఆగతా. తత్థ పనస్స అత్తనో భాగినేయ్యేసు సతిజననమత్తం దస్సితన్తి తస్సా ఏకకనిపాతే సఙ్గహో కతో. ఇమా పన థేరస్స పబ్బజితకాలతో పట్ఠాయ యావ పరినిబ్బానా పటిపత్తిపకాసితా గాథా ఇమస్మిం చుద్దసకనిపాతే సఙ్గహం ఆరోపితా. తత్థ అట్ఠుప్పత్తి హేట్ఠా వుత్తాయేవ. అయం పన విసేసో – థేరో కిర అరహత్తం పత్వా కాలేన కాలం సత్థు ధమ్మసేనాపతిప్పభుతీనం మహాథేరానఞ్చ ఉపట్ఠానం గన్త్వా కతిపాహమేవ తత్థ వసిత్వా ఖదిరవనమేవ పచ్చాగన్త్వా ఫలసమాపత్తిసుఖేన బ్రహ్మవిహారేహి చ వీతినామేతి. ఏవం గచ్ఛన్తే కాలే జిణ్ణో వుడ్ఢో వయో అనుప్పత్తో అహోసి. సో ఏకదివసం బుద్ధుపట్ఠానం గచ్ఛన్తో అన్తరామగ్గే సావత్థియా అవిదూరే అరఞ్ఞే వసి. తేన చ సమయేన చోరా నగరే కతకమ్మా ఆరక్ఖమనుస్సేహి అనుబన్ధా పలాయన్తా థేరస్స సమీపే గహితభణ్డం ఛడ్డేత్వా పలాయింసు. మనుస్సా అనుధావన్తా థేరస్స సమీపే భణ్డం దిస్వా థేరం బన్ధిత్వా "చోరో"తి సఞ్ఞాయ గహేత్వా రఞ్ఞో దస్సేసుం, "అయం, దేవ, చోరో"తి. రాజా థేరం ముఞ్చాపేత్వా, "కిం, భన్తే, తుమ్హేహి ఇదం చోరికకమ్మం కతం వా, నో వా"తి పుచ్ఛి. థేరో కిఞ్చాపి జాతితో పట్ఠాయ అత్తనా తాదిసం న కతపుబ్బం, తం పబ్బజితతో పట్ఠాయ పన అకతభావస్స, సబ్బసో కిలేసానం సముచ్ఛిన్నత్తా తాదిసస్స కరణే అభబ్బతాయ పకాసనత్థం సమీపే ఠితానం భిక్ఖూనం రఞ్ఞో చ ధమ్మం దేసేన్తో –

౬౪౫.
"యదా అహం పబ్బజితో, అగారస్మానగారియం;
నాభిజానామి సఙ్కప్పం, అనరియం దోససంహితం.

౬౪౬.
"'ఇమే హఞ్ఞన్తు వజ్ఝన్తు, దుక్ఖం పప్పోన్తు పాణినో';
సఙ్కప్పం నాభిజానామి, ఇమస్మిం దీఘమన్తరే.

౬౪౭.
"మేత్తఞ్చ అభిజానామి, అప్పమాణం సుభావితం;
అనుపుబ్బం పరిచితం, యథా బుద్ధేన దేసితం.

౬౪౮.
"సబ్బమిత్తో సబ్బసఖో, సబ్బభూతానుకమ్పకో;
మేత్తచిత్తఞ్చ భావేమి, అబ్యాపజ్జరతో సదా.

౬౪౯.
"అసంహీరం అసంకుప్పం, చిత్తం ఆమోదయామహం;
బ్రహ్మవిహారం భావేమి, అకాపురిససేవితం.

౬౫౦.
"అవితక్కం సమాపన్నో, సమ్మాసమ్బుద్ధసావకో;
అరియేన తుణ్హీభావేన, ఉపేతో హోతి తావదే.

౬౫౧."యథాపి పబ్బతో సేలో, అచలో సుప్పతిట్ఠితో;
ఏవం మోహక్ఖయా భిక్ఖు, పబ్బతోవ న వేధతి.

౬౫౨."అనఙ్గణస్స పోసస్స, నిచ్చం సుచిగవేసినో;
వాలగ్గమత్తం పాపస్స, అబ్భమత్తంవ ఖాయతి.

౬౫౩."నగరం యథా పచ్చన్తం, గుత్తం సన్తరబాహిరం;
ఏవం గోపేథ అత్తానం, ఖణో వో మా ఉపచ్చగా.

౬౫౪."నాభినన్దామి మరణం, నాభినన్దామి జీవితం;
కాలఞ్చ పటికఙ్ఖామి, నిబ్బిసం భతకో యథా.

౬౫౫."నాభినన్దామి మరణం, నాభినన్దామి జీవితం;
కాలఞ్చ పటికఙ్ఖామి, సమ్పజానో పతిస్సతో.

౬౫౬."పరిచిణ్ణో మయా సత్థా, కతం బుద్ధస్స సాసనం;
ఓహితో గరుకో భారో, భవనేత్తి సమూహతా.

౬౫౭."యస్స చత్థాయ పబ్బజితో, అగారస్మానగారియం;
సో మే అత్థో అనుప్పత్తో, సబ్బసంయోజనక్ఖయో.

౬౫౮."సమ్పాదేథప్పమాదేన, ఏసా మే అనుసాసనీ;
హన్దాహం పరినిబ్బిస్సం విప్పముత్తోమ్హి సబ్బధీ"తి. – ఇమా గాథా అభాసి;

తత్థాయం అపుబ్బపదవణ్ణనా **ఇమస్మిం దీఘమన్తరే**తి, యదా అహం పబ్బజితోమ్హి, తతో పట్ఠాయ అయఞ్చ మే చరిమకాలో, ఏతస్మిం దీఘమన్తరే కాలే "ఇదం మయ్హం హోతూ"తి అభిజ్ఝావసేన వా, "ఇమే సత్తా హఞ్ఞన్తూ"తిఆదినా బ్యాపాదవసేన వా అనరియం దోససంహితం సఙ్కప్పం నాభిజానామీతి యోజనా.

మేత్తఞ్చ అభిజానామీతి, మిజ్జతి సినియ్హతి ఏతాయాతి మేత్తా, అబ్యాపాదో. మేత్తా ఏతిస్సా అత్థీతి మేత్తా, మేత్తాభావనా మేత్తాబ్రహ్మవిహారో, తం మేత్తం. చ-సద్దేన కరుణం ముదితం ఉపేక్ఖఞ్చాతి ఇతరబ్రహ్మవిహారే సఙ్గణ్హాతి. **అభిజానామీ**తి, అభిముఖతో జానామి. అధిగతజ్ఝానం పచ్చవేక్ఖతో పచ్చవేక్ఖణఞాణస్స అభిముఖం హోతి. కీదిసన్తి ఆహ "**అప్పమాణ**"న్తిఆది. తత్థ యథా **బుద్ధేన** భగవతా దేసితం, తథా అనోదిస్సకఫరణవసేన అపరిమాణసత్తారమ్మణతాయ **అప్పమాణం**. పగుణబలవభావాపాదనేన సుట్ఠు భావితత్తా **సుభావితం**. పఠమం మేత్తా, తతో కరుణా, తతో ముదితా, పచ్ఛా ఉపేక్ఖాతి ఏవం **అనుపుబ్బం** అనుక్కమేన **పరిచితం** ఆసేవితం, బహులీకతం అభిజానామీతి యోజనా.

సబ్బేసం సత్తానం మిత్తో, సబ్బే వా తే మయ్హం మిత్తాతి **సబ్బమిత్తో**. మేత్తఞ్హి భావేన్తో సత్తానం పియో హోతి. **సబ్బసఖో**తి, ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **సబ్బభూతానుకమ్పకో**తి, సబ్బసత్తానం అనుగ్గణ్హనకో. **మేత్తచిత్తఞ్చ భావేమీ**తి, మేత్తాయ సహితం సమ్పయుత్తం చిత్తం విసేసతో భావేమి, వడ్ఢేమి, పకాసేమి వా అకథేన్తేపి భావనాయ ఉక్కంసగతభావతో. "మేత్తం చిత్తఞ్చ భావేమీ"తి వా పాఠో. తస్సత్థో హేట్ఠా వుత్తనయోవ. **అబ్యాపజ్జరతో**తి, అబ్యాపజ్జే సత్తానం హితూపసంహారే అభిరతో. **సదా**తి, సబ్బకాలం, తేన తత్థ సాతచ్చకిరియం దస్సేతి.

అసంహీరన్తి న సంహీరం, ఆసన్నపచ్చత్థికేన రాగేన అనాకడ్ఢనియం. **అసంకుప్ప**న్తి న కుప్పం, దూరపచ్చత్థికేన బ్యాపాదేన అకోపియం, ఏవంభూతం కత్వా మమ మేత్తచిత్తం **ఆమోదయామి** అభిప్పమోదయామి బ్రహ్మవిహారం భావేమి. **అకాపురిససేవిత**న్తి, కాపురిసేహి నీచజనేహి అసేవితం, అకాపురిసేహి వా అరియేహి బుద్ధాదీహి సేవితం బ్రహ్మం సేట్ఠం నిద్దోసం మేత్తాదివిహారం భావేమి వడ్ఢేమీతి అత్థో.

ఏవం అత్తుద్దేసవసేన పఞ్చహి గాథాహి అత్తనో పటిపత్తిం దస్సేత్వా ఇదాని తం అఞ్ఞాపదేసేన దస్సేన్తో "**అవితక్క**"న్తిఆదినా చతస్సో గాథా అభాసి. తత్థ **అవితక్కం సమాపన్నో**తి, వితక్కవిరహితం దుతియాదిఝానం సమాపన్నో, ఏతేన థేరో బ్రహ్మవిహారభావనాయ అఞ్ఞాపదేసేన అత్తనా దుతియాదిఝానాధిగమమాహ. యస్మా పనాయం థేరో తమేవ ఝానం పాదకం కత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా ఏకాసనేనేవ అరహత్తం గణ్హి, తస్మా తమత్థం అఞ్ఞాపదేసేనేవ దస్సేన్తో "అవితక్కం సమాపన్నో"తి వత్వా "**సమ్మాసమ్బుద్ధసావకో. అరియేన తుణ్హీభావేన, ఉపేతో హోతి తావదే**"తి ఆహ. తత్థ వచీసఙ్ఖారాభావతో అవితక్కావిచారా సమాపత్తి "అరియో తుణ్హీభావో"తి వదన్తి. "సన్నిపతితానం వో, భిక్ఖవే, ద్వయం కరణీయం ధమ్మీ వా కథా అరియో వా తుణ్హీభావో"తి (మ॰ ని॰ ౧.౨౭౩) పన వచనతో యా కాచి సమాపత్తి అరియో తుణ్హీభావో నామ. ఇధ పన చతుత్థజ్ఝానికా అగ్గఫలసమాపత్తి అధిప్పేతా.

ఇదాని తస్సాధిగతత్తా లోకధమ్మేహి అకమ్పనీయతం ఉపమాయ పకాసేన్తో "**యథాపి పబ్బతో**"తి గాథమాహ. తత్థ **యథాపి పబ్బతో సేలో**తి, యథా సిలామయో ఏకఘనసేలో పబ్బతో, న పంసుపబ్బతో న మిస్సకపబ్బతోతి అత్థో. **అచలో సుప్పతిట్ఠితో**తి, సుట్ఠు పతిట్ఠితమూలో పకతివాతేహి అచలో అకమ్పనీయో హోతి, తస్మా అరహత్తం నిబ్బానఞ్చ **ఏవం మోహక్ఖయా భిక్ఖు, పబ్బతోవ న వేధతీ**తి మోహస్స అనవసేసప్పహానా, మోహమూలకత్తా చ సబ్బాకుసలానం పహీనసబ్బాకుసలో భిక్ఖు యథా సో పబ్బతో పకతివాతేహి, ఏవం లోకధమ్మేహి న వేధతి న కమ్పతి, మోహక్ఖయోతి వా యస్మా అరహత్తం నిబ్బానఞ్చ వుచ్చతి , తస్మా మోహక్ఖయాతి మోహక్ఖయస్స హేతు నిబ్బానస్స అరహత్తస్స చ అధిగతత్తా చతూసు అరియసచ్చేసు సుప్పతిట్ఠితో అసమాపన్నకాలేపి పబ్బతో వియ న వేధతి, పగేవ సమాపన్నకాలేతి అధిప్పాయో.

ఇదాని పాపం నామేతం అసుచిసీలో ఏవ సమాచరతి, న చ సుచిసీలో, సుచిసీలస్స పన తం అణుమత్తమ్పి భారియం హుత్వా ఉపట్ఠాతీతి దస్సేన్తో "**అనఙ్గణస్సా**"తిఆదిగాథమాహ . తస్సత్థో – రాగాదిఅఙ్గణాభావతో **అనఙ్గణస్స** సబ్బకాలం సుచిఅనవజ్జధమ్మే ఏవ గవేసన్తస్స సప్పురిసస్స **వాలగ్గమత్తం** కేసగ్గమత్తం పాపస్స లేసమత్తమ్పి సకలం లోకధాతుం ఛరిత్వా ఠితం అబ్భమత్తం హుత్వా ఉపట్ఠాతి, తస్మా న ఏవరూపే కమ్మే మాదిసా ఆసఙ్కితబ్బాతి అధిప్పాయో.

యస్మా నిక్కిలేసేసుపి అన్ధబాలా ఏవరూపే అపవాదే సముట్ఠాపేన్తి, తస్మా అత్థకామేహి సక్కచ్చం అత్తా రక్ఖితబ్బోతి ఓవాదం దేన్తో **''నగరం యథా''**తిఆదిగాథమాహ. తస్సత్థో – యథా పన పచ్చన్తనగరవాసీహి మనుస్సేహి పచ్చన్తం నగరం ద్వారపాకారాదీని థిరాని కరోన్తేహి సఅన్తరం, ఉద్దాపపరిఖాదీని థిరాని కరోన్తేహి సబాహిరన్తి **సన్తరబాహిరం** గుత్తం కరీయతి, ఏవం తుమ్హేహిపి సతిం ఉపట్ఠపేత్వా అజ్ఝత్తికాని ఛ ద్వారాని పిదహిత్వా ద్వారరక్ఖితం సతిం అవిస్సజ్జేత్వా యథా గయ్హమానాని బాహిరాని ఛ ఆయతనాని అజ్ఝత్తికాని ఉపఘాతాయ సంవత్తన్తి, తథా అగ్గహణేన తానిపి థిరాని కత్వా తేసం అప్పవేసాయ ద్వారరక్ఖితం సతిం అప్పహాయ విచరన్తా అత్తానం గోపేథ. కస్మా? **ఖణో వో మా ఉపచ్చగా**. యో హి ఏవం అత్తానం న గోపేతి, తం పుగ్గలం బుద్ధుప్పాదక్ఖణో, మనుస్సత్తభావక్ఖణో, మజ్ఝిమదేసే ఉప్పత్తిక్ఖణో, సమ్మాదిట్ఠియా పటిలద్ధక్ఖణో, ఛన్నం ఆయతనానం అవేకల్లక్ఖణోతి సబ్బోపి అయం ఖణో అతిక్కమతి, సో ఖణో తుమ్హే మా అతిక్కమతూతి.

ఏవం థేరో ఇమాయ గాథాయ సరాజికం పరిసం భిక్ఖూ చ ఓవదిత్వా పున మరణే జీవితే చ అత్తనో సమచిత్తతం కతకిచ్చతఞ్చ పకాసేన్తో **''నాభినన్దామి మరణ''**న్తిఆదిమాహ. తం హేట్ఠా వుత్తత్థమేవ (థేరగా॰ అట్ఠ॰ ౨.౬౦౭).

ఏవం పన వత్వా అత్తనో పరినిబ్బానకాలం ఉపట్ఠితం దిస్వా సఙ్ఖేపేనేవ నేసం ఓవాదం దత్వా పరినిబ్బానం పవేదేన్తో ఓసానగాథమాహ. తత్థ **సమ్పాదేథప్పమాదేనా**తి సమ్పాదేతబ్బం దానసీలాదిం అప్పమాదేన సమ్పాదేథ, దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికపభేదే గహట్ఠవత్తే సీలానురక్ఖణే సమథఅనుయోగే విపస్సనాభావనాయ చ అప్పమత్తా హోథ. **ఏసా మే అనుసాసనీ**తి దానసీలాదీసు న పమజ్జథాతి ఏసా మమ అనుసిట్ఠి ఓవాదో.

ఏవం సిఖాపత్తం పరహితపటిపత్తిం దీపేత్వా అత్తహితపటిపత్తియాపి మత్థకం గణ్హన్తో **''హన్దాహం పరినిబ్బిస్సం, విప్పముత్తోమ్హి సబ్బధీ''**తి ఆహ. తత్థ **విప్పముత్తోమ్హి సబ్బధీ**తి సబ్బసో కిలేసేహి భవేహి చ విప్పముత్తో అమ్హి, తస్మా ఏకంసేన పరినిబ్బాయిస్సామీతి.

ఏవం పన వత్వా ఆకాసే పల్లఙ్కేన నిసిన్నో తేజోధాతుం సమాపజ్జిత్వా పజ్జలన్తో అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయి.

ఖదిరవనియరేవతత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. గోదత్తత్థేరగాథావణ్ణనా

యథాపి భద్దోతిఆదికా ఆయస్మతో గోదత్తత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినిత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం సత్థవాహకులే నిబ్బత్తో. **గోదత్తో**తి నామేన వయప్పత్తో పితరి కాలఙ్కతే కుటుమ్బం సణ్ఠపేన్తో పఞ్చహి సకటసతేహి భణ్డం ఆదాయ అపరాపరం సఞ్చరిత్వా వాణిజ్జేన జీవికం కప్పేతి యథావిభవం పుఞ్ఞానిపి కరోతి. సో ఏకదివసం అన్తరామగ్గే ధురే యుత్తగోణే వహితుం అసక్కోన్తే పతితే మనుస్సేసు తం వుట్ఠాపేతుం అసక్కోన్తేసు సయమేవ గన్త్వా తం నఙ్గుట్ఠే గాళ్హం విజ్ఝి. గోణో "అయం అసప్పురిసో మమ బలాబలం అజానన్తో గాళ్హం విజ్ఝతీ"తి కుద్ధో మనుస్సవాచాయ, "భో గోదత్త, అహం ఏత్తకం కాలం అత్తనో బలం అనిగుహన్తో తుయ్హం భారం వహిం, అజ్జ పన అసమత్థభావేన పతితం మం అతివియ బాధసి, హోతు, ఇతో చవిత్వా నిబ్బత్తనిబ్బత్తట్ఠానే తం బాధేతుం సమత్థో పటిసత్తు భవేయ్య"న్తి పత్థనానురూపేన అక్కోసి. తం సుత్వా గోదత్తో

“ఏవం నామ సత్తే బాధేత్వా కిం ఇమాయ జీవికాయా”తి సంవేగజాతో సబ్బం విభవం పహాయ అఞ్ఞతరస్స మహాథేరస్స సన్తికే పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ అరహత్తం పత్వా సమాపత్తిసుఖేన వీతినామేన్తో ఏకదివసం అత్తనో సన్తికం ఉపగతానం గహట్ఠపబ్బజితానం అరియగణానం లోకధమ్మే ఆరబ్భ ధమ్మం కథేన్తో –

౬౫౯.“యథాపి భద్దో ఆజఞ్ఞో, ధురే యుత్తో ధురస్సహో;
మథితో అతిభారేన, సంయుగం నాతివత్తతి.

౬౬౦.“ఏవం పఞ్ఞాయ యే తిత్తా, సముద్దో వారినా యథా;
న పరే అతిమఞ్ఞన్తి, అరియధమ్మోవ పాణినం.

౬౬౧.“కాలే కాలవసం పత్తా, భవాభవవసం గతా;
నరా దుక్ఖం నిగచ్ఛన్తి, తేధ సోచన్తి మాణవా.

౬౬౨.“ఉన్నతా సుఖధమ్మేన, దుక్ఖధమ్మేన చోనతా;
ద్వయేన బాలా హఞ్ఞన్తి, యథాభూతం అదస్సినో.

౬౬౩. “యే చ దుక్ఖే సుఖస్మిఞ్చ, మజ్ఝే సిబ్బినిమచ్చగూ;
ఠితా తే ఇన్దఖీలోవ, న తే ఉన్నతఓనతా.

౬౬౪.“న హేవ లాభే నాలాభే, న యసే న చ కిత్తియా;
న నిన్దాయం పసంసాయ, న తే దుక్ఖే సుఖమ్హి చ.

౬౬౫.“సబ్బత్థ తే న లిమ్పన్తి, ఉదబిన్దువ పోక్ఖరే;
సబ్బత్థ సుఖితా ధీరా, సబ్బత్థ అపరాజితా.

౬౬౬.“ధమ్మేన చ అలాభో యో, యో చ లాభో అధమ్మికో;
అలాభో ధమ్మికో సేయ్యో, యఞ్చే లాభో అధమ్మికో.

౬౬౭. “యసో చ అప్పబుద్ధీనం, విఞ్ఞూనం అయసో చ యో;
అయసోవ సేయ్యో విఞ్ఞూనం, న యసో అప్పబుద్ధినం.

౬౬౮.“దుమ్మేధేహి పసంసా చ, విఞ్ఞూహి గరహా చ యా;
గరహావ సేయ్యో విఞ్ఞూహి, యఞ్చే బాలప్పసంసనా.

౬౬౯.“సుఖఞ్చ కామమయికం, దుక్ఖఞ్చ పవివేకియం;
పవివేకదుక్ఖం సేయ్యో, యఞ్చే కామమయం సుఖం.

౬౭౦. “జీవితఞ్చ అధమ్మేన, ధమ్మేన మరణఞ్చ యం;
మరణం ధమ్మికం సేయ్యో, యఞ్చే జీవే అధమ్మికం.

౬౭౧. “కామకోపప్పహీనా యే, సన్తచిత్తా భవాభవే;
చరన్తి లోకే అసితా, నత్థి తేసం పియాపియం.

౬౭౨. “భావయిత్వాన బోజ్ఝఙ్గే, ఇన్ద్రియాని బలాని చ;
పప్పుయ్య పరమం సన్తిం, పరినిబ్బన్తినాసవా”తి. – ఇమా గాథా అభాసి;

తత్థ **ఆజఞ్ఞో**తి, ఉసభాజానీయో. **ధురే యుత్తో**తి, సకటధురే యోజితో. **ధురస్సహో**తి, ధురవాహో. గాథాసుఖత్థఞ్చేత్థ ద్విసకారతో నిద్దేసో కతో, సకటభారం వహితుం సమత్థోతి అత్థో. **మథితో అతిభారేనా**తి, అతిభారేన గరుభారేన పీళితో. “మద్దితో”తిపి పాళి, సో ఏవత్థో. **సంయుగన్తి**, అత్తనో ఖన్ధే రపితం యుగం **నాతివత్తతి** న అతిక్కామేతి, సమ్మా యో ఉద్ధరిత్వా ధురం ఛడ్డేత్వా న తిట్ఠతి. **ఏవ**న్తి యథా సో ధోరయ్హో అత్తనో భద్రాజానీయతాయ అత్తనో ధీరవీరతాయ అత్తనో భారం నాతివత్తతి న పరిచ్చజతి, ఏవం యే వారినా వియ మహాసముద్దో లోకియలోకుత్తరాయ **పఞ్ఞాయ తిత్తా** ధాతా పరిపుణ్ణా, తే పరే నిహీనపఞ్ఞే న అతిమఞ్ఞన్తి, న పరిభవన్తి. తత్థ కారణమాహ **“అరియధమ్మేవ పాణిన”**న్తి, పాణినం సత్తేసు అయం అరియానం ధమ్మో యదిదం తేసం పఞ్ఞాయ పారిపూరిం గతత్తా లాభాదినా అత్తానుక్కంసనం వియ అలాభాదినా పరేసం అవమ్భనం.

ఏవం పఞ్ఞాపారిపూరియా అరియానం సుఖవిహారం దస్సేత్వా తదభావతో అనరియానం దుక్ఖవిహారం దస్సేతుం **“కాలే”**తిఆది వుత్తం. తత్థ **కాలే**తి లాభాలాభాదినా సమఙ్గీభూతకాలే. **కాలవసం పత్తా**తి లాభాదికాలస్స చ వసం ఉపగతా, లాభాదినా సోమనస్సితా అలాభాదినా చ దోమనస్సితాతి అత్థో. **భవాభవవసం గతా**తి భవస్స అభవస్స చ వసం ఉపగతా వుద్ధిహానియో అనువత్తన్తా తే. **నరా దుక్ఖం నిగచ్ఛన్తి, తేధ సోచన్తి మాణవా**తి తే నరా “మాణవా”తి లద్ధనామా సత్తా లాభాలాభాదివసేన వుద్ధిహానివసేన అనురోధపటివిరోధం ఆపన్నా ఇధలోకే సోచన్తి, పరలోకే చ నిరయాదిదుక్ఖం గచ్ఛన్తి పాపుణన్తీతి అత్థో.

“ఉన్నతా”తిఆదినాపి లోకధమ్మవసేన సత్తానం అనత్థుప్పత్తిమేవ దస్సేతి. తత్థ **ఉన్నతా సుఖధమ్మేనా**తి సుఖహేతునా సుఖపచ్చయేన భోగసమ్పత్తిఆదినా ఉన్నతిం గతా, భోగమదాదినా మత్తాతి అత్థో. **దుక్ఖధమ్మేన చోనతా**తి దుక్ఖహేతునా దుక్ఖపచ్చయేన భోగవిపత్తిఆదినా నిహీనతం గతా దాలిద్దియాదినా కాపఞ్ఞతం పత్తా. **ద్వయేనా**తి యథావుత్తేన ఉన్నతిఓనతిద్వయేన లాభాలాభాదిద్వయేన వా బాలపుథుజ్జనా హఞ్ఞన్తి, అనురోధపటివిరోధవసేన విబాధీయన్తి పీళియన్తి. కస్మా? **యథాభూతం అదస్సినో** యస్మా తే ధమ్మసభావం యాథావతో నబ్బుఞ్ఞింసు, పరిఞ్ఞాతక్ఖన్ధా పహీనకిలేసా చ న హోన్తి, తస్మాతి అత్థో. “యథాభూతం అదస్సనా”తిపి పఠన్తి, అదస్సనహేతూతి అత్థో. **యే చ దుక్ఖే సుఖస్మిఞ్చ, మజ్ఝే సిబ్బినిమచ్చగూ**తి యే పన అరియా దుక్ఖవేదనాయ సుఖవేదనాయ మజ్ఝత్తతావేదనాయ చ తప్పటిబద్ధం ఛన్దరాగభూతం సిబ్బినిం తణ్హం అగ్గమగ్గాధిగమేన అచ్చగూ అతిక్కమింసు, తే ఇన్దఖీలో వియ వాతేహి లోకధమ్మేహి అసమ్పకమ్పియా ఠితా, న తే ఉన్నతఓనతా, కదాచిపి ఉన్నతా వా ఓనతా వా న హోన్తి సబ్బసో అనునయపటిఘాభావతో.

ఏవం వేదనాధిట్ఠానం అరహతో అనుపలేపం దస్సేత్వా ఇదాని లోకధమ్మే విభజిత్వా సబ్బత్థకమేవస్స అనుపలేపం దస్సేన్తో ''**న హేవా**''తిఆదిమాహ. తత్థ **లాభేతి** చీవరాదీనం పచ్చయానం పటిలాభే. **అలాభేతి** తేసంయేవ అప్పటిలాభే అపగమే. **న యసేతి** పరివారహానియం అకిత్తియఞ్చ. **కిత్తియాతి** పరమ్ముఖా కిత్తనే పత్థటయసతాయం. **నిన్దాయన్తి** సమ్ముఖా గరహాయం. **పసంసాయన్తి**, పచ్చక్ఖతో గుణాభిత్థవనే. **దుక్ఖేతి** దుక్ఖే ఉప్పన్నే. **సుఖేతి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో.

సబ్బత్థాతి సబ్బస్మిం యథావుత్తే అట్ఠవిధేపి లోకధమ్మే, సబ్బత్థ వా రూపాదికే విసయే తే ఖీణాసవా న లిమ్పన్తి సబ్బసో పహీనకిలేసత్తా. యథా కిం? **ఉదబిన్దువ పోక్ఖరే** యథా కమలదలే జలబిన్దు అల్లీయిత్వా ఠితమ్పి తేన న లిమ్పతి, జలబిన్దునా చ కమలదలం, అఞ్ఞదత్థు విసంసట్ఠమేవ, ఏవమేతేపి ఉపట్ఠితే లాభాదికే, ఆపాథగతే రూపాదిఆరమ్మణే చ విసంసట్ఠా ఏవం. తతో ఏవ ధీరా పణ్డితా **సబ్బత్థ** లాభాదీసు ఞాణముఖేన పియనిమిత్తానం సోకాదీనఞ్చ అభావతో **సుఖితా** లాభాదీహి చ అనభిభవనీయతో సబ్బత్థ అపరాజితావ హోన్తి.

ఇదాని లాభాలాభాదీసు సేయ్యం నిద్ధారేత్వా దస్సేన్తో ''**ధమ్మేనా**''తిఆదిమాహ. తత్థ **ధమ్మేన చ అలాభో యోతి** యో ధమ్మం రక్ఖన్తస్స తంనిమిత్తం అలాభో లాభాభావో, లాభహాని. **యో చ లాభో అధమ్మికో** అధమ్మేన అఞ్ఞాయేన బుద్ధపటికుట్ఠేన విధినా ఉప్పన్నో, తేసు ద్వీసు **అలాభో ధమ్మికో** ధమ్మావహో సేయ్యో, యాదిసం లాభం పరివజ్జన్తస్స అకుసలా ధమ్మా పరిహాయన్తి, కుసలా ధమ్మా అభివడ్ఢన్తి, తాదిసో అలాభో పాసంసతరో అత్థావహో. **యఞ్చే లాభో అధమ్మికోతి** యో లాభో అధమ్మేన ఉప్పన్నో, సో న సేయ్యోతి అధిప్పాయో.

యసో చ అప్పబుద్ధీనం, విఞ్ఞూనం అయసో చ యోతి యో అప్పబుద్ధీనం దుప్పఞ్ఞానం వసేన పుగ్గలస్స యసో లబ్భతి, యో చ **విఞ్ఞూనం** పణ్డితానం వసేన **అయసో** యసహాని. ఇమేసు ద్వీసు **అయసోవ సేయ్యో విఞ్ఞూనం**. తే హిస్స యథా అకుసలా ధమ్మా పరిహాయన్తి, కుసలా ధమ్మా అభివడ్ఢన్తి, ఏవం యసహానిం ఇచ్ఛేయ్యుం, తథా చ భబ్బజాతికో తం అగుణం పహాయ గుణే పతిట్ఠేయ్య. **న యసో అప్పబుద్ధీనన్తి** దుప్పఞ్ఞానం వసేన యసో సేయ్యో హోతి, తే హి అభూతగుణాభిబ్యాహారవసేనాపి నం ఉప్పాదేయ్యుం, సో చస్స ఇధ చేవ విఞ్ఞూగరహాదినా సమ్పరాయే చ దుగ్గతియం దుక్ఖపరిక్కిలేసాదినా అనత్థావహో. తేనాహ భగవా – ''లాభో సిలోకో సక్కారో, మిచ్ఛాలద్ధో చ యో యసో''తి (సు॰ ని॰ ४४०) ''సక్కారో కాపురిసం హన్తీ''తి (చూళవ॰ ३३५; అ॰ ని॰ ४.६८) చ.

దుమ్మేధేహీతి, నిప్పఞ్ఞేహి. **యఞ్చే బాలప్పసంసనాతి** బాలేహి అవిద్దసూహి యా నామ పసంసనా.

కామమయికన్తి వత్థుకామమయం, కామగుణే పటిచ్చ ఉప్పన్నం. **దుక్ఖఞ్చ పవివేకియన్తి** పవివేకతో నిబ్బత్తం కాయకిలమథవసేన పవత్తం విసమాసనుపతాపాదిహేతుకం కాయికం దుక్ఖం, తం పన నిరామిసవివట్టూపనిస్సయతాయ విఞ్ఞూనం పాసంసా. తేన వుత్తం ''**పవివేకదుక్ఖం సేయ్యో**''తి.

జీవితఞ్చ అధమ్మేనాతి అధమ్మేన జీవికకప్పనం జీవితహేతు అధమ్మచరణం. **ధమ్మేన మరణం** నామ ''ఇమం నామ పాపం అకరోన్తం తం మారేస్సామీ''తి కేనచి వుత్తే మారేన్తేపి తస్మిం పాపం అకత్వా ధమ్మం అవికోపేన్తస్స ధమ్మహేతుమరణం ధమ్మికం సేయ్యోతి తాదిసం మరణం ధమ్మతో అనపేతత్తా ధమ్మికం సగ్గసమ్పాపనతో నిబ్బానుపనిస్సయతో చ విఞ్ఞూనం పాసంసతరం. తథా హి వుత్తం –

“చజే ధనం అఙ్గవరస్స హేతు, అఙ్గం చజే జీవితం రక్ఖమానో;

అఙ్గం ధనం జీవితఞ్చాపి సబ్బం, చజే నరో ధమ్మమనుస్సరన్తో”తి. (జా. ౨.౨౧.౪౨౦);

యఞ్చే జీవే అధమ్మికన్తి పురిసో యం ధమ్మతో అపేతం జీవికం జీవేయ్య, తం న సేవేయ్య విఞ్ఞూహి గరహితత్తా అపాయసమ్పాపనతో చాతి అధిప్పాయో.

ఇదాని యథావుత్తం ఖీణాసవానం అనుపలేపం కారణతో దస్సేన్తో **‘‘కామకోపపహీనా’’**తిఆదిగాథమాహ.

తత్థ **కామకోపపహీనాతి** అరియమగ్గేన సబ్బసోవ పహీనా అనురోధపటివిరోధా. **సన్తచిత్తా భవాభవేతి** ఖుద్దకే చేవ మహన్తే చ భవే అనవసేసపహీనకిలేసపరిళాహతాయ వూపసన్తచిత్తా. **లోకేతి** ఖన్ధాదిలోకే. **అసితాతి** తణ్హాదిట్ఠినిస్సయవసేన అనిస్సితా. **నత్థి తేసం పియాపియన్తి** తేసం ఖీణాసవానం కత్థచి లాభాదికే రూపాదివిసయే చ **పియం వా అపియం వా** నత్థి, తంనిమిత్తానం కిలేసానం సబ్బసో సముచ్ఛిన్నత్తా.

ఇదాని యాయ భావనాయ తే ఏవరూపా జాతా, తం దస్సేత్వా అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా దేసనాయ కూటం గణ్హన్తో **‘‘భావయిత్వానా’’**తి ఓసానగాథమాహ. తత్థ **పప్పుయ్యాతి**, పాపుణిత్వా. సేసం హేట్ఠా వుత్తనయమేవ. ఇమా ఏవ చ గాథా థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణాపి అహేసుం.

గోదత్తత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

చుద్దసకనిపాతవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౫. సోళసకనిపాతో

౧. అఞ్ఞాసికోణ్డఞ్ఞత్థేరగాథావణ్ణనా

సోళసకనిపాతే **ఏస భియ్యో**తిఆదికా ఆయస్మతో అఞ్ఞాసికోణ్డఞ్ఞత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే హంసవతీనగరే గహపతిమహాసాలకులే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్వా ఏకదివసం సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుణన్తో సత్థారం ఏకం భిక్ఖుం అత్తనో సాసనే పఠమం పటివిద్ధధమ్మరత్తఞ్ఞూనం అగ్గట్ఠానే ఠపేన్తం దిస్వా సయమ్పి తం ఠానన్తరం పత్థేన్తో సతసహస్సభిక్ఖుపరివారస్స సత్థునో సత్తాహం మహాదానం పవత్తేత్వా పణిధానం అకాసి. సత్థాపిస్స అనన్తరాయతం దిస్వా భావినిం సమ్పత్తిం బ్యాకాసి. సో యావజీవం పుఞ్ఞాని కత్వా సత్థరి పరినిబ్బుతే చేతియే పతిట్ఠాపియమానే అన్తోచేతియే రతనఘరం కారేసి, చేతియం పరివారేత్వా సహస్సరతనగ్ఘియాని చ కారేసి.

సో ఏవం పుఞ్ఞాని కత్వా, తతో చవిత్వా, దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో విపస్సిస్స భగవతో కాలే మహాకాలో నామ కుటుమ్బికో హుత్వా అట్ఠకరీసమత్తే ఖేత్తే సాలిగబ్భం ఫాలేత్వా, గహితసాలితణ్డులేహి అసమ్భిన్నఖీరపాయాసం సమ్పాదేత్వా, తత్థ మధుసప్పిసక్కరాదయో పక్ఖిపిత్వా, బుద్ధప్పముఖస్స సఙ్ఘస్స అదాసి. సాలిగబ్భం ఫాలేత్వా గహితగహితట్ఠానం పున పూరతి, పుథుకకాలే పుథుకగ్గం నామ అదాసి. లాయనే లాయనగ్గం, వేణికరణే వేణగ్గం, కలాపాదికరణే కలాపగ్గం, ఖలగ్గం, భణ్డగ్గం, మినగ్గం, కోట్ఠగ్గన్తి; ఏవం ఏకసస్సే నవ వారే అగ్గదానం నామ అదాసి. తమ్పి సస్సం అతిరేకతరం సమ్పన్నం అహోసి.

ఏవం యావజీవం పుఞ్ఞాని కత్వా, తతో చుతో దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా దేవేసు చ మనుస్సేసు చ సంసరన్తో, అమ్హాకం భగవతో ఉప్పత్తితో పురేతరమేవ కపిలవత్థునగరస్స అవిదూరే దోణవత్థునామకే బ్రాహ్మణగామే బ్రాహ్మణమహాసాలకులే నిబ్బత్తి. తస్స **కోణ్డఞ్ఞో**తి గోత్తతో ఆగతం నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో తయో వేదే ఉగ్గహేత్వా లక్ఖణమన్తేసు చ పారం అగమాసి. తేన సమయేన అమ్హాకం బోధిసత్తో తుసితపురతో చవిత్వా కపిలవత్థుపురే సుద్ధోదనమహారాజస్స గేహే నిబ్బత్తి. తస్స నామగ్గహణదివసే అట్ఠుత్తరసతేసు బ్రాహ్మణేసు ఉపనీతేసు యే అట్ఠ బ్రాహ్మణా లక్ఖణపరిగ్గహణత్థం మహాతలం ఉపనీతా. సో తేసు సబ్బనవకో హుత్వా, మహాపురిసస్స లక్ఖణనిప్ఫత్తిం దిస్వా, "ఏకంసేన అయం బుద్ధో భవిస్సతీ"తి నిట్ఠం గన్త్వా మహాసత్తస్స అభినిక్ఖమనం ఉదిక్ఖన్తో విచరతి.

బోధిసత్తోపి ఖో మహతా పరివారేన వడ్ఢమానో అనుక్కమేన వుద్ధిప్పత్తో ఞాణపరిపాకం గన్త్వా ఏకూనతింసతిమే వస్సే మహాభినిక్ఖమనం నిక్ఖమన్తో అనోమానదీతీరే పబ్బజిత్వా అనుక్కమేన ఉరువేలం గన్త్వా పధానం పదహి. తదా కోణ్డఞ్ఞో మాణవో మహాసత్తస్స పబ్బజితభావం సుత్వా, లక్ఖణపరిగ్గాహకబ్రాహ్మణానం పుత్తేహి వప్పమాణవాదీహి సద్ధిం అత్తపఞ్చమో పబ్బజిత్వా, అనుక్కమేన బోధిసత్తస్స సన్తికం ఉపసఙ్కమిత్వా, ఛబ్బస్సాని తం ఉపట్ఠహన్తో తస్స ఓళారికాహారపరిభోగేన నిబ్బిన్నో అపక్కమిత్వా ఇసిపతనం అగమాసి. అథ ఖో బోధిసత్తో ఓళారికాహారపరిభోగేన లద్ధకాయబలో వేసాఖపుణ్ణమాయం బోధిరుక్ఖమూలే అపరాజితపల్లఙ్కే నిసిన్నో తిణ్ణం మారానం మత్థకం మద్దిత్వా, అభిసమ్బుద్ధో హుత్వా, సత్తసత్తాహం బోధిమణ్డేయేవ వీతినామేత్వా, పఞ్చవగ్గియానం ఞాణపరిపాకం ఞత్వా, ఆసాళ్హిపుణ్ణమాయం ఇసిపతనం గన్త్వా, తేసం ధమ్మచక్కపవత్తనసుత్తన్తం (మహావ. ౧౩ ఆదయో; సం. ని. ౫.౧౦౮౧)

దేసేసి. దేసనాపరియోసానే కోణ్డఞ్ఞత్థేరో అట్ఠారసహి బ్రహ్మకోటీహి సద్ధిం సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాసి. అథ పఞ్చమియం పక్ఖస్స అనత్తలక్ఖణసుత్తన్తదేసనాయ (మహావ. ౨౦; సం. ని. ౩.౫౯) అరహత్తం సచ్ఛాకాసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧.౫౬౬-౬౧౭) –

“పదుముత్తరసమ్బుద్ధం, లోకజేట్ఠం వినాయకం;
బుద్ధభూమిమనుప్పత్తం, పఠమం అద్దసం అహం.

“యావతా బోధియా మూలే, యక్ఖా సబ్బే సమాగతా;
సమ్బుద్ధం పరివారేత్వా, వన్దన్తి పఞ్జలీకతా.

“సబ్బే దేవా తుట్ఠమనా, ఆకాసే సఞ్చరన్తి తే;
బుద్ధో అయం అనుప్పత్తో, అన్ధకారతమోనుదో.

“తేసం హాసపరేతానం, మహానాదో అవత్తథ;
కిలేసే ఝాపయిస్సామ, సమ్మాసమ్బుద్ధసాసనే.

“దేవానం గిరమఞ్ఞాయ, వాచాసభిముదీరిహం;
హట్ఠో హట్ఠేన చిత్తేన, ఆదిభిక్ఖమదాసహం.

“మమ సఙ్కప్పమఞ్ఞాయ, సత్థా లోకే అనుత్తరో;
దేవసఙ్ఘే నిసీదిత్వా, ఇమా గాథా అభాసథ.

“సత్తాహం అభినిక్ఖమ్మ, బోధిం అజ్ఝగమం అహం;
ఇదం మే పఠమం భత్తం, బ్రహ్మచారిస్స యాపనం.

“తుసితా హి ఇధాగన్త్వా, యో మే భిక్ఖం ఉపానయి;
తమహం కిత్తయిస్సామి, సుణోథ మమ భాసతో.

“తింసకప్పసహస్సాని, దేవరజ్జం కరిస్సతి;
సబ్బే దేవే అభిభోత్వా, తిదివం ఆవసిస్సతి.

“దేవలోకా చవిత్వాన, మనుస్సత్తం గమిస్సతి;
సహస్సధా చక్కవత్తీ, తత్థ రజ్జం కరిస్సతి.

“కప్పసతసహస్సమ్హి, ఓక్కాకకులసమ్భవో;
గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

“తిదసా సో చవిత్వాన, మనుస్సత్తం గమిస్సతి;

అగారా పబ్బజిత్వాన, ఛబ్బస్సాని వసిస్సతి.

“తతో సత్తమకే వస్సే, బుద్ధో సచ్చం కథేస్సతి;
కోణ్డఞ్ఞో నామ నామేన, పఠమం సచ్ఛికాహితి.

“నిక్ఖన్తేనానుపబ్బజిం, పధానం సుకతం మయా;
కిలేసే ఝాపనత్థాయ, పబ్బజిం, అనగారియం.

“అభిగన్త్వాన సబ్బఞ్ఞూ, బుద్ధో లోకే సదేవకే;
ఇసినామే మిగారఞ్ఞే, అమతభేరిమాహని.

“సో దాని పత్తో అమతం, సన్తిపదమనుత్తరం;
సబ్బాసవే పరిఞ్ఞాయ, విహరామి అనాసవో.

“పటిసమ్భిదా చతస్సో…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అథ నం సత్థా అపరభాగే జేతవనమహావిహారే భిక్ఖుసఙ్ఘమజ్ఝే పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే నిసిన్నో పఠమం పటివిద్ధధమ్మభావం దీపేన్తో, “ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం రత్తఞ్ఞూనం యదిదం అఞ్ఞాసికోణ్డఞ్ఞో”తి (అ. ని. ౧.౧౮౮) ఏతదగ్గే ఠపేసి. సో ద్వీహి అగ్గసావకేహి అత్తని కరీయమానం పరమనిపచ్చకారం గామన్తసేనాసనే ఆకిణ్ణవిహారఞ్చ పరిహరితుకామో, వివేకాభిరతియా విహరితుకామో చ అత్తనో సన్తికం ఉపగతానం గహట్ఠపబ్బజితానం పటిసన్థారకరణమ్పి పపఞ్చం మఞ్ఞమానో సత్థారం ఆపుచ్ఛిత్వా హిమవన్తం పవిసిత్వా ఛద్దన్తేహి నాగేహి ఉపట్ఠియమానో ఛద్దన్తదహతీరే ద్వాదస వస్సాని వసి. ఏవం తత్థ వసన్తం థేరం ఏకదివసం సక్కో దేవరాజా ఉపసఙ్కమిత్వా వన్దిత్వా ఠితో ఏవమాహ – “సాధు మే, భన్తే, అయ్యో ధమ్మం దేసేతూ”తి. థేరో తస్స చతుసచ్చగబ్భం తిలక్ఖణాహతం సుఞ్ఞతపటిసంయుత్తం నానానయవిచిత్తం అమతోగధం బుద్ధలీలాయ ధమ్మం దేసేసి. తం సుత్వా సక్కో అత్తనో పసాదం పవేదేన్తో –

౬౭౩. “ఏస భియ్యో పసీదామి, సుత్వా ధమ్మం మహారసం;
విరాగో దేసితో ధమ్మో, అనుపాదాయ సబ్బసో”తి. – పఠమం గాథమాహ;

తత్థ **ఏస భియ్యో పసీదామి, సుత్వా ధమ్మం మహారసన్తి** యదిపి అనేకవారం సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా తత్థ అభిప్పసన్నో. ఇదాని పన తుమ్హేహి కథితం నానానయవిచిత్తతాయ అసేచనకతాయ చ మహారసం ధమ్మం సుత్వా ఏసో అహం తతో భియ్యో పసీదామి. **విరాగో దేసితో ధమ్మో, అనుపాదాయ సబ్బసో**తి సబ్బసంకిలేసతో సబ్బసఙ్ఖారతో చ విరజ్జనతో విరాగజననతో విరాగో. తతో ఏవ రూపాదీసు కఞ్చి ధమ్మం అనుపాదాయ అగ్గహేత్వా విముత్తిసాధనవసేన పవత్తత్తా సబ్బసో అనుపాదాయ దేసితో.

ఏవం సక్కో దేవరాజా థేరస్స దేసనం థోమేత్వా థేరం అభివాదేత్వా సకట్ఠానమేవ గతో. అథేకదివసం థేరో మిచ్ఛావితక్కేహి అభిభుయ్యమానానం ఏకచ్చానం పుథుజ్జనానం చిత్తాచారం దిస్వా తప్పటిపక్ఖభూతఞ్చస్స అనుక్కమం అనుస్సరిత్వా, అత్తనో చ సబ్బసో తతో వినివత్తితమానసతం ఆవజ్జేత్వా తదత్థం దీపేత్వా –

౬౭౪.“బహూని లోకే చిత్రాని, అస్మిం పథవిమణ్డలే;

మథేన్తి మఞ్ఞే సఙ్కప్పం, సుభం రాగూపసంహితం.

౬౭౫.“రజముహతఞ్చ వాతేన, యథా మేఘోపసమ్మయే;

ఏవం సమ్మన్తి సఙ్కప్పా, యదా పఞ్ఞాయ పస్సతీ”తి. – ద్వే గాథా అభాసి;

తత్థ **బహూని లోకే చిత్రానీ**తి రూపాదివసేన తత్థాపి నీలపీతాదివసేన ఇత్థిపురిసాదివసేన చ అనేకాని లోకే చిత్తవిచిత్తాని ఆరమ్మణజాతాని. **అస్మిం పథవిమణ్డలే**తి పచ్చక్ఖభూతం మనుస్సలోకం సన్ధాయ వదతి. **మథేన్తి మఞ్ఞే సఙ్కప్ప**న్తి తజ్జం పురిసవాయామసహితం అరణిసహితం వియ అగ్గిం అయోనిసోమనసికారాభిసఙ్ఖతాని మిచ్ఛాసఙ్కప్పాని మథేన్తి మఞ్ఞే మథేన్తాని వియ తిట్ఠన్తి. కీదిసం? **సుభం రాగూపసంహితం,** కామవితక్కన్తి అత్థో. సో హి సుభాకారగ్గహణేన “సుభో”తి వోహరీయతి.

రజముహతఞ్చ వాతేనాతి చ-ఇతి నిపాతమత్తం. యథా గిమ్హానం పచ్ఛిమే మాసే వాతేన ఊహతం ఉట్ఠితం రజం మహామేఘో వస్సన్తో ఉపసమ్మయే, వూపసమేయ్య. **ఏవం సమ్మన్తి సఙ్కప్పా, యదా పఞ్ఞాయ పస్సతీ**తి యదా అరియసావకో తాని లోకచిత్రాని సముదయతో, అస్సాదతో, ఆదీనవతో, నిస్సరణతో చ యథాభూతం పఞ్ఞాయ పస్సతి, అథ యథా తం రజం ఉహతం మేఘేన, ఏవం సమ్మన్తి పఞ్ఞాయ సబ్బేపి మిచ్ఛాసఙ్కప్పా. న హి ఉప్పన్నాయ సమ్మాదిట్ఠియా మిచ్ఛాసఙ్కప్పా పతిట్ఠం లభన్తి. యథా పన పఞ్ఞాయ పస్సతి, తం దస్సేన్తో –

౬౭౬.“సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చాతి, యదా పఞ్ఞాయ పస్సతి;

అథ నిబ్బిన్దతి దుక్ఖే, ఏస మగ్గో విసుద్ధియా.

౬౭౭. “సబ్బే సఙ్ఖారా దుక్ఖాతి…పే.… ఏస మగ్గో విసుద్ధియా.

౬౭౮.“సబ్బే ధమ్మా అనత్తాతి, యదా పఞ్ఞాయ పస్సతి;

అథ నిబ్బిన్దతి దుక్ఖే, ఏస మగ్గో విసుద్ధియా”తి. –

తిస్సో గాథా అభాసి.

తత్థ **సబ్బే సఙ్ఖారా**తి ఛళారమ్మణసఙ్గహా సబ్బే తేభూమకా పఞ్చక్ఖన్ధా. **అనిచ్చా**తి “ఆదిమజ్ఝఅన్తవన్తతో, అనిచ్చన్తికతో, తావకాలికతో, తత్థ తత్థ భిజ్జనతో న నిచ్చా”తి యదా విపస్సనాపఞ్ఞాయ పస్సతి. **అథ నిబ్బిన్దతి దుక్ఖే**తి అథ ఇమస్మిం వట్టదుక్ఖే నిబ్బిన్దతి, నిబ్బిన్దన్తో దుక్ఖపరిజాననాదివిధినా సచ్చాని పటివిజ్ఝతి. **ఏస మగ్గో విసుద్ధియా**తి ఏస యథావుత్తో విపస్సనావిధి ఞాణదస్సనవిసుద్ధియా, అచ్చన్తవిసుద్ధియా చ మగ్గో అధిగముపాయో.

దుక్ఖాతి సప్పటిభయతో, ఉదయబ్బయసమ్పటిపీళనతో, దుక్ఖమతో, సుఖపటిక్ఖేపతో చ దుక్ఖా. సేసం వుత్తనయమేవ.

సబ్బే ధమ్మా అనత్తాతి సబ్బేపి చతుభూమకా ధమ్మా అనత్తా. ఇధ పన తేభూమకధమ్మావ గహేతబ్బా. తే హి అసారతో, అవసవత్తనతో, సుఞ్ఞతో, అత్తపటిక్ఖేపతో చ అనత్తాతి విపస్సితబ్బా. సేసం పురిమసదిసమేవ.

ఏవం విపస్సనావిధిం దస్సేత్వా తేన విధినా కతకిచ్చం అత్తానం అఞ్ఞం వియ కత్వా దస్సేన్తో –

౬౭౯. “బుద్ధానుబుద్ధో యో థేరో, కోణ్డఞ్ఞో తిబ్బనిక్కమో;
పహీనజాతిమరణో, బ్రహ్మచరియస్స కేవలీ.

౬౮౦. “ఓఘపాసో దళ్హఖిలో, పబ్బతో దుప్పదాలయో;
ఛేత్వా ఖిలఞ్చ పాసఞ్చ, సేలం భేత్వాన దుబ్భిదం;
తిణ్ణో పారఙ్గతో ఝాయీ, ముత్తో సో మారబన్ధనా”తి. –

గాథాద్వయమాహ.

తత్థ **బుద్ధానుబుద్ధో**తి బుద్ధానం అనుబుద్ధో, సమ్మాసమ్బుద్ధేహి బుజ్ఝితాని సచ్చాని తేసం దేసనానుసారేన బుజ్ఝతీతి అత్థో. థిరేహి అసేక్ఖేహి సీలసారాదీహి సమన్నాగతోతి, **థేరో**. **కోణ్డఞ్ఞో**తి గోత్తకిత్తనం. **తిబ్బనిక్కమో**తి దళ్హవీరియో, థిరపరక్కమో. జాతిమరణానం పహీనకారణత్తా **పహీనజాతిమరణో**. **బ్రహ్మచరియస్స కేవలీ**తి మగ్గబ్రహ్మచరియస్స అనవసేసం, అనవసేసతో వా మగ్గబ్రహ్మచరియస్స పారిపూరకో, అథ వా **కేవలీ** నామ కిలేసేహి అసమ్మిస్సతాయ మగ్గఞాణం ఫలఞాణఞ్చ, తం ఇమస్మిం అత్థీతి కేవలీ. యస్మా పన తదుభయమ్పి మగ్గబ్రహ్మచరియస్స వసేన హోతి న అఞ్ఞథా, తస్మా “బ్రహ్మచరియస్స కేవలీ”తి వుత్తం.

ఓఘపాసోతి “కామోఘో, భవోఘో, దిట్ఠోఘో, అవిజ్జోఘో”తి (ధ॰ స॰ ౧౧౫౬; విభ॰ ౯౩౮) ఏవం వుత్తా చత్తారో ఓఘా – “అన్తలిక్ఖచరో పాసో, య్వాయం చరతి మానసో”తి (మహావ॰ ౩౩; సం॰ ని॰ ౧.౧౫౧) ఏవం వుత్తో రాగపాసో చ. **దళ్హఖిలో**తి “సత్థరి కఙ్ఖతి, ధమ్మే కఙ్ఖతి, సఙ్ఘే కఙ్ఖతి, సిక్ఖాయ కఙ్ఖతి, సబ్రహ్మచారీసు కుపితో హోతి అనత్తమనో ఆహతచిత్తో ఖిలజాతో”తి (మ॰ ని॰ ౧.౧౮౫; అ॰ ని॰ ౫.౨౦౫) ఏవం వుత్తో దళ్హో థిరో పఞ్చవిధో చేతోఖిలో చ. పచురజనేహి పదాలేతుం అసక్కుణేయ్యతాయ **దుప్పదాలయో**. తతో ఏవ పబ్బతసదిసతాయ **పబ్బతో**తి చ సఙ్ఖం గతో. “దుక్ఖే అఞ్ఞాణ”న్తిఆదినా (విభ॰ ౨౨౬; సం॰ ని॰ ౨.౨) వా నయేన వుత్తో అఞ్ఞాణప్పభేదో చ. ఇతి ఏతం సబ్బం **ఛేత్వా ఖిలఞ్చ పాసఞ్చా**తి ఏతేసు చతుబ్బిధేసు సంకిలేసధమ్మేసు యో ఖిలఞ్చ పాసఞ్చ అరియమగ్గఞాణాసినా ఛిన్దిత్వా. **సేలం భేత్వాన దుబ్భిద**న్తి యేన కేనచి ఞాణేన ఛిన్దితుం అసక్కుణేయ్యం అఞ్ఞాణసేలం వజిరూపమఞాణేన ఛిన్దిత్వా, చత్తారోపి ఓఘే తరిత్వా, తేసం పరతీరే నిబ్బానే ఠితత్తా **తిణ్ణో పారఙ్గతో**. ఆరమ్మణూపనిజ్ఝానలక్ఖణేన లక్ఖణూపనిజ్ఝానలక్ఖణేనాతి దువిధేనపి **ఝాయీ; ముత్తో సో మారబన్ధనా**తి సో ఏవరూపో ఖీణాసవో సబ్బస్మాపి కిలేసమారబన్ధనా ముత్తో విప్పముత్తో విసంయుత్తోతి. అత్తానమేవ సన్ధాయ థేరో వదతి.

అథేకదివసం థేరో, అత్తనో సద్ధివిహారికం ఏకం భిక్ఖుం అకల్యాణమిత్తసంసగ్గేన కుసీతం హీనవీరియం ఉద్ధతం ఉన్నళం విహరన్తం దిస్వా, ఇద్ధియా తత్థ గన్త్వా, తం “మా, ఆవుసో, ఏవం కరి, అకల్యాణమిత్తే పహాయ కల్యాణమిత్తే సేవన్తో సమణధమ్మం కరోహీ”తి ఓవది. సో థేరస్స వచనం నాదియి. థేరో తస్స అనాదియనేన ధమ్మసంవేగప్పత్తో పుగ్గలాధిట్ఠానాయ కథాయ మిచ్ఛాపటిపత్తిం గరహన్తో సమ్మాపటిపత్తిం వివేకవాసఞ్చ పసంసన్తో –

౬౮౧.“ఉద్ధతో చపలో భిక్ఖు, మిత్తే ఆగమ్మ పాపకే;
సంసీదతి మహోఘస్మిం, ఊమియా పటికుజ్జితో.

౬౮౨.“అనుద్ధతో అచపలో, నిపకో సంవుతిన్ద్రియో;
కల్యాణమిత్తో మేధావీ, దుక్ఖస్సన్తకరో సియా.

౬౮౩.“కాలపబ్బఙ్గసఙ్కాసో, కిసో ధమనిసన్థతో;
మత్తఞ్ఞూ అన్నపానస్మిం, అదీనమనసో నరో.

౬౮౪.“ఫుట్ఠో డంసేహి మకసేహి, అరఞ్ఞస్మిం బ్రహావనే;
నాగో సఙ్గామసీసేవ, సతో తత్రాధివాసయే.

౬౮౫-౬.“నాభినన్దామి మరణం…పే॰… సమ్పజానో పతిస్సతో.

౬౮౭.“పరిచిణ్ణో మయా సత్థా…పే॰… భవనేత్తి సమూహతా.

౬౮౮.“యస్స చత్థాయ పబ్బజితో, అగారస్మానగారియం;
సో మే అత్థో అనుప్పత్తో, కిం మే సద్ధివిహారినా”తి. –

ఇమా గాథా అభాసి.

తత్థ **ఉద్ధతో**తి ఉద్ధచ్చయుత్తో అసమాహితో విక్ఖిత్తచిత్తో. **చపలో**తి పత్తచీవరమణ్డనాదినా చాపల్యేన సమన్నాగతో లోలపకతికో. **మిత్తే ఆగమ్మ పాపకే**తి అకల్యాణమిత్తే నిస్సాయ సమణధమ్మం అకరోన్తో. **సంసీదతి మహోఘస్మిం, ఊమియా పటికుజ్జితో**తి యథా మహాసముద్దే పతితపురిసో సముద్దవీచీహి ఓత్థటో సీసం ఉక్ఖిపితుం అలభన్తో తత్థేవ సంసీదతి, ఏవం సంసారమహోఘస్మిం పరిబ్భమన్తో కోధుపాయాసఊమియా పటికుజ్జితో ఓత్థటో విపస్సనావసేన పఞ్ఞాసీసం ఉక్ఖిపితుం అలభన్తో తత్థేవ సంసీదతి.

నిపకోతి నిపుణో, అత్తత్థపరత్థేసు కుసలో. **సంవుతిన్ద్రియో**తి మనచ్ఛట్ఠానం ఇన్ద్రియానం సంవరణేన పిహితిన్ద్రియో. **కల్యాణమిత్తో**తి కల్యాణేహి మిత్తేహి సమన్నాగతో. **మేధావీ**తి ధమ్మోజపఞ్ఞాయ సమఙ్గీభూతో. **దుక్ఖస్సన్తకరో సియా**తి సో తాదిసో సకలస్సాపి వట్టదుక్ఖస్స అన్తకరో భవేయ్య.

కాలపబ్బఙ్గసఙ్కాసోతిఆది వివేకాభిరతికిత్తనం. **నాభినన్దామీ**తిఆది పన కతకిచ్చభావదస్సనం. తం సబ్బం హేట్ఠా (థేరగా॰ అట్ఠ॰ ౨.౬౦౭) వుత్తత్థమేవ. ఓసానే పన **కిం మే సద్ధివిహారినా**తి అత్తనో సద్ధివిహారికం సన్ధాయ వుత్తం. తస్మా ఏదిసేన దుబ్బచేన అనాదరేన సద్ధివిహారినా కిం మే పయోజనం ఏకవిహారోయేవ మయ్హం రుచ్చతీతి అత్థో.

ఏవం పన వత్వా ఛద్దన్తదహమేవ గతో. తత్థ ద్వాదస వస్సాని వసిత్వా ఉపకట్ఠే పరినిబ్బానే సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా పరినిబ్బానం అనుజానాపేత్వా తత్థేవ గన్త్వా పరినిబ్బాయి.

అఞ్ఞాసికోణ్డఞ్ఞత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. ఉదాయిత్థేరగాథావణ్ణనా

మనుస్సభూతన్తిఆదికా ఆయస్మతో ఉదాయిత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం పుఞ్ఞం ఉపచినిత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కపిలవత్థుస్మిం బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా **ఉదాయీ**తి లద్ధనామో వయప్పత్తో సత్థు ఞాతిసమాగమే బుద్ధానుభావం దిస్వా, పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి. తయో హి ఇమే ఉదాయిత్థేరా అమచ్చపుత్తో పుబ్బే ఆగతో కాళుదాయీ, కోవరియపుత్తో లాలుదాయీ, అయం బ్రాహ్మణపుత్తో మహాఉదాయీతి. స్వాయం ఏకదివసం సత్థారా సేతవారణం సబ్బాలఙ్కారపటిమణ్డితం మహాజనేన పసంసియమానం అట్ఠుప్పత్తిం కత్వా నాగోపమసుత్తన్తే (అ. ని. ౬.౪౩) దేసితే దేసనాపరియోసానే అత్తనో ఞాణబలానురూపం సత్థు గుణే అనుస్సరిత్వా, బుద్ధారమ్మణాయ పీతియా సముస్సాహితమానసో ‘‘అయం మహాజనో ఇమం తిరచ్ఛానగతం నాగం పసంసతి, న బుద్ధమహానాగం. హన్దాహం బుద్ధమహాగన్ధహత్థినో గుణే పాకటే కరిస్సామీ’’తి సత్థారం థోమేన్తో –

౬౮౯. ‘‘మనుస్సభూతం సమ్బుద్ధం, అత్తదన్తం సమాహితం;
ఇరియమానం బ్రహ్మపథే, చిత్తస్సూపసమే రతం.

౬౯౦. ‘‘యం మనుస్సా నమస్సన్తి, సబ్బధమ్మాన పారగుం;
దేవాపి తం నమస్సన్తి, ఇతి మే అరహతో సుతం.

౬౯౧. ‘‘సబ్బసంయోజనాతీతం , వనా నిబ్బనమాగతం;
కామేహి నేక్ఖమ్మరతం, ముత్తం సేలావ కఞ్చనం.

౬౯౨. ‘‘స వే అచ్చరుచి నాగో, హిమవావఞ్ఞే సిలుచ్చయే;
సబ్బేసం నాగనామానం, సచ్చనామో అనుత్తరో.

౬౯౩. ‘‘నాగం వో కిత్తయిస్సామి, న హి ఆగుం కరోతి సో;
సోరచ్చం అవిహింసా చ, పాదా నాగస్స తే దువే.

౬౯౪. ‘‘సతి చ సమ్పజఞ్ఞఞ్చ, చరణా నాగస్స తేపరే;
సద్ధాహత్థో మహానాగో, ఉపేక్ఖాసేతదన్తవా.

౬౯౫. ‘‘సతి గీవా సిరో పఞ్ఞా, వీమంసా ధమ్మచిన్తనా;
ధమ్మకుచ్ఛిసమావాసో, వివేకో తస్స వాలధి.

౬౯౬. ‘‘సో ఝాయీ అస్సాసరతో, అజ్ఝత్తం సుసమాహితో;

గచ్ఛం సమాహితో నాగో, ఠితో నాగో సమాహితో.

౬౯౭."సయం సమాహితో నాగో, నిసిన్నోపి సమాహితో;
సబ్బత్థ సంవుతో నాగో, ఏసా నాగస్స సమ్పదా.

౬౯౮."భుఞ్జతి అనవజ్జాని, సావజ్జాని న భుఞ్జతి;
ఘాసమచ్ఛాదనం లద్ధా, సన్నిధిం పరివజ్జయం.

౬౯౯."సంయోజనం అణుం థూలం, సబ్బం ఛేత్వాన బన్ధనం;
యేన యేనేవ గచ్ఛతి, అనపేక్ఖోవ గచ్ఛతి.

౭౦౦."యథాపి ఉదకే జాతం, పుణ్డరీకం పవడ్ఢతి;
నోపలిప్పతి తోయేన, సుచిగన్ధం మనోరమం.

౭౦౧."తథేవ చ లోకే జాతో, బుద్ధో లోకే విహరతి;
నోపలిప్పతి లోకేన, తోయేన పదుమం యథా.

౭౦౨."మహాగిని పజ్జలితో, అనాహారోపసమ్మతి;
అఙ్గారేసు చ సన్తేసు, నిబ్బుతోతి పవుచ్చతి.

౭౦౩. "అత్థస్సాయం విఞ్ఞాపనీ, ఉపమా విఞ్ఞూహి దేసితా;
విఞ్ఞిస్సన్తి మహానాగా, నాగం నాగేన దేసితం.

౭౦౪."వీతరాగో వీతదోసో, వీతమోహో అనాసవో;
సరీరం విజహం నాగో, పరినిబ్బిస్సత్యనాసవో"తి. – ఇమా గాథా అభాసి;

తత్థ **మనుస్సభూత**న్తి మనుస్సేసు భూతం, నిబ్బత్తం; మనుస్సత్తభావం వా పత్తం. సత్థా హి ఆసవక్ఖయఞాణాధిగమేన సబ్బగతివిముత్తోపి చరిమత్తభావే గహితపటిసన్ధివసేన "మనుస్సో"త్వేవ వోహరీయతీతి. గుణవసేన పన దేవానం అతిదేవో, బ్రహ్మానం అతిబ్రహ్మా. **సమ్బుద్ధ**న్తి సయమేవ బుజ్ఝితబ్బబుద్ధవన్తం. **అత్తదన్త**న్తి అత్తనాయేవ దన్తం. భగవా హి అత్తనాయేవ ఉప్పాదితేన అరియమగ్గేన చక్ఖుతోపి…పే.… మనతోపి ఉత్తమేన దమథేన దన్తో. **సమాహిత**న్తి అట్ఠవిధేన సమాధినా మగ్గఫలసమాధినా చ సమాహితం. **ఇరియమానం బ్రహ్మపథే**తి చతుబ్బిధేపి బ్రహ్మవిహారపథే, బ్రహ్మే వా సేట్ఠే ఫలసమాపత్తిపథే సమాపజ్జనవసేన పవత్తమానం. కిఞ్చాపి భగవా న సబ్బకాలం యథావుత్తే బ్రహ్మపథే ఇరియతి, తత్థ ఇరియసామత్థియం పన తన్నిన్నతఞ్చ ఉపాదాయ "ఇరియమాన"న్తి వుత్తం. **చిత్తస్సూపసమే రత**న్తి చిత్తస్స ఉపసమహేతుభూతే సబ్బసఙ్ఖారసమథే, నిబ్బానే, అభిరతం. **యం మనుస్సా నమస్సన్తి, సబ్బధమ్మాన పారగు**న్తి యం సమ్మాసమ్బుద్ధం సబ్బేసం ఖన్ధాయతనాదిధమ్మానం అభిఞ్ఞాపారగూ, పరిఞ్ఞాపారగూ, పహానపారగూ, భావనాపారగూ, సచ్ఛికిరియపారగూ, సమాపత్తిపారగూతి ఛధా పారగుం పరముక్కంసగతసమ్పత్తిం ఖత్తియపణ్డితాదయో మనుస్సా

నమస్సన్తి. ధమ్మానుధమ్మపటిపత్తియా పూజేన్తా కాయేన వాచాయ మనసా చ తన్నిన్నా తప్పోణా తప్పబ్భారా హోన్తి. **దేవాపి తం నమస్సన్తీ**తి న కేవలం మనుస్సా ఏవ, అథ ఖో అపరిమాణాసు లోకధాతూసు దేవాపి తం నమస్సన్తి. **ఇతి మే అరహతో సుత**న్తి ఏవం మయా ఆరకత్తాదీహి కారణేహి అరహతో, భగవతో, ధమ్మసేనాపతిఆదీనఞ్చ "సత్థా దేవమనుస్సాన"న్తిఆదికం వదన్తానం సన్తికే ఏవం సుతన్తి దస్సేతి.

సబ్బసంయోజనాతీతన్తి సబ్బాని దసపి సంయోజనాని యథారహం చతూహి మగ్గేహి సహ వాసనాయ అతిక్కన్తం. **వనా నిబ్బనమాగత**న్తి కిలేసవనతో తబ్బిరహితం నిబ్బనం ఉపగతం. **కామేహి నేక్ఖమ్మరత**న్తి సబ్బసో కామేహి నిక్ఖమిత్వా పబ్బజ్జాఝానవిపస్సనాదిభేదే నేక్ఖమ్మే అభిరతం. **ముత్తం సేలావ కఞ్చన**న్తి అసారతో నిస్సటసారసభావత్తా సేలతో నిస్సటకఞ్చనసదిసం దేవాపి తం నమస్సన్తీతి యోజనా.

స వే అచ్చరుచి నాగోతి సో ఏకంసతో ఆగుం న కరోతి, పునబ్బవం న గచ్ఛతి; నాగో వియ బలవాతి. "నాగో"తి లద్ధనామో సమ్మాసమ్బుద్ధో, **అచ్చరుచీ**తి అత్తనో కాయరుచియా ఞాణరుచియా చ సదేవకం లోకం అతిక్కమిత్వా రుచి, సోభి. యథా కిం? **హిమవావఞ్ఞే సిలుచ్చయే,** యథా హి హిమవా పబ్బతరాజా అత్తనో థిరగరుమహాసారభావాదీహి గుణేహి అఞ్ఞే పబ్బతే అతిరోచతి, ఏవం అతిరోచతీతి అత్థో. **సబ్బేసం నాగనామాన**న్తి అహినాగహత్థినాగపురిసనాగానం , సేఖాసేఖపచ్చేకబుద్ధనాగానం వా. **సచ్చనామో**తి సచ్చేనేవ నాగనామో. తం పన సచ్చనామతం "న హి ఆగుం కరోతీ"తిఆదినా సయమేవ వక్ఖతి.

ఇదాని బుద్ధనాగం అవయవతో చ దస్సేన్తో నామతో తావ దస్సేతుం ''**న హి ఆగుం కరోతి సో**''తి ఆహ. యస్మా ఆగుం, పాపం, సబ్బేన సబ్బం న కరోతి, తస్మా నాగోతి అత్థో. **సోరచ్చ**న్తి సీలం. **అవిహింసా**తి కరుణా. తదుభయం సబ్బస్సపి గుణరాసిస్స పుబ్బఙ్గమన్తి, కత్వా బుద్ధనాగస్స పురిమపాదభావో తస్స యుత్తోతి ఆహ ''**పాదా నాగస్స తే దువే**''తి.

అపరపాదభావేన వదన్తో ''**సతి చ సమ్పజఞ్ఞఞ్చ, చరణా నాగస్స తేపరే**''తి ఆహ. "త్యాపరే"తి వా పాఠో. తే అపరేత్వేవ పదవిభాగో. అనవజ్జధమ్మానం ఆదానే సద్ధా హత్థో ఏతస్సాతి, **సద్ధాహత్థో**. సుపరిసుద్ధవేదనా ఞాణప్పభేదా ఉపేక్ఖా సేతదన్తా తే ఏతస్స అత్థీతి, **ఉపేక్ఖాసేతదన్తవా**.

ఉత్తమఙ్గం పఞ్ఞా, తస్సా అధిట్ఠానం సతీతి ఆహ ''**సతి గీవా సిరో పఞ్ఞా**''తి. **వీమంసా ధమ్మచిన్తనా**తి యథా ఖాదితబ్బాఖాదితబ్బస్స సోణ్డాయ పరామసనం ఘాయనఞ్చ హత్థినాగస్స వీమంసా నామ హోతి, ఏవం బుద్ధనాగస్స కుసలాదిధమ్మచిన్తనా వీమంసా. సమా వసన్తి ఏత్థాతి, సమావాసో, భాజనం కుచ్ఛి ఏవ సమావాసో, అభిఞ్ఞాసమథానం ఆధానభావతో సమథవిపస్సనాసఙ్ఖాతో ధమ్మో కుచ్ఛిసమావాసో ఏతస్సాతి **ధమ్మకుచ్ఛిసమావాసో. వివేకో**తి ఉపధివివేకో. **తస్సా**తి బుద్ధనాగస్స. **వాలధి,** పరియోసానఙ్గభావతో.

ఝాయీతి ఆరమ్మణూపనిజ్ఝానేన చ ఝాయనసీలో. **అస్సాసరతో**తి పరమస్సాసభూతే నిబ్బానే రతో. **అజ్ఝత్తం సుసమాహితో**తి విసయజ్ఝత్తే ఫలసమాపత్తియం సుట్ఠు సమాహితో తదిదం సమాధానం సుట్ఠు సబ్బకాలికన్తి దస్సేతుం ''**గచ్ఛం సమాహితో నాగో**''తిఆది వుత్తం. భగవా హి సవాసనస్స ఉద్ధచ్చస్స పహీనత్తా విక్ఖేపాభావతో నిచ్చం సమాహితోవ. తస్మా యం యం ఇరియాపథం కప్పేతి, తం తం సమాహితోవ కప్పేసీతి.

సబ్బత్థాతి, సబ్బస్మిం గోచరే, సబ్బస్మిఞ్చ ద్వారే సబ్బసో పిహితవుత్తి. తేనాహ – “సబ్బం కాయకమ్మం ఞాణపుబ్బఙ్గమం ఞాణానుపరివత్త”న్తిఆది (నేత్తి॰ ౧౫). **ఏసా నాగస్స సమ్పదా**తి ఏసా “న హి ఆగుం కరోతి సో”తిఆదినా “సమ్బుద్ధ”న్తిఆదినా ఏవ వా యథావుత్తా వక్ఖమానా చ బుద్ధగన్ధహత్థినో సమ్పత్తి గుణపరిపుణ్ణా.

భుఞ్జతి అనవజ్జానీతి సమ్మాజీవస్స ఉక్కంసపారమిప్పత్తియా భుఞ్జతి అగరహితబ్బాని, మిచ్ఛాజీవస్స సబ్బసో సవాసనానఞ్చ పహీనత్తా సావజ్జాని గరహితబ్బాని న భుఞ్జతి అనవజ్జాని భుఞ్జన్తో చ సన్నిధిం పరివజ్జయం భుఞ్జతీతి యోజనా.

సంయోజనన్తి వట్టదుక్ఖేన సద్ధిం సన్తానం సంయోజనతో వట్టే ఓసీదాపనసమత్థం దసవిధమ్పి సంయోజనం. **అణుం థూలన్తి** ఖుద్దకఞ్చేవ మహన్తఞ్చ. **సబ్బం ఛేత్వాన బన్ధనన్తి** మగ్గఞాణేన అనవసేసం కిలేసబన్ధనం ఛిన్దిత్వా. **యేన యేనా**తి యేన యేన దిసాభాగేన.

యథా హి ఉదకే జాతం పుణ్డరీకం ఉదకే పవడ్ఢతి నోపలిప్పతి తోయేన, అనుపలేపసభావత్తా, తథేవ లోకే జాతో బుద్ధో లోకే విహరతి, నోపలిప్పతి లోకేన తణ్హాదిట్ఠిమానలేపాభావతోతి యోజనా.

గినీతి అగ్గి. **అనాహారో**తి అనిన్ధనో.

అత్థస్సాయం విఞ్ఞాపనీతి సత్థు గుణసఙ్ఖాతస్స ఉపమేయ్యత్థస్స విఞ్ఞాపనీ, పకాసనీ అయం నాగూపమా. **విఞ్ఞూహీ**తి సత్థు పటివిద్ధచతుసచ్చధమ్మం పరిజానన్తేహి అత్తానం సన్ధాయ వదతి. **విఞ్ఞస్సన్తీ**తిఆది కారణవచనం, యస్మా నాగేన మయా దేసితం నాగం తథాగతగన్ధహత్థిం మహానాగా ఖీణాసవా అత్తనో విసయే ఠత్వా విజానిస్సన్తి, తస్మా అఞ్ఞేసం పుథుజ్జనానం ఞాపనత్థం అయం ఉపమా అమ్హేహి భాసితాతి అధిప్పాయో.

సరీరం విజహం నాగో, పరినిబ్బిస్సత్యనాసవోతి బోధిమూలే సఉపాదిసేసపరినిబ్బానేన అనాసవో సమ్మాసమ్బుద్ధనాగో, ఇదాని సరీరం అత్తభావం విజహన్తో ఖన్ధపరినిబ్బానేన పరినిబ్బాయిస్సతీతి.

ఏవం చుద్దసహి ఉపమాహి మణ్డేత్వా, సోళసహి గాథాహి, చతుసట్ఠియా పాదేహి సత్థు గుణే వణ్ణేన్తో అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా దేసనం నిట్ఠాపేసి.

ఉదాయిత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

సోళసకనిపాతవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౬. వీసతినిపాతో

౧. అధిముత్తత్థేరగాథావణ్ణనా

వీసతినిపాతే **యఞ్ఞత్థం వా**తిఆదికా ఆయస్మతో అపరస్స అధిముత్తత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని ఉపచినన్తో అత్థదస్సిస్స భగవతో కాలే విభవసమ్పన్నే కులే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో సత్థరి పరినిబ్బుతే భిక్ఖుసఙ్ఘం ఉపట్ఠహన్తో మహాదానాని పవత్తేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే ఆయస్మతో సంకిచ్చత్థేరస్స భగినియా కుచ్ఛిమ్హి నిబ్బత్తి, **అధిముత్తో**తిస్స నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో మాతులత్థేరస్స సన్తికే పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో సామణేరభూమియంయేవ ఠితో అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౪.౮౪-౮౮) –

"నిబ్బుతే లోకనాథమ్హి, అత్థదస్సీనరుత్తమే;
ఉపట్ఠహిం భిక్ఖుసఙ్ఘం, విప్పసన్నేన చేతసా.

"నిమన్తేత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘం, ఉజుభూతం సమాహితం;
ఉచ్ఛునా మణ్డపం కత్వా, భోజేసిం సఙ్ఘముత్తమం.

"యం యం యోనుపపజ్జామి, దేవత్తం అథమానుసం;
సబ్బే సత్తే అభిభోమి, పుఞ్ఞకమ్మస్సిదం ఫలం.

"అట్ఠారసే కప్పసతే, యం దానమదదిం తదా;
దుగ్గతిం నాభిజానామి, ఉచ్ఛుదానస్సిదం ఫలం.

"పటిసమ్భిదా చతస్సో…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా సమాపత్తిసుఖేన వీతినామేన్తో ఉపసమ్పజ్జితుకామో "మాతరం ఆపుచ్ఛిస్సామీ"తి మాతు సన్తికం గచ్ఛన్తో అన్తరామగ్గే దేవతాయ బలికమ్మకరణత్థం మంసపరియేసనం చరన్తేహి పఞ్చసతేహి చోరేహి సమాగచ్ఛి. చోరా చ తం అగ్గహేసుం "దేవతాయ బలి భవిస్సతీ"తి. సో చోరేహి గహితోపి అభీతో అచ్ఛమ్భీ విప్పసన్నముఖోవ అట్ఠాసి. తం దిస్వా చోరగామణిఅచ్ఛరియబ్భుతచిత్తజాతో పసంసన్తో –

౭౦౫. "యఞ్ఞత్థం వా ధనత్థం వా, యే హనామ మయం పురే;
అవసేసం భయం హోతి, వేధన్తి విలపన్తి చ.

౭౦౬. "తస్స తే నత్థి భీతత్తం, భియ్యో వణ్ణో పసీదతి;
కస్మా న పరిదేవేసి, ఏవరూపే మహబ్భయే"తి. – ద్వే గాథా అభాసి;

తత్థ **యఞ్ఞత్థన్తి** యజనత్థం దేవతానం బలికమ్మకరణత్థం వా. వా-సద్దో వికప్పనత్థో. **ధనత్థన్తి** సాపతేయ్యహరణత్థం. **యే హనామ మయం పురేతి** యే సత్తే మయం పుబ్బే హనిమ్హ. అతీతత్థే హి ఇదం వత్తమానవచనం. **అవసేతి** అవసే అసేరికే కత్వా. **తన్తి** తేసం. "అవసేసన్తి"పి పఠన్తి. అమ్హేహి గహితేసు తం ఏకం ఠపేత్వా అవసేసానం; అయమేవ వా పాఠో. **భయం హోతీతి** మరణభయం హోతి. యేన తే **వేధన్తి విలపన్తి,**చిత్తుత్రాసేన వేధన్తి , "సామి, తుమ్హాకం ఇదఞ్చిదఞ్చ దస్సామ, దాసా భవిస్సామా"తిఆదికం వదన్తా విలపన్తి.

తస్స తేతి యో త్వం అమ్హేహి దేవతాయ బలికమ్మత్థం జీవితా వోరోపేతుకామేహి ఉక్ఖిత్తాసికేహి సన్తజ్జితో, తస్స తే. **భీతత్తన్తి** భీతభావో, భయన్తి అత్థో. **భియ్యో వణ్ణో పసీదతీతి** పకతివణ్ణతో ఉపరిపి తే ముఖవణ్ణో విప్పసీదతి. థేరస్స కిర తదా "సచే ఇమే మారేస్సన్తి, ఇదానేవాహం అనుపాదాయ పరినిబ్బాయిస్సామి, దుక్ఖభారో విగచ్ఛిస్సతీ"తి ఉళారం పీతిసోమనస్సం ఉప్పజ్జి. **ఏవరూపే మహబ్భయేతి** ఏదిసే మహతి మరణభయే ఉపట్ఠితే. హేతుఅత్థే వా ఏతం భుమ్మవచనం.

ఇదాని థేరో చోరగామణిస్స పటివచనదానముఖేన ధమ్మం దేసేన్తో –

౭౦౭. "నత్థి చేతసికం దుక్ఖం, అనపేక్ఖస్స గామణి;
అతిక్కన్తా భయా సబ్బే, ఖీణసంయోజనస్స వే.

౭౦౮."ఖీణాయ భవనేత్తియా, దిట్ఠే ధమ్మే యథాతథే;
న భయం మరణే హోతి, భారనిక్ఖేపనే యథా.

౭౦౯."సుచిణ్ణం బ్రహ్మచరియం మే, మగ్గో చాపి సుభావితో;
మరణే మే భయం నత్థి, రోగానమివ సఙ్ఖయే.

౭౧౦."సుచిణ్ణం బ్రహ్మచరియం మే, మగ్గో చాపి సుభావితో;
నిరస్సాదా భవా దిట్ఠా, విసం పిత్వావ ఛడ్డితం.

౭౧౧."పారగూ అనుపాదానో, కతకిచ్చో అనాసవో;
తుట్ఠో ఆయుక్ఖయా హోతి, ముత్తో ఆఘాతనా యథా.

౭౧౨."ఉత్తమం ధమ్మతం పత్తో, సబ్బలోకే అనత్థికో;
ఆదిత్తావ ఘరా ముత్తో, మరణస్మిం న సోచతి.

౭౧౩. "యదత్థి సఙ్గతం కిఞ్చి, భవో వా యత్థ లబ్భతి;
సబ్బం అనిస్సరం ఏతం, ఇతి వుత్తం మహేసినా.

౭౧౪."యో తం తథా పజానాతి, యథా బుద్ధేన దేసితం;

న గణ్హాతి భవం కిఞ్చి, సుతత్తంవ అయోగుళం.

౨౦౫."న మే హోతి 'అహోసి'న్తి, 'భవిస్స'న్తి న హోతి మే;
సఙ్ఖారా విగమిస్సన్తి, తత్థ కా పరిదేవనా.

౨౦౬."సుద్ధం ధమ్మసముప్పాదం, సుద్ధం సఙ్ఖారసన్తతిం;
పస్సన్తస్స యథాభూతం, న భయం హోతి గామణి.

౨౦౭. "తిణకట్ఠసమం లోకం, యదా పఞ్ఞాయ పస్సతి;
మమత్తం సో అసంవిన్దం, 'నత్థి మే'తి న సోచతి.

౨౦౮."ఉక్కణ్ఠామి సరీరేన, భవేనమ్హి అనత్థికో;
సోయం భిజ్జిస్సతి కాయో, అఞ్ఞో చ న భవిస్సతి.

౨౦౯."యం వో కిచ్చం సరీరేన, తం కరోథ యదిచ్ఛథ;
న మే తప్పచ్చయా తత్థ, దోసో పేమఞ్చ హేహితీ"తి. –

ఇమా గాథా అభాసి.

౨౧౦."తస్స తం వచనం సుత్వా, అబ్భుతం లోమహంసనం;
సత్థాని నిక్ఖిపిత్వాన, మాణవా ఏతదబ్రవు"న్తి. –

అయం సఙ్గీతికారేహి వుత్తగాథా. ఇతో అపరా తిస్సో చోరానం, థేరస్స చ వచనపటివచనగాథా –

౨౧౧."కిం భదన్తే కరిత్వాన, కో వా ఆచరియో తవ;
కస్స సాసనమాగమ్మ, లబ్భతే తం అసోకతా.

౨౧౨."సబ్బఞ్ఞూ సబ్బదస్సావీ, జినో ఆచరియో మమ;
మహాకారుణికో సత్థా, సబ్బలోకతికిచ్ఛకో.

౨౧౩. "తేనాయం దేసితో ధమ్మో, ఖయగామీ అనుత్తరో;
తస్స సాసనమాగమ్మ, లబ్భతే తం అసోకతా.

౨౧౪."సుత్వాన చోరా ఇసినో సుభాసితం, నిక్ఖిప్ప సత్థాని చ ఆవుధాని చ;
తమ్హా చ కమ్మా విరమింసు ఏకే, ఏకే చ పబ్బజ్జమరోచయింసు.

౨౧౫."తే పబ్బజిత్వా సుగతస్స సాసనే, భావేత్వ బోజ్ఝఙ్గబలాని పణ్డితా;

ఉదగ్గచిత్తా సుమనా కతిన్ద్రియా, ఫుసింసు నిబ్బానపదం అసఙ్ఖత”న్తి. –

ఇమాపి సఙ్గీతికారేహి వుత్తగాథా.

తత్థ **నత్థి చేతసికం దుక్ఖం, అనపేక్ఖస్స, గామణీ**తి గామణి, అపేక్ఖాయ, తణ్హాయ, అభావేన అనపేక్ఖస్స మాదిసస్స, లోహితసభావో పుప్ఫో వియ, చేతసికం దుక్ఖం దోమనస్సం నత్థి, దోమనస్సాభావాపదేసేన భయాభావం వదతి. తేనాహ ‘‘**అతిక్కన్తా భయా సబ్బే**’’తి. **అతిక్కన్తా భయా సబ్బే**తి ఖీణసంయోజనస్స అరహతో పఞ్చవీసతి మహాభయా, అఞ్ఞే చ సబ్బేపి భయా ఏకంసేన అతిక్కన్తా అతీతా, అపగతాతి అత్థో.

దిట్ఠే ధమ్మే యథాతథేతి చతుసచ్చధమ్మే పరిఞ్ఞాపహానసచ్ఛికిరియభావనావసేన మగ్గపఞ్ఞాయ యథాభూతం దిట్ఠే. **మరణే**తి మరణహేతు. **భారనిక్ఖేపనే యథా**తి యథా కోచి పురిసో సీసే ఠితేన మహతా గరుభారేన సంసీదన్తో తస్స నిక్ఖేపనే, అపనయనే న భాయతి, ఏవం సమ్పదమిదన్తి అత్థో. వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

“భారా హవే పఞ్చక్ఖన్ధా, భారహారో చ పుగ్గలో;

భారాదానం దుఖం లోకే, భారనిక్ఖేపనం సుఖ”న్తి. (సం॰ ని॰ ౩.౨౨);

సుచిణ్ణన్తి సుట్ఠు చరితం. **బ్రహ్మచరియ**న్తి, సిక్ఖత్తయసఙ్గహం సాసనబ్రహ్మచరియం. తతో ఏవ **మగ్గో చాపి సుభావితో** అట్ఠఙ్గికో అరియమగ్గోపి సమ్మదేవ భావితో. **రోగానమివ సఙ్ఖయే**తి యథా బహూహి రోగేహి అభిభూతస్స ఆతురస్స రోగానం సఙ్ఖయే పీతిసోమనస్సమేవ హోతి, ఏవం ఖన్ధరోగసఙ్ఖయే మరణే మాదిసస్స భయం నత్థి.

నిరస్సాదా భవా దిట్ఠాతి తీహి దుక్ఖతాహి అభిభూతా, ఏకాదసహి అగ్గీహి ఆదిత్తా, తయో భవా నిరస్సాదా, అస్సాదరహితా, మయా దిట్ఠా. **విసం పిత్వావ ఛడ్డిత**న్తి పమాదవసేన విసం పివిత్వా తాదిసేన పయోగేన ఛడ్డితం వియ మరణే మే భయం నత్థీతి అత్థో.

ముత్తో ఆఘాతనా యథాతి యథా చోరేహి మారణత్థం ఆఘాతనం నీతో కేనచి ఉపాయేన తతో ముత్తో హట్ఠతుట్ఠో హోతి, ఏవం సంసారపారం, నిబ్బానం, గతత్తా **పారగూ,** చతూహిపి ఉపాదానేహి **అనుపాదానో,** పరిఞ్ఞాదీనం సోళసన్నం కిచ్చానం కతత్తా **కతకిచ్చో** కామాసవాదీహి **అనాసవో, ఆయుక్ఖయా** ఆయుక్ఖయహేతు **తుట్ఠో** సోమనస్సికో హోతి.

ఉత్తమన్తి సేట్ఠం. **ధమ్మత**న్తి, ధమ్మసభావం. అరహత్తే సిద్ధే సిజ్ఝనహేతు ఇట్ఠాదీసు తాదిభావం. **సబ్బలోకే**తి సబ్బలోకస్మిమ్పి, దీఘాయుకసుఖబహులతాదివసేన సంయుత్తేపి లోకే. **అనత్థికో**తి, అనపేక్ఖో. **ఆదిత్తావ ఘరా ముత్తో**తి యథా కోచి పురిసో సమన్తతో ఆదిత్తతో పజ్జలితతో గేహతో నిస్సటో, తతో నిస్సరణనిమిత్తం న సోచతి, ఏవం ఖీణాసవో మరణనిమిత్తం న సోచతి.

యదత్థి సఙ్గతం కిఞ్చీతి యంకిఞ్చి ఇమస్మిం లోకే అత్థి, విజ్జతి, ఉపలబ్భతి సఙ్గతం, సత్తేహి సఙ్ఖారేహి వా సమాగమో, సమోధానం. “సఙ్ఖత”న్తిపి పాఠో, తస్స యంకిఞ్చి పచ్చయేహి సమచ్చ సమ్భుయ్య కతం, పటిచ్చసముప్పన్నన్తి అత్థో. **భవో వా యత్థ లబ్భతీ**తి యస్మిం సత్తనికాయే యో ఉపపత్తిభవో లబ్భతి. **సబ్బం అనిస్సరం ఏత**న్తి సబ్బమేతం ఇస్సరరహితం, న

ఏత్థ కేనచి "ఏవం హోతూ"తి ఇస్సరియం వత్తేతుం సక్కా. **ఇతి వుత్తం మహేసినాతి** "సబ్బే ధమ్మా అనత్తా"తి ఏవం వుత్తం మహేసినా సమ్మాసమ్బుద్ధేన. తస్మా "అనిస్సరం ఏత"న్తి పజానన్తో మరణస్మిం న సోచతీతి యోజనా.

న గణ్హాతి భవం కిఞ్చీతి యో అరియసావకో "సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా"తిఆదినా (ధ. ప. ౨౭౭) యథా బుద్ధేన భగవతా దేసితం, తథా తం భవత్తయం విపస్సనాపఞ్ఞాసహితాయ మగ్గపఞ్ఞాయ పజానాతి. సో యథా కోచి పురిసో సుఖకామో దివసం సన్తత్తం అయోగుళం హత్థేన న గణ్హాతి, ఏవం కిఞ్చి ఖుద్దకం వా మహన్తం వా భవం న గణ్హాతి, న తత్థ తణ్హం కరోతీతి అత్థో.

న మే హోతి "అహోసి"న్తి "అతీతమద్ధానం అహం ఈదిసో అహోసి"న్తి అత్తదిట్ఠివసేన న మే చిత్తప్పవత్తి అత్థి దిట్ఠియా సమ్మదేవ ఉగ్ఘాటితత్తా, ధమ్మసభావస్స చ సుదిట్ఠత్తా. **"భవిస్స"న్తి న హోతి మే**తి తతో ఏవ "అనాగతమద్ధానం అహం ఏదిసో కథం ను ఖో భవిస్సం భవేయ్య"న్తి ఏవమ్పి మే న హోతి. **సఙ్ఖారా విగమిస్సన్తీ**తి ఏవం పన హోతి "యథాపచ్చయం పవత్తమానా సఙ్ఖారావ, న ఏత్థ కోచి అత్తా వా అత్తనియం వా, తే చ ఖో విగమిస్సన్తి , వినస్సిస్సన్తి, ఖణే ఖణే భిజ్జిస్సన్తీ"తి. **తత్థ కా పరిదేవనాతి** ఏవం పస్సన్తస్స మాదిసస్స తత్థ సఙ్ఖారగతే కా నామ పరిదేవనా.

సుద్ధన్తి కేవలం, అత్తసారేన అసమ్మిస్సం. **ధమ్మసముప్పాద**న్తి పచ్చయపచ్చయుప్పన్నధమ్మసముప్పత్తిం అవిజ్జాదిపచ్చయేహి సఙ్ఖారాదిధమ్మమత్తప్పవత్తిం. **సఙ్ఖారసన్తతి**న్తి కిలేసకమ్మవిపాకప్పభేదసఙ్ఖారపబన్ధం. **పస్సన్తస్స యథాభూత**న్తి సహ విపస్సనాయ మగ్గపఞ్ఞాయ యాథావతో జానన్తస్స.

తిణకట్ఠసమం లోకన్తి యథా అరఞ్ఞే అపరిగ్గహే తిణకట్ఠే కేనచి గయ్హమానే అపరస్స "మయ్హం సన్తకం అయం గణ్హాతీ"తి న హోతి, ఏవం సో అసామికతాయ తిణకట్ఠసమం సఙ్ఖారలోకం యదా పఞ్ఞాయ పస్సతి, సో తత్థ మమత్తం **అసంవిన్దం** అసంవిన్దన్తో అలభన్తో అకరోన్తో. **నత్థి మే**తి "అహు వత సోహం, తం మే నత్థీ"తి న సోచతి.

ఉక్కణ్ఠామి సరీరేనాతి అసారకేన అభినుదేన దుక్ఖేన అకతఞ్ఞునా అసుచిదుగ్గన్ధజేగుచ్ఛపటిక్కూలసభావేన ఇమినా కాయేన ఉక్కణ్ఠామి ఇమం కాయం నిబ్బిన్దన్తో ఏవం తిట్ఠామి. **భవేనమ్హి అనత్థికో**తి సబ్బేనపి భవేన అనత్థికో అమ్హి, న కిఞ్చి భవం పత్థేమి. **సోయం భిజ్జిస్సతి కాయోతి** అయం మమ కాయో ఇదాని తుమ్హాకం పయోగేన అఞ్ఞథా వా అఞ్ఞత్థ భిజ్జిస్సతి. **అఞ్ఞో చ న భవిస్సతీతి** అఞ్ఞో కాయో మయ్హం ఆయతిం న భవిస్సతి, పునబ్భవాభావతో.

యం వో కిచ్చం సరీరేనాతి యం తుమ్హాకం ఇమినా సరీరేన పయోజనం, **తం కరోథ యదిచ్ఛథ,** ఇచ్ఛథ చే. **న మే తప్పచ్చయాతి**, తం నిమిత్తం ఇమస్స సరీరస్స తుమ్హేహి యథిచ్ఛితకిచ్చస్స కరణహేతు. **తత్థాతి** తేసు కరోన్తేసు చ అకరోన్తేసు చ. **దోసో పేమఞ్చ హేహితీ**తి యథాక్కమం పటిఘో అనునయో న భవిస్సతి, అత్తనో భవే అపేక్ఖాయ సబ్బసో పహీనత్తాతి అధిప్పాయో. అఞ్ఞపచ్చయా అఞ్ఞత్థ చ పటిఘానునయేసు అసన్తేసుపి తప్పచ్చయా, "తత్థా"తి వచనం యథాధిగతవసేన వుత్తం.

తస్సాతి అధిముత్తత్థేరస్స. **తం వచన**న్తి "నత్థి చేతసికం దుక్ఖ"న్తిఆదికం మరణే భయాభావాదిదీపకం, తతో ఏవ అబ్భుతం లోమహంసనం వచనం సుత్వా. **మాణవాతి** చోరా. చోరా హి "మాణవా"తి వుచ్చన్తి "మాణవేహి సహ గచ్ఛన్తి కతకమ్మేహి అకతకమ్మేహిపీ"తిఆదీసు (మ. ని. ౨.౧౪౯) వియ.

కిం భదన్తే కరిత్వానాతి, భన్తే, కిం నామ తపోకమ్మం కత్వా. కో వా తవ ఆచరియో కస్స **సాసనం,** ఓవాదం నిస్సాయ అయం **అసోకతా** మరణకాలే సోకాభావో లబ్భతీతి **ఏతం** అత్థం **అబ్రవుం,** పుచ్ఛావసేన కథేసుం, భాసింసు.

తం సుత్వా థేరో తేసం పటివచనం దేన్తో "**సబ్బఞ్ఞూ**"తిఆదిమాహ. తత్థ **సబ్బఞ్ఞూ**తి పరోపదేసేన వినా సబ్బపకారేన సబ్బధమ్మావబోధనసమత్థస్స ఆకఙ్ఖాపటిబద్ధవుత్తినో అనావరణఞాణస్స అధిగమేన అతీతాదిభేదం సబ్బం జానాతీతి, సబ్బఞ్ఞూ. తేనేవ సమన్తచక్ఖునా సబ్బస్స దస్సనతో **సబ్బదస్సావీ.** యస్మిం అనావరణఞాణం, తదేవ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం, నత్థేవ అసాధారణఞాణపాళియా విరోధో విసయుప్పత్తిముఖేన అఞ్ఞేహి అసాధారణభావదస్సనత్థం ఏకస్సేవ ఞాణస్స ద్విధా వుత్తత్తా. యం పనేత్థ వత్తబ్బం, తం **ఇతివుత్తకవణ్ణనాయం** (ఇతివు॰ అట్ఠ॰ ౩౮) విత్థారతో వుత్తమేవాతి తత్థ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. పఞ్చన్నమ్పి మారానం విజయతో **జినో,** హీనాదివిభాగభిన్నే సబ్బస్మిం సత్తనికాయే అధిముత్తవుత్తితాయ మహతియా కరుణాయ సమన్నాగతత్తా **మహాకారుణికో,** దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికపరమత్థేహి యథారహం వేనేయ్యానం అనుసాసనతో **సత్థా,** తతో ఏవ సబ్బలోకస్స కిలేసరోగతికిచ్ఛనతో **సబ్బలోకతికిచ్ఛకో,** సమ్మాసమ్బుద్ధో ఆచరియో మమాతి యోజనా. **ఖయగామీ**తి నిబ్బానగామీ.

ఏవం థేరేన సత్థు సాసనస్స చ గుణే పకాసితే పటిలద్ధసద్ధా ఏకచ్చే చోరా పబ్బజింసు, ఏకచ్చే ఉపాసకత్తం పవేదేసుం. తమత్థం దీపేన్తో ధమ్మసఙ్గాహకా "**సుత్వాన చోరా**"తిఆదినా ద్వే గాథా అభాసింసు. తత్థ **ఇసినో**తి అధిసీలసిక్ఖాదీనం ఏసనట్ఠేన ఇసినో, అధిముత్తత్థేరస్స. **నిక్ఖిప్పా**తి పహాయ. **సత్థాని చ ఆవుధాని చా**తి అసిఆదిసత్థాని చేవ ధనుకలాపాదిఆవుధాని చ. **తమ్హా చ కమ్మా**తి తతో చోరకమ్మతో.

తే పబ్బజిత్వా సుగతస్స సాసనేతి తే చోరా సోభనగమనతాదీహి సుగతస్స భగవతో సాసనే పబ్బజ్జం ఉపగన్త్వా. భావనావిసేసాధిగతాయ ఓదగ్యలక్ఖణాయ పీతియా సమన్నాగమేన **ఉదగ్గచిత్తా. సుమనా**తి సోమనస్సప్పత్తా. **కతిన్ద్రియా**తి భావితిన్ద్రియా. **ఫుసింసూ**తి అగ్గమగ్గాధిగమేన అసఙ్ఖతం నిబ్బానం అధిగచ్ఛింసు. అధిముత్తో కిర చోరే నిబ్బిసేవనే కత్వా, తే తత్థేవ ఠపేత్వా, మాతు సన్తికం గన్త్వా, మాతరం ఆపుచ్ఛిత్వా, పచ్చాగన్త్వా తేహి సద్ధిం ఉపజ్ఝాయస్స సన్తికం గన్త్వా, పబ్బాజేత్వా ఉపసమ్పదం అకాసి. అథ తేసం కమ్మట్ఠానం ఆచిక్ఖి , తే నచిరస్సేవ అరహత్తే పతిట్ఠహింసు. తేన వుత్తం "పబ్బజిత్వా…పే॰… అసఙ్ఖత"న్తి.

అధిముత్తత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. పారాపరియత్థేరగాథావణ్ణనా

సమణస్స అహు చిన్తాతిఆదికా ఆయస్మతో పారాపరియత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినిత్వా సుగతీసుయేవ సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం అఞ్ఞతరస్స బ్రాహ్మణమహాసాలస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి. తస్స వయప్పత్తస్స గోత్తవసేన **పారాపరియో**త్వేవ సమఞ్ఞా అహోసి. సో తయో వేదే ఉగ్గహేత్వా బ్రాహ్మణసిప్పేసు నిప్ఫత్తిం గతో. ఏకదివసం సత్థు ధమ్మదేసనాకాలే జేతవనవిహారం గన్త్వా పరిసపరియన్తే నిసీది. సత్థా తస్స అజ్ఝాసయం ఓలోకేత్వా **ఇన్ద్రియభావనాసుత్తం** (మ॰ ని॰ ౩.౪౫౩) దేసేసి. సో తం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజి. తం సుత్తం ఉగ్గహేత్వా తదత్థమనుచిన్తేసి. యథా పన అనుచిన్తేసి,

స్వాయమత్థో గాథాసు ఏవ ఆవి భవిస్సతి. సో తథా అనువిచిన్తేన్తో ఆయతనముఖేన విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ అరహత్తం పత్తో. అపరభాగే అత్తనా చిన్తితాకారం పకాసేన్తో –

౨౨౬.“సమణస్స అహు చిన్తా, పారాపరియస్స భిక్ఖునో;
ఏకకస్స నిసిన్నస్స, పవివిత్తస్స ఝాయినో.

౨౨౭.“కిమానుపుబ్బం పురిసో, కిం వతం కిం సమాచారం;
అత్తనో కిచ్చకారీస్స, న చ కఞ్చి విహేఠయే.

౨౨౮.“ఇన్ద్రియాని మనుస్సానం, హితాయ అహితాయ చ;
అరక్ఖితాని అహితాయ, రక్ఖితాని హితాయ చ.

౨౨౯.“ఇన్ద్రియానేవ సారక్ఖం, ఇన్ద్రియాని చ గోపయం;
అత్తనో కిచ్చకారీస్స, న చ కఞ్చి విహేఠయే.

౨౩౦. “చక్ఖున్ద్రియం చే రూపేసు, గచ్ఛన్తం అనివారయం;
అనాదీనవదస్సావీ, సో దుక్ఖా న హి ముచ్చతి.

౨౩౧. “సోతిన్ద్రియం చే సద్దేసు, గచ్ఛన్తం అనివారయం;
అనాదీనవదస్సావీ, సో దుక్ఖా న హి ముచ్చతి.

౨౩౨.“అనిస్సరణదస్సావీ, గన్ధే చే పటిసేవతి;
న సో ముచ్చతి దుక్ఖమ్హా, గన్ధేసు అధిముచ్ఛితో.

౨౩౩. “అమ్బిలం మధురగ్గఞ్చ, తిత్తకగ్గమనుస్సరం;
రసతణ్హాయ గధితో, హదయం నావబుజ్ఝతి.

౨౩౪. “సుభాన్యప్పటికూలాని , ఫోట్ఠబ్బాని అనుస్సరం;
రత్తో రాగాధికరణం, వివిధం విన్దతే దుఖం.

౨౩౫.“మనం చేతేహి ధమ్మేహి, యో న సక్కోతి రక్ఖితుం;
తతో నం దుక్ఖమన్వేతి, సబ్బేహేతేహి పఞ్చహి.

౨౩౬. “పుబ్బలోహితసమ్పుణ్ణం, బహుస్స కుణపస్స చ;
నరవీరకతం వగ్గుం, సముగ్గమివ చిత్తితం.

౨౩౭. “కటుకం మధురస్సాదం, పియనిబన్ధనం దుఖం;

ఖురంవ మధునా లిత్తం, ఉల్లిహం నావబుజ్ఝతి.

౨౩౮. “ఇత్థిరూపే ఇత్థిసరే, ఫోట్ఠబ్బేపి చ ఇత్థియా;
ఇత్థిగన్ధేసు సారత్తో, వివిధం విన్దతే దుఖం.

౨౩౯. “ఇత్థిసోతాని సబ్బాని, సన్దన్తి పఞ్చ పఞ్చసు;
తేసమావరణం కాతుం, యో సక్కోతి వీరియవా.

౨౪౦. “సో అత్థవా సో ధమ్మట్ఠో, సో దక్ఖో సో విచక్ఖణో;
కరేయ్య రమమానోపి, కిచ్చం ధమ్మత్థసంహితం.

౨౪౧. “అథో సీదతి సఞ్ఞుత్తం, వజ్జే కిచ్చం నిరత్థకం;
న తం కిచ్చన్తి మఞ్ఞిత్వా, అప్పమత్తో విచక్ఖణో.

౨౪౨. “యఞ్చ అత్థేన సఞ్ఞుత్తం, యా చ ధమ్మగతా రతి;
తం సమాదాయ వత్తేథ, సా హి వే ఉత్తమా రతి.

౨౪౩. “ఉచ్చావచేహుపాయేహి, పరేసమభిజిగీసతి;
హన్త్వా వధిత్వా అథ సోచయిత్వా, ఆలోపతి సాహసా యో పరేసం.

౨౪౪. “తచ్ఛన్తో ఆణియా ఆణిం, నిహన్తి బలవా యథా;
ఇన్ద్రియానిన్ద్రియేహేవ, నిహన్తి కుసలో తథా.

౨౪౫. “సద్ధం వీరియం సమాధిఞ్చ, సతిపఞ్ఞఞ్చ భావయం;
పఞ్చ పఞ్చహి హన్త్వాన, అనీఘో యాతి బ్రాహ్మణో.

౨౪౬. “సో అత్థవా సో ధమ్మట్ఠో, కత్వా వాక్యానుసాసనిం;
సబ్బేన సబ్బం బుద్ధస్స, సో నరో సుఖమేధతీ”తి. – ఇమా గాథా అభాసి;

తత్థ **సమణస్సా**తి పబ్బజితస్స. **అహూ**తి అహోసి. **చిన్తా**తి ధమ్మచిన్తా ధమ్మవిచారణా. **పారాపరియస్సా**తి పారాపరగోత్తస్స. “పారాచరియస్సా”తిపి పఠన్తి. **భిక్ఖునో**తి సంసారే భయం ఇక్ఖనసీలస్స. **ఏకకస్సా**తి అసహాయస్స, ఏతేన కాయవివేకం దస్సేతి. **పవివిత్తస్సా**తి పవివేకహేతునా కిలేసానం విక్ఖమ్భనేన వివేకం ఆరద్ధస్స, ఏతేన చిత్తవివేకం దస్సేతి. తేనాహ ‘‘**ఝాయినో**’’తి. **ఝాయినో**తి ఝాయనసీలస్స, యోనిసోమనసికారేసు యుత్తస్సాతి అత్థో. సబ్బమేతం థేరో అత్తానం పరం వియ కత్వా వదతి.

‘‘**కిమానుపుబ్బ**’’న్తిఆదినా తం చిన్తనం దస్సేతి. తత్థ పఠమగాథాయం తావ **కిమానుపుబ్బ**న్తి అనుపుబ్బం అనుక్కమో, అనుపుబ్బమేవ వక్ఖమానేసు వతసమాచారేసు కో అనుక్కమో, కేన అనుక్కమేన తే పటిపజ్జితబ్బాతి అత్థో.

పురిసో కిం వతం కిం సమాచారన్తి అత్థకామో పురిసో సమాదియితబ్బట్ఠేన "వత"న్తి లద్ధనామం, కీదిసం సీలం సమాచారం, సమాచరన్తో, అత్తనో **కిచ్చకారీ** కత్తబ్బకారీ అస్స, **కఞ్చి** సత్తం న చ **విహేఠయే,** న బాధేయ్యాతి అత్థో. అత్తనో కిచ్చం నామ సమణధమ్మో, సఙ్ఖేపతో సీలసమాధిపఞ్ఞా, తం సమ్పాదేన్తస్స పరవిహేఠనాయ లేసోపి నత్థి తాయ సతి సమణభావస్సేవ అభావతో.

యథాహ భగవా – "న హి పబ్బజితో పరూపఘాతీ, న సమణో హోతి పరం విహేఠయన్తో"తి (ధ॰ ప॰ ౧౮౪). ఏత్థ చ వతగ్గహణేన వారిత్తసీలం గహితం, సమాచారగ్గహణేన సమాచరితబ్బతో చారిత్తసీలేన సద్ధిం ఝానవిపస్సనాది, తస్మా వారిత్తసీలం పధానం. తత్థాపి చ యస్మా ఇన్ద్రియసంవరే సిద్ధే సబ్బం సీలం సురక్ఖితం, సుగోపితమేవ హోతి, తస్మా ఇన్ద్రియసంవరసీలం తావ దస్సేతుకామో ఇన్ద్రియానం అరక్ఖణే రక్ఖణే చ ఆదీనవానిసంసే విభావేన్తో **"ఇన్ద్రియాని మనుస్సాన"**న్తిఆదిమాహ. తత్థ **ఇన్ద్రియానీ**తి రక్ఖితబ్బధమ్మనిదస్సనం, తస్మా చక్ఖాదీని ఛ ఇన్ద్రియానీతి వుత్తం హోతి. **మనుస్సానన్తి** రక్ఖణయోగ్యపుగ్గలనిదస్సనం. **హితాయాతి** అత్థాయ. **అహితాయాతి** అనత్థాయ. హోన్తీతి వచనసేసో. కథం పన తానియేవ హితాయ చ అహితాయ హోన్తీతి ఆహ "రక్ఖితానీ"తిఆది. తస్సత్థో – యస్స చక్ఖాదీని ఇన్ద్రియాని సతికవాటేన అపిహితాని, తస్స రూపాదీసు అభిజ్ఝాదిపాపధమ్మపవత్తియా ద్వారభావతో అనత్థాయ పిహితాని, తదభావతో అత్థాయ సంవత్తన్తీతి.

ఇన్ద్రియానేవ సారక్ఖన్తి యస్మా ఇన్ద్రియసంవరో పరిపుణ్ణో సీలసమ్పదం పరిపూరేతి, సీలసమ్పదా పరిపుణ్ణా సమాధిసమ్పదం పరిపూరేతి, సమాధిసమ్పదా పరిపుణ్ణా పఞ్ఞాసమ్పదం పరిపూరేతి, తస్మా ఇన్ద్రియారక్ఖా అత్తహితపటిపత్తియావ మూలన్తి దస్సేన్తో ఆహ "ఇన్ద్రియానేవ సారక్ఖ"న్తి. సతిపుబ్బఙ్గమేన ఆరక్ఖేన సంరక్ఖన్తో యోనిసోమనసికారేన ఇన్ద్రియాని ఏవ తావ సమ్మదేవ రక్ఖన్తో, యథా అకుసలచోరా తేహి తేహి ద్వారేహి పవిసిత్వా చిత్తసన్తానే కుసలం భణ్డం న విలుమ్పన్తి, తథా తాని పిదహన్తోతి అత్థో. సారక్ఖన్తి చ సం-సద్దస్స సాభావం కత్వా వుత్తం, "సారాగో"తిఆదీసు వియ. "సంరక్ఖ"న్తి చ పాఠో. **ఇన్ద్రియాని చ గోపయన్తి** తస్సేవ పరియాయవచనం, పరియాయవచనే పయోజనం **నేత్తిఅట్ఠకథాయం** వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. **"అత్తనో కిచ్చకారీస్సా"**తి ఇమినా అత్తహితపటిపత్తిం దస్సేతి, **"న చ కఞ్చి విహేఠయే"**తి ఇమినా పరహితపటిపత్తిం, ఉభయేనాపి వా అత్తహితపటిపత్తిమేవ దస్సేతి పరావిహేఠనస్సాపి అత్తహితపటిపత్తిభావతో. అథ వా పదద్వయేనపి అత్తహితపటిపత్తిం దస్సేతి పుథుజ్జనస్స సేక్ఖస్స చ పరహితపటిపత్తియాపి అత్తహితపటిపత్తిభావతో.

ఏవం రక్ఖితాని ఇన్ద్రియాని హితాయ హోన్తీతి వోదానపక్ఖం సఙ్ఖేపేనేవ దస్సేత్వా, అరక్ఖితాని అహితాయ హోన్తీతి సంకిలేసపక్ఖం పన విభజిత్వా దస్సేన్తో **"చక్ఖున్ద్రియం చే"**తిఆదిమాహ. తత్థ **చక్ఖున్ద్రియం చే రూపేసు, గచ్ఛన్తం అనివారయం. అనాదీనవదస్సావీ**తి యో నీలపీతాదిభేదేసు ఇట్ఠానిట్ఠేసు రూపాయతనేసు గచ్ఛన్తం యథారుచి పవత్తన్తం చక్ఖున్ద్రియం అనివారయం, అనివారయన్తో అప్పటిబాహన్తో తథాపవత్తియం ఆదీనవదస్సావీ న హోతి చే, దిట్ఠధమ్మికం సమ్పరాయికఞ్చ ఆదీనవం దోసం న పస్సతి చే . "గచ్ఛన్తం నివారయే అనిస్సరణదస్సావీ"తి చ పాఠో. తత్థ యో "దిట్ఠే దిట్ఠమత్తం భవిస్సతీ"తి (సం॰ ని॰ ౪.౯౫) వుత్తవిధినా దిట్ఠమత్తేయేవ ఠత్వా సతిసమ్పజఞ్ఞవసేన రూపాయతనే పవత్తమానో తత్థ నిస్సరణదస్సావీ నామ. వుత్తవిపరియాయేన అనిస్సరణదస్సావీ దట్ఠబ్బో. **సో దుక్ఖా న హి ముచ్చతీతి** సో ఏవరూపో పుగ్గలో వట్టదుక్ఖతో న ముచ్చతేవ. ఏత్థ చ చక్ఖున్ద్రియస్స అనివారణం నామ యథా తేన ద్వారేన అభిజ్ఝాదయో పాపధమ్మా అన్వాస్సవేయ్యుం,

తథా పవత్తనం, తం పన అత్థతో సతిసమ్పజఞ్ఞస్స అనుట్ఠాపనం దట్ఠబ్బం. సేసిన్ద్రియేసుపి ఏసేవ నయో. **అధిముచ్చితోతి** అధిముత్తతాయ ముచ్ఛం ఆపన్నో. **అమ్బిలన్తి** అమ్బిలరసం. **మధురగ్గన్తి** మధురరసకోట్ఠాసం. తథా **తిత్తకగ్గం. అనుస్సరన్తి** అస్సాదవసేన తం తం రసం అనువిచిన్తేన్తో. **గన్థితోతి** రసతణ్హాయ తస్మిం తస్మిం రసే గన్థితో బన్ధో. "గధితో"తి చ పఠన్తి, గేధం ఆపన్నోతి అత్థో. **హదయం నావబుజ్ఝతీతి** "దుక్ఖస్సన్తం కరిస్సామీ"తి పబ్బజ్జాదిక్ఖణే ఉప్పన్నం చిత్తం న జానాతి న సల్లక్ఖేతి , సాసనస్స హదయం అబ్భన్తరం అనవజ్జధమ్మానం సమ్మద్దనరసతణ్హాయ గధితో నావబుజ్ఝతి న జానాతి, న పటిపజ్జతీతి అత్థో.

సుభానీతి సున్దరాని. **అప్పటికూలానీతి** మనోరమాని, ఇట్ఠాని. **ఫోట్ఠబ్బానీతి** ఉపాదిణ్ణానుపాదిణ్ణప్పభేదే ఫస్సే. **రత్తోతి** రఞ్జనసభావేన రాగేన రత్తో. **రాగాధికరణన్తి** రాగహేతు. **వివిధం విన్దతే దుఖన్తి** రాగపరిళాహాదివసేన దిట్ఠధమ్మికఞ్చ నిరయసన్తాపాదివసేన అభిసమ్పరాయఞ్చ నానప్పకారం దుక్ఖం పటిలభతి.

మనం చేతేహీతి మనఞ్చ ఏతేహి రూపారమ్మణాదీహి ధమ్మారమ్మణప్పభేదేహి చ. **నన్తి** పుగ్గలం. **సబ్బేహీతి** సబ్బేహి పఞ్చహిపి. ఇదం వుత్తం హోతి – యో పుగ్గలో మనం, మనోద్వారం, **ఏతేహి** యథావుత్తేహి రూపాదీహి పఞ్చహి ధమ్మేహి ధమ్మారమ్మణప్పభేదతో చ. తత్థ పవత్తనకపాపకమ్మనివారణేన **రక్ఖితుం,** గోపితుం న సక్కోతి, **తతో** తస్స అరక్ఖణతో నం పుగ్గలం తంనిమిత్తం దుక్ఖం **అన్వేతి,** అనుగచ్ఛతి, అనుగచ్ఛన్తఞ్చ ఏతేహి పఞ్చహిపి రూపారమ్మణాదీహి ఛట్ఠారమ్మణేన సద్ధిం సబ్బేహిపి ఆరమ్మణప్పచ్చయభూతేహి అనుగచ్ఛతీతి. ఏత్థ చక్ఖున్ద్రియం, సోతిన్ద్రియఞ్చ అసమ్పత్తగ్గాహిభావతో "గచ్ఛన్తం అనివారయ"న్తి వుత్తం ఇతరం సమ్పత్తగ్గాహీతి "గన్ధే చే పటిసేవతీ"తిఆదినా వుత్తం. తత్థాపి చ రసతణ్హా చ ఫోట్ఠబ్బతణ్హా చ సత్తానం విసేసతో బలవతీతి "రసతణ్హాయ గధితో, ఫోట్ఠబ్బాని అనుస్సరన్తోతి" వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం.

ఏవం అగుత్తద్వారస్స పుగ్గలస్స ఛహి ద్వారేహి ఛసుపి ఆరమ్మణేసు అసంవరనిమిత్తం ఉప్పజ్జనకదుక్ఖం దస్సేత్వా స్వాయమసంవరో యస్మా సరీరసభావానవబోధేన హోతి, తస్మా సరీరసభావం విభజన్తో "**పుబ్బలోహితసమ్పుణ్ణ**"న్తిఆదినా గాథాద్వయమాహ. తస్సత్థో – సరీరం నామేతం పుబ్బేన లోహితేన చ **సమ్పుణ్ణం** భరితం అఞ్ఞేన చ పిత్తసేమ్హాదినా బహునా కుణపేన, తయిదం నరవీరేన నరేసు ఛేకేన సిప్పాచరియేన కతం వగ్గు మట్ఠం లాఖాపరికమ్మాదినా చిత్తితం, అన్తో పన గూథాదిఅసుచిభరితం సముగ్గం వియ ఛవిమత్తమనోహరం బాలజనసమ్మోహం దుక్ఖసభావతాయ నిరయాదిదుక్ఖతాపనతో చ **కటుకం,** పరికప్పసమ్భవేన అమూలకేన అస్సాదమత్తేన మధురతాయ **మధురస్సాదం,** తతో ఏవ పియభావనిబన్ధనేన **పియనిబన్ధనం,** దుస్సహతాయ అప్పతీతతాయ చ **దుఖం,** ఈదిసే సరీరే అస్సాదలోభేన మహాదుక్ఖం పచ్చనుభుయ్యమానం అనవబుజ్ఝన్తో లోకో మధురగిద్ధో ఖురధారాలేహకపురిసో వియ దట్ఠబ్బోతి.

ఇదాని ఏతే చక్ఖాదీనం గోచరభూతా రూపాదయో వుత్తా, తే విసేసతో పురిసస్స ఇత్థిపటిబద్ధా కమనీయాతి తత్థ సంవరో కాతబ్బోతి దస్సేన్తో "**ఇత్థిరూపే**"తిఆదిమాహ. తత్థ **ఇత్థిరూపేతి** ఇత్థియా చతుసముట్ఠానికరూపాయతనసఙ్ఖాతే వణ్ణే. అపి చ యో కోచి ఇత్థియా నివత్థస్స అలఙ్కారస్స వా గన్ధవణ్ణకాదీనం వా పిళన్ధనమాలానం వా కాయపటిబద్ధో వణ్ణో పురిసస్స చక్ఖువిఞ్ఞాణస్స ఆరమ్మణభావాయ ఉపకప్పతి, సబ్బమేతం "ఇత్థిరూప"న్త్వేవ వేదితబ్బం. **ఇత్థిసరేతి** ఇత్థియా గీతలపితహసితరుదితసద్దే. అపి చ ఇత్థియా నివత్థవత్థస్సపి అలఙ్కతఅలఙ్కారస్సపి ఇత్థిపయోగనిప్ఫాదితా వేణువీణాసఙ్ఖపణవాదీనమ్పి సద్దా ఇధ ఇత్థిసరగ్గహణేన గహితాతి వేదితబ్బా. సబ్బోపేసో పురిసస్స చిత్తం ఆకడ్ఢతీతి. "ఇత్థిరసే"తి పన పాళియా చతుసముట్ఠానికరసాయతనవసేన వుత్తం. ఇత్థియా కింకారపటిస్సావితాదివసేన అస్సవరసో చేవ

పరిభోగరసో చ ఇత్థిరసోతి ఏకే. యో పన ఇత్థియా ఓట్ఠమంససమ్మక్ఖితఖేళాదిరసో, యో చ తాయ పురిసస్స దిన్నయాగుభత్తాదీనం రసో, సబ్బోపేసో "ఇత్థిరసో"త్వేవ వేదితబ్బో. ఫోట్ఠబ్బేపి చ ఇత్థియా కాయసమ్ఫస్సో, ఇత్థిసరీరారూళ్హానం వత్థాలఙ్కారమాలాదీనం ఫస్సో "ఇత్థిఫోట్ఠబ్బో"త్వేవ వేదితబ్బో. ఏత్థ చ యేసం ఇత్థిరూపే ఇత్థిసరేతి పాళి, తేసం అపి-సద్దేన ఇత్థిరససఙ్గహో దట్ఠబ్బో. **ఇత్థిగన్ధేసూతి** ఇత్థియా చతుసముట్ఠానికగన్ధాయతనేసు. ఇత్థియా సరీరగన్ధో నామ దుగ్గన్ధో. ఏకచ్చా హి ఇత్థీ అస్సగన్ధినీ హోతి, ఏకచ్చా మేణ్డగన్ధినీ, ఏకచ్చా సేదగన్ధినీ, ఏకచ్చా సోణితగన్ధినీ, తథాపి తాసు అన్ధబాలో రజ్జతేవ. చక్కవత్తినో పన ఇత్థిరతనస్స కాయతో చన్దనగన్ధో వాయతి, ముఖతో ఉప్పలగన్ధో, అయం న సబ్బాసం హోతీతి, ఇత్థియా సరీరే ఆరూళ్హో ఆగన్తుకో అనులిమ్పనాదిగన్ధో "ఇత్థిగన్ధో"తి వేదితబ్బో. **సారత్తో**తి సుట్ఠు రత్తో గధితో ముచ్ఛితో, ఇదం పన పదం "ఇత్థిరూపే"తిఆదీసుపి యోజేతబ్బం. **వివిధం విన్దతే దుఖన్తి** ఇత్థిరూపాదీసు సరాగనిమిత్తం దిట్ఠధమ్మికం వధబన్ధనాదివసేన సమ్పరాయికం పఞ్చవిధబన్ధనాదివసేన నానప్పకారం దుక్ఖం పటిలభతి.

ఇత్థిసోతాని సబ్బానీతి ఇత్థియా రూపాదిఆరమ్మణాని సబ్బాని అనవసేసాని పఞ్చ తణ్హాసోతాని సన్దన్తి. **పఞ్చసూతి** పురిసస్స పఞ్చసు ద్వారేసు. **తేసన్తి** తేసం పఞ్చన్నం సోతానం. **ఆవరణన్తి** సంవరణం, యథా అసంవరో న ఉప్పజ్జతి, ఏవం సతిసమ్పజఞ్ఞం పచ్చుపట్ఠపేత్వా సంవరం పవత్తేతుం యో సక్కోతి, సో **వీరియవా** ఆరద్ధవీరియో అకుసలానం ధమ్మానం పహానాయ కుసలానం ధమ్మానం ఉపసమ్పదాయాతి అత్థో.

ఏవం రూపాదిగోచరే పబ్బజితస్స పటిపత్తిం దస్సేత్వా ఇదాని గహట్ఠస్స దస్సేతుం **''సో అత్థవా''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **సో అత్థవా సో ధమ్మట్ఠో, సో దక్ఖో సో విచక్ఖణో**తి సో పుగ్గలో ఇమస్మిం లోకే అత్థవా, బుద్ధిమా, ధమ్మే ఠితో, ధమ్మే దక్ఖో, ధమ్మే ఛేకో, అనలసో వా విచక్ఖణో ఇతి కత్తబ్బతాసు కుసలో నామ. **కరేయ్య రమమానోపి, కిచ్చం ధమ్మత్థసంహితన్తి** గేహరతియా రమమానోపి ధమ్మత్థసంహితం ధమ్మతో అత్థతో చ అనపేతమేవ తం తం కత్తబ్బం. అనుప్పన్నానం భోగానం ఉప్పాదనం, ఉప్పన్నానం పరిపాలనం, పరిభోగఞ్చ కరేయ్య, అఞ్ఞమఞ్ఞం, అవిరోధేన, అఞ్ఞమఞ్ఞం, అబాధనేన, తివగ్గత్థం అనుయుఞ్జేయ్యాతి అధిప్పాయో . అయఞ్చ నయో యేసం సమ్మాపటిపత్తిఅవిరోధేన తివగ్గత్థస్స వసేన వత్తతి బిమ్బిసారమహారాజాదీనం వియ, తేసం వసేన వుత్తో. న యేసం కేసఞ్చి వసేనాతి దట్ఠబ్బం.

అథో సీదతి సఞ్ఞుత్తన్తి యది ఇధలోకే సుపసంహితం దిట్ఠధమ్మికం అత్థం పరిగ్గహేత్వా ఠితం. **వజ్జే కిచ్చం నిరత్థకన్తి** సమ్పరాయికత్థరహితం అనత్థుపసంహితం కిచ్చం సచేపి విస్సజ్జేయ్య పరిచ్చజేయ్య. **న తం కిచ్చన్తి మఞ్ఞిత్వా, అప్పమత్తో విచక్ఖణో**తి సతిఅవిప్పవాసేన అప్పమత్తో విచారణపఞ్ఞాసమ్భవేన విచక్ఖణో అనత్థుపసంహితం, తం కిచ్చం మయా న కాతబ్బన్తి మఞ్ఞిత్వా వివజ్జేయ్య.

వివజ్జేత్వా పన **యఞ్చ అత్థేన సఞ్ఞుత్తం, యా చ ధమ్మగతా రతి. తం సమాదాయ వత్తేథాతి** యంకిఞ్చి దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికప్పభేదేన అత్థేన హితేన సంయుత్తం తదుభయహితావహం, యా చ అధికుసలధమ్మగతా సమథవిపస్సనాసహితా రతి, తదుభయం సమ్మా ఆదియిత్వా పరిగ్గహం కత్వా వత్తేయ్య. "సబ్బం రతిం ధమ్మరతి జినాతీ"తి (ధ॰ ప॰ ३३४) వచనతో సా హి ఏకంసేన ఉత్తమత్థస్స పాపనతో ఉత్తమా రతి నామ.

యం పన కామరతిసంయుత్తం కిచ్చం నిరత్థకన్తి వుత్తం, తస్సా అనత్థుపసంహితభావం దస్సేతుం **''ఉచ్చావచేహీ''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఉచ్చావచేహీ**తి మహన్తేహి చేవ ఖుద్దకేహి చ. **ఉపాయేహీ**తి నయేహి.

పరేసమభిజిగీసతీతి పరేసం సన్తకం ఆహరితుం ఇచ్ఛతి, పరే వా సబ్బథా హాపేతి, జినాపేతి పరం హన్త్వా, వధిత్వా అథ సోచయిత్వా, ఆలోపతి సాహసా యో పరేసం. ఇదం వుత్తం హోతి – యో పుగ్గలో కామహేతు పరే హనన్తో, ఘాతేన్తో, సోచేన్తో సన్ధిచ్ఛేదసన్ధిరుహనపసయ్హావహారాదీహి నానుపాయేహి పరేసం సన్తకం హరితుం వాయమన్తో సాహసాకారం కరోతి, ఆలోపతి, జిగీసతి సాపతేయ్యవసేన పరే హాపేతి, తస్స తం కిచ్చం కామరతిసన్నిస్సితం అనత్థుపసంహితం ఏకన్తనిహీనన్తి. ఏతేన తప్పటిపక్ఖతో ధమ్మగతాయ రతియా ఏకంసతో ఉత్తమభావంయేవ విభావేతి.

ఇదాని యం "తేసమావరణం కాతుం యో సక్కోతీ"తి ఇన్ద్రియానం ఆవరణం వుత్తం, తం ఉపాయేన సహ విభావేన్తో **''తచ్ఛన్తో ఆణియా ఆణిం , నిహన్తి బలవా యథా''**తి ఆహ. యథా **బలవా** కాయబలేన, ఞాణబలేన చ సమన్నాగతో తచ్ఛకో రుక్ఖదణ్డగతం ఆణిం నీహరితుకామో తతో బలవతిం ఆణిం కోటేన్తో తతో నీహరతి, తథా కుసలో భిక్ఖు చక్ఖాదీని ఇన్ద్రియాని విపస్సనాబలేన నిహన్తుకామో ఇన్ద్రియేహి ఏవ నిహన్తి.

కతమేహి పనాతి ఆహ **''సద్ధ''**న్తిఆది. తస్సత్థో – అధిమోక్ఖలక్ఖణం సద్ధం, పగ్గహలక్ఖణం వీరియం, అవిక్ఖేపలక్ఖణం సమాధిం, ఉపట్ఠానలక్ఖణం సతిం, దస్సనలక్ఖణం పఞ్ఞన్తి ఇమానిపి విముత్తిపరిపాచకాని పఞ్చిన్ద్రియాని భావేన్తో వడ్ఢేన్తో ఏతేహి పఞ్చహి ఇన్ద్రియేహి చక్ఖాదీని పఞ్చిన్ద్రియాని అనునయపటిఘాదికిలేసుప్పత్తియా ద్వారభావవిహానేన హన్త్వా, అరియమగ్గేన తదుపనిస్సయే కిలేసే సముచ్ఛిన్దిత్వా, తతో ఏవ అనీఘో నిద్దుక్ఖో బ్రాహ్మణో అనుపాదిసేసపరినిబ్బానమేవ యాతి ఉపగచ్ఛతీతి.

సో అత్థవాతి సో యథావుత్తో బ్రాహ్మణో ఉత్తమత్థేన సమన్నాగతత్తా అత్థవా, తం సమ్పాపకే ధమ్మే ఠితత్తా **ధమ్మట్ఠో**. **సబ్బేన సబ్బం** అనవసేసేన విధినా అనవసేసం **బుద్ధస్స** భగవతో వాక్యభూతం అనుసాసనిం కత్వా యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జిత్వా ఠితో. తతో ఏవ **సో నరో** ఉత్తమపురిసో నిబ్బానసుఖఞ్చ **ఏధతి,** బ్రూహేతి, వడ్ఢేతీతి.

ఏవం థేరేన అత్తనో చిన్తితాకారవిభావనావసేన పటిపత్తియా పకాసితత్తా ఇదమేవ చస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణం దట్ఠబ్బం.

పారాపరియత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. తేలకానిత్థేరగాథావణ్ణనా

చిరరత్తం వతాతాపీతిఆదికా ఆయస్మతో తేలకానిత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినిత్వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సత్థు అభిజాతితో పురేతరంయేవ సావత్థియం అఞ్ఞతరస్మిం బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా **తేలకానీ**తి లద్ధనామో వయప్పత్తో హేతుసమ్పన్నతాయ కామే జిగుచ్ఛన్తో ఘరావాసం పహాయ పరిబ్బాజకపబ్బజ్జం పబ్బజిత్వా వివట్టజ్ఝాసయో "కో సో పారఙ్గతో లోకే"తిఆదినా విమోక్ఖపరియేసనం చరమానో తే తే సమణబ్రాహ్మణే ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్హం పుచ్ఛతి, తే న సమ్పాయన్తి. సో తేన అనారాధితచిత్తో విచరతి. అథ అమ్హాకం భగవతి లోకే ఉప్పజ్జిత్వా పవత్తితవరధమ్మచక్కే లోకహితం కరోన్తే ఏకదివసం సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ అరహత్తే పతిట్ఠాతి. సో ఏకదివసం భిక్ఖూహి సద్ధిం నిసిన్నో అత్తనా అధిగతవిసేసం పచ్చవేక్ఖిత్వా తదనుసారేన అత్తనో పటిపత్తిం అనుస్సరిత్వా తం సబ్బం భిక్ఖూనం ఆచిక్ఖన్తో –

౭౪౭. “చిరరత్తం వతాతాపీ, ధమ్మం అనువిచిన్తయం;
సమం చిత్తస్స నాలత్థం, పుచ్ఛం సమణబ్రాహ్మణే.

౭౪౮. “కో సో పారఙ్గతో లోకే, కో పత్తో అమతోగధం;
కస్స ధమ్మం పటిచ్ఛామి, పరమత్థవిజాననం.

౭౪౯. “అన్తోవఙ్కగతో ఆసి, మచ్ఛోవ ఘసమామిసం;
బద్ధో మహిన్దపాసేన, వేపచిత్యసురో యథా.

౭౫౦. “అఞ్ఛామి నం న ముఞ్చామి, అస్మా సోకపరిద్దవా;
కో మే బన్ధం ముఞ్చం లోకే, సమ్బోధిం వేదయిస్సతి.

౭౫౧. “సమణం బ్రాహ్మణం వా కం, ఆదిసన్తం పభఙ్గునం;
కస్స ధమ్మం పటిచ్ఛామి, జరామచ్చుపవాహనం.

౭౫౨. “విచికిచ్ఛాకఙ్ఖాగన్థితం, సారమ్భబలసఞ్ఞుతం;
కోధప్పత్తమనత్థద్ధం, అభిజప్పప్పదారణం.

౭౫౩. “తణ్హాధనుసముట్ఠానం, ద్వే చ పన్నరసాయుతం;
పస్స ఓరసికం బాళ్హం, భేత్వాన యది తిట్ఠతి.

౭౫౪. “అనుదిట్ఠీనం అప్పహానం, సఙ్కప్పపరతేజితం;
తేన విద్ధో పవేధామి, పత్తంవ మాలుతేరితం.

౭౫౫. “అజ్ఝత్తం మే సముట్ఠాయ, ఖిప్పం పచ్చతి మామకం;
ఛఫస్సాయతనీ కాయో, యత్థ సరతి సబ్బదా.

౭౫౬. “తం న పస్సామి తేకిచ్ఛం, యో మేతం సల్లముద్ధరే;
నానారజ్జేన సత్థేన, నాఞ్ఞేన విచికిచ్ఛితం.

౭౫౭. “కో మే అసత్థో అవణో, సల్లమబ్భన్తరపస్సయం;
అహింసం సబ్బగత్తాని, సల్లం మే ఉద్ధరిస్సతి.

౭౫౮. “ధమ్మప్పతి హి సో సేట్ఠో, విసదోసప్పవాహకో;
గమ్భీరే పతితస్స మే, థలం పాణిఞ్చ దస్సయే.

౭౫౯. “రహదేహమస్మి ఓగాళ్హో, అహారియరజమత్తికే;

మాయాఉసూయసారమ్భ, థినమిద్ధముపత్థటే.

౭౬౦. “ఉద్ధచ్చమేఘథనితం, సంయోజనవలాహకం;

వాహా వహన్తి కుద్దిట్ఠిం, సఙ్కప్పా రాగనిస్సితా.

౭౬౧. “సవన్తి సబ్బధి సోతా, లతా ఉబ్భిజ్జ తిట్ఠతి;

తే సోతే కో నివారేయ్య, తం లతం కో హి ఛేచ్ఛతి.

౭౬౨. “వేలం కరోథ భద్దన్తే, సోతానం సన్నివారణం;

మా తే మనోమయో సోతా, రుక్ఖంవ సహసా లువే.

౭౬౩. “ఏవం మే భయజాతస్స, అపారా పారమేసతో;

తాణో పఞ్ఞావుధో సత్థా, ఇసిసఙ్ఘనిసేవితో.

౭౬౪. “సోపానం సుగతం సుద్ధం, ధమ్మసారమయం దళ్హం;

పాదాసి వుయ్హమానస్స, మా భాయీతి చ మబ్రవి.

౭౬౫. “సతిపట్ఠానపాసాదం, ఆరుయ్హ పచ్చవేక్ఖిసం;

యం తం పుబ్బే అమఞ్ఞిస్సం, సక్కాయాభిరతం పజం.

౭౬౬. “యదా చ మగ్గమద్దక్ఖిం, నావాయ అభిరూహనం;

అనధిట్ఠాయ అత్తానం, తిత్థమద్దక్ఖిముత్తమం.

౭౬౭. “సల్లం అత్తసముట్ఠానం, భవనేత్తిప్పభావితం;

ఏతేసం అప్పవత్తాయ, దేసేసి మగ్గముత్తమం.

౭౬౮. “దీఘరత్తానుసయితం , చిరరత్తమధిట్ఠితం;

బుద్ధో మేపానుదీ గన్థం, విసదోసప్పవాహనో”తి. – ఇమా గాథా అభాసి;

తత్థ **చిరరత్తం వతాతి** చిరకాలం వత. **ఆతాపీతి** వీరియవా విమోక్ఖధమ్మపరియేసనే ఆరద్ధవీరియో. **ధమ్మం అనువిచిన్తయన్తి** “కీదిసో ను ఖో విమోక్ఖధమ్మో, కథం వా అధిగన్తబ్బో”తి విముత్తిధమ్మం అనువిచినన్తో గవేసన్తో. **సమం చిత్తస్స నాలత్థం, పుచ్ఛం సమణబ్రాహ్మణేతి** తే తే నానాతిత్థియే సమణబ్రాహ్మణే విముత్తిధమ్మం పుచ్ఛన్తో పకతియా అనుపసన్తసభావస్స చిత్తస్స సమం వూపసమభూతం వట్టదుక్ఖవిస్సరణం అరియధమ్మం నాలత్థం నాధిగచ్ఛన్తి అత్థో.

కో సో పారఙ్గతోతిఆది పుచ్ఛితాకారదస్సనం. తత్థ **కో సో పారఙ్గతో లోకేతి** ఇమస్మిం లోకే తిత్థకారపటిఞ్ఞేసు సమణబ్రాహ్మణేసు కో ను ఖో సో సంసారస్స పారం నిబ్బానం ఉపగతో. **కో పత్తో అమతోగధన్తి** నిబ్బానపతిట్ఠం విమోక్ఖమగ్గం

కో పత్తో అధిగతోతి అత్థో. **కస్స ధమ్మం పటిచ్ఛామీ**తి కస్స సమణస్స వా బ్రాహ్మణస్స వా ఓవాదధమ్మం పటిగ్గణ్హామి పటిపజ్జామి. **పరమత్థవిజాననన్**తి పరమత్థస్స విజాననం, అవిపరీతప్పవత్తినివత్తియో పవేదేన్తన్తి అత్థో.

అన్తోవఙ్కగతో ఆసీతి వఙ్కం వుచ్చతి దిట్ఠిగతం మనోవఙ్కభావతో, సబ్బేపి వా కిలేసా, అన్తోతి పన హదయవఙ్కస్స అన్తో, హదయబ్భన్తరగతకిలేసవఙ్కో వా అహోసీతి అత్థో. **మచ్ఛోవ ఘసమామిసన్**తి ఆమిసం ఘసన్తో ఖాదన్తో మచ్ఛో వియ, గిలబళిసో మచ్ఛో వియాతి అధిప్పాయో. **బద్ధో మహిన్దపాసేన, వేపచిత్యసురో యథా**తి మహిన్దస్స సక్కస్స పాసేన బద్ధో యథా వేపచిత్తి అసురిన్దో అసేరివిహారీ మహాదుక్ఖప్పత్తో, ఏవమహం పుబ్బే కిలేసపాసేన బద్ధో ఆసిం, అసేరివిహారీ మహాదుక్ఖప్పత్తోతి అధిప్పాయో.

అఞ్ఛామీతి ఆకడ్ఢామి. **న**న్తి కిలేసపాసం. **న ముఞ్చామీ**తి న మోచేమి. **అస్మా సోకపరిద్దవా**తి ఇమస్మా సోకపరిదేవవట్టతో. ఇదం వుత్తం హోతి – యథాపాసేన బద్ధో మిగో సూకరో వా మోచనుపాయం అజానన్తో పరిప్ఫన్దమానో తం ఆవిఞ్ఛన్తో బన్ధనం దళ్హం కరోతి, ఏవం అహం పుబ్బే కిలేసపాసేన పటిముక్కో మోచనుపాయం అజానన్తో కాయసఞ్చేతనాదివసేన పరిప్ఫన్దమానో తం న మోచేసిం, అఞ్ఞదత్థు తం దళ్హం కరోన్తో సోకాదినా పరం కిలేసం ఏవ పాపుణిన్తి. **కో మే బన్ధం ముఞ్చం లోకే, సమ్బోధిం వేదయిస్సతీ**తి ఇమస్మిం లోకే ఏతం కిలేసబన్ధనేన బన్ధం ముఞ్చన్తో సమ్బుజ్ఝతి ఏతేనాతి "సమ్బోధీ"తి లద్ధనామం విమోక్ఖమగ్గం కో మే వేదయిస్సతి ఆచిక్ఖిస్సతీతి అత్థో. "బన్ధముఞ్చ"న్తిపి పఠన్తి, బన్ధా, బన్ధస్స వా మోచకం సమ్బోధిన్తి యోజనా.

ఆదిసన్తన్తి దేసేన్తం. **పభఙ్గున**న్తి పభఞ్జనం కిలేసానం విద్ధంసనం , పభఙ్గునం వా ధమ్మప్పవత్తిం ఆదిసన్తం కథేన్తం జరాయ మచ్చునో చ పవాహనం కస్స ధమ్మం పటిచ్ఛామి. "పటిపజ్జామీ"తి వా పాఠో, సో ఏవత్థో. **విచికిచ్ఛాకఙ్ఖాగన్థిత**న్తి "అహోసిం ను ఖో అహమతీతమద్ధాన"న్తిఆదినయప్పవత్తాయ (మ॰ ని॰ ౧.౧౮; సం॰ ని॰ ౨.౨౦) విచికిచ్ఛాయ ఆసప్పనపరిసప్పనాకారవుత్తియా కఙ్ఖాయ చ గన్థితం. **సారమ్భబలసఞ్ఞుత**న్తి కరణుత్తరియకరణలక్ఖణేన బలప్పత్తేన సారమ్భేన యుత్తం. **కోధప్పత్తమనత్థద్ధ**న్తి సబ్బత్థ కోధేన యుత్తమనసా థద్ధభావం గతం అభిజప్పప్పదారణం. ఇచ్ఛితాలాభాదివసేన హి తణ్హా సత్తానం చిత్తం పదాలేన్తీ వియ పవత్తతి. దూరే ఠితస్సాపి విజ్ఝనుపాయతాయ తణ్హావ ధను సముపతిట్ఠతి ఉప్పజ్జతి ఏతస్మాతి **తణ్హాధనుసముట్ఠానం,** దిట్ఠిసల్లం. తం పన యస్మా వీసతివత్థుకా సక్కాయదిట్ఠి, దసవత్థుకా మిచ్ఛాదిట్ఠీతి తింసప్పభేదం, తస్మా వుత్తం **''ద్వే చ పన్నరసాయుత''**న్తి, ద్విక్ఖత్తుం పన్నరసభేదవన్తన్తి అత్థో. **పస్స ఓరసికం బాళ్హం, భేత్వాన యది తిట్ఠతీ**తి యం ఉరసమ్బన్ధనీయతాయ ఓరసికం బాళ్హం బలవతరం భేత్వాన హదయం వినివిజ్ఝిత్వా తస్మింయేవ హదయే తిట్ఠతి, తం పస్సాతి అత్తానమేవ ఆలపతి.

అనుదిట్ఠీనం అప్పహానన్తి అనుదిట్ఠిభూతానం సేసదిట్ఠీనం అప్పహానకారణం. యావ హి సక్కాయదిట్ఠి సన్తానతో న విగచ్ఛతి, తావ సస్సతదిట్ఠిఆదీనం అప్పహానమేవాతి. **సఙ్కప్పపరతేజిత**న్తి సఙ్కప్పేన మిచ్ఛావితక్కేన పరే పరజనే నిస్సయలక్ఖణం పతిపతితే తేజితం ఉస్సాహితం. **తేన విద్ధో పవేధామీ**తి తేన దిట్ఠిసల్లేన యథా హదయం ఆహచ్చ తిట్ఠతి, ఏవం విద్ధో పవేధామి సఙ్కప్పామి సస్సతుచ్ఛేదాదివసేన ఇతో చితో చ పరివట్టామి. **పత్తంవ మాలుతేరిత**న్తి మాలుతేన వాయునా ఏరితం వణ్టతో ముత్తం దుమపత్తం వియ.

అజ్ఝత్తం మే సముట్ఠాయాతి యథా లోకే సల్లం నామ బాహిరతో ఉట్ఠాయ అజ్ఝత్తం నిమ్మథేత్వా బాధతి, న ఏవమిదం. ఇదం పన అజ్ఝత్తం మే మమ అత్తభావే సముట్ఠాయ సో అత్తభావసఙ్ఖాతో ఛఫస్సాయతనకాయో యథా **ఖిప్పం** సీఘం **పచ్చతి,** డయ్హతి. యథా కిం? అగ్గి వియ సనిస్సయడాహకో తంయేవ **మామకం** మమ సన్తకం అత్తభావం డహన్తో యత్థ ఉప్పన్నో, తత్థేవ **సరతి** పవత్తతి.

తం న పస్సామి తేకిచ్ఛన్తి తాదిసాయ తికిచ్ఛాయ నియుత్తతాయ తేకిచ్ఛం సల్లకత్తం భిసక్కం తం న పస్సామి. **యో మేతం సల్లముద్ధరే**తి యో భిసక్కో ఏతం దిట్ఠిసల్లం కిలేససల్లఞ్చ ఉద్ధరేయ్య, ఉద్ధరన్తో చ **నానారజ్జేన** రజ్జుసదిససఙ్ఖాతాయ ఏసనిసలాకాయ పవేసేత్వాన **సత్థేన** కన్తిత్వా **నాఞ్ఞేన** మన్తాగదప్పయోగేన **విచికిచ్ఛితం** సల్లం తికిచ్ఛితుం సక్కాతి ఆహరిత్వా యోజేతబ్బం. విచికిచ్ఛితన్తి, చ నిదస్సనమత్తమేతం. సబ్బస్సపి కిలేససల్లస్స వసేన అత్థో వేదితబ్బో.

అసత్థోతి సత్థరహితో. **అవణో**తి వణేన వినా. **అబ్భన్తరపస్సయన్తి** అబ్భన్తరసఙ్ఖాతం హదయం నిస్సాయ ఠితం. **అహింసన్తి** అపీళేన్తో. "అహింసా"తి చ పాఠో, అహింసాయ అపీళనేనాతి అత్థో. అయఞ్హేత్థ సఙ్ఖేపత్థో – కో ను ఖో కిఞ్చి సత్థం అగ్గహేత్వా వణఞ్చ అకరోన్తో తతో ఏవ సబ్బగత్తాని అబాధేన్తో మమ హదయబ్భన్తరగతం పీళాజననతో అన్తో తుదనతో అన్తో రుద్ధనతో చ పరమత్థేనేవ సల్లభూతం కిలేససల్లం ఉద్ధరిస్సతీతి.

ఏవం దసహి గాథాహి పుబ్బే అత్తనా చిన్తితాకారం దస్సేత్వా పునపి తం పకారన్తరేన దస్సేతుం "**ధమ్మప్పతి హి సో సేట్ఠో**"తిఆదిమాహ. తత్థ **ధమ్మప్పతీ**తి ధమ్మనిమిత్తం ధమ్మహేతు. **హీ**తి నిపాతమత్తం. **సో సేట్ఠో**తి సో పుగ్గలో ఉత్తమో. **విసదోసప్పవాహకో**తి **యో మయ్హం** రాగాదికిలేసస్స పవాహకో ఉచ్ఛిన్నకో. **గమ్భీరే పతితస్స మే, థలం పాణిఞ్చ దస్సయే**తి కో ను ఖో అతిగమ్భీరే సంసారమహోఘే పతితస్స మయ్హం "మా భాయీ"తి అస్సాసేన్తో నిబ్బానథలం తంసమ్పాపకం అరియమగ్గహత్థఞ్చ దస్సేయ్య.

రహదేహమస్మి ఓగాళ్హోతి మహతి సంసారరహదే అహమస్మి ససీసం నిముజ్జనవసేన ఓతిణ్ణో అనుపవిట్ఠో. **అహారియరజమత్తికే**తి అపనేతుం అసక్కుణేయ్యో రాగాదిరజో మత్తికా కద్దమో ఏతస్సాతి అహారియరజమత్తికో, రహదో. తస్మిం రహదస్మిం. "అహారియరజమన్తికే"తి వా పాఠో, అన్తికే ఠితరాగాదీసు దున్నీహరణీయరాగాదిరజేతి అత్థో. సన్తదోసపటిచ్ఛాదనలక్ఖణా **మాయా,** పరసమ్పత్తిఅసహనలక్ఖణా **ఉసూయా,** కరణుత్తరియకరణలక్ఖణో **సారమ్భో, చిత్తాలసియలక్ఖణం థినం,** కాయాలసియలక్ఖణం **మిద్ధన్తి** ఇమే పాపధమ్మా పత్థటా యం రహదం, తస్మిం మాయాఉసూయసారమ్భథినమిద్ధమపత్థటే, మకారో చేత్థ పదసన్ధికరో వుత్తో. యథావుత్తేహి ఇమేహి పాపధమ్మేహి పత్థటేతి అత్థో.

ఉద్ధచ్చమేఘథనితం, సంయోజనవలాహకన్తి వచనవిపల్లాసేన వుత్తం, భన్తసభావం ఉద్ధచ్చం మేఘథనితం మేఘగజ్జితం ఏతేసన్తి ఉద్ధచ్చమేఘథనితా. దసవిధా సంయోజనా ఏవ వలాహకా ఏతేసన్తి సంయోజనవలాహకా. **వాహా** మహాఉదకవాహసదిసా రాగనిస్సితా మిచ్ఛాసఙ్కప్పా అసుభాదీసు ఠితా **కుద్దిట్ఠిం** మం **వహన్తి** అపాయసముద్దమేవ ఉద్దిస్స కడ్ఢన్తీతి అత్థో.

సవన్తి సబ్బధి సోతాతి తణ్హాసోతో, దిట్ఠిసోతో, మానసోతో, అవిజ్జాసోతో, కిలేససోతోతి ఇమే పఞ్చపిసోతా చక్ఖుద్వారాదీనం వసేన సబ్బేసు రూపాదీసు ఆరమ్మణేసు సవనతో "రూపతణ్హా...పే.... ధమ్మతణ్హా"తిఆదినా (విభ. ౨౦౮, ౨౩౨) సబ్బభాగేహి వా సవనతో సబ్బధి సవన్తి. **లతాతి** పలివేఠనట్ఠేన సంసిబ్బనట్ఠేన లతా వియాతి లతా, తణ్హా. **ఉబ్భిజ్జ తిట్ఠతీతి** ఛహి ద్వారేహి ఉబ్భిజ్జిత్వా రూపాదీసు ఆరమ్మణేసు తిట్ఠతి. **తే సోతేతి** తణ్హాదికే సోతే మమ సన్తానే సన్దన్తే మగ్గసేతుబన్ధనేన కో పురిసవిసేసో నివారేయ్య, **తం లతన్తి** తణ్హాలతం, మగ్గసత్థేన కో **ఛేచ్ఛతి** ఛిన్దిస్సతి.

వేలం కరోథాతి తేసం సోతానం వేలం సేతుం కరోథ సన్నివారణం. **భద్దన్తేతి** ఆలపనాకారదస్సనం. **మా తే మనోమయో సోతోతి** ఉదకసోతో ఓళారికో, తస్స బాలమహాజనేనపి సేతుం కత్వా నివారణం సక్కా. అయం పన మనోమయో సోతో సుఖుమో దున్నివారణో. సో యథా ఉదకసోతో వడ్ఢన్తో కూలే ఠితం రుక్ఖం పాతేత్వావ నాసేతి, ఏవం తుమ్హే అపాయతీరే ఠితే తత్థ సహసా పాతేత్వా అపాయసముద్దం పాపేన్తో **మా లువే** మా వినాసేయ్య మా అనయబ్యసనం పాపేయ్యాతి అత్థో.

ఏవం అయం థేరో పురిమత్తభావే పరిమద్దితసఙ్ఖారత్తా ఞాణపరిపాకం గతత్తా పవత్తిదుక్ఖం ఉపధారేన్తో యథా విచికిచ్ఛాదికే సంకిలేసధమ్మే పరిగ్గణ్హి, తమాకారం దస్సేత్వా ఇదాని జాతసంవేగో కింకుసలగవేసీ సత్థు సన్తికం గతో యం విసేసం అధిముచ్చి, తం దస్సేన్తో "**ఏవం మే భయజాతస్సా**"తిఆదిమాహ. తత్థ **ఏవం మే భయజాతస్సాతి** ఏవం వుత్తప్పకారేన సంసారే జాతభయస్స **అపారా** ఓరిమతీరతో సప్పటిభయతో సంసారవట్టతో "కథం ను ఖో ముఞ్చేయ్య"న్తి **పారం** నిబ్బానం, **ఏసతో** గవేసతో, **తాణో** సదేవకస్స లోకస్స తాణభూతో కిలేససముచ్ఛేదనీ పఞ్ఞా ఆవుధో ఏతస్సాతి **పఞ్ఞావుధో**. దిట్ఠధమ్మికాదిఅత్థేన సత్తానం యథారహం అనుసాసనతో **సత్థా,** ఇసిసఙ్ఘేన అగ్గసావకాదిఅరియపుగ్గలసమూహేన నిసేవితో పయిరుపాసితో **ఇసిసఙ్ఘనిసేవితో, సోపానన్తి** దేసనాఞాణేన సుట్ఠు కతత్తా అభిసఙ్ఖతత్తా **సుకతం,** ఉపక్కిలేసవిరహితతో **సుద్ధం,** సద్ధాపఞ్ఞాదిసారభూతం **ధమ్మసారమయం** పటిపక్ఖేహి అచలనీయతో **దళ్హం,** విపస్సనాసఙ్ఖాతం సోపానం మహోఘేన వుయ్హమానస్స మయ్హం సత్థా పాదాసి, దదన్తో చ "ఇమినా తే సోత్థి భవిస్సతీ"తి సమస్సాసేన్తో **మా భాయీతి చ అబ్రవి,** కథేసి.

సతిపట్ఠానపాసాదన్తి తేన విపస్సనాసోపానేన కాయానుపస్సనాదినా లద్ధబ్బచతుబ్బిధసామఞ్ఞఫలవిసేసేన చతుభూమిసమ్పన్నం సతిపట్ఠానపాసాదం ఆరుహిత్వా **పచ్చవేక్ఖిసం** చతుసచ్చధమ్మం మగ్గఞాణేన పతిఅవేక్ఖిం పటివిజ్ఝిం. **యం తం పుబ్బే అమఞ్ఞిస్సం, సక్కాయాభిరతం పజన్తి** ఏవం పటివిద్ధసచ్చో యం సక్కాయే "అహం మమా"తి అభిరతం పజం తిత్థియజనం తేన పరికప్పితఅత్తానఞ్చ పుబ్బే సారతో అమఞ్ఞిస్సం. **యదా చ మగ్గమద్దక్ఖిం, నావాయ అభిరూహనన్తి** అరియమగ్గనావాయ అభిరుహనూపాయభూతం యదా విపస్సనామగ్గం యాథావతో అద్దక్ఖిం. తతో పట్ఠాయ తం తిత్థియజనం అత్తానఞ్చ **అనధిట్ఠాయ** చిత్తే అట్ఠపేత్వా అగ్గహేత్వా **తిత్థం** నిబ్బానసఙ్ఖాతస్స అమతమహాపారస్స తిత్థభూతం అరియమగ్గదస్సనం సబ్బేహి మగ్గేహి సబ్బేహి కుసలధమ్మేహి ఉక్కట్ఠం అద్దక్ఖిం, యాథావతో అపస్సిన్తి అత్థో.

ఏవం అత్తనో అనుత్తరం మగ్గాధిగమం పకాసేత్వా ఇదాని తస్స దేసకం సమ్మాసమ్బుద్ధం థోమేన్తో "**సల్లం అత్తసముట్ఠాన**"న్తిఆదిమాహ. తత్థ **సల్లన్తి** దిట్ఠిమానాదికిలేససల్లం. **అత్తసముట్ఠానన్తి** "అహ"న్తి మానట్ఠానతాయ "అత్తా"తి చ లద్ధనామే అత్తభావే సముట్ఠితం. **భవనేత్తిప్పభావితన్తి** భవతణ్హాసముట్ఠితం భవతణ్హాసన్నిస్సయం. సా హి దిట్ఠిమానాదీనం సమ్భవో. **ఏతేసం అప్పవత్తాయాతి** యథావుత్తానం పాపధమ్మానం అప్పవత్తియా అనుప్పాదాయ. **దేసేసి మగ్గముత్తమన్తి** ఉత్తమం సేట్ఠం అరియం అట్ఠఙ్గికం మగ్గం, తదుపాయఞ్చ విపస్సనామగ్గం కథేసి.

దీఘరత్తానుసయితన్తి అనమతగ్గే సంసారే చిరకాలం సన్తానే అను అను సయితం కారణలాభేన ఉప్పజ్జనారహభావేన థామగతం, తతో చ చిరరత్తం **అధిట్ఠితం** సన్తానం అజ్ఝారుయ్హ ఠితం. **గన్థన్తి** అభిజ్ఝాకాయగన్థాదిం మమ సన్తానే గన్థభూతం కిలేసవిసదోసం పవాహనో **బుద్ధో** భగవా అత్తనో దేసనానుభావేన **అపానుదీ** పరిజహాపేసి, గన్థేసు హి అనవసేసతో పహీనేసు అప్పహీనో నామ కిలేసో నత్థీతి.

తేలకానిత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. రట్ఠపాలత్థేరగాథావణ్ణనా

పస్స చిత్తకతన్తిఆదికా ఆయస్మతో రట్ఠపాలత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరస్స భగవతో ఉప్పత్తితో పురేతరమేవ హంసవతీనగరే గహపతిమహాసాలకులే నిబ్బత్తిత్వా వయప్పత్తో పితు అచ్చయేన ఘరావాసే పతిట్ఠితో రతనకోట్ఠాగారకమ్మికేన దస్సితం అపరిమాణం కులవంసానుగతం ధనం దిస్వా “ఇమం ఏత్తకం ధనరాసిం మయ్హం పితుఅయ్యకపయ్యకాదయో అత్తనా సద్ధిం గహేత్వా గన్తుం నాసక్ఖింసు, మయా పన గహేత్వా గన్తుం వట్టతీ”తి చిన్తేత్వా కపణద్ధికాదీనం మహాదానం అదాసి. సో అభిఞ్ఞాలాభిం ఏకం తాపసం ఉపట్ఠహన్తో తేన దేవలోకాధిపచ్చే నియోజితో యావజీవం పుఞ్ఞాని కత్వా తతో చుతో దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా దిబ్బసమ్పత్తిం అనుభవన్తో తత్థ యావతాయుకం ఠత్వా తతో చుతో మనుస్సలోకే భిన్నం రట్ఠం సన్ధారేతుం సమత్థస్స కులస్స ఏకపుత్తకో హుత్వా నిబ్బత్తి.

తేన చ సమయేన పదుముత్తరో భగవా లోకే ఉప్పజ్జిత్వా పవత్తితవరధమ్మచక్కో వేనేయ్యసత్తే నిబ్బానమహానగరసఙ్ఖాతం ఖేమన్తభూమిం సమ్పాపేసి. అథ సో కులపుత్తో అనుక్కమేన విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం ఉపాసకేహి సద్ధిం విహారం గన్త్వా సత్థారం ధమ్మం దేసేన్తం దిస్వా పసన్నచిత్తో పరిసపరియన్తే నిసీది. తేన ఖో పన సమయేన సత్థా ఏకం భిక్ఖుం సద్ధాపబ్బజితానం అగ్గట్ఠానే ఠపేసి. తం దిస్వా సో పసన్నమానసో తదత్థాయ చిత్తం ఠపేత్వా సతసహస్సభిక్ఖుపరివుతస్స భగవతో మహతా సక్కారేన సత్తాహం మహాదానం పవత్తేత్వా పణిధానం అకాసి. సత్థా తస్స అనన్తరాయేన ఇజ్ఝనభావం దిస్వా “అనాగతే గోతమస్స నామ సమ్మాసమ్బుద్ధస్స సాసనే సద్ధాపబ్బజితానం అగ్గో భవిస్సతీ”తి బ్యాకాసి. సో సత్థారం భిక్ఖుసఙ్ఘఞ్చ వన్దిత్వా ఉట్ఠాయాసనా పక్కామి. సో తత్థ యావతాయుకం పుఞ్ఞాని కత్వా తతో చవిత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇతో ద్వేనవుతే కప్పే ఫుస్సస్స భగవతో కాలే సత్థు వేమాతికభాతికేసు తీసు రాజపుత్తేసు సత్థారం ఉపట్ఠహన్తేసు తేసం పుఞ్ఞకిరియాయ కిచ్చం అకాసి.

ఏవం తత్థ తత్థ భవే తం తం బహుం కుసలం ఉపచినిత్వా సుగతీసుయేవ సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కురురట్ఠే థుల్లకోట్ఠికనిగమే రట్ఠపాలసేట్ఠినో గేహే నిబ్బత్తి, తస్స భిన్నం రట్ఠం సన్ధారేతుం సమత్థే కులే నిబ్బత్తత్తా **రట్ఠపాలో**తి వంసానుగతమేవ నామం అహోసి. సో మహతా పరివారేన వడ్ఢన్తో అనుక్కమేన యొబ్బనపత్తో మాతాపితూహి పతిరూపేన దారేన సంయోజితో మహన్తే చ యసే పతిట్ఠాపితో దిబ్బసమ్పత్తిసదిసం సమ్పత్తిం పచ్చనుభోతి. అథ భగవా కురురట్ఠే జనపదచారికం చరన్తో థుల్లకోట్ఠికం అనుపాపుణి. తం సుత్వా రట్ఠపాలో కులపుత్తో సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజితుకామో సత్తాహం భత్తచ్ఛేదం కత్వా కిచ్ఛేన కసిరేన మాతాపితరో అనుజానాపేత్వా సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా పబ్బజ్జం యాచిత్వా సత్థు ఆణత్తియా అఞ్ఞతరస్స థేరస్స సన్తికే పబ్బజిత్వా యోనిసోమనసికారేన కమ్మం కరోన్తో విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౨.౯౭-౧౧౧) –

“పదుముత్తరస్స భగవతో, లోకజేట్ఠస్స తాదినో;
వరనాగో మయా దిన్నో, ఈసాదన్తో ఉరూళ్హవా.

“సేతచ్ఛత్తో పసోభితో, సకప్పనో సహత్థిపో;
అగ్ఘాపేత్వాన తం సబ్బం, సఙ్ఘారామం అకారయిం.

“చతుపఞ్ఞాససహస్సాని, పాసాదే కారయిం అహం;
మహోఘదానం కరిత్వాన, నియ్యాదేసిం మహేసినో.

“అనుమోది మహావీరో, సయమ్భూ అగ్గపుగ్గలో;
సబ్బే జనే హాసయన్తో, దేసేసి అమతం పదం.

“తం మే బుద్ధో వియాకాసి, జలజుత్తరనామకో;
భిక్ఖుసఙ్ఘే నిసీదిత్వా, ఇమా గాథా అభాసథ.

“చతుపఞ్ఞాససహస్సాని, పాసాదే కారయీ అయం;
కథయిస్సామి విపాకం, సుణోథ మమ భాసతో.

“అట్ఠారససహస్సాని, కూటాగారా భవిస్సరే;
బ్యమ్హుత్తమమ్హి నిబ్బత్తా, సబ్బసోణ్ణమయా చ తే.

“పఞ్ఞాసక్ఖత్తుం దేవిన్దో, దేవరజ్జం కరిస్సతి;
అట్ఠపఞ్ఞాసక్ఖత్తుఞ్చ, చక్కవత్తీ భవిస్సతి.

“కప్పసతసహస్సమ్హి, ఓక్కాకకులసమ్భవో;
గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

“దేవలోకా చవిత్వాన, సుక్కమూలేన చోదితో;
అడ్ఢే కులే మహాభోగే, నిబ్బత్తిస్సతి తావదే.

“సో పచ్ఛా పబ్బజిత్వాన, సుక్కమూలేన చోదితో;
రట్ఠపాలోతి నామేన, హేస్సతి సత్థు సావకో.

“పధానపహితత్తో సో, ఉపసన్తో నిరూపధి;
సబ్బాసవే పరిఞ్ఞాయ, నిబ్బాయిస్సతినాసవో.

“ఉట్ఠాయ అభినిక్ఖమ్మ, జహితా భోగసమ్పదా;
ఖేళపిణ్డేవ భోగమ్హి, పేమం మయ్హం న విజ్జతి.

“వీరియం మే ధురధోరయ్హం, యోగక్ఖేమాధివాహనం;

ధారేమి అన్తిమం దేహం, సమ్మాసమ్బుద్ధసాసనే.

“పటిసమ్భిదా చతస్సో, విమోక్ఖాపి చ అట్ఠిమే;

ఛళభిఞ్ఞా సచ్ఛికతా, కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహత్తం పన పత్వా సత్థారం అనుజానాపేత్వా మాతాపితరో పస్సితుం థుల్లకోట్ఠికం గన్త్వా, తత్థ సపదానం పిణ్డాయ చరన్తో పితు నివేసనే ఆభిదోసికం కుమ్మాసం లభిత్వా తం అమతం వియ పరిభుఞ్జన్తో, పితరా నిమన్తితో స్వాతనాయ అధివాసేత్వా, దుతియదివసే పితు నివేసనే పిణ్డపాతం పరిభుఞ్జిత్వా అలఙ్కతపటియత్తే ఇత్థాగారజనే ఉపగన్త్వా “కీదిసా నామ తా, అయ్యపుత్త, అచ్ఛరాయో, యాసం త్వం హేతు బ్రహ్మచరియం చరసీ”తిఆదీని (మ. ని. ౨.౩౦౧) వత్వా, పలోభనకమ్మం కాతుం ఆరద్ధే తస్స అధిప్పాయం పరివత్తేత్వా అనిచ్చతాదిపటిసంయుత్తం ధమ్మం కథేన్తో –

౭౬౯. “పస్స చిత్తకతం బిమ్బం, అరుకాయం సముస్సితం;

ఆతురం బహుసఙ్కప్పం, యస్స నత్థి ధువం ఠితి.

౭౭౦. “పస్స చిత్తకతం రూపం, మణినా కుణ్డలేన చ;

అట్ఠిం తచేన ఓనద్ధం, సహ వత్థేహి సోభతి.

౭౭౧. “అలత్తకకతా పాదా, ముఖం చుణ్ణకమక్ఖితం;

అలం బాలస్స మోహాయ, నో చ పారగవేసినో.

౭౭౨. “అట్ఠాపదకతా కేసా, నేత్తా అఞ్జనమక్ఖితా;

అలం బాలస్స మోహాయ, నో చ పారగవేసినో.

౭౭౩. “అఞ్జనీవ నవా చిత్తా, పూతికాయో అలఙ్కతో;

అలం బాలస్స మోహాయ, నో చ పారగవేసినో.

౭౭౪. “ఓదహి మిగవో పాసం, నాసదా వాగురం మిగో;

భుత్వా నివాపం గచ్ఛామ, కన్దన్తే మిగబన్ధకే.

౭౭౫. “ఛిన్నో పాసో మిగవస్స, నాసదా వాగురం మిగో;

భుత్వా నివాపం గచ్ఛామ, సోచన్తే మిగలుద్దకే”తి. – ఇమా గాథా అభాసి;

తత్థ **చిత్తకత**న్తి చిత్తం కతం చిత్తకతం, వత్థాభరణమాలాదీహి విచిత్తం కతన్తి అత్థో. **బిమ్బ**న్తి దీఘాదిభావేన యుత్తట్ఠానేసు దీఘాదీహి అఙ్గపచ్చఙ్గేహి మణ్డితం అత్తభావం. **అరుకాయ**న్తి నవన్నం వణముఖానం లోమకూపానఞ్చ వసేన విస్సన్దమానఅసుచిం, సబ్బసో చ అరుభూతం వణభూతం అరూనం వా కాయం. **సముస్సిత**న్తి తీహి అట్ఠిసతేహి

సముస్సితం. **ఆతురన్తి** సబ్బకాలం ఇరియాపథన్తరాదీహి పరిహరితబ్బతాయ నిచ్చం గిలానం. **బహుసఙ్కప్పన్తి** బాలజనేన అభూతం ఆరోపేత్వా బహుధా సఙ్కప్పితబ్బం. **యస్స నత్థి ధువం ఠితీతి** యస్స కాయస్స ధువభావో ఠితిసభావో నత్థి, ఏకంసతో భేదనవికిరణవిద్ధంసనధమ్మోయేవ. తం **పస్సా**తి సమీపే ఠితం జనం, అత్తానమేవ వా సన్ధాయ వదతి.

రూపన్తి సరీరం. సరీరమ్పి హి "అట్ఠిఞ్చ పటిచ్చ, న్హారుఞ్చ పటిచ్చ, మంసఞ్చ పటిచ్చ, చమ్మఞ్చ పటిచ్చ, ఆకాసో పరివారితో 'రూపన్త్వేవ సఙ్ఖం గచ్ఛతీ'"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౩౦౬) రూపన్తి వుచ్చతి. **మణినా కుణ్డలేన చాతి** సీసూపగాదిఆభరణగతేన మణినా కుణ్డలేన చిత్తకతం. **అట్ఠిం తచేన ఓనద్ధన్తి** అల్లచమ్మేన పరియోనద్ధం అతిరేకతిసతపభేదం అట్ఠిం పస్సాతి యోజనా. కుణ్డలేన చాతి **చ**-సద్దేన సేసాభరణాలఙ్కారే సఙ్గణ్హాతి. **సహ వత్థేహి సోభతీతి** తయిదం రూపం మణినా చిత్తకతమ్పి వత్థేహి పటిచ్ఛాదితమేవ సోభతి, న అపటిచ్ఛాదితన్తి అత్థో. యే పన "అట్ఠితచేనా"తి పఠన్తి, తేసం అట్ఠితచేనం ఓనద్ధం సోభతి, ఓనద్ధత్తా అట్ఠితచేనాతి అత్థో.

అలత్తకకతాతి అలత్తకేన కతరఙ్జనా లాఖాయ సంరఞ్జితా. **పాదాతి** చరణా. **ముఖం చుణ్ణకమక్ఖితన్తి** ముఖం చుణ్ణకేన మక్ఖితం, యం మణ్డనమనుయుత్తా సాసపకక్కేన ముఖపీళకాదీని హరిత్వా లోణమత్తికాయ దుట్ఠలోహితం హరిత్వా ముఖచుణ్ణకవిలేపనం కరోన్తి, తం సన్ధాయ వుత్తం. **అలన్తి బాలస్స** అన్ధపుథుజ్జనస్స **నో చ పారగవేసినో** వట్టాభిరతస్స **మోహాయ** సమ్మోహనాయ సమత్థం తస్స చిత్తం మోహేతుం పరియత్తం, పారగవేసినో పన వివట్టాభిరతస్స నో అలం న పరియత్తం.

అట్ఠాపదకతాతి అట్ఠపదాకారేన కతా సణ్ఠితా పురిమభాగే కేసే కప్పేత్వా నలాటస్స పటిచ్ఛాదనవసేన కతా కేసరచనా అట్ఠపదం నామ, యం "అలక"న్తిపి వుచ్చతి. **నేత్తా అఞ్జనమక్ఖితాతి** ఉభోపి నయనాని అన్తో ద్వీసు అన్తేసు చ యథా అఞ్జనచ్ఛాయా దిస్సతి, ఏవం అఞ్జితఞ్జనాని.

అఞ్జనీవ నవా చిత్తా, పూతికాయో అలఙ్కతోతి యథా అఞ్జనీ అఞ్జననాళికా నవా అభినవా మాలాకమ్మమకరదన్తాదివసేన చిత్తా బహి మట్ఠా ఉజ్జలా దస్సనీయా, అన్తో పన న దస్సనీయా హోతి, ఏవమేవ తాసం కాయో న్హానబ్భఞ్జనవత్థాలఙ్కారేహి అలఙ్కతో బహి ఉజ్జలో, అన్తో పన పూతి నానప్పకారఅసుచిహి భరితో తిట్ఠతీతి అత్థో.

ఓదహీతి ఓడ్డేసి. **మిగవోతి**, మిగలుద్దకో. **పాసన్తి**, దణ్డవాగురం. **నాసదాతి** న సఙ్ఘట్టేసి. **వాగురన్తి** పాసం. **నివాపన్తి** మిగానం ఖాదనత్థాయ ఖిత్తం తిణాదిఘాసం. ఉపమా ఖో అయం థేరేన కతా అత్థస్స విఞ్ఞాపనాయ. అయఞ్హేత్థ అత్థో – యథా మిగానం మారణత్థాయ దణ్డవాగురం ఓడ్డేత్వా తత్థ నివాపం వికిరియ మిగలుద్దకే నిలీనే ఠితే తత్థేకో జవపరక్కమసమ్పన్నో ఛేకో మిగో పాసం అఫుసన్తో ఏవ యథాసుఖం నివాపం ఖాదిత్వా, "వఞ్చేసి వత మిగో"తి మిగలుద్దకే విరవన్తే ఏవ గచ్ఛతి. అపరో మిగో బలవా ఛేకో జవసమ్పన్నోవ తత్థ గన్త్వా నివాపం ఖాదిత్వా తత్థ తత్థ పాసం ఛిన్దిత్వా, "వఞ్చేసి వత మిగో, పాసో ఛిన్నో"తి మిగలుద్దకే సోచన్తే ఏవ గచ్ఛతి, ఏవం మయమ్పి పుబ్బే పుథుజ్జనకాలే మాతాపితూహి ఆసజ్జనత్థాయ నియ్యాదితే భోగే భుఞ్జిత్వా తత్థ తత్థ అసజ్జమానా నిక్ఖన్తా. ఇదాని పన సబ్బసో ఛిన్నకిలేసా అపాసా హుత్వా ఠితా, తేహి దిన్నభోజనం భుఞ్జిత్వా తేసు సోచన్తేసు ఏవ గచ్ఛామాతి.

ఏవం థేరో మిగలుద్దకం వియ మాతాపితరో, హిరఞ్ఞసువణ్ణం ఇత్థాగారఞ్చ వాగురజాలం వియ, అత్తనా పుబ్బే భుత్తభోగే చ ఇదాని భుత్తభోజనఞ్చ నివాపతిణం వియ, అత్తానం మహామిగం వియ చ కత్వా దస్సేతి. ఇమా గాథా వత్వా వేహాసం అబ్భుగ్గన్త్వా రఞ్ఞో కోరబ్యస్స మిగాజినఉయ్యానే మఙ్గలసిలాపట్టే నిసీది. థేరస్స కిర పితా సత్తసు ద్వారకోట్ఠకేసు అగ్గళం దాపేత్వా మల్లే ఆణాపేసి ‘‘నిక్ఖమితుం మా దేథ, కాసాయాని అపనేత్వా సేతకాని నివాసేథా’’తి, తస్మా థేరో ఆకాసేన అగమాసి. అథ రాజా కోరబ్యో థేరస్స తత్థ నిసిన్నభావం సుత్వా తం ఉపసఙ్కమిత్వా సమ్మోదనీయం కథం సారణీయం వీతిసారేత్వా ‘‘ఇధ, భో రట్ఠపాల, పబ్బజన్తో బ్యాధిపారిజుఞ్ఞం వా జరాభోగఞాతిపారిజుఞ్ఞం వా పత్తో పబ్బజతి. త్వం పన కిఞ్చిపి పారిజుఞ్ఞం అనుపగతో ఏవ కస్మా పబ్బజితో’’తి పుచ్ఛి. అథస్స థేరో, ‘‘ఉపనియ్యతి లోకో అద్ధువో, అతాణో లోకో అనభిస్సరో, అస్సకో లోకో సబ్బం పహాయ గమనీయం, ఊనో లోకో అతిత్తో తణ్హాదాసో’’తి (మ॰ ని॰ ౨.౩౦౫) ఇమేసం చతున్నం ధమ్ముద్దేసానం అత్తానం వివిత్తభావం కథేత్వా తస్సా దేసనాయ అనుగీతిం కథేన్తో –

౭౭౬. ‘‘పస్సామి లోకే సధనే మనుస్సే, లద్ధాన విత్తం న దదన్తి మోహా;
లుద్ధా ధనం సన్నిచయం కరోన్తి, భియ్యోవ కామే అభిపత్థయన్తి.

౭౭౭. ‘‘రాజా పసయ్హప్పథవిం విజేత్వా, ససాగరన్తం మహిమావసన్తో;
ఓరం సముద్దస్స అతిత్తరూపో, పారం సముద్దస్సపి పత్థయేథ.

౭౭౮. ‘‘రాజా చ అఞ్ఞే చ బహూ మనుస్సా, అవీతతణ్హా మరణం ఉపేన్తి;
ఊనావ హుత్వాన జహన్తి దేహం, కామేహి లోకమ్హి న హత్థి తిత్తి.

౭౭౯. ‘‘కన్దన్తి నం ఞాతీ పకిరియ కేసే, ‘అహో వతా నో అమరా’తి చాహు;
వత్థేన నం పారుతం నీహరిత్వా, చితం సమోధాయ తతో డహన్తి.

౭౮౦. ‘‘సో డయ్హతి సూలేహి తుజ్జమానో, ఏకేన వత్థేన పహాయ భోగే;
న మీయమానస్స భవన్తి తాణా, ఞాతీ చ మిత్తా అథ వా సహాయా.

౭౮౧. ‘‘దాయాదకా తస్స ధనం హరన్తి, సత్తో పన గచ్ఛతి యేనకమ్మం;
న మీయమానం ధనమన్వేతి కిఞ్చి, పుత్తా చ దారా చ ధనఞ్చ రట్ఠం.

౭౮౨. ‘‘న దీఘమాయుం లభతే ధనేన, న చాపి విత్తేన జరం విహన్తి;
అప్పం హిదం జీవితమాహు ధీరా, అసస్సతం విప్పరిణామధమ్మం.

౭౮౩. ‘‘అడ్ఢా దలిద్దా చ ఫుసన్తి ఫస్సం, బాలో చ ధీరో చ తథేవ ఫుట్ఠో;
బాలో హి బాల్యా వధితోవ సేతి, ధీరో చ నో వేధతి ఫస్సఫుట్ఠో.

౭౮౪. ‘‘తస్మా హి పఞ్ఞావ ధనేన సేయ్యా, యాయ వోసానమిధాధిగచ్ఛతి;
అబ్యోసితత్తా హి భవాభవేసు, పాపాని కమ్మాని కరోతి మోహా.

౨౭౫.“ఉపేతి గబ్భఞ్చ పరఞ్చ లోకం, సంసారమాపజ్జ పరమ్పరాయ;

తస్సప్పపఞ్ఞో అభిసద్దహన్తో, ఉపేతి గబ్భఞ్చ పరఞ్చ లోకం.

౨౭౬.“చోరో యథా సన్ధిముఖే గహీతో, సకమ్మునా హఞ్ఞతి పాపధమ్మో;

ఏవం పజా పేచ్చ పరమ్హి లోకే, సకమ్మునా హఞ్ఞతి పాపధమ్మో.

౨౭౭.“కామా హి చిత్రా మధురా మనోరమా, విరూపరూపేన మథేన్తి చిత్తం;

ఆదీనవం కామగుణేసు దిస్వా, తస్మా అహం పబ్బజితోమ్హి రాజ.

౨౭౮.“దుమప్ఫలానీవ పతన్తి మాణవా, దహరా చ వుడ్ఢా చ సరీరభేదా;

ఏతమ్పి దిస్వా పబ్బజితోమ్హి రాజ, అపణ్ణకం సామఞ్ఞమేవ సేయ్యో.

౨౭౯.“సద్ధాయాహం పబ్బజితో, ఉపేతో జినసాసనే;

అవఞ్ఝా మయ్హం పబ్బజ్జా, అనణో భుఞ్జామి భోజనం.

౨౮౦.“కామే ఆదిత్తతో దిస్వా, జాతరూపాని సత్థతో;

గబ్భవోక్కన్తితో దుక్ఖం, నిరయేసు మహబ్భయం.

౨౮౧.“ఏతమాదీనవం ఞత్వా, సంవేగం అలభిం తదా;

సోహం విద్ధో తదా సన్తో, సమ్పత్తో ఆసవక్ఖయం.

౨౮౨.“పరిచిణ్ణో మయా సత్థా, కతం బుద్ధస్స సాసనం;

ఓహితో గరుకో భారో, భవనేత్తి సమూహతా.

౨౮౩. “యస్సత్థాయ పబ్బజితో, అగారస్మానగారియం;

సో మే అత్థో అనుప్పత్తో, సబ్బసంయోజనక్ఖయో”తి. – ఇమా గాథా అవోచ;

తత్థ **పస్సామి లోకే**తి అహం, మహారాజ, ఇమస్మిం లోకే **సధనే** ధనసమ్పన్నే అడ్ఢే మనుస్సే పస్సామి, తే పన **లద్ధాన విత్తం** ధనం లభిత్వా భోగసమ్పత్తియం ఠితా సమణబ్రాహ్మణాదీసు కస్సచి కిఞ్చిపి న దదన్తి. కస్మా? **మోహా** కమ్మస్సకతాపఞ్ఞాయ అభావతో. **లుద్ధా** లోభాభిభూతా యథాలద్ధం ధనం **సన్నిచయం** సబ్బసో నిచేతబ్బం నిధేతబ్బం కరోన్తి. **భియ్యోవ** యథాధిగతకామతో ఉపరి **కామే** కామగుణే “తథాహం ఏదిసే చ భోగే పటిలభేయ్య”న్తి **అభిపత్థయన్తి** పచ్చాసీసన్తి తజ్జఞ్చ వాయామం కరోన్తి.

భియ్యో కామపత్థనాయ ఉదాహరణం దస్సేన్తో ‘‘**రాజా**’’తిఆదిమాహ. తత్థ **పసయ్హప్పథవిం విజేత్వా**తి అత్తనో వంసానుగతం పథవిం బలక్కారేన అభివిజియ. **ఆవసన్తో**తి పసాసేన్తో. **ఓరం సముద్దస్సా**తి అనవసేసం సముద్దస్స ఓరభాగం లభిత్వాపి తేన అతిత్తరూపో **పారం సముద్దస్స** దీపన్తరమ్పి పత్థయేయ్య.

అవీతతణ్హాతి అవిగతతణ్హా. **ఊనావాతి** అపరిపుణ్ణమనోరథావ. **కామేహి లోకమ్హి న హత్థి తిత్తీతి** తణ్హావిపన్నానం ఇమస్మిం లోకే వత్థుకామేహి తిత్తి నామ నత్థి.

కన్దన్తి నన్తి మతపురిసం ఉద్దిస్స తస్స గుణే కిత్తేన్తా కన్దనం కరోన్తి. **అహో వతా నో అమరాతి చాహూతి** అహో వత అమ్హాకం ఞాతీ అమరా సియున్తి చ కథేన్తి, గాథాసుఖత్థఞ్హేత్థ వతా-ఇతి దీఘం కత్వా వుత్తం.

నో డయ్హతి సూలేహి తుజ్జమానోతి నో మతసత్తో ఛవడాహకేహి సమ్మా ఝాపేతుం సూలేహి తుజ్జమానో. **తాణాతి** పరిత్తాణకరా.

యేనకమ్మన్తి యథాకమ్మం. **ధనన్తి** ధనాయితబ్బం యంకిఞ్చి వత్థు. పున **ధనన్తి** హిరఞ్ఞసువణ్ణం సన్ధాయ వదతి.

''**న దీఘమాయు**''న్తిఆదినా కామగుణస్స జరాయ చ పటికారాభావం వత్వా పున తస్స ఏకన్తికభావం దస్సేతుం ''**అప్పం హీ**''తిఆది వుత్తం. **ఫుసన్తీతి** అనిట్ఠఫస్సం ఫుసన్తి పాపుణన్తి, తత్థ అడ్ఢదలిద్దతా అకారణన్తి దస్సేతి. **ఫస్సం బాలో చ ధీరో చ తథేవ ఫుట్ఠోతి** యథా బాలో ఇట్ఠానిట్ఠసమ్ఫస్సం ఫుట్ఠో, తథేవ ధీరో ఇట్ఠానిట్ఠఫస్సం ఫుట్ఠో హోతి, న ఏత్థ బాలపణ్డితానం కోచి విసేసో. అయం పన విసేసో, **బాలో హి బాల్యా వధితోవ సేతీతి** బాలపుగ్గలో కేనచి దుక్ఖధమ్మేన ఫుట్ఠో సోచన్తో కిలమన్తో ఉరత్తాళిం కన్దన్తో బాలభావేన వధితో పీళితోవ హుత్వా సేతి సయతి. ఇతో చితో చ ఆవట్టన్తో వివట్టన్తో విరోధేన్తో **వేధతి ఫస్సఫుట్ఠోతి ధీరో** పన పణ్డితో దుక్ఖసమ్ఫస్సేన సమ్ఫుట్ఠో న వేధతి కమ్పనమత్తమ్పి తస్స న హోతీతి.

తస్మాతి యస్మా బాలపణ్డితానం లోకధమ్మే ఏదిసీ పవత్తి, **తస్మా హి పఞ్ఞావ ధనేన సేయ్యా, యాయ వోసానమిధాధిగచ్ఛతీతి** పఞ్ఞావ ధనతో పాసంసతరా, యాయ పఞ్ఞాయ వోసానం భవస్స పరియోసానభూతం నిబ్బానం అధిగచ్ఛతి. **అబ్యోసితత్తా హీతి** అనధిగతనిట్ఠత్తా. **భవాభవేసూతి** మహన్తామహన్తేసు భవేసు.

ఉపేతి గబ్భఞ్చ పరఞ్చ లోకం, సంసారమాపజ్జ పరమ్పరాయాతి యో పాపాని కత్వా అపరాపరం సంసరణమాపజ్జిత్వా ఉపేతి గబ్భఞ్చ పరఞ్చ లోకం గబ్భసేయ్యాయ పరలోకుప్పత్తియా చ న ముచ్చతి, **తస్స** పాపకమ్మకారినో పుగ్గలస్స కిరియం **అభిసద్దహన్తో** "అత్తా చ మే హోతీ"తి పత్తియాయన్తో అఞ్ఞోపి **అప్పపఞ్ఞో** బాలో యథా పటిపజ్జిత్వా ఉపేతి గబ్భఞ్చ పరఞ్చ లోకం, న తతో పరిముచ్చతి.

చోరో యథాతి యథా చోరో పాపధమ్మో ఘరసన్ధిం ఛిన్దన్తో సన్ధిముఖే ఆరక్ఖకపురిసేహి గహితో **సకమ్మునా** తేన అత్తనో సన్ధిచ్ఛేదకమ్మునా కారణభూతేన కసాదీహి తాళనాదివసేన **హఞ్ఞతి** రాజపురిసేహి బాధియ్యతి బజ్ఝతి చ. **ఏవం పజాతి** ఏవమయం సత్తలోకో ఇధ పాపాని కరిత్వా **పేచ్చ** పత్వా తేన కమ్మునా **పరమ్హి లోకే** నిరయాదీసు హఞ్ఞతి, పఞ్చవిధబన్ధనకమ్మకారణాదివసేన బాధియ్యతి.

ఏవమేతాహి ఏకాదసహి గాథాహి యథారహం చత్తారో ధమ్ముద్దేసే పకాసేత్వా ఇదాని కామేసు సంసారే చ ఆదీనవం దిస్వా సద్ధాయ అత్తనో పబ్బజితభావం పబ్బజితకిచ్చస్స చ మత్థకప్పత్తిం విభావేన్తో ''**కామా హీ**''తిఆదిమాహ. తత్థ **కామాతి** వత్థుకామా మనాపియా రూపాదయో ధమ్మా, కిలేసకామా సబ్బేపి రాగప్పభేదా. ఇధ పన వత్థుకామా వేదితబ్బా. తే హి రూపాదివసేన అనేకప్పకారతాయ **చిత్రా**. లోకస్సాదవసేన ఇట్ఠాకారతాయ **మధురా**. బాలపుథుజ్జనానం మనం రమేన్తీతి

మనోరమా. విరూపరూపేనాతి వివిధరూపేన, అనేకవిధసభావేనాతి అత్థో. తే హి రూపాదివసేన చిత్రా, నీలాదివసేన వివిధరూపా. ఏవం తేన విరూపరూపేన తథా తథా అస్సాదం దస్సేత్వా **మథేన్తి చిత్తం** పబ్బజ్జాయ అభిరమితుం న దేన్తీతి ఇమినా అప్పస్సాదబహుదుక్ఖతాదినా **ఆదీనవం కామగుణేసు దిస్వా తస్మా** తంనిమిత్తం అహం పబ్బజితో అమ్హి. దుమప్ఫలాని పక్కకాలే అపరిపక్కకాలే చ యత్థ కత్థచి పరూపక్కమతో సరసతో వా పతన్తి, ఏవం సత్తా దహరా చ వుడ్ఢా చ సరీరస్స భేదా పతన్తియేవ. **ఏతమ్పి దిస్వాతి** ఏవం అనిచ్చతమ్పి పఞ్ఞాచక్ఖునా దిస్వా, న కేవలం అప్పస్సాదతాదితాయ ఆదీనవమేవాతి అధిప్పాయో. **అపణ్ణకన్తి** అవిరద్ధనకం **సామఞ్ఞమేవ** సమణభావోవ **సేయ్యో** ఉత్తరితరో.

సద్ధాయాతి కమ్మం కమ్మఫలం బుద్ధసుబుద్ధతం ధమ్మసుధమ్మతం సఙ్ఘసుప్పటిపత్తిఞ్చ సద్దహిత్వా. **ఉపేతో జినసాసనేతి** సత్థు సాసనే సమ్మాపటిపత్తిం ఉపగతో. **అవఞ్ఝా మయ్హం పబ్బజ్జా** అరహత్తస్స అధిగతత్తా. తతో ఏవ **అనణో భుఞ్జామి భోజనం** నిక్కిలేసవసేన సామిభావతో సామిపరిభోగేన పరిభుఞ్జనతో.

కామే ఆదిత్తతో దిస్వాతి వత్థుకామే కిలేసకామే చ ఏకాదసహి అగ్గీహి ఆదిత్తభావతో దిస్వా. **జాతరూపాని సత్థతోతి** కతాకతప్పభేదా సబ్బసువణ్ణవికతియో అనత్థావహతాయ నిసితసత్థతో. **గబ్భవోక్కన్తితో దుక్ఖన్తి** గబ్భవోక్కన్తితో పట్ఠాయ సబ్బసంసారపవత్తిదుక్ఖం. **నిరయేసు మహబ్భయన్తి** సఉస్సదేసు అట్ఠసు మహానిరయేసు లబ్భమానం మహాభయఞ్చ సబ్బత్థ దిస్వాతి యోజనా.

ఏతమాదీనవం ఞత్వాతి ఏతం కామానం ఆదిత్తతాదిం సంసారే ఆదీనవం దోసం ఞత్వా. **సంవేగం అలభిం తదాతి** తస్మిం సత్థు సన్తికే ధమ్మస్స సుతకాలే భవాదికే సంవేగం అలత్థం. **విద్ధో తదా సన్తోతి** తస్మిం గహట్ఠకాలే రాగసల్లాదీహి విద్ధో సమానో ఇదాని సత్థు సాసనం ఆగమ్మ సమ్పత్తో ఆసవక్ఖయం, విద్ధో వా చత్తారి సచ్చాని, పటివిద్ధోతి అత్థో. సేసం అన్తరన్తరాదీసు వుత్తత్తా సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

ఏవం థేరో రఞ్ఞో కోరబ్యస్స ధమ్మం దేసేత్వా సత్థు సన్తికమేవ గతో. సత్థా చ అపరభాగే అరియగణమజ్ఝే నిసిన్నో థేరం సద్ధాపబ్బజితానం అగ్గట్ఠానే ఠపేసీతి.

రట్ఠపాలత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. మాలుక్యపుత్తత్థేరగాథావణ్ణనా

రూపం దిస్వా సతి ముట్ఠాతిఆదికా ఆయస్మతో మాలుక్యపుత్తస్స గాథా. ఇమస్స ఆయస్మతో వత్థు హేట్ఠా ఛక్కనిపాతే (థేరగా॰ ౩౯౯ ఆదయో) వుత్తమేవ. తా పన గాథా థేరేన అరహత్తే పతిట్ఠితేన ఞాతీనం ధమ్మదేసనావసేన భాసితా. ఇధ పన పుథుజ్జనకాలే "సాధు మే, భన్తే, భగవా సంఖిత్తేన ధమ్మం దేసేతూ"తి యాచితేన సత్థారా "తం కిం మఞ్ఞసి, మాలుక్యపుత్త, యే తే చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యా రూపా అదిట్ఠా అదిట్ఠపుబ్బా, న చ పస్ససి, న చ తే హోతి పస్సేయ్యన్తి, అత్థి తే తత్థ ఛన్దో వా రాగో వా పేమం వా"తి? "నో హేతం, భన్తే". "యే తే సోతవిఞ్ఞేయ్యా సద్దా…పే॰… ఘాన…జివ్హా…కాయ…మనోవిఞ్ఞేయ్యా ధమ్మా అవిఞ్ఞాతా అవిఞ్ఞాతపుబ్బా, న చ విజానాసి, న చ తే హోతి విజానేయ్యన్తి, అత్థి తే తత్థ ఛన్దో వా రాగో వా పేమం వా"తి? "నో హేతం, భన్తే". "ఏత్థ చ తే, మాలుక్యపుత్త, దిట్ఠసుతముతవిఞ్ఞాతబ్బేసు ధమ్మేసు దిట్ఠే దిట్ఠమత్తం భవిస్సతి, సుతే సుతమత్తం, ముతే ముతమత్తం, విఞ్ఞాతే విఞ్ఞాతమత్తం భవిస్సతి. యతో ఖో తే, మాలుక్యపుత్త,

దిట్ఠసుతముతవిఞ్ఞాతబ్బేసు ధమ్మేసు దిట్ఠే దిట్ఠమత్తం, సుతే సుతమత్తం, ముతే ముతమత్తం, విఞ్ఞాతే విఞ్ఞాతమత్తం భవిస్సతి, తతో త్వం, మాలుక్యపుత్త, న తేన. యతో త్వం, మాలుక్యపుత్త, న తేన, తతో త్వం, మాలుక్యపుత్త, న తత్థ. యతో త్వం, మాలుక్యపుత్త, న తత్థ, తతో త్వం, మాలుక్యపుత్త, నేవిధ న హురం న ఉభయమన్తరేన, ఏసేవన్తో దుక్ఖస్సా"తి (సం॰ ని॰ ౪.౯౫). సంఖిత్తేన ధమ్మే దేసితే తస్స ధమ్మస్స సాధుకం ఉగ్గహితభావం పకాసేన్తేన –

౨౯౪."రూపం దిస్వా సతి ముట్ఠా, పియం నిమిత్తం మనసి కరోతో;
సారత్తచిత్తో వేదేతి, తఞ్చ అజ్ఝోస తిట్ఠతి.

౨౯౫."తస్స వడ్ఢన్తి వేదనా, అనేకా రూపసమ్భవా;
అభిజ్ఝా చ విహేసా చ, చిత్తమస్సూపహఞ్ఞతి;
ఏవమాచినతో దుక్ఖం, ఆరా నిబ్బాన వుచ్చతి.

౨౯౬."సద్దం సుత్వా సతి ముట్ఠా, పియం నిమిత్తం మనసి కరోతో;
సారత్తచిత్తో వేదేతి, తఞ్చ అజ్ఝోస తిట్ఠతి.

౨౯౭. "తస్స వడ్ఢన్తి వేదనా, అనేకా సద్దసమ్భవా;
అభిజ్ఝా చ విహేసా చ, చిత్తమస్సూపహఞ్ఞతి;
ఏవమాచినతో దుక్ఖం, ఆరా నిబ్బాన వుచ్చతి.

౨౯౮."గన్ధం ఘత్వా సతి ముట్ఠా, పియం నిమిత్తం మనసి కరోతో;
సారత్తచిత్తో వేదేతి, తఞ్చ అజ్ఝోస తిట్ఠతి.

౨౯౯."తస్స వడ్ఢన్తి వేదనా, అనేకా గన్ధసమ్భవా;
అభిజ్ఝా చ విహేసా చ, చిత్తమస్సూపహఞ్ఞతి;
ఏవమాచినతో దుక్ఖం, ఆరా నిబ్బాన వుచ్చతి.

౩౦౦."రసం భోత్వా సతి ముట్ఠా, పియం నిమిత్తం మనసి కరోతో;
సారత్తచిత్తో వేదేతి, తఞ్చ అజ్ఝోస తిట్ఠతి.

౩౦౧."తస్స వడ్ఢన్తి వేదనా, అనేకా రససమ్భవా;
అభిజ్ఝా చ విహేసా చ, చిత్తమస్సూపహఞ్ఞతి;
ఏవమాచినతో దుక్ఖం, ఆరా నిబ్బాన వుచ్చతి.

౩౦౨."ఫస్సం ఫుస్స సతి ముట్ఠా, పియం నిమిత్తం మనసి కరోతో;
సారత్తచిత్తో వేదేతి, తఞ్చ అజ్ఝోస తిట్ఠతి.

౮౦౩.“తస్స వడ్ఢన్తి వేదనా, అనేకా ఫస్ససమ్భవా;
అభిజ్ఝా చ విహేసా చ, చిత్తమస్సూపహఞ్ఞతి;
ఏవమాచినతో దుక్ఖం, ఆరా నిబ్బాన వుచ్చతి.

౮౦౪.“ధమ్మం ఞత్వా సతి ముట్ఠా, పియం నిమిత్తం మనసి కరోతో;
సారత్తచిత్తో వేదేతి, తఞ్చ అజ్ఝోస తిట్ఠతి.

౮౦౫.“తస్స వడ్ఢన్తి వేదనా, అనేకా ధమ్మసమ్భవా;
అభిజ్ఝా చ విహేసా చ, చిత్తమస్సూపహఞ్ఞతి;
ఏవమాచినతో దుక్ఖం, ఆరా నిబ్బాన వుచ్చతి.

౮౦౬.“న సో రజ్జతి రూపేసు, రూపం దిస్వా పటిస్సతో;
విరత్తచిత్తో వేదేతి, తఞ్చ నాజ్ఝోస తిట్ఠతి.

౮౦౭.“యథాస్స పస్సతో రూపం, సేవతో చాపి వేదనం;
ఖీయతి నోపచీయతి, ఏవం సో చరతీ సతో;
ఏవం అపచినతో దుక్ఖం, సన్తికే నిబ్బాన వుచ్చతి.

౮౦౮.“న సో రజ్జతి సద్దేసు, సద్దం సుత్వా పటిస్సతో;
విరత్తచిత్తో వేదేతి, తఞ్చ నాజ్ఝోస తిట్ఠతి.

౮౦౯.“యథాస్స సుణతో సద్దం, సేవతో చాపి వేదనం;
ఖీయతి నోపచీయతి, ఏవం సో చరతీ సతో;
ఏవం అపచినతో దుక్ఖం, సన్తికే నిబ్బాన వుచ్చతి.

౮౧౦.“న సో రజ్జతి గన్ధేసు, గన్ధం ఘత్వా పటిస్సతో;
విరత్తచిత్తో వేదేతి, తఞ్చ నాజ్ఝోస తిట్ఠతి.

౮౧౧.“యథాస్స ఘాయతో గన్ధం, సేవతో చాపి వేదనం;
ఖీయతి నోపచీయతి, ఏవం సో చరతీ సతో;
ఏవం అపచినతో దుక్ఖం, సన్తికే నిబ్బాన వుచ్చతి.

౮౧౨.“న సో రజ్జతి రసేసు, రసం భోత్వా పటిస్సతో;
విరత్తచిత్తో వేదేతి, తఞ్చ నాజ్ఝోస తిట్ఠతి.

౮౧౩.“యథాస్స సాయతో రసం, సేవతో చాపి వేదనం;

ఖీయతి నోపచీయతి, ఏవం సో చరతీ సతో;
ఏవం అపచినతో దుక్ఖం, సన్తికే నిబ్బాన వుచ్చతి.

౮౧౪.“న సో రజ్జతి ఫస్సేసు, ఫస్సం ఫుస్స పటిస్సతో;
విరత్తచిత్తో వేదేతి, తఞ్చ నాజ్ఝోస తిట్ఠతి.

౮౧౫.“యథాస్స ఫుసతో ఫస్సం, సేవతో చాపి వేదనం;
ఖీయతి నోపచీయతి, ఏవం సో చరతీ సతో;
ఏవం అపచినతో దుక్ఖం, సన్తికే నిబ్బాన వుచ్చతి.

౮౧౬.“న సో రజ్జతి ధమ్మేసు, ధమ్మం ఞత్వా పటిస్సతో;
విరత్తచిత్తో వేదేతి, తఞ్చ నాజ్ఝోస తిట్ఠతి.

౮౧౭.“యథాస్స విజానతో ధమ్మం, సేవతో చాపి వేదనం;
ఖీయతి నోపచీయతి, ఏవం సో చరతీ సతో;
ఏవం అపచినతో దుక్ఖం, సన్తికే నిబ్బాన వుచ్చతీ”తి. –

ఇమా గాథా అభాసి.

తత్థ **రూపం దిస్వా**తి చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యం రూపం చక్ఖుద్వారేన ఉపలభిత్వా. **సతి ముట్ఠా, పియం నిమిత్తం మనసి కరోతో**తి తస్మిం రూపే దిట్ఠమత్తే ఏవ అట్ఠత్వా సుభనిమిత్తం మనసి కరోతో సుభాకారగ్గహణవసేన అయోనిసో మనసి కరోతో సతి ముట్ఠా హోతి. తథా చ సతి **సారత్తచిత్తో వేదేతి** తం రూపారమ్మణం రత్తో, గిద్ధో, గధితో హుత్వా అనుభవతి, అస్సాదేతి, అభినన్దతి. తథాభూతో చ **తఞ్చ అజ్ఝోస తిట్ఠతీ**తి తఞ్చ రూపారమ్మణం అజ్ఝోసాయ “సుఖం సుఖ”న్తి అభినివిస్స గిలిత్వా పరినిట్ఠాపేత్వా తిట్ఠతి.

తస్స వడ్ఢన్తి వేదనా, అనేకా రూపసమ్భవాతి తస్స ఏవరూపస్స పుగ్గలస్స రూపసమ్భవా రూపారమ్మణా సుఖాదిభేదేన అనేకా వేదనా కిలేసుప్పత్తిహేతుభూతా వడ్ఢన్తి. **అభిజ్ఝా చ విహేసా చ, చిత్తమస్సూపహఞ్ఞతీ**తి పియరూపే సారజ్జనవసేన ఉప్పజ్జమానాయ అభిజ్ఝాయ, అపియరూపే బ్యాపజ్జనవసేన పియరూపస్సేవ విపరిణామఞ్ఞథాభావాయ ఉప్పజ్జమానాయ సోకాదిలక్ఖణాయ విహేసాయ చ అస్స పుగ్గలస్స చిత్తం ఉపహఞ్ఞతి బాధీయతి. **ఏవమాచినతో దుక్ఖ**న్తి వుత్తాకారేన తం తం వేదనస్సాదవసేన భవాభిసఙ్ఖారం ఆచినతో వట్టదుక్ఖం పవత్తతి. తేనాహ భగవా – “వేదనాపచ్చయా తణ్హా…పే॰… దుక్ఖక్ఖన్ధస్స సముదయో హోతీ”తి (విభ॰ ౨౨౫; సం॰ ని॰ ౨.౧). తథాభూతస్స **ఆరా** ఆరకా దూరే నిబ్బానం వుచ్చతి, తస్స తం దుల్లభన్తి అత్థో. **సద్దం సుత్వా**తిఆదిగాథాసుపి వుత్తనయేనేవ అత్థో వేదితబ్బో. తత్థ **ఘత్వా**తి ఘాయిత్వా. **భోత్వా**తి సాయిత్వా. **ఫుస్సా**తి ఫుసిత్వా. **ధమ్మం ఞత్వా**తి ధమ్మారమ్మణం విజానిత్వా.

ఏవం ఛద్వారగోచరే సారజ్జన్తస్స వట్టం దస్సేత్వా ఇదాని తత్థ విరజ్జన్తస్స వివట్టం దస్సేన్తో **“న సో రజ్జతి రూపేసూ”**తిఆదిమాహ. తత్థ **న సో రజ్జతి రూపేసు, రూపం దిస్వా పటిస్సతో**తి యో పుగ్గలో రూపం దిస్వా ఆపాథగతం

రూపారమ్మణం చక్ఖుద్వారికేన విఞ్ఞాణసన్తానేన గహేత్వా చతుసమ్పజఞ్ఞవసేన సమ్పజానకారితాయ పటిస్సతో హోతి, సో రూపారమ్మణేసు న రజ్జతి రాగం న జనేతి, అఞ్ఞదత్థు విరత్తచిత్తో వేదేతి, రూపారమ్మణమ్హి సముదయాదితో యథాభూతం పజానన్తో నిబ్బిన్దతి, నిబ్బిన్దన్తో తం తత్థుప్పన్నవేదనఞ్చ విరత్తచిత్తో వేదేతి, తథాభూతో చ **తఞ్చ నజ్ఝోస తిట్ఠతీ**తి తం రూపారమ్మణం సమ్మదేవ విరత్తచిత్తతాయ అజ్ఝోసాయ న తిట్ఠతి "ఏతం మమ, ఏసోహమస్మి, ఏసో మే అత్తా"తి తణ్హామానదిట్ఠివసేన నాభినివిసతి.

యథాస్స పస్సతో రూపన్తి అస్స యోగినో యథా తత్థ అభిజ్ఝాదయో నప్పవత్తన్తి, ఏవం అనిచ్చాదితో రూపం పస్సన్తస్స. **సేవతో చాపి వేదన**న్తి తం ఆరబ్భ ఉప్పన్నం వేదనం తంసమ్పయుత్తధమ్మే చ గోచరసేవనాయ సేవతో చాపి. **ఖీయతీ**తి సబ్బం కిలేసవట్టం పరిక్ఖయం పరియాదానం గచ్ఛతి. **నోపచీయతీ**తి న ఉపచియతి న ఆచయం గచ్ఛతి. **ఏవం సో చరతీ సతో**తి ఏవం కిలేసాపనయనపటిపత్తియా సతో సమ్పజానో హుత్వా చరతి, విహరతి. **ఏవం అపచినతో దుక్ఖ**న్తి వుత్తనయేన అపచయగామినియా మగ్గపఞ్ఞాయ సకలం వట్టదుక్ఖం అపచినన్తస్స. **సన్తికే నిబ్బాన వుచ్చతీ**తి సఉపాదిసేసఅనుపాదిసేసనిబ్బానధాతుసమీపే ఏవాతి వుచ్చతి అసఙ్ఖతాయ ధాతుయా సచ్ఛికతత్తా. **న సో రజ్జతి సద్దేసూ**తిఆదీసుపి ఇమినావ నయేన అత్థో వేదితబ్బో.

ఏవం థేరో ఇమాహి గాథాహి సత్థు ఓవాదస్స అత్తనా ఉపధారితభావం పవేదేత్వా ఉట్ఠాయాసనా సత్థారం వన్దిత్వా గతో నచిరస్సేవ విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణీతి.

మాలుక్యపుత్తత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. సేలత్థేరగాథావణ్ణనా

పరిపుణ్ణకాయోతిఆదికా ఆయస్మతో సేలత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరభగవతో కాలే కులగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో గణపామోక్ఖో హుత్వా తీణి పురిససతాని సమాదపేత్వా తేహి సద్ధిం సత్థు గన్ధకుటిం కారేత్వా కతపరియోసితాయ గన్ధకుటియా సభిక్ఖుసఙ్ఘస్స భగవతో మహాదానం పవత్తేత్వా సత్థారం భిక్ఖూ చ తిచీవరేన అచ్ఛాదేసి. సో తేన పుఞ్ఞకమ్మేన ఏకం బుద్ధన్తరం దేవలోకే ఏవ వసిత్వా తతో చుతో దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే అఙ్గుత్తరాపేసు ఆపణే నామ బ్రాహ్మణగామే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా **సేలో**తి లద్ధనామో అహోసి. సో వయప్పత్తో తీసు వేదేసు, బ్రాహ్మణసిప్పేసు చ నిప్ఫత్తిం గన్త్వా తీణి మాణవకసతాని మన్తే వాచేన్తో ఆపణే పటివసతి. తేన చ సమయేన సత్థా సావత్థితో నిక్ఖమిత్వా అడ్ఢతేళససేహి భిక్ఖుసతేహి సద్ధిం అఙ్గుత్తరాపేసు చారికం చరన్తో సేలస్స, అన్తేవాసికానఞ్చ ఞాణపరిపాకం దిస్వా అఞ్ఞతరస్మిం వనసణ్డే విహరతి. అథ కేణియో నామ జటిలో సత్థు ఆగమనం సుత్వా తత్థ గన్త్వా సద్ధిం భిక్ఖుసఙ్ఘేన సత్థారం స్వాతనాయ నిమన్తేత్వా సకే అస్సమే పహూతం ఖాదనీయం భోజనీయం పటియాదేతి. తస్మిఞ్చ సమయే సేలో బ్రాహ్మణో సద్ధిం తీహి మాణవకసతేహి జఙ్ఘావిహారం అనువిచరన్తో కేణియస్స అస్సమం పవిసిత్వా జటిలే కట్ఠఫాలనుద్ధనసమ్పాదనాదినా దానూపకరణం సజ్జేన్తే దిస్వా, "కిం ను ఖో తే, కేణియ, మహాయఞ్ఞో పచ్చుపట్ఠితో"తిఆదిం పుచ్ఛిత్వా తేన "బుద్ధో భగవా మయా స్వాతనాయ నిమన్తితో"తి వుత్తే "బుద్ధో"తి వచనం సుత్వావ హట్ఠో ఉదగ్గో పీతిసోమనస్సజాతో తావదేవ మాణవకేహి సద్ధిం సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా కతపటిసన్థారో ఏకమన్తం నిసిన్నో భగవతో కాయే బాత్తింసమహాపురిసలక్ఖణాని దిస్వా "ఇమేహి లక్ఖణేహి సమన్నాగతో రాజా వా హోతి చక్కవత్తీ, బుద్ధో వా లోకే వివట్టచ్ఛదో,

అయం పన పబ్బజితో, నో చ ఖో నం జానామి ‘బుద్ధో వా, నో వా’, సుతం ఖో పన మేతం బ్రాహ్మణానం వుద్ధానం మహల్లకానం ఆచరియపాచరియానం భాసమానానం ‘యే తే భవన్తి అరహన్తో సమ్మాసమ్బుద్ధా , తే సకే వణ్ణే భఞ్ఞమానే అత్తానం పాతుకరోన్తీ’తి అసమ్మాసమ్బుద్ధో హి సమ్ముఖే ఠత్వా బుద్ధగుణేహి అభిత్థవీయమానో సారజ్జతి మఙ్కుభావం ఆపజ్జతి అవేసారజ్జప్పత్తతాయ అననుయోగక్ఖమత్తా, యంనూనాహం సమణం గోతమం సమ్ముఖా సారుప్పాహి గాథాహి అభిత్థవేయ్య”న్తి ఏవం పన చిన్తేత్వా –

౮౧౮.“పరిపుణ్ణకాయో సురుచి, సుజాతో చారుదస్సనో;
సువణ్ణవణ్ణోసి భగవా, సుసుక్కదాఠోసి వీరియవా.

౮౧౯.“నరస్స హి సుజాతస్స, యే భవన్తి వియఞ్జనా;
సబ్బే తే తవ కాయస్మిం, మహాపురిసలక్ఖణా.

౮౨౦.“పసన్ననేత్తో సుముఖో, బ్రహా ఉజు పతాపవా;
మజ్ఝే సమణసఙ్ఘస్స, ఆదిచ్చోవ విరోచసి.

౮౨౧.“కల్యాణదస్సనో భిక్ఖు, కఞ్చనసన్నిభత్తచో;
కిం తే సమణభావేన, ఏవం ఉత్తమవణ్ణినో.

౮౨౨.“రాజా అరహసి భవితుం, చక్కవత్తీ రథేసభో;
చాతురన్తో విజితావీ, జమ్బుసణ్డస్స ఇస్సరో.

౮౨౩.“ఖత్తియా భోగీ రాజానో, అనుయన్తా భవన్తి తే;
రాజాభిరాజా మనుజిన్దో, రజ్జం కారేహి గోతమా”తి. –

ఛహి గాథాహి భగవన్తం అభిత్థవి.

తత్థ **పరిపుణ్ణకాయో**తి అభిబ్యత్తరూపానం ద్వత్తింసాయ మహాపురిసలక్ఖణానం పరిపుణ్ణతాయ అహీనఙ్గపచ్చఙ్గతాయ చ పరిపుణ్ణసరీరో. **సురుచీ**తి సున్దరసరీరప్పభో. **సుజాతో**తి ఆరోహపరిణాహసమ్పత్తియా, సణ్ఠానసమ్పత్తియా చ సునిబ్బత్తో. **చారుదస్సనో**తి సుచిరమ్పి పస్సన్తానం అతిత్తిజనకం అప్పటిక్కూలం రమణీయం చారు ఏవ దస్సనం అస్సాతి చారుదస్సనో. కేచి పనాహు “చారుదస్సనోతి సున్దరనేత్తో”తి. **సువణ్ణవణ్ణో**తి సువణ్ణసదిసవణ్ణో. **అసీ**తి భవసి, ఇదం పదం “పరిపుణ్ణకాయో అసీ”తిఆదినా సబ్బపదేహి యోజేతబ్బం. **సుసుక్కదాఠో**తి సుట్ఠు సుక్కదాఠో. భగవతో హి దాఠాహి చన్దకిరణా వియ ధవలరస్మియో నిచ్ఛరన్తి. **వీరియవా**తి వీరియపారమీపారిపూరియా చతురఙ్గసమన్నాగతవీరియాధిట్ఠానతో చతుబ్బిధస్స సమ్మప్పధానస్స సమ్పత్తియా చ అతిసయయుత్తో.

నరస్స హి సుజాతస్సాతి సమతింసాయ పారమీనం, అరియస్స వా చక్కవత్తివత్తస్స పరిపూరితత్తా సుట్ఠు సమ్మదేవ జాతస్స నరస్స, మహాపురిసస్సాతి అత్థో. **సబ్బే తే**తి యే మహాపురిసభావం లోకే అగ్గపుగ్గలభావం బ్యఞ్జయన్తీతి **బ్యఞ్జనా**తి

లద్ధవోహారసుప్పతిట్ఠితపాదతాదిబాత్తింసమహాపురిసలక్ఖణసఙ్ఖాతా తమ్బనఖతుఙ్గనఖతాదిఅసీతిఅనుబ్యఞ్జనసఙ్ఖాతా చ రూపగుణా, తే అనవసేసా, తవ కాయస్మిం సన్తీతి వచనసేసో.

మహాపురిసలక్ఖణాతి పుబ్బే వుత్తబ్యఞ్జనానేవ వచనన్తరేన నిగమేన్తో ఆహ.

ఇదాని తేసు లక్ఖణేసు అత్తనా అభిరుచితేహి లక్ఖణేహి భగవన్తం థోమేన్తో ‘‘**పసన్ననేత్తో**’’తిఆదిమాహ. భగవా హి పఞ్చవణ్ణపసాదసమ్పత్తియా **పసన్ననేత్తో**. పరిపుణ్ణచన్దమణ్డలసదిసముఖతాయ **సుముఖో**. ఆరోహపరిణాహసమ్పత్తియా **బ్రహా**. బ్రహ్ముజుగత్తతాయ **ఉజు**. జుతిమన్తతాయ **పతాపవా**.

ఇదాని తమేవ పతాపవన్తతం ఆదిచ్చూపమాయ విభావేన్తో ‘‘**మజ్ఝే సమణసఙ్ఘస్సా**’’తిఆదిమాహ. తత్థ **ఆదిచ్చోవ విరోచసీ**తి యథా ఆదిచ్చో ఉగ్గచ్ఛన్తో సబ్బం తమగతం విధమేత్వా ఆలోకం కరోన్తో విరోచతి, ఏవం త్వమ్పి అన్తో చేవ బహి చ సబ్బం అవిజ్జాతమం విద్ధంసేత్వా ఞాణాలోకం కరోన్తో విరోచసి.

దస్సనీయరూపతాయ అక్ఖిగతానం దస్సనసమ్పత్తీనం ఆవహనతో, కల్యాణేహి పఞ్చహి దస్సనేహి సమన్నాగతత్తా చ **కల్యాణదస్సనో**. **ఉత్తమవణ్ణినో**తి ఉత్తమవణ్ణసమ్పన్నస్స.

చక్కవత్తీతి చక్కరతనం వత్తేతి, చతూహి సమ్పత్తిచక్కేహి వత్తేతి, తేహి చ పరే వత్తేతి. పరహితాయ ఇరియాపథచక్కానం వత్తో ఏతస్మిం అత్థీతి చక్కవత్తీ. అథ వా చతూహి అచ్ఛరియధమ్మేహి చ సఙ్గహవత్థూహి చ సమన్నాగమేన పరేహి అనభిభవనీయస్స ఆణాచక్కస్స వత్తో ఏతస్మిం అత్థీతిపి చక్కవత్తీ. **రథేసభో**తి రథికేసు ఆజానీయఉసభపురిసో, మహారథికోతి అత్థో. **చాతురన్తో**తి చతుసముద్దన్తాయ పథవియా ఇస్సరో. **విజితావీ**తి విజితవిజయో. **జమ్బుసణ్డస్సా**తి జమ్బుదీపస్స, పాకటేన హి ఇస్సరియాని దస్సేన్తో ఏవమాహ. చక్కవత్తీ పన సపరిత్తదీపానం చతున్నమ్పి మహాదీపానం ఇస్సరోవ.

ఖత్తియాతి జాతిఖత్తియా. **భోగీ**తి భోగియా. **రాజానో**తి యే కేచి రజ్జం కారేన్తా. **అనుయన్తా**తి అనుగామినో సేవకా. **రాజాభిరాజా**తి రాజూనం పూజనీయో రాజా హుత్వా, చక్కవత్తీతి అధిప్పాయో. **మనుజిన్దో**తి మనుస్సాధిపతి, మనుస్సానం పరమిస్సరోతి అత్థో.

ఏవం సేలేన వుత్తే భగవా ‘‘యే తే భవన్తి అరహన్తో సమ్మాసమ్బుద్ధా, తే సకే వణ్ణే భఞ్ఞమానే అత్తానం పాతుకరోన్తీ’’తి ఇమం సేలస్స మనోరథం పూరేన్తో –

౮౨౪.‘‘రాజాహమస్మి సేల, (సేలాతి భగవా) ధమ్మరాజా అనుత్తరో;

ధమ్మేన చక్కం వత్తేమి, చక్కం అప్పటివత్తియ’’న్తి. – ఇమం గాథమాహ;

తత్రాయం అధిప్పాయో – యం మం త్వం, సేల, యాచసి, ‘‘రాజా అరహసి భవితుం చక్కవత్తీ’’తి, ఏత్థ అప్పోస్సుక్కో హోహి, **రాజాహమస్మి**, సతి చ రాజత్తే యథా అఞ్ఞో రాజా సమానోపి యోజనసతం వా అనుసాసతి, ద్వే తీణి చత్తారి పఞ్చ యోజనసతాని వా యోజనసహస్సం వా చక్కవత్తీ హుత్వాపి చతుదీపపరియన్తమత్తం వా, నాహమేవం పరిచ్ఛిన్నవిసయో. అహఞ్హి **ధమ్మరాజా అనుత్తరో** భవగ్గతో అవీచిపరియన్తం కత్వా తిరియం అపరిమేయ్యలోకధాతుయో

అనుసాసామి. యావతా హి అపదాదిభేదా సత్తా, అహం తేసం అగ్గో. న హి మే కోచి సీలేన వా…పే.… విముత్తిఞాణదస్సనేన వా సదిసో నత్థి, కుతో భియ్యో. స్వాహం ఏవం ధమ్మరాజా అనుత్తరో, అనుత్తరేనేవ చతుసతిపట్ఠానాదిభేదబోధిపక్ఖియసఙ్ఖాతేన **ధమ్మేన చక్కం వత్తేమి,** “ఇదం పజహథ, ఇదం ఉపసమ్పజ్జ విహరథా”తిఆదినా ఆణాచక్కం. “ఇదం ఖో పన, భిక్ఖవే, దుక్ఖం అరియసచ్చ”న్తిఆదినా (మహావ. ౧౪; సం. ని. ౫.౧౦౮౧) పరియత్తిధమ్మేన ధమ్మచక్కమేవ వా. **చక్కం అప్పటివత్తియ**న్తి యం చక్కం అప్పటివత్తియం హోతి సమణేన వా…పే.… కేనచి వా లోకస్మిన్తి.

ఏవం అత్తానమావికరోన్తం భగవన్తం దిస్వా పీతిసోమనస్సజాతో సేలో పున దళ్హీకరణత్థం –

౮౨౫.“సమ్బుద్ధో పటిజానాసి, (ఇతి సేలో బ్రాహ్మణో) ధమ్మరాజా అనుత్తరో;
ధమ్మేన చక్కం వత్తేమి, ఇతి భాసథ గోతమ.

౮౨౬.“కో ను సేనాపతి భోతో, సావకో సత్థురన్వయో;
కో తేతమనువత్తేతి, ధమ్మచక్కం పవత్తిత”న్తి. – గాథాద్వయమాహ;

తత్థ **కో ను సేనాపతీ**తి ధమ్మరఞ్ఞో భోతో ధమ్మేన పవత్తితస్స చక్కస్స అనుపవత్తనకో సేనాపతి కో నూతి పుచ్ఛి.

తేన చ సమయేన భగవతో దక్ఖిణపస్సే ఆయస్మా సారిపుత్తో నిసిన్నో హోతి, సువణ్ణపుఞ్జో వియ సిరియా సోభమానో. తం దస్సేన్తో భగవా –

౮౨౭.“మయా పవత్తితం చక్కం, (సేలాతి భగవా) ధమ్మచక్కం అనుత్తరం;
సారిపుత్తో అనువత్తేతి, అనుజాతో తథాగత”న్తి. – గాథమాహ;

తత్థ **అనుజాతో తథాగత**న్తి, తథాగతం అనుజాతో, తథా గతేన హేతునా అరియాయ జాతియా జాతోతి అత్థో.

ఏవం “కో ను సేనాపతి భోతో”తి సేలేన వుత్తపఞ్హం బ్యాకరిత్వా యం సేలో ఆహ “సమ్బుద్ధో పటిజానాసీ”తి తత్థ నం నిక్కఙ్ఖం కాతుకామో “నాహం పటిఞ్ఞామత్తేనేవ పటిజానామి, అపి చాహం ఇమినా కారణేన బుద్ధో”తి ఞాపేతుం –

౮౨౮.“అభిఞ్ఞేయ్యం అభిఞ్ఞాతం, భావేతబ్బఞ్చ భావితం;
పహాతబ్బం పహీనం మే, తస్మా బుద్ధోస్మి బ్రాహ్మణా”తి. – గాథమాహ;

తత్థ **అభిఞ్ఞేయ్య**న్తి చత్తారి సచ్చాని చత్తారి అరియసచ్చాని. చతున్నఞ్హి సచ్చానం అరియసచ్చానఞ్చ సామఞ్ఞగ్గహణమేతం యదిదం అభిఞ్ఞేయ్యన్తి. తత్థ అరియసచ్చేసు యం భావేతబ్బం మగ్గసచ్చం, యఞ్చ పహాతబ్బం సముదయసచ్చం, తదుభయగ్గహణేన తేసం ఫలభూతాని నిరోధసచ్చదుక్ఖసచ్చానిపి గహితానేవ హోన్తి హేతుగ్గహణేనేవ ఫలసిద్ధితో. తేన తత్థ “సచ్ఛికాతబ్బం సచ్ఛికతం, పరిఞ్ఞేయ్యం పరిఞ్ఞాత”న్తి ఇదమ్పి వుత్తమేవ హోతి. “అభిఞ్ఞేయ్యం అభిఞ్ఞాత”న్తి వా ఇమినా చ సబ్బస్సపి ఞేయ్యస్స అభిఞ్ఞాతసమ్బుద్ధభావం ఉద్దేసవసేన పకాసేత్వా తదేకదేసం నిద్దేసవసేన దస్సేన్తో ‘‘**భావేతబ్బఞ్చ భావిత**’’న్తిఆదిమాహ. అథ వా ‘‘**భావేతబ్బం భావితం, పహాతబ్బం పహీన**’’న్తి ఇమినా అత్తనో

ఞాణపహానసమ్పదాకిత్తనముఖేన తంమూలకత్తా సబ్బేపి బుద్ధగుణా కిత్తితా హోన్తీతి ఆహ "**తస్మా బుద్ధోస్మి, బ్రాహ్మణా**"తి. అభిఞ్ఞేయ్యఅభిఞ్ఞాతగ్గహణేన హి సబ్బసో విజ్జావిముత్తీనం గహితత్తా సఫలం చతుసచ్చభావం సద్ధిం హేతుసమ్పత్తియా దస్సేన్తో బుజ్ఝితబ్బం సబ్బం బుజ్ఝిత్వా బుద్ధో జాతోస్మీతి ఞాయేన హేతునా అత్తనో బుద్ధభావం విభావేతి.

ఏవం నిప్పరియాయేన అత్తానం పాతుకరిత్వా అత్తని కఙ్ఖావితరణత్థం బ్రాహ్మణం ఉస్సాహేన్తో –

౫౨౯."వినయస్సు మయి కఙ్ఖం, అధిముచ్చస్సు బ్రాహ్మణ;
దుల్లభం దస్సనం హోతి, సమ్బుద్ధానం అభిణ్హసో.

౫౩౦."యేసం వే దుల్లభో లోకే, పాతుభావో అభిణ్హసో;
సోహం బ్రాహ్మణ బుద్ధోస్మి, సల్లకత్తో అనుత్తరో.

౫౩౧."బ్రహ్మభూతో అతితులో, మారసేనప్పమద్దనో;
సబ్బామిత్తే వసే కత్వా, మోదామి అకుతోభయో"తి. – గాథత్తయమాహ;

తత్థ **వినయస్సూ**తి వినేహి ఛిన్ద. **కఙ్ఖ**న్తి విచికిచ్ఛం. **అధిముచ్చస్సూ**తి అధిమోక్ఖం కర "సమ్మాసమ్బుద్ధో"తి సద్దహ. **దుల్లభం దస్సనం హోతి, సమ్బుద్ధాన**న్తి యతో కప్పానం అసఙ్ఖ్యేయ్యమ్పి బుద్ధసుఞ్ఞో లోకో హోతి. **సల్లకత్తో**తి, రాగాదిసల్లకత్తనో. **బ్రహ్మభూతో**తి సేట్ఠభూతో. **అతితులో**తి తులం అతీతో, నిరుపమోతి అత్థో. **మారసేనప్పమద్దనో**తి "కామా తే పఠమా సేనా"తి (సు. ని. ౪౩౮; మహాని. ౨౮; చూళని. నన్దమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౪౭) ఏవం ఆగతాయ మారసేనాయ పమద్దనో. **సబ్బామిత్తే**తి ఖన్ధకిలేసాభిసఙ్ఖారమచ్చుదేవపుత్తమారసఙ్ఖాతే సబ్బపచ్చత్థికే . **వసే కత్వా**తి అత్తనో వసే కత్వా. **మోదామి అకుతోభయో**తి కుతోచి నిబ్భయో సమాధిసుఖేన, ఫలనిబ్బానసుఖేన చ మోదామి.

ఏవం వుత్తే సేలో బ్రాహ్మణో తావదేవ భగవతి సఞ్జాతపసాదో పబ్బజ్జాపేక్ఖో హుత్వా –

౫౩౨."ఇదం భోన్తో నిసామేథ, యథా భాసతి చక్ఖుమా;
సల్లకత్తో మహావీరో, సీహోవ నదతీ వనే.

౫౩౩. "బ్రహ్మభూతం అతితులం, మారసేనప్పమద్దనం;
కో దిస్వా నప్పసీదేయ్య, అపి కణ్హాభిజాతికో.

౫౩౪."యో మం ఇచ్ఛతి అన్వేతు, యో వా నిచ్ఛతి గచ్ఛతు;
ఇధాహం పబ్బజిస్సామి, వరపఞ్ఞస్స సన్తికే"తి. –

గాథత్తయమాహ. యథా తం పరిపాకగతాయ ఉపనిస్సయసమ్పత్తియా చోదియమానో.

తత్థ **కణ్హాభిజాతికో**తి, నీచజాతికో, తమోతమపరాయణభావే ఠితో.

తతో తేపి మాణవకా హేతుసమ్పన్నతాయ తత్థేవ పబ్బజ్జాపేక్ఖా హుత్వా –

౮౩౫. “ఏతం చే రుచ్చతి భోతో, సమ్మాసమ్బుద్ధసాసనం;

మయమ్పి పబ్బజిస్సామ, వరపఞ్ఞస్స సన్తికే”తి. –

గాథమాహంసు, యథా తం తేన సద్ధిం కతాధికారా కులపుత్తా.

అథ సేలో తేసు మాణవకేసు తుట్ఠచిత్తో తే దస్సేన్తో పబ్బజ్జఞ్చ యాచమానో –

౮౩౬. “బ్రాహ్మణా తిసతా ఇమే, యాచన్తి పఞ్జలీకతా;

బ్రహ్మచరియం చరిస్సామ, భగవా తవ సన్తికే”తి. – గాథమాహ;

తతో భగవా యస్మా సేలో హేట్ఠా వుత్తనయేన పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే తేసంయేవ తిణ్ణం పురిససతానం గణజేట్ఠో హుత్వా రోపితకుసలమూలో, ఇదాని పచ్ఛిమభవేపి తేసంయేవ ఆచరియో హుత్వా నిబ్బత్తో, ఞాణఞ్చస్స తేసఞ్చ పరిపక్కం, ఏహిభిక్ఖుభావస్స చ ఉపనిస్సయో అత్థి, తస్మా తే సబ్బేవ ఏహిభిక్ఖుభావేన పబ్బజ్జాయ పబ్బాజేన్తో –

౮౩౭. “స్వాఖాతం బ్రహ్మచరియం, (సేలాతి భగవా) సన్దిట్ఠికమకాలికం;

యత్థ అమోఘా పబ్బజ్జా, అప్పమత్తస్స సిక్ఖతో”తి. – గాథమాహ;

తత్థ **సన్దిట్ఠిక**న్తి పచ్చక్ఖం. **అకాలిక**న్తి మగ్గానన్తరఫలుప్పత్తితో న కాలన్తరే పత్తబ్బఫలం. **యత్థా**తి యంనిమిత్తా . మగ్గబ్రహ్మచరియనిమిత్తా హి పబ్బజ్జా అమోఘా అనిప్ఫలా, యత్థాతి వా యస్మిం సాసనే **అప్పమత్తస్స** సతివిప్పవాసరహితస్స తీసు సిక్ఖాసు **సిక్ఖతో**.

ఏవఞ్చ వత్వా “ఏథ, భిక్ఖవో”తి భగవా అవోచ. తావదేవ తే సబ్బే ఇద్ధిమయపత్తచీవరధరా హుత్వా సట్ఠివస్సికత్థేరా వియ భగవన్తం అభివాదేత్వా పరివారేసుం. సో ఏవం పబ్బజిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో సత్తమే దివసే సపరిసో అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౪౦.౨౦౮-౩౦౩) –

“నగరే హంసవతియా, వీథిసామీ అహోసహం;

మమ ఞాతీ సమానేత్వా, ఇదం వచనమబ్రవిం.

“బుద్ధో లోకే సముప్పన్నో, పుఞ్ఞక్ఖేత్తో అనుత్తరో;

ఆసి సో సబ్బలోకస్స, ఆహుతీనం పటిగ్గహో.

“ఖత్తియా నేగమా చేవ, మహాసాలా చ బ్రాహ్మణా;

పసన్నచిత్తా సుమనా, పూగధమ్మం అకంసు తే.

“హత్థారోహా అనీకట్ఠా, రథికా పత్తికారకా;

పసన్నచిత్తా సుమనా, పూగధమ్మం అకంసు తే.

“ఉగ్గా చ రాజపుత్తా చ, వేసియానా చ బ్రాహ్మణా;
పసన్నచిత్తా సుమనా, పూగధమ్మం అకంసు తే.

“ఆళారికా కప్పకా చ, న్హాపకా మాలకారకా;
పసన్నచిత్తా సుమనా, పూగధమ్మం అకంసు తే.

“రజకా పేసకారా చ, చమ్మకారా చ న్హాపితా;
పసన్నచిత్తా సుమనా, పూగధమ్మం అకంసు తే.

“ఉసుకారా భమకారా, చమ్మకారా చ తచ్ఛకా;
పసన్నచిత్తా సుమనా, పూగధమ్మం అకంసు తే.

“కమ్మారా సోణ్ణకారా చ, తిపులోహకరా తథా;
పసన్నచిత్తా సుమనా, పూగధమ్మం అకంసు తే.

“భతకా చేటకా చేవ, దాసకమ్మకరా బహూ;
యథాసకేన థామేన, పూగధమ్మం అకంసు తే.

“ఉదహారా కట్ఠహారా, కస్సకా తిణహారకా;
యథాసకేన థామేన, పూగధమ్మం అకంసు తే.

“పుప్ఫికా మాలికా చేవ, పణ్ణికా ఫలహారకా;
యథాసకేన థామేన, పూగధమ్మం అకంసు తే.

“గణికా కుమ్భదాసీ చ, పూవికా మచ్ఛికాపి చ;
యథాసకేన థామేన, పూగధమ్మం అకంసు తే.

“ఏథ సబ్బే సమాగన్త్వా, గణం బన్ధామ ఏకతో;
అధికారం కరిస్సామ, పుఞ్ఞక్ఖేత్తే అనుత్తరే.

“తే మే సుత్వాన వచనం, గణం బన్ధింసు తావదే;
ఉపట్ఠానసాలం సుకతం, భిక్ఖుసఙ్ఘస్స కారయుం.

“నిట్ఠాపేత్వాన తం సాలం, ఉదగ్గో తుట్ఠమానసో;
పరేతో తేహి సబ్బేహి, సమ్బుద్ధముపసఙ్కమిం.

“ఉపసఙ్కమ్మ సమ్బుద్ధం, లోకనాథం నరాసభం;
వన్దిత్వా సత్థునో పాదే, ఇదం వచనమబ్రవిం.

“ఇమే తీణి సతా వీర, పురిసా ఏకతో గణా;
ఉపట్ఠానసాలం సుకతం, నియ్యాదేన్తి తువం ముని.

“భిక్ఖుసఙ్ఘస్స పురతో, సమ్పటిచ్ఛత్వ చక్ఖుమా;
తిణ్ణం సతానం పురతో, ఇమా గాథా అభాసథ.

“తిసతాపి చ జేట్ఠో చ, అనువత్తింసు ఏకతో;
సమ్పత్తిఞ్హి కరిత్వాన, సబ్బే అనుభవిస్సథ.

“పచ్ఛిమే భవే సమ్పత్తే, సీతిభావమనుత్తరం;
అజరం అమతం సన్తం, నిబ్బానం ఫస్సయిస్సథ.

“ఏవం బుద్ధో వియాకాసి, సబ్బఞ్ఞూ సమణుత్తరో;
బుద్ధస్స వచనం సుత్వా, సోమనస్సం పవేదయిం.

“తింసకప్పసహస్సాని, దేవలోకే రమిం అహం;
దేవాధిపో పఞ్చసతం, దేవరజ్జమకారయిం.

“సహస్సక్ఖత్తుం రాజా చ, చక్కవత్తీ అహోసహం;
దేవరజ్జం కరోన్తస్స, మహాదేవా అవన్దిసుం.

“ఇధ మానుసకే రజ్జం, పరిసా హోన్తి బన్ధవా;
పచ్ఛిమే భవే సమ్పత్తే, వాసేట్ఠో నామ బ్రాహ్మణో.

“అసీతికోటి నిచయో, తస్స పుత్తో అహోసహం;
సేలో ఇతి మమం నామం, ఛళఙ్గే పారమిం గతో.

“జఙ్ఘావిహారం విచరం, ససిస్సేహి పురక్ఖతో;
జటాభారికభరితం, కేణియం నామ తాపసం.

“పటియత్తాహుతిం దిస్వా, ఇదం వచనమబ్రవిం;
ఆవాహో వా వివాహో వా, రాజా వా తే నిమన్తితో.

“ఆహుతిం యిట్ఠుకామోహం, బ్రాహ్మణే దేవసమ్మతే;
న నిమన్తేమి రాజానం, ఆహుతీ మే న విజ్జతి.

“న చత్థి మయ్హమావాహో, వివాహో మే న విజ్జతి;
సక్యానం నన్దిజననో, సేట్ఠో లోకే సదేవకే.

“సబ్బలోకహితత్థాయ , సబ్బసత్తసుఖావహో;
సో మే నిమన్తితో అజ్జ, తస్సేతం పటియాదనం.

“తిమ్బరూసకవణ్ణాభో, అప్పమేయ్యో అనూపమో;
రూపేనాసదిసో బుద్ధో, స్వాతనాయ నిమన్తితో.

“ఉక్కాముఖపహట్ఠోవ, ఖదిరఙ్గారసన్నిభో;
విజ్జూపమో మహావీరో, సో మే బుద్ధో నిమన్తితో.

“పబ్బతగ్గే యథా అచ్చి, పుణ్ణమాయేవ చన్దిమా;
నళగ్గివణ్ణసఙ్కాసో, సో మే బుద్ధో నిమన్తితో.

“అసమ్భీతో భయాతీతో, భవన్తకరణో ముని;
సీహూపమో మహావీరో, సో మే బుద్ధో నిమన్తితో.

“కుసలో బుద్ధధమ్మేహి, అపసయ్హో పరేహి సో;
నాగూపమో మహావీరో, సో మే బుద్ధో నిమన్తితో.

“సద్ధమ్మాచారకుసలో, బుద్ధనాగో అసాదిసో;
ఉసభూపమో మహావీరో, సో మే బుద్ధో నిమన్తితో.

“అనన్తవణ్ణో అమితయసో, విచిత్తసబ్బలక్ఖణో;
సక్కూపమో మహావీరో, సో మే బుద్ధో నిమన్తితో.

“వసీ గణీ పతాపీ చ, తేజస్సీ చ దురాసదో;
బ్రహ్మూపమో మహావీరో, సో మే బుద్ధో నిమన్తితో.

“పత్తధమ్మో దసబలో, బలాతిబలపారగో;
ధరణూపమో మహావీరో, సో మే బుద్ధో నిమన్తితో.

“సీలవీచిసమాకిణ్ణో, ధమ్మవిఞ్ఞాణఖోభితో;
ఉదధూపమో మహావీరో, సో మే బుద్ధో నిమన్తితో.

“దురాసదో దుప్పసహో, అచలో ఉగ్గతో బ్రహా;
నేరూపమో మహావీరో, సో మే బుద్ధో నిమన్తితో.

“అనన్తఞాణో అసమసమో, అతులో అగ్గతం గతో;
గగనూపమో మహావీరో, సో మే బుద్ధో నిమన్తితో.

“పతిట్ఠా భయభీతానం, తాణో సరణగామినం;
అస్సాసకో మహావీరో, సో మే బుద్ధో నిమన్తితో.

“ఆసయో బుద్ధిమన్తానం, పుఞ్ఞక్ఖేత్తం సుఖేసినం;
రతనాకరో మహావీరో, సో మే బుద్ధో నిమన్తితో.

“అస్సాసకో వేదకరో, సామఞ్ఞఫలదాయకో;
మేఘూపమో మహావీరో, సో మే బుద్ధో నిమన్తితో.

“లోకచక్ఖు మహాతేజో, సబ్బతమవినోదనో;
సూరియూపమో మహావీరో, సో మే బుద్ధో నిమన్తితో.

“ఆరమ్మణవిముత్తీసు, సభావదస్సనో ముని;
చన్దూపమో మహావీరో, సో మే బుద్ధో నిమన్తితో.

“బుద్ధో సముస్సితో లోకే, లక్ఖణేహి అలఙ్కతో;
అప్పమేయ్యో మహావీరో, సో మే బుద్ధో నిమన్తితో.

“యస్స ఞాణం అప్పమేయ్యం, సీలం యస్స అనూపమం;
విముత్తి అసదిసా యస్స, సో మే బుద్ధో నిమన్తితో.

“యస్స ధీతి అసదిసా, థామో యస్స అచిన్తియో;
యస్స పరక్కమో జేట్ఠో, సో మే బుద్ధో నిమన్తితో.

“రాగో దోసో చ మోహో చ, విసా సబ్బే సమూహతా;
అగదూపమో మహావీరో, సో మే బుద్ధో నిమన్తితో.

“క్లేసబ్యాధిబహుదుక్ఖ-సబ్బతమవినోదనో;
వేజ్జూపమో మహావీరో, సో మే బుద్ధో నిమన్తితో.

“బుద్ధోతి భో యం వదేసి, ఘోసోపేసో సుదుల్లభో;
బుద్ధో బుద్ధోతి సుత్వాన, పీతి మే ఉదపజ్జథ.

“అబ్భన్తరం అగణ్హన్తం, పీతి మే బహి నిచ్ఛరే;
సోహం పీతిమనో సన్తో, ఇదం వచనమబ్రవిం.

“కహం ను ఖో సో భగవా, లోకజేట్ఠో నరాసభో;
తత్థ గన్త్వా నమస్సిస్సం, సామఞ్ఞఫలదాయకం.

“పగ్గయ్హ దక్ఖిణం బాహుం, వేదజాతో కతఞ్జలీ;
ఆచిక్ఖి మే ధమ్మరాజం, సోకసల్లవినోదనం.

“ఉదేన్తంవ మహామేఘం, నీలం అఞ్జనసన్నిభం;
సాగరం వియ దిస్సన్తం, పస్ససేతం మహావనం.

“ఏత్థ నో వసతే బుద్ధో, అదన్తదమకో ముని;
వినయన్తో చ వేనేయ్యే, బోధేన్తో బోధిపక్ఖియే.

“పిపాసితోవ ఉదకం, భోజనంవ జిఘచ్ఛితో;
గావీ యథా వచ్ఛగిద్ధా, ఏవాహం విచినిం జినం.

“ఆచారఉపచారఞ్ఞూ, ధమ్మానుచ్ఛవిసంవరం;
సిక్ఖాపేమి సకే సిస్సే, గచ్ఛన్తే జినసన్తికం.

“దురాసదా భగవన్తో, సీహావ ఏకచారినో;
పదే పదం నిక్ఖిపన్తా, ఆగచ్ఛేయ్యాథ మాణవా.

“ఆసీవిసో యథా ఘోరో, మిగరాజావ కేసరీ;
మత్తోవ కుఞ్జరో దన్తీ, ఏవం బుద్ధా దురాసదా.

“ఉక్కాసితఞ్చ ఖిపితం, అజ్ఝుపేక్ఖియ మాణవా;
పదే పదం నిక్ఖిపన్తా, ఉపేథ బుద్ధసన్తికం.

“పటిసల్లానగరుకా, అప్పసద్దా దురాసదా;
దురూపసఙ్కమా బుద్ధా, గరూ హోన్తి సదేవకే.

“యదాహం పఞ్హం పుచ్ఛామి, పటిసమ్మోదయామి వా;
అప్పసద్దా తదా హోథ, మునిభూతావ తిట్ఠథ.

“యం సో దేసేతి సమ్బుద్ధో, ఖేమం నిబ్బానపత్తియా;
తమేవత్థం నిసామేథ, సద్ధమ్మసవనం సుఖం.

“ఉపసఙ్కమ్మ సమ్బుద్ధం, సమ్మోదిం మునినా అహం;
తం కథం వీతిసారేత్వా, లక్ఖణే ఉపధారయిం.

“లక్ఖణే ద్వే చ కఙ్ఖామి, పస్సామి తింసలక్ఖణే;
కోసోహితవత్థగుయ్హం, ఇద్ధియా దస్సయీ ముని.

“జివ్హం నిన్నామయిత్వాన, కణ్ణసోతే చ నాసికే;
పటిమసి నలాటన్తం, కేవలం ఛాదయీ జినో.

“తస్సాహం లక్ఖణే దిస్వా, పరిపుణ్ణే సబ్యఞ్జనే;
బుద్ధోతి నిట్ఠం గన్త్వాన, సహ సిస్సేహి పబ్బజిం.

“సతేహి తీహి సహితో, పబ్బజిం అనగారియం;
అడ్ఢమాసే అసమ్పత్తే, సబ్బే పత్తామ్హ నిబ్బుతిం.

“ఏకతో కమ్మం కత్వాన, పుఞ్ఞక్ఖేత్తే అనుత్తరే;
ఏకతో సంసరిత్వాన, ఏకతో వినివత్తయుం.

“గోపానసియో దత్వాన, పూగధమ్మే వసిం అహం
తేన కమ్మేన సుకతేన, అట్ఠ హేతూ లభామహం.

“దిసాసు పూజితో హోమి, భోగా చ అమితా మమ;
పతిట్ఠా హోమి సబ్బేసం, తాసో మమ న విజ్జతి.

“బ్యాధయో మే న విజ్జన్తి, దీఘాయుం పాలయామి చ;
సుఖుమచ్ఛవికో హోమి, ఆవాసే పత్థితే వసే.

“అట్ఠ గోపానసీ దత్వా, పూగధమ్మే వసిం అహం;
పటిసమ్భిదారహత్తఞ్చ, ఏతం మే అపరట్ఠమం.

“సబ్బవోసితవోసానో, కతకిచ్చో అనాసవో;
అట్ఠ గోపానసీ నామ, తవ పుత్తో మహాముని.

“పఞ్చ థమ్భాని దత్వాన, పూగధమ్మే వసిం అహం;
తేన కమ్మేన సుకతేన, పఞ్చ హేతూ లభామహం.

“అచలో హోమి మేత్తాయ, అనూనఙ్గో భవామహం;
ఆదేయ్యవచనో హోమి, న ధంసేమి యథా అహం.

“అభన్తం హోతి మే చిత్తం, అఖిలో హోమి కస్సచి;
తేన కమ్మేన సుకతేన, విమలో హోమి సాసనే.

“సగారవో సప్పతిస్సో, కతకిచ్చో అనాసవో;
సావకో తే మహావీర, భిక్ఖు తం వన్దతే ముని.

“కత్వా సుకతపల్లఙ్కం, సాలాయం పఞ్ఞపేసహం;
తేన కమ్మేన సుకతేన, పఞ్చ హేతూ లభామహం.

“ఉచ్చే కులే పజాయిత్వా, మహాభోగో భవామహం;
సబ్బసమ్పత్తికో హోమి, మచ్ఛేరం మే న విజ్జతి.

“గమనే పత్థితే మయ్హం, పల్లఙ్కో ఉపతిట్ఠతి;
సహ పల్లఙ్కసేట్ఠేన, గచ్ఛామి మమ పత్థితం.

“తేన పల్లఙ్కదానేన, తమం సబ్బం వినోదయిం;
సబ్బాభిఞ్ఞాబలప్పత్తో, థేరో వన్దతి తం మునిం.

“పరికిచ్చత్తకిచ్చాని, సబ్బకిచ్చాని సాధయిం;
తేన కమ్మేన సుకతేన, పావిసిం అభయం పురం.

“పరినిట్ఠితసాలమ్హి , పరిభోగమదాసహం;
తేన కమ్మేన సుకతేన, సేట్ఠత్తం అజ్ఝుపాగతో.

“యే కేచి దమకా లోకే, హత్థిఅస్సే దమేన్తి యే;
కరిత్వా కారణా నానా, దారుణేన దమేన్తి తే.

“న హేవం త్వం మహావీర, దమేసి నరనారియో;
అదణ్డేన అసత్థేన, దమేసి ఉత్తమే దమే.

“దానస్స వణ్ణే కిత్తేన్తో, దేసనాకుసలో ముని;
ఏకపఞ్హం కథేన్తోవ, బోధేసి తిసతే మునిం.

“దన్తా మయం సారథినా, సువిముత్తా అనాసవా;
సబ్బాభిఞ్ఞాబలపత్తా, నిబ్బుతా ఉపధిక్ఖయే.

“సతసహస్సితో కప్పే, యం దానమదదిం తదా;
అతిక్కన్తా భయా సబ్బే, సాలాదానస్సిదం ఫలం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.
అరహత్తం పన పత్వా సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౮౩౮.“యం తం సరణమాగమ్మ, ఇతో అట్ఠమే చక్ఖుమ;
సత్తరత్తేన భగవా, దన్తామ్హ తవ సాసనే”తి. –

గాథమాహ . తస్సత్థో – పఞ్చహి చక్ఖూహి **చక్ఖుమ** భగవా యస్మా మయం ఇతో అతీతే **అట్ఠమే** దివసే తం సరణం **అగమిమ్హ**. తస్మా సత్తరత్తేన తవ సాసనే దమకేన **దన్తా అమ్హ,** అహో **తే** సరణగమనస్స ఆనుభావోతి. తతో పరం –

౮౩౯.“తువం బుద్ధో తువం సత్థా, తువం మారాభిభూ ముని;
తువం అనుసయే ఛేత్వా, తిణ్ణో తారేసిమం పజం.

౮౪౦.“ఉపధీ తే సమతిక్కన్తా, ఆసవా తే పదాలితా;
సీహోవ అనుపాదానో, పహీనభయభేరవో”తి. –

ఇమాహి ద్వీహి గాథాహి అభిత్థవిత్వా ఓసానగాథాయ సత్థారం వన్దనం యాచతి –

౮౪౧.“భిక్ఖవో తిసతా ఇమే, తిట్ఠన్తి పఞ్జలీకతా;
పాదే వీర పసారేహి, నాగా వన్దన్తు సత్థునో”తి.

తత్థ **తువం బుద్ధో**తి త్వమేవ ఇమస్మిం లోకే సబ్బఞ్ఞుబుద్ధో. దిట్ఠధమ్మికాదిఅత్థేన సత్తానం అనుసాసనతో త్వమేవ **సత్థా**. సబ్బేసం మారానం అభిభవనతో **మారాభిభూ**. మునిభావతో **ముని. అనుసయే ఛేత్వా**తి కామరాగాదికే అనుసయే అరియమగ్గసత్థేన ఛిన్దిత్వా. **తిణ్ణో**తి సయం సంసారమహోఘం తిణ్ణో, దేసనాహత్థేన ఇమం **పజం** సత్తకాయం తారేసి. **ఉపధీ**తి ఖన్ధూపధిఆదయో సబ్బే ఉపధీ. **అదుపాదానో**తి సబ్బసో పహీనకాముపాదానాదికో. ఏవం వత్వా థేరో సపరిసో సత్థారం అభివన్దతీతి.

సేలత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. కాళిగోధాపుత్తభద్దియత్థేరగాథావణ్ణనా

యాతం మే హత్థిగీవాయాతిఆదికా ఆయస్మతో భద్దియత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే మహాభోగకులే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో ఏకదివసం సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుణన్తో సత్థారా ఏకం భిక్ఖుం ఉచ్చాకులికానం అగ్గట్ఠానే ఠపియమానం దిస్వా సయమ్పి తం ఠానన్తరం పత్థేత్వా సత్తాహం బుద్ధప్పముఖస్స భిక్ఖుసఙ్ఘస్స మహాదానం దత్వా పణిధానం అకాసి. సత్థాపిస్స అనన్తరాయేన సమిజ్ఝనభావం దిస్వా బ్యాకాసి. సోపి తం బ్యాకరణం సుత్వా ఉచ్చాకులికసంవత్తనికం కమ్మం పుచ్ఛిత్వా ధమ్మస్సవనస్స కారాపనం, ధమ్మమణ్డపే ఆసనదానం, బీజనీదానం, ధమ్మకథికానం పూజాసక్కారకరణం, ఉపోసథాగారే పటిస్సయదానన్తి ఏవమాదిం యావజీవం బహుపుఞ్ఞం కత్వా తతో చుతో దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో కస్సపస్స భగవతో అపరభాగే అమ్హాకం భగవతో ఉప్పత్తియా పురేతరం బారాణసియం కుటుమ్బియఘరే నిబ్బత్తో సమ్బహులే పచ్చేకబుద్ధే పిణ్డాయ చరిత్వా ఏకస్మింయేవ ఠానే సమాగన్త్వా భత్తవిస్సగ్గం కరోన్తే దిస్వా తత్థ పాసాణఫలకాని అత్థరిత్వా పాదోదకాదిం ఉపట్ఠపేన్తో యావజీవం ఉపట్ఠహి.

సో ఏకం బుద్ధన్తరం దేవమనుస్సేసు సంసరిత్వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కపిలవత్థునగరే సాకియరాజకులే నిబ్బత్తి, **భద్దియో**తిస్స నామం అహోసి. సో వయప్పత్తో అనురుద్ధాదీహి పఞ్చహి ఖత్తియేహి సద్ధిం సత్థరి అనుపియమ్బవనే విహరన్తే సత్థు సన్తికే పబ్బజిత్వా అరహత్తం పాపుణి. తం సత్థా అపరభాగే జేతవనే అరియగణమజ్ఝే నిసిన్నో ఉచ్చాకులికానం

భిక్ఖూనం అగ్గట్ఠానే ఠపేసి. సో ఫలసుఖేన నిబ్బానసుఖేన చ వీతినామేన్తో అరఞ్ఞగతోపి రుక్ఖమూలగతోపి సుఞ్ఞాగారగతోపి “అహో సుఖం, అహో సుఖ”న్తి అభిక్ఖణం ఉదానం ఉదానేసి. తం సుత్వా భిక్ఖూ సత్థు ఆరోచేసుం – “ఆయస్మా భద్దియో కాళిగోధాయ పుత్తో అభిక్ఖణం ‘అహో సుఖం, అహో సుఖ’న్తి వదతి, అనభిరతో మఞ్ఞే బ్రహ్మచరియం చరతీ”తి. సత్థా తం పక్కోసాపేత్వా “సచ్చం కిర త్వం, భద్దియ, అభిక్ఖణం ‘అహో సుఖం, అహో సుఖ’న్తి వదసీ”తి పుచ్ఛి. సో “సచ్చం భగవా”తి పటిజానిత్వా “పుబ్బే మే, భన్తే, రజ్జం కారేన్తస్స సుసంవిహితారక్ఖో అహోసిం, తథాపి భీతో ఉబ్బిగ్గో ఉస్సఙ్కితో విహాసిం. ఇదాని పన పబ్బజితో అభీతో అనుబ్బిగ్గో అనుస్సఙ్కితో విహరామీ”తి వత్వా –

౮౪౨.“యాతం మే హత్థిగీవాయ, సుఖుమా వత్థా పధారితా;
సాలీనం ఓదనో భుత్తో, సుచిమంసూపసేచనో.

౮౪౩.“సోజ్జ భద్దో సాతతికో, ఉఞ్ఛాపత్తాగతే రతో;
ఝాయతి అనుపాదానో, పుత్తో గోధాయ భద్దియో.

౮౪౪.“పంసుకూలీ సాతతికో, ఉఞ్ఛాపత్తాగతే రతో;
ఝాయతి అనుపాదానో, పుత్తో గోధాయ భద్దియో.

౮౪౫.“పిణ్డపాతీ సాతతికో…పే॰….

౮౪౬.“తేచీవరీ సాతతికో…పే॰….

౮౪౭.“సపదానచారీ సాతతికో…పే॰….

౮౪౮.“ఏకాసనీ సాతతికో…పే॰….

౮౪౯.“పత్తపిణ్డీ సాతతికో…పే॰….

౮౫౦.“ఖలుపచ్ఛాభత్తీ సాతతికో…పే॰….

౮౫౧.“ఆరఞ్ఞికో సాతతికో…పే॰….

౮౫౨.“రుక్ఖమూలికో సాతతికో…పే॰….

౮౫౩.“అబ్భోకాసీ సాతతికో…పే॰….

౮౫౪.“సోసానికో సాతతికో…పే॰….

౮౫౫.“యథాసన్థతికో సాతతికో…పే॰….

౮౫౬.“నేసజ్జికో సాతతికో…పే॰….

౮౫౭.“అప్పిచ్ఛో సాతతికో…పే॰….

౮౫౮.“సన్తుట్ఠో సాతతికో…పే॰….

౮౫౯.“పవివిత్తో సాతతికో…పే॰….

౮౬౦. "అసంసట్ఠో సాతతికో…పే॰….

౮౬౧. "ఆరద్ధవీరియో సాతతికో…పే॰….

౮౬౨. "హిత్వా సతపలం కంసం, సోవణ్ణం సతరాజికం;
అగ్గహిం మత్తికాపత్తం, ఇదం దుతియాభిసేచనం.

౮౬౩. "ఉచ్చే మణ్డలిపాకారే, దళ్హమట్టాలకోట్ఠకే;
రక్ఖితో ఖగ్గహత్థేహి, ఉత్తమం విహరిం పురే.

౮౬౪. "సోజ్జ భద్దో అనుత్రాసీ, పహీనభయభేరవో;
ఝాయతి వనమోగయ్హ, పుత్తో గోధాయ భద్దియో.

౮౬౫. "సీలక్ఖన్ధే పతిట్ఠాయ, సతిం పఞ్ఞఞ్చ భావయం;
పాపుణిం అనుపుబ్బేన, సబ్బసంయోజనక్ఖయ"న్తి. –

ఇమాహి గాథాహి సత్థు పురతో సీహనాదం నది.

తత్థ **యాతం మే హత్థిగీవాయా**తి, భన్తే, పుబ్బే మయా గచ్ఛన్తేనాపి హత్థిగీవాయ హత్థిక్ఖన్ధే నిసీదిత్వా యాతం చరితం. వత్థాని పరిహరన్తేనాపి **సుఖుమా** సుఖసమ్ఫస్సా కాసికవత్థవిసేసా ధారితా. ఓదనం భుఞ్జన్తేనాపి తివస్సికానం పురాణగన్ధసాలీనం ఓదనో తిత్తిరకపిఞ్జరాదినా సుచినా మంసేన ఉపసిత్తతాయ **సుచిమంసూపసేచనో** భుత్తో, తథాపి తం సుఖం న మయ్హం చిత్తపరితోసకరం అహోసి, యథా ఏతరహి వివేకసుఖన్తి దస్సేన్తో ఆహ "**సోజ్జ భద్దో**"తిఆది. ఏత్థ చ హత్థిగ్గహణేనేవ అస్సరథయానాని, వత్థగ్గహణేన సబ్బరాజాలఙ్కారా, ఓదనగ్గహణేన సబ్బభోజనవికతి గహితాతి వేదితబ్బం. **సోజ్జా**తి సో అజ్జ ఏతరహి పబ్బజ్జాయం ఠితో. **భద్దో**తి సీలాదిగుణేహి సమన్నాగతత్తా భద్దో. **సాతతికో**తి సమణధమ్మే దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారే సాతచ్చయుత్తో. **ఉఞ్ఛాపత్తాగతే రతో**తి ఉఞ్ఛాచరియాయ పత్తే ఆగతే పత్తపరియాపన్నే అభిరతో, తేనేవ సన్తుట్ఠోతి అధిప్పాయో. **ఝాయతీ**తి ఫలసమాపత్తిఝానేన ఝాయతి. **పుత్తో గోధాయా**తి కాళిగోధాయ నామ ఖత్తియాయ పుత్తో. **భద్దియో**తి ఏవంనామో అత్తానమేవ థేరో అఞ్ఞం వియ కత్వా వదతి.

గహపతిచీవరం పటిక్ఖిపిత్వా పంసుకూలికఙ్గసమాదానేన **పంసుకూలికో**. సఙ్ఘభత్తం పటిక్ఖిపిత్వా పిణ్డపాతికఙ్గసమాదానేన **పిణ్డపాతికో**. అతిరేకచీవరం పటిక్ఖిపిత్వా తేచీవరికఙ్గసమాదానేన **తేచీవరికో**. లోలుప్పచారం పటిక్ఖిపిత్వా సపదానచారికఙ్గసమాదానేన **సపదానచారీ**. నానాసనభోజనం పటిక్ఖిపిత్వా ఏకాసనికఙ్గసమాదానేన **ఏకాసనికో**. దుతియకభాజనం పటిక్ఖిపిత్వా పత్తపిణ్డికఙ్గసమాదానేన **పత్తపిణ్డికో**. అతిరిత్తభోజనం పటిక్ఖిపిత్వా ఖలుపచ్ఛాభత్తికఙ్గసమాదానేన **ఖలుపచ్ఛాభత్తికో**. గామన్తసేనాసనం పటిక్ఖిపిత్వా ఆరఞ్ఞికఙ్గసమాదానేన **ఆరఞ్ఞికో**. ఛన్నవాసం పటిక్ఖిపిత్వా రుక్ఖమూలికఙ్గసమాదానేన **రుక్ఖమూలికో**. ఛన్నరుక్ఖమూలాని పటిక్ఖిపిత్వా అబ్భోకాసికఙ్గసమాదానేన **అబ్భోకాసికో**. నసుసానం పటిక్ఖిపిత్వా సోసానికఙ్గసమాదానేన **సోసానికో**. సేనాసనలోలుప్పం పటిక్ఖిపిత్వా యథాసన్థతికఙ్గసమాదానేన **యథాసన్థతికో**. సయనం పటిక్ఖిపిత్వా నేసజ్జికఙ్గసమాదానేన **నేసజ్జికో** . అయమేత్థ సఙ్ఖేపో. విత్థారతో పన ధుతఙ్గకథా **విసుద్ధిమగ్గే** (విసుద్ధి॰ ౧.౨౨ ఆదయో) వుత్తనయేనేవ గహేతబ్బా.

ఉచ్చేతి ఉచ్చాదిట్ఠానే, ఉపరిపాసాదతాయ వా ఉచ్చే. **మణ్డలిపాకారే**తి మణ్డలాకారేన పాకారపరిక్ఖిత్తే. **దళ్హమట్టాలకోట్ఠకే**తి థిరేహి అట్టాలేహి ద్వారకోట్ఠకేహి చ సమన్నాగతే, నగరేతి అత్థో.

సతిం పఞ్ఞఞ్చాతి ఏత్థ సతిసీసేన సమాధిం వదతి. ఫలసమాపత్తినిరోధసమాపత్తియో సన్ధాయ "సతిం పఞ్ఞఞ్చ భావయ"న్తి వుత్తో. సేసం తత్థ తత్థ వుత్తనయత్తా ఉత్తానమేవ.

ఏవం థేరో సత్థు సమ్ముఖా సీహనాదం నది. తం సుత్వా భిక్ఖూ అభిప్పసన్నా అహేసుం.

కాళిగోధాపుత్తభద్దియత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. అఙ్గులిమాలత్థేరగాథావణ్ణనా

గచ్ఛం వదేసీతిఆదికా ఆయస్మతో అఙ్గులిమాలత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినిత్వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం కోసలరఞ్ఞో పురోహితస్స భగ్గవస్స నామ బ్రాహ్మణస్స పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి. తస్స జాతదివసే సకలనగరే ఆవుధాని పజ్జలింసు, రఞ్ఞో చ మఙ్గలావుధం సయనపీఠే ఠపితం పజ్జలి, తం దిస్వా రాజా భీతో సంవిగ్గో నిద్దం న లభి. పురోహితో తాయం వేలాయం నక్ఖత్తయోగం ఉల్లోకేన్తో "చోరనక్ఖత్తేన జాతో"తి సన్నిట్ఠానమకాసి. సో విభాతాయ రత్తియా రఞ్ఞో సన్తికం గతో సుఖసేయ్యం పుచ్ఛి. రాజా "కుతో, ఆచరియ, సుఖసేయ్యం, రత్తియం మయ్హం మఙ్గలావుధం పజ్జలి, తస్స కో ను ఖో విపాకో భవిస్సతీ"తి? "మా భాయి, మహారాజ, మయ్హం ఘరే దారకో జాతో. తస్స ఆనుభావేన సకలనగరేపి ఆవుధాని పజ్జలింసూ"తి. "కిం భవిస్సతి, ఆచరియా"తి? "దారకో చోరో భవిస్సతీ"తి. "కిం ఏకచారీ చోరో, ఉదాహు గణజేట్ఠకో"తి? "ఏకచారికో, దేవ". "కిం నం మారేమా"తి? "ఏకచారికో చే, పటిజగ్గథ తావ న"న్తి ఆహ. తస్స నామం కరోన్తా యస్మా జాయమానో రఞ్ఞో చిత్తం విహేసేన్తో జాతో, తస్మా **హింసకో**తి కత్వా పచ్ఛా దిట్ఠం అదిట్ఠన్తి వియ **అహింసకో**తి వోహరింసు.

సో వయప్పత్తో పుబ్బకమ్మబలేన సత్తన్నం హత్థీనం బలం ధారేతి. తస్సిదం పుబ్బకమ్మం – బుద్ధసుఞ్ఞే లోకే కస్సకో హుత్వా నిబ్బత్తో ఏకం పచ్చేకబుద్ధం వస్సోదకేన తిన్తం అల్లచీవరం సీతపీళితం అత్తనో ఖేత్తభూమిం ఉపగతం దిస్వా "పుఞ్ఞక్ఖేత్తం మే ఉపట్ఠిత"న్తి సోమనస్సజాతో అగ్గిం కత్వా అదాసి. సో తస్స కమ్మస్స బలేన నిబ్బత్తనిబ్బత్తట్ఠానే థామజవబలసమ్పన్నో చ హుత్వా ఇమస్మిం పచ్ఛిమత్తభావే సత్తన్నం హత్థీనం బలం ధారేతి. సో తక్కసిలం గన్త్వా దిసాపామోక్ఖస్స ఆచరియస్స సన్తికే ధమ్మన్తేవాసీ హుత్వా సిప్పం ఉగ్గణ్హతో ఆచరియబ్రాహ్మణం తస్స భరియఞ్చ సక్కచ్చం పటిజగ్గతి. తేనస్స సా బ్రాహ్మణీ గేహే లబ్భమానేన భత్తాదినా సఙ్గహం కరోతి. తం అసహమానా అఞ్ఞే మాణవా ఆచరియేన సద్ధిం భేదం అకంసు. బ్రాహ్మణో తేసం వచనం ద్వే తయో వారే అసద్దహన్తో హుత్వా పచ్ఛా సద్దహిత్వా "మహాబలో మాణవో, న సక్కా కేనచి మారాపేతుం, ఉపాయేన నం మారేస్సామీ"తి చిన్తేత్వా నిట్ఠితసిప్పం అత్తనో నగరం గన్తుం ఆపుచ్ఛన్తం మాణవం ఆహ – "తాత అహింసక, నిట్ఠితసిప్పేన నామ అన్తేవాసినా ఆచరియస్స గరుదక్ఖిణా దాతబ్బా, తం మయ్హం దేహీ"తి. "సాధు, ఆచరియ, కిం దస్సామీ"తి? "మనుస్సానం సహస్సదక్ఖిణహత్థఙ్గులియో ఆనేహీ"తి. బ్రాహ్మణస్స కిర అయమస్స అధిప్పాయో – బహూసు మారియమానేసు ఏకన్తతో ఏకో నం మారేయ్యాతి . తం సుత్వా అహింసకో అత్తనో చిరపరిచితం నిక్కరుణతం పురక్ఖత్వా సన్నద్ధపఞ్చావుధో కోసలరఞ్ఞో విజితే జాలినం వనం పవిసిత్వా మహామగ్గసమీపే పబ్బతన్తరే వసన్తో పబ్బతసిఖరే ఠత్వా మగ్గేన గచ్ఛన్తే మనుస్సే ఓలోకేత్వా వేగేన గన్త్వా అఙ్గులియో గహేత్వా రుక్ఖగ్గే

ఓలమ్బేసి. తా గిజ్ఝాపి కాకాపి ఖాదింసు, భూమియం నిక్ఖిత్తా పూతిభావం అగమంసు. ఏవం గణనాయ అపరిపూరమానాయ లద్ధా లద్ధా అఙ్గులియో సుత్తేన గన్థిత్వా మాలం కత్వా యఞ్ఞోపచితం వియ అంసే ఓలమ్బేసి. తతో పట్ఠాయ **అఙ్గులిమాలో**త్వేవస్స సమఞ్ఞా అహోసి.

ఏవం తస్మిం మనుస్సే మారేన్తే మగ్గో అవళఞ్జో అహోసి. సో మగ్గే మనుస్సే అలభన్తో గామూపచారం గన్త్వా నిలీయిత్వా ఆగతాగతే మనుస్సే మారేత్వా అఙ్గులియో గహేత్వా గచ్ఛతి. తం ఞత్వా మనుస్సా గామతో అపక్కమింసు, గామా సుఞ్ఞా అహేసుం, తథా నిగమా జనపదా చ. ఏవం తేన సో పదేసో ఉబ్బాసితో అహోసి. అఙ్గులిమాలస్స చ ఏకాయ ఊనా సహస్సఅఙ్గులియో సఙ్గహా అహేసుం. అథ మనుస్సా తం చోరుపద్దవం కోసలరఞ్ఞో ఆరోచేసుం. రాజా పాతోవ నగరే భేరిం చరాపేసి, "సీఘం అఙ్గులిమాలచోరం గణ్హామ, బలకాయో ఆగచ్ఛతూ"తి. తం సుత్వా అఙ్గులిమాలస్స మాతా మన్తాణీ నామ బ్రాహ్మణీ తస్స పితరం ఆహ – "పుత్తో కిర తే చోరో హుత్వా ఇదఞ్చిదఞ్చ కరోతి, తం 'ఈదిసం మా కరీ'తి సఞ్ఞాపేత్వా ఆనేహి, అఞ్ఞథా నం రాజా ఘాతేయ్యా"తి. బ్రాహ్మణో "న మయ్హం తాదిసేహి పుత్తేహి అత్థో, రాజా యం వా తం వా కరోతూ"తి ఆహ . అథ బ్రాహ్మణీ పుత్తసినేహేన పాథేయ్యం గహేత్వా "మమ పుత్తం సఞ్ఞాపేత్వా ఆనేస్సామీ"తి మగ్గం పటిపజ్జి.

భగవా "అయం 'అఙ్గులిమాలం ఆనేస్సామీ'తి గచ్ఛతి, సచే సా గమిస్సతి, అఙ్గులిమాలో 'అఙ్గులిసహస్సం పూరేస్సామీ'తి మాతరమ్పి మారేస్సతి. సో చ పచ్ఛిమభవికో, సచాహం న గమిస్సం, మహాజాని అభవిస్సా"తి ఞత్వా పచ్ఛాభత్తం పిణ్డపాతపటిక్కన్తో సయమేవ పత్తచీవరం గహేత్వా అఙ్గులిమాలం ఉద్దిస్స తింసయోజనికం మగ్గం పదసావ పటిపజ్జమానో అన్తరామగ్గే గోపాలకాదీహి వారియమానోపి జాలినం వనం ఉపగచ్ఛి. తస్మిఞ్చ ఖణే తస్స మాతా తేన దిట్ఠా, సో మాతరం దూరతోవ దిస్వా "మాతరమ్పి మారేత్వా అజ్జ ఊనఙ్గులిం పూరేస్సామీ"తి అసిం ఉక్ఖిపిత్వా ఉపధావి. తేసం ఉభిన్నం అన్తరే భగవా అత్తానం దస్సేసి. అఙ్గులిమాలో భగవన్తం దిస్వా "కిం మే మాతరం వధిత్వా అఙ్గులియా గహితేన? జీవతు మే మాతా, యంనూనాహం ఇమం సమణం జీవితా వోరోపేత్వా అఙ్గులిం గణ్హేయ్య"న్తి ఉక్ఖిత్తాసికో భగవన్తం పిట్ఠితో పిట్ఠితో అనుబన్ధి. అథ ఖో భగవా తథారూపం ఇద్ధాభిసఙ్ఖారం అభిసఙ్ఖాసి, యథా పకతిఇరియాపథేన గచ్ఛన్తమ్పి అత్తానం అఙ్గులిమాలో సబ్బథామేన ధావన్తోపి న సక్కోతి సమ్పాపుణితుం. సో పరిహీనజవో ఘురుఘురుపస్సాసీ కచ్ఛేహి సేదం ముఞ్చన్తో పదం ఉద్ధరితుమ్పి అసక్కోన్తో ఖాణు వియ ఠితో భగవన్తం "తిట్ఠ తిట్ఠ, సమణా"తి ఆహ. భగవా గచ్ఛన్తోవ "ఠితో అహం, అఙ్గులిమాల, త్వఞ్చ తిట్ఠా"తి ఆహ. సో "ఇమే ఖో సమణా సక్యపుత్తియా సచ్చవాదినో, అయం సమణో గచ్ఛన్తోయేవ 'ఠితో అహం, అఙ్గులిమాల, త్వఞ్చ తిట్ఠా'తి ఆహ, అహఞ్చమ్హి ఠితో, కో ను ఖో ఇమస్స అధిప్పాయో, పుచ్ఛిత్వా నం జానిస్సామీ"తి భగవన్తం గాథాయ అజ్ఝభాసి –

౮౬౬."గచ్ఛం వదేసి సమణ ఠితోమ్హి, మమఞ్చ బ్రూసి ఠితమట్ఠితోతి;

పుచ్ఛామి తం సమణ ఏతమత్థం, కథం ఠితో త్వం అహమట్ఠితోమ్హీ"తి.

తత్థ **సమణా**తి భగవన్తం ఆలపతి. **మమ**న్తి మం. **కథ**న్తి కేనాకారేన. అయఞ్హేత్థ అత్థో – సమణ, త్వం గచ్ఛన్తోవ సమానో "ఠితోమ్హీ"తి వదేసి. మమఞ్చ ఠితంయేవ "అట్ఠితో"తి బ్రూసి, వదేసి. కారణేనేత్థ భవితబ్బం, తస్మా తం సమణం అహం ఏవమత్థం పుచ్ఛామి. కథం కేనాకారేన త్వం ఠితో అహోసి, అహఞ్చ అట్ఠితోమ్హీతి. ఏవం వుత్తే భగవా –

౮౬౭."ఠితో అహం అఙ్గులిమాల సబ్బదా, సబ్బేసు భూతేసు నిధాయ దణ్డం;
తువఞ్చ పాణేసు అసఞ్ఞతోసి, తస్మా ఠితోహం తువమట్ఠితోసీ"తి. –

గాథాయ తం అజ్ఝభాసి.

తత్థ **ఠితో అహం, అఙ్గులిమాల, సబ్బదా, సబ్బేసు భూతేసు నిధాయ దణ్డ**న్తి, అఙ్గులిమాల, అహం సబ్బదా సబ్బకాలే ఆదిమజ్ఝపరియోసానేసు తసథావరభేదేసు సబ్బేసు సత్తేసు దణ్డం నిధాయ నిహితదణ్డో నిహితసత్థో లజ్జీ దయాపన్నో, తతో అఞ్ఞథా అవత్తనతో ఏవరూపేనేవ ఠితో. **తువఞ్చ పాణేసు అసఞ్ఞతోసీ**తి త్వం పన సత్తేసు సఞ్ఞమరహితో అసి, లుద్దో లోహితపాణి హతపహతే నివిట్ఠో అదయాపన్నో, తస్మా అసఞ్ఞతో విరతివసేన అట్ఠితో. తతో ఏవ తాసు తాసు గతీసు పరిబ్భమనతోపి తువం ఇదాని ఇరియాపథేన ఠితోపి అట్ఠితో అసి, అహం పన వుత్తప్పకారేన ఠితోతి. తతో అఙ్గులిమాలో యథాభుచ్చగుణప్పభావితస్స జలతలే తేలస్స వియ సకలం లోకం అభిబ్యాపేత్వా ఠితస్స భగవతో కిత్తిసద్దస్స సుతపుబ్బత్తా హేతుసమ్పత్తియా ఞాణస్స చ పరిపాకగతత్తా "అయం నో భగవా"తి సఞ్జాతపీతిసోమనస్సో "మహా అయం సీహనాదో, మహన్తం గజ్జితం, నయిదం అఞ్ఞస్స భవిస్సతి, సమణస్స మఞ్ఞే గోతమస్స ఏతం గజ్జితం, దిట్ఠో వతమ్హి మహేసినా సమ్మాసమ్బుద్ధేన, మయ్హం సఙ్గహకరణత్థం భగవా ఇధాగతో"తి చిన్తేత్వా –

౮౬౮."చిరస్సం వత మే మహితో మహేసీ, మహావనం సమణో పచ్చపాది;
సోహం చజిస్సామి సహస్సపాపం, సుత్వాన గాథం తవ ధమ్మయుత్త"న్తి. –

ఇమం గాథం అభాసి.

తత్థ **చిరస్సం వతా**తి చిరకాలేన వత. **మే**తి మయ్హం అనుగ్గహత్థాయ. **మహితో**తి సదేవకేన లోకేన మహతియా పూజాయ పూజితో. మహన్తే సీలక్ఖన్ధాదిగుణే ఏసి, గవేసీతి మహేసీ. **మహావనం సమణో పచ్చపాదీ**తి ఇమం మహారఞ్ఞం సమితసబ్బపాపో భగవా పటిపజ్జి. **సోహం చజిస్సామి సహస్సపాపం, సుత్వాన గాథం తవ ధమ్మయుత్త**న్తి సోహం ధమ్మయుత్తం ధమ్మూపసంహితం తవ గాథం సుణిం. సోహం తం సుత్వాన "చిరస్సమ్పి చిరకాలేనపి సఙ్గతం పరిచితం పాపసహస్సం పజహిస్స"న్తి చిన్తేత్వా ఇదాని నం అఞ్ఞదత్థు పరిచ్చజిస్సామీతి అత్థో. ఏవం పన వత్వా యథా పటిపజ్జి, యథా చ భగవతా అనుగ్గహితో, తం దస్సేతుం –

౮౬౯."ఇచ్చేవ చోరో అసిమావుధఞ్చ, సోబ్భే పపాతే నరకే అన్వకాసి;
అవన్ది చోరో సుగతస్స పాదే, తత్థేవ పబ్బజ్జమయాచి బుద్ధం.

౮౭౦."బుద్ధో చ ఖో కారుణికో మహేసి, యో సత్థా లోకస్స సదేవకస్స;
తమేహి భిక్ఖూతి తదా అవోచ, ఏసేవ తస్స అహు భిక్ఖుభావో"తి.

సఙ్గీతికారా ఇమా ద్వే గాథా ఠపేసుం.

తత్థ **ఇచ్ఛేవాతి** ఇతి ఏవ ఏవం వత్వా అనన్తరమేవ. **చోరోతి** అఙ్గులిమాలో. **అసిన్తి** ఖగ్గం. **ఆవుధన్తి** సేసావుధం. **సోబ్భేతి** సమన్తతో ఛిన్నతటే. **పపాతేతి** ఏకతో ఛిన్నతటే. **నరకేతి** భూమియా ఫలితవివరే. ఇధ పన తీహిపి పదేహి యత్థ పతితం అఞ్ఞేన గహేతుం న సక్కా, తాదిసం పబ్బతన్తరమేవ వదతి. **అన్వకాసీతి** అను అకాసి, పఞ్చవిధమ్పి అత్తనో ఆవుధం అను ఖిపి ఛడ్డేసి, తాని ఛడ్డేత్వా భగవతో పాదేసు సిరసా నిపతిత్వా "పబ్బాజేథ మం, భన్తే"తి ఆహ. తేన వుత్తం "**అవన్ది చోరో సుగతస్స పాదే, తత్థేవ పబ్బజ్జమయాచి బుద్ధ**"న్తి. ఏవం తేన పబ్బజ్జాయ యాచితాయ సత్థా తస్స పురిమకమ్మం ఓలోకేన్తో ఏహిభిక్ఖుభావాయ హేతుసమ్పత్తిం దిస్వా దక్ఖిణహత్థం పసారేత్వా – "ఏహి, భిక్ఖు, స్వాఖాతో ధమ్మో, చర బ్రహ్మచరియం, సమ్మా దుక్ఖస్స అన్తకిరియాయా"తి ఆహ. సా ఏవ చ తస్స పబ్బజ్జా ఉపసమ్పదా చ అహోసి. తేనాహ "**తమేహి భిక్ఖూతి తదా అవోచ, ఏసేవ తస్స అహు భిక్ఖుభావో**"తి.

ఏవం థేరో సత్థు సన్తికే ఏహిభిక్ఖుభావేన పబ్బజ్జం ఉపసమ్పదఞ్చ లభిత్వా విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో అరహత్తం పత్వా విముత్తిసుఖం పటిసంవేదేన్తో పీతిసోమనస్సజాతో ఉదానవసేన –

౮౭౧. "యో చ పుబ్బే పమజ్జిత్వా, పచ్ఛా సో నప్పమజ్జతి;
సోమం లోకం పభాసేతి, అబ్భా ముత్తోవ చన్దిమా.

౮౭౨. "యస్స పాపం కతం కమ్మం, కుసలేన పిధీయతి;
సోమం లోకం పభాసేతి, అబ్భా ముత్తోవ చన్దిమా.

౮౭౩. "యో హవే దహరో భిక్ఖు, యుఞ్జతి బుద్ధసాసనే;
సోమం లోకం పభాసేతి, అబ్భా ముత్తోవ చన్దిమా"తి. – గాథత్తయం అభాసి;

తస్సత్థో – **యో** పుగ్గలో గహట్ఠో వా పబ్బజితో వా కల్యాణమిత్తసంసగ్గతో పుబ్బే పాపమిత్తసంసగ్గేన వా అత్తనో వా పటిసఙ్ఖానాభావేన **పమజ్జిత్వా** సమ్మాపటిపత్తియం పమాదం ఆపజ్జిత్వా , పచ్ఛా కల్యాణమిత్తసంసగ్గేన యోనిసో ఉమ్ముజ్జన్తో నప్పమజ్జతి, సమ్మా పటిపజ్జతి, సమథవిపస్సనం అనుయుఞ్జన్తో తిస్సో విజ్జా ఛ అభిఞ్ఞా పాపుణాతి, సో అబ్భాదీహి ముత్తో చన్దో వియ ఓకాసలోకం అత్తనా అధిగతాహి విజ్జాభిఞ్ఞాహి ఇమం ఖన్ధాదిలోకం ఓభాసేతీతి.

యస్స పుగ్గలస్స **కతం** ఉపచితం పాపకమ్మం కమ్మక్ఖయకరేన లోకుత్తరకుసలేన అవిపాకారహభావస్స ఆహరితత్తా విపాకుప్పాదనే ద్వారపిధానేన **పిధీయతి** థకీయతి. సేసం వుత్తనయమేవ.

దహరోతి తరుణో, తేనస్స యోగక్ఖమసరీరతం దస్సేతి. సో హి ఉప్పన్నం వాతాతపపరిస్సయం అభిభవిత్వా యోగం కాతుం సక్కోతి. **యుఞ్జతి బుద్ధసాసనే** సిక్ఖత్తయే యుత్తప్పయుత్తో హోతి, సక్కచ్చం సమ్పాదేతీతి అత్థో.

ఏవం పీతిసోమనస్సజాతో విముత్తిసుఖేన విహరన్తో యదా నగరం పిణ్డాయ పవిసతి, తదా అఞ్ఞేనపి ఖిత్తో లేడ్డు థేరస్స కాయే నిపతతి, అఞ్ఞేనపి ఖిత్తో దణ్డో తస్సేవ కాయే నిపతతి. సో భిన్నేన పత్తేన విహారం పవిసిత్వా సత్థు సన్తికం గచ్ఛతి. సత్థా తం ఓవదతి "అధివాసేహి, త్వం బ్రాహ్మణ, అధివాసేహి, త్వం బ్రాహ్మణ, యస్స ఖో, త్వం బ్రాహ్మణ, కమ్మస్స విపాకేన

బహూని వస్ససహస్సాని నిరయే పచ్చేయ్యాసి, తస్స, త్వం బ్రాహ్మణ, కమ్మస్స విపాకం దిట్ఠేవ ధమ్మే పటిసంవేదేసీ”తి. అథ థేరో అనోధిసో సబ్బసత్తేసు మేత్తచిత్తం ఉపట్ఠపేత్వా –

౮౭౪.“దిసాపి మే ధమ్మకథం సుణన్తు, దిసాపి మే యుఞ్జన్తు బుద్ధసాసనే;
దిసాపి మే తే మనుజే భజన్తు, యే ధమ్మమేవాదపయన్తి సన్తో.

౮౭౫.“దిసా హి మే ఖన్తివాదానం, అవిరోధప్పసంసినం;
సుణన్తు ధమ్మం కాలేన, తఞ్చ అనువిధీయన్తు.

౮౭౬.“న హి జాతు సో మమం హింసే, అఞ్ఞం వా పన కిఞ్చి నం;
పప్పుయ్య పరమం సన్తిం, రక్ఖేయ్య తసథావరే.

౮౭౭.“ఉదకఞ్హి నయన్తి నేత్తికా, ఉసుకారా దమయన్తి తేజనం;
దారుం దమయన్తి తచ్ఛకా, అత్తానం దమయన్తి పణ్డితా.

౮౭౮.“దణ్డేనేకే దమయన్తి, అఙ్కుసేభి కసాహి చ;
అదణ్డేన అసత్థేన, అహం దన్తోమ్హి తాదినా.

౮౭౯.“అహింసకోతి మే నామం, హింసకస్స పురే సతో;
అజ్జాహం సచ్చనామోమ్హి, న నం హింసామి కిఞ్చి నం.

౮౮౦.“చోరో అహం పురే ఆసిం, అఙ్గులిమాలోతి విస్సుతో;
వుయ్హమానో మహోఘేన, బుద్ధం సరణమాగమం.

౮౮౧.“లోహితపాణి పురే ఆసిం, అఙ్గులిమాలోతి విస్సుతో;
సరణగమనం పస్స, భవనేత్తి సమూహతా.

౮౮౨.“తాదిసం కమ్మం కత్వాన, బహుం దుగ్గతిగామినం;
ఫుట్ఠో కమ్మవిపాకేన, అనణో భుఞ్జామి భోజనం.

౮౮౩.“పమాదమనుయుఞ్జన్తి, బాలా దుమ్మేధినో జనా;
అప్పమాదఞ్చ మేధావీ, ధనం సేట్ఠంవ రక్ఖతి.

౮౮౪.“మా పమాదమనుయుఞ్జేథ, మా కామరతిసన్థవం;
అప్పమత్తో హి ఝాయన్తో, పప్పోతి పరమం సుఖం.

౮౮౫.“స్వాగతం నాపగతం, నేతం దుమ్మన్తితం మమ;

సవిభత్తేసు ధమ్మేసు, యం సేట్ఠం తదుపాగమం.

౮౮౬."స్వాగతం నాపగతం, నేతం దుమ్మన్తితం మమ;
తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా, కతం బుద్ధస్స సాసనం.

౮౮౭."అరఞ్ఞే రుక్ఖమూలే వా, పబ్బతేసు గుహాసు వా;
తత్థ తత్థేవ అట్ఠాసిం, ఉబ్బిగ్గమనసో తదా.

౮౮౮."సుఖం సయామి ఠాయామి, సుఖం కప్పేమి జీవితం;
అహత్థపాసో మారస్స, అహో సత్థానుకమ్పితో.

౮౮౯."బ్రహ్మజచ్చో పురే ఆసిం, ఉదిచ్చో ఉభతో అహు.
సోజ్జ పుత్తో సుగతస్స, ధమ్మరాజస్స సత్థునో.

౮౯౦."వీతతణ్హో అనాదానో, గుత్తద్వారో సుసంవుతో;
అఘమూలం వధిత్వాన, పత్తో మే ఆసవక్ఖయో.

౮౯౧."పరిచిణ్ణో మయా సత్థా, కతం బుద్ధస్స సాసనం;
ఓహితో గరుకో భారో, భవనేత్తి సమూహతా"తి. – ఇమా గాథా అభాసి;

తత్థ **దిసాపీ**తి మయ్హం దిసాపి అమిత్తా పచ్చత్థికాపి యే మం ఏవం ఉపవదన్తి "యథా మయం అఙ్గులిమాలస్స వసేన ఞాతివియోగదుక్ఖపరేతా దుక్ఖం పాపుణామ, ఏవం అఙ్గులిమాలోపి దుక్ఖం పాపుణాతూ"తి. **మే ధమ్మకథం సుణన్తూ**తి మయా సత్థు సన్తికే సుతం చతుసచ్చధమ్మపటిసంయుత్తం కథం సుణన్తు . **యుఞ్జన్తూ**తి సుత్వా చ తదత్థాయ పటిపజ్జన్తు. **తే మనుజే భజన్తూ**తి తాదిసే సప్పురిసే కల్యాణమిత్తే భజన్తు సేవన్తు. **యే ధమ్మమేవాదపయన్తి సన్తో**తి యే సప్పురిసా కుసలధమ్మమేవ, ఉత్తరిమనుస్సధమ్మమేవ, నిబ్బత్తితలోకుత్తరధమ్మమేవ చ ఆదపేన్తి సమాదపేన్తి గణ్హాపేన్తి.

ఖన్తివాదానన్తి అధివాసనఖన్తిమేవ వదన్తానం తతో ఏవ **అవిరోధప్పసంసిన**న్తి కేనచి అవిరోధభూతాయ మేత్తాయ ఏవ పసంసనసీలానం. **సుణన్తు ధమ్మం కాలేనా**తి యుత్తప్పయుత్తకాలే తేసం సన్తికే ధమ్మం సుణన్తు. **తఞ్చ అనువిధీయన్తూ**తి తఞ్చ యథాసుతం ధమ్మం సమ్మదేవ ఉగ్గహేత్వా అనుకరోన్తు ధమ్మానుధమ్మం పటిపజ్జన్తూతి అత్థో.

న హి జాతు సో మమం హింసేతి సో మయ్హం దిసో పచ్చత్థికో జాతు, ఏకంసేనేవ మం న హింసే, న బాధేయ్య. **అఞ్ఞం వా పన కఞ్చి న**న్తి న కేవలం మంయేవ, అఞ్ఞం వాపి కఞ్చి సత్తం న హింసేయ్య, **పప్పుయ్య పరమం సన్తి**న్తి, పరమం ఉత్తమం సన్తిం నిబ్బానం పాపుణేయ్య, పాపుణిత్వా చ **రక్ఖేయ్య తసథావరే**తి సబ్బే చ సత్తే పరమాయ రక్ఖాయ రక్ఖేయ్య, సిస్సం పుత్తం వియ పరిపాలేయ్యాతి అత్థో.

ఏవం థేరో ఇమాహి గాథాహి పరే పాపతో పరిమోచేన్తో పరిత్తకిరియం నామ కత్వా అత్తనో పటిపత్తిం పకాసేన్తో **''ఉదకం హి''**తి గాథమాహ. తత్థ పథవియా థలట్ఠానం ఖణిత్వా నిన్నట్ఠానం పూరేత్వా మాతికం వా కత్వా రుక్ఖదోణిం వా ఠపేత్వా

అత్తనా ఇచ్ఛికిచ్ఛితట్ఠానం ఉదకం నేన్తీతి **నేత్తికా,** ఉదకహారినో. **తేజనన్తి** కణ్డం. ఇదం వుత్తం హోతి – నేత్తికా అత్తనో రుచియా ఉదకం నయన్తి, ఉసుకారాపి తాపేత్వా వఙ్కాభావం హరన్తా తేజనం ఉసుం **దమయన్తి**, ఉజుకం కరోన్తి, తచ్ఛకాపి నేమిఆదీనం అత్థాయ తచ్ఛన్తా దారుం **దమయన్తి** అత్తనో రుచియా ఉజుం వా వఙ్కం వా కరోన్తి. ఏవం ఏత్తకం ఆరమ్మణం కత్వా **పణ్డితా** సప్పఞ్ఞా అరియమగ్గం ఉప్పాదేన్తా అత్తానం దమేన్తి, అరహత్తప్పత్తా పన ఏకన్తదన్తా నామ హోన్తీతి.

ఇదాని పురిసదమ్మసారథినా సత్థారా అత్తనో దమితాకారం కథఞ్చితఞ్చ పకాసేన్తో ‘‘**దణ్డేనేకే**’’తిఆదికా పఞ్చ గాథా అభాసి. తత్థ **దణ్డేనేకే దమయన్తీ**తి రాజరాజమహామత్తాదయో దణ్డేన, హత్థిఅస్సాదినా బలకాయేన చ పచ్చత్థికాదికే దమేన్తి, గోపాలాదయో చ గావాదికే దణ్డేన యట్ఠియా దమేన్తి. హత్థాచరియా హత్థిం అఙ్కుసేహి, అస్సాచరియా అస్సే కసాహి చ దమేన్తి. **అదణ్డేన అసత్థేన, అహం దన్తోమ్హి తాదినాతి** అహం పన ఇట్ఠాదీసు తాదిభావప్పత్తేన సమ్మాసమ్బుద్ధేన వినా ఏవ దణ్డేన, వినా సత్థేన, నిహితదణ్డనిహితసత్థభావేన దన్తో దమితో నిబ్బిసేవనో గతో అమ్హి.

అహింసకోతి మే నామం, హింసకస్స పురే సతోతి సత్థారా సమాగమతో పుబ్బే హింసకస్స మే సమానస్స అహింసకోతి నామమత్తం అహోసి. **అజ్జాహన్తి** ఇదాని పనాహం “అహింసకో”తి **సచ్చనామో** అవితథనామో అమ్హి. తస్మా **న నం హింసామి** కఞ్చిపి సత్తం న హింసామి న బాధేమి, **నన్తి** నిపాతమత్తం.

విస్సుతోతి “పాణాతిపాతీ లుద్దో లోహితపాణీ”తిఆదినా పఞ్ఞాతో. **మహోఘేనాతి** కామోఘాదినా మహతా ఓఘేన, తస్స ఓఘస్స విచ్ఛేదకరం **బుద్ధం సరణం** బుద్ధసఙ్ఖాతం సరణం **అగమం** ఉపగచ్ఛిం.

లోహితపాణీతి పాణమతిపాతనేన పరేసం లోహితేన రుహిరేన మక్ఖితపాణి. **సరణగమనం పస్సాతి** మహప్ఫలం మమ సరణగమనం పస్సాతి అత్తానమేవాలపతి.

తాదిసం కమ్మన్తి అనేకసతపురిసవధం దారుణం తథారూపం పాపకమ్మం. **ఫుట్ఠో కమ్మవిపాకేనాతి** పుబ్బే కతస్స పాపకమ్మస్స విపాకేన ఫుట్ఠో, సబ్బసో పహీనకమ్మో విపాకమత్తం పచ్చనుభోన్తో. అథ వా **ఫుట్ఠో కమ్మవిపాకేనాతి** ఉపనిస్సయభూతస్స కుసలకమ్మస్స ఫలభూతేన లోకుత్తరమగ్గేన, లోకుత్తరకమ్మస్సేవ వా ఫలేన విముత్తిసుఖేన ఫుట్ఠో. సబ్బసో కిలేసానం ఖీణత్తా **అనణో** భుఞ్జామి భోజనం, భోజనాపదేసేన చత్తారోపి పచ్చయే వదతి.

ఇదాని పుబ్బే అత్తనో పమాదవిహారం గరహాముఖేన పచ్ఛా అప్పమాదపటిపత్తిం పసంసన్తో తత్థ చ పరేసం ఉస్సాహం జనేన్తో ‘‘**పమాదమనుయుఞ్జన్తీ**’’తిఆదికా గాథా అభాసి. తత్థ **బాలాతి** బాల్యేన సమన్నాగతా ఇధలోకపరలోకత్థం అజానన్తా. **దుమ్మేధినోతి** నిప్పఞ్ఞా, తే పమాదే ఆదీనవం అపస్సన్తా పమాదం **అనుయుఞ్జన్తి** పవత్తేన్తి, పమాదేనేవ కాలం వీతినామేన్తి. **మేధావీ**తి ధమ్మోజపఞ్ఞాయ సమన్నాగతో పన పణ్డితో కులవంసాగతం **సేట్ఠం** ఉత్తమం సత్తరతనధనం వియ అప్పమాదం రక్ఖతి. యథా హి “ఉత్తమం ధనం నిస్సాయ భోగసమ్పత్తిం పాపుణిస్సామ, పుత్తదారం పోసేస్సామ, సుగతిమగ్గం సోధేస్సామా”తి ధనే ఆనిసంసం పస్సన్తా ధనం రక్ఖన్తి; ఏవం పణ్డితోపి “అప్పమాదం నిస్సాయ పఠమజ్ఝానాదీని పటిలభిస్సామి , మగ్గఫలాని పాపుణిస్సామి, తిస్సో విజ్జా ఛ అభిఞ్ఞా సమ్పాదేస్సామీ”తి అప్పమాదే ఆనిసంసం పస్సన్తో ధనం సేట్ఠంవ అప్పమాదం రక్ఖతీతి అత్థో.

మా పమాదన్తి పమాదం మా అనుయుఞ్జేథ పమాదేన కాలం మా వీతినామయిత్థ. **కామరతిసన్థవన్తి** వత్థుకామేసు, కిలేసకామేసు చ రతిసఙ్ఖాతం తణ్హాసన్థవమ్పి మా **అనుయుఞ్జేథ** మా విన్దిత్థ మా పటిలభిత్థ. **అప్పమత్తో హీతి** ఉపట్ఠితసతితాయ అప్పమత్తో పుగ్గలో **ఝాయన్తో** ఝాయనప్పసుతో **పరమం** ఉత్తమం నిబ్బానసుఖం పాపుణాతి.

స్వాగతం నాపగతన్తి యం తదా మమ సత్థు సన్తికే ఆగతం ఆగమనం, సత్థు వా తస్మిం మహావనే ఆగమనం, తం స్వాగతం స్వాగమనం నాపగతం, అత్థతో అపేతం విగతం న హోతి. **నేతం దుమ్మన్తితం మమాతి** యం తదా మయా "సత్థు సన్తికే పబ్బజిస్సామీ"తి మన్తితం, ఇదమ్పి మమ న దుమ్మన్తితం, సుమన్తితమేవ. కస్మా? **సవిభత్తేసు ధమ్మేసూతి** సావజ్జానవజ్జాదివసేన పకారతో విభత్తేసు ధమ్మేసు యం **సేట్ఠం** ఉత్తమం పవరం నిబ్బానం. **తదుపాగమం** తదేవ ఉపగచ్ఛిన్తి అత్థో.

"తదా పుథుజ్జనకాలే పయోగాసయవిపన్నతాయ అరఞ్ఞాదీసు దుక్ఖం విహాసిం, ఇదాని పయోగాసయసమ్పన్నతాయ తత్థ సుఖం విహరామీ"తి సుఖవిహారభావఞ్చేవ "పుబ్బే జాతిమత్తేన బ్రాహ్మణో, ఇదాని సత్థు ఓరసపుత్తతాయ బ్రాహ్మణో"తి పరమత్థబ్రాహ్మణభావఞ్చ దస్సేన్తో "అరఞ్ఞే"తిఆదిమాహ. తత్థ **సుఖం సయామీతి** సయన్తోపి సుఖం సుఖేన నిదుక్ఖేన చిత్తుత్రాసాదీనం అభావేన చేతోదుక్ఖరహితో సయామి. **ఠాయామీతి** ఠామి . **అహత్థపాసో మారస్సాతి** కిలేసమారాదీనం అగోచరో. **అహో సత్థానుకమ్పితోతి** సత్థారానుకమ్పితో అహో.

బ్రహ్మజచ్చోతి బ్రాహ్మణజాతికో. **ఉదిచ్చో ఉభతోతి** మాతితో చ పితితో చ ఉభతో ఉదితో సంసుద్ధగహణికో. సేసం తత్థ తత్థ వుత్తనయమేవ.

అఙ్గులిమాలత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. అనురుద్ధత్థేరగాథావణ్ణనా

పహాయ మాతాపితరోతిఆదికా ఆయస్మతో అనురుద్ధత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే విభవసమ్పన్నో కుటుమ్బికో హుత్వా నిబ్బత్తి. సో ఏకదివసం విహారం గన్త్వా సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుణన్తో సత్థారం ఏకం భిక్ఖుం దిబ్బచక్ఖుకానం అగ్గట్ఠానే ఠపేన్తం దిస్వా సయమ్పి తం ఠానన్తరం పత్థేత్వా సతసహస్సభిక్ఖుపరివారస్స భగవతో సత్తాహం మహాదానం పవత్తేత్వా సత్తమే దివసే భగవతో, భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ ఉత్తమాని వత్థాని దత్వా పణిధానమకాసి. సత్థాపిస్స అనన్తరాయేన సమిజ్ఝనభావం దిస్వా "అనాగతే గోతమస్స నామ సమ్మాసమ్బుద్ధస్స సాసనే దిబ్బచక్ఖుకానం అగ్గో భవిస్సతీ"తి బ్యాకాసి. సోపి తత్థ పుఞ్ఞాని కరోన్తో సత్థరి పరినిబ్బుతే నిట్ఠితే సత్తయోజనికే సువణ్ణచేతియే అనేకసహస్సేహి దీపరుక్ఖేహి దీపకపల్లికాహి చ "దిబ్బచక్ఖుఞాణస్స ఉపనిస్సయపచ్చయో హోతూ"తి ఉళారం దీపపూజం అకాసి.

ఏవం యావజీవం పుఞ్ఞాని కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో కస్సపస్స భగవతో కాలే బారాణసియం కుటుమ్బికగేహే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో సత్థరి పరినిబ్బుతే నిట్ఠితే యోజనికే కనకథూపే బహూ కంసపాతియో కారేత్వా సప్పిమణ్డస్స పూరేత్వా మజ్ఝే ఏకేకం గుళపిణ్డం ఠపేత్వా ముఖవట్టియా ముఖవట్టిం ఫుసాపేన్తో చేతియం పరిక్ఖిపాపేత్వా అత్తనా ఏకం

మహతిం కంసపాతిం కారేత్వా సప్పిమణ్డస్స పూరేత్వా సహస్సవట్టియో జాలాపేత్వా సీసే ఠపేత్వా సబ్బరత్తిం చేతియం అనుపరియాయి.

ఏవం తస్మిమ్పి అత్తభావే యావజీవం కుసలం కత్వా తతో చుతో దేవలోకే నిబ్బత్తిత్వా తత్థ యావతాయుకం ఠత్వా తతో చుతో అనుప్పన్నే బుద్ధే బారాణసియంయేవ దుగ్గతకులే నిబ్బత్తి, **అన్నభారో**తిస్స నామం అహోసి. సో సుమనసేట్ఠిస్స నామ గేహే కమ్మం కరోన్తో జీవతి. సో ఏకదివసం ఉపరిట్ఠం నామ పచ్చేకబుద్ధం నిరోధసమాపత్తితో వుట్ఠాయ గన్ధమాదనపబ్బతతో ఆకాసేనాగన్త్వా బారాణసీనగరద్వారే ఓతరిత్వా చీవరం పారుపిత్వా నగరే పిణ్డాయ పవిసన్తం దిస్వా పసన్నచిత్తో పత్తం గహేత్వా అత్తనో అత్థాయ ఠపితం ఏకం భాగభత్తం పత్తే పక్ఖిపిత్వా పచ్చేకబుద్ధస్స దాతుకామో ఆరభి. భరియాపిస్స అత్తనో భాగభత్తం తత్థేవ పక్ఖిపి. సో తం నేత్వా పచ్చేకబుద్ధస్స హత్థే ఠపేసి. పచ్చేకబుద్ధో తం గహేత్వా అనుమోదనం కత్వా పక్కామి. తం దిస్వా ఠత్తిం సుమనసేట్ఠిస్స ఛత్తే అధివత్థా దేవతా "అహో దానం పరమదానం, ఉపరిట్ఠే, సుప్పతిట్ఠిత"న్తి మహాసద్దేన అనుమోది. తం సుత్వా సుమనసేట్ఠి "ఏవం దేవతాయ అనుమోదితం ఇదమేవ ఉత్తమదాన"న్తి చిన్తేత్వా తత్థ పత్తిం యాచి. అన్నభారో పన తస్స పత్తిం అదాసి. తేన పసన్నచిత్తో సుమనసేట్ఠి తస్స సహస్సం దత్వా "ఇతో పట్ఠాయ తుయ్హం సహత్థేన కమ్మకరణకిచ్చం నత్థి, పతిరూపం గేహం కత్వా నిచ్చం వసాహీ"తి ఆహ.

యస్మా నిరోధతో వుట్ఠితస్స పచ్చేకబుద్ధస్స దిన్నపిణ్డపాతో తందివసమేవ ఉళారతరవిపాకో హోతి, తస్మా తందివసం సుమనసేట్ఠి రఞ్ఞో సన్తికం గచ్ఛన్తో తం గహేత్వా అగమాసి. రాజా పన తం ఆదరవసేన ఓలోకేసి. సేట్ఠి "మహారాజ, అయం ఓలోకేతబ్బయుత్తోయేవా"తి వత్వా తదా తేన కతపుఞ్ఞం అత్తనాపిస్స సహస్సం దిన్నభావం కథేసి. తం సుత్వా రాజా తుస్సిత్వా సహస్సం దత్వా అసుకస్మిం నామ ఠానే గేహం కత్వా వసా"తి గేహట్ఠానమస్స ఆణాపేసి. తస్స తం ఠానం సోధాపేన్తస్స మహన్తియో నిధికుమ్భియో ఉట్ఠహింసు. తా దిస్వా సో రఞ్ఞో ఆరోచేసి. రాజా సబ్బం ధనం ఉద్ధరాపేత్వా రాసికతం దిస్వా "ఏత్తకం ధనం ఇమస్మిం నగరే కస్స గేహే అత్థీ"తి? "న కస్సచి, దేవా"తి. "తేన హి అయం అన్నభారో ఇమస్మిం నగరే మహాధనసేట్ఠి నామ హోతూ"తి తందివసమేవ తస్స సేట్ఠిఛత్తం ఉస్సాపేసి.

సో తతో పట్ఠాయ యావజీవం కుసలకమ్మం కత్వా తతో చుతో దేవమనుస్సేసు సంసరిత్వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే కపిలవత్థునగరే సుక్కోదనసక్కస్స గేహే పటిసన్ధిం గణ్హి, **అనురుద్ధో**తిస్స నామం అహోసి. సో మహానామస్స సక్కస్స కనిట్ఠభాతా, సత్థు చూళపితు పుత్తో పరమసుఖుమాలో మహాపుఞ్ఞో తిణ్ణం ఉతూనం అనుచ్ఛవికేసు తీసు పాసాదేసు అలఙ్కతనాటకిత్థీహి పరివుతో దేవో వియ సమ్పత్తిం అనుభవన్తో సుద్ధోదనమహారాజేన ఉస్సాహితేహి సక్యరాజూహి సత్థు పరివారత్థం పేసితేహి భద్దియకుమారాదీహి అనుపియమ్బవనే విహరన్తం సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా సత్థు సన్తికే పబ్బజిత్వా అన్తోవస్సేయేవ దిబ్బచక్ఖుం నిబ్బత్తేత్వా, పున ధమ్మసేనాపతిస్స సన్తికే కమ్మట్ఠానం గహేత్వా చేతియరట్ఠే పాచీనవంసదాయం గన్త్వా సమణధమ్మం కరోన్తో సత్తమహాపురిసవితక్కే వితక్కేత్వా అట్ఠమం జానితుం నాసక్ఖి. తస్స తం పవత్తిం ఞత్వా సత్థా అట్ఠమం మహాపురిసవితక్కం కథేత్వా చతుపచ్చయసన్తోసభావనారామపటిమణ్డితం మహాఅరియవంసపటిపదం దేసేతి. సో దేసనానుసారేన విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అభిఞ్ఞాపటిసమ్భిదాపరివారం అరహత్తం సచ్ఛాకాసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧.౪౨౧-౪౩౩) –

"సుమేధం భగవన్తాహం, లోకజేట్ఠం నరాసభం;
వూపకట్ఠం విహరన్తం, అద్దసం లోకనాయకం.

“ఉపగన్త్వాన సమ్బుద్ధం, సుమేధం లోకనాయకం;
అఞ్జలిం పగ్గహేత్వాన, బుద్ధసేట్ఠమయాచహం.

“అనుకమ్ప మహావీర, లోకజేట్ఠ నరాసభ;
పదీపం తే పదస్సామి, రుక్ఖమూలమ్హి ఝాయతో.

“అధివాసేసి సో ధీరో, సయమ్భూ వదతం వరో;
దుమేసు వినివిజ్ఝిత్వా, యన్తం యోజియహం తదా.

“సహస్సవట్టిం పాదాసిం, బుద్ధస్స లోకబన్ధునో;
సత్తాహం పజ్జలిత్వాన, దీపా వూపసమింసు మే.

“తేన చిత్తప్పసాదేన, చేతనాపణిధీహి చ;
జహిత్వా మానుసం దేహం, విమానముపపజ్జహం.

“ఉపపన్నస్స దేవత్తం, బ్యమ్హం ఆసి సునిమ్మితం;
సమన్తతో పజ్జలతి, దీపదానస్సిదం ఫలం.

“సమన్తా యోజనసతం, విరోచేసిమహం తదా;
సబ్బే దేవే అభిభోమి, దీపదానస్సిదం ఫలం.

“తింసకప్పాని దేవిన్దో, దేవరజ్జమకారయిం;
న మం కేచీతిమఞ్ఞన్తి, దీపదానస్సిదం ఫలం.

“అట్ఠవీసతిక్ఖత్తుఞ్చ, చక్కవత్తీ అహోసహం;
దివా రత్తిఞ్చ పస్సామి, సమన్తా యోజనం తదా.

“సహస్సలోకం ఞాణేన, పస్సామి సత్థు సాసనే;
దిబ్బచక్ఖుమనుప్పత్తో, దీపదానస్సిదం ఫలం.

“సుమేధో నామ సమ్బుద్ధో, తింసకప్పసహస్సితో;
తస్స దీపో మయా దిన్నో, విప్పసన్నేన చేతసా.

“పటిసమ్భిదా చతస్సో…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అథ నం సత్థా అపరభాగే జేతవనమహావిహారే అరియగణమజ్ఝే నిసిన్నో దిబ్బచక్ఖుకానం అగ్గట్ఠానే ఠపేసి “ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం దిబ్బచక్ఖుకానం యదిదం అనురుద్ధో”తి (అ॰ ని॰ ౧.౧౮౦, ౧౮౨).

సో విముత్తిసుఖం పటిసంవేదీ విహరన్తో ఏకదివసం అత్తనో పటిపత్తిం పచ్చవేక్ఖిత్వా పీతిసోమనస్సజాతో ఉదానవసేన **“పహాయ మాతాపితరో”**తిఆదికా గాథా అభాసి. కేచి పన “థేరస్స పబ్బజ్జం అరహత్తప్పత్తిఞ్చ పకాసేన్తేహి సఙ్గీతికారేహి ఆదితో చతస్సో గాథా భాసితా. తతో పరా థేరస్స అరియవంసపటిపత్తియా ఆరాధితచిత్తేన భగవతా భాసితా. ఇతరా సబ్బాపి తేన తేన కారణేన థేరేనేవ భాసితా”తి వదన్తి. ఇతి సబ్బథాపి ఇమా గాథా థేరేన భాసితాపి, థేరం ఉద్దిస్స భాసితాపి థేరస్స చేతా గాథాతి వేదితబ్బా. సేయ్యథిదం –

౮౯౨.“పహాయ మాతాపితరో, భగినీ ఞాతిభాతరో;
పఞ్చ కామగుణే హిత్వా, అనురుద్ధోవ ఝాయతి.

౮౯౩.“సమేతో నచ్చగీతేహి, సమ్మతాళప్పబోధనో;
న తేన సుద్ధిమజ్ఝగం, మారస్స విసయే రతో.

౮౯౪.“ఏతఞ్చ సమతిక్కమ్మ, రతో బుద్ధస్స సాసనే;
సబ్బోఘం సమతిక్కమ్మ, అనురుద్ధోవ ఝాయతి.

౮౯౫.“రూపా సద్దా రసా గన్ధా, ఫోట్ఠబ్బా చ మనోరమా;
ఏతే చ సమతిక్కమ్మ, అనురుద్ధోవ ఝాయతి.

౮౯౬.“పిణ్డపాతమతిక్కన్తో, ఏకో అదుతియో ముని;
ఏసతి పంసుకూలాని అనురుద్ధో అనాసవో.

౮౯౭.“విచినీ అగ్గహీ ధోవి, రజయీ ధారయీ ముని;
పంసుకూలాని మతిమా, అనురుద్ధో అనాసవో.

౮౯౮.“మహిచ్ఛో చ అసన్తుట్ఠో, సంసట్ఠో యో చ ఉద్ధతో;
తస్స ధమ్మా ఇమే హోన్తి, పాపకా సంకిలేసికా.

౮౯౯.“సతో చ హోతి అప్పిచ్ఛో, సన్తుట్ఠో అవిఘాతవా;
పవివేకరతో విత్తో, నిచ్చమారద్ధవీరియో.

౯౦౦.“తస్స ధమ్మా ఇమే హోన్తి, కుసలా బోధిపక్ఖికా;
అనాసవో చ సో హోతి, ఇతి వుత్తం మహేసినా.

౯౦౧.“మమ సఙ్కప్పమఞ్ఞాయ, సత్థా లోకే అనుత్తరో;
మనోమయేన కాయేన, ఇద్ధియా ఉపసఙ్కమి.

౯౦౨.“యదా మే అహు సఙ్కప్పో, తతో ఉత్తరి దేసయి;

నిప్పపఞ్చరతో బుద్ధో, నిప్పపఞ్చమదేసయి.

౯౦౩. “తస్సాహం ధమ్మమఞ్ఞాయ, విహాసిం సాసనే రతో;
తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా, కతం బుద్ధస్స సాసనం.

౯౦౪.“పఞ్చపఞ్ఞాసవస్సాని, యతో నేసజ్జికో అహం;
పఞ్చవీసతివస్సాని, యతో మిద్ధం సమూహతం.

౯౦౫.“నాహు అస్సాసపస్సాసా, ఠితచిత్తస్స తాదినో;
అనేజో సన్తిమారబ్భ, చక్ఖుమా పరినిబ్బుతో.

౯౦౬.“అసల్లీనేన చిత్తేన, వేదనం అజ్ఝవాసయి;
పజ్జోతస్సేవ నిబ్బానం, విమోక్ఖో చేతసో అహు.

౯౦౭. “ఏతే పచ్ఛిమకా దాని, మునినో ఫస్సపఞ్చమా;
నాఞ్ఞే ధమ్మా భవిస్సన్తి, సమ్బుద్ధే పరినిబ్బుతే.

౯౦౮.“నత్థి దాని పునావాసో, దేవకాయస్మి జాలిని;
విక్ఖీణో జాతిసంసారో, నత్థి దాని పునబ్భవో.

౯౦౯.“యస్స ముహుత్తేన సహస్సధా, లోకో సంవిదితో సబ్రహ్మకప్పో;
వసీ ఇద్ధిగుణే చుతూపపాతే, కాలే పస్సతి దేవతా స భిక్ఖు.

౯౧౦.“అన్నభారో పురే ఆసిం, దలిద్దో ఘాసహారకో;
సమణం పటిపాదేసిం, ఉపరిట్ఠం యసస్సినం.

౯౧౧.“సోమ్హి సక్యకులే జాతో, అనురుద్ధోతి మం విదూ;
ఉపేతో నచ్చగీతేహి, సమ్మతాళప్పబోధనో.

౯౧౨.“అథద్దసాసిం సమ్బుద్ధం, సత్థారం అకుతోభయం;
తస్మిం చిత్తం పసాదేత్వా, పబ్బజిం అనగారియం.

౯౧౩. “పుబ్బేనివాసం జానామి, యత్థ మే వుసితం పురే;
తావతింసేసు దేవేసు, అట్ఠాసిం సక్కజాతియా.

౯౧౪.“సత్తక్ఖత్తుం మనుస్సిన్దో, అహం రజ్జమకారయిం;
చాతురన్తో విజితావీ, జమ్బుసణ్డస్స ఇస్సరో;

అదణ్డేన అసత్థేన, ధమ్మేన అనుసాసయిం.

౯౧౩."ఇతో సత్త తతో సత్త, సంసారాని చతుద్దస;

నివాసమభిజానిస్సం, దేవలోకే ఠితో తదా.

౯౧౪."పఞ్చఙ్గికే సమాధిమ్హి, సన్తే ఏకోదిభావితే;

పటిప్పస్సద్ధిలద్ధమ్హి, దిబ్బచక్ఖు విసుజ్ఝి మే.

౯౧౫."చుతూపపాతం జానామి, సత్తానం ఆగతిం గతిం;

ఇత్థభావఞ్ఞథాభావం, ఝానే పఞ్చఙ్గికే ఠితో.

౯౧౮."పరిచిణ్ణో మయా సత్థా...పే.... భవనేత్తి సమూహతా.

౯౧౯."వజ్జీనం వేళువగామే, అహం జీవితసఙ్ఖయా;

హేట్ఠతో వేళుగుమ్బస్మిం, నిబ్బాయిస్సం అనాసవో"తి.

తత్థ **పహాయా**తి పజహిత్వా. **మాతాపితరో**తి మాతరఞ్చ పితరఞ్చ. అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో – యథా అఞ్ఞే కేచి ఞాతిపారిజుఞ్ఞేన వా భోగపారిజుఞ్ఞేన వా అభిభూతా పబ్బజన్తి, పబ్బజితా చ కిచ్చన్తరపసుతా విహరన్తి, న ఏవం మయం. మయం పన మహన్తం ఞాతిపరివట్టం, మహన్తఞ్చ భోగక్ఖన్ధం పహాయ కామేసు నిరపేక్ఖా పబ్బజితాతి. **ఝాయతీ**తి ఆరమ్మణూపనిజ్ఝానం లక్ఖణూపనిజ్ఝానఞ్చాతి, దువిధమ్పి ఝానం అనుయుత్తో విహరతి.

సమేతో నచ్చగీతేహీతి నచ్చేహి చ గీతేహి చ సమఙ్గీభూతో, నచ్చాని పస్సన్తో గీతాని సుణన్తోతి అత్థో. "సమ్మతో"తి చ పఠన్తి, నచ్చగీతేహి పూజితోతి అత్థో. **సమ్మతాళప్పబోధనో**తి సమ్మతాళసద్దేహి పచ్చూసకాలే పబోధేతబ్బో. **న తేన సుద్ధిమజ్ఝగన్తి** తేన కామభోగేన సంసారసుద్ధిం నాధిగచ్ఛిం. **మారస్స విసయే రతో**తి కిలేసమారస్స విసయభూతే కామగుణే రతో. "కిలేసమారస్స విసయభూతేన కామగుణభోగేన సంసారసుద్ధి హోతీ"తి ఏవందిట్ఠికో అహుత్వాతి అత్థో. తేనాహ **''ఏతఞ్చ సమతిక్కమ్మా''**తిఆది. తత్థ **ఏత**న్తి ఏతం పఞ్చవిధమ్పి కామగుణం. **సమతిక్కమ్మా**తి సమతిక్కమిత్వా, అనపేక్ఖో ఛడ్డేత్వాతి అత్థో. **సబ్బోఘ**న్తి కామోఘాదికం సబ్బమ్పి ఓఘం.

పఞ్చ కామగుణే సరూపతో దస్సేతుం **''రూపా సద్దా''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **మనోరమా**తి లోభనీయట్ఠేన మనం రమయన్తీతి మనోరమా, మనాపియాతి వుత్తం హోతి. యథాహ "కతమే పఞ్చ మనాపియా రూపా, మనాపియా సద్దా"తిఆది (మ॰ ని॰ ౩.౩౨౮ అత్థతో సమానం).

పిణ్డపాతమతిక్కన్తోతి పిణ్డపాతగ్గహణం అతిక్కన్తో, పిణ్డపాతగ్గహణతో నివత్తన్తోతి అత్థో. **ఏకో**తి ఏకాకీ అపచ్ఛాసమణో. **అదుతియో**తి నిత్తణ్హో. తణ్హా హి పురిసస్స దుతియో నామ. యథాహ "తణ్హాదుతియో పురిసో"తి (ఇతివు॰ ౧౫, ౧౦౫; మహాని॰ ౧౯౧). **ఏసతీ**తి పరియేసతి.

విచినీతి ఏసన్తోవ తత్థ తత్థ సఙ్కారకూటాదికే పంసుకూలుప్పత్తిట్ఠానే విచిని. **అగ్గహీ**తి విచినిత్వా అసుచిమక్ఖితమ్పి అజిగుచ్ఛన్తో గణ్హి. **ధోవీ**తి, విక్ఖాలేసి. **రజయీ**తి ధోవిత్వా గహితం సిబ్బిత్వా కప్పియరజనేన రజయి. **ధారయీ**తి రజిత్వా కప్పబిన్దుం దత్వా ధారేసి, నివాసేసి చేవ పారుపి చ.

ఇదాని పాచీనవంసదాయే సత్థారా దిన్నఓవాదం తస్స చ అత్తనా మత్థకప్పత్తభావం దీపేన్తో **''మహిచ్ఛో చ అసన్తుట్ఠో''**తిఆదికా గాథా అభాసి. తత్థ **మహిచ్ఛో**తి మహతియా పచ్చయిచ్ఛాయ సమన్నాగతో, ఉళారుళారే బహూ చ పచ్చయే ఇచ్ఛన్తోతి అత్థో. **అసన్తుట్ఠో**తి నిస్సన్తుట్ఠో, యథాలాభసన్తోసాదినా సన్తోసేన విరహితో. **సంసట్ఠో**తి గిహీహి చేవ పబ్బజితేహి చ అననులోమికేన సంసగ్గేన సంసట్ఠో. **ఉద్ధతో**తి ఉక్ఖిత్తో. **తస్సా**తి "మహిచ్ఛో"తిఆదినా వుత్తపుగ్గలస్స. **ధమ్మా**తి మహిచ్ఛతా అసన్తోసో, సంసట్ఠతా విక్ఖేపోతి ఈదిసా. లామకట్ఠేన **పాపకా. సంకిలేసికా**తి తస్స చిత్తస్స మలీనభావకరణతో సంకిలేసికా ధమ్మా హోన్తి.

సతో చ హోతి అప్పిచ్ఛోతి యదా పనాయం పుగ్గలో కల్యాణమిత్తే సేవన్తో భజన్తో పయిరుపాసన్తో సద్ధమ్మం సుణన్తో యోనిసో మనసి కరోన్తో సతిమా చ మహిచ్ఛతం పహాయ అప్పిచ్ఛో చ హోతి. అసన్తోసం పహాయ **సన్తుట్ఠో**, చిత్తస్స విఘాతకరం విక్ఖేపం పహాయ **అవిఘాతవా** అవిక్ఖిత్తో సమాహితో, గణసఙ్గణికం పహాయ **పవివేకరతో,** వివేకాభిరతియా నిబ్బిదాయ ధమ్మపీతియా **విత్తో** సుమనో తుట్ఠచిత్తో, సబ్బసో కోసజ్జపహానేన **ఆరద్ధవీరియో**.

తస్స ఏవం అప్పిచ్ఛతాదిగుణసమన్నాగతస్స ఇమే సతిపట్ఠానాదయో సత్తతింసప్పభేదా తివిధవిపస్సనాసఙ్గహా కోసల్లసమ్భూతట్ఠేన **కుసలా,** మగ్గపరియాపన్నా **బోధిపక్ఖికా** ధమ్మా హోన్తి. సో తేహి సమన్నాగతో సబ్బసో ఆసవానం ఖేపనేన అగ్గమగ్గక్ఖణతో పట్ఠాయ **అనాసవో** చ హోతి. **ఇతి** ఏవం వుత్తం **మహేసినా** సమ్మాసమ్బుద్ధేన పాచీనవంసదాయే మహాపురిసవితక్కే మత్థకం పాపనవసేనాతి అధిప్పాయో.

మమ సఙ్కప్పమఞ్ఞాయాతి "అపిచ్ఛస్సాయం, భిక్ఖవే, ధమ్మో, నాయం ధమ్మో మహిచ్ఛస్సా"తిఆదినా (అ॰ ని॰ ౮.౩౦) మహాపురిసవితక్కవసేన ఆరద్ధం, తే చ మత్థకం పాపేతుం అసమత్థభావేన ఠితం మమ సఙ్కప్పం జానిత్వా. **మనోమయేనా**తి మనోమయేన వియ, మనసా నిమ్మితసదిసేన పరిణామితేనాతి అత్థో. **ఇద్ధియా**తి "అయం కాయో ఇదం చిత్తం వియ హోతూ"తి ఏవం పవత్తఅధిట్ఠానిద్ధియా.

యదా మే అహు సఙ్కప్పోతి యస్మిం కాలే మయ్హం "కీదిసో ను ఖో అట్ఠమో మహాపురిసవితక్కో"తి పరివితక్కో అహోసి. తతో మమ సఙ్కప్పమఞ్ఞాయ ఇద్ధియా ఉపసఙ్కమీతి యోజనా. **ఉత్తరి దేసయీ**తి "నిప్పపఞ్చారామస్సాయం, భిక్ఖవే, ధమ్మో నిప్పపఞ్చరతినో, నాయంధమ్మో పపఞ్చారామస్స పపఞ్చరతినో"తి (అ॰ ని॰ ౮.౩౦) ఇమమట్ఠమం మహాపురిసవితక్కం పూరేన్తో ఉపరి దేసయి. తం పన దేసితం ధమ్మం దేసేన్తో ఆహ **''నిప్పపఞ్చరతో బుద్ధో, నిప్పపఞ్చమదేసయీ''**తి. పపఞ్చా నామ రాగాదయో కిలేసా, తేసం వూపసమతాయ, తదభావతో చ లోకుత్తరధమ్మా నిప్పపఞ్చా నామ. తస్మిం నిప్పపఞ్చే రతో అభిరతో సమ్మాసమ్బుద్ధో యథా తం పాపుణామి, తథా తాదిసం ధమ్మం అదేసయి, సాముక్కంసికం చతుసచ్చధమ్మదేసనం పకాసయీతి అత్థో.

తస్సాహం ధమ్మమఞ్ఞాయాతి తస్స సత్థు దేసనాయ ధమ్మం జానిత్వా యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జన్తో విహాసిం సిక్ఖత్తయసఙ్గహే **సాసనే రతో** అభిరతో హుత్వాతి అత్థో.

సత్థారా అత్తనో సమాగమం తేన సాధితమత్థం దస్సేత్వా ఇదాని అత్తనో పబ్బజితకాలతో పట్ఠాయ ఆరద్ధవీరియతం, కాయే అనపేక్ఖతాయ సేయ్యసుఖపస్ససుఖానం పరిచ్చాగం, అప్పమిద్ధకాలతో పట్ఠాయ ఆరద్ధవీరియతఞ్చ దస్సేన్తో **''పఞ్చపఞ్ఞాసవస్సానీ''**తి గాథమాహ. తత్థ **యతో నేసజ్జికో అహన్తి** యతో పట్ఠాయ "యోగానుకూలతా కమ్మట్ఠానపరియుట్ఠితసప్పురిసచరియా సల్లేఖవుత్తీ"తి ఏవమాదిగుణే దిస్వా నేసజ్జికో అహోసిం తాని పఞ్చపఞ్ఞాస వస్సాని. **యతో మిద్ధం సమూహతన్తి** యతో పట్ఠాయ మయా నిద్దా పరిచ్చత్తా తాని పఞ్చవీసతివస్సాని. "థేరస్స పఞ్చపఞ్ఞాసాయ వస్సేసు నేసజ్జికస్స సతో ఆదితో పఞ్చవీసతివస్సాని నిద్దా నాహోసి, తతో పరం సరీరకిలమథేన పచ్ఛిమయామే నిద్దా అహోసీ"తి వదన్తి.

''నాహు అస్సాసపస్సాసా'' తిఆదికా తిస్సో గాథా సత్థు పరినిబ్బానకాలే భిక్ఖూహి "కిం భగవా పరినిబ్బుతో"తి పుట్ఠో పరినిబ్బానభావం పవేదేన్తో ఆహ. తత్థ **నాహు అస్సాసపస్సాసా, ఠితచిత్తస్స తాదినోతి** అనులోమపటిలోమతో అనేకాకారవోకారా సబ్బా సమాపత్తియో సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠాయ సబ్బపచ్ఛా చతుత్థజ్ఝానే ఠితచిత్తస్స తాదినో బుద్ధస్స భగవతో అస్సాసపస్సాసా నాహు నాహేసున్తి అత్థో. ఏతేన యస్మా చతుత్థజ్ఝానం సమాపన్నస్స కాయసఙ్ఖారా నిరుజ్ఝన్తి. కాయసఙ్ఖారాతి చ అస్సాసపస్సాసా వుచ్చన్తి, తస్మా చతుత్థజ్ఝానక్ఖణతో పట్ఠాయ అస్సాసపస్సాసా నాహేసున్తి దస్సేతి. తణ్హాసఙ్ఖాతాయ ఏజాయ అభావతో **అనేజో**, సమాధిస్మిం ఠితత్తా వా **అనేజో. సన్తిమారబ్భాతి** అనుపాదిసేసం నిబ్బానం ఆరబ్భ పటిచ్చ సన్ధాయ. **చక్ఖుమాతి** పఞ్చహి చక్ఖూహి చక్ఖుమా. **పరినిబ్బుతోతి** పరినిబ్బాయి. అయఞ్హేత్థ అత్థో – నిబ్బానారమ్మణచతుత్థజ్ఝానఫలసమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా తదనన్తరమేవ అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బుతోతి.

అసల్లీనేనాతి అలీనేన అసంకుటితేన సువికసితేనేవ చిత్తేన. **వేదనం అజ్ఝవాసయీతి** సతో సమ్పజానో హుత్వా మారణన్తికం వేదనం అధివాసేసి, న వేదనానువత్తీ హుత్వా ఇతో చితో చ సమ్పరివత్తి. **పజ్జోతస్సేవ నిబ్బానం, విమోక్ఖో చేతసో అహూతి** యథా తేలఞ్చ పటిచ్చ, వట్టిఞ్చ పటిచ్చ పజ్జలన్తో పజ్జోతో పదీపో తేసం పరిక్ఖయే నిబ్బాయతి. నిబ్బుతో చ కత్థచి గన్త్వా న తిట్ఠతి, అఞ్ఞదత్థు అన్తరధాయతి, అదస్సనమేవ గచ్ఛతి; ఏవం కిలేసాభిసఙ్ఖారే నిస్సాయ పవత్తమానో ఖన్ధసన్తానో తేసం పరిక్ఖయే నిబ్బాయతి, నిబ్బుతో చ కత్థచి గన్త్వా న తిట్ఠతి, అఞ్ఞదత్థు అన్తరధాయతి, అదస్సనమేవ గచ్ఛతీతి దస్సేతి. తేన వుత్తం "నిబ్బన్తి ధీరా యథాయం పదీపో"తి (ఖు॰ పా॰ ౬.౧౫), "అచ్చీ యథా వాతవేగేన ఖిత్తా"తి (సు॰ ని॰ ౧౦౮౦) చ ఆది.

ఏతేతి పరినిబ్బానక్ఖణే సత్థు సన్తానే పవత్తమానానం ధమ్మానం అత్తనో పచ్చక్ఖతాయ వుత్తం. పచ్ఛిమకా తతో పరం చిత్తుప్పాదాభావతో. **దానీతి** ఏతరహి. **ఫస్సపఞ్చమాతి** ఫస్సపఞ్చమకానం ధమ్మానం పాకటభావతో వుత్తం. తథా హి చిత్తుప్పాదకథాయమ్పి ఫస్సపఞ్చమకావ ఆదితో వుత్తా. **అఞ్ఞే ధమ్మాతి** సహ నిస్సయేన అఞ్ఞే చిత్తచేతసికా ధమ్మా, న పరినిబ్బానచిత్తచేతసికా. నను తేపి న భవిస్సన్తేవాతి? సచ్చం న భవిస్సన్తి, ఆసఙ్కాభావతో పన తే సన్ధాయ "న భవిస్సన్తీ"తి న వత్తబ్బమేవ. "ఇతరే పన సేక్ఖపుథుజ్జనానం వియ భవిస్సన్తి ను ఖో"తి సియా ఆసఙ్కాతి తదాసఙ్కానివత్తనత్థం "నాఞ్ఞే ధమ్మా భవిస్సన్తీ"తి వుత్తం.

నత్థి దాని పునావాసో, దేవకాయస్మి జాలినీతి, ఏత్థ **జాలినీ**తి దేవతం ఆలపతి, దేవతే దేవకాయస్మిం దేవసమూహే ఉపపజ్జనవసేన పున ఆవాసో ఆవసనం ఇదాని మయ్హం నత్థీతి అత్థో. తత్థ కారణమాహ ''**విక్ఖీణో**''తిఆదినా. సా కిర దేవతా పురిమత్తభావే థేరస్స పాదపరిచారికా, తస్మా ఇదాని థేరం జిణ్ణం వుద్ధం దిస్వా పురిమసినేహేన ఆగన్త్వా "తత్థ చిత్తం పణిధేహి, యత్థ తే వుసితం పురే"తి దేవూపపత్తిం యాచి. అథ "దాని నత్థీ"తిఆదినా థేరో తస్సా పటివచనం అదాసి. తం సుత్వా దేవతా విహతాసా తత్థేవన్తరధాయి.

అథ థేరో వేహాసం అబ్భుగ్గన్త్వా అత్తనో ఆనుభావం సబ్రహ్మచారీనం పకాసేన్తో ''**యస్స ముహుత్తేనా**''తి గాథమాహ. తస్సత్థో – **యస్స** ఖీణాసవభిక్ఖునో ముహుత్తమత్తేన ఏవ **సహస్సధా** సహస్సప్పకారో తిసహస్సిమహాసహస్సిపభేదో, **లోకో సబ్రహ్మకప్పో** సహబ్రహ్మలోకో, **సంవిదితో** సమ్మదేవ విదితో ఞాతో పచ్చక్ఖం కతో, ఏవం **ఇద్ధిగుణే** ఇద్ధిసమ్పదాయ చుతూపపాతే చ వసీభావప్పత్తో సో భిక్ఖు ఉపగతకాలే దేవతా పస్సతి, న తస్స దేవతానం దస్సనే పరిహానీతి. థేరేన కిర జాలినియా దేవతాయ పటివచనదానవసేన "నత్థి దానీ"తి గాథాయ వుత్తాయ భిక్ఖూ జాలినిం అపస్సన్తా "కిం ను ఖో థేరో ధమ్మాలపనవసేన కిఞ్చి ఆలపతీ"తి చిన్తేసుం. తేసం చిత్తాచారం ఞత్వా థేరో "యస్స ముహుత్తేనా"తి ఇమం గాథమాహ.

అన్నభారో పురేతి ఏవంనామో పురిమత్తభావే. **ఘాసహారకో**తి ఘాసమత్తస్స అత్థాయ భత్తిం కత్వా జీవనకో. **సమణ**న్తి సమితపాపం. **పటిపాదేసి**న్తి పటిముఖో హుత్వా పాదాసిం, పసాదేన అభిముఖో హుత్వా ఆహారదానం అదాసిన్తి అధిప్పాయో. **ఉపరిట్ఠ**న్తి ఏవంనామకం పచ్చేకబుద్ధం. **యసస్సిన**న్తి కిత్తిమన్తం పత్థటయసం. ఇమాయ గాథాయ యావ చరిమత్తభావా ఉళారసమ్పత్తిహేతుభూతం అత్తనో పుబ్బకమ్మం దస్సేతి. తేనాహ ''**సోమ్హి సక్యకులే జాతో**''తిఆది.

ఇతో సత్తాతి ఇతో మనుస్సలోకతో చవిత్వా దేవలోకే దిబ్బేన ఆధిపచ్చేన సత్త. **తతో సత్తా**తి తతో దేవలోకతో చవిత్వా మనుస్సలోకే చక్కవత్తిభావేన సత్త. **సంసారాని చతుద్దసా**తి చతుద్దస భవన్తరసంసరణాని. **నివాసమభిజానిస్స**న్తి పుబ్బేనివాసం అఞ్ఞాసిం. **దేవలోకే** ఠితో తదాతి తఞ్చ ఖో న ఇమస్మింయేవ అత్తభావే, అపి చ ఖో యదా ఇతో అనన్తరాతీతే అత్తభావే దేవలోకే ఠితో, తదా అఞ్ఞాసిన్తి అత్థో.

ఇదాని అత్తనా దిబ్బచక్ఖుఞాణచుతూపపాతఞాణానం అధిగతాకారం దస్సేన్తో ''**పఞ్చఙ్గికే**''తిఆదినా ద్వే గాథా అభాసి. తత్థ **పఞ్చఙ్గికే సమాధిమ్హీ**తి అభిఞ్ఞాపాదకచతుత్థజ్ఝానసమాధిమ్హి. సో హి పీతిఫరణతా, సుఖఫరణతా, చేతోఫరణతా, ఆలోకఫరణతా , పచ్చవేక్ఖణనిమిత్తన్తి ఇమేహి పఞ్చహి అఙ్గేహి సమన్నాగతత్తా పఞ్చఙ్గికో సమాధీతి వుచ్చతి. **సన్తే**తి పటిపక్ఖవూపసమేన అఙ్గసన్తతాయ చ సన్తే. **ఏకోదిభావితే**తి ఏకోదిభావగతే, సుచిణ్ణే వసీభావప్పత్తేతి అత్థో. **పటిప్పస్సద్ధిలద్ధమ్హీ**తి కిలేసానం పటిప్పస్సద్ధియా లద్ధే. **దిబ్బచక్ఖు విసుజ్ఝి మే**తి ఏవంవిధే సమాధిమ్హి సమ్పాదితే మయ్హం దిబ్బచక్ఖుఞాణం విసుజ్ఝి, ఏకాదసహి ఉపక్కిలేసేహి విముత్తియా విసుద్ధం అహోసి.

చుతూపపాతం జానామీతి సత్తానం చుతిఞ్చ ఉపపత్తిఞ్చ జానామి, జానన్తో చ "ఇమే సత్తా అముమ్హా లోకమ్హా ఆగన్త్వా ఇధూపపన్నా, ఇమమ్హా చ లోకా గన్త్వా అముమ్హి లోకే ఉపపజ్జిస్సన్తీ"తి సత్తానం **ఆగతిం గతిఞ్చ** జానామి, జానన్తో ఏవ చ నేసం **ఇత్థభావం** మనుస్సభావం తతో **అఞ్ఞథాభావం** అఞ్ఞథాతిరచ్ఛానభావఞ్చ ఉపపత్తితో పురేతరమేవ జానామి. తయిదం సబ్బమ్పి పఞ్చఙ్గికే సమాధిమ్హి సమ్పాదితే ఏవాతి దస్సేన్తో ఆహ ''**ఝానే పఞ్చఙ్గికే ఠితో**''తి. తత్థ పఞ్చఙ్గికే ఝానే ఠితో పతిట్ఠితో హుత్వా ఏవం జానామీతి అత్థో.

ఏవం విజ్జాత్తయం దస్సేత్వా తప్పసఙ్గేన పుబ్బే దస్సితమ్పి తతియవిజ్జం సహ కిచ్చనిప్ఫత్తియా దస్సేన్తో ‘‘**పరిచిణ్ణో మయా సత్థా**’’తిఆదినా గాథాద్వయమాహ. తత్థ **వజ్జీనం వేళువగామే**తి వజ్జిరట్ఠస్స వేళువగామే, వజ్జిరట్ఠే యత్థ పచ్ఛిమవస్సం ఉపగచ్ఛి వేళువగామే. **హేట్ఠతో వేళుగుమ్బస్మి**న్తి తత్థ అఞ్ఞతరస్స వేళుగుమ్బస్స హేట్ఠా. **నిబ్బాయిస్స**న్తి నిబ్బాయిస్సామి, అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయిస్సామీతి అత్థో.

అనురుద్ధత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. పారాపరియత్థేరగాథావణ్ణనా

సమణస్స అహు చిన్తాతిఆదికా ఆయస్మతో పారాపరియత్థేరస్స గాథా. ఇమస్స వత్థు హేట్ఠా ఆగతమేవ. తా చ గాథా సత్థరి ధరన్తే అత్తనో పుథుజ్జనకాలే మనచ్ఛట్ఠానం ఇన్ద్రియానం నిగ్గణ్హనచిన్తాయ పకాసనవసేన భాసితా. ఇమా పన అపరభాగే సత్థరి పరినిబ్బుతే అత్తనో చ పరినిబ్బానే ఉపట్ఠితే తదా ఆయతిఞ్చ భిక్ఖూనం ఉద్ధమ్మపటిపత్తియా పకాసనవసేన భాసితా. తత్థ –

౯౨౦.‘‘సమణస్స అహు చిన్తా, పుప్ఫితమ్హి మహావనే;

ఏకగ్గస్స నిసిన్నస్స, పవివిత్తస్స ఝాయినో’’తి. –

అయం గాథా సఙ్గీతికారేహి ఠపితా. తస్సత్థో హేట్ఠా వుత్తనయోవ. అయం పన సమ్బన్ధో – సత్థరి అగ్గసావకేసు ఏకచ్చేసు మహాథేరేసు చ పరినిబ్బుతేసు అతీతసత్థుకే పావచనే సుబ్బచేసు సిక్ఖాకామేసు భిక్ఖూసు దుల్లభేసు, దుబ్బచేసు మిచ్ఛాపటిపత్తిబహులేసు భిక్ఖూసు చ జాతేసు సుపుప్ఫితే మహన్తే సాలవనే నిసిన్నస్స పవివిత్తస్స ఏకగ్గస్స ఝాయనసీలస్స, సమితపాపతాయ **సమణస్స**, పారాపరియత్థేరస్స పటిపత్తిం నిస్సాయ **చిన్తా** వీమంసా అహోసీతి ఇతరా –

౯౨౧.‘‘అఞ్ఞథా లోకనాథమ్హి, తిట్ఠన్తే పురిసుత్తమే;

ఇరియం ఆసి భిక్ఖూనం, అఞ్ఞథా దాని దిస్సతి.

౯౨౨.‘‘సీతవాతపరిత్తాణం, హిరికోపీనఛాదనం;

మత్తట్ఠియం అభుఞ్జింసు, సన్తుట్ఠా ఇతరీతరే.

౯౨౩.‘‘పణీతం యది వా లూఖం, అప్పం వా యది వా బహుం;

యాపనత్థం అభుఞ్జింసు, అగిద్ధా నాధిముచ్ఛితా.

౯౨౪.‘‘జీవితానం పరిక్ఖారే, భేసజ్జే అథ పచ్చయే;

న బాళ్హం ఉస్సుకా ఆసుం, యథా తే ఆసవక్ఖయే.

౯౨౫.‘‘అరఞ్ఞే రుక్ఖమూలేసు, కన్దరాసు గుహాసు చ;

వివేకమనుబ్రూహన్తా, విహంసు తప్పరాయణా.

౯౨౬.“నీచా నివిట్ఠా సుభరా, ముదూ అథద్ధమానసా;
అబ్యాసేకా అముఖరా, అత్థచిన్తావసానుగా.

౯౨౭.“తతో పాసాదికం ఆసి, గతం భుత్తం నిసేవితం;
సినిద్ధా తేలధారావ, అహోసి ఇరియాపథో.

౯౨౮.“సబ్బాసవపరిక్ఖీణా , మహాఝాయీ మహాహితా;
నిబ్బుతా దాని తే థేరా, పరిత్తా దాని తాదిసా.

౯౨౯.“కుసలానఞ్చ ధమ్మానం, పఞ్ఞాయ చ పరిక్ఖయా;
సబ్బాకారవరూపేతం, లుజ్జతే జినసాసనం.

౯౩౦. “పాపకానఞ్చ ధమ్మానం, కిలేసానఞ్చ యో ఉతు;
ఉపట్ఠితా వివేకాయ, యే చ సద్ధమ్మసేసకా.

౯౩౧. “తే కిలేసా పవడ్ఢన్తా, ఆవిసన్తి బహుం జనం;
కీళన్తి మఞ్ఞే బాలేహి, ఉమ్మత్తేహివ రక్ఖసా.

౯౩౨.“కిలేసేహాభిభూతా తే, తేన తేన విధావితా;
నరా కిలేసవత్థూసు, ససఙ్గామేవ ఘోసితే.

౯౩౩. “పరిచ్చజిత్వా సద్ధమ్మం, అఞ్ఞమఞ్ఞేహి భణ్డరే;
దిట్ఠిగతాని అన్వేన్తా, ఇదం సేయ్యోతి మఞ్ఞరే.

౯౩౪.“ధనఞ్చ పుత్తం భరియఞ్చ, ఛడ్డయిత్వాన నిగ్గతా;
కటచ్ఛుభిక్ఖహేతూపి, అకిచ్చాని నిసేవరే.

౯౩౫.“ఉదరావదేహకం భుత్వా, సయన్తుత్తానసేయ్యకా;
కథా వడ్ఢేన్తి పటిబుద్ధా, యా కథా సత్థుగరహితా.

౯౩౬.“సబ్బకారుకసిప్పాని, చిత్తిం కత్వాన సిక్ఖరే;
అవూపసన్తా అజ్ఝత్తం, సామఞ్ఞత్థోతిఅచ్ఛతి.

౯౩౭. “మత్తికం తేలచుణ్ణఞ్చ, ఉదకాసనభోజనం;
గిహీనం ఉపనామేన్తి, ఆకఙ్ఖన్తా బహుత్తరం.

౯౩౮.“దన్తపోనం కపిత్థఞ్చ, పుప్ఫం ఖాదనియాని చ;

పిణ్డపాతే చ సమ్పన్నే, అమ్బే ఆమలకాని చ.

౯౩౯. “భేసజ్జేసు యథా వేజ్జా, కిచ్చాకిచ్చే యథా గిహీ;

గణికావ విభూసాయం, ఇస్సరే ఖత్తియా యథా.

౯౪౦.“నేకతికా వఞ్చనికా, కూటసక్ఖీ అపాటుకా;

బహూహి పరికప్పేహి, ఆమిసం పరిభుఞ్జరే.

౯౪౧.“లేసకప్పే పరియాయే, పరికప్పేనుధావితా;

జీవికత్థా ఉపాయేన, సఙ్కడ్ఢన్తి బహుం ధనం.

౯౪౨.“ఉపట్ఠాపేన్తి పరిసం, కమ్మతో నో చ ధమ్మతో;

ధమ్మం పరేసం దేసేన్తి, లాభతో నో చ అత్థతో.

౯౪౩. “సఙ్ఘలాభస్స భణ్డన్తి, సఙ్ఘతో పరిబాహిరా;

పరలాభోపజీవన్తా, అహిరీకా న లజ్జరే.

౯౪౪.“నానుయుత్తా తథా ఏకే, ముణ్డా సఙ్ఘాటిపారుతా;

సమ్భావనంయేవిచ్ఛన్తి, లాభసక్కారముచ్ఛితా.

౯౪౫.“ఏవం నానప్పయాతమ్హి, న దాని సుకరం తథా;

అఫుసితం వా ఫుసితుం, ఫుసితం వానురక్ఖితుం.

౯౪౬.“యథా కణ్టకట్ఠానమ్హి, చరేయ్య అనుపాహనో;

సతిం ఉపట్ఠపేత్వాన, ఏవం గామే మునీ చరే.

౯౪౭. “సరిత్వా పుబ్బకే యోగీ, తేసం వత్తమనుస్సరం;

కిఞ్చాపి పచ్ఛిమో కాలో, ఫుసేయ్య అమతం పదం.

౯౪౮.“ఇదం వత్వా సాలవనే, సమణో భావితిన్ద్రియో;

బ్రాహ్మణో పరినిబ్బాయీ, ఇసి ఖీణపునబ్భవో”తి. –

ఇమా గాథా థేరేనేవ భాసితా.

తత్థ **ఇరియం ఆసి భిక్ఖూన**న్తి పురిసుత్తమే **లోకనాథమ్హి** సమ్మాసమ్బుద్ధే **తిట్ఠన్తే** ధరన్తే ఏతరహి పటిపత్తిభావతో. **అఞ్ఞథా** అఞ్ఞేన పకారేన భిక్ఖూనం ఇరియం చరితం అహోసి యథానుసిట్ఠం పటిపత్తిభావతో. **అఞ్ఞథా దాని దిస్సతీ**తి ఇదాని పన తతో అఞ్ఞథా భిక్ఖూనం ఇరియం దిస్సతి అయాథావపటిపత్తిభావతోతి అధిప్పాయో .

ఇదాని సత్థరి ధరన్తే యేనాకారేన భిక్ఖూనం పటిపత్తి అహోసి, తం తావ దస్సేతుం "**సీతవాతపరిత్తాణ**"న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **మత్తట్ఠియ**న్తి తం మత్తం పయోజనం. యావదేవ సీతవాతపరిత్తాణం, యావదేవ హిరికోపీనపటిచ్ఛాదనం కత్వా చీవరం పరిభుఞ్జింసు. కథం? **సన్తుట్ఠా ఇతరీతరే** యస్మిం తస్మిం హీనే పణీతే వా యథాలద్ధే పచ్చయే సన్తోసం ఆపన్నా.

పణీతన్తి ఉళారం సప్పిఆదినా సంసట్ఠం, తదభావేన **లూఖం. అప్ప**న్తి, చతుపఞ్చాలోపమత్తమ్పి. **బహుం యాపనత్థం అభుఞ్జింసూ**తి పణీతం బహుం భుఞ్జన్తాపి యాపనమత్తమేవ ఆహారం భుఞ్జింసు. తతో ఏవ **అగిద్ధా** గేధం అనాపన్నా. **నాధిముచ్ఛితా** న అజ్ఝోసితా అక్ఖబ్భఞ్జనం వియ సాకటికా, వణలేపనం వియ వణినో అభుఞ్జింసు.

జీవితానం పరిక్ఖారే, భేసజ్జే అథ పచ్చయేపి జీవితానం పవత్తియా పరిక్ఖారభూతే భేసజ్జసఙ్ఖాతే పచ్చయే గిలానపచ్చయే. **యథా తే**తి యథా తే పురిమకా భిక్ఖూ ఆసవక్ఖయే **ఉస్సుకా** యుత్తా ఆసుం, తథా తే రోగాభిభూతాపి గిలానపచ్చయే బాళ్హం అతివియ **ఉస్సుకా** నాహేసున్తి అత్థో.

తప్పరాయణాతి వివేకపరాయణా వివేకపోణా. ఏవం చతూహి గాథాహి చతుపచ్చయసన్తోసం భావనాభిరతిఞ్చ దస్సేన్తేన తేసం అరియవంసపటిపదా దస్సితా.

నీచాతి "మయం పంసుకూలికా పిణ్డపాతికా"తి అత్తుక్కంసనపరవమ్భనాని అకత్వా నీచవుత్తినో, నివాతవుత్తినోతి అత్థో. **నివిట్ఠా**తి సాసనే నివిట్ఠసద్ధా. **సుభరా**తి అప్పిచ్ఛతాదిభావేన సుపోసా. **ముదూ**తి వత్తపటిపత్తియం సకలే చ బ్రహ్మచరియే ముదూ, సుపరికమ్మకతసువణ్ణం వియ వినియోగక్ఖమా. **ముదూ**తి వా అభాకుటికా ఉత్తానముఖా పుప్ఫితముఖేన పటిసన్థారవుత్తినో, సుతిత్థం వియ సుఖావహాతి వుత్తం హోతి. **అథద్ధమానసా**తి అకథినచిత్తా తేన సుబ్బచభావమాహ. **అబ్యాసేకా**తి సతివిప్పవాసాభావతో కిలేసబ్యాసేకరహితా, అన్తరన్తరా తణ్హాదిట్ఠిమానాదీహి అవోకిణ్ణాతి అత్థో. **అముఖరా**తి న ముఖరా, న ముఖేన ఖరా వచీపాగబ్భియరహితాతి వా అత్థో. **అత్థచిన్తావసానుగా**తి హితచిన్తావసానుగాహితచిన్తావసికా, అత్తనో పరేసఞ్చ హితచిన్తమేవ అనుపరివత్తనకా.

తతోతి తస్మా నీచవుత్తాదిహేతు. **పాసాదిక**న్తి పసాదజనికం పటిపత్తిం పస్సన్తానం సుణన్తానఞ్చ పసాదావహం. **గత**న్తి అభిక్కన్తపటిక్కన్తపరివత్తనాదిగమనం. **గత**న్తి వా కాయవాచాపవత్తి. **భుత్త**న్తి చతుపచ్చయపరిభోగో. **నిసేవిత**న్తి గోచరనిసేవనం. **సినిద్ధా తేలధారావా**తి యథా అనివత్తితా కుసలజనాభిసిఞ్చితా సవన్తీ తేలధారా అవిచ్ఛిన్నా **సినిద్ధా** మట్ఠా దస్సనీయా పాసాదికా హోతి, ఏవం తేసం ఆకప్పసమ్పన్నానం ఇరియాపథో అచ్ఛిద్దో సణ్హో మట్ఠో దస్సనీయో పాసాదికో అహోసి.

మహాఝాయీతి మహన్తేహి ఝానేహి ఝాయనసీలా, మహన్తం వా నిబ్బానం ఝాయన్తీతి మహాఝాయీ. తతో ఏవ **మహాహితా,** మహన్తేహి హితేహి సమన్నాగతాతి అత్థో. **తే థేరా**తి తే యథావుత్తప్పకారా పటిపత్తిపరాయణా థేరా ఇదాని పరినిబ్బుతాతి అత్థో. **పరిత్తా దాని తాదిసా**తి ఇదాని పచ్ఛిమే కాలే తాదిసా తథారూపా థేరా పరిత్తా అప్పకా కతిపయా ఏవాతి వుత్తం హోతి.

కుసలానఞ్చ ధమ్మానన్తి వివట్టస్స ఉపనిస్సయభూతానం విమోక్ఖసమ్భారానం అనవజ్జధమ్మానం. **పఞ్ఞాయ చా**తి తథారూపాయ పఞ్ఞాయ చ. **పరిక్ఖయా**తి అభావతో అనుప్పత్తితో. కామఞ్చేత్థ పఞ్ఞాపి సియా అనవజ్జధమ్మా,

బహుకారభావదస్సనత్థం పనస్సా విసుం గహణం యథా పుఞ్ఞాఞాణసమ్భారాతి. **సబ్బాకారవరూపేత**న్తి ఆదికల్యాణతాదీహి సబ్బేహి ఆకారవరేహి పకారవిసేసేహి ఉపేతం యుత్తం జినస్స భగవతో సాసనం లుజ్జతి వినస్సతీతి అత్థో.

పాపకానఞ్చ ధమ్మానం, కిలేసానఞ్చ యో ఉతూతి కాయదుచ్చరితాదీనం పాపధమ్మానం లోభాదీనఞ్చ కిలేసానం యో ఉతు యో కాలో, సో అయం వత్తతీతి వచనసేసో. **ఉపట్ఠితా వివేకాయ, యే చ సద్ధమ్మసేసకా**తి యే పన ఏవరూపే కాలే కాయచిత్తఉపధివివేకత్థాయ ఉపట్ఠితా ఆరద్ధవీరియా, తే చ సేసపటిపత్తిసద్ధమ్మకా హోన్తి. అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో – సువిసుద్ధసీలాచారాపి సమానా ఇదాని ఏకచ్చే భిక్ఖూ ఇరియాపథసణ్ఠాపనం, సమథవిపస్సనాభావనావిధానం, మహాపలిబోధూపచ్ఛేదో, ఖుద్దకపలిబోధూపచ్ఛేదోతి ఏవమాదిపుబ్బకిచ్చం సమ్పాదేత్వా భావనమనుయుఞ్జన్తి. తే సేసపటిపత్తిసద్ధమ్మకా, పటిపత్తిం మత్థకం పాపేతుం న సక్కోన్తీతి.

తే కిలేసా పవడ్ఢన్తాతి యే భగవతో ఓరసపుత్తేహి చ తదా పరిక్ఖయం పరియాదానం గమితా కిలేసా, తే ఏతరహి లద్ధోకాసా భిక్ఖూసు వుద్ధిం విరూళ్హిం వేపుల్లం ఆపజ్జన్తా. **ఆవిసన్తి బహుం జన**న్తి కల్యాణమిత్తరహితం అయోనిసోమనసికారబహులం అన్ధబాలజనం అభిభవిత్వా అవసం కరోన్తా ఆవిసన్తి సన్తానం అనుపవిసన్తి. ఏవంభూతా చ తే **కీళన్తి మఞ్ఞే బాలేహి, ఉమ్మత్తేహివ రక్ఖసా,** యథా నామ కేళిసీలా రక్ఖసా భిసక్కరహితే ఉమ్మత్తే ఆవిసిత్వా తే అనయబ్యసనం ఆపాదేన్తా తేహి కీళన్తి, ఏవం తే కిలేసా సమ్మాసమ్బుద్ధభిసక్కరహితే అన్ధబాలే భిక్ఖూ ఆవిసిత్వా తేసం దిట్ఠధమ్మికాదిభేదం అనత్థం ఉప్పాదేన్తా తేహి సద్ధిం కీళన్తి మఞ్ఞే, కీళన్తా వియ హోన్తీతి అత్థో.

తేన తేనాతి తేన తేన ఆరమ్మణభాగేన. **విధావితా**తి విరూపం ధావితా అసారుప్పవసేన పటిపజ్జన్తా. **కిలేసవత్థూసూ**తి పఠమం ఉప్పన్నం కిలేసా పచ్ఛా ఉప్పజ్జనకానం కారణభావతో కిలేసావ కిలేసవత్థూని, తేసు కిలేసవత్థూసు సమూహితేసు. **ససఙ్గామేవ ఘోసితే**తి హిరఞ్ఞసువణ్ణమణిముత్తాదికం ధనం విప్పకిరిత్వా "యం యం హిరఞ్ఞసువణ్ణాది యస్స యస్స హత్థగతం, తం తం తస్స తస్సేవ హోతూ"తి ఏవం కామఘోసనా ససఙ్గామఘోసనా నామ. తత్థాయమత్థో – కిలేసవత్థూసు "యో యో కిలేసో యం యం సత్తం గణ్హాతి అభిభవతి, సో సో తస్స తస్స హోతూ"తి కిలేససేనాపతినా మారేన ససఙ్గామే ఘోసితే వియ. తేహి తేహి కిలేసేహి అభిభూతా తే బాలపుథుజ్జనా తేన తేన ఆరమ్మణభాగేన విధావితా వోసితాతి.

తే ఏవం విధావితా కిం కరోన్తీతి ఆహ "**పరిచ్చజిత్వా సద్ధమ్మం, అఞ్ఞమఞ్ఞేహి భణ్డరే**"తి. తస్సత్థో – పటిపత్తిసద్ధమ్మం ఛడ్డేత్వా ఆమిసకిఞ్జక్ఖహేతు **అఞ్ఞమఞ్ఞేహి భణ్డరే** కలహం కరోన్తీతి. **దిట్ఠిగతానీ**తి "విఞ్ఞాణమత్తమేవ అత్థి, నత్థేవ రూపధమ్మా"తి, "యథా పుగ్గలో నామ పరమత్థతో నత్థి, ఏవం సభావధమ్మాపి పరమత్థతో నత్థి, వోహారమత్తమేవా"తి చ ఏవమాదీని దిట్ఠిగతాని మిచ్ఛాగాహే **అన్వేన్తా** అనుగచ్ఛన్తా **ఇదం సేయ్యో** ఇదమేవ సేట్ఠం, అఞ్ఞం మిచ్ఛాతి మఞ్ఞన్తి.

నిగ్గతాతి గేహతో నిక్ఖన్తా. **కటచ్ఛుభిక్ఖహేతూపీ**తి కటచ్ఛుమత్తభిక్ఖానిమిత్తమ్పి. తం దదన్తస్స గహట్ఠస్స అననులోమికసంసగ్గవసేన **అకిచ్చాని** పబ్బజితేన అకత్తబ్బాని కమ్మాని **నిసేవరే** కరోన్తి.

ఉదరావదేహకం భుత్వాతి "ఊనూదరో మితాహారో"తి (థేరగా. ౯౮౨; మి. ప. ౬.౨.౧౦) వుత్తవచనం అచిన్తేత్వా ఉదరపూరం భుఞ్జిత్వా. **సయన్తుత్తానసేయ్యకా**తి "దక్ఖిణేన పస్సేన సీహసేయ్యం కప్పేతి పాదే పాదం అచ్చాధాయ సతో

సమ్పజానో”తి (అ. ని. ౮.౯; విభ. ౫౪౭) వుత్తవిధానం అననుస్సరిత్వా ఉత్తానసేయ్యకా సయన్తి. **యా కథా సత్థుగరహితా**తి రాజకథాదితిరచ్ఛానకథం సన్ధాయ వదతి.

సబ్బకారుకసిప్పానీతి సబ్బేహి వేస్సాదీహి కారుకేహి కత్తబ్బాని భత్తతాలవణ్టకరణాదీని హత్థసిప్పాని. **చిత్తిం కత్వానా**తి సక్కచ్చం సాదరం కత్వా. **అవూపసన్తా అజ్ఝత్త**న్తి కిలేసవూపసమాభావతో గద్ధుహనమత్తమ్పి సమాధానాభావతో చ అజ్ఝత్తం అవూపసన్తా, అవూపసన్తచిత్తాతి అత్థో. **సామఞ్ఞత్థో**తి సమణధమ్మో. **అతిఅచ్ఛతీ**తి తేసం ఆజీవకిచ్చపసుతతాయ ఏకదేసమ్పి అఫుసనతో విసుంయేవ నిసీదతి, అనల్లీయతీతి వుత్తం హోతి.

మత్తికన్తి పాకతికం వా పఞ్చవణ్ణం వా గిహీనం వినియోగక్ఖమం మత్తికం. **తేలచుణ్ణఞ్చా**తి పాకతికం, అభిసఙ్ఖతం వా తేలఞ్చ చుణ్ణఞ్చ. **ఉదకాసనభోజన**న్తి ఉదకఞ్చ ఆసనఞ్చ భోజనఞ్చ. **ఆకఙ్ఖన్తా బహుత్తర**న్తి బహుం పిణ్డపాతాదిఉత్తరుత్తరం ఆకఙ్ఖన్తా “అమ్హేహి మత్తికాదీసు దిన్నేసు మనుస్సా దళ్హభత్తికా హుత్వా బహుం ఉత్తరుత్తరం చతుపచ్చయజాతం దస్సన్తీ”తి అధిప్పాయేన గిహీనం ఉపనామేన్తీతి అత్థో.

దన్తే పునన్తి సోధేన్తి ఏతేనాతి **దన్తపోనం,** దన్తకట్ఠం. **కపిత్థ**న్తి కపిత్థఫలం. **పుప్ఫ**న్తి సుమనచమ్పకాదిపుప్ఫం. **ఖాదనీయానీ**తి అట్ఠారసవిధేపి ఖజ్జకవిసేసే. **పిణ్డపాతే చ సమ్పన్నే**తి వణ్ణాదిసమ్పయుత్తే ఓదనవిసేసే. “**అమ్బే ఆమలకాని చా**”తి **చ**-సద్దేన మాతులుఙ్గతాలనాళికేరాదిఫలాని అవుత్తాని సఙ్గణ్హాతి. సబ్బత్థ గిహీనం ఉపనామేన్తి ఆకఙ్ఖన్తా బహుత్తరన్తి యోజనా.

భేసజ్జేసు యథా వేజ్జాతి గిహీనం భేసజ్జప్పయోగేసు యథా వేజ్జా, తథా భిక్ఖూ పటిపజ్జన్తీతి అధిప్పాయో. **కిచ్చాకిచ్చే యథా గిహీ**తి గహట్ఠానం ఖుద్దకే చేవ మహన్తే చ కిచ్చే కత్తబ్బే గిహీ వియ. **గణికావ విభూసాయ**న్తి అత్తనో సరీరస్స విభూసనే రూపూపజీవినియో వియ. **ఇస్సరే ఖత్తియా యథా**తి ఇస్సరే ఇస్సరియపవత్తనే యథా ఖత్తియా, ఏవం కులపతీ హుత్వా వత్తన్తీతి అత్థో.

నేకతికాతి నికతియం నియుత్తా, అమణింయేవ మణిం, అసువణ్ణంయేవ సువణ్ణం కత్వా పటిరూపసాచియోగనిరతా. **వఞ్చనికా**తి కూటమానాదీహి విప్పలమ్భకా. **కూటసక్ఖీ**తి అయాథావసక్ఖినో. **అపాటుకా**తి వామకా, అసంయతవుత్తీతి అత్థో. **బహూహి పరికప్పేహీ**తి యథావుత్తేహి అఞ్ఞేహి చ బహూహి మిచ్ఛాజీవప్పకారేహి.

లేసకప్పేతి కప్పియలేసే కప్పియపటిరూపే. **పరియాయే**తి, పచ్చయేసు పరియాయస్స యోగే. **పరికప్పే**తి వడ్ఢిఆదివికప్పనే, సబ్బత్థ విసయే భుమ్మం. **అనుధావితా**తి మహిచ్ఛతాదీహి పాపధమ్మేహి అనుధావితా వోసితా. **జీవికత్థా** జీవికప్పయోజనా ఆజీవహేతుకా. **ఉపాయేనా**తి పరికథాదినా ఉపాయేన పచ్చయుప్పాదననయేన. **సఙ్కడ్ఢన్తీ**తి సంహరన్తి.

ఉపట్ఠాపేన్తి పరిసన్తి పరిసాయ అత్తానం ఉపట్ఠపేన్తి, యథా పరిసా అత్తానం ఉపట్ఠపేన్తి, ఏవం పరిసం సఙ్గణ్హన్తీతి అత్థో. **కమ్మతో**తి కమ్మహేతు. తే హి అత్తనో కత్తబ్బవేయ్యావచ్చనిమిత్తం ఉపట్ఠపేన్తి. **నో చ ధమ్మతో**తి ధమ్మనిమిత్తం నో చ ఉపట్ఠపేన్తి. యో సత్థారా ఉల్లుమ్పనసభావసణ్ఠితాయ పరిసాయ సఙ్గహో అనుఞ్ఞాతో, తేన న సఙ్గణ్హన్తీతి అత్థో. **లాభతో**తి లాభహేతు, “అయ్యో బహుస్సుతో, భాణకో, ‘ధమ్మకథికో’తి ఏవం సమ్భావేన్తో మహాజనో మయ్హం లాభసక్కారే

ఉపనయిస్సతీ”తి ఇచ్ఛాచారే ఠత్వా లాభనిమిత్తం పరేసం ధమ్మం దేసేన్తి. **నో చ అత్థతో**తి యో సో విముత్తాయతనసీసే ఠత్వా సద్ధమ్మం కథేన్తేన పత్తబ్బో అత్థో, న తందిట్ఠధమ్మికాదిభేదహితనిమిత్తం ధమ్మం దేసేన్తీతి అత్థో.

సఙ్ఘలాభస్స భణ్డన్తీతి సఙ్ఘలాభహేతు భణ్డన్తి “మయ్హం పాపుణాతి, న తుయ్హ”న్తిఆదినా కలహం కరోన్తి. **సఙ్ఘతో పరిబాహిరా**తి, అరియసఙ్ఘతో బహిభూతా అరియసఙ్ఘే తదభావతో. **పరలాభోపజీవన్తా**తి సాసనే లాభస్స అన్ధబాలపుథుజ్జనేహి పరే సీలాదిగుణసమ్పన్నే సేక్ఖే ఉద్దిస్స ఉప్పన్నత్తా తం పరలాభం, పరతో వా దాయకతో లద్ధబ్బలాభం ఉపజీవన్తా భణ్డనకారకా భిక్ఖూ పాపజిగుచ్ఛాయ అభావతో **అహిరికా** సమానా చ “మయం పరలాభం భుఞ్జామ, పరపటిబద్ధజీవికా”తిపి **న లజ్జరే** న హిరీయన్తి.

నానుయుత్తాతి సమణకరణేహి ధమ్మేహి అననుయుత్తా. **తథా**తి యథా పుబ్బే వుత్తా బన్ధనకారకాదయో, తథా. **ఏకే**తి ఏకచ్చే. **ముణ్డా సఙ్ఘాటిపారుతా**తి కేవలం ముణ్డితకేసతాయ ముణ్డా పిలోతికఖణ్డేహి సఙ్ఘటితట్ఠేన “సఙ్ఘాటీ”తి లద్ధనామేన చీవరేన పారుతసరీరా. **సమ్భావనంయేవిచ్ఛన్తి, లాభసక్కారముచ్ఛితా**తి లాభసక్కారాసాయ ముచ్ఛితా అజ్ఝోసితా హుత్వా, “పేసలో ధుతవాదో బహుస్సుతో”తి వా మధురవచనమనుయుత్తా “అరియో”తి చ కేవలం **సమ్భావనం** బహుమానంయేవ ఇచ్ఛన్తి ఏసన్తి, న తన్నిమిత్తే గుణేతి అత్థో.

ఏవన్తి “కుసలానఞ్చ ధమ్మానం పఞ్ఞాయ చ పరిక్ఖయా”తి వుత్తనయేన. **నానప్పయాతమ్హీ**తి నానప్పకారే భేదనధమ్మే పయాతే సమకతే, నానప్పకారేన వా సంకిలేసధమ్మే పయాతుం పవత్తితుం ఆరద్ధే. **న దాని సుకరం తథా**తి ఇదాని ఇమస్మిం దుల్లభకల్యాణమిత్తే దుల్లభసప్పాయసద్ధమ్మస్సవనే చ కాలే యథా సత్థరి ధరన్తే **అఫుసితం** అఫుట్ఠం, అనధిగతం ఝానవిపస్సనం **ఫుసితుం అధిగన్తుం, ఫుసితం వా** హానభాగియం ఠితిభాగియమేవ వా అహుత్వా యథా విసేసభాగియం హోతి, తథా **అనురక్ఖితుం** పాలేతుం సుకరం, తథా న సుకరం, తథా సమ్పాదేతుం న సక్కాతి అత్థో.

ఇదాని అత్తనో పరినిబ్బానకాలస్స ఆసన్నత్తా సంఖిత్తేన ఓవాదేన సబ్రహ్మచారిం ఓవదన్తో ‘‘**యథా కణ్టకట్ఠానమ్హీ**’’తిఆదిమాహ. తస్సత్థో – యథా పురిసో కేనచిదేవ పయోజనేన కణ్టకనిచితే పదేసే అనుపాహనో విచరన్తో “మా మం కణ్టకో విజ్ఝీ”తి సతిం ఉపట్ఠపేత్వావ విచరతి, ఏవం కిలేసకణ్టకనిచితే గోచరగామే పయోజనేన చరన్తో ముని సతిం ఉపట్ఠపేత్వాన సతిసమ్పజఞ్ఞయుత్తో అప్పమత్తోవ చరేయ్య కమ్మట్ఠానం అవిజహన్తోతి వుత్తం హోతి.

సరిత్వా పుబ్బకే యోగీ, తేసం వత్తమనుస్సరన్తి పురిమకే యోగే భావనాయ యుత్తతాయ యోగీ ఆరద్ధవిపస్సకే సరిత్వా తేసం వత్తం ఆగమానుసారేన సమ్మాపటిపత్తిభావనావిధిం అనుస్సరన్తో ధురనిక్ఖేపం అకత్వా యథాపటిపజ్జన్తో. **కిఞ్చాపి పచ్ఛిమో కాలో**తి యదిపాయం అతీతసత్థుకో చరిమో కాలో, తథాపి యథాధమ్మమేవ పటిపజ్జన్తో విపస్సనం ఉస్సుక్కాపేన్తో **ఫుసేయ్య అమతం పదం** నిబ్బానం అధిగచ్ఛేయ్య.

ఇదం వత్వాతి, యథాదస్సితం సంకిలేసవోదానేసు ఇమం పటిపత్తివిధిం కథేత్వా. అయఞ్చ ఓసానగాథా సఙ్గీతికారేహి థేరస్స పరినిబ్బానం పకాసేతుం వుత్తాతి వేదితబ్బా.

పారాపరియత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

వీసతినిపాతవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౭. తింసనిపాతో

౧. ఫుస్సత్థేరగాథావణ్ణనా

తింసనిపాతే **పాసాదికే బహూ దిస్వా**తిఆదికా ఆయస్మతో ఫుస్సత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినిత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే ఏకస్స మణ్డలికరఞ్ఞో పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, **ఫుస్సో**తి నామం అహోసి. సో విఞ్ఞుతం పత్తో ఖత్తియకుమారేహి సిక్ఖితబ్బసిప్పేసు నిప్ఫత్తిం గతో. ఉపనిస్సయసమ్పన్నత్తా కామేసు అలగ్గచిత్తో అఞ్ఞతరస్స మహాథేరస్స సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా చరియానుకూలం కమ్మట్ఠానం గహేత్వా భావనం అనుయుఞ్జన్తో ఝానాని నిబ్బత్తేత్వా ఝానపాదకం విపస్సనం పట్ఠపేత్వా నచిరస్సేవ ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. అథేకదివసం పణ్డరగోత్తో నామ ఏకో తాపసో తస్స సన్తికే ధమ్మం సుత్వా నిసిన్నో సమ్బహులే భిక్ఖూ సీలాచారసమ్పన్నే సుసంవుతిన్ద్రియే భావితకాయే భావితచిత్తే దిస్వా పసన్నచిత్తో "సాధు వతాయం పటిపత్తి లోకే చిరం తిట్ఠేయ్యా"తి చిన్తేత్వా "కథం ను ఖో, భన్తే, అనాగతమద్ధానం భిక్ఖూనం పటిపత్తి భవిస్సతీ"తి థేరం పుచ్ఛి. తమత్థం దస్సేన్తో సఙ్గీతికారా –

౯౪౯."పాసాదికే బహూ దిస్వా, భావితత్తే సుసంవుతే;
    ఇసి పణ్డరసగోత్తో, అపుచ్ఛి ఫుస్ససవ్హయ"న్తి. – గాథం ఆదితో ఠపేసుం;

తత్థ **పాసాదికే**తి అత్తనో పటిపత్తియా పసాదారహే. **బహూ**తి సమ్బహులే. **భావితత్తే**తి సమథవిపస్సనాభావనాహి భావితచిత్తే. **సుసంవుతే**తి సుట్ఠు సంవుతిన్ద్రియే. **ఇసీ**తి తాపసో. **పణ్డరసగోత్తో**తి పణ్డరస్స నామ ఇసినో వంసే జాతత్తా తేన సమానగోత్తో. **ఫుస్ససవ్హయ**న్తి ఫుస్ససద్దేన అవ్హాతబ్బం, ఫుస్సనామకన్తి అత్థో.

౯౫౦."కిం ఛన్దా కిమధిప్పాయా, కిమాకప్పా భవిస్సరే;
    అనాగతమ్హి కాలమ్హి, తం మే అక్ఖాహి పుచ్ఛితో"తి. –

అయం తస్స ఇసినో పుచ్ఛాగాథా.

తత్థ **కిం ఛన్దా**తి ఇమస్మిం సాసనే అనాగతే భిక్ఖూ కీదిసచ్ఛన్దా కీదిసాధిముత్తికా, కిం హీనాధిముత్తికా, ఉదాహు పణీతాధిముత్తికాతి అత్థో. **కిమధిప్పాయా**తి కీదిసాధిప్పాయా కీదిసజ్ఝాసయా, కిం సంకిలేసజ్ఝాసయా, ఉదాహు వోదానజ్ఝాసయాతి అత్థో. అథ వా **ఛన్దా** నామ కత్తుకమ్యతా, తస్మా కీదిసీ తేసం కత్తుకమ్యతాతి అత్థో. **అధిప్పాయో** అజ్ఝాసయోయేవ. **కిమాకప్పా**తి కీదిసాకప్పా. ఆకప్పోతి చ వేసగహణాదివారిత్తచారిత్తవన్తోతి అత్థో. **భవిస్సరే**తి భవిస్సన్తి. **తం మే**తి తం అనాగతే భిక్ఖూనం ఛన్దాధిప్పాయాకప్పభేదం పుచ్ఛితో మయ్హం **అక్ఖాహి** కథేహీతి థేరం అజ్ఝేసతి. తస్స థేరో తమత్థం ఆచిక్ఖన్తో సక్కచ్చసవనే తావ నియోజేతుం –

౯౫౧."సుణోహి వచనం మయ్హం, ఇసి పణ్డరసవ్హయ;
    సక్కచ్చం ఉపధారేహి, ఆచిక్ఖిస్సామ్యనాగత"న్తి. – గాథమాహ;

తస్సత్థో – భో పణ్డరనామ ఇసి, యం త్వం మం పుచ్ఛసి, తం తే అనాగతం ఆచిక్ఖిస్సామి, ఆచిక్ఖతో పన మమ వచనం సుణాహి అనాగతత్థదీపనతో సంవేగావహతో చ సక్కచ్చం ఉపధారేహీతి.

అథ థేరో అనాగతంసఞాణేన భిక్ఖూనం భిక్ఖునీనఞ్చ భావినిం పవత్తిం యథాభూతం దిస్వా తస్స ఆచిక్ఖన్తో –

౯౩౨."కోధనా ఉపనాహీ చ, మక్ఖీ థమ్భీ సఠా బహూ;
ఇస్సుకీ నానావాదా చ, భవిస్సన్తి అనాగతే.

౯౩౩."అఞ్ఞాతమానినో ధమ్మే, గమ్భీరే తీరగోచరా;
లహుకా అగరూ ధమ్మే, అఞ్ఞమఞ్ఞమగారవా.

౯౩౪."బహూ ఆదీనవా లోకే, ఉప్పజ్జిస్సన్త్యనాగతే;
సుదేసితం ఇమం ధమ్మం, కిలేసిస్సన్తి దుమ్మతీ.

౯౩౫."గుణహీనాపి సఙ్ఘమ్హి, వోహరన్తా విసారదా;
బలవన్తో భవిస్సన్తి, ముఖరా అస్సుతావినో.

౯౩౬."గుణవన్తోపి సఙ్ఘమ్హి, వోహరన్తా యథాత్థతో;
దుబ్బలా తే భవిస్సన్తి, హిరీమనా అనత్థికా.

౯౩౭."రజతం జాతరూపఞ్చ, ఖేత్తం వత్థుమజేళకం.
దాసిదాసఞ్చ దుమ్మేధా, సాదియిస్సన్త్యనాగతే.

౯౩౮."ఉజ్ఝానసఞ్ఞినో బాలా, సీలేసు అసమాహితా;
ఉన్నళా విచరిస్సన్తి, కలహాభిరతా మగా.

౯౩౯."ఉద్ధతా చ భవిస్సన్తి, నీలచీవరపారుతా;
కుహా థద్ధా లపా సిఙ్గీ, చరిస్సన్త్యరియా వియ.

౯౪౦."తేలసణ్ఠేహి కేసేహి, చపలా అఞ్జనక్ఖికా;
రథియాయ గమిస్సన్తి, దన్తవణ్ణికపారుతా.

౯౪౧."అజేగుచ్ఛం విముత్తేహి, సురత్తం అరహద్ధజం;
జిగుచ్ఛిస్సన్తి కాసావం, ఓదాతేసు సముచ్ఛితా.

౯౪౨."లాభకామా భవిస్సన్తి, కుసీతా హీనవీరియా;
కిచ్ఛన్తా వనపత్థాని, గామన్తేసు వసిస్సరే.

౯౬౩. “యే యే లాభం లభిస్సన్తి, మిచ్ఛాజీవరతా సదా;
తే తేవ అనుసిక్ఖన్తా, భజిస్సన్తి అసంయతా.

౯౬౪.“యే యే అలాభినో లాభం, న తే పుజ్జా భవిస్సరే;
సుపేసలేపి తే ధీరే, సేవిస్సన్తి న తే తదా.

౯౬౫.“మిలక్ఖురజనం రత్తం, గరహన్తా సకం ధజం;
తిత్థియానం ధజం కేచి, ధారిస్సన్త్యవదాతకం.

౯౬౬.“అగారవో చ కాసావే, తదా తేసం భవిస్సతి;
పటిసఙ్ఖా చ కాసావే, భిక్ఖూనం న భవిస్సతి.

౯౬౭. “అభిభూతస్స దుక్ఖేన, సల్లవిద్ధస్స రుప్పతో;
పటిసఙ్ఖా మహాఘోరా, నాగస్సాసి అచిన్తియా.

౯౬౮.“ఛద్దన్తో హి తదా దిస్వా, సురత్తం అరహద్ధజం;
తావదేవభణీ గాథా, గజో అత్థోపసంహితా.

౯౬౯.“అనిక్కసావో కాసావం, యో వత్థం పరిధస్సతి;
అపేతో దమసచ్చేన, న సో కాసావమరహతి.

౯౭౦. “యో చ వన్తకసావస్స, సీలేసు సుసమాహితో;
ఉపేతో దమసచ్చేన, స వే కాసావమరహతి.

౯౭౧. “విపన్నసీలో దుమ్మేధో, పాకటో కామకారియో;
విబ్భన్తచిత్తో నిస్సుక్కో, న సో కాసావమరహతి.

౯౭౨.“యో చ సీలేన సమ్పన్నో, వీతరాగో సమాహితో;
ఓదాతమనసఙ్కప్పో, స వే కాసావమరహతి.

౯౭౩. “ఉద్ధతో ఉన్నళో బాలో, సీలం యస్స న విజ్జతి;
ఓదాతకం అరహతి, కాసావం కిం కరిస్సతి.

౯౭౪.“భిక్ఖూ చ భిక్ఖునియో చ, దుట్ఠచిత్తా అనాదరా;
తాదీనం మేత్తచిత్తానం, నిగ్గణ్హిస్సన్త్యనాగతే.

౯౭౫.“సిక్ఖాపేన్తాపి థేరేహి, బాలా చీవరధారణం;

న సుణిస్సన్తి దుమ్మేధా, పాకటా కామకారియా.

౯౨౬.“తే తథా సిక్ఖితా బాలా, అఞ్ఞమఞ్ఞం అగారవా;

నాదియిస్సన్తుపజ్ఝాయే, ఖళుఙ్కో వియ సారథిం.

౯౨౭. “ఏవం అనాగతద్ధానం, పటిపత్తి భవిస్సతి;

భిక్ఖూనం భిక్ఖునీనఞ్చ, పత్తే కాలమ్హి పచ్ఛిమే.

౯౨౮.“పురా ఆగచ్ఛతే ఏతం, అనాగతం మహబ్భయం;

సుబ్బచా హోథ సఖిలా, అఞ్ఞమఞ్ఞం సగారవా.

౯౨౯.“మేత్తచిత్తా కారుణికా, హోథ సీలేసు సంవుతా;

ఆరద్ధవీరియా పహితత్తా, నిచ్చం దళ్హపరక్కమా.

౯౩౦.“పమాదం భయతో దిస్వా, అప్పమాదఞ్చ ఖేమతో;

భావేథట్ఠఙ్గికం మగ్గం, ఫుసన్తా అమతం పద”న్తి. – ఇమా గాథా అభాసి;

తత్థ **కోధనాతి** కుజ్ఝనసీలా. **భవిస్సన్తి అనాగతేతి** సమ్బన్ధో. కిం థేరస్స కాలే తథా నాహేసున్తి? న నాహేసుం. తదా పన కల్యాణమిత్తబహులతాయ ఓవాదకేసు విఞ్ఞాపకేసు సబ్రహ్మచారీసు బహూసు విజ్జమానేసు కిలేసేసు బలవన్తేసు పటిసఙ్ఖానబహులతాయ చ యేభుయ్యేన భిక్ఖూ అక్కోధనా అహేసుం, ఆయతిం తబ్బిపరియాయే అతికోధనా భవిస్సన్తి, తస్మా “అనాగతే”తి వుత్తం. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **ఉపనాహీతి** ఆఘాతవత్థూసు ఆఘాతస్స ఉపనయ్హనసీలా ఉపనాహసమ్భవతో వా ఉపనాహీ. తత్థ పురిమకాలికో బ్యాపాదో కోధో, అపరకాలికో ఉపనాహో. సకిం పవత్తో వా దోసో కోధో, అనేకక్ఖత్తుం పవత్తో ఉపనాహో. పరేసం విజ్జమానే గుణే మక్ఖన్తి పుఞ్ఛన్తి, తేసం వా ఉదకపుఞ్ఛనియా వియ ఉదకస్స మక్ఖో మక్ఖనం పుఞ్ఛనం ఏతేసం అత్థీతి **మక్ఖీ**. అతిమానలక్ఖణో థమ్భో ఏతేసం అత్థీతి **థమ్భీ. సఠాతి** అసన్తగుణవిభావనలక్ఖణేన సాఠేయ్యేన సమన్నాగతా. **ఇస్సుకీతి** పరసమ్పత్తిఖియ్యనలక్ఖణాయ ఇస్సాయ సమన్నాగతా. **నానావాదాతి** అఞ్ఞమఞ్ఞం విరుద్ధవాదా విరుద్ధదిట్ఠికా, కలహకారకా చాతి అత్థో.

అఞ్ఞాతమానినో ధమ్మే, గమ్భీరే తీరగోచరాతి గమ్భీరే దురోభాసే సద్ధమ్మే అఞ్ఞాతే ఏవ “ఞాతోతి, దిట్ఠో”తి ఏవం మానినో, తతో ఏవ తస్స ఓరభాగే పవత్తితాయ ఓరిమతీరగోచరా. **లహుకాతి** లహుసభావా చపలా. **అగరూ ధమ్మేతి** సద్ధమ్మే గారవరహితా. **అఞ్ఞమఞ్ఞమగారవాతి** అఞ్ఞమఞ్ఞస్మిం అప్పతిస్సా, సఙ్ఘే సబ్రహ్మచారీసు చ గరుగారవవిరహితా. **బహూ ఆదీనవాతి** వుత్తప్పకారా, వక్ఖమానా చ బహూ అనేకదోసా అన్తరాయా . **లోకేతి** సత్తలోకే. **ఉప్పజ్జిస్సన్త్యనాగతేతి** అనాగతే పాతు భవిస్సన్తి. **సుదేసితం ఇమం ధమ్మన్తి**, సమ్మాసమ్బుద్ధేన సుట్ఠు అవిపరీతం ఆదికల్యాణాదిప్పకారేన దేసితం ఇమం ఆగమసద్ధమ్మం. **కిలేసిస్సన్తీతి** కిలిట్ఠం కిలేసదూసితం కరిస్సన్తి, “ఆపత్తిం ‘అనాపత్తీ’తి గరుకాపత్తిం ‘లహుకాపత్తీ’”తిఆదినా దుచ్చరితసంకిలేసేన అసద్ధమ్మేన సణ్హసుఖుమం రూపారూపధమ్మం పటిక్ఖిపిస్సన్తి, దిట్ఠిసంకిలేసేన ఉభయత్రాపి తణ్హాసంకిలేసేన సంకిలేసిస్సన్తి మలినం కరిస్సన్తి. **దుమ్మతీతి** నిప్పఞ్ఞా. వుత్తఞ్హేతం భగవతా – “భవిస్సన్తి,

భిక్ఖవే, భిక్ఖూ అనాగతమద్ధానం...పే॰... అభిధమ్మకథం వేదల్లకథం కథేన్తా కణ్హధమ్మం ఓక్కమమానా న బుజ్ఝిస్సన్తీ”తి (అ॰ ని॰ ౫.౭౯).

గుణహీనాతి సీలాదిగుణవిరహితా దుస్సీలా, అలజ్జినో చ. అథ వా **గుణహీనా**తి వినయవారిత్తాదిగుణేన హీనా ధమ్మవినయే అప్పకతఞ్ఞునో. **సఙ్ఘమ్హీ**తి సఙ్ఘమజ్ఝే. **వోహరన్తా**తి కథేన్తా, సఙ్ఘే వినిచ్ఛయకథాయ వత్తమానాయ యంకిఞ్చి భణన్తా. **విసారదా**తి నిబ్భయా పగబ్భా. **బలవన్తో**తి పక్ఖబలేన బలవన్తో. **ముఖరా**తి ముఖఖరా ఖరవాదినో. **అస్సుతావినో**తి న సుతవన్తో, కేవలం లాభసక్కారసిలోకసన్నిస్సయేన గుణధరా హుత్వా “ధమ్మం ‘అధమ్మో’తి, అధమ్మఞ్చ ‘ధమ్మో’తి, వినయం ‘అవినయో’తి, అవినయఞ్చ ‘వినయో’”తి ఏవం అత్తనా యథిచ్ఛితమత్థం సఙ్ఘమజ్ఝే పతిట్ఠపేన్తా బలవన్తో భవిస్సన్తి.

గుణవన్తోతి సీలాదిగుణసమ్పన్నా. **వోహరన్తా యథాత్థతో**తి అత్థానురూపం, అవిపరీతత్థం “ధమ్మం ‘ధమ్మో’తి, అధమ్మం ‘అధమ్మో’తి, వినయం ‘వినయో’తి అవినయం ‘అవినయో’”తి ఏవం దీపేన్తా. **దుబ్బలా తే భవిస్సన్తీ**తి పరిసాయం అలజ్జుస్సన్నతాయ బలవిరహితా తే భవిస్సన్తి, తేసం వచనం న తిట్ఠిస్సతి. **హిరీమనా అనత్థికా**తి హిరీమన్తో కేనచి అనత్థికా. తే హి ధమ్మేన వత్తుం సమత్థాపి పాపజిగుచ్ఛతాయ అప్పకిచ్చతాయ చ కేహిచి విరోధం అకరోన్తా అత్తనో వాదం పతిట్ఠాపేతుం న వాయమన్తా దిట్ఠావికమ్మం వా అధిట్ఠానం వా అకత్వా తుణ్హీ హోన్తి.

రజతన్తి రూపియం, తేన కహాపణలోహమాసకాదీనమ్పి సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. **జాతరూప**న్తి సువణ్ణం, తేన మణిముత్తాదీనమ్పి సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. వా-సద్దో సముచ్చయత్థో “అపదా వా”తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౪.౩౪; ౫.౩౨; ఇతివు॰ ౯౦) వియ. “రజతజాతరూపఞ్చా”తి వా పాఠో. **ఖేత్త**న్తి యత్థ పుబ్బణ్ణాపరణ్ణం రుహతి, తం ఖేత్తం. తదత్థం అకతభూమిభాగో వత్థు. **అజేళక**న్తి ఏళకా నామ అజాయేవ, తే ఠపేత్వా అవసేసా పసుజాతీ అజా నామ. అజేళకగ్గహణేనేవ హేత్థ గోమహింసాదీనమ్పి సఙ్గహో కతో. **దాసిదాసఞ్చా**తి దాసియో చ దాసే చ. **దుమ్మేధా**తి అవిద్దసునో , కప్పియాకప్పియం సారుప్పాసారుప్పం అజానన్తా అత్తనో అత్థాయ **సాదియిస్సన్తి** సమ్పటిచ్ఛిస్సన్తి.

ఉజ్ఝానసఞ్ఞినోతి పరే హేట్ఠతో కత్వా ఓలోకనచిత్తా, అనుజ్ఝాయితబ్బట్ఠానేపి వా ఉజ్ఝానసీలా. **బాలా**తి దుచ్చిన్తితచిన్తనాదినా బాలలక్ఖణేన సమన్నాగతా, తతో ఏవ **సీలేసు అసమాహితా** చతుపారిసుద్ధిసీలేసు న సమాహితచిత్తా. **ఉన్నళా**తి, సముస్సితతుచ్ఛమానా. **విచరిస్సన్తీ**తి మానద్ధజం ఉక్ఖిపిత్వా విచరిస్సన్తి. **కలహాభిరతా మగా**తి సారమ్భబహులతాయ కరణుత్తరియపసుతా కలహే ఏవ అభిరతా మగసదిసా మిగా వియ అత్తహితాపేక్ఖా ఘాసేసనాభిరతా దుబ్బలవిహేసపరాతి అత్థో.

ఉద్ధతాతి ఉద్ధచ్చేన సమన్నాగతా చిత్తేకగ్గతారహితా. **నీలచీవరపారుతా**తి అకప్పియరజనరత్తేన నీలవణ్ణేన చీవరేన పారుతా, తాదిసం చీవరం నివాసేత్వా చేవ పారుపిత్వా చ విచరణకా. **కుహా**తి సామన్తజప్పనాదినా కుహనవత్థునా కుహకా, అసన్తగుణసమ్భావనిచ్ఛాయ కోహఞ్ఞం కత్వా పరేసం విమ్హాపయా. **థద్ధా**తి కోధేన మానేన చ థద్ధమానసా కక్ఖళహదయా. **లపా**తి లపనకా కుహనవుత్తికా, పసన్నమానసేహి మనుస్సేహి “కేన, భన్తే, అయ్యస్స అత్థో”తి పచ్చయదాయకానం వదాపనకా, పయుత్తవాచావసేన, నిప్పేసికతావసేన చ పచ్చయత్థం లపకాతి వా అత్థో. **సిఙ్గీ**తి “తత్థ కతమం సిఙ్గం? యం సిఙ్గం సిఙ్గారతా చాతురతా చాతురియం పరిక్ఖతతా పారిక్ఖతియ”న్తి (విభ॰ ౮౫౨) ఏవం వుత్తేహి సిఙ్గసదిసేహి పాకటకిలేసేహి

సమన్నాగతా, సిఙ్గారచరితాతి అత్థో. ‘‘**అరియా వియా**’’తి ఇదం ‘‘కుహా’’తి ఏతస్సేవ అత్థదస్సనం. కుహకానఞ్హి అరియానమివ రితభావం దస్సేన్తో అరియా వియ విచరన్తీతి ఆహ.

తేలసణ్ఠేహీతి సిత్థకతేలేన వా ఉదకతేలేన వా ఓసణ్ఠితేహి. **చపలా**తి కాయమణ్డనపరిక్ఖారమణ్డనాదినా చాపల్లేన యుత్తా. **అఞ్జనక్ఖికా**తి అలఙ్కారఞ్జనేన అఞ్జితనేత్తా. **రథియాయ గమిస్సన్తీ**తి భిక్ఖాచరియాయ కులూపసఙ్కమనాపదేసేహి, మహారచ్ఛాయ ఇతో చితో చ పరిబ్భమిస్సన్తి. **దన్తవణ్ణికపారుతా**తి దన్తవణ్ణరత్తేన చీవరేన పారుతసరీరా.

అజేగుచ్ఛన్తి అజిగుచ్ఛితబ్బం. **విముత్తేహీ**తి అరియేహి. **సురత్త**న్తి కప్పియరజనేన సుట్ఠు రత్తం, అరహన్తానం బుద్ధాదీనం చిణ్ణతాయ అరహద్ధజం జిగుచ్ఛిస్సన్తి కాసావం. కస్మా? **ఓదాతేసు సముచ్ఛితా** గేధం ఆపన్నా. దన్తవణ్ణపారుపనస్స హి ఇదం కారణవచనం. తే హి సేతకం సమ్భావేన్తా ‘‘సబ్బేన సబ్బం సేతకే గహితే లిఙ్గపరిచ్చాగో ఏవ సియా’’తి దన్తవణ్ణం పారుపన్తి.

లాభకామాతి లాభగిద్ధా. భిక్ఖాచరియాసుపి కోసజ్జయోగతో **కుసీతా**. సమణధమ్మం కాతుం చిత్తస్స ఉస్సాహాభావేన **హీనవీరియా. కిచ్ఛన్తా**తి, కిలమన్తా, వనపత్థేసు వసితుం కిచ్ఛన్తా కిలన్తచిత్తాతి అత్థో. **గామన్తేసూ**తి గామన్తసేనాసనేసు గామసమీపేసు సేనాసనేసు, గామద్వారేసు వా సేనాసనేసు. **వసిస్సరే**తి వసిస్సన్తి.

తే తేవ అనుసిక్ఖన్తాతి యే యే మిచ్ఛాజీవప్పయోగేన లద్ధలాభా, తే తే ఏవ పుగ్గలే అనుసిక్ఖన్తా భమిస్సన్తి. **భమిస్సన్తీ**తి సయమ్పి తే వియ మిచ్ఛాజీవేన లాభం ఉప్పాదేతుం రాజకులాదీని సేవన్తా పరిబ్భమిస్సన్తి. ‘‘**భజిస్సన్తీ**’’తి వా పాఠో, సేవిస్సన్తీతి అత్థో. **అసంయతా**తి సీలసంయమరహితా.

యే యే అలాభినో లాభన్తి యే యే భిక్ఖూ మిచ్ఛాజీవపరివజ్జనేన అప్పపుఞ్ఞతాయ చ లాభస్స పచ్చయస్స న లాభినో, తే **పుజ్జా** పూజనీయా పాసంసా **తదా** అనాగతే కాలే న భవిస్సన్తి. **సుపేసలేపి తే ధీరే**తి ధితిసమ్పన్నతాయ ధీరే సుట్ఠు పేసలేపి తే భిక్ఖూ న సేవిస్సన్తి, తదా అనాగతే తే లాభినో లాభకామావ భిక్ఖూతి అత్థో.

మిలక్ఖురజనం రత్తన్తి కాలకచ్ఛకరజనేన రత్తం. సమాసపదఞ్హేతం, గాథాసుఖత్థం సానునాసికనిద్దేసో. **గరహన్తా సకం ధజ**న్తి అత్తనో ధజభూతం కాసావం జిగుచ్ఛన్తా. సాసనే పబ్బజితానఞ్హి కాసావో ధజో నామ. **తిత్థియానం ధజం కేచీ**తి కేచి సక్యపుత్తియభావం పటిజానన్తా ఏవ తిత్థియానం సేతవత్థికానం ధజభూతం అవదాతకం సేతవత్థం ధారేస్సన్తి.

అగారవో చ కాసావేతి అరహద్ధజభూతే కాసావే అగారవో అబహుమానం తదా అనాగతే తేసం భవిస్సతి. **పటిసఙ్ఖా చ కాసావే**తి ‘‘పటిసఙ్ఖా యోనిసో చీవరం పటిసేవామీ’’తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౨౩; అ॰ ని॰ ౬.౫౮) నయేన పచ్చవేక్ఖణమత్తమ్పి కాసావపరిభోగే న భవిస్సతి.

కాసావం ధారేన్తేన కాసావం బహుమానేన ‘‘దుచ్చరితతో ఓరమితబ్బ’’న్తి కాసావస్స గరుకాతబ్బభావే ఛద్దన్తజాతకముదాహరన్తో ‘‘**అభిభూతస్స దుక్ఖేనా**’’తిఆదిమాహ. తత్థ **సల్లవిద్ధస్సా**తి పుథునా సవిసేన సల్లేన విద్ధస్స, తతో ఏవ మహతా దుక్ఖేన అభిభూతస్స. **రుప్పతో**తి సరీరవికారం ఆపజ్జతో. **మహాఘోరా**తి సరీరజీవితేసు నిరపేక్ఖతాయ భిమ్మా గరుతరా పటిసఙ్ఖా అఞ్ఞోహి **అచిన్తియా** చిన్తామత్తేన పవత్తేతుం అసక్కుణేయ్యా ఛద్దన్తమహానాగస్స**ఆసి,** అహోసి.

ఛద్దన్తనాగరాజకాలే హి బోధిసత్తో సోణుత్తరేన నామ నేసాదేన పటిచ్ఛన్నట్ఠానే ఠత్వా విసపీతేన సల్లేన విద్ధో మహతా దుక్ఖేన అభిభూతో తం గహేత్వా పరిదహితం కాసావం దిస్వా “అయం అరియద్ధజేన పటిచ్ఛన్నో, న మయా హింసితబ్బో”తి తత్థ మేత్తచిత్తమేవ పచ్చుపట్ఠపేత్వా ఉపరిధమ్మం దేసేసి. యథాహ –

“సమప్పితో పుథుసల్లేన నాగో,
అదుట్ఠచిత్తో లుద్దకమజ్ఝభాసి;
కిమత్థయం కిస్స వా సమ్మ హేతు,
మమం వధీ కస్స వాయం పయోగో”తిఆది. (జా॰ ౧.౧౬.౧౨౪);

ఇమమత్థం దస్సేన్తో థేరో ‘‘**ఛద్దన్తో హి**’’తిఆదిమాహ. తత్థ **సురత్తం అరహద్ధజ**న్తి సోణుత్తరేన పరిదహితకాసావం సన్ధాయాహ. **అభణీ**తి అభాసి. **గాథా**తి గాథాయో. **గజో**తి ఛద్దన్తో నాగరాజా. **అత్థోపసంహితా**తి అత్థసన్నిస్సితా హితా, హితయుత్తాతి అత్థో.

ఛద్దన్తనాగరాజేన వుత్తగాథాసు **అనిక్కసావో**తి రాగాదీహి కసావేహి కసావో, **పరిదహిస్సతీ**తి నివాసనపారుపనఅత్థరణవసేన పరిభుఞ్జిస్సతి. “పరిధస్సతీ”తి వా పాఠో. **అపేతో దమసచ్చేనా**తి ఇన్ద్రియదమేన చేవ పరమత్థసచ్చపక్ఖికేన వచీసచ్చేన చ అపేతో, వియుత్తో పరిచ్చత్తోతి అత్థో. **న సో**తి సో ఏవరూపో పుగ్గలో కాసావం పరిదహితుం నారహతి.

వన్తకసావస్సాతి చతూహి మగ్గేహి వన్తకసావో ఛడ్డితకసావో పహీనకసావో అస్స భవేయ్యాతి అత్థో. **సీలేసూ**తి చతుపారిసుద్ధిసీలేసు. **సుసమాహితో**తి సుట్ఠు సమాహితో. **ఉపేతో**తి ఇన్ద్రియదమేన చేవ వుత్తప్పకారేన సచ్చేన చ ఉపగతో సమన్నాగతో. **స వే**తి సో ఏవరూపో పుగ్గలో తం గన్ధకాసావవత్థం ఏకన్తేన అరహతీతి అత్థో.

విపన్నసీలోతి భిన్నసీలో. **దుమ్మేధో**తి నిప్పఞ్ఞో సీలవిసోధనపఞ్ఞాయ విరహితో. **పాకటో**తి “దుస్సీలో అయ”న్తి పాకటో పకాసో, విక్ఖిత్తిన్ద్రియతాయ వా **పాకటో** పాకటిన్ద్రియోతి అత్థో. **కామకారియో**తి భిన్నసంవరతాయ యథిచ్ఛితకారకో, కామస్స వా మారస్స యథాకామకరణీయో. **విబ్భన్తచిత్తో**తి రూపాదీసు విసయేసు విక్ఖిత్తచిత్తో. **నిస్సుక్కో**తి అసుక్కో సుక్కధమ్మరహితో హిరోత్తప్పవివజ్జితో, కుసలధమ్మసమ్పాదనఉస్సుక్కరహితో వా.

వీతరాగోతి విగతచ్ఛన్దరాగో. **ఓదాతమనసఙ్కప్పో**తి సువిసుద్ధమనోవితక్కో, అనావిలసఙ్కప్పో వా.

కాసావం కిం కరిస్సతీతి యస్స సీలం నత్థి, తస్స కాసావం కిం నామ పయోజనం సాధేస్సతి, చిత్తకతసదిసం తస్స పబ్బజితలిఙ్గన్తి అత్థో.

దుట్ఠచిత్తాతి రాగాదిదోసేహి దూసితచిత్తా. **అనాదరా**తి సత్థరి ధమ్మే అఞ్ఞమఞ్ఞఞ్చ ఆదరరహితా అగారవా. **తాదీనం మేత్తచిత్తాన**న్తి మేత్తాభావనాయ సమ్పయుత్తహదయే తేనేవ అరహత్తాధిగమేన ఇట్ఠాదీసు తాదిభావప్పత్తే ఉళారగుణే. ఉపయోగత్థే హి ఇదం సామివచనం. **నిగ్గణ్హిస్సన్తీ**తి “సీలాదిసమ్పన్నే దిస్వా తే సమ్భావేన్తా విపన్నసీలే అమ్హే న బహుం మఞ్ఞిస్సన్తీ”తి అత్తని అగారవభయేన యథా తే ఉబ్బాళ్హా పక్కమిస్సన్తి, తథా బాధిస్సన్తీతి అత్థో.

సిక్ఖాపేన్తాపీతి సిక్ఖాపియమానాపి. కమ్మత్థే హి అయం కత్తునిద్దేసో. **థేరేహీ**తి అత్తనో ఆచరియుపజ్ఝాయేహి. **చీవరధారణ**న్తి ఇదం సమణపటిపత్తియా నిదస్సనమత్తం, తస్మా "ఏవం తే అభిక్కమితబ్బం, ఏవం తే పటిక్కమితబ్బ"న్తిఆదినా (అ॰ ని॰ ४.१२२) సిక్ఖాపియమానాపీతి అత్థో. **న సుణిస్సన్తీ**తి ఓవాదం న గణ్హిస్సన్తి.

తే తథా సిక్ఖితా బాలాతి తే అన్ధబాలా ఆచరియుపజ్ఝాయేహి సిక్ఖాపియమానాపి అనాదరతాయ అసిక్ఖితాతి. **నాదియిస్సన్తుపజ్ఝాయే**తి ఉపజ్ఝాయే ఆచరియే చ ఆదరం న కరోన్తి, తేసం అనుసాసనియం న తిట్ఠన్తి. యథా కిం? **ఖళుఙ్కో వియ సారథిం** యథా ఖళుఙ్కో దుట్ఠస్సో అస్సదమకం నాదియతి న తస్స ఉపదేసే తిట్ఠతి, ఏవం తేపి ఉపజ్ఝాయాచరియే న భాయన్తి న సారజ్జన్తీతి అత్థో.

"**ఏవ**"న్తిఆది వుత్తస్సేవత్థస్స నిగమనం. తత్థ **ఏవ**న్తి వుత్తప్పకారేన. **అనాగతద్ధాన**న్తి అనాగతమద్ధానం, అనాగతే కాలేతి అత్థో. తంయేవ సరూపతో దస్సేన్తో "**పత్తే కాలమ్హి పచ్ఛిమే**"తి ఆహ. తత్థ కతమో పచ్ఛిమకాలో? "తతియసఙ్గీతితో పట్ఠాయ పచ్ఛిమకాలో"తి కేచి, తం ఏకే నానుజానన్తి. సాసనస్స హి పఞ్చయుగాని విముత్తియుగం, సమాధియుగం, సీలయుగం, సుతయుగం, దానయుగన్తి. తేసు పఠమం విముత్తియుగం, తస్మిం అన్తరహితే సమాధియుగం వత్తతి, తస్మిమ్పి అన్తరహితే సీలయుగం వత్తతి, తస్మిమ్పి అన్తరహితే సుతయుగం వత్తతేవ. అపరిసుద్ధసీలో హి ఏకదేసేన పరియత్తిబాహుసచ్చం పగ్గయ్హ తిట్ఠతి లాభాదికామతాయ. యదా పన మాతికాపరియోసానా పరియత్తి సబ్బసో అన్తరధాయతి, తతో పట్ఠాయ లిఙ్గమత్తమేవ అవసిస్సతి, తదా యథా తథా ధనం సంహరిత్వా దానముఖేన విస్సజ్జేన్తి, సా కిర నేసం చరిమా సమ్మాపటిపత్తి. తత్థ సుతయుగతో పట్ఠాయ పచ్ఛిమకాలో, "సీలయుగతో పట్ఠాయా"తి అపరే.

ఏవం థేరో పచ్ఛిమే కాలే ఉప్పజ్జనకం మహాభయం దస్సేత్వా పున తత్థ సన్నిపతితభిక్ఖూనం ఓవాదం దదన్తో "**పురా ఆగచ్ఛతే**"తిఆదినా తిస్సో గాథా అభాసి. తత్థ **పురా ఆగచ్ఛతే ఏత**న్తి ఏతం మయా తుమ్హాకం వుత్తం పటిపత్తిఅన్తరాయకరం అనాగతం మహాభయం ఆగచ్ఛతి పురా, యావ ఆగమిస్సతి, తావదేవాతి అత్థో. **సుబ్బచా**తి వచనక్ఖమా సోవచస్సకారకేహి ధమ్మేహి సమన్నాగతా, గరూనం అనుసాసనియో పదక్ఖిణగ్గాహినో హోథాతి అత్థో. **సఖిలా**తి ముదుహదయా.

మేత్తచిత్తాతి సబ్బసత్తేసు హితూపసంహారలక్ఖణాయ మేత్తాయ సమ్పయుత్తచిత్తా. **కారుణికా**తి కరుణాయ నియుత్తా పరేసం దుక్ఖాపనయనాకారవుత్తియా కరుణాయ సమన్నాగతా. **ఆరద్ధవీరియా**తి అకుసలానం పహానాయ కుసలానం ఉపసమ్పదాయ పగ్గహితవీరియా. **పహితత్తా**తి నిబ్బానం పటిపేసితచిత్తా. **నిచ్చ**న్తి సబ్బకాలం. **దళ్హపరక్కమా**తి థిరవీరియా.

పమాదన్తి పమజ్జనం, కుసలానం ధమ్మానం అననుట్ఠానం, అకుసలేసు చ ధమ్మేసు చిత్తవోస్సగ్గో. వుత్తఞ్హి –

> "తత్థ కతమో పమాదో? కాయదుచ్చరితే వా వచీదుచ్చరితే వా మనోదుచ్చరితే వా పఞ్చసు వా కామగుణేసు చిత్తస్స వోస్సగ్గో వోస్సగ్గానుప్పదానం, కుసలానం ధమ్మానం భావనాయ అసక్కచ్చకిరియతా"తిఆది (విభ॰ ८४६).

అప్పమాదన్తి అప్పమజ్జనం, సో పమాదస్స పటిపక్ఖతో వేదితబ్బో. అత్థతో హి అప్పమాదో నామ సతియా అవిప్పవాసో, ఉపట్ఠితాయ సతియా ఏవ చేతం నామం. అయఞ్హేత్థ అత్థో – యస్మా పమాదమూలకా సబ్బే అనత్థా, అప్పమాదమూలకా చ సబ్బే అత్థా, తస్మా పమాదం **భయతో** ఉపద్దవతో దిస్వా అప్పమాదఞ్చ **ఖేమతో** అనుపద్దవతో దిస్వా అప్పమాదపటిపత్తియా సిఖాభూతం సీలాదిక్ఖన్ధత్తయసఙ్గహం సమ్మాదిట్ఠిఆదీనం అట్ఠన్నం అఙ్గానం వసేన **అట్ఠఙ్గికం**

అరియమగ్గం **భావేథ, అమతం** నిబ్బానం **ఫుసన్తా** సచ్ఛికరోన్తా అత్తనో సన్తానే ఉప్పాదేథ, దస్సనమగ్గమత్తే అట్ఠత్వా ఉపరి తిణ్ణం మగ్గానం ఉప్పాదనవసేన వడ్ఢేథ, ఏవం వో అప్పమాదభావనా సిఖాపత్తా భవిస్సతీతి.

ఏవం థేరో సమ్పత్తపరిసం ఓవదతి. ఇమా ఏవ చిమస్స థేరస్స అఞ్ఞాబ్యాకరణగాథా అహేసున్తి.

ఫుస్సత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. సారిపుత్తత్థేరగాథావణ్ణనా

యథాచారీ యథాసతోతిఆదికా ఆయస్మతో సారిపుత్తత్థేరస్స గాథా. తస్స ఆయస్మతో మహామోగ్గల్లానత్థేరస్స చ వత్థు ఏవం వేదితబ్బం – అతీతే ఇతో సతసహస్సకప్పాధికే అసఙ్ఖ్యేయ్యమత్థకే ఆయస్మా సారిపుత్తో బ్రాహ్మణమహాసాలకులే నిబ్బత్తి, నామేన **సరదమాణవో** నామ అహోసి. మహామోగ్గల్లానో గహపతిమహాసాలకులే నిబ్బత్తి, నామేన **సిరివడ్ఢకుటుమ్బికో** నామ అహోసి. తే ఉభోపి సహపంసుకీళకసహాయా అహేసుం. తేసు సరదమాణవో పితు అచ్చయేన కులసన్తకం ధనం పటిపజ్జిత్వా ఏకదివసం రహోగతో చిన్తేసి – “ఇమేసం సత్తానం మరణం నామ ఏకన్తికం, తస్మా మయా ఏకం పబ్బజ్జం ఉపగన్త్వా మోక్ఖమగ్గో గవేసితబ్బో”తి సహాయం ఉపసఙ్కమిత్వా, సమ్మ, అహం పబ్బజితుకామో, కిం త్వం పబ్బజితుం సక్ఖిస్ససీ”తి వత్వా తేన “న సక్ఖిస్సామీ”తి వుత్తే “హోతు అహమేవ పబ్బజిస్సామీ”తి రతనకోట్ఠాగారాని వివరాపేత్వా కపణద్ధికాదీనం మహాదానం దత్వా పబ్బతపాదం గన్త్వా ఇసిపబ్బజ్జం పబ్బజి. తస్స పబ్బజ్జం అనుపబ్బజితా చతుసత్తతిసహస్సమత్తా బ్రాహ్మణపుత్తా అహేసుం. సో పఞ్చ అభిఞ్ఞాయో అట్ఠ చ సమాపత్తియో నిబ్బత్తేత్వా తేసమ్పి జటిలానం కసిణపరికమ్మం ఆచిక్ఖి. తేపి సబ్బే పఞ్చాభిఞ్ఞా అట్ఠ సమాపత్తియో నిబ్బత్తేసుం.

తేన సమయేన అనోమదస్సీ నామ సమ్మాసమ్బుద్ధో లోకే ఉప్పజ్జిత్వా పవత్తితవరధమ్మచక్కో సత్తే సంసారమహోఘతో తారేత్వా ఏకదివసం “సరదతాపసస్స చ అన్తేవాసికానఞ్చ సఙ్గహం కరిస్సామీ”తి ఏకో అదుతియో పత్తచీవరమాదాయ ఆకాసేన గన్త్వా “బుద్ధభావం మే జానాతూ”తి తాపసస్స పస్సన్తస్సేవ ఆకాసతో ఓతరిత్వా పథవియం పతిట్ఠాసి. సరదతాపసో సత్థు సరీరే మహాపురిసలక్ఖణాని ఉపధారేత్వా “సబ్బఞ్ఞుబుద్ధోయేవాయ”న్తి నిట్ఠం గన్త్వా పచ్చుగ్గమనం కత్వా ఆసనం పఞ్ఞాపేత్వా అదాసి. నిసీది భగవా పఞ్ఞత్తే ఆసనే. సరదతాపసో సత్థు సన్తికే ఏకమన్తం నిసీది.

తస్మిం సమయే తస్స అన్తేవాసికా చతుసత్తతిసహస్సమత్తా జటిలా పణీతపణీతాని ఓజవన్తాని ఫలాఫలాని గహేత్వా ఆగతా సత్థారం దిస్వా సఞ్జాతప్పసాదా అత్తనో ఆచరియస్స చ సత్థు చ నిసిన్నాకారం ఓలోకేత్వా, “ఆచరియ, మయం పుబ్బే ‘తుమ్హేహి మహన్తతరో కోచి నత్థీ’తి విచరామ, అయం పన పురిసో తుమ్హేహి మహన్తతరో మఞ్ఞే”తి ఆహంసు. “కిం వదేథ, తాతా? సాసపేన సద్ధిం అట్ఠసట్ఠియోజనసతసహస్సుబ్బేధం సినేరుం సమం కాతుం ఇచ్ఛథ? సబ్బఞ్ఞుబుద్ధేన మం తుల్యం మా కరిత్థా”తి. అథ తే తాపసా ఆచరియస్స వచనం సుత్వా “యావ మహా వతాయం పురిసుత్తమో”తి సబ్బేవ పాదేసు నిపతిత్వా సత్థారం వన్దింసు.

అథ తే ఆచరియో ఆహ – “తాతా, సత్థు అనుచ్ఛవికో నో దేయ్యధమ్మో నత్థి, సత్థా చ భిక్ఖాచారవేలాయ ఇధాగతో, హన్ద మయం దేయ్యధమ్మం యథాబలం దస్సామ. తుమ్హేహి యం యం పణీతం ఫలాఫలం ఆభతం, తం తం ఆహరథా”తి ఆహరాపేత్వా హత్థే ధోవిత్వా సయం తథాగతస్స పత్తే పతిట్ఠాపేసి. సత్థారా చ ఫలాఫలే పటిగ్గహితమత్తే దేవతా దిబ్బోజం

పక్ఖిపింసు. తాపసో ఉదకమ్పి సయమేవ పరిస్సావేత్వా అదాసి. తతో భోజనకిచ్చం నిట్ఠాపేత్వా సత్థరి నిసిన్నే సబ్బే అన్తేవాసికే పక్కోసిత్వా సత్థు సన్తికే సారణీయం కథం కథేన్తో నిసీది. సత్థా "ద్వే అగ్గసావకా భిక్ఖుసఙ్ఘేన సద్ధిం ఆగచ్ఛన్తూ"తి చిన్తేసి. తే సత్థు చిత్తం ఞత్వా తావదేవ సతసహస్సఖీణాసవపరివారా అగ్గసావకా ఆగన్త్వా సత్థారం వన్దిత్వా ఏకమన్తం అట్ఠంసు.

తతో సరదతాపసో అన్తేవాసికే ఆమన్తేసి – "తాతా, సత్థు భిక్ఖుసఙ్ఘస్స చ పుప్ఫాసనేన పూజా కాతబ్బా, తస్మా పుప్ఫాని ఆహరథా"తి. తే తావదేవ ఇద్ధియా వణ్ణగన్ధసమ్పన్నాని పుప్ఫాని ఆహరిత్వా బుద్ధస్స యోజనప్పమాణం పుప్ఫాసనం పఞ్ఞాపేసుం, ఉభిన్నం అగ్గసావకానం తిగావుతం, సేసభిక్ఖూనం అడ్ఢయోజనికాదిభేదం, సఙ్ఘనవకస్స ఉసభమత్తం పఞ్ఞాపేసుం. ఏవం తేసం పఞ్ఞత్తేసు ఆసనేసు సరదతాపసో తథాగతస్స పురతో అఞ్జలిం పగ్గయ్హ ఠితో – "భన్తే, మయ్హం అనుగ్గహత్థాయ ఇమం పుప్ఫాసనం అభిరుహథా"తి ఆహ. నిసీది భగవా పుప్ఫాసనే. సత్థరి నిసిన్నే ద్వే అగ్గసావకా సేసభిక్ఖూ చ అత్తనో అత్తనో పత్తాసనే నిసీదింసు. సత్థా "తేసం మహప్ఫలం హోతూ"తి నిరోధం సమాపజ్జి. సత్థు సమాపన్నభావం ఞత్వా ద్వే అగ్గసావకాపి సేసభిక్ఖూపి నిరోధం సమాపజ్జింసు. తాపసో సత్తాహం నిరన్తరం పుప్ఫచ్ఛత్తం ధారేన్తో అట్ఠాసి. ఇతరే పన వనమూలఫలాఫలం పరిభుఞ్జిత్వా సేసకాలే అఞ్జలిం పగ్గయ్హ అట్ఠంసు.

సత్థా సత్తాహస్స అచ్చయేన నిరోధతో వుట్ఠాయ అగ్గసావకం నిసభత్థేరం ఆమన్తేసి – "తాపసానం పుప్ఫాసనానుమోదనం కరోహీ"తి. థేరో సావకపారమీఞాణే ఠత్వా తేసం పుప్ఫాసనానుమోదనం అకాసి. తస్స దేసనావసానే సత్థా దుతియం అగ్గసావకం అనోమత్థేరం ఆమన్తేసి – "త్వమ్పి ఇమేసం ధమ్మం దేసేహీ"తి. సోపి తేపిటకం బుద్ధవచనం సమ్మసిత్వా తేసం ధమ్మం కథేసి. ద్విన్నమ్పి దేసనాయ ఏకస్సపి ధమ్మాభిసమయో నాహోసి. అథ సత్థా బుద్ధవిసయే ఠత్వా ధమ్మదేసనం ఆరభి. దేసనావసానే ఠపేత్వా సరదతాపసం అవసేసా సబ్బేపి చతుసత్తతిసహస్సమత్తా జటిలా అరహత్తం పాపుణింసు. సత్థా "ఏథ, భిక్ఖవో"తి హత్థం పసారేసి. తే తావదేవ అన్తరహితతాపసవేసా అట్ఠపరిక్ఖారవరధరా సట్ఠివస్సికత్థేరా వియ అహేసుం.

సరదతాపసో పన "అహో వతాహమ్పి అయం నిసభత్థేరో వియ అనాగతే ఏకస్స బుద్ధస్స అగ్గసావకో భవేయ్య"న్తి సత్థు దేసనాకాలే ఉప్పన్నపరివితక్కతాయ అఞ్ఞవిహితో హుత్వా మగ్గఫలాని పటివిజ్ఝితుం నాసక్ఖి. అథ తథాగతం వన్దిత్వా తథా పణిధానం అకాసి. సత్థాపిస్స అనన్తరాయేన సమిజ్ఝనభావం దిస్వా – "ఇతో త్వం కప్పసతసహస్సాధికం ఏకం అసఙ్ఖ్యేయ్యం అతిక్కమిత్వా గోతమస్స నామ సమ్మాసమ్బుద్ధస్స అగ్గసావకో సారిపుత్తో నామ భవిస్ససీ"తి బ్యాకరిత్వా ధమ్మకథం వత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో ఆకాసం పక్ఖన్ది.

సరదతాపసోపి సహాయకస్స సిరివడ్ఢస్స సన్తికం గన్త్వా, సమ్మ, మయా అనోమదస్సిస్స భగవతో పాదమూలే అనాగతే ఉప్పజ్జనకస్స గోతమస్స నామ సమ్మాసమ్బుద్ధస్స అగ్గసావకట్ఠానం పత్థితం, త్వమ్పి తస్స దుతియసావకట్ఠానం పత్థేహీతి.

సిరివడ్ఢో తం ఉపదేసం సుత్వా అత్తనో నివేసనద్వారే అట్ఠకరీసమత్తం ఠానం సమతలం కారేత్వా లాజపఞ్చమాని పుప్ఫాని వికిరిత్వా నీలుప్పలచ్ఛదనం మణ్డపం కారేత్వా బుద్ధాసనం పఞ్ఞాపేత్వా భిక్ఖూనమ్పి ఆసనాని పఞ్ఞాపేత్వా మహన్తం సక్కారసమ్మానం సజ్జేత్వా, సరదతాపసేన సత్థారం నిమన్తాపేత్వా సత్తాహం మహాదానం పవత్తేత్వా, బుద్ధప్పముఖం భిక్ఖుసఙ్ఘం మహారహేహి వత్థేహి అచ్ఛాదేత్వా, దుతియసావకభావాయ పణిధానం అకాసి. సత్థాపిస్స

అనన్తరాయేన సమిజ్ఝనభావం దిస్వా వుత్తనయేన బ్యాకరిత్వా భత్తానుమోదనం కత్వా పక్కామి. సిరివడ్ఢో హట్ఠపహట్ఠో యావజీవం కుసలకమ్మం కత్వా దుతియచిత్తవారే కామావచరదేవలోకే నిబ్బత్తి. సరదతాపసో చత్తారో బ్రహ్మవిహారే భావేత్వా బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తి.

తతో పట్ఠాయ నేసం ఉభిన్నమ్పి అన్తరాకమ్మం న కథితం. అమ్హాకం పన భగవతో ఉప్పత్తితో పురేతరమేవ సరదతాపసో రాజగహస్స అవిదూరే ఉపతిస్సగామే రూపసారియా బ్రాహ్మణియా కుచ్ఛిమ్హి పటిసన్ధిం గణ్హి. తందివసమేవస్స సహాయోపి రాజగహస్సేవ అవిదూరే కోలితగామే మోగ్గలియా బ్రాహ్మణియా కుచ్ఛిమ్హి పటిసన్ధిం గణ్హి. తాని కిర ద్వేపి కులాని యావ సత్తమా కులపరివట్టా ఆబద్ధపటిబద్ధసహాయకానేవ. తేసం ద్విన్నం ఏకదివసమేవ గబ్భపరిహారమదంసు. దసమాసచ్చయేన జాతానమ్పి తేసం ఛసట్ఠి ధాతియో ఉపట్ఠాపేసుం, నామగ్గహణదివసే రూపసారిబ్రాహ్మణియా పుత్తస్స ఉపతిస్సగామే జేట్ఠకులస్స పుత్తత్తా **ఉపతిస్సో**తి నామం అకంసు. ఇతరస్స కోలితగామే జేట్ఠకులస్స పుత్తత్తా **కోలితో**తి నామం అకంసు. తే ఉభోపి మహతా పరివారేన వడ్ఢన్తా వుద్ధిమన్వాయ సబ్బసిప్పానం పారం అగమంసు.

అథేకదివసం తే రాజగహే గిరగ్గసమజ్జం పస్సన్తా మహాజనం సన్నిపతితం దిస్వా ఞాణస్స పరిపాకగతత్తా యోనిసో ఉమ్ముజ్జన్తా "సబ్బేపిమే ఓరం వస్ససతానం మచ్చుముఖే పతిస్సన్తీ"తి సంవేగం పటిలభిత్వా "అమ్హేహి మోక్ఖధమ్మో పరియేసితబ్బో, తఞ్చ పరియేసన్తేహి ఏకం పబ్బజ్జం లద్ధుం వట్టతీ"తి నిచ్ఛయం కత్వా పఞ్చహి మాణవకసతేహి సద్ధిం సఞ్చయస్స పరిబ్బాజకస్స సన్తికే పబ్బజింసు. తేసం పబ్బజితకాలతో పట్ఠాయ సఞ్చయో లాభగ్గయసగ్గప్పత్తో అహోసి . తే కతిపాహేనేవ సబ్బం సఞ్చయస్స సమయం పరిగ్గణ్హిత్వా తత్థ సారం అదిస్వా తతో నిక్ఖమిత్వా తత్థ తత్థ తే తే పణ్డితసమ్మతే సమణబ్రాహ్మణే పఞ్హం పుచ్ఛన్తి, తే తేహి పుట్ఠా నేవ సమ్పాయన్తి, అఞ్ఞదత్థు తేయేవ తేసం పఞ్హం విస్సజ్జేన్తి. ఏవం తే మోక్ఖం పరియేసన్తా కతికం అకంసు – "అమ్హేసు యో పఠమం అమతం అధిగచ్ఛతి, సో ఇతరస్స ఆరోచేతూ"తి.

తేన చ సమయేన అమ్హాకం సత్థరి పఠమాభిసమ్బోధిం పత్వా పవత్తితవరధమ్మచక్కే అనుపుబ్బేన ఉరువేలకస్సపాదికే సహస్సజటిలే దమేత్వా రాజగహే విహరన్తే ఏకదివసం ఉపతిస్సో పరిబ్బాజకో పరిబ్బాజకారామం గచ్ఛన్తో ఆయస్మన్తం అస్సజిత్థేరం రాజగహే పిణ్డాయ చరన్తం దిస్వా "న మయా ఏవరూపో ఆకప్పసమ్పన్నో పబ్బజితో దిట్ఠపుబ్బో, సన్తధమ్మేన నామ ఏత్థ భవితబ్బ"న్తి సఞ్జాతప్పసాదో పఞ్హం పుచ్ఛితుం ఆయస్మన్తం ఉదిక్ఖన్తో పిట్ఠితో పిట్ఠితో అనుబన్ధి. థేరోపి లద్ధపిణ్డపాతో పరిభుఞ్జితుం పతిరూపం ఓకాసం గతో. పరిబ్బాజకో అత్తనో పరిబ్బాజకపీఠం పఞ్ఞాపేత్వా అదాసి. భత్తకిచ్చపరియోసానే చస్స అత్తనో కుణ్డికాయ ఉదకం అదాసి.

ఏవం సో ఆచరియవత్తం కత్వా కతభత్తకిచ్చేన థేరేన సద్ధిం పటిసన్థారం కత్వా "కో వా తే సత్థా, కస్స వా త్వం ధమ్మం రోచేసీ"తి పుచ్ఛి. థేరో సమ్మాసమ్బుద్ధం అపదిసి. పున తేన "కింవాదీ పనాయస్మతో సత్థా"తి పుట్ఠో "ఇమస్స సాసనస్స గమ్భీరతం దస్సేస్సామీ"తి అత్తనో నవకభావం పవేదేత్వా సఙ్ఖేపవసేన చస్స సాసనధమ్మం కథేన్తో "యే ధమ్మా హేతుప్పభవా"తి (మహావ. ౬౦; అప. థేర ౧.౧.౨౮౬; పేటకో. ౯) గాథమాహ. పరిబ్బాజకో పఠమపదద్వయమేవ సుత్వా సహస్సనయసమ్పన్నే సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాసి, ఇతరం పదద్వయం సోతాపన్నకాలే నిట్ఠాసి. గాథాపరియోసానే పన సోతాపన్నో హుత్వా ఉపరి విసేసే అప్పవత్తేన్తే "భవిస్సతి ఏత్థ కారణ"న్తి సల్లక్ఖేత్వా థేరం ఆహ – "మా, భన్తే, ఉపరి ధమ్మదేసనం వడ్ఢయిత్థ, ఏత్తకమేవ హోతు, కహం అమ్హాకం సత్థా వసతీ"తి? "వేళువనే"తి. "భన్తే, తుమ్హే పురతో గచ్ఛథ,

అహం మయ్హం సహాయకస్స కతపటిఞ్ఞం మోచేత్వా తం గహేత్వా ఆగమిస్సామీ’’తి పఞ్చపతిట్ఠితేన వన్దిత్వా తిక్ఖత్తుం పదక్ఖిణం కత్వా థేరం ఉయ్యోజేత్వా పరిబ్బాజకారామం అగమాసి.

కోలితపరిబ్బాజకో తం దూరతోవ ఆగచ్ఛన్తం దిస్వా ‘‘ముఖవణ్ణో న అఞ్ఞదివసేసు వియ, అద్ధానేన అమతం అధిగతం భవిస్సతీ’’తి తేనేవస్స విసేసాధిగమం సమ్భావేత్వా అమతాధిగమం పుచ్ఛి. సోపిస్స ‘‘ఆమావుసో, అమతం అధిగత’’న్తి పటిజానిత్వా తమేవ గాథం అభాసి. గాథాపరియోసానే కోలితో సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠహిత్వా ఆహ – ‘‘కహం నో సత్థా’’తి? ‘‘వేళువనే’’తి. ‘‘తేన హి, ఆవుసో, ఆయామ, సత్థారం పస్సిస్సామా’’తి. ఉపతిస్సో సబ్బకాలమ్పి ఆచరియపూజకోవ, తస్మా సఞ్చయస్స సన్తికం గన్త్వా సత్థు గుణే పకాసేత్వా తమ్పి సత్థు సన్తికం నేతుకామో అహోసి. సో లాభాసాపకతో అన్తేవాసికభావం అనిచ్ఛన్తో ‘‘న సక్కోమి చాటి హుత్వా ఉదకసిఞ్చనం హోతు’’న్తి పటిక్ఖిపి. తే అనేకేహి కారణేహి తం సఞ్ఞాపేతుం అసక్కోన్తా అత్తనో ఓవాదే వత్తమానేహి అడ్ఢతేయ్యసతేహి అన్తేవాసికేహి సద్ధిం వేళువనం అగమంసు. సత్థా తే దూరతోవ ఆగచ్ఛన్తే దిస్వా ‘‘ఏతం మే సావకయుగం భవిస్సతి అగ్గం భద్దయుగ’’న్తి వత్వా తేసం పరిసాయ చరియవసేన ధమ్మం దేసేత్వా అరహత్తే పతిట్ఠాపేత్వా ఏహిభిక్ఖుభావేన ఉపసమ్పదం అదాసి. యథా తేసం, ఏవం అగ్గసావకానమ్పి ఇద్ధిమయపత్తచీవరం ఆగతమేవ. ఉపరిమగ్గత్తయకిచ్చం పన న నిట్ఠాతి. కస్మా? సావకపారమీఞాణస్స మహన్తతాయ.

తేసు ఆయస్మా మహామోగ్గల్లానో పబ్బజితదివసతో సత్తమే దివసే మగధరట్ఠే కల్లవాలగామే సమణధమ్మం కరోన్తో థినమిద్ధే ఓక్కన్తే సత్థారా సంవేజితో థినమిద్ధం వినోదేత్వా ధాతుకమ్మట్ఠానం (అ. ని. ౭.౬౧) సుణన్తో ఏవ ఉపరిమగ్గత్తయం అధిగన్త్వా సావకపారమీఞాణస్స మత్థకం పాపుణి. ఆయస్మా సారిపుత్తో పబ్బజితదివసతో అడ్ఢమాసం అతిక్కమిత్వా సత్థారా సద్ధిం రాజగహే సూకరఖతలేణే విహరన్తో అత్తనో భాగినేయ్యస్స దీఘనఖపరిబ్బాజకస్స వేదనాపరిగ్గహసుత్తన్తే (మ. ని. ౨.౨౦౧ ఆదయో) దేసియమానే దేసనానుసారేన ఞాణం పేసేత్వా పరస్స వడ్ఢితం భత్తం భుఞ్జన్తో వియ సావకపారమీఞాణస్స మత్థకం పాపుణి. ఇతి ద్విన్నమ్పి అగ్గసావకానం సత్థు సమీపే ఏవ సావకపారమీఞాణం మత్థకం పత్తం. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧.౧౪౧-౩౭౪) –

> ‘‘హిమవన్తస్స అవిదూరే, లమ్బకో నామ పబ్బతో;
> అస్సమో సుకతో మయ్హం, పణ్ణసాలా సుమాపితా.
>
> ‘‘ఉత్తానకూలా నదికా, సుపతిత్థా మనోరమా;
> సుసుద్ధపులినాకిణ్ణా, అవిదూరే మమస్సమం.
>
> ‘‘అసక్ఖరా అపబ్భారా, సాదు అప్పటిగన్ధికా;
> సన్దతీ నదికా తత్థ, సోభయన్తా మమస్సమం.
>
> ‘‘కుమ్భీలా మకరా చేత్థ, సుసుమారా చ కచ్ఛపా;
> చరన్తి నదియా తత్థ, సోభయన్తా మమస్సమం.
>
> ‘‘పాఠీనా పావుసా మచ్ఛా, బలజా ముఞ్జరోహితా;

వగ్గళా పపతాయన్తా, సోభయన్తి మమస్సమం.

“ఉభో కూలేసు నదియా, పుప్ఫినో ఫలినో దుమా;

ఉభతో అభిలమ్బన్తా, సోభయన్తి మమస్సమం.

“అమ్బా సాలా చ తిలకా, పాటలీ సిన్దువారకా;

దిబ్బగన్ధా సమ్పవన్తి, పుప్ఫితా మమ అస్సమే.

“చమ్పకా సళలా నీపా, నాగపున్నాగకేతకా;

దిబ్బగన్ధా సమ్పవన్తి, పుప్ఫితా మమ అస్సమే.

“అతిముత్తా అసోకా చ, భగినీమాలా చ పుప్ఫితా;

అఙ్కోలా బిమ్బిజాలా చ, పుప్ఫితా మమ అస్సమే.

“కేతకా కన్దలి చేవ, గోధుకా తిణసూలికా;

దిబ్బగన్ధం సమ్పవన్తా, సోభయన్తి మమస్సమం.

“కణికారా కణ్ణికా చ, అసనా అజ్జునా బహూ;

దిబ్బగన్ధం సమ్పవన్తా, సోభయన్తి మమస్సమం.

“పున్నాగా గిరిపున్నాగా, కోవిళారా చ పుప్ఫితా;

దిబ్బగన్ధం సమ్పవన్తా, సోభయన్తి మమస్సమం.

“ఉద్దాలకా చ కుటజా, కదమ్బా వకులా బహూ;

దిబ్బగన్ధం సమ్పవన్తా, సోభయన్తి మమస్సమం.

“ఆళకా ఇసిముగ్గా చ, కదలిమాతులుఙ్గియో;

గన్ధోదకేన సంవడ్ఢా, ఫలాని ధారయన్తి తే.

“అఞ్ఞే పుప్ఫన్తి పదుమా, అఞ్ఞే జాయన్తి కేసరీ;

అఞ్ఞే ఓపుప్ఫా పదుమా, పుప్ఫితా తళాకే తదా.

“గబ్భం గణ్హన్తి పదుమా, నిద్ధావన్తి ముళాలియో;

సిఙ్ఘాటిపత్తమాకిణ్ణా, సోభన్తి తళాకే తదా.

“నయితా అమ్బగన్ధీ చ, ఉత్తలీ బన్ధుజీవకా;

దిబ్బగన్ధా సమ్పవన్తి, పుప్ఫితా తళాకే తదా.

“పాఠీనా పావుసా మచ్ఛా, బలజా ముఞ్జరోహితా;
సంగులా మగ్గురా చేవ, వసన్తి తళాకే తదా.

“కుమ్భీలా సుసుమారా చ, తన్తిగాహా చ రక్ఖసా;
ఓగుహా అజగరా చ, వసన్తి తళాకే తదా.

“పారేవతా రవిహంసా, చక్కవాకా నదీచరా;
కోకిలా సుకసాళికా, ఉపజీవన్తి తం సరం.

“కుకుత్థకా కుళీరకా, వనే పోక్ఖరసాతకా;
దిన్దిభా సువపోతా చ, ఉపజీవన్తి తం సరం.

“హంసా కోఞ్చా మయూరా చ, కోకిలా తమ్బచూళకా;
పమ్పకా జీవంజీవా చ, ఉపజీవన్తి తం సరం.

“కోసికా పోట్ఠసీసా చ, కురరా సేనకా బహూ;
మహాకాళా చ సకుణా, ఉపజీవన్తి తం సరం.

“పసదా చ వరాహా చ, చమరా గణ్డకా బహూ;
రోహిచ్చా సుకపోతా చ, ఉపజీవన్తి తం సరం.

“సీహబ్యగ్ఘా చ దీపీ చ, అచ్ఛకోకతరచ్ఛకా;
తిధా పభిన్నమాతఙ్గా, ఉపజీవన్తి తం సరం.

“కిన్నరా వానరా చేవ, అథోపి వనకమ్మికా;
చేతా చ లుద్దకా చేవ, ఉపజీవన్తి తం సరం.

“తిన్దుకాని పియాలాని, మధుకే కాసుమారియో;
ధువం ఫలాని ధారేన్తి, అవిదూరే మమస్సమం.

“కోసమ్బా సళలా నిమ్బా, సాదుఫలసమాయుతా;
ధువం ఫలాని ధారేన్తి, అవిదూరే మమస్సమం.

“హరీతకా ఆమలకా, అమ్బజమ్బువిభీతకా;
కోలా భల్లాతకా బిల్లా, ఫలాని ధారయన్తి తే.

“ఆలువా చ కళమ్బా చ, బిళాలీతక్కళాని చ;
జీవకా సుతకా చేవ, బహుకా మమ అస్సమే.

“అస్సమస్సావిదూరమ్హి, తళాకాసుం సునిమ్మితా;
అచ్ఛోదకా సీతజలా, సుపతిత్థా మనోరమా.

“పదుముప్పలసఞ్ఛన్నా, పుణ్డరీకసమాయుతా;
మన్దాలకేహి సఞ్ఛన్నా, దిబ్బగన్ధోపవాయతి.

“ఏవం సబ్బఙ్గసమ్పన్నే, పుప్ఫితే ఫలితే వనే;
సుకతే అస్సమే రమ్మే, విహరామి అహం తదా.

“సీలవా వతసమ్పన్నో, ఝాయీ ఝానరతో సదా;
పఞ్చాభిఞ్ఞాబలప్పత్తో, సురుచి నామ తాపసో.

“చతువీససహస్సాని, సిస్సా మయ్హం ఉపట్ఠహుం;
సబ్బే మం బ్రాహ్మణా ఏతే, జాతిమన్తో యసస్సినో.

“లక్ఖణే ఇతిహాసే చ, సనిఘణ్డుసకేటుభే;
పదకా వేయ్యాకరణా, సధమ్మే పారమిం గతా.

“ఉప్పాతేసు నిమిత్తేసు, లక్ఖణేసు చ కోవిదా;
పథబ్యా భూమన్తలిక్ఖే, మమ సిస్సా సుసిక్ఖితా.

“అప్పిచ్ఛా నిపకా ఏతే, అప్పాహారా అలోలుపా;
లాభాలాభేన సన్తుట్ఠా, పరివారేన్తి మం సదా.

“ఝాయీ ఝానరతా ధీరా, సన్తచిత్తా సమాహితా;
ఆకిఞ్చఞ్ఞం పత్థయన్తా, పరివారేన్తి మం సదా.

“అభిఞ్ఞాపారమిప్పత్తా, పేత్తికే గోచరే రతా;
అన్తలిక్ఖచరా ధీరా, పరివారేన్తి మం సదా.

“సంవుతా ఛసు ద్వారేసు, అనేజా రక్ఖితిన్ద్రియా;
అసంసట్ఠా చ తే ధీరా, మమ సిస్సా దురాసదా.

“పల్లఙ్కేన నిసజ్జాయ, ఠానచఙ్కమనేన చ;
వీతినామేన్తి తే రత్తిం, మమ సిస్సా దురాసదా.

“రజ్జనీయే న రజ్జన్తి, దుస్సనీయే న దుస్సరే;
మోహనీయే న ముయ్హన్తి, మమ సిస్సా దురాసదా.

“ఇద్ధిం వీమంసమానా తే, వత్తన్తి నిచ్చకాలికం;
పథవిం తే పకమ్పేన్తి, సారబ్భేన దురాసదా.

“కీళమానా చ తే సిస్సా, కీళన్తి ఝానకీళితం.
జమ్బుతో ఫలమానేన్తి, మమ సిస్సా దురాసదా.

“అఞ్ఞే గచ్ఛన్తి గోయానం, అఞ్ఞే పుబ్బవిదేహకం;
అఞ్ఞే చ ఉత్తరకురుం, ఏసనాయ దురాసదా.

“పురతో పేసేన్తి ఖారిం, పచ్ఛతో చ వజన్తి తే;
చతువీససహస్సేహి, ఛాదితం హోతి అమ్బరం.

“అగ్గిపాకీ అనగ్గీ చ, దన్తోదుక్ఖలికాపి చ;
అస్మేన కోట్టితా కేచి, పవత్తఫలభోజనా.

“ఉదకోరోహణా కేచి, సాయం పాతో సుచీరతా;
తోయాభిసేచనకరా, మమ సిస్సా దురాసదా.

“పరూళ్హకచ్ఛనఖలోమా, పఙ్కదన్తా రజస్సిరా;
గన్ధితా సీలగన్ధేన, మమ సిస్సా దురాసదా.

“పాతోవ సన్నిపతిత్వా, జటిలా ఉగ్గతాపనా;
లాభాలాభం పకిత్తేత్వా, గచ్ఛన్తి అమ్బరే తదా.

“ఏతేసం పక్కమన్తానం, మహాసద్దో పవత్తతి;
అజినచమ్మసద్దేన, ముదితా హోన్తి దేవతా.

“దిసోదిసం పక్కమన్తి, అన్తలిక్ఖచరా ఇసీ;
సకే బలేనుపత్థద్ధా, తే గచ్ఛన్తి యదిచ్ఛకం.

“పథవీకమ్పకా ఏతే, సబ్బేవ నభచారినో;
ఉగ్గతేజా దుప్పసహా, సాగరోవ అఖోభియా.

“ఠానచఙ్కమినో కేచి, కేచి నేసజ్జికా ఇసీ;
పవత్తభోజనా కేచి, మమ సిస్సా దురాసదా.

“మేత్తావిహారినో ఏతే, హితేసీ సబ్బపాణినం;
అనత్తుక్కంసకా సబ్బే, న తే వమ్భేన్తి కస్సచి.

“సీహరాజావసమ్భీతా, గజరాజావ థామవా;
దురాసదా బ్యగ్ఘారివ, ఆగచ్ఛన్తి మమన్తికే.

“విజ్జాధరా దేవతా చ, నాగగన్ధబ్బరక్ఖసా;
కుమ్భణ్డా దానవా గరుళా, ఉపజీవన్తి తం సరం.

“తే జటాఖారిభరితా, అజినుత్తరవాసనా;
అన్తలిక్ఖచరా సబ్బే, ఉపజీవన్తి తం సరం.

“సదానుచ్ఛవికా ఏతే, అఞ్ఞమఞ్ఞం సగారవా;
చతుబ్బీససహస్సానం, ఖిపితసద్దో న విజ్జతి.

“పాదే పాదం నిక్ఖిపన్తా, అప్పసద్దా సుసంవుతా;
ఉపసఙ్కమ్మ సబ్బేవ, సిరసా వన్దరే మమం.

“తేహి సిస్సేహి పరివుతో, సన్తేహి చ తపస్సిభి;
వసామి అస్సమే తత్థ, ఝాయీ ఝానరతో అహం.

“ఇసీనం సీలగన్ధేన, పుప్ఫగన్ధేన చూభయం;
ఫలీనం ఫలగన్ధేన, గన్ధితో హోతి అస్సమో.

“రత్తిన్దివం న జానామి, అరతి మే న విజ్జతి;
సకే సిస్సే ఓవదన్తో, భియ్యో హాసం లభామహం.

“పుప్ఫానం పుప్ఫమానానం, ఫలానఞ్చ విపచ్చతం;
దిబ్బగన్ధా పవాయన్తి, సోభయన్తా మమస్సమం.

“సమాధిమ్హా వుట్ఠహిత్వా, అతాపీ నిపకో అహం;
ఖారిభారం గహేత్వాన, వనం అజ్ఝోగహిం అహం.

“ఉప్పాతే సుపినే చాపి, లక్ఖణేసు సుసిక్ఖితో;
పవత్తమానం మన్తపదం, ధారయామి అహం తదా.

“అనోమదస్సీ భగవా, లోకజేట్ఠో నరాసభో;
వివేకకామో సమ్బుద్ధో, హిమవన్తముపాగమి.

“అజ్ఝోగాహేత్వా హిమవన్తం, అగ్గో కారుణికో ముని;
పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వాన, నిసీది పురిసుత్తమో.

“తమద్దసాహం సమ్బుద్ధం, సప్పభాసం మనోరమం;
ఇన్దీవరంవ జలితం, ఆదిత్తంవ హుతాసనం.

“జలన్తం దీపరుక్ఖంవ, విజ్జుతం గగనే యథా;
సుఫుల్లం సాలరాజంవ, అద్దసం లోకనాయకం.

“అయం నాగో మహావీరో, దుక్ఖస్సన్తకరో ముని;
ఇమం దస్సనమాగమ్మ, సబ్బదుక్ఖా పముచ్చరే.

“దిస్వానాహం దేవదేవం, లక్ఖణం ఉపధారయిం;
బుద్ధో ను ఖో న వా బుద్ధో, హన్ద పస్సామి చక్ఖుమం.

“సహస్సారాని చక్కాని, దిస్సన్తి చరణుత్తమే;
లక్ఖణానిస్స దిస్వాన, నిట్ఠం గచ్ఛే తథాగతే.

“సమ్మజ్జనిం గహేత్వాన, సమ్మజ్జిత్వానహం తదా;
అథ పుప్ఫే సమానేత్వా, బుద్ధసేట్ఠం అపూజయిం.

“పూజయిత్వాన సమ్బుద్ధం, ఓఘతిణ్ణమనాసవం;
ఏకంసం అజినం కత్వా, నమస్సిం లోకనాయకం.

“యేన ఞాణేన సమ్బుద్ధో, విహరతి అనాసవో;
తం ఞాణం కిత్తయిస్సామి, సుణాథ మమ భాసతో.

“సముద్ధరసిమం లోకం, సయమ్భూ అమితోదయ;
తవ దస్సనమాగమ్మ, కఙ్ఖాసోతం తరన్తి తే.

“తువం సత్థా చ కేతు చ, ధజో యూపో చ పాణినం;
పరాయణో పతిట్ఠా చ, దీపో చ ద్విపదుత్తమో.

“సక్కా సముద్దే ఉదకం, పమేతుం ఆళ్హకేన వా;
న త్వేవ తవ సబ్బఞ్ఞు, ఞాణం సక్కా పమేతవే.

“ధారేతుం పథవిం సక్కా, ఠపేత్వా తులమణ్డలే;
న త్వేవ తవ సబ్బఞ్ఞు, ఞాణం సక్కా ధరేతవే.

“ఆకాసో మినితుం సక్కా, రజ్జుయా అఙ్గులేన వా;
న త్వేవ తవ సబ్బఞ్ఞు, ఞాణం సక్కా పమేతవే.

“మహాసముద్దే ఉదకం, పథవిఞ్చాఖిలఞ్జహే;
బుద్ధఞాణం ఉపాదాయ, ఉపమాతో న యుజ్జరే.

“సదేవకస్స లోకస్స, చిత్తం యేసం పవత్తతి;
అన్తోజాలీకతా ఏతే, తవ ఞాణమ్హి చక్ఖుమ.

“యేన ఞాణేన పత్తోసి, కేవలం బోధిముత్తమం;
తేన ఞాణేన సబ్బఞ్ఞు, మద్దసీ పరతిత్థియే.

“ఇమా గాథా థవిత్వాన, సురుచి నామ తాపసో;
అజినం పత్థరిత్వాన, పథవియం నిసీది సో.

“చుల్లాసీతిసహస్సాని , అజ్ఝోగాళ్హో మహణ్ణవే;
అచ్చుగ్గతో తావదేవ, గిరిరాజా పవుచ్చతి.

“తావ అచ్చుగ్గతో నేరు, ఆయతో విత్థతో చ సో;
చుణ్ణితో అణుభేదేన, కోటిసతసహస్ససో.

“లక్ఖే ఠపియమానమ్హి, పరిక్ఖయమగచ్ఛథ;
న త్వేవ తవ సబ్బఞ్ఞు, ఞాణం సక్కా పమేతవే.

“సుఖుమచ్ఛికేన జాలేన, ఉదకం యో పరిక్ఖిపే;
యే కేచి ఉదకే పాణా, అన్తోజాలీకతా సియుం.

“తథేవ హి మహావీర, యే కేచి పుథుతిత్థియా;
దిట్ఠిగహనపక్ఖన్దా, పరామాసేన మోహితా.

“తవ సుద్ధేన ఞాణేన, అనావరణదస్సినా;
అన్తోజాలీకతా ఏతే, ఞాణం తే నాతివత్తరే.

“భగవా తమ్హి సమయే, అనోమదస్సీ మహాయసో;
వుట్ఠహిత్వా సమాధిమ్హా, దిసం ఓలోకయీ జినో.

“అనోమదస్సిమునినో, నిసభో నామ సావకో;
పరివుతో సతసహస్సేహి, సన్తచిత్తేహి తాదిభి.

“ఖీణాసవేహి సుద్ధేహి, ఛళభిఞ్ఞేహి ఝాయిభి;
చిత్తమఞ్ఞాయ బుద్ధస్స, ఉపేసి లోకనాయకం.

“అన్తలిక్ఖే ఠితా తత్థ, పదక్ఖిణమకంసు తే;
నమస్సన్తా పఞ్జలికా, ఓతరుం బుద్ధసన్తికే.

“అనోమదస్సీ భగవా, లోకజేట్ఠో నరాసభో;
భిక్ఖుసఙ్ఘే నిసీదిత్వా, సితం పాతుకరీ జినో.

“వరుణో నాముపట్ఠాకో, అనోమదస్సిస్స సత్థునో;
ఏకంసం చీవరం కత్వా, అపుచ్ఛి లోకనాయకం.

“కో ను ఖో భగవా హేతు, సితకమ్మస్స సత్థునో;
న హి బుద్ధా అహేతూహి, సితం పాతుకరోన్తి తే.

“అనోమదస్సీ భగవా, లోకజేట్ఠో నరాసభో;
భిక్ఖుమజ్ఝే నిసీదిత్వా, ఇమం గాథం అభాసథ.

“యో మం పుప్ఫేన పూజేసి, ఞాణఞ్చాపి అనుత్థవి;
తమహం కిత్తయిస్సామి, సుణోథ మమ భాసతో.

“బుద్ధస్స గిరమఞ్ఞాయ, సబ్బే దేవా సమాగతా;
సద్ధమ్మం సోతుకామా తే, సమ్బుద్ధముపసఙ్కముం.

“దససు లోకధాతూసు, దేవకాయా మహిద్ధికా;
సద్ధమ్మం సోతుకామా తే, సమ్బుద్ధముపసఙ్కముం.

“హత్థీ అస్సా రథా పత్తీ, సేనా చ చతురఙ్గినీ;
పరివారేస్సన్తిమం నిచ్చం, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“సట్ఠితూరియసహస్సాని, భేరియో సమలఙ్కతా;
ఉపట్ఠిస్సన్తిమం నిచ్చం, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“సోళసిత్థిసహస్సాని, నారియో సమలఙ్కతా;
విచిత్తవత్థాభరణా, ఆముత్తమణికుణ్డలా.

“అళారపమ్హా హసులా, సుసఞ్ఞా తనుమజ్ఝిమా;
పరివారేస్సన్తిమం నిచ్చం, బుద్ధపూజాయిదం ఫలం.

“కప్పసతసహస్సాని, దేవలోకే రమిస్సతి;
సహస్సక్ఖత్తుం చక్కవత్తీ, రాజా రట్ఠే భవిస్సతి.

“సహస్సక్ఖత్తుం దేవిన్దో, దేవరజ్జం కరిస్సతి;
పదేసరజ్జం విపులం, గణనాతో అసఙ్ఖియం.

“పచ్ఛిమే భవసమ్పత్తే, మనుస్సత్తం గమిస్సతి;
బ్రాహ్మణీ సారియా నామ, ధారయిస్సతి కుచ్ఛినా.

“మాతుయా నామగోత్తేన, పఞ్ఞాయిస్సతియం నరో;
సారిపుత్తోతి నామేన, తిక్ఖపఞ్ఞో భవిస్సతి.

“అసీతికోటీ ఛడ్డేత్వా, పబ్బజిస్సతికిఞ్చనో;
గవేసన్తో సన్తిపదం, చరిస్సతి మహిం ఇమం.

“అపరిమేయ్యే ఇతో కప్పే, ఓక్కాకకులసమ్భవో;
గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

“తస్స ధమ్మేసు దాయాదో, ఓరసో ధమ్మనిమ్మితో;
సారిపుత్తోతి నామేన, హేస్సతి అగ్గసావకో.

“అయం భాగీరథీ గఙ్గా, హిమవన్తా పభావితా;
మహాసముద్దమప్పేతి, తప్పయన్తీ మహోదధిం.

“తథేవాయం సారిపుత్తో, సకే తీసు విసారదో;
పఞ్ఞాయ పారమిం గన్త్వా, తప్పయిస్సతి పాణినే.

“హిమవన్తముపాదాయ , సాగరఞ్చ మహోదధిం;
ఏత్థన్తరే యం పులినం, గణనాతో అసఙ్ఖియం.

“తమ్పి సక్కా అసేసేన, సఙ్ఖాతుం గణనా యథా;
న త్వేవ సారిపుత్తస్స, పఞ్ఞాయన్తో భవిస్సతి.

“లక్ఖే ఠపియమానమ్హి, ఖీయే గఙ్గాయ వాలుకా;
న త్వేవ సారిపుత్తస్స, పఞ్ఞాయన్తో భవిస్సతి.

“మహాసముద్దే ఊమియో, గణనాతో అసఙ్ఖియా;
తథేవ సారిపుత్తస్స, పఞ్ఞాయన్తో న హేస్సతి.

“ఆరాధయిత్వా సమ్బుద్ధం, గోతమం సక్యపుఙ్గవం;
పఞ్ఞాయ పారమిం గన్త్వా, హేస్సతి అగ్గసావకో.

“పవత్తితం ధమ్మచక్కం, సక్యపుత్తేన తాదినా;
అనువత్తేస్సతి సమ్మా, వస్సన్తో ధమ్మవుట్ఠియో.

“సబ్బమేతం అభిఞ్ఞాయ, గోతమో సక్యపుఙ్గవో;
భిక్ఖుసఙ్ఘే నిసీదిత్వా, అగ్గట్ఠానే ఠపేస్సతి.

“అహో మే సుకతం కమ్మం, అనోమదస్సిస్స సత్థునో;
యస్సాహం కారం కత్వాన, సబ్బత్థ పారమిం గతో.

“అపరిమేయ్యే కతం కమ్మం, ఫలం దస్సేతి మే ఇధ;
సుముత్తో సరవేగోవ, కిలేసే ఝాపయిం అహం.

“అసఙ్ఖతం గవేసన్తో, నిబ్బానం అచలం పదం;
విచినం తిత్థియే సబ్బే, ఏసాహం సంసరిం భవే.

“యథాపి బ్యాధితో పోసో, పరియేసేయ్య ఓసధం;
విచినేయ్య వనం సబ్బం, బ్యాధితో పరిముత్తియా.

“అసఙ్ఖతం గవేసన్తో, నిబ్బానం అమతం పదం;
అబ్భోకిణ్ణం పఞ్చసతం, పబ్బజిం ఇసిపబ్బజం.

“జటాభారేన భరితో, అజినుత్తరనివాసనో;
అభిఞ్ఞాపారమిం గన్త్వా, బ్రహ్మలోకం అగచ్ఛిహం.

“నత్థి బాహిరకే సుద్ధి, ఠపేత్వా జినసాసనం;
యే కేచి బుద్ధిమా సత్తా, సుజ్ఝన్తి జినసాసనే.

“అత్తకారమయం ఏతం, నయిదం ఇతిహీతిహం;
అసఙ్ఖతం గవేసన్తో, కుతిత్థే సఞ్చరిం అహం.

“యథా సారత్థికో పోసో, కదలిం ఛేత్వాన ఫాలయే;
న తత్థ సారం విన్దేయ్య, సారేన రిత్తకో హి సో.

“తథేవ తిత్థియా లోకే, నానాదిట్ఠీ బహుజ్జనా.
అసఙ్ఖతేన రిత్తాసే, సారేన కదలీ యథా.

“పచ్ఛిమే భవసమ్పత్తే, బ్రహ్మబన్ధు అహోసహం;
మహాభోగం ఛడ్డేత్వాన, పబ్బజిం అనగారియం.

“అజ్ఝాయకో మన్తధరో, తిణ్ణం వేదాన పారగూ;
బ్రాహ్మణో సఞ్చయో నామ, తస్స మూలే వసామహం.

“సావకో తే మహావీర, అస్సజి నామ బ్రాహ్మణో;
దురాసదో ఉగ్గతేజో, పిణ్డాయ చరతీ తదా.

“తమద్దసాసిం సప్పఞ్ఞం, మునిం మోనే సమాహితం;
సన్తచిత్తం మహానాగం, సుఫుల్లం పదుమం యథా.

“దిస్వా మే చిత్తముప్పజ్జి, సుదన్తం సుద్ధమానసం;
ఉసభం పవరం వీరం, అరహాయం భవిస్సతి.

“పాసాదికో ఇరియతి, అభిరూపో సుసంవుతో;
ఉత్తమే దమథే దన్తో, అమతదస్సీ భవిస్సతి.

“యంనూనాహం ఉత్తమత్థం, పుచ్ఛేయ్యం తుట్ఠమానసం;
సో మే పుట్ఠో కథేస్సతి, పటిపుచ్ఛామహం తదా.

“పిణ్డపాతం చరన్తస్స, పచ్ఛతో అగమాసహం;
ఓకాసం పటిమానేన్తో, పుచ్ఛితుం అమతం పదం.

“వీథిన్తరే అనుప్పత్తం, ఉపగన్త్వాన పుచ్ఛహం;
కథం గోత్తోసి త్వం వీర, కస్స సిస్సోసి మారిస.

“సో మే పుట్ఠో వియాకాసి, అసమ్భీతోవ కేసరీ;
బుద్ధో లోకే సముప్పన్నో, తస్స సిస్సోమ్హి ఆవుసో.

“కీదిసం తే మహావీర, అనుజాతో మహాయసో;
బుద్ధస్స సాసనం ధమ్మం, సాధు మే కథయస్సు భో.

“సో మే పుట్ఠో కథీ సబ్బం, గమ్భీరం నిపుణం పదం;
తణ్హాసల్లస్స హన్తారం, సబ్బదుక్ఖాపనూదనం.

“యే ధమ్మా హేతుప్పభవా, తేసం హేతుం తథాగతో ఆహ;
తేసఞ్చ యో నిరోధో, ఏవంవాదీ మహాసమణో.

“సోహం విస్సజ్జితే పఞ్హే, పఠమం ఫలమజ్ఝగం;
విరజో విమలో ఆసిం, సుత్వాన జినసాసనం.

“సుత్వాన మునినో వాక్యం, పస్సిత్వా ధమ్మముత్తమం;
పరియోగాళ్హసద్ధమ్మో, ఇమం గాథమభాసహం.

“ఏసేవ ధమ్మో యది తావదేవ, పచ్చబ్యథ పదమసోకం;
అదిట్ఠం అబ్భతీతం, బహుకేహి కప్పనహుతేహి.

“య్వాహం ధమ్మం గవేసన్తో, కుతిత్థే సఞ్చరిం అహం;
సో మే అత్థో అనుప్పత్తో, కాలో మే నప్పమజ్జితుం.

“తోసితోహం అస్సజినా, పత్వాన అచలం పదం;
సహాయకం గవేసన్తో, అస్సమం అగమాసహం.

“దూరతోవ మమం దిస్వా, సహాయో మే సుసిక్ఖితో;
ఇరియాపథసమ్పన్నో, ఇదం వచనమబ్రవి.

“పసన్నముఖనేత్తోసి, మునిభావోవ దిస్సతి;
అమతాధిగతో కచ్చి, నిబ్బానమచ్చుతం పదం.

“సుభానురూపో ఆయాసి, ఆనేఞ్జకారితో వియ;
దన్తోవ దన్తదమథో, ఉపసన్తోసి బ్రాహ్మణ.

“అమతం మయాధిగతం, సోకసల్లాపనూదనం;
త్వమ్పి తం అధిగచ్ఛేసి, గచ్ఛామ బుద్ధసన్తికం.

“సాధూతి సో పటిస్సుత్వా, సహాయో మే సుసిక్ఖితో;
హత్థేన హత్థం గణ్హిత్వా, ఉపగమ్మ తవన్తికం.

“ఉభోపి పబ్బజిస్సామ, సక్యపుత్త తవన్తికే;
తవ సాసనమాగమ్మ, విహరామ అనాసవా.

“కోలితో ఇద్ధియా సేట్ఠో, అహం పఞ్ఞాయ పారగో;
ఉభోవ ఏకతో హుత్వా, సాసనం సోభయామసే.

“అపరియోసితసఙ్కప్పో, కుతిత్థే సఞ్చరిం అహం;
తవ దస్సనమాగమ్మ, సఙ్కప్పో పూరితో మమ.

“పథవియం పతిట్ఠాయ, పుప్ఫన్తి సమయే దుమా;
దిబ్బగన్ధా సమ్పవన్తి, తోసేన్తి సబ్బపాణినం.

“తథేవాహం మహావీర, సక్యపుత్త మహాయస;
సాసనే తే పతిట్ఠాయ, సమయేసామి పుప్ఫితుం.

“విముత్తిపుప్ఫం ఏసన్తో, భవసంసారమోచనం;
విముత్తిపుప్ఫలాభేన, తోసేమి సబ్బపాణినం.

“యావతా బుద్ధఖేత్తమ్హి, ఠపేత్వాన మహామునిం;
పఞ్ఞాయ సదిసో నత్థి, తవ పుత్తస్స చక్ఖుమ.

“సువినీతా చ తే సిస్సా, పరిసా చసుసిక్ఖితా;
ఉత్తమే దమథే దన్తా, పరివారేన్తి తం సదా.

“ఝాయీ ఝానరతా ధీరా, సన్తచిత్తా సమాహితా;
మునీ మోనేయ్యసమ్పన్నా, పరివారేన్తి తం సదా.

“అప్పిచ్ఛా నిపకా ధీరా, అప్పాహారా అలోలుపా;
లాభాలాభేన సన్తుట్ఠా, పరివారేన్తి తం సదా.

“ఆరఞ్ఞికా ధుతరతా, ఝాయినో లూఖచీవరా;
వివేకాభిరతా ధీరా, పరివారేన్తి తం సదా.

“పటిపన్నా ఫలట్ఠా చ, సేఖా ఫలసమఙ్గినో;
ఆసీసకా ఉత్తమత్థం, పరివారేన్తి తం సదా.

“సోతాపన్నా చ విమలా, సకదాగామినో చ యే;
అనాగామీ చ అరహా, పరివారేన్తి తం సదా.

“సతిపట్ఠానకుసలా, బోజ్ఝఙ్గభావనారతా;
సావకా తే బహూ సబ్బే, పరివారేన్తి తం సదా.

“ఇద్ధిపాదేసు కుసలా, సమాధిభావనారతా;
సమ్మప్పధానానుయుత్తా, పరివారేన్తి తం సదా.

“తేవిజ్జా ఛళభిఞ్ఞా చ, ఇద్ధియా పారమిం గతా;
పఞ్ఞాయ పారమిం పత్తా, పరివారేన్తి తం సదా.

“ఏదిసా తే మహావీర, తవ సిస్సా సుసిక్ఖితా;
దురాసదా ఉగ్గతేజా, పరివారేన్తి తం సదా.

“తేహి సిస్సేహి పరివుతో, సఙ్ఘతేహి తపస్సిభి;
మిగరాజావసమ్భీతో, ఉళురాజావ సోభసి.

“పథవియం పతిట్ఠాయ, రుహన్తి ధరణీరుహా;
వేపుల్లతం పాపుణన్తి, ఫలఞ్చ దస్సయన్తి తే.

“పథవీసదిసో త్వంసి, సక్యపుత్త మహాయస;
సాసనే తే పతిట్ఠాయ, లభన్తి అమతం ఫలం.

“సిన్ధు సరస్సతీ చేవ, నన్దియో చన్దభాగికా;
గఙ్గా చ యమునా చేవ, సరభూ చ అథో మహీ.

“ఏతాసం సన్దమానానం, సాగరో సమ్పటిచ్ఛతి;
జహన్తి పురిమం నామం, సాగరోతేవ ఞాయతి.

“తథేవిమే చతుబ్బణ్ణా, పబ్బజిత్వా తవన్తికే;
జహన్తి పురిమం నామం, బుద్ధపుత్తాతి ఞాయరే.

“యథాపి చన్దో విమలో, గచ్ఛం ఆకాసధాతుయా;
సబ్బే తారగణే లోకే, ఆభాయ అతిరోచతి.

“తథేవ త్వం మహావీర, పరివుతో దేవమానుసే;
ఏతే సబ్బే అతిక్కమ్మ, జలసి సబ్బదా తువం.

“గమ్భీరే ఉట్ఠితా ఊమీ, న వేలమతివత్తరే;
సబ్బా వేలంవ ఫుసన్తి, సఞ్చుణ్ణా వికిరన్తి తా.

“తథేవ తిత్థియా లోకే, నానాదిట్ఠీ బహుజ్జనా;
ధమ్మం వాదితుకామా తే, నాతివత్తన్తి తం మునిం.

“సచే చ తం పాపుణన్తి, పటివాదేహి చక్ఖుమ;
తవన్తికం ఉపగన్త్వా, సఞ్చుణ్ణావ భవన్తి తే.

“యథాపి ఉదకే జాతా, కుముదా మన్దాలకా బహూ;
ఉపలిమ్పన్తి తోయేన, కద్దమకలలేన చ.

“తథేవ బహుకా సత్తా, లోకే జాతా విరూహరే;
అట్టితా రాగదోసేన, కద్దమే కుముదం యథా.

“యథాపి పదుమం జలజం, జలమజ్ఝే విరూహతి;
న సో లిమ్పతి తోయేన, పరిసుద్ధో హి కేసరీ.

“తథేవ త్వం మహావీర, లోకే జాతో మహాముని;
నోపలిమ్పసి లోకేన, తోయేన పదుమం యథా.

“యథాపి రమ్మకే మాసే, బహూ పుప్ఫన్తి వారిజా;
నాతిక్కమన్తి తం మాసం, సమయో పుప్ఫనాయ సో.

“తథేవ త్వం మహావీర, పుప్ఫితో తే విముత్తియా;
సాసనం నాతివత్తన్తి, పదుమం వారిజం యథా.

“సుపుప్ఫితో సాలరాజా, దిబ్బగన్ధం పవాయతి;
అఞ్ఞసాలేహి పరివుతో, సాలరాజావ సోభతి.

“తథేవ త్వం మహావీర, బుద్ధఞాణేన పుప్ఫితో;
భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో, సాలరాజావ సోభసి.

“యథాపి సేలో హిమవా, ఓసధో సబ్బపాణినం;
నాగానం అసురానఞ్చ, దేవతానఞ్చ ఆలయో.

“తథేవ త్వం మహావీర, ఓసధో వియ పాణినం;
తేవిజ్జా ఛళభిఞ్ఞా చ, ఇద్ధియా పారమిం గతా.

“అనుసిట్ఠా మహావీర, తయా కారుణికేన తే;
రమన్తి ధమ్మరతియా, వసన్తి తవ సాసనే.

“మిగరాజా యథా సీహో, అభినిక్ఖమ్మ ఆసయా;
చతుద్దిసానువిలోకేత్వా, తిక్ఖత్తుం అభినాదతి.

“సబ్బే మిగా ఉత్తసన్తి, మిగరాజస్స గజ్జతో;
తథా హి జాతిమా ఏసో, పసూ తాసేతి సబ్బదా.

“గజ్జతో తే మహావీర, వసుధా సమ్పకమ్పతి;
బోధనేయ్యావబుజ్ఝన్తి, తసన్తి మారకాయికా.

“తసన్తి తిత్థియా సబ్బే, నదతో తే మహాముని;
కాకా సేనావ విబ్భన్తా, మిగరఞ్ఞా యథా మిగా.

“యే కేచి గణినో లోకే, సత్థారోతి పవుచ్చరే;
పరమ్పరాగతం ధమ్మం, దేసేన్తి పరిసాయ తే.

“న హేవం త్వం మహావీర, ధమ్మం దేసేసి పాణినం;
సామం సచ్చాని బుజ్ఝిత్వా, కేవలం బోధిపక్ఖియం.

“ఆసయానుసయం ఞత్వా; ఇన్ద్రియానం బలాబలం;
భబ్బాభబ్బే విదిత్వాన, మహామేఘోవ గజ్జసి.

“చక్కవాళపరియన్తా, నిసిన్నా పరిసా భవే;
నానాదిట్ఠీ విచినన్తం, విమతిచ్ఛేదనాయ తం.

“సబ్బేసం చిత్తమఞ్ఞాయ, ఓపమ్మకుసలో ముని;
ఏకం పఞ్హం కథేన్తోవ, విమతిం ఛిన్దసి పాణినం.

“ఉపతిస్ససదిసేహేవ, వసుధా పూరితా భవే;
సబ్బేవ తే పఞ్జలికా, కిత్తయుం లోకనాయకం.

“కప్పం వా తే కిత్తయన్తా, నానావణ్ణేహి కిత్తయుం;
పరిమేతుం న సక్కేయ్యుం, అప్పమేయ్యో తథాగతో.

“యథా సకేన థామేన, కిత్తితో హి మయా జినో;
కప్పకోటీపి కిత్తేన్తా, ఏవమేవ పకిత్తయుం.

“సచే హి కోచి దేవో వా, మనుస్సో వా సుసిక్ఖితో;
పమేతుం పరికప్పేయ్య, విఘాతంవ లభేయ్య సో.

“సాసనే తే పతిట్ఠాయ, సక్యపుత్త మహాయస;
పఞ్ఞాయ పారమిం గన్త్వా, విహరామి అనాసవో.

“తిత్థియే సమ్పమద్దామి, వత్తేమి జినసాసనం;
ధమ్మసేనాపతి అజ్జ, సక్యపుత్తస్స సాసనే.

“అపరిమేయ్యే కతం కమ్మం, ఫలం దస్సేసి మే ఇధ;
సుఖిత్తో సరవేగోవ, కిలేసే ఝాపయీ మమ.

“యో కోచి మనుజో భారం, ధారేయ్య మత్థకే సదా;
భారేన దుక్ఖితో అస్స, భారేహి భరితో తథా.

“డయ్హమానో తీహగ్గీహి, భవేసు సంసరిం అహం;
భరితో భవభారేన, గిరిం ఉచ్చారితో యథా.

“ఓరోపితో చ మే భారో, భవా ఉగ్ఘాటితా మయా;
కరణీయం కతం సబ్బం, సక్యపుత్తస్స సాసనే.

“యావతా బుద్ధఖేత్తమ్హి, ఠపేత్వా సక్యపుఙ్గవం;
అహం అగ్గోమ్హి పఞ్ఞాయ, సదిసో మే న విజ్జతి.

“సమాధిమ్హి సుకుసలో, ఇద్ధియా పారమిం గతో;
ఇచ్ఛమానో చహం అజ్జ, సహస్సం అభినిమ్మినే.

“అనుపుబ్బవిహారస్స, వసీభూతో మహాముని;
కథేసి సాసనం మయ్హం, నిరోధో సయనం మమ.

“దిబ్బచక్ఖు విసుద్ధం మే, సమాధికుసలో అహం;
సమ్మప్పధానానుయుత్తో, బోజ్ఝఙ్గభావనారతో.

“సావకేన హి పత్తబ్బం, సబ్బమేవ కతం మయా;
లోకనాథం ఠపేత్వాన, సదిసో మే న విజ్జతి.

“సమాపత్తీనం కుసలో, ఝానవిమోక్ఖాన ఖిప్పపటిలాభీ;
బోజ్ఝఙ్గభావనారతో, సావకగుణపారమిగతోస్మి.

“సావకగుణేనపి ఫుస్సేన, బుద్ధియా పరిసుత్తమభారవా;
యం సద్ధాసఙ్గహితం చిత్తం, సదా సబ్రహ్మచారీసు.

“ఉద్ధతవిసోవ సప్పో, ఛిన్నవిసాణోవ ఉసభో;
నిక్ఖిత్తమానదప్పోవ, ఉపేమి గరుగారవేన గణం.

“యది రూపినీ భవేయ్య, పఞ్ఞా మే వసుమతీపి న సమేయ్య;
అనోమదస్సిస్స భగవతో, ఫలమేతం ఞాణథవనాయ.

“పవత్తితం ధమ్మచక్కం, సక్యపుత్తేన తాదినా;
అనువత్తేమహం సమ్మా, ఞాణథవనాయిదం ఫలం.

“మా మే కదాచి పాపిచ్ఛో, కుసీతో హీనవీరియో;
అప్పస్సుతో అనాచారో, సమేతో అహు కత్థచి.

“బహుస్సుతో చ మేధావీ, సీలేసు సుసమాహితో;
చేతోసమథానుయుత్తో, అపి ముద్ధని తిట్ఠతు.

“తం వో వదామి భద్దన్తే, తావన్తేత్థ సమాగతా;
అప్పిచ్ఛా హోథ సన్తుట్ఠా, ఝాయీ ఝానరతా సదా.

“యమహం పఠమం దిస్వా, విరజో విమలో అహుం;
సో మే ఆచరియో ధీరో, అస్సజి నామ సావకో.

“తస్సాహం వాహసా అజ్జ, ధమ్మసేనాపతీ అహుం;
సబ్బత్థ పారమిం పత్వా, విహరామి అనాసవో.

“యో మే ఆచరియో ఆసి, అస్సజి నామ సావకో;
యస్సం దిసాయం వసతి, ఉస్సీసమ్హి కరోమహం.

“మమ కమ్మం సరిత్వాన, గోతమో సక్యపుఙ్గవో;
భిక్ఖుసఙ్ఘే నిసీదిత్వా, అగ్గట్ఠానే ఠపేసి మం.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అపరభాగే పన సత్థా జేతవనమహావిహారే అరియగణమజ్ఝే నిసిన్నో అత్తనో సావకే తేన తేన గుణవిసేసేన ఏతదగ్గే ఠపేన్తో – “ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం మహాపఞ్ఞానం యదిదం సారిపుత్తో”తి (అం॰ ని॰ ౧.౧౮౮-౧౮౯) థేరం మహాపఞ్ఞభావేన ఏతదగ్గే ఠపేసి. సో ఏవం సావకపారమీఞాణస్స మత్థకం పత్వా ధమ్మసేనాపతిట్ఠానే పతిట్ఠహిత్వా సత్తహితం కరోన్తో ఏకదివసం సబ్రహ్మచారీనం అత్తనో చరియవిభావనముఖేన అఞ్ఞం బ్యాకరోన్తో –

౯౮౧.“యథాచారీ యథాసతో సతీమా, యతసఙ్కప్పజ్ఝాయి అప్పమత్తో;
అజ్ఝత్తరతో సమాహితత్తో, ఏకో సన్తుసితో తమాహు భిక్ఖుం.

౯౮౨.“అల్లం సుక్ఖం వా భుఞ్జన్తో, న బాళ్హం సుహితో సియా;
ఊనూదరో మితాహారో, సతో భిక్ఖు పరిబ్బజే.

౯౮౩.“చత్తారో పఞ్చ ఆలోపే, అభుత్వా ఉదకం పివే;
అలం ఫాసువిహారాయ, పహితత్తస్స భిక్ఖునో.

౯౮౪.“కప్పియం తఞ్చే ఛాదేతి, చీవరం ఇదమత్థికం;
అలం ఫాసువిహారాయ, పహితత్తస్స భిక్ఖునో.

౯౮౫.“పల్లఙ్కేన నిసిన్నస్స, జణ్ణుకే నాభివస్సతి;

అలం ఫాసువిహారాయ, పహితత్తస్స భిక్ఖునో.

౯౮౬.“యో సుఖం దుక్ఖతో అద్ద, దుక్ఖమద్దక్ఖి సల్లతో;
ఉభయన్తరేన నాహోసి, కేన లోకస్మి కిం సియా.

౯౮౭.“మా మే కదాచి పాపిచ్ఛో, కుసీతో హీనవీరియో;
అప్పస్సుతో అనాదరో, కేన లోకస్మి కిం సియా.

౯౮౮.“బహుస్సుతో చ మేధావీ, సీలేసు సుసమాహితో;
చేతోసమథమనుయుత్తో, అపి ముద్ధని తిట్ఠతు.

౯౮౯.“యో పపఞ్చమనుయుత్తో, పపఞ్చాభిరతో మగో;
విరాధయీ సో నిబ్బానం, యోగక్ఖేమం అనుత్తరం.

౯౯౦.“యో చ పపఞ్చం హిత్వాన, నిప్పపఞ్చపథే రతో;
ఆరాధయీ సో నిబ్బానం, యోగక్ఖేమం అనుత్తరం.

౯౯౧.“గామే వా యది వారఞ్ఞే, నిన్నే వా యది వా థలే;
యత్థ అరహన్తో విహరన్తి, తం భూమిరామణేయ్యకం.

౯౯౨.“రమణీయాని అరఞ్ఞాని, యత్థ న రమతీ జనో;
వీతరాగా రమిస్సన్తి, న తే కామగవేసినో.

౯౯౩. “నిధీనంవ పవత్తారం, యం పస్సే వజ్జదస్సినం;
నిగ్గయ్హవాదిం మేధావిం, తాదిసం పణ్డితం భజే;
తాదిసం భజమానస్స, సేయ్యో హోతి న పాపియో.

౯౯౪.“ఓవదేయ్యానుసాసేయ్య, అసబ్భా చ నివారయే;
సతఞ్హి సో పియో హోతి, అసతం హోతి అప్పియో.

౯౯౫.“అఞ్ఞస్స భగవా బుద్ధో, ధమ్మం దేసేసి చక్ఖుమా;
ధమ్మే దేసియమానమ్హి, సోతమోధేసిమత్థికో;
తం మే అమోఘం సవనం, విముత్తోమ్హి అనాసవో.

౯౯౬.“నేవ పుబ్బేనివాసాయ, నపి దిబ్బస్స చక్ఖునో;
చేతోపరియాయ ఇద్ధియా, చుతియా ఉపపత్తియా;
సోతధాతువిసుద్ధియా, పణిధీ మే న విజ్జతి.

౯౯౭. “రుక్ఖమూలంవ నిస్సాయ, ముణ్డో సఙ్ఘాటిపారుతో;

పఞ్ఞాయ ఉత్తమో థేరో, ఉపతిస్సోవ ఝాయతి.

౯౯౮. “అవితక్కం సమాపన్నో, సమ్మాసమ్బుద్ధసావకో;

అరియేన తుణ్హీభావేన, ఉపేతో హోతి తావదే.

౯౯౯. “యథాపి పబ్బతో సేలో, అచలో సుప్పతిట్ఠితో;

ఏవం మోహక్ఖయా భిక్ఖు, పబ్బతోవ న వేధతి.

౧౦౦౦. “అనఙ్గణస్స పోసస్స, నిచ్చం సుచిగవేసినో;

వాలగ్గమత్తం పాపస్స, అబ్భమత్తంవ ఖాయతి.

౧౦౦౧. “నాభినన్దామి మరణం, నాభినన్దామి జీవితం;

నిక్ఖిపిస్సం ఇమం కాయం, సమ్పజానో పటిస్సతో.

౧౦౦౨. “నాభినన్దామి మరణం, నాభినన్దామి జీవితం;

కాలఞ్చ పటికఙ్ఖామి, నిబ్బిసం భతకో యథా.

౧౦౦౩. “ఉభయేన మిదం మరణమేవ, నామరణం పచ్ఛా వా పురే వా;

పటిపజ్జథ మా వినస్సథ, ఖణో వో మా ఉపచ్చగా.

౧౦౦౪. “నగరం యథా పచ్చన్తం, గుత్తం సన్తరబాహిరం;

ఏవం గోపేథ అత్తానం, ఖణో వో మా ఉపచ్చగా;

ఖణాతీతా హి సోచన్తి, నిరయమ్హి సమప్పితా.

౧౦౦౫. “ఉపసన్తో ఉపరతో, మన్తభాణీ అనుద్ధతో;

ధునాతి పాపకే ధమ్మే, దుమపత్తంవ మాలుతో.

౧౦౦౬. “ఉపసన్తో ఉపరతో, మన్తభాణీ అనుద్ధతో;

అప్పాసి పాపకే ధమ్మే, దుమపత్తంవ మాలుతో.

౧౦౦౭. “ఉపసన్తో అనాయాసో, విప్పసన్నో అనావిలో;

కల్యాణసీలో మేధావీ, దుక్ఖస్సన్తకరో సియా.

౧౦౦౮. “న విస్ససే ఏకతియేసు ఏవం, అగారిసు పబ్బజితేసు చాపి;

సాధూపి హుత్వాన అసాధు హోన్తి, అసాధు హుత్వా పున సాధు హోన్తి.

౧౦౦౯.

“కామచ్ఛన్దో చ బ్యాపాదో, థినమిద్ధఞ్చ భిక్ఖునో;
ఉద్ధచ్చం విచికిచ్ఛా చ, పఞ్చేతే చిత్తకేలిసా.

౧౦౧౦‘యస్స సక్కరియమానస్స, అసక్కారేన చూభయం;
సమాధి న వికమ్పతి, అప్పమాదవిహారినో.

౧౦౧౧‘తం ఝాయినం సాతతికం, సుఖుమదిట్ఠివిపస్సకం;
ఉపాదానక్ఖయారామం, ఆహు సప్పురిసో ఇతి.

౧౦౧౨మహాసముద్దో పథవీ, పబ్బతో అనిలోపి చ;
ఉపమాయ న యుజ్జన్తి, సత్థు వరవిముత్తియా.

౧౦౧౩‘చక్కానువత్తకో థేరో, మహాఞాణీ సమాహితో;
పథవాపగ్గిసమానో, న రజ్జతి న దుస్సతి.

౧౦౧౪పఞ్ఞాపారమితం పత్తో, మహాబుద్ధి మహామతి;
అజళో జళసమానో, సదా చరతి నిబ్బుతో.

౧౦౧౫‘పరిచిణ్ణో మయా సత్థా…పే… భవనేత్తిసమూహతా.
౧౦౧౬‘సమ్పాదేథప్పమాదేన, ఏసా మే అనుసాసనీ;
హన్దాహం పరినిబ్బిస్సం, విప్పముత్తోమ్హి సబ్బధీ”తి. –

ఇమా గాథా అభాసి. ఇమా హి కాచి గాథా థేరేన భాసితా, కాచి థేరం ఆరబ్భ భగవతా భాసితా, సబ్బా పచ్ఛా అత్తనో చరియపవేదనవసేన థేరేన భాసితత్తా థేరస్సేవ గాథా అహేసుం.

తత్థ **యథాచారీ**తి యథా కాయాదీహి సంయతో, సంవుతో హుత్వా చరతి విహరతి, యథాచరణసీలోతి వా యథాచారీ, సీలసమ్పన్నోతి అత్థో. **యథాసతో**తి యథాసన్తో. గాథాసుఖత్థఞ్హి అనునాసికలోపం కత్వా నిద్దేసో కతో, సన్తో వియ, అరియేహి నిబ్బిసేసోతి అత్థో. **సతీమా**తి పరమాయ సతియా సమన్నాగతో. **యతసఙ్కప్పజ్ఝాయీ**తి సబ్బసో మిచ్ఛాసఙ్కప్పం పహాయ నేక్ఖమ్మసఙ్కప్పాదివసేన సంయతసఙ్కప్పో హుత్వా ఆరమ్మణూపనిజ్ఝానేన లక్ఖణూపనిజ్ఝానేన చ ఝాయనసీలో. **అప్పమత్తో**తి తస్మింయేవ యథాచారిభావే యతసఙ్కప్పో హుత్వా ఝాయనేన చ పమాదరహితో సబ్బత్థ సుప్పతిట్ఠితసతిసమ్పజఞ్ఞో. **అజ్ఝత్తరతో**తి గోచరజ్ఝత్తే కమ్మట్ఠానభావనాయ అభిరతో. **సమాహితత్తో**తి తాయ ఏవ భావనాయ ఏకగ్గచిత్తో. **ఏకో**తి అసహాయో గణసంసగ్గం, కిలేససంసగ్గఞ్చ పహాయ కాయవివేకం, చిత్తవివేకఞ్చ పరిబ్రూహయన్తో. **సన్తుసితో**తి పచ్చయసన్తోసేన చ భావనారామసన్తోసేన చ సమ్మదేవ తుసితో తుట్ఠో. భావనాయ హి ఉపరూపరి విసేసం ఆవహన్తియా ఉళారం పీతిపామోజ్జం ఉప్పజ్జతి, మత్థకం పత్తాయ పన వత్తబ్బమేవ నత్థి. **తమాహు భిక్ఖు**న్తి తం ఏవరూపం పుగ్గలం సిక్ఖత్తయపారిపూరియా భయం ఇక్ఖనతాయ భిన్నకిలేసతాయ చ భిక్ఖూతి వదన్తి.

ఇదాని యథావుత్తసన్తోసద్వయే పచ్చయసన్తోసం తావ దస్సేన్తో ‘‘**అల్లం సుక్ఖం వా**’’తిఆదిమాహ. తత్థ **అల్లన్తి** సప్పిఆదిఉపసేకేన తిన్తం సినిద్ధం. **సుక్ఖన్తి** తదభావేన లూఖం. **వా**-సద్దో అనియమత్థో, అల్లం వా సుక్ఖం వాతి. **బాళ్హన్తి** అతివియ. **సుహితోతి** ధాతో న సియాతి అత్థో. కథం పన సియాతి ఆహ ‘‘**ఊనూదరో మితాహారో**’’తి పణీతం లూఖం వాపి భోజనం భుఞ్జన్తో భిక్ఖు యావదత్థం అభుఞ్జిత్వా ఊనూదరో సల్లహుకుదరో, తతో ఏవ మితాహారో పరిమితభోజనో అట్ఠఙ్గసమన్నాగతం ఆహారం ఆహరన్తో తత్థ మత్తఞ్ఞుతాయ పచ్చవేక్ఖణసతియా చ **సతో** హుత్వా **పరిబ్బజే** విహరేయ్య.

యథా పన ఊనూదరో మితాహారో చ నామ హోతి, తం దస్సేతుం ‘‘**చత్తారో**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ **అభుత్వాతి** చత్తారో వా పఞ్చ వా **ఆలోపే** కబళే అభుఞ్జిత్వా తత్తకస్స ఆహారస్స ఓకాసం ఠపేత్వా పానీయం పివేయ్య. అయఞ్హి ఆహారే సల్లహుకవుత్తి. నిబ్బానఞ్హి పేసితచిత్తస్స భిక్ఖునో **ఫాసువిహారాయ** ఝానాదీనం అధిగమయోగ్యతాయ సుఖవిహారాయ **అలం** పరియత్తన్తి అత్థో. ఇమినా కుచ్ఛిపరిహారియం పిణ్డపాతం వదన్తో పిణ్డపాతే ఇతరీతరసన్తోసం దస్సేతి. “భుత్వానా”తి వా పాఠో, సో చతుపఞ్చాలోపమత్తేనాపి ఆహారేన సరీరం యాపేతుం సమత్థస్స అతివియ ధీరపకతికస్స పుగ్గలస్స వసేన వుత్తో సియా, ఉత్తరగాథాహిపి సంసన్దతి ఏవ అప్పకస్సేవ చీవరస్స సేనాసనస్స చ వక్ఖమానత్తా.

కప్పియన్తి యం కప్పియకప్పియానులోమేసు ఖోమాదీసు అఞ్ఞతరన్తి అత్థో. **తఞ్చే ఛాదేతీ**తి కప్పియం చీవరం సమానం ఛాదేతబ్బం ఠానం ఛాదేతి చే, సత్థారా అనుఞ్ఞాతజాతియం సన్తం హేట్ఠిమన్తేన అనుఞ్ఞాతపమాణయుత్తం చే హోతీతి అత్థో. **ఇదమత్థికన్తి** ఇదం పయోజనత్థం సత్థారా వుత్తపయోజనత్థం యావదేవ సీతాదిపటిఘాతనత్థఞ్చేవ హిరీకోపీనపటిచ్ఛాదనత్థఞ్చాతి అత్థో. ఏతేన కాయపరిహారియం చీవరం తత్థ ఇతరీతరసన్తోసఞ్చ వదతి.

పల్లఙ్కేన నిసిన్నస్సాతి పల్లఙ్కం వుచ్చతి సమన్తతో ఊరుబద్ధాసనం, తేన నిసిన్నస్స, తిసన్ధిపల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా నిసిన్నస్సాతి అత్థో. **జణ్ణుకే నాభివస్సతీ**తి యస్సం కుటియం తథా నిసిన్నస్స దేవే వస్సన్తే జణ్ణుకద్వయం వస్సోదకేన న తేమియతి, ఏత్తకమ్పి సబ్బపరియన్తసేనాసనం , సక్కా హి తత్థ నిసీదిత్వా అత్థకామరూపేన కులపుత్తేన సదత్థం నిప్ఫాదేతుం. తేనాహ ‘‘**అలం ఫాసువిహారాయ, పహితత్తస్స భిక్ఖునో**’’తి.

ఏవం థేరో ఇమాహి చతూహి గాథాహి యే తే భిక్ఖూ మహిచ్ఛా అసన్తుట్ఠా, తేసం పరముక్కంసగతం సల్లేఖఓవాదం పకాసేత్వా ఇదాని వేదనాముఖేన భావనారామసన్తోసం దస్సేన్తో ‘‘**యో సుఖ**’’న్తిఆదిమాహ. తత్థ **సుఖన్తి** సుఖవేదనం. **దుక్ఖతోతి** విపరిణామదుక్ఖతో. **అద్దాతి** అద్దస, విపస్సనాపఞ్ఞాసహితాయ మగ్గపఞ్ఞాయ యథాభూతం యో అపస్సీతి అత్థో. సుఖవేదనా హి పరిభోగకాలే అస్సాదియమానాపి విసమిస్సం వియ భోజనం విపరిణామకాలే దుక్ఖాయేవ హోతి. తేనేత్థ దుక్ఖానుపస్సనం దస్సేతి. **దుక్ఖమద్దక్ఖి సల్లతోతి** దుక్ఖవేదనం యో సల్లన్తి పస్సి. దుక్ఖవేదనా హి యథా సల్లం సరీరం అనుపవిసన్తమ్పి అనుపవిసిత్వా ఠితమ్పి ఉద్ధరియమానమ్పి పీళనమేవ జనేతి, ఏవం ఉప్పజ్జమానాపి ఠితిప్పత్తాపి భిజ్జమానాపి విబాధతియేవాతి. ఏతేనేత్థ దుక్ఖానుపస్సనంయేవ ఉక్కంసేత్వా వదతి, తేన చ “యం దుక్ఖం తదనత్తా”తి (సం॰ ని॰ ౩.౧౫) వచనతో వేదనాద్వయే అత్తత్తనియగాహం వినివేఠేతి. **ఉభయన్తరేనాతి** ఉభయేసం అన్తరే, సుఖదుక్ఖవేదనానం మజ్ఝభూతే అదుక్ఖమసుఖేతి అత్థో. **నాహోసీతి** యథాభూతావబోధనే అత్తత్తనియాభినివేసనం అహోసి. **కేన లోకస్మిం కిం సియాతి** ఏవం వేదనాముఖేన పఞ్చపి ఉపాదానక్ఖన్ధే పరిజానిత్వా తప్పటిబద్ధం సకలకిలేసజాలం సముచ్ఛిన్దిత్వా ఠితో కేన నామ కిలేసేన లోకస్మిం బద్ధో, దేవతాదీసు కిం వా ఆయతి సియా, అఞ్ఞదత్థు ఛిన్నబన్ధనో అపఞ్ఞత్తికోవ సియాతి అధిప్పాయో.

ఇదాని మిచ్ఛాపటిపన్నే పుగ్గలే గరహన్తో సమ్మాపటిపన్నే పసంసన్తో “**మా మే**”తిఆదికా చతస్సో గాథా అభాసి. తత్థ **మా మే కదాచి పాపిచ్ఛో**తి యో అసన్తగుణసమ్భావనిచ్ఛాయ పాపిచ్ఛో , సమణధమ్మే ఉస్సాహాభావేన **కుసీతో,** తతోయేవ **హీనవీరియో,** సచ్చపటిచ్చసముప్పాదాదిపటిసంయుత్తస్స సుతస్స అభావేన **అప్పస్సుతో,** ఓవాదానుసాసనీసు ఆదరాభావేన **అనాదరో,** తాదిసో అతిహీనపుగ్గలో మమ సన్తికే కదాచిపి మా హోతు. కస్మా? **కేన లోకస్మి కిం సియాతి** లోకస్మిం సత్తనికాయే తస్స తాదిసస్స పుగ్గలస్స కేన ఓవాదేన కిం భవితబ్బం, కేన వా కతేన కిం సియా, నిరత్థకమేవాతి అత్థో.

బహుస్సుతో చాతి యో పుగ్గలో సీలాదిపటిసంయుత్తస్స సుత్తగేయ్యాదిభేదస్స బహునో సుతస్స సబ్భావేన బహుస్సుతో, ధమ్మోజపఞ్ఞాయ పారిహారియపఞ్ఞాయ పటివేధపఞ్ఞాయ చ వసేన **మేధావీ,** సీలేసు చ సుట్ఠు పతిట్ఠితత్తా **సుసమాహితో, చేతోసమథం** లోకియలోకుత్తరభేదం చిత్తసమాధానం **అనుయుత్తో,** తాదిసో పుగ్గలో మయ్హం మత్థకేపి తిట్ఠతు, పగేవ సహవాసో.

యో పపఞ్చమనుయుత్తోతి యో పన పుగ్గలో కమ్మారామతాదివసేన రూపాభిసఙ్గాదివసేన చ పవత్తియా పపఞ్చనట్ఠేన తణ్హాదిభేదం పపఞ్చం అనుయుత్తో, తత్థ చ అనాదీనవదస్సనేన అభిరతో మగసదిసో, సో నిబ్బానం విరాధయి, సో నిబ్బానా సువిదూరవిదూరే ఠితో.

యో చ పపఞ్చం హిత్వానాతి యో పన పుగ్గలో తణ్హాపపఞ్చం పహాయ తదభావతో నిప్పపఞ్చస్స నిబ్బానస్స పథే అధిగముపాయే అరియమగ్గే **రతో** భావనాభిసమయే అభిరతో, సో నిబ్బానం **ఆరాధయి** సాధేసి అధిగచ్ఛీతి అత్థో.

అథేకదివసం థేరో అత్తనో కనిట్ఠభాతికస్స రేవతత్థేరస్స కణ్టకనిచితఖదిరరుక్ఖసఞ్ఛన్నే నిరుదకకన్తారే వాసం దిస్వా తం పసంసన్తో “**గామే వా**”తిఆదికా ద్వే గాథా అభాసి. తత్థ **గామే వాతి** కిఞ్చాపి అరహన్తో గామన్తే కాయవివేకం న లభన్తి, చిత్తవివేకం పన లభన్తేవ. తేసఞ్హి దిబ్బపటిభాగానిపి ఆరమ్మణాని చిత్తం చాలేతుం న సక్కోన్తి, తస్మా గామే వా హోతు అరఞ్ఞాదీసు అఞ్ఞతరం వా, **యత్థ అరహన్తో విహరన్తి, తం భూమిరామణేయ్యక**న్తి సో భూమిప్పదేసో రమణీయో ఏవాతి అత్థో.

అరఞ్ఞానీతి సుపుప్ఫితతరుసణ్డమణ్డితాని విమలసలిలాసయసమ్పన్నాని అరఞ్ఞాని రమణీయానీతి సమ్బన్ధో. **యత్థాతి** యేసు అరఞ్ఞేసు వికసితేసు వియ రమమానేసు కామపక్ఖికో కామగవేసకో **జనో** న రమతి. **వీతరాగాతి** విగతరాగా పన ఖీణాసవా భమరమధుకరా వియ పదుమవనేసు తథారూపేసు అరఞ్ఞేసు రమిస్సన్తీతి. **న తే కామగవేసినోతి** యస్మా తే వీతరాగా కామగవేసినో న హోన్తీతి అత్థో.

పున థేరో రాధం నామ దుగ్గతబ్రాహ్మణం అనుకమ్పాయ పబ్బాజేత్వా, ఉపసమ్పాదేత్వా తమేవ పచ్ఛాసమణం కత్వా విచరన్తో ఏకదివసం తస్స చ సుబ్బచభావేన తుస్సిత్వా ఓవాదం దేన్తో “**నిధీనంవా**”తిఆదిమాహ. తత్థ **నిధీనంవాతి** తత్థ తత్థ నిదహిత్వా ఠపితానం హిరఞ్ఞసువణ్ణాదిపూరానం నిధికుమ్భీనం. **పవత్తారన్తి** కిచ్ఛజీవికే దుగ్గతమనుస్సే అనుకమ్పం కత్వా “ఏహి తే సుఖేన జీవితుం ఉపాయం దస్సేస్సామీ”తి నిధిట్ఠానం నేత్వా హత్థం పసారేత్వా “ఇమం గహేత్వా సుఖం జీవాహీ”తి ఆచిక్ఖితారం వియ. **వజ్జదస్సిన**న్తి ద్వే వజ్జదస్సినో – “ఇమినా నం అసారుప్పేన వా ఖలితేన వా సఙ్ఘమజ్ఝే నిగ్గణ్హిస్సామీ”తి రన్ధగవేసకో చ, అఞ్ఞాతం ఞాపేతుకామో ఞాతం అస్సాదేన్తో సీలాదివుద్ధికామతాయ తం తం వజ్జం ఓలోకేన్తో ఉల్లుమ్పనసభావసణ్ఠితో చాతి, అయం ఇధ అధిప్పేతో. యథా హి దుగ్గతమనుస్సో “ఇమం నిధిం గణ్హాహీ”తి నిగ్గయ్హమానోపి

నిధిదస్సనే కోపం న కరోతి, పముదితోవ హోతి, ఏవం ఏవరూపేసు పుగ్గలేసు అసారుప్పం వా ఖలితం వా దిస్వా ఆచిక్ఖన్తే కోపో న కాతబ్బో, తుట్ఠచిత్తేనేవ భవితబ్బం, "భన్తే, పునపి మం ఏవరూపం వదేయ్యాథా"తి పవారేతబ్బమేవ. **నిగ్గయ్హవాదిన్తి** యో వజ్జం దిస్వా అయం మే సద్ధివిహారికో, అన్తేవాసికో, ఉపకారకోతి అచిన్తేత్వా వజ్జానురూపం తజ్జేన్తో పణామేన్తో దణ్డకమ్మం కరోన్తో సిక్ఖాపేతి, అయం నిగ్గయ్హవాదీ నామ సమ్మాసమ్బుద్ధో వియ. వుత్తఞ్హేతం – "నిగ్గయ్హ నిగ్గయ్హాహం, ఆనన్ద, వక్ఖామి; పవయ్హ పవయ్హ, ఆనన్ద, వక్ఖామి. యో సారో సో ఠస్సతీ"తి (మ॰ ని॰ ౩.౧౯౬). **మేధావిన్తి** ధమ్మోజపఞ్ఞాయ సమన్నాగతం. **తాదిసన్తి** ఏవరూపం పణ్డితం. **భజేతి** పయిరుపాసేయ్య. తాదిసఞ్హి ఆచరియం భజమానస్స అన్తేవాసికస్స సేయ్యో హోతి, న పాపియో, వుడ్ఢియేవ హోతి, నో పరిహానీతి అత్థో.

అథేకదా అస్సజిపునబ్బసుకేహి కీటాగిరిస్మిం ఆవాసే దూసితే సత్థారా ఆణత్తో అత్తనో పరిసాయ మహామోగ్గల్లానేన చ సద్ధిం తత్థ గతో ధమ్మసేనాపతి అస్సజిపునబ్బసుకేసు ఓవాదం అనాదియన్తేసు ఇమం గాథమాహ. తత్థ **ఓవదేయ్యాతి** ఓవాదం అనుసిట్ఠిం దదేయ్య. **అనుసాసేయ్యాతి** తస్సేవ పరియాయవచనం. అథ వా ఉప్పన్నే వత్థుస్మిం వదన్తో ఓవదతి నామ, అనుప్పన్నే "అయసోపి తే సియా"తిఆదిం అనాగతం ఉద్దిస్స వదన్తో అనుసాసతి నామ. సమ్ముఖా వదన్తో వా ఓవదతి నామ, పరమ్ముఖా దూతం, సాసనం వా పేసేత్వా వదన్తో అనుసాసతి నామ. సకిం వదన్తో వా ఓవదతి నామ, పునప్పునం వదన్తో అనుసాసతి నామ. **అసబ్భా చాతి** అకుసలా ధమ్మా చ నివారయే, కుసలే ధమ్మే చ పతిట్ఠాపేయ్యాతి అత్థో. **సతఞ్హి సోతి** ఏవరూపో పుగ్గలో సాధూనం పియో హోతి. యే పన అసన్తా అసప్పురిసా వితిణ్ణపరలోకా ఆమిసచక్ఖుకా జీవికత్థాయ పబ్బజితా, తేసం సో ఓవాదకో అనుసాసకో "న త్వం అమ్హాకం ఉపజ్ఝాయో, న ఆచరియో, కస్మా అమ్హే వదసీ"తి ఏవం ముఖసత్తీహి విజ్ఝన్తానం అప్పియో హోతీతి.

"యం ఆరబ్భ సత్థా ధమ్మం దేసేతి, సో ఏవ ఉపనిస్సయసమ్పన్నో"తి భిక్ఖూసు కథాయ సముట్ఠితాయ "నయిదమేత"న్తి దస్సేన్తో "**అఞ్ఞస్సా**"తి గాథమాహ. తత్థ **అఞ్ఞస్సాతి** అత్తనో భాగినేయ్యం దీఘనఖపరిబ్బాజకం సన్ధాయాహ. తస్స హి సత్థారా వేదనాపరిగ్గహసుత్తే (మ॰ ని॰ ౨.౨౦౫-౨౦౬) దేసియమానే అయం మహాథేరో భావనామగ్గే అధిగన్త్వా సావకపారమీఞాణస్స మత్థకం పత్తో. **సోతమోధేసిమత్థికోతి** సత్థారం బీజయమానో ఠితో అత్థికో హుత్వా సుస్సూసన్తో సోతం ఓదహిం. **తం మే అమోఘం సవనన్తి** తం తథా సుతం సవనం మయ్హం అమోఘం అవఞ్ఝం అహోసి, అగ్గసావకేన పత్తబ్బం సమ్పత్తీనం అవస్సయో అహోసి. తేనాహ "**విముత్తోమ్హీ**"తిఆది.

తత్థ **నేవ పుబ్బేనివాసాయాతి** అత్తనో పరేసఞ్చ పుబ్బేనివాసజాననఞాణత్థాయ, పణిధీ మే నేవ విజ్జతీతి యోజనా. పరికమ్మకరణవసేన తదత్థం చిత్తపణిధానమత్తమ్పి నేవత్థి నేవ అహోసీతి అత్థో. **చేతోపరియాయాతి** చేతోపరియఞాణస్స. **ఇద్ధియాతి** ఇద్ధివిధఞాణస్స. **చుతియా ఉపపత్తియాతి**, సత్తానం చుతియా ఉపపత్తియా చ జాననఞాణాయ చుతూపపాతఞాణత్థాయ. **సోతధాతువిసుద్ధియాతి** దిబ్బసోతఞాణస్స. **పణిధీ మే న విజ్జతీతి** ఇమేసం అభిఞ్ఞావిసేసానం అత్థాయ పరికమ్మవసేన చిత్తస్స పణిధి చిత్తాభినీహారో మే నత్థి నాహోసీతి అత్థో. సబ్బఞ్ఞుగుణా వియ హి బుద్ధానం అగ్గమగ్గాధిగమేనేవ సావకానం సబ్బే సావకగుణా హత్థగతా హోన్తి, న తేసం అధిగమాయ విసుం పరికమ్మకరణకిచ్చం అత్థీతి.

రుక్ఖమూలన్తిఆదికా తిస్సో గాథా కపోతకన్దరాయం విహరన్తస్స యక్ఖేన పహతకాలే సమాపత్తిబలేన అత్తనో నిబ్బికారతాదీపనవసేన వుత్తా. తత్థ **ముణ్డోతి** న వోరోపితకేసో. **సఙ్ఘాటిపారుతోతి** సఙ్ఘాటిం పారుపిత్వా నిసిన్నో. "సఙ్ఘాటియా

సుపారుతో”తి చ పఠన్తి. **పఞ్ఞాయ ఉత్తమో థేరో**తి థేరో హుత్వా పఞ్ఞాయ ఉత్తమో, సావకేసు పఞ్ఞాయ సేట్ఠోతి అత్థో. **ఝాయతీ**తి ఆరమ్మణూపనిజ్ఝానేన లక్ఖణూపనిజ్ఝానేన చ ఝాయతి, బహులం సమాపత్తివిహారేన విహరతీతి అత్థో.

ఉపేతో హోతి తావదేతి యదా యక్ఖేన సీసే పహతో, తావదేవ **అవితక్కం** చతుత్థజ్ఝానికఫలసమాపత్తిం సమాపన్నో అరియేన తుణ్హీభావేన ఉపేతో సమన్నాగతో అహోసి. అతీతత్థే హి హోతీతి ఇదం వత్తమానవచనం.

పబ్బతోవ న వేధతీతి మోహక్ఖయా భిన్నసబ్బకిలేసో **భిక్ఖు**. సో సేలమయపబ్బతో వియ **అచలో** సుప్పతిట్ఠితో ఇట్ఠాదినా కేనచి న వేధతి, సబ్బత్థ నిబ్బికారో హోతీతి అత్థో.

అథేకదివసం థేరస్స అసతియా నివాసనకణ్ణే ఓలమ్బన్తే అఞ్ఞతరో సామణేరో, “భన్తే, పరిమణ్డలం నివాసేతబ్బ”న్తి ఆహ. తం సుత్వా “భద్దం తయా సుట్ఠు వుత్త”న్తి సిరసా వియ సమ్పటిచ్ఛన్తో తావదేవ థోకం అపక్కమిత్వా పరిమణ్డలం నివాసేత్వా “మాదిసానం అయమ్పి దోసోయేవా”తి దస్సేన్తో **‘‘అనఙ్గణస్సా’’**తి గాథమాహ.

పున మరణే జీవితే చ అత్తనో సమచిత్తతం దస్సేన్తో **‘‘నాభినన్దామీ’’**తిఆదినా ద్వే గాథా వత్వా పరేసం ధమ్మం కథేన్తో **‘‘ఉభయేన మిద’’**న్తిఆదినా గాథాద్వయమాహ. తత్థ **ఉభయేనా**తి ఉభయేసు, ఉభోసు కాలేసూతి అత్థో. **మిద**న్తి మ-కారో పదసన్ధికరో. ఇదం మరణమేవ, మరణం అత్థేవ నామ, అమరణం నామ నత్థి. కేసు ఉభోసు కాలేసూతి ఆహ **‘‘పచ్ఛా వా పురే వా’’**తి మజ్ఝిమవయస్స **పచ్ఛా వా** జరాజిణ్ణకాలే **పురే వా** దహరకాలే **మరణమేవ** మరణం ఏకన్తికమేవ. తస్మా **పటిపజ్జథ** సమ్మా పటిపత్తిం పూరేథ విప్పటిపజ్జిత్వా **మా వినస్సథ** అపాయేసు మహాదుక్ఖం మానుభవథ. **ఖణో వో మా ఉపచ్చగా**తి అట్ఠహి అక్ఖణేహి వివజ్జితో అయం నవమో ఖణో మా తుమ్హే అతిక్కమీతి అత్థో.

అథేకదివసం ఆయస్మన్తం మహాకోట్ఠికం దిస్వా తస్స గుణం పకాసేన్తో **‘‘ఉపసన్తో’’**తిఆదినా తిస్సో గాథా అభాసి. తత్థ అనుద్దేసికవసేన **‘‘ధునాతీ’’**తి వుత్తమేవత్థం పున థేరసన్నిస్సితం కత్వా వదన్తో **‘‘అప్పాసీ’’**తిఆదిమాహ. తత్థ **అప్పాసీ**తి అధునా పహాసీతి అత్థో. **అనాయాసో**తి అపరిస్సమో, కిలేసదుక్ఖరహితోతి అత్థో. **విప్పసన్నో అనావిలో**తి విప్పసన్నో అసద్ధియాదీనం అభావేన సుట్ఠు పసన్నచిత్తో అనావిలసఙ్కప్పతాయ అనావిలో.

న విస్ససేతి గాథా దేవదత్తం సద్దహిత్వా తస్స దిట్ఠిం రోచేత్వా ఠితే వజ్జిపుత్తకే ఆరబ్భ వుత్తా. తత్థ **న విస్ససే**తి విస్సట్ఠో న భవేయ్య, న సద్దహేయ్యాతి అత్థో. **ఏకతియేసూ**తి ఏకచ్చేసు అనవట్ఠితసభావేసు పుథుజ్జనేసు. **ఏవ**న్తి యథా తుమ్హే “దేవదత్తో సమ్మా పటిపన్నో”తి విస్సాసం ఆపజ్జిత్థ, ఏవం. **అగారిసూ**తి గహట్ఠేసు. **సాధూపి హుత్వానా**తి యస్మా పుథుజ్జనభావో నామ అస్సపిట్ఠే ఠపితకుమ్భణ్డం వియ థుసరాసిమ్హి నిఖాతఖాణుకం వియ చ అనవట్ఠితో, తస్మా ఏకచ్చే ఆదితో సాధూ హుత్వా ఠితాపి పచ్ఛా అసాధూ హోన్తి. యథా దేవదత్తో పుబ్బే సీలసమ్పన్నో అభిఞ్ఞాసమాపత్తిలాభీ హుత్వా లాభసక్కారపకతో ఇదాని పరిహీనవిసేసో ఛిన్నపక్ఖకాకో వియ ఆపాయికో జాతో. తస్మా తాదిసో దిట్ఠమత్తేన “సాధూ”తి న విస్సాసితబ్బో. ఏకచ్చే పన కల్యాణమిత్తసంసగ్గాభావేన ఆదితో అసాధూ హుత్వాపి పచ్ఛా కల్యాణసంసగ్గేన సాధూ హోన్తియేవ, తస్మా దేవదత్తసదిసే సాధుపతిరూపే “సాధూ”తి న విస్సాసేయ్యాతి అత్థో.

యేసం కామచ్ఛన్దాదయో చిత్తుపక్కిలేసా అవిగతా, తే అసాధూ. యేసం తే విగతా, తే సాధూతి దస్సేతుం **‘‘కామచ్ఛన్దో’’**తి గాథం వత్వా అసాధారణతో ఉక్కంసగతం సాధులక్ఖణం దస్సేతుం **‘‘యస్స సక్కరియమానస్సా’’**తిఆదినా

గాథాద్వయం వుత్తం.

అసాధారణతో పన ఉక్కంసగతం తం దస్సేతుం సత్థారం అత్తానఞ్చ ఉదాహరన్తో ''**మహాసముద్దో**''తిఆదికా గాథా అభాసి. తత్థ **మహాసముద్దో**తి అయం మహాసముద్దో, మహాపథవీ **సేలో** పబ్బతో, పురత్థిమాదిభేదతో అనిలో చ అత్తనో అచేతనాభావేన ఇట్ఠానిట్ఠం సహన్తి, న పటిసఙ్ఖానబలేన, సత్థా పన యస్సా అరహత్తుప్పత్తియా వసేన ఉత్తమే తాదిభావే ఠితో ఇట్ఠాదీసు సబ్బత్థ సమో నిబ్బికారో, తస్సా **సత్థు వరవిముత్తియా** అగ్గఫలవిముత్తియా తే మహాసముద్దాదయో **ఉపమాయ** ఉపమాభావేన **న యుజ్జన్తి** కలభాగమ్పి న ఉపేన్తీతి అత్థో.

చక్కానువత్తకోతి సత్థారా వత్తితస్స ధమ్మచక్కస్స అనువత్తకో. **థేరో**తి అసేక్ఖేహి సీలక్ఖన్ధాదీహి సమన్నాగమేన థేరో. **మహాఞాణీ**తి మహాపఞ్ఞో. **సమాహితో**తి ఉపచారప్పనాసమాధినా అనుత్తరసమాధినా చ సమాహితో. **పథవాపగ్గిసమానో**తి ఇట్ఠాదిఆరమ్మణసన్నిపాతే నిబ్బికారతాయ పథవియా ఆపేన అగ్గినా చ సదిసవుత్తికో. తేనాహ ''**న రజ్జతి న దుస్సతీ**''తి.

పఞ్ఞాపారమితం పత్తోతి సావకఞాణస్స పారమిం పారకోటిం పత్తో. **మహాబుద్ధీ**తి మహాపుథుహాసజవనతిక్ఖనిబ్బేధికభావప్పత్తాయ మహతియా బుద్ధియా పఞ్ఞాయ సమన్నాగతో. **మహామతీ**తి ధమ్మన్వయవేదితసఙ్ఖాతాయ మహతియా నయగ్గాహమతియా సమన్నాగతో. యే హి తే చతుబ్బిధా, సోళసవిధా, చతుచత్తాలీసవిధా, తేసత్తతివిధా చ పఞ్ఞప్పభేదా. తేసం సబ్బసో అనవసేసానం అధిగతత్తా మహాపఞ్ఞతా దివిసేసయోగతో చ అయం మహాథేరో సాతిసయం "మహాబుద్ధీ"తి వత్తబ్బతం అరహతి. యథాహ భగవా –

> "పణ్డితో, భిక్ఖవే, సారిపుత్తో; మహాపఞ్ఞో, భిక్ఖవే, సారిపుత్తో; పుథుపఞ్ఞో, భిక్ఖవే, సారిపుత్తో; హాసపఞ్ఞో, భిక్ఖవే, సారిపుత్తో; జవనపఞ్ఞో, భిక్ఖవే, సారిపుత్తో; తిక్ఖపఞ్ఞో, భిక్ఖవే, సారిపుత్తో; నిబ్బేధికపఞ్ఞో, భిక్ఖవే, సారిపుత్తో"తిఆది (మ॰ ని॰ ౩.౯౩).

తత్థాయం పణ్డితభావాదీనం విభాగవిభావనా. ధాతుకుసలతా, ఆయతనకుసలతా, పటిచ్చసముప్పాదకుసలతా, ఠానాట్ఠానకుసలతాతి ఇమేహి చతూహి కారణేహి పణ్డితో. మహాపఞ్ఞతాదీనం విభాగదస్సనే అయం పాళి –

> "కతమా మహాపఞ్ఞా? మహన్తే అత్థే పరిగ్గణ్హాతీతి మహాపఞ్ఞా, మహన్తే ధమ్మే పరిగ్గణ్హాతీతి మహాపఞ్ఞా, మహన్తా నిరుత్తియో పరిగ్గణ్హాతీతి మహాపఞ్ఞా, మహన్తాని పటిభానాని పరిగ్గణ్హాతీతి మహాపఞ్ఞా, మహన్తే సీలక్ఖన్ధే పరిగ్గణ్హాతీతి మహాపఞ్ఞా, మహన్తే సమాధిక్ఖన్ధే పరిగ్గణ్హాతీతి మహాపఞ్ఞా, మహన్తే పఞ్ఞాక్ఖన్ధే పరిగ్గణ్హాతీతి మహాపఞ్ఞా, మహన్తే విముత్తిక్ఖన్ధే పరిగ్గణ్హాతీతి మహాపఞ్ఞా, మహన్తే విముత్తిఞాణదస్సనక్ఖన్ధే పరిగ్గణ్హాతీతి మహాపఞ్ఞా, మహన్తాని ఠానాట్ఠానాని పరిగ్గణ్హాతీతి మహాపఞ్ఞా, మహన్తా విహారసమాపత్తియో పరిగ్గణ్హాతీతి మహాపఞ్ఞా, మహన్తాని అరియసచ్చాని పరిగ్గణ్హాతీతి మహాపఞ్ఞా, మహన్తే సతిపట్ఠానే పరిగ్గణ్హాతీతి మహాపఞ్ఞా, మహన్తే సమ్మప్పధానే పరిగ్గణ్హాతీతి మహాపఞ్ఞా, మహన్తే ఇద్ధిపాదే పరిగ్గణ్హాతీతి మహాపఞ్ఞా, మహన్తాని ఇన్ద్రియాని పరిగ్గణ్హాతీతి మహాపఞ్ఞా, మహన్తాని బలాని పరిగ్గణ్హాతీతి మహాపఞ్ఞా, మహన్తే బోజ్ఝఙ్గే పరిగ్గణ్హాతీతి మహాపఞ్ఞా, మహన్తే అరియమగ్గే పరిగ్గణ్హాతీతి మహాపఞ్ఞా, మహన్తాని సామఞ్ఞఫలాని పరిగ్గణ్హాతీతి మహాపఞ్ఞా, మహన్తా అభిఞ్ఞాయో పరిగ్గణ్హాతీతి మహాపఞ్ఞా, మహన్తం పరమత్థం నిబ్బానం పరిగ్గణ్హాతీతి మహాపఞ్ఞా.

“కతమా పుథుపఞ్ఞా? పుథునానాఖన్ధేసు ఞాణం పవత్తతీతి పుథుపఞ్ఞా , పుథునానాధాతూసు ఞాణం పవత్తతీతి పుథుపఞ్ఞా, పుథునానాఆయతనేసు ఞాణం పవత్తతీతి పుథుపఞ్ఞా, పుథునానాపటిచ్చసముప్పాదేసు ఞాణం పవత్తతీతి పుథుపఞ్ఞా, పుథునానాసుఞ్ఞతమనుపలబ్భేసు ఞాణం పవత్తతీతి పుథుపఞ్ఞా, పుథునానాఅత్థేసు ఞాణం పవత్తతీతి పుథుపఞ్ఞా, పుథునానాధమ్మేసు ఞాణం పవత్తతీతి పుథుపఞ్ఞా, పుథునానానిరుత్తీసు ఞాణం పవత్తతీతి పుథుపఞ్ఞా, పుథునానాపటిభానేసు ఞాణం పవత్తతీతి పుథుపఞ్ఞా, పుథునానాసీలక్ఖన్ధేసు ఞాణం పవత్తతీతి పుథుపఞ్ఞా, పుథునానాసమాధిక్ఖన్ధేసు ఞాణం పవత్తతీతి పుథుపఞ్ఞా, పుథునానాపఞ్ఞాక్ఖన్ధేసు ఞాణం పవత్తతీతి పుథుపఞ్ఞా, పుథునానావిముత్తిక్ఖన్ధేసు ఞాణం పవత్తతీతి పుథుపఞ్ఞా, పుథునానావిముత్తిఞాణదస్సనక్ఖన్ధేసు ఞాణం పవత్తతీతి పుథుపఞ్ఞా, పుథునానాఠానాట్ఠానేసు ఞాణం పవత్తతీతి పుథుపఞ్ఞా, పుథునానావిహారసమాపత్తీసు ఞాణం పవత్తతీతి పుథుపఞ్ఞా, పుథునానాఅరియసచ్చేసు ఞాణం పవత్తతీతి పుథుపఞ్ఞా, పుథునానాసతిపట్ఠానేసు ఞాణం పవత్తతీతి పుథుపఞ్ఞా, పుథునానాసమ్మప్పధానేసు ఞాణం పవత్తతీతి పుథుపఞ్ఞా, పుథునానాఇద్ధిపాదేసు ఞాణం పవత్తతీతి పుథుపఞ్ఞా, పుథునానాఇన్ద్రియేసు ఞాణం పవత్తతీతి పుథుపఞ్ఞా, పుథునానాబలేసు ఞాణం పవత్తతీతి పుథుపఞ్ఞా, పుథునానాబోజ్ఝఙ్గేసు ఞాణం పవత్తతీతి పుథుపఞ్ఞా, పుథునానాఅరియమగ్గేసు ఞాణం పవత్తతీతి పుథుపఞ్ఞా, పుథునానాసామఞ్ఞఫలేసు ఞాణం పవత్తతీతి పుథుపఞ్ఞా, పుథునానాఅభిఞ్ఞాసు ఞాణం పవత్తతీతి పుథుపఞ్ఞా, పుథుజ్జనసాధారణే ధమ్మే అతిక్కమ్మ పరమత్థే నిబ్బానే ఞాణం పవత్తతీతి పుథుపఞ్ఞా.

“కతమా హాసపఞ్ఞా? ఇధేకచ్చో హాసబహులో వేదబహులో తుట్ఠిబహులో పామోజ్జబహులో సీలాని పరిపూరేతీతి హాసపఞ్ఞా, హాసబహులో…పే॰… పామోజ్జబహులో ఇన్ద్రియసంవరం పరిపూరేతీతి హాసపఞ్ఞా, హాసబహులో…పే॰… పామోజ్జబహులో భోజనే మత్తఞ్ఞుతం పరిపూరేతీతి హాసపఞ్ఞా, హాసబహులో…పే॰… పామోజ్జబహులో జాగరియానుయోగం పరిపూరేతీతి హాసపఞ్ఞా, హాసబహులో…పే॰… పామోజ్జబహులో సీలక్ఖన్ధం…పే॰… సమాధిక్ఖన్ధం, పఞ్ఞాక్ఖన్ధం, విముత్తిక్ఖన్ధం, విముత్తిఞాణదస్సనక్ఖన్ధం పరిపూరేతీతి…పే॰… పటివిజ్ఝతీతి. విహారసమాపత్తియో పరిపూరేతీతి, అరియసచ్చాని పటివిజ్ఝతీతి, సతిపట్ఠానే భావేతీతి, సమ్మప్పధానే భావేతీతి, ఇద్ధిపాదే భావేతీతి, ఇన్ద్రియాని భావేతీతి, బలాని భావేతీతి, బోజ్ఝఙ్గే భావేతీతి, అరియమగ్గం భావేతీతి…పే॰… సామఞ్ఞఫలాని సచ్ఛికరోతీతి హాసపఞ్ఞా, హాసబహులో వేదబహులో తుట్ఠిబహులో పామోజ్జబహులో అభిఞ్ఞాయో పటివిజ్ఝతీతి హాసపఞ్ఞా; హాసబహులో వేదబహులో తుట్ఠిబహులో పామోజ్జబహులో పరమత్థం నిబ్బానం సచ్ఛికరోతీతి హాసపఞ్ఞా.

“కతమా జవనపఞ్ఞా? యం కిఞ్చి రూపం అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నం…పే॰… యం దూరే సన్తికే వా, సబ్బం రూపం అనిచ్చతో ఖిప్పం జవతీతి జవనపఞ్ఞా, దుక్ఖతో ఖిప్పం జవతీతి జవనపఞ్ఞా, అనత్తతో ఖిప్పం జవతీతి జవనపఞ్ఞా; యా కాచి వేదనా…పే॰… యం కిఞ్చి విఞ్ఞాణం అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నం…పే॰… సబ్బం విఞ్ఞాణం అనిచ్చతో ఖిప్పం జవతీతి జవనపఞ్ఞా, దుక్ఖతో ఖిప్పం జవతీతి జవనపఞ్ఞా, అనత్తతో ఖిప్పం జవతీతి జవనపఞ్ఞా. చక్ఖు…పే॰… జరామరణం అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నం, అనిచ్చతో ఖిప్పం జవతీతి జవనపఞ్ఞా, దుక్ఖతో ఖిప్పం జవతీతి జవనపఞ్ఞా, అనత్తతో ఖిప్పం జవతీతి జవనపఞ్ఞా.

“రూపం అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నం అనిచ్చం ఖయట్ఠేన, దుక్ఖం భయట్ఠేన, అనత్తా అసారకట్ఠేనాతి తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా రూపనిరోధే నిబ్బానే ఖిప్పం జవతీతి జవనపఞ్ఞా…పే॰… వేదనా…పే॰… సఞ్ఞా… సఙ్ఖారా… విఞ్ఞాణం… చక్ఖు…పే॰… జరామరణం అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నం అనిచ్చం ఖయట్ఠేన, దుక్ఖం భయట్ఠేన, అనత్తా అసారకట్ఠేనాతి తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా జరామరణనిరోధే నిబ్బానే ఖిప్పం జవతీతి జవనపఞ్ఞా.

“రూపం అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నం అనిచ్చం సఙ్ఖతం పటిచ్చసముప్పన్నం ఖయధమ్మం వయధమ్మం విరాగధమ్మం నిరోధధమ్మన్తి తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా రూపనిరోధే ఖిప్పం జవతీతి జవనపఞ్ఞా. వేదనా…పే॰… సఞ్ఞా… సఙ్ఖారా… విఞ్ఞాణం… చక్ఖు…పే॰… జరామరణం అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నం అనిచ్చం సఙ్ఖతం పటిచ్చసముప్పన్నం ఖయధమ్మం వయధమ్మం విరాగధమ్మం నిరోధధమ్మన్తి తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా జరామరణనిరోధే నిబ్బానే ఖిప్పం జవతీతి జవనపఞ్ఞా.

“కతమా తిక్ఖపఞ్ఞా? ఖిప్పం కిలేసే ఛిన్దతీతి తిక్ఖపఞ్ఞా, ఉప్పన్నం కామవితక్కం నాధివాసేతి పజహతి వినోదేతి బ్యన్తీకరోతి అనభావం గమేతీతి తిక్ఖపఞ్ఞా; ఉప్పన్నం బ్యాపాదవితక్కం నాధివాసేతి పజహతి వినోదేతి బ్యన్తీకరోతి అనభావం గమేతీతి తిక్ఖపఞ్ఞా; ఉప్పన్నం విహింసావితక్కం నాధివాసేతి…పే॰… ఉప్పన్నుప్పన్నే పాపకే అకుసలే ధమ్మే నాధివాసేతి పజహతి వినోదేతి బ్యన్తీకరోతి అనభావం గమేతీతి తిక్ఖపఞ్ఞా; ఉప్పన్నం రాగం నాధివాసేతి పజహతి వినోదేతి బ్యన్తీకరోతి అనభావం గమేతీతి తిక్ఖపఞ్ఞా; ఉప్పన్నం దోసం…పే॰… ఉప్పన్నం మోహం… ఉప్పన్నం కోధం… ఉప్పన్నం ఉపనాహం… మక్ఖం… పళాసం… ఇస్సం… మచ్ఛరియం… మాయం… సాఠేయ్యం… థమ్భం… సారమ్భం… మానం… అతిమానం… మదం… పమాదం… సబ్బే కిలేసే… సబ్బే దుచ్చరితే… సబ్బే అభిసఙ్ఖారే…పే॰… సబ్బే భవగామికమ్మే నాధివాసేతి పజహతి వినోదేతి బ్యన్తీకరోతి అనభావం గమేతీతి తిక్ఖపఞ్ఞా. ఏకస్మిం ఆసనే చత్తారో చ అరియమగ్గా, చత్తారి సామఞ్ఞఫలాని, చతస్సో పటిసమ్భిదాయో, ఛ అభిఞ్ఞాయో అధిగతా హోన్తి సచ్ఛికతా ఫస్సితా పఞ్ఞాయాతి తిక్ఖపఞ్ఞా.

“కతమా నిబ్బేధికపఞ్ఞా? ఇధేకచ్చో సబ్బసఙ్ఖారేసు ఉబ్బేగబహులో హోతి ఉత్తాసబహులో ఉక్కణ్ఠనబహులో అరతిబహులో అనభిరతిబహులో బహిముఖో న రమతి సబ్బసఙ్ఖారేసు, అనిబ్బిద్ధపుబ్బం అపదాలితపుబ్బం లోభక్ఖన్ధం నిబ్బిజ్ఝతి పదాలేతీతి నిబ్బేధికపఞ్ఞా, అనిబ్బిద్ధపుబ్బం అపదాలితపుబ్బం దోసక్ఖన్ధం నిబ్బిజ్ఝతి పదాలేతీతి నిబ్బేధికపఞ్ఞా, అనిబ్బిద్ధపుబ్బం అపదాలితపుబ్బం మోహక్ఖన్ధం నిబ్బిజ్ఝతి పదాలేతీతి నిబ్బేధికపఞ్ఞా; అనిబ్బిద్ధపుబ్బం అపదాలితపుబ్బం కోధం…పే॰… ఉపనాహం…పే॰… సబ్బే భవగామికమ్మే నిబ్బిజ్ఝతి పదాలేతీతి నిబ్బేధికపఞ్ఞా”తి (పటి॰ మ॰ ౩.౬-౭).

ఏవం యథావుత్తవిభాగాయ మహతియా పఞ్ఞాయ సమన్నాగతత్తా “మహాబుద్ధీ”తి వుత్తం.

అపిచ అనుపదధమ్మవిపస్సనావసేనాపి ఇమస్స థేరస్స మహాపఞ్ఞతా వేదితబ్బా. వుత్తఞ్హేతం –

“సారిపుత్తో, భిక్ఖవే, అడ్ఢమాసం అనుపదధమ్మవిపస్సనం విపస్సతి. తత్రిదం, భిక్ఖవే, సారిపుత్తస్స అనుపదధమ్మవిపస్సనాయ హోతి.

“ఇధ, భిక్ఖవే, సారిపుత్తో వివిచ్చేవ కామేహి...పే.... పఠమం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. యే చ పఠమే ఝానే ధమ్మా వితక్కో చ...పే.... చిత్తేకగ్గతా చ ఫస్సో వేదనా సఞ్ఞా చేతనా చిత్తం ఛన్దో అధిమోక్ఖో వీరియం సతి ఉపేక్ఖా మనసికారో, త్యాస్స ధమ్మా అనుపదవవత్థితా హోన్తి, త్యాస్స ధమ్మా విదితా ఉప్పజ్జన్తి, విదితా ఉపట్ఠహన్తి, విదితా అబ్భత్థం గచ్ఛన్తి. సో ఏవం పజానాతి ‘ఏవం కిర మే ధమ్మా అహుత్వా సమ్భోన్తి, హుత్వా పటివేన్తీ’తి. సో తేసు ధమ్మేసు అనుపాయో అనపాయో అనిస్సితో అప్పటిబద్ధో విప్పముత్తో విసంయుత్తో విమరియాదీకతేన చేతసా విహరతి. సో ‘అత్థి ఉత్తరి నిస్సరణ’న్తి పజానాతి. తబ్బహులీకారా అత్థిత్వేవస్స హోతి.

“పున చపరం, భిక్ఖవే, సారిపుత్తో వితక్కవిచారానం వూపసమా...పే.... దుతియం ఝానం... తతియం ఝానం... చతుత్థం ఝానం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. ఆకాసానఞ్చాయతనం... విఞ్ఞాణఞ్చాయతనం... ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం... సబ్బసో ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనం సమతిక్కమ్మ నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. సో తాయ సమాపత్తియా సతో వుట్ఠహతి, సో తాయ సమాపత్తియా సతో వుట్ఠహిత్వా యే ధమ్మా అతీతా నిరుద్ధా విపరిణతా, తే ధమ్మే సమనుపస్సతి “ఏవం కిర మే ధమ్మా అహుత్వా సమ్భోన్తి, హుత్వా పటివేన్తీ”తి. సో తేసు ధమ్మేసు అనుపాయో అనపాయో అనిస్సితో అప్పటిబద్ధో విప్పముత్తో విసంయుత్తో విమరియాదీకతేన చేతసా విహరతి. సో ‘అత్థి ఉత్తరి నిస్సరణ’న్తి పజానాతి. తబ్బహులీకారా అత్థిత్వేవస్స హోతి.

“పున చపరం, భిక్ఖవే, సారిపుత్తో సబ్బసో నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం సమతిక్కమ్మ సఞ్ఞావేదయితనిరోధం ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. పఞ్ఞాయ చస్స దిస్వా ఆసవా పరిక్ఖీణా హోన్తి. సో తాయ సమాపత్తియా సతో వుట్ఠహతి, సో తాయ సమాపత్తియా సతో వుట్ఠహిత్వా యే ధమ్మా అతీతా నిరుద్ధా విపరిణతా, తే ధమ్మే సమనుపస్సతి ‘ఏవం కిర మే ధమ్మా అహుత్వా సమ్భోన్తి, హుత్వా పటివేన్తీ’తి. సో తేసు ధమ్మేసు అనుపాయో అనపాయో అనిస్సితో అప్పటిబద్ధో విప్పముత్తో విసంయుత్తో విమరియాదీకతేన చేతసా విహరతి, సో ‘నత్థి ఉత్తరి నిస్సరణ’న్తి పజానాతి. తబ్బహులీకారా నత్థిత్వేవస్స హోతి.

“యం ఖో తం, భిక్ఖవే, సమ్మా వదమానో వదేయ్య ‘వసిప్పత్తో పారమిప్పత్తో అరియస్మిం సీలస్మిం, వసిప్పత్తో పారమిప్పత్తో అరియస్మిం సమాధిస్మిం, వసిప్పత్తో పారమిప్పత్తో అరియాయ పఞ్ఞాయ, వసిప్పత్తో పారమిప్పత్తో అరియాయ విముత్తియా’తి. సారిపుత్తమేవేతం సమ్మా వదమానో వదేయ్యా”తి (మ. ని. ౩.౯౩-౯౭).

ఏవం మహాపుథుహాసజవనతిక్ఖనిబ్బేధికభావప్పత్తాయ మహతియా బుద్ధియా సమన్నాగతత్తా థేరో మహాబుద్ధీతి అత్థో. ధమ్మన్వయవేదితా పనస్స సమ్పసాదనీయసుత్తేన (దీ. ని. ౩.౧౪౧ ఆదయో) దీపేతబ్బా. తత్థ హి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణసదిసో థేరస్స నయగ్గాహో వుత్తో. **అజళో జళసమానో**తి సావకేసు పఞ్ఞాయ ఉక్కంసగతత్తా సబ్బథాపి అజళో సమానో పరమప్పిచ్ఛతాయ అత్తానం అజానన్తం వియ కత్వా, దస్సనేన జళసదిసో మన్దసరిక్ఖో కిలేసపరిళాహాభావేన **నిబ్బుతో** సీతిభూతో **సదా చరతి** నిచ్చం విహరతీతి అత్థో.

పరిచిణ్ణోతి గాథా థేరేన అత్తనో కతకిచ్చతం పకాసేన్తేన భాసితా, సాపి వుత్తత్థాయేవ.

సమ్పాదేథప్పమాదేనాతి అయం పన అత్తనో పరినిబ్బానకాలే సన్నిపతితానం భిక్ఖూనం ఓవాదదానవసేన భాసితా. సాపి వుత్తత్థాయేవాతి.

సారిపుత్తత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. ఆనన్దత్థేరగాథావణ్ణనా

పిసుణేన చ కోధనేనాతిఆదికా ఆయస్మతో ఆనన్దత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే హంసవతీనగరే సత్థు వేమాతికభాతా హుత్వా నిబ్బత్తి, **సుమనో**తిస్స నామం అహోసి. పితా పనస్స ఆనన్దరాజా నామ. సో అత్తనో పుత్తస్స సుమనకుమారస్స వయప్పత్తస్స హంసవతితో వీసయోజనసతే ఠానే భోగనగరం అదాసి. సో కదాచి కదాచి ఆగన్త్వా అత్తానఞ్చ పితరఞ్చ పస్సతి. తదా రాజా సత్థారఞ్చ సతసహస్సపరిమాణం భిక్ఖుసఙ్ఘఞ్చ సయమేవ సక్కచ్చం ఉపట్ఠహి, అఞ్ఞేసం ఉపట్ఠాతుం న దేతి.

తేన సమయేన పచ్చన్తో కుపితో అహోసి. కుమారో తస్స కుపితభావం రఞ్ఞో అనారోచేత్వా సయమేవ తం వూపసమేతి. తం సుత్వా రాజా తుట్ఠమానసో పుత్తం పక్కోసాపేత్వా "వరం తే, తాత దమ్మి, వరం గణ్హాహీ"తి ఆహ. కుమారో "సత్థారం భిక్ఖుసఙ్ఘఞ్చ తేమాసం ఉపట్ఠహన్తో జీవితం అవఞ్ఝం కాతుం ఇచ్ఛామీ"తి ఆహ. "ఏతం న సక్కా, అఞ్ఞం వదేహీ"తి. "దేవ, ఖత్తియానం ద్వేకథా నామ నత్థి, ఏతదేవ మే దేహి, న మయ్హం అఞ్ఞేన అత్థో"తి. "సచే సత్థా అనుజానాతి, దిన్నమేవా"తి. సో "సత్థు చిత్తం జానిస్సామీ"తి విహారం గతో.

తేన చ సమయేన భగవా భత్తకిచ్చం నిట్ఠాపేత్వా గన్ధకుటిం పవిట్ఠో హోతి. సో భిక్ఖూ ఉపసఙ్కమిత్వా "అహం, భన్తే, భగవన్తం దస్సనాయ ఆగతో, దస్సేథ మే భగవన్త"న్తి ఆహ. భిక్ఖూ "సుమనో నామ థేరో సత్థు ఉపట్ఠాకో, తస్స సన్తికం గచ్ఛాహీ"తి ఆహంసు. సో థేరస్స సన్తికం గన్త్వా వన్దిత్వా "సత్థారం, భన్తే, మే దస్సేథా"తి ఆహ. అథ థేరో తస్స పస్సన్తస్సేవ పథవియం నిముజ్జిత్వా సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా "భన్తే, రాజపుత్తో తుమ్హాకం దస్సనాయ ఆగతో"తి ఆహ. "తేన హి, భిక్ఖు, బహి ఆసనం పఞ్ఞాపేహీ"తి. థేరో పునపి తస్స పస్సన్తస్సేవ బుద్ధాసనం గహేత్వా అన్తోగన్ధకుటియం నిముజ్జిత్వా బహిపరివేణే పాతుభవిత్వా గన్ధకుటిపరివేణే ఆసనం పఞ్ఞాపేసి. కుమారో తం దిస్వా "మహన్తో వతాయం భిక్ఖూ"తి చిత్తం ఉప్పాదేసి.

భగవాపి గన్ధకుటితో నిక్ఖమిత్వా పఞ్ఞత్తాసనే నిసీది. రాజపుత్తో సత్థారం వన్దిత్వా, పటిసన్థారం కత్వా, అయం, భన్తే, థేరో తుమ్హాకం సాసనే వల్లభో మఞ్ఞేతి. "ఆమ కుమార, వల్లభో"తి? "కిం కత్వా, భన్తే, ఏస వల్లభో హోతీ"తి?"దానాదీని పుఞ్ఞాని కత్వా"తి. "భగవా , అహమ్పి అయం థేరో వియ అనాగతే బుద్ధసాసనే వల్లభో హోతుకామో"తి సత్థాహం ఖన్ధావారభత్తం నామ దత్వాపి సత్తమే దివసే, భన్తే, మయా పితు సన్తికా తేమాసం తుమ్హాకం పటిజగ్గనవరో లద్ధో, తేమాసం మే వస్సావాసం అధివాసేథాతి. భగవా, "అత్థి ను ఖో తత్థ గతేన అత్థో"తి ఓలోకేత్వా "అత్థీ"తి దిస్వా "సుఞ్ఞాగారే ఖో, కుమార, తథాగతా అభిరమన్తీ"తి ఆహ. కుమారో "అఞ్ఞాతం భగవా, అఞ్ఞాతం సుగతా"తి వత్వా "అహం, భన్తే, పురిమతరం గన్త్వా విహారం కారేమి, మయా పేసితే భిక్ఖుసతసహస్సేన సద్ధిం ఆగచ్ఛథా"తి పటిఞ్ఞం గహేత్వా పితు సన్తికం గన్త్వా "దిన్నా మే,

దేవ, భగవతా పటిఞ్ఞా, మయా పహితే భగవన్తం పేసేయ్యాథా"తి పితరం వన్దిత్వా, నిక్ఖమిత్వా యోజనే యోజనే విహారం కరోన్తో వీసయోజనసతం అద్ధానం గతో. గన్త్వా చ అత్తనో నగరే విహారట్ఠానం విచినన్తో సోభనస్స నామ కుటుమ్బికస్స ఉయ్యానం దిస్వా సతసహస్సేన కిణిత్వా సతసహస్సం విస్సజ్జేత్వా విహారం కారేసి. తత్థ భగవతో గన్ధకుటిం సేసభిక్ఖూనఞ్చ రత్తిట్ఠానదివాట్ఠానత్థాయ కుటిలేణమణ్డపే కారేత్వా పాకారపరిక్ఖేపం ద్వారకోట్ఠకఞ్చ నిట్ఠాపేత్వా పితు సన్తికం పేసేసి "నిట్ఠితం మయ్హం కిచ్చం, సత్థారం పహిణథా"తి.

రాజా భగవన్తం భోజేత్వా "భగవా సుమనస్స కిచ్చం నిట్ఠితం, తుమ్హాకం గమనం పచ్చాసీసతీ"తి ఆహ. భగవా సతసహస్సభిక్ఖుపరివుతో యోజనే యోజనే విహారేసు వసమానో అగమాసి. కుమారో "సత్థా ఆగచ్ఛతీ"తి సుత్వా యోజనం పచ్చుగ్గన్త్వా గన్ధమాలాదీహి పూజయమానో సతసహస్సేన కీతే సోభనే నామ ఉయ్యానే సతసహస్సేన కారితం విహారం పవేసేత్వా –

> "సతసహస్సేన మే కీతం, సతసహస్సేన మాపితం;
> సోభనం నామ ఉయ్యానం, పటిగ్గణ్హ మహామునీ"తి. –

తం నియ్యాదేసి. సో వస్సూపనాయికదివసే మహాదానం పవత్తేత్వా "ఇమినావ నీహారేన దానం దదేయ్యాథా"తి పుత్తదారే అమచ్చే చ కిచ్చకరణీయేసు చ నియోజేత్వా సయం సుమనత్థేరస్స వసనట్ఠానసమీపేయేవ వసన్తో తేమాసం సత్థారం ఉపట్ఠహన్తో ఉపకట్ఠాయ పవారణాయ గామం పవిసిత్వా సత్తాహం మహాదానం పవత్తేత్వా సత్తమే దివసే సత్థు భిక్ఖుసతసహస్సస్స చ పాదమూలే తిచీవరాని ఠపేత్వా వన్దిత్వా, "భన్తే, యదేతం మయా సత్తాహం ఖన్ధావారదానతో పట్ఠాయ పుఞ్ఞం కతం, న తం సగ్గసమ్పత్తిఆదీనం అత్థాయ, అథ ఖో అహం అయం సుమనత్థేరో వియ అనాగతే ఏకస్స బుద్ధస్స ఉపట్ఠాకో భవేయ్య"న్తి పణిధానం అకాసి. సత్థాపిస్స అనన్తరాయతం దిస్వా బ్యాకరిత్వా పక్కామి.

సోపి తస్మిం బుద్ధుప్పాదే వస్ససతసహస్సం పుఞ్ఞాని కత్వా తతో పరమ్పి తత్థ తత్థ భవే ఉళారాని పుఞ్ఞకమ్మాని ఉపచినిత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో కస్సపస్స భగవతో కాలే పిణ్డాయ చరతో ఏకస్స థేరస్స పత్తగ్గహణత్థం ఉత్తరసాటకం దత్వా పూజం అకాసి. పున సగ్గే నిబ్బత్తిత్వా తతో చుతో బారాణసిరాజా హుత్వా అట్ఠ పచ్చేకబుద్ధే దిస్వా తే భోజేత్వా అత్తనో మఙ్గలుయ్యానే అట్ఠ పణ్ణసాలాయో కారేత్వా తేసం నిసీదనత్థాయ అట్ఠ సబ్బరతనమయపీఠే చేవ మణిఆధారకే చ పటియాదేత్వా దసవస్ససహస్సాని ఉపట్ఠానం అకాసి. ఏతాని పాకటట్ఠానాని.

కప్పసతసహస్సం పన తత్థ తత్థ భవే పుఞ్ఞాని కరోన్తోవ అమ్హాకం బోధిసత్తేన సద్ధిం తుసితపురే నిబ్బత్తిత్వా తతో చుతో అమితోదనసక్కస్స గేహే నిబ్బత్తి. తస్స సబ్బే ఞాతకే ఆనన్దితే కరోన్తో జాతోతి **ఆనన్దో**త్వేవ నామం అహోసి. సో అనుక్కమేన వయప్పత్తో కతాభినిక్ఖమనే సమ్మాసమ్బోధిం పత్వా పవత్తితవరధమ్మచక్కే పఠమం కపిలవత్థుం గన్త్వా తతో నిక్ఖన్తే భగవతి తస్స పరివారత్థం పబ్బజితుం నిక్ఖన్తేహి భద్దియాదీహి సద్ధిం నిక్ఖమిత్వా భగవతో సన్తికే పబ్బజిత్వా నచిరస్సేవ ఆయస్మతో పుణ్ణస్స మన్తాణిపుత్తస్స సన్తికే ధమ్మకథం సుత్వా సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠహి.

తేన చ సమయేన భగవతో పఠమబోధియం వీసతివస్సాని అనిబద్ధఉపట్ఠాకా అహేసుం. ఏకదా నాగసమాలో పత్తచీవరం గహేత్వా విచరి, ఏకదా నాగితో, ఏకదా ఉపవానో, ఏకదా సునక్ఖత్తో, ఏకదా చున్దో సమణుద్దేసో, ఏకదా సాగతో, ఏకదా మేఘియో, తే యేభుయ్యేన సత్థు చిత్తం నారాధయింసు. అథేకదివసం భగవా గన్ధకుటిపరివేణే పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే

భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో నిసిన్నో భిక్ఖూ ఆమన్తేసి – “అహం, భిక్ఖవే, ఇదానిమ్హి మహల్లకో, ఏకచ్చే భిక్ఖూ ‘ఇమినా మగ్గేన గచ్ఛామా’తి వుత్తే అఞ్ఞేన గచ్ఛన్తి, ఏకచ్చే మయ్హం పత్తచీవరం భూమియం నిక్ఖిపన్తి, మయ్హం నిబద్ధుపట్ఠాకం భిక్ఖుం జానాథా”తి. తం సుత్వా భిక్ఖూనం ధమ్మసంవేగో ఉదపాది. అథాయస్మా సారిపుత్తో ఉట్ఠాయ భగవన్తం వన్దిత్వా – “అహం, భన్తే, తుమ్హే ఉపట్ఠహిస్సామీ”తి ఆహ. తం భగవా పటిక్ఖిపి. ఏతేనుపాయేన మహామోగ్గల్లానం ఆదిం కత్వా సబ్బే మహాసావకా – “అహం ఉపట్ఠహిస్సామి, అహం ఉపట్ఠహిస్సామీ”తి ఉట్ఠహింసు ఠపేత్వా ఆయస్మన్తం ఆనన్దం, తేపి భగవా పటిక్ఖిపి . సో పన తుణ్హీయేవ నిసీది. అథ నం భిక్ఖూ ఆహంసు – “ఆవుసో, త్వమ్పి సత్థు ఉపట్ఠాకట్ఠానం యాచాహీ”తి. యాచిత్వా లద్ధట్ఠానం నామ కీదిసం హోతి, సచే రుచ్చతి, సత్థా సయమేవ వక్ఖతీతి. అథ భగవా “న, భిక్ఖవే, ఆనన్దో అఞ్ఞేహి ఉస్సాహేతబ్బో, సయమేవ జానిత్వా మం ఉపట్ఠహిస్సతీ”తి ఆహ. తతో భిక్ఖూ “ఉట్ఠేహి, ఆవుసో ఆనన్ద, సత్థారం ఉపట్ఠాకట్ఠానం యాచాహీ”తి ఆహంసు.

థేరో ఉట్ఠహిత్వా “సచే మే, భన్తే, భగవా అత్తనా లద్ధం పణీతచీవరం న దస్సతి, పణీతపిణ్డపాతం న దస్సతి, ఏకగన్ధకుటియం వసితుం న దస్సతి, నిమన్తనం గహేత్వా న గమిస్సతి, ఏవాహం భగవన్తం ఉపట్ఠహిస్సామీ”తి ఆహ. “ఏత్తకే గుణే లభతో సత్థు ఉపట్ఠానే కో భారో”తి ఉపవాదమోచనత్థం ఇమే **చత్తారో పటిక్ఖేపే** చ – “సచే, భన్తే, భగవా మయా గహితనిమన్తనం గమిస్సతి, సచాహం దేసన్తరతో ఆగతాగతే తావదేవ దస్సేతుం లచ్ఛామి; యదా మే కఙ్ఖా ఉప్పజ్జతి, తావదేవ భగవన్తం ఉపసఙ్కమితుం లచ్ఛామి, సచే భగవా పరమ్ముఖా దేసితం ధమ్మం పున మయ్హం కథేస్సతి, ఏవాహం భగవన్తం ఉపట్ఠహిస్సామీ”తి “ఏత్తకమ్పి సత్థు సన్తికే అనుగ్గహం న లభతీ”తి ఉపవాదమోచనత్థఞ్చేవ ధమ్మభణ్డాగారికభావపారమీపూరణత్థఞ్చ ఇమా **చతస్సో ఆయాచనా** చాతి అట్ఠ వరే గహేత్వా నిబద్ధుపట్ఠాకో అహోసి. తస్సేవ ఠానన్తరస్స అత్థాయ కప్పసతసహస్సం పూరితానం పారమీనం ఫలం పాపుణి. సో ఉపట్ఠాకట్ఠానం లద్ధదివసతో పట్ఠాయ దసబలం దువిధేన ఉదకేన, తివిధేన దన్తకట్ఠేన, హత్థపాదపరికమ్మేన పిట్ఠిపరికమ్మేన, గన్ధకుటిపరివేణసమ్మజ్జనేనాతి ఏవమాదీహి కిచ్చేహి ఉపట్ఠహన్తో “ఇమాయ నామ వేలాయ సత్థు ఇదం నామ లద్ధుం వట్టతి, ఇదం నామ కాతుం వట్టతీ”తి దివసభాగం సన్తికావచరో హుత్వా, రత్తిభాగే మహన్తం దణ్డదీపికం గహేత్వా గన్ధకుటిపరివేణం నవ వారే అనుపరియాయతి, సత్థరి పక్కోసన్తే పటివచనదానాయ థినమిద్ధవినోదనత్థం.

అథ నం సత్థా జేతవనే అరియగణమజ్ఝే నిసిన్నో అనేకపరియాయేన పసంసిత్వా “బహుస్సుతానం సతిమన్తానం గతిమన్తానం ధితిమన్తానం ఉపట్ఠాకానఞ్చ భిక్ఖూనం అగ్గట్ఠానే ఠపేసి. ఏవం సత్థారా పఞ్చసు ఠానేసు ఏతదగ్గే ఠపితో చతూహి అచ్ఛరియబ్భుతధమ్మేహి సమన్నాగతో సత్థు ధమ్మకోసారక్ఖో అయం మహాథేరో సేఖోవ సమానో సత్థరి పరినిబ్బుతే హేట్ఠా వుత్తనయేన భిక్ఖూహి సముత్తేజితో దేవతాయ చ సంవేజితో “స్వేయేవ చ దాని ధమ్మసఙ్గీతి కాతబ్బా, న ఖో పన మేతం పతిరూపం, య్వాయం సేఖో సకరణీయో హుత్వా అసేఖేహి థేరేహి సద్ధిం ధమ్మం సఙ్గాయితుం సన్నిపాతం గన్తు”న్తి సఞ్జాతుస్సాహో విపస్సనం పట్ఠపేత్వా బహుదేవరత్తిం విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో చఙ్కమే వీరియసమతం అలభిత్వా విహారం పవిసిత్వా సయనే నిసీదిత్వా సయితుకామో కాయం ఆవట్టేసి. అప్పత్తఞ్చ సీసం బిమ్బోహనం పాదా చ భూమితో ముత్తమత్తా, ఏతస్మిం అన్తరే అనుపాదాయ ఆసవేహి చిత్తం విముచ్చి ఛళభిఞ్ఞో అహోసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧.౬౪౪-౬౬౩) –

“ఆరామద్వారా నిక్ఖమ్మ, పదుముత్తరో మహాముని;

వస్సన్తో అమతం వుట్ఠిం, నిబ్బాపేసి మహాజనం.

“సతసహస్సం తే ధీరా, ఛళభిఞ్ఞా మహిద్ధికా;

పరివారేన్తి సమ్బుద్ధం, ఛాయావ అనపాయినీ.

“హత్థిక్ఖన్ధగతో ఆసిం, సేతచ్ఛత్తం వరుత్తమం;

సుచారురూపం దిస్వాన, విత్తి మే ఉదపజ్జథ.

“ఓరుయ్హ హత్థిఖన్ధమ్హా, ఉపగచ్ఛిం నరాసభం;

రతనామయఛత్తం మే, బుద్ధసేట్ఠస్స ధారయిం.

“మమ సఙ్కప్పమఞ్ఞాయ, పదుముత్తరో మహాఇసి;

తం కథం ఠపయిత్వాన, ఇమా గాథా అభాసథ.

“యో సో ఛత్తమధారేసి, సోణ్ణాలఙ్కారభూసితం;

తమహం కిత్తయిస్సామి, సుణోథ మమ భాసతో.

“ఇతో గన్త్వా అయం పోసో, తుసితం ఆవసిస్సతి;

అనుభోస్సతి సమ్పత్తిం, అచ్ఛరాహి పురక్ఖతో.

“చతుతింసతిక్ఖత్తుఞ్చ, దేవరజ్జం కరిస్సతి;

బలాధిపో అట్ఠసతం, వసుధం ఆవసిస్సతి.

“అట్ఠపఞ్ఞాసక్ఖత్తుఞ్చ, చక్కవత్తీ భవిస్సతి;

పదేసరజ్జం విపులం, మహియా కారయిస్సతి.

“కప్పసతసహస్సమ్హి , ఓక్కాకకులసమ్భవో;

గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

“సక్యానం కులకేతుస్స, ఞాతిబన్ధు భవిస్సతి;

ఆనన్దో నామ నామేన, ఉపట్ఠాకో మహేసినో.

“ఆతాపీ నిపకో చాపి, బాహుసచ్చేసు కోవిదో;

నివాతవుత్తి అత్థద్ధో, సబ్బపాఠీ భవిస్సతి.

“పధానపహితత్తో సో, ఉపసన్తో నిరూపధి;

సబ్బాసవే పరిఞ్ఞాయ, నిబ్బాయిస్సతినాసవో.

“సన్తి ఆరఞ్ఞకా నాగా, కుఞ్జరా సట్ఠిహాయనా;
తిధాపభిన్నా మాతఙ్గా, ఈసాదన్తా ఉరూళ్హవా.

“అనేకసతసహస్సా, పణ్డితాపి మహిద్ధికా;
సబ్బే తే బుద్ధనాగస్స, న హోన్తుపణిధిమ్హి తే.

“ఆదియా మే నమస్సామి, మజ్ఝిమే అథ పచ్ఛిమే;
పసన్నచిత్తో సుమనో, బుద్ధసేట్ఠం ఉపట్ఠహిం.

“ఆతాపీ నిపకో చాపి, సమ్పజానో పటిస్సతో;
సోతాపత్తిఫలం పత్తో, సేఖభూమీసు కోవిదో.

“సతసహస్సితో కప్పే, యం కమ్మమభినీహరిం;
తాహం భూమిమనుప్పత్తో, ఠితా సద్ధమ్మమాచలా.

“స్వాగతం వత మే ఆసి…పే.… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

ఛళభిఞ్ఞో పన హుత్వా సఙ్గీతిమణ్డపం పవిసిత్వా ధమ్మం సజ్ఝాయన్తో తత్థ తత్థ భిక్ఖూనం ఓవాదదానవసేన అత్తనో పటిపత్తిదీపనాదివసేన చ భాసితగాథా ఏకజ్ఝం కత్వా అనుక్కమేవ ఖుద్దకనికాయసజ్ఝాయనకాలే థేరగాథాసు సఙ్గీతిం ఆరోపేన్తో –

౧౦౧౭పిసుణేన చ కోధనేన చ, మచ్ఛరినా చ విభూతనన్దినా;
సఖితం న కరేయ్య పణ్డితో, పాపో కాపురిసేన సఙ్గమో.

౧౦౧౮సద్ధేన చ పేసలేన చ, పఞ్ఞవతా బహుస్సుతేన చ;
సఖితం కరేయ్య పణ్డితో, భద్దో సప్పురిసేన సఙ్గమో.

౧౦౧౯పస్స చిత్తకతం బిమ్బం, అరుకాయం సముస్సితం;
ఆతురం బహుసఙ్కప్పం, యస్స నత్థి ధువం ఠితి.

౧౦౨౦పస్స చిత్తకతం రూపం, మణినా కుణ్డలేన చ;
అట్ఠితచేన ఓనద్ధం, సహ వత్థేహి సోభతి.

౧౦౨౧అలత్తకకతా పాదా, ముఖం చుణ్ణకమక్ఖితం;
అలం బాలస్స మోహాయ, నో చ పారగవేసినో.

౧౦౨౨అట్ఠపదకతా కేసా, నేత్తా అఞ్జనమక్ఖితా;
అలం బాలస్స మోహాయ, నో చ పారగవేసినో.

౧౦౨౩“అఞ్జనీవ నవా చిత్తా, పూతికాయో అలఙ్కతో;
అలం బాలస్స మోహాయ, నో చ పారగవేసినో.

“ఓదహి మిగవో పాసం, నాసదా వాగురం మిగో;
భుత్వా నివాపం గచ్ఛామ, కన్దన్తే మిగబన్ధకే.

“ఛిన్నో పాసో మిగవస్స, నాసదా వాగురం మిగో;
భుత్వా నివాపం గచ్ఛామ, సోచన్తే మిగలుద్దకే.

౧౦౨౪బహుస్సుతో చిత్తకథీ, బుద్ధస్స పరిచారకో;
పన్నభారో విసఞ్ఞుత్తో, సేయ్యం కప్పేతి గోతమో.

౧౦౨౫ఖీణాసవో విసఞ్ఞుత్తో, సఙ్గాతీతో సునిబ్బుతో;
ధారేతి అన్తిమం దేహం, జాతిమరణపారగూ.

౧౦౨౬యస్మిం పతిట్ఠితా ధమ్మా, బుద్ధస్సాదిచ్చబన్ధునో;
నిబ్బానగమనే మగ్గే, సోయం తిట్ఠతి గోతమో.

౧౦౨౭ద్వాసీతి బుద్ధతో గణ్హిం, ద్వే సహస్సాని భిక్ఖుతో;
చతురాసీతిసహస్సాని, యే మే ధమ్మా పవత్తినో.

౧౦౨౮అప్పస్సుతాయం పురిసో, బలిబద్దోవ జీరతి;
మంసాని తస్స వడ్ఢన్తి, పఞ్ఞా తస్స న వడ్ఢతి.

౧౦౨౯బహుస్సుతో అప్పస్సుతం, యో సుతేనాతిమఞ్ఞతి;
అన్ధో పదీపధారోవ, తథేవ పటిభాతి మం.

౧౦౩౦‘బహుస్సుతం ఉపాసేయ్య, సుతఞ్చ న వినాసయే;
తం మూలం బ్రహ్మచరియస్స, తస్మా ధమ్మధరో సియా.

౧౦౩౧‘పుబ్బాపరఞ్ఞూ అత్థఞ్ఞూ, నిరుత్తిపదకోవిదో;
సుగ్గహీతఞ్చ గణ్హాతి, అత్థఞ్చోపపరిక్ఖతి.

౧౦౩౨‘ఖన్త్యా ఛన్దికతో హోతి, ఉస్సహిత్వా తులేతి తం;
సమయే సో పదహతి, అజ్ఝత్తం సుసమాహితో.

౧౦౩౩“బహుస్సుతం ధమ్మధరం, సప్పఞ్ఞం బుద్ధసావకం;

ధమ్మవిఞ్ఞాణమాకఙ్ఖం, తం భజేథ తథావిధం.

౧౦౩౪‘బహుస్సుతో ధమ్మధరో, కోసారక్ఖో మహేసినో;

చక్ఖు సబ్బస్స లోకస్స, పూజనీయో బహుస్సుతో.

౧౦౩౫‘ధమ్మారామో ధమ్మరతో, ధమ్మం అనువిచిన్తయం;

ధమ్మం అనుస్సరం భిక్ఖు, సద్ధమ్మా న పరిహాయతి.

౧౦౩౬‘కాయమచ్ఛేరగరునో , హియ్యమానే అనుట్ఠహే;

సరీరసుఖగిద్ధస్స, కుతో సమణఫాసుతా.

౧౦౩౭‘న పక్ఖన్తి దిసా సబ్బా, ధమ్మా న పటిభన్తి మం;

గతే కల్యాణమిత్తమ్హి, అన్ధకారంవ ఖాయతి.

౧౦౩౮‘అబ్భతీతసహాయస్స, అతీతగతసత్థునో;

నత్థి ఏతాదిసం మిత్తం, యథా కాయగతా సతి.

౧౦౩౯‘యే పురాణా అతీతా తే, నవేహి న సమేతి మే;

స్వజ్జ ఏకోవ ఝాయామి, వస్సుపేతోవ పక్ఖిమా.

౧౦౪౦‘దస్సనాయ అభిక్కన్తే, నానావేరజ్జకే బహూ;

మా వారయిత్థ సోతారో, పస్సన్తు సమయో మమం.

౧౦౪౧‘దస్సనాయ అభిక్కన్తే, నానావేరజ్జకే పుథు;

కరోతి సత్థా ఓకాసం, న నివారేతి చక్ఖుమా.

౧౦౪౨‘పణ్ణవీసతి వస్సాని, సేఖభూతస్స మే సతో;

న కామసఞ్ఞా ఉప్పజ్జి, పస్స ధమ్మసుధమ్మతం.

౧౦౪౩‘పణ్ణవీసతి వస్సాని, సేఖభూతస్స మే సతో;

న దోససఞ్ఞా ఉప్పజ్జి, పస్స ధమ్మసుధమ్మతం.

౧౦౪౪‘పణ్ణవీసతి వస్సాని, భగవన్తం ఉపట్ఠహిం;

మేత్తేన కాయకమ్మేన, ఛాయావ అనపాయినీ.

౧౦౪౫‘పణ్ణవీసతి వస్సాని, భగవన్తం ఉపట్ఠహిం;

మేత్తేన వచీకమ్మేన, ఛాయావ అనపాయినీ.

౧౦౪౬.

పణ్ణవీసతి వస్సాని, భగవన్తం ఉపట్ఠహిం;

మేత్తేన మనోకమ్మేన, ఛాయావ అనపాయినీ.

౧౦౪౭.

బుద్ధస్స చఙ్కమన్తస్స, పిట్ఠితో అనుచఙ్కమిం;

ధమ్మే దేసియమానమ్హి, ఞాణం మే ఉదపజ్జథ.

౧౦౪౮.

అహం సకరణీయోమ్హి, సేఖో అప్పత్తమానసో;

సత్థు చ పరినిబ్బానం, యో అమ్హం అనుకమ్పకో.

౧౦౪౯.

తదాసి యం భింసనకం, తదాసి లోమహంసనం;

సబ్బకారవరూపేతే, సమ్బుద్ధే పరినిబ్బుతే.

౧౦౫౦.

బహుస్సుతో ధమ్మధరో, కోసారక్ఖో మహేసినో;

చక్ఖు సబ్బస్స లోకస్స, ఆనన్దో పరినిబ్బుతో.

౧౦౫౧.

బహుస్సుతో ధమ్మధరో, కోసారక్ఖో మహేసినో;

చక్ఖు సబ్బస్స లోకస్స, అన్ధకారే తమోనుదో.

౧౦౫౨.

గతిమన్తో సతిమన్తో, ధితిమన్తో చ యో ఇసి;

సద్ధమ్మధారకో థేరో, ఆనన్దో రతనాకరో.

౧౦౫౩.

పరిచిణ్ణో మయా సత్థా, కతం బుద్ధస్స సాసనం;

ఓహితో గరుకో భారో, నత్థి దాని పునబ్భవో"తి. –

ఇమా గాథా అభాసి.

తత్థ **పిసుణేన చాతి** ఆదితో ద్వే గాథా ఛబ్బగ్గియే భిక్ఖూ దేవదత్తపక్ఖియేహి భిక్ఖూహి సద్ధిం సంసగ్గం కరోన్తే దిస్వా తేసం ఓవాదదానవసేన వుత్తా. తత్థ **పిసుణేనాతి** పిసుణాయ వాచాయ. తాయ హి యుత్తో పుగ్గలో "పిసుణో"తి వుత్తో యథా నీలగుణయుత్తో పటో నీలోతి. **కోధనేనాతి** కుజ్ఝనసీలేన. అత్తసమ్పత్తినిగూహణలక్ఖణస్స మచ్ఛేరస్స సమ్భవతో **మచ్ఛరినా. విభూతనన్దినాతి** సత్తానం విభూతం విభవనం వినాసం ఇచ్ఛన్తేన, విభూతం వా విసుం భావో భేదో, తం నన్దనేన, సబ్బమేతం దేవదత్తపక్ఖియేవ సన్ధాయ వుత్తం. తే హి పఞ్చవత్థుదీపనాయ బహూ జనే సమ్మాపటిపన్నే భిన్దన్తా సత్థరి బహిద్ధతాయ థద్ధమచ్ఛరియాదిమచ్ఛరియపకతా మహాజనస్స మహతో అనత్థాయ పటిపజ్జింసు. **సఖితన్తి** సహాయభావం సంసగ్గం న కరేయ్య, కింకారణా? **పాపో కాపురిసేన సఙ్గమో** కాపురిసేన పాపపుగ్గలేన సమాగమో నిహీనో లామకో. యే హిస్స దిట్ఠానుగతిం ఆపజ్జన్తి. తేసం దుచిన్తితాదిభేదం బాలలక్ఖణమేవ ఆవహతి, పగేవ వచనకరస్స. తేనాహ భగవా – "యాని కానిచి, భిక్ఖవే, భయాని ఉప్పజ్జన్తి, సబ్బాని తాని బాలతో ఉప్పజ్జన్తి, నో పణ్డితతో"తిఆది (అ. ని. ౩.౧).

యేన పన సంసగ్గో కాతబ్బో, తం దస్సేతుం ''**సద్ధేన చా**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **సద్ధేనా**తి కమ్మకమ్మఫలసద్ధాయ చేవ, రతనత్తయసద్ధాయ చ సమన్నాగతేన. **పేసలేనా**తి పియసీలేన సీలసమ్పన్నేన. **పఞ్ఞవతా**తి ఉదయత్థగామినియా నిబ్బేధికాయ పఞ్ఞాయ వసేన పఞ్ఞాసమ్పన్నేన. **బహుస్సుతేనా**తి పరియత్తిపటివేధబాహుసచ్చానం పారిపూరియా బహుస్సుతేన. **భద్దో**తి తేన తాదిసేన సాధునా సఙ్గమో భద్దో సున్దరో కల్యాణో దిట్ఠధమ్మికాదిభేదం అత్థం ఆవహతీతి అధిప్పాయో.

పస్స చిత్తకతన్తిఆదికా సత్త గాథా అత్తనో రూపసమ్పత్తిం దిస్వా కామసఞ్ఞం ఉప్పాదేన్తియా ఉత్తరాయ నామ ఉపాసికాయ కాయవిచ్ఛన్దజననత్థం భాసితా . "అమ్బపాలిం గణికం దిస్వా విక్ఖిత్తచిత్తానం ఓవాదదానత్థ"న్తిపి వదన్తి. తా హేట్ఠా వుత్తత్థా ఏవ.

బహుస్సుతో చిత్తకథీతిఆదికా ద్వే గాథా థేరేన అరహత్తం పత్వా ఉదానవసేన భాసితా. తత్థ **పరిచారకో**తి ఉపట్ఠాకో. **సేయ్యం కప్పేతీ**తి అరహత్తప్పత్తిసమనన్తరం సయితత్తా వుత్తం. థేరో హి బహుదేవ రత్తిం చఙ్కమేన వీతినామేత్వా సరీరం ఉతుం గాహాపేతుం ఓవరకం పవిసిత్వా సయితుం మఞ్చకే నిసిన్నో పాదా చ భూమితో ముత్తా, అప్పత్తఞ్చ సీసం బిమ్బోహనం, ఏత్థన్తరే అరహత్తం పత్వా సయి.

ఖీణాసవోతి పరిక్ఖీణచతురాసవో, తతో ఏవ చతూహిపి యోగేహి **విసంయుత్తో,** రాగసఙ్గాదీనం అతిక్కన్తత్తా **సఙ్గాతీతో,** సబ్బసో కిలేసపరిళాహస్స వూపసన్తత్తా **సునిబ్బుతో** సీతిభూతోతి అత్థో.

యస్మిం పతిట్ఠితా ధమ్మాతి థేరం ఉద్దిస్స ఖీణాసవమహాబ్రహ్మునా భాసితా గాథా. ఉపట్ఠితాయ హి ధమ్మసఙ్గీతియా థేరం ఉద్దిస్స యేహి భిక్ఖూహి "ఏకో భిక్ఖు విస్సగన్ధం వాయతీ"తి వుత్తం. అథ థేరో అధిగతే అరహత్తే సత్తపణ్ణిగుహాద్వారం సఙ్ఘస్స సామగ్గిదానత్థం ఆగతో, తస్స ఖీణాసవభావప్పకాసనేన సుద్ధావాసమహాబ్రహ్మా. తే భిక్ఖూ లజ్జాపేన్తో ''**యస్మిం పతిట్ఠితా ధమ్మా**''తి గాథమాహ. తస్సత్థో – **బుద్ధస్స** భగవతో **ధమ్మా** తేసేవ అధిగతా పవేదితా చ పటివేధపరియత్తిధమ్మా. **యస్మిం** పురిసవిసేసే పతిట్ఠితా, సోయం గోత్తతో **గోతమో** ధమ్మభణ్డాగారికో సఉపాదిసేసనిబ్బానస్స అధిగతత్తా ఇదాని అనుపాదిసేసనిబ్బానగమనే మగ్గే పతిట్ఠహి, తస్స ఏకంసభాగీతి.

అథేకదివసం గోపకమోగ్గల్లానో నామ బ్రాహ్మణో థేరం పుచ్ఛి – "త్వం బహుస్సుతోతి బుద్ధస్స సాసనే పాకటో, కిత్తకా ధమ్మా తే సత్థారా భాసితా, తయా ధారితా"తి? తస్స థేరో పటివచనం దేన్తో ''**ద్వాసీతీ**''తి గాథమాహ. తత్థ ద్వాసీతి సహస్సానీతి యోజనా, **బుద్ధతో గణ్హి**న్తి సమ్మాసమ్బుద్ధతో ఉగ్గణ్హిం ద్విసహస్సాధికాని అసీతిధమ్మక్ఖన్ధసహస్సాని సత్థు సన్తికా అధిగణ్హిన్తి అత్థో. **ద్వే సహస్సాని భిక్ఖుతో**తి ద్వే ధమ్మక్ఖన్ధసహస్సాని భిక్ఖుతో గణ్హిం, ధమ్మసేనాపతిఆదీనం భిక్ఖూనం సన్తికా అధిగచ్ఛిం. **చతురాసీతిసహస్సానీ**తి తదుభయం సమోధానేత్వా చతుసహస్సాధికాని అసీతిసహస్సాని. **యే మే ధమ్మా పవత్తినో**తి యే యథావుత్తపరిమాణా ధమ్మక్ఖన్ధా మయ్హం పగుణా వాచుగ్గతా జివ్హగ్గే పరివత్తన్తీతి.

అథేకదా థేరో సాసనే పబ్బజిత్వా విపస్సనాధురేపి గన్థధురేపి అననుయుత్తం ఏకం పుగ్గలం దిస్వా బాహుసచ్చాభావే ఆదీనవం పకాసేన్తో ''**అప్పస్సుతాయ**''న్తి గాథమాహ. తత్థ **అప్పస్సుతాయ**న్తి ఏకస్స ద్విన్నం వా పణ్ణాసానం, అథ వా పన వగ్గానం అన్తమసో ఏకస్స ద్విన్నం వా సుత్తన్తానమ్పి ఉగ్గహితానం అభావేన అప్పస్సుతో అయం, కమ్మట్ఠానం పన ఉగ్గహేత్వా అనుయుఞ్జన్తో బహుస్సుతోవ. **బలిబద్దోవ జీరతీ**తి యథా బలిబద్దో జీరమానో వడ్ఢమానో నేవ మాతు న పితు, న

సేసఞాతకానం అత్థాయ వడ్ఢతి, అథ ఖో నిరత్థకమేవ జీరతి; ఏవమేవం అయమ్పి న ఉపజ్ఝాయవత్తం కరోతి, న ఆచరియవత్తం, న ఆగన్తుకవత్తాదీని, న భావనం అనుయుఞ్జతి, నిరత్థకమేవ జీరతి. **మంసాని తస్స వడ్ఢన్తీ**తి యథా బలిబద్దస్స "కసనభారవహనాదీసు అసమత్థో ఏసో"తి అరఞ్ఞే విస్సట్ఠస్స యథా తథా విచరన్తస్స ఖాదన్తస్స పివన్తస్స మంసాని తస్స వడ్ఢన్తి; ఏవమేవం ఇమస్సాపి ఉపజ్ఝాయాదీహి విస్సట్ఠస్స సఙ్ఘం నిస్సాయ చత్తారో పచ్చయే లభిత్వా ఉద్ధంవిరేచనాదీని కత్వా కాయం పోసేన్తస్స మంసాని వడ్ఢన్తి థూలసరీరో హుత్వా విచరతి. **పఞ్ఞా**తి లోకియలోకుత్తరా పనస్స పఞ్ఞా ఏకఙ్గులిమత్తాపి న వడ్ఢతి, అరఞ్ఞే గచ్ఛలతాదీని వియ అస్స ఛద్వారాని నిస్సాయ తణ్హా చేవ నవవిధమానో చ వడ్ఢతీతి అధిప్పాయో.

బహుస్సుతోతి గాథా అత్తనో బాహుసచ్చం నిస్సాయ అఞ్ఞం అతిమఞ్ఞన్తం ఏకం భిక్ఖుం ఉద్దిస్స వుత్తా. తత్థ **సుతేనా**తి సుతహేతు అత్తనో బాహుసచ్చనిమిత్తం. **అతిమఞ్ఞతీ**తి అతిక్కమిత్వా మఞ్ఞతి అత్తానం ఉక్కంసేన్తో పరం పరిభవతి. **తథేవా**తి యథా అన్ధో అన్ధకారే తేలపజ్జోతం ధారేన్తో ఆలోకదానేన పరేసంయేవ అత్థావహో , న అత్తనో, తథేవ పరియత్తిబాహుసచ్చేన సుతవా పుగ్గలో సుతేన అనుపపన్నో అత్తనో అత్థం అపరిపూరేన్తో అన్ధో ఞాణాలోకదానేన పరేసంయేవ అత్థావహో, న అత్తనో, దీపధారో అన్ధో వియ మయ్హం ఉపట్ఠాతీతి.

ఇదాని బాహుసచ్చే ఆనిసంసం దస్సేన్తో ''**బహుస్సుత**''న్తి గాథమాహ. తత్థ **ఉపాసేయ్యా**తి పయిరుపాసేయ్య. **సుతఞ్చ న వినాసయే**తి బహుస్సుతం పయిరుపాసిత్వా లద్ధం సుతఞ్చ న వినాసేయ్య, న నస్సేయ్య ధారణపరిచయపరిపుచ్ఛామనసికారేహి వడ్ఢేయ్య. **తం మూలం బ్రహ్మచరియస్సా**తి యస్మా బహుస్సుతం పయిరుపాసిత్వా లద్ధం తం సుతం పరియత్తిబాహుసచ్చం మగ్గబ్రహ్మచరియస్స మూలం పధానకారణం. **తస్మా ధమ్మధరో సియా** విముత్తాయతనసీసే ఠత్వా యథాసుతస్స ధమ్మస్స ధారణే పఠమం పరియత్తిధమ్మధరో భవేయ్య.

ఇదాని పరియత్తిబాహుసచ్చేన సాధేతబ్బమత్థం దస్సేతుం ''**పుబ్బాపరఞ్ఞూ**''తిఆది వుత్తం. తత్థ పుబ్బఞ్చ అపరఞ్చ జానాతీతి **పుబ్బాపరఞ్ఞూ**. ఏకిస్సా హి గాథాయ పుబ్బభాగే అపఞ్ఞాయమానేపి పుబ్బభాగే వా పఞ్ఞాయమానే అపరభాగే అపఞ్ఞాయమానేపి "ఇమస్స అపరభాగస్స ఇమినా పుబ్బభాగేన , ఇమస్స వా పుబ్బభాగస్స ఇమినా అపరభాగేన భవితబ్బ"న్తి జానన్తో పుబ్బాపరఞ్ఞూ నామ. అత్తత్థాదిభేదం తస్స తస్స భాసితస్స అత్థం జానాతీతి **అత్థఞ్ఞూ**. **నిరుత్తిపదకోవిదో**తి నిరుత్తియం సేసపదేసుపి చాతి చతూసుపి పటిసమ్భిదాసు ఛేకో. **సుగ్గహీతఞ్చ గణ్హాతీ**తి తేనేవ కోవిదభావేన అత్థతో బ్యఞ్జనతో చ ధమ్మం సుగహితమేవ కత్వా గణ్హాతి. **అత్థఞ్చోపపరిక్ఖతీ**తి యథాసుతస్స యథాపరియత్తస్స ధమ్మస్స అత్థం ఉపపరిక్ఖతి "ఇతి సీలం, ఇతి సమాధి, ఇతి పఞ్ఞా, ఇమే రూపారూపధమ్మా"తి మనసా అనుపేక్ఖతి.

ఖన్త్యా ఛన్దికతో హోతీతి తేసు మనసా అనుపేక్ఖితేసు ధమ్మేసు దిట్ఠినిజ్ఝానక్ఖన్తియా నిజ్ఝానం ఖమాపేత్వా రూపపరిగ్గహాదిముఖేన విపస్సనాభినివేసే ఛన్దికతో ఛన్దజాతో హోతి. తథాభూతో చ విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో **ఉస్సహిత్వా తులేతి** తంతంపచ్చయనామరూపదస్సనవసేన ఉస్సాహం కత్వా తతో పరం తిలక్ఖణం ఆరోపేత్వా తులేతి "అనిచ్చ"న్తిపి, "దుక్ఖ"న్తిపి, "అనత్తా"తిపి తం నామరూపం తీరేతి విపస్సతి. **సమయే సో పదహతి, అజ్ఝత్తం సుసమాహితో**తి సో ఏవం పస్సన్తో పగ్గహేతబ్బాదిసమయే చిత్తస్స పగ్గణ్హనాదినా పదహతి, పదహన్తో చ అజ్ఝత్తం గోచరజ్ఝత్తే విపస్సనాసమాధినా మగ్గసమాధినా చ సుట్ఠు సమాహితో భవేయ్య, అసమాధానహేతుభూతే కిలేసే పజహేయ్య. స్వాయం గుణో సబ్బోపి

యస్మా బహుస్సుతం ధమ్మధరం సప్పఞ్ఞం బుద్ధసావకం పయిరుపాసన్తస్స హోతి, తస్మా అసఙ్ఖతం ధమ్మం ఆరబ్భ దుక్ఖాదీసు పరిఞ్ఞాదివిసిట్ఠకిచ్చతాయ ధమ్మవిఞ్ఞాణసఙ్ఖాతం ధమ్మఞాణం ఆకఙ్ఖన్తో తథావిధం వుత్తప్పకారం కల్యాణమిత్తం భజేథ, సేవేయ్య పయిరుపాసేయ్యాతి అత్థో.

ఏవం బహుపకారతాయ తస్స పూజనీయకం దస్సేన్తో ''**బహుస్సుతో**''తి గాథమాహ. తస్సత్థో – సుత్తగేయ్యాది బహు సుతం ఏతస్సాతి **బహుస్సుతో**. తమేవ దేసనాధమ్మం సువణ్ణభాజనే పక్ఖిత్తసీహవసా వియ అవినస్సన్తం ధారేతీతి **ధమ్మధరో**. తతో ఏవ మహేసినో భగవతో ధమ్మకోసం ధమ్మరతనం ఆరక్ఖతీతి **కోసారక్ఖో**. యస్మా సదేవకస్స లోకస్స సమదస్సనేన చక్ఖుభూతో, తస్మా **చక్ఖు సబ్బస్స లోకస్స పూజనీయో** మాననీయోతి, బహుస్సుతభావేన బహుజనస్స పూజనీయభావదస్సనత్థం నిగమనవసేన పునపి ''**బహుస్సుతో**''తి వుత్తం.

ఏవరూపం కల్యాణమిత్తం లభిత్వాపి కారకస్సేవ అపరిహాని, న అకారకస్సాతి దస్సేన్తో ''**ధమ్మారామో**''తి గాథమాహ. తత్థ నివాసనట్ఠేన సమథవిపస్సనాధమ్మో ఆరామో, తస్మిం ఏవ ధమ్మే రతో అభిరతోతి **ధమ్మరతో**, తస్సేవ ధమ్మస్స పునప్పునం విచిన్తనేన **ధమ్మం అనువిచిన్తయం** ధమ్మం ఆవజ్జేన్తో మనసి కరోతీతి అత్థో. **అనుస్సరన్తి** తమేవ ధమ్మం అనుస్సరన్తో. **సద్ధమ్మా**తి ఏవరూపో భిక్ఖు సత్తతింసపభేదా బోధిపక్ఖియధమ్మా నవవిధలోకుత్తరధమ్మా చ న పరిహాయతి, న కదాచి తస్స తతో పరిహాని హోతీతి అత్థో.

అథేకదివసం కాయే అవీతరాగం కుసీతం హీనవీరియం కోసల్లాయా తి నామం భిక్ఖుం సంవేజేన్తో ''**కాయమచ్ఛేరగరునో**''తి గాథమాహ. తత్థ **కాయమచ్ఛేరగరునో**తి "కాయదళ్హీబహులస్స కాయే మమత్తస్స ఆచరియుపజ్ఝాయానమ్పి కాయేన కత్తబ్బం కిఞ్చి అకత్వా విచరన్తస్స. **హియ్యమానే**తి అత్తనో కాయే జీవితే చ ఖణే ఖణే పరిహియ్యమానే. **అనుట్ఠహే**తి సీలాదీనం పరిపూరణవసేన ఉట్ఠానవీరియం న కరేయ్య. **సరీరసుఖగిద్ధస్సా**తి అత్తనో సరీరస్స సుఖాపనేనేవ గేధం ఆపన్నస్స. **కుతో సమణఫాసుతా**తి ఏవరూపస్స పుగ్గలస్స సామఞ్ఞవసేన కుతో సుఖవిహారో, ఫాసువిహారో న తస్స విజ్జతీతి అత్థో.

న పక్ఖన్తీతిఆదికా ఆయస్మతో సారిపుత్తస్స ధమ్మసేనాపతినో పరినిబ్బుతభావం సుత్వా థేరేన భాసితా. తత్థ **న పక్ఖన్తి దిసా సబ్బా**తి పురత్థిమాదిభేదా సబ్బా దిసా న పక్ఖయన్తి, దిసామూళ్హోతి అత్థో. **ధమ్మా న పటిభన్తి మ**న్తి పుబ్బే సుట్ఠు పగుణాపి పరియత్తిధమ్మా ఇదాని సక్కచ్చం సమన్నాహరియమానాపి మయ్హం న ఉపట్ఠహన్తి. **గతే కల్యాణమిత్తమ్హీ**తి సదేవకస్స లోకస్స కల్యాణమిత్తభూతే ధమ్మసేనాపతిమ్హి అనుపాదిసేసనిబ్బానం గతే. **అన్ధకారంవ ఖాయతీ**తి సబ్బోపాయం లోకో అన్ధకారో వియ ఉపట్ఠాతి.

అబ్భతీతసహాయస్సాతి అపగతసహాయస్స, కల్యాణమిత్తరహితస్సాతి అత్థో. **అతీతగతసత్థునో**తి ఆయస్మతో అతీతో హుత్వా నిబ్బానగతసత్థుకస్స, సత్థరి పరినిబ్బుతేతి అత్థో. **యథా కాయగతా సతీ**తి కాయగతాసతిభావనా తక్కరస్స యథా ఏకన్తహితావహా, ఏవం ఏతాదిసం అనాథస్స పుగ్గలస్స ఏకన్తహితావహం అఞ్ఞం మిత్తం నామ నత్థి, సనాథస్స అఞ్ఞాపి భావనా హితావహా ఏవాతి అధిప్పాయో.

పురాణాతి పోరాణా, సారిపుత్తాదికే కల్యాణమిత్తే సన్ధాయ వదతి. **నవేహీ**తి నవకేహి. **న సమేతి మే**తి మయ్హం చిత్తం న సమాగచ్ఛతి, న తే మమ చిత్తం ఆరాధేన్తీతి అత్థో. **స్వజ్జ ఏకోవ ఝాయామీ**తి సోహం అజ్జ వుడ్ఢతరేహి విరహితో ఏకోవ

హుత్వా ఝాయామి ఝానపసుతో హోమి. **వస్సుపేతో**తి వస్సకాలే కులావకం ఉపేతో పక్ఖీ వియ. "వాసుపేతో"తిపి పాళి, వాసం ఉపగతోతి అత్థో.

దస్సనాయ అభిక్కన్తేతి గాథా సత్థారా భాసితా. తస్సత్థో – మమ దస్సనాయ అభిక్కన్తే నానావిధవిదేసపవాసికబహుజనే, ఆనన్ద, మమ ఉపసఙ్కమనం మా వారేసి. కస్మా? తే సోతారో ధమ్మస్స, మమం పస్సన్తు, అయమేవ దస్సనాయ సమయోతి.

తం సుత్వా థేరో "**దస్సనాయ అభిక్కన్తే**"తి అపరం గాథమాహ. ఇమాయ హి గాథాయ సమ్బన్ధత్థం పురిమగాథా ఇధ నిక్ఖిత్తా. తేనేవ సచాహం దేసన్తరతో ఆగతాగతే తావదేవ దస్సేతుం లచ్ఛామీతి ఏతస్స పదస్స అత్థసిద్ధిం దస్సేతి.

పణ్ణవీసతి వస్సానీతి పఞ్చ గాథా అత్తనో అగ్గుపట్ఠాకభావం దీపేతుం వుత్తా. ఆరద్ధకమ్మట్ఠానభావేన హి సత్థు ఉపట్ఠానపసుతభావేన చ థేరస్స మగ్గేన అసముచ్ఛిన్నాపి కామసఞ్ఞాదయో న ఉప్పజ్జింసు, కాయవచీమనోకమ్మాని చ సబ్బకాలం సత్థరి మేత్తాపుబ్బఙ్గమాని మేత్తానుపరివత్తాని అహేసుం. తత్థ **పణ్ణవీసతి వస్సానీ**తి పఞ్చవీసతి సంవచ్ఛరాని. **సేఖభూతస్స మే సతో**తి సేఖభూమియం సోతాపత్తిఫలే ఠితస్స మే సతో. **కామసఞ్ఞా**తి కామసహగతా సఞ్ఞా న ఉప్పజ్జి, ఏత్థ చ కామసఞ్ఞాదిఅనుప్పత్తివచనేన అత్తనో ఆసయసుద్ధిం దస్సేతి, "**మేత్తేన కాయకమ్మేనా**"తిఆదినా పయోగసుద్ధిం. తత్థ గన్ధకుటియం పరిభణ్డకరణాదినా సత్థు వత్తపటివత్తకరణేన చ మేత్తం కాయకమ్మం వేదితబ్బం, ధమ్మదేసనాకాలారోచనాదినా మేత్తం వచీకమ్మం, రహోగతస్స సత్థారం ఉద్దిస్స హితూపసంహారమనసికారేన మేత్తం మనోకమ్మం. **ఞాణం మే ఉదపజ్జథా**తి అత్తనో సేక్ఖభూమిపత్తిమాహ.

అహం సకరణీయోమ్హీతి సత్థు పరినిబ్బానే ఉపట్ఠితే మణ్డలమాళం పవిసిత్వా కపిసీసం ఆలమ్బిత్వా సోకాభిభూతేన వుత్తగాథా . తత్థ **సకరణీయోమ్హీ**తి దుక్ఖపరిజాననాదినా కరణీయేన సకరణీయో అమ్హి. **అప్పత్తమానసో**తి అనధిగతారహత్తో. **సత్థు చ పరినిబ్బానన్తి** మయ్హం సత్థు పరినిబ్బానఞ్చ ఉపట్ఠితం. **యో అమ్హం అనుకమ్పకో**తి యో సత్థా మయ్హం అనుగ్గాహకో.

తదాసి యం భింసనకన్తి గాథా సత్థు పరినిబ్బానకాలే పథవీకమ్పనదేవదున్దుభిఫలనాదికే దిస్వా సఞ్జాతసంవేగేన వుత్తగాథా.

బహుస్సుతోతిఆదికా తిస్సో గాథా థేరం పసంసన్తేహి సఙ్గీతికారేహి ఠపితా. తత్థ **గతిమన్తో**తి అసదిసాయ ఞాణగతియా సమన్నాగతో. **సతిమన్తో**తి పరమేన సతినేపక్కేన సమన్నాగతో. **ధితిమన్తో**తి అసాధారణాయ బ్యఞ్జనత్థావధారణసమత్థాయ ధితిసమ్పత్తియా సమన్నాగతో. అయఞ్హి థేరో ఏకపదేయేవ ఠత్వా సట్ఠిపదసహస్సాని సత్థారా కథితనియామేనేవ గణ్హాతి, గహితఞ్చ సువణ్ణభాజనే పక్ఖిత్తసీహవసా వియ సబ్బకాలం న వినస్సతి, అవిపరీతబ్యఞ్జనావధారణసమత్థాయ సతిపుబ్బఙ్గమాయ పఞ్ఞాయ, అత్థావధారణసమత్థాయ పఞ్ఞాపుబ్బఙ్గమాయ సతియా చ సమన్నాగతో. తేనాహ భగవా – "ఏతదగ్గం , భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం బహుస్సుతాన"న్తిఆది (అ. ని. ౧.౨౨౩). తథా చాహ ధమ్మసేనాపతి – "ఆయస్మా ఆనన్దో అత్థకుసలో"తిఆది (అ. ని. ౫.౧౬౯). **రతనాకరో**తి సద్ధమ్మరతనస్స ఆకరభూతో.

పరిచిణ్ణోతి గాథా పరినిబ్బానకాలే థేరేన భాసితా, సా వుత్తత్థా ఏవ.

ఆనన్దత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

తింసనిపాతవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౮. చత్తాలీసనిపాతో

౧. మహాకస్సపత్థేరగాథావణ్ణనా

చత్తాలీసనిపాతే **న గణేన పురక్ఖతో**తిఆదికా ఆయస్మతో మహాకస్సపత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే హంసవతీనగరే వేదేహో నామ అసీతికోటివిభవో కుటుమ్బికో అహోసి. సో బుద్ధమామకో, ధమ్మమామకో, సఙ్ఘమామకో ఉపాసకో హుత్వా విహరన్తో ఏకస్మిం ఉపోసథదివసే పాతోవ సుభోజనం భుఞ్జిత్వా ఉపోసథఙ్గాని అధిట్ఠాయ గన్ధపుప్ఫాదీని గహేత్వా విహారం గన్త్వా సత్థారం పూజేత్వా వన్దిత్వా ఏకమన్తం నిసీది.

తస్మిఞ్చ ఖణే సత్థా మహానిసభత్థేరం నామ తతియసావకం “ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం ధుతవాదానం, యదిదం నిసభో”తి ఏతదగ్గే ఠపేసి. ఉపాసకో తం సుత్వా పసన్నో ధమ్మకథావసానే మహాజనే ఉట్ఠాయ గతే సత్థారం వన్దిత్వా “స్వే మయ్హం భిక్ఖం అధివాసేథా”తి నిమన్తేసి. “మహా ఖో, ఉపాసక , భిక్ఖుసఙ్ఘో”తి. “కిత్తకో, భన్తే”తి? “అట్ఠసట్ఠిభిక్ఖుసతసహస్స”న్తి. “భన్తే, ఏకం సామణేరమ్పి విహారే అసేసేత్వా మయ్హం భిక్ఖం అధివాసేథా”తి. సత్థా అధివాసేసి. ఉపాసకో సత్థు అధివాసనం విదిత్వా గేహం గన్త్వా మహాదానం సజ్జేత్వా పునదివసే సత్థు కాలం ఆరోచాపేసి. సత్థా పత్తచీవరమాదాయ భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో ఉపాసకస్స ఘరం గన్త్వా పఞ్ఞత్తాసనే నిసిన్నో దక్ఖిణోదకావసానే యాగుఆదీని సమ్పటిచ్ఛన్తో భత్తవిస్సగ్గం అకాసి. ఉపాసకోపి సత్థు సన్తికే నిసీది.

తస్మిం అన్తరే మహానిసభత్థేరో పిణ్డాయ చరన్తో తమేవ వీథిం పటిపజ్జి. ఉపాసకో దిస్వా ఉట్ఠాయ గన్త్వా థేరం వన్దిత్వా “పత్తం, భన్తే, దేథా”తి ఆహ. థేరో పత్తం అదాసి. “భన్తే, ఇధేవ పవిసథ, సత్థాపి గేహే నిసిన్నో”తి. “న వట్టిస్సతి, ఉపాసకా”తి. సో థేరస్స పత్తం గహేత్వా పిణ్డపాతస్స పూరేత్వా అదాసి. తతో థేరం అనుగన్త్వా నివత్తో సత్థు సన్తికే నిసీదిత్వా ఏవమాహ – “మహానిసభత్థేరో, భన్తే, ‘సత్థాపి గేహే నిసిన్నో’తి వుత్తేపి పవిసితుం న ఇచ్ఛి, అత్థి ను ఖో ఏతస్స తుమ్హాకం గుణేహి అతిరేకగుణో”తి. బుద్ధానఞ్చ వణ్ణమచ్ఛేరం నామ నత్థి, తస్మా సత్థా ఏవమాహ – “ఉపాసక, మయం భిక్ఖం ఆగమయమానా గేహే నిసీదామ, నో పన భిక్ఖు న ఏవం నిసీదిత్వా భిక్ఖం ఉదిక్ఖతి, మయం గామన్తసేనాసనే వసామ, నో అరఞ్ఞస్మింయేవ వసతి, మయం ఛన్నే వసామ, నో అబ్భోకాసేయేవ వసతీ”తి భగవా “అయఞ్చ అయఞ్చేతస్స గుణో”తి మహాసముద్దం పూరయమానో వియ తస్స గుణం కథేసి.

ఉపాసకో పకతియాపి జలమానపదీపో తేలేన ఆసిత్తో వియ సుట్ఠుతరం పసన్నో హుత్వా చిన్తేసి – “కిం మయ్హం అఞ్ఞాయ సమ్పత్తియా, అనాగతే ఏకస్స బుద్ధస్స సన్తికే ధుతవాదానం అగ్గభావత్థాయ పత్థనం కరిస్సామీ”తి. సో పునపి సత్థారం నిమన్తేత్వా తేనేవ నియామేన సత్త దివసే మహాదానం దత్వా సత్తమే దివసే బుద్ధప్పముఖస్స మహాభిక్ఖుసఙ్ఘస్స తిచీవరాని దత్వా సత్థు పాదమూలే నిపజ్జిత్వా ఏవమాహ – “యం మే, భన్తే, సత్త దివసే దానం దేన్తస్స మేత్తం కాయకమ్మం, మేత్తం వచీకమ్మం, మేత్తం మనోకమ్మం పచ్చుపట్ఠితం, ఇమినాహం న అఞ్ఞం దేవసమ్పత్తిం వా సక్కమారబ్రహ్మసమ్పత్తిం వా పత్థేమి, ఇదం పన మే కమ్మం అనాగతే ఏకస్స బుద్ధస్స సన్తికే మహానిసభత్థేరేన పత్తట్ఠానన్తరం పాపుణనత్థాయ తేరసధుతఙ్గధరానం అగ్గభావస్స అధికారో హోతూ”తి. సత్థా “మహన్తం ఠానం ఇమినా పత్థితం, సమిజ్ఝిస్సతి ను ఖో, నో”తి ఓలోకేన్తో సమిజ్ఝనభావం దిస్వా ఆహ – “మనాపం తే ఠానం పత్థితం, అనాగతే

సతసహస్సకప్పావసానే గోతమో నామ బుద్ధో ఉప్పజ్జిస్సతి , తస్స త్వం తతియసావకో మహాకస్సపత్థేరో నామ భవిస్ససీ"తి బ్యాకాసి. తం సుత్వా ఉపాసకో "బుద్ధానం ద్వే కథా నామ నత్థీ"తి పునదివసే పత్తబ్బం వియ తం సమ్పత్తిం అమఞ్ఞిత్థ. సో యావతాయుకం దానం దత్వా, సీలం సమాదాయ రక్ఖిత్వా, నానప్పకారం కల్యాణకమ్మం కత్వా, కాలం కత్వా, సగ్గే నిబ్బత్తి.

తతో పట్ఠాయ దేవమనుస్సేసు సమ్పత్తిం అనుభవన్తో ఇతో ఏకనవుతే కప్పే విపస్సిసమ్మాసమ్బుద్ధే బన్ధుమతీనగరం ఉపనిస్సాయ ఖేమే మిగదాయే విహరన్తే దేవలోకా చవిత్వా అఞ్ఞతరస్మిం పరిజిణ్ణబ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తి. తస్మిఞ్చ కాలే విపస్సీ భగవా సత్తమే సత్తమే సంవచ్ఛరే ధమ్మం కథేసి, మహన్తం కోలాహలం హోతి. సకలజమ్బుదీపే దేవతా "సత్థా ధమ్మం కథేస్సతీ"తి ఆరోచేసుం. బ్రాహ్మణో తం సాసనం అస్సోసి . తస్స చ నివాసనసాటకో ఏకోయేవ హోతి, తథా బ్రాహ్మణియా. పారుపనం పన ద్విన్నమ్పి ఏకమేవ. సో సకలనగరే "ఏకసాటకబ్రాహ్మణో"తి పఞ్ఞాయి. సో బ్రాహ్మణానం కేనచిదేవ కిచ్చేన సన్నిపాతే సతి బ్రాహ్మణిం గేహే ఠపేత్వా సయం తం వత్థం పారుపిత్వా గచ్ఛతి. బ్రాహ్మణీనం సన్నిపాతే సతి సయం గేహే అచ్ఛతి, బ్రాహ్మణీ తం వత్థం పారుపిత్వా గచ్ఛతి. తస్మిం పన దివసే బ్రాహ్మణో బ్రాహ్మణిం ఆహ – "భోతి, కిం రత్తిం ధమ్మం సుణిస్ససి, దివా"తి? "మయం మాతుగామజాతికా నామ రత్తిం సోతుం న సక్కోమ, దివా సోస్సామా"తి బ్రాహ్మణం గేహే ఠపేత్వా తం వత్థం పారుపిత్వా ఉపాసికాహి సద్ధిం దివా గన్త్వా సత్థారం వన్దిత్వా ఏకమన్తే నిసిన్నా ధమ్మం సుత్వా ఉపాసికాహియేవ సద్ధిం ఆగమాసి. అథ బ్రాహ్మణో బ్రాహ్మణిం గేహే ఠపేత్వా తం వత్థం పారుపిత్వా విహారం గతో.

తస్మిం సమయే సత్థా పరిసమజ్ఝే అలఙ్కతధమ్మాసనే నిసిన్నో చిత్తబీజనిం ఆదాయ ఆకాసగఙ్గం ఓతారేన్తో వియ, సినేరుం మన్థం కత్వా సాగరం నిమ్మథేన్తో వియ, ధమ్మకథం కథేసి. బ్రాహ్మణస్స పరిసపరియన్తే నిసిన్నస్స ధమ్మం సుణన్తస్స పఠమయామస్మింయేవ సకలసరీరం పూరయమానా పఞ్చవణ్ణా పీతి ఉప్పజ్జి. సో పారుతవత్థం సఙ్ఘరిత్వా "దసబలస్స దస్సామీ"తి చిన్తేసి. అథస్స ఆదీనవసహస్సం దస్సయమానం మచ్ఛేరం ఉప్పజ్జి. సో "బ్రాహ్మణియా మయ్హఞ్చ ఏకమేవ వత్థం, అఞ్ఞం కిఞ్చి పారుపనం నత్థి, అపారుపిత్వా చ నామ బహి విచరితుం న సక్కా"తి సబ్బథాపి అదాతుకామో అహోసి, అథస్స నిక్ఖన్తే పఠమయామే మజ్ఝిమయామేపి తథేవ పీతి ఉప్పజ్జి. తథేవ చిన్తేత్వా తథేవ అదాతుకామో అహోసి. అథస్స మజ్ఝిమయామే నిక్ఖన్తే పచ్ఛిమయామేపి తథేవ పీతి ఉప్పజ్జి. తదా సో "యం వా హోతు తం వా పచ్ఛాపి జానిస్సామీ"తి వత్థం సఙ్ఘరిత్వా సత్థు పాదమూలే ఠపేసి. తతో వామహత్థం ఆభుజిత్వా దక్ఖిణేన హత్థేన తిక్ఖత్తుం అప్ఫోటేత్వా "జితం మే, జితం మే"తి తయో వారే నది.

తస్మిఞ్చ సమయే బన్ధుమరాజా ధమ్మాసనస్స పచ్ఛతో అన్తోసాణియం నిసిన్నో ధమ్మం సుణాతి. రఞ్ఞో చ నామ "జితం మే"తి సద్దో అమనాపో హోతి . సో పురిసం పేసేసి – "గచ్ఛ, ఏతం పుచ్ఛ కిం వదసీ"తి. సో తేన గన్త్వా పుచ్ఛితో "అవసేసా హత్థియానాదీని ఆరుయ్హ అసిచమ్మాదీని గహేత్వా పరసేనం జినన్తి, న తం అచ్ఛరియం. అహం పన పచ్ఛతో ఆగచ్ఛన్తస్స కూటగోణస్స ముగ్గరేన సీసం భిన్దిత్వా తం పలాపేన్తో వియ మచ్ఛేరచిత్తం మద్దిత్వా పారుతవత్థం దసబలస్స అదాసిం, తం మే మచ్ఛరియం జిత"న్తి ఆహ. సో పురిసో ఆగన్త్వా తం పవత్తిం రఞ్ఞో ఆరోచేసి. రాజా ఆహ – "అమ్హే, భణే, దసబలస్స అనురూపం న జానిమ్హ, బ్రాహ్మణో జానీ"తి వత్థయుగం పేసేసి. తం దిస్వా బ్రాహ్మణో చిన్తేసి – "అయం మయ్హం తుణ్హీనిసిన్నస్స పఠమం కిఞ్చి అదత్వా సత్థు గుణే కథేన్తస్స అదాసి. సత్థు గుణే పటిచ్చ ఉప్పన్నేన పన మయ్హం కో అత్థో"తి తమ్పి వత్థయుగం దసబలస్సేవ అదాసి. రాజాపి "కిం బ్రాహ్మణేన కత"న్తి పుచ్ఛిత్వా "తమ్పి తేన వత్థయుగం తథాగతస్సేవ దిన్న"న్తి సుత్వా అఞ్ఞానిపి ద్వే వత్థయుగాని పేసేసి, సో తానిపి అదాసి. రాజా అఞ్ఞానిపి చత్తారీతి ఏవం యావ

ద్వత్తింసవత్థయుగాని పేసేసి. అథ బ్రాహ్మణో "ఇదం వడ్ఢేత్వా వడ్ఢేత్వా గహణం వియ హోతీ"తి అత్తనో అత్థాయ ఏకం, బ్రాహ్మణియా ఏకన్తి ద్వే వత్థయుగాని గహేత్వా తింసయుగాని తథాగతస్సేవ అదాసి. తతో పట్ఠాయ చ సో సత్థు విస్సాసికో జాతో.

అథ నం రాజా ఏకదివసం సీతసమయే సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుణన్తం దిస్వా సతసహస్సగ్ఘనకం అత్తనా పారుతరత్తకమ్బలం దత్వా ఆహ – "ఇతో పట్ఠాయ ఇమం పారుపిత్వా ధమ్మం సుణాహీ"తి. సో "కిం మే ఇమినా కమ్బలేన ఇమస్మిం పూతికాయే ఉపనీతేనా"తి చిన్తేత్వా అన్తోగన్ధకుటియం తథాగతస్స మఞ్చస్స ఉపరి వితానం కత్వా అగమాసి. అథేకదివసం రాజా పాతోవ విహారం గన్త్వా అన్తోగన్ధకుటియం సత్థు సన్తికే నిసీది. తస్మిఞ్చ సమయే ఛబ్బణ్ణా బుద్ధరస్మియో కమ్బలే పటిహఞ్ఞన్తి, కమ్బలో అతివియ విరోచతి. రాజా ఉల్లోకేన్తో సఞ్జానిత్వా ఆహ – "అమ్హాకం, భన్తే, ఏస కమ్బలో, అమ్హేహి ఏకసాటకబ్రాహ్మణస్స దిన్నో"తి. "తుమ్హేహి, మహారాజ, బ్రాహ్మణో పూజితో, బ్రాహ్మణేన మయం పూజితా"తి. రాజా "బ్రాహ్మణో యుత్తం అఞ్ఞాసి, న మయ"న్తి పసీదిత్వా యం మనుస్సానం ఉపకారభూతం, తం సబ్బం అట్ఠట్ఠకం కత్వా సబ్బట్ఠకం నామ దానం దత్వా పురోహితట్ఠానే ఠపేసి. సోపి "అట్ఠట్ఠకం నామ చతుసట్ఠి హోతీ"తి చతుసట్ఠి సలాకభత్తాని ఉపనిబన్ధాపేత్వా యావజీవం దానం దత్వా సీలం రక్ఖిత్వా తతో చుతో సగ్గే నిబ్బత్తి.

పున తతో చుతో ఇమస్మిం కప్పే కోణాగమనస్స చ భగవతో కస్సపదసబలస్స చాతి ద్విన్నం బుద్ధానం అన్తరే బారాణసియం కుటుమ్బియఘరే నిబ్బత్తో. సో వుద్ధిమన్వాయ ఘరావాసం వసన్తో ఏకదివసం అరఞ్ఞే జఙ్ఘవిహారం చరతి. తస్మిఞ్చ సమయే పచ్చేకబుద్ధో నదీతీరే చీవరకమ్మం కరోన్తో అనువాతే అప్పహోన్తే సఙ్ఘరిత్వా ఠపేతుం ఆరద్ధో. సో దిస్వా "కస్మా, భన్తే, సఙ్ఘరిత్వా ఠపేథా"తి ఆహ. "అనువాతో నప్పహోతీ"తి. "ఇమినా, భన్తే, కరోథా"తి ఉత్తరసాటకం దత్వా "నిబ్బత్తనిబ్బత్తట్ఠానే మే కేనచి పరిహాని మా హోతూ"తి పత్థనం పట్ఠపేసి.

ఘరేపిస్స భగినియా సద్ధిం భరియాయ కలహం కరోన్తియా పచ్చేకబుద్ధో పిణ్డాయ పావిసి. అథస్స భగినీ పచ్చేకబుద్ధస్స పిణ్డపాతం దత్వా తస్స భరియం సన్ధాయ "ఏవరూపం బాలం యోజనసతేన పరివజ్జేయ్య"న్తి పత్థనం పట్ఠపేసి. సా గేహఙ్గణే ఠితా సుత్వా "ఇమాయ దిన్నభత్తం మా ఏస భుఞ్జతూ"తి పత్తం గహేత్వా పిణ్డపాతం ఛడ్డేత్వా కలలస్స పూరేత్వా అదాసి. ఇతరా దిస్వా "బాలే, త్వం మం తావ అక్కోస వా పహర వా, ఏవరూపస్స పన ద్వే అసఙ్ఖ్యేయ్యాని పూరితపారమిస్స పత్తతో భత్తం ఛడ్డేత్వా కలలం దాతుం న యుత్త"న్తి ఆహ. అథస్స భరియాయ పటిసఙ్ఖానం ఉప్పజ్జి. సా "తిట్ఠథ, భన్తే"తి కలలం ఛడ్డేత్వా పత్తం ధోవిత్వా గన్ధచుణ్ణేన . ఉబ్బట్టేత్వా పణీతభత్తస్స చతుమధురస్స చ పూరేత్వా ఉపరి ఆసిత్తేన పదుమగబ్భవణ్ణేన సప్పినా విజ్జోతమానం పచ్చేకబుద్ధస్స హత్థే ఠపేత్వా "యథా అయం పిణ్డపాతో ఓభాసజాతో, ఏవం ఓభాసజాతం మే సరీరం హోతూ"తి పత్థనం పట్ఠపేసి. పచ్చేకబుద్ధో అనుమోదిత్వా ఆకాసం పక్ఖన్ది.

తేపి జాయమ్పతికా యావతాయుకం కుసలం కత్వా సగ్గే నిబ్బత్తిత్వా పున తతో చవిత్వా ఉపాసకో కస్సపసమ్మాసమ్బుద్ధకాలే బారాణసియం అసీతికోటివిభవస్స సేట్ఠినో పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, ఇతరాపి తాదిసస్సేవ సేట్ఠినో ధీతా హుత్వా నిబ్బత్తి. తస్స వుద్ధిప్పత్తస్స తమేవ సేట్ఠిధీతరం ఆనయింసు. తస్సా పుబ్బే అనిట్ఠవిపాకస్స పాపకమ్మస్స ఆనుభావేన పతికులం పవిట్ఠమత్తాయ ఉమ్మారబ్భన్తరే సకలసరీరం ఉగ్ఘాటితవచ్చకుటి వియ దుగ్గన్ధం జాతం. సేట్ఠికుమారో "కస్సాయం గన్ధో"తి పుచ్ఛిత్వా, "సేట్ఠికఞ్ఞాయా"తి సుత్వా, "నీహరథ, నీహరథా"తి ఆభతనియామేనేవ కులఘరం పేసేసి. సా ఏతేనేవ నీహారేన సత్తసు ఠానేసు పటినివత్తితా.

తేన చ సమయేన కస్సపదసబలో పరినిబ్బాయి. తస్స ఘనకోట్టిమాహి సతసహస్సగ్ఘనికాహి రత్తసువణ్ణిట్ఠకాహి యోజనుబ్బేధం చేతియం ఆరభింసు. తస్మిం చేతియే కరీయమానే సా సేట్ఠిధీతా చిన్తేసి – “అహం సత్తసు ఠానేసు పటినివత్తితా, కిం మే జీవితేనా”తి అత్తనో ఆభరణభణ్డం భఞ్జాపేత్వా సువణ్ణిట్ఠకం కారేసి రతనాయతం విదత్థివిత్థిన్నం చతురఙ్గులుబ్బేధం. తతో హరితాలమనోసిలాపిణ్డం గహేత్వా అట్ఠ ఉప్పలహత్థకే ఆదాయ చేతియకరణట్ఠానం గతా. తస్మిఞ్చ ఖణే ఏకా ఇట్ఠకాపన్తి పరిక్ఖిపిత్వా ఆగచ్ఛమానా ఘటనిట్ఠకాయ ఊనా హోతి, సేట్ఠిధీతా వడ్ఢకిం ఆహ – “ఇమం ఇట్ఠకం ఏత్థ ఠపేథా”తి. “అమ్మ, భద్దకే కాలే ఆగతాసి, సయమేవ ఠపేహీ”తి. సా ఆరుయ్హ తేలేన హరితాలమనోసిలాపిణ్డం యోజేత్వా తేన బన్ధనేన ఇట్ఠకం పతిట్ఠపేత్వా ఉపరి అట్ఠహి ఉప్పలహత్థకేహి పూజం కత్వా వన్దిత్వా “నిబ్బత్తనిబ్బత్తట్ఠానే మే కాయతో చన్దనగన్ధో వాయతు, ముఖతో ఉప్పలగన్ధో”తి పత్థనం కత్వా చేతియం వన్దిత్వా పదక్ఖిణం కత్వా అగమాసి.

అథ తస్మింయేవ ఖణే యస్స సేట్ఠిపుత్తస్స పఠమం గేహం నీతా, తస్స తం ఆరబ్భ సతి ఉదపాది. నగరేపి నక్ఖత్తం సఙ్ఘుట్ఠం హోతి. సో ఉపట్ఠాకే ఆహ – “తదా ఇధ ఆనీతా సేట్ఠిధీతా అత్థి, కహం సా”తి? “కులగేహే సామీ”తి. “ఆనేథ నం, నక్ఖత్తం కీళిస్సామా”తి. తే గన్త్వా తం వన్దిత్వా ఠితా “కిం, తాతా, ఆగతత్థా”తి తాయ పుట్ఠా తం పవత్తిం ఆచిక్ఖింసు. “తాతా, మయా ఆభరణభణ్డేన చేతియం పూజితం, ఆభరణం మే నత్థీ”తి . తే గన్త్వా సేట్ఠిపుత్తస్స ఆరోచేసుం. ఆనేథ నం, పిళన్ధనం లభిస్సతీతి. తే ఆనయింసు. తస్సా సహ ఘరపవేసనేన సకలగేహం చన్దనగన్ధో చేవ నీలుప్పలగన్ధో చ వాయి. సేట్ఠిపుత్తో తం పుచ్ఛి – “పఠమం తవ సరీరతో దుగ్గన్ధో వాయి, ఇదాని పన తే సరీరతో చన్దనగన్ధో, ముఖతో ఉప్పలగన్ధో వాయతి. కిం ఏత”న్తి? సా ఆదితో పట్ఠాయ అత్తనా కతకమ్మం ఆరోచేసి. సేట్ఠిపుత్తో “నియ్యానికం వత బుద్ధసాసన”న్తి పసీదిత్వా యోజనికం సువణ్ణచేతియం కమ్బలకఞ్చుకేన పరిక్ఖిపిత్వా తత్థ తత్థ రథచక్కప్పమాణేహి సువణ్ణపదుమేహి అలఙ్కరి. తేసం ద్వాదసహత్థా ఓలమ్బకా హోన్తి.

సో తత్థ యావతాయుకం ఠత్వా సగ్గే నిబ్బత్తిత్వా తతో చుతో బారాణసితో యోజనమత్తే ఠానే అఞ్ఞతరస్మిం అమచ్చకులే నిబ్బత్తి, సేట్ఠికఞ్ఞాపి దేవలోకతో చవిత్వా రాజకులే జేట్ఠధీతా హుత్వా నిబ్బత్తి. తేసు వయప్పత్తేసు కుమారస్స వసనగామే నక్ఖత్తం సఙ్ఘుట్ఠం. సో మాతరం ఆహ – “సాటకం మే, అమ్మ, దేహి, నక్ఖత్తం కీళిస్సామీ”తి . సా ధోతవత్థం నీహరిత్వా అదాసి. “అమ్మ, థూలం ఇద”న్తి ఆహ. సా అఞ్ఞం నీహరిత్వా అదాసి, తమ్పి పటిక్ఖిపి. అథ నం మాతా ఆహ – “తాత, యాదిసే గేహే మయం జాతా, నత్థి నో ఇతో సుఖుమతరస్స పటిలాభాయ పుఞ్ఞ”న్తి. “తేన హి లభనట్ఠానం గచ్ఛామి అమ్మా”తి. “పుత్త, అహం అజ్జేవ తుయ్హం బారాణసినగరే రజ్జపటిలాభమ్పి ఇచ్ఛామీ”తి. సో మాతరం వన్దిత్వా ఆహ – “గచ్ఛామి, అమ్మా”తి. “గచ్ఛ, తాతా”తి. ఏవం కిరస్సా చిత్తం అహోసి – “కహం గమిస్సతి? ఇధ వా ఏత్థ వా గేహే నిసీదిస్సతీ”తి. సో పన పుఞ్ఞనియామేన నిక్ఖమిత్వా బారాణసిం గన్త్వా ఉయ్యానే మఙ్గలసిలాపట్టే ససీసం పారుపిత్వా నిపజ్జి. సో చ బారాణసిరఞ్ఞో కాలఙ్కతస్స సత్తమో దివసో హోతి.

అమచ్చా రఞ్ఞో సరీరకిచ్చం కత్వా రాజఙ్గణే నిసీదిత్వా మన్తయింసు – “రఞ్ఞో ఏకా ధీతావ అత్థి, పుత్తో నత్థి, అరాజకం రజ్జం నస్సతి, కో రాజా హోతీ”తి? “త్వం హోహి, త్వం హోహీ”తి ఆహంసు. పురోహితో ఆహ – “బహుం ఓలోకేతుం న వట్టతి, ఫుస్సరథం విస్సజ్జేమా”తి. తే కుముదవణ్ణే చత్తారో సిన్ధవే యోజేత్వా పఞ్చవిధం రాజకకుధభణ్డం సేతచ్ఛత్తఞ్చ రథస్మింయేవ ఠపేత్వా రథం విస్సజ్జేత్వా పచ్ఛతో తూరియాని పగ్గణ్హాపేసుం. రథో పాచీనద్వారేన నిక్ఖమిత్వా ఉయ్యానాభిముఖో అహోసి. “పరిచయేన ఉయ్యానాభిముఖో గచ్ఛతి, నివత్తేమా”తి కేచి ఆహంసు. పురోహితో “మా

నివత్తయిత్థా”తి ఆహ. రథో కుమారం పదక్ఖిణం కత్వా ఆరోహనసజ్జో హుత్వా అట్ఠాసి, పురోహితో పారుపనకణ్ణం అపనేత్వా పాదతలాని ఓలోకేన్తో, “తిట్ఠతు అయం దీపో, ద్విసహస్సదీపపరివారేసు చతూసు మహాదీపేసు ఏస రజ్జం కారేతుం యుత్తో”తి వత్వా “పునపి తూరియాని పగ్గణ్హథ, పునపి పగ్గణ్హథా”తి తిక్ఖత్తుం తూరియాని పగ్గణ్హాపేసి.

అథ కుమారో ముఖం వివరిత్వా ఓలోకేత్వా, “కేన కమ్మేన ఆగతత్థా”తి ఆహ. “దేవ, తుమ్హాకం రజ్జం పాపుణాతీ”తి. “రాజా కహ”న్తి? “దేవత్తం గతో, సామీ”తి. “కతి దివసా అతిక్కన్తా”తి? “అజ్జ సత్తమో దివసో”తి. “పుత్తో వా ధీతా వా నత్థీ”తి? “ధీతా అత్థి దేవ, పుత్తో నత్థీ”తి. “కరిస్సామి రజ్జ”న్తి. తే తావదేవ అభిసేకమణ్డపం కారేత్వా రాజధీతరం సబ్బాలఙ్కారేహి అలఙ్కరిత్వా, ఉయ్యానం ఆనేత్వా కుమారస్స అభిసేకం అకంసు. అథస్స కతాభిసేకస్స సతసహస్సగ్ఘనకం వత్థం ఉపహరింసు. సో “కిమిదం, తాతా”తి ఆహ. “నివాసనవత్థం దేవా”తి. “నను, తాతా, థూల”న్తి? “మనుస్సానం పరిభోగవత్థేసు ఇతో సుఖుమతరం నత్థి, దేవా”తి. “తుమ్హాకం రాజా ఏవరూపం నివాసేసీ”తి? “ఆమ, దేవా”తి. “న మఞ్ఞే పుఞ్ఞవా తుమ్హాకం రాజా, సువణ్ణభిఙ్గారం ఆహరథ, లభిస్సామ వత్థ”న్తి. సువణ్ణభిఙ్గారం ఆహరింసు. సో ఉట్ఠాయ హత్థే ధోవిత్వా ముఖం విక్ఖాలేత్వా హత్థేన ఉదకం ఆదాయ పురత్థిమదిసాయం అబ్భుక్కిరి. తావదేవ ఘనపథవిం భిన్దిత్వా అట్ఠ కప్పరుక్ఖా ఉట్ఠహింసు. పున ఉదకం గహేత్వా దక్ఖిణాయం పచ్ఛిమాయం ఉత్తరాయన్తి ఏవం చతూసు దిసాసు అబ్భుక్కిరి. సబ్బదిసాసు అట్ఠట్ఠకం కత్వా ద్వత్తింస కప్పరుక్ఖా ఉట్ఠహింసు. సో ఏకం దిబ్బదుస్సం నివాసేత్వా ఏకం పారుపిత్వా “నన్దరఞ్ఞో విజితే సుత్తకన్తికా ఇత్థియో మా సుత్తం కన్తింసూతి ఏవం భేరిం చరాపేథా”తి వత్వా ఛత్తం ఉస్సాపేత్వా అలఙ్కతపటియత్తో హత్థిక్ఖన్ధవరగతో నగరం పవిసిత్వా పాసాదం ఆరుయ్హ మహాసమ్పత్తిం అనుభవి.

ఏవం కాలే గచ్ఛన్తే ఏకదివసం దేవీ రఞ్ఞో మహాసమ్పత్తిం దిస్వా, “అహో తపస్సీ”తి కారుఞ్ఞాకారం దస్సేతి. “కిమిదం, దేవీ”తి చ పుట్ఠా “అతిమహతీ తే, దేవ, సమ్పత్తి. అతీతే బుద్ధానం సద్దహిత్వా కల్యాణం అకత్థ, ఇదాని అనాగతస్స పచ్చయం కుసలం న కరోథా”తి ఆహ. “కస్స దస్సామ, సీలవన్తో నత్థీ”తి? “అసుఞ్ఞో, దేవ, జమ్బుదీపో అరహన్తేహి, తుమ్హే దానమేవ సజ్జేథ, అహం అరహన్తే లచ్ఛామీ”తి ఆహ. రాజా పునదివసే పాచీనద్వారే దానం సజ్జాపేసి. దేవీ పాతోవ ఉపోసథఙ్గాని అధిట్ఠాయ ఉపరిపాసాదే పురత్థాభిముఖా ఉరేన నిపజ్జిత్వా “సచే ఏతిస్సం దిసాయం అరహన్తో అత్థి, స్వేవ ఆగన్త్వా అమ్హాకం భిక్ఖం గణ్హన్తూ”తి ఆహ. తస్సం దిసాయం అరహన్తో నాహేసుం, తం సక్కారం కపణయాచకానం అదంసు. పునదివసే దక్ఖిణద్వారే దానం సజ్జేత్వా తథేవ అకాసి, పునదివసే పచ్ఛిమద్వారే. ఉత్తరద్వారే సజ్జితదివసే పన దేవియా తథేవ నిమన్తేన్తియా హిమవన్తే వసన్తానం పదుమవతియా పుత్తానం పఞ్చసతానం పచ్చేకబుద్ధానం జేట్ఠకో మహాపదుమపచ్చేకబుద్ధో భాతికే ఆమన్తేసి, “మారిసా, నన్దరాజా, తుమ్హే నిమన్తేతి, అధివాసేథ తస్సా”తి. తే అధివాసేత్వా పునదివసే అనోతత్తదహే ముఖం ధోవిత్వా, ఆకాసేన ఆగన్త్వా ఉత్తరద్వారే ఓతరింసు. మనుస్సా దిస్వా గన్త్వా “పఞ్చసతా, దేవ, పచ్చేకబుద్ధా ఆగతా”తి రఞ్ఞో ఆరోచేసుం. రాజా సద్ధిం దేవియా గన్త్వా, వన్దిత్వా, పత్తం గహేత్వా పచ్చేకబుద్ధే పాసాదం ఆరోపేత్వా, తత్ర నేసం దానం దత్వా, భత్తకిచ్చావసానే రాజా సఙ్ఘత్థేరస్స, దేవీ, సఙ్ఘనవకస్స పాదమూలే నిపజ్జిత్వా “అయ్యా పచ్చయేహి న కిలమిస్సన్తి, మయం పుఞ్ఞేన న హాయిస్సామ. అమ్హాకం యావజీవం ఇధ నివాసాయ పటిఞ్ఞం దేథా”తి పటిఞ్ఞం కారేత్వా ఉయ్యానే పఞ్చపణ్ణసాలాసతాని పఞ్చచఙ్కమనసతానీతి సబ్బాకారేన నివాసనట్ఠానాని సమ్పాదేత్వా తత్థ వసాపేసుం.

ఏవం కాలే గచ్ఛన్తే రఞ్ఞో పచ్చన్తో కుపితో. సో "అహం పచ్చన్తం వూపసమేతుం గచ్ఛామి, త్వం పచ్చేకబుద్ధేసు మా పమజ్జీ"తి దేవిం ఓవదిత్వా గతో. తస్మిం అనాగతేయేవ పచ్చేకబుద్ధానం ఆయుసఙ్ఖారా ఖీణా. మహాపదుమపచ్చేకబుద్ధో తియామరత్తిం ఝానకీళం కీళిత్వా అరుణుగ్గమనే ఆలమ్బనఫలకం ఆలమ్బిత్వా ఠితకోవ అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయి. ఏతేనుపాయేన సేసాపీతి సబ్బేవ పరినిబ్బుతా. పునదివసే దేవీ పచ్చేకబుద్ధానం నిసీదనట్ఠానం హరితూపలిత్తం కారేత్వా పుప్ఫాని వికిరిత్వా, ధూపం దత్వా తేసం ఆగమనం ఓలోకయన్తీ నిసిన్నా ఆగమనం అపస్సన్తీ పురిసం పేసేసి – "గచ్ఛ, తాత, జానాహి, కిం అయ్యానం కిఞ్చి అఫాసుక"న్తి? సో గన్త్వా మహాపదుమస్స పణ్ణసాలాయ ద్వారం వివరిత్వా తత్థ అపస్సన్తో చఙ్కమనం గన్త్వా ఆలమ్బనఫలకం నిస్సాయ ఠితం దిస్వా వన్దిత్వా "కాలో, భన్తే"తి ఆహ. "పరినిబ్బుతసరీరం కిం కథేస్సతి? సో నిద్దాయతి మఞ్ఞే"తి గన్త్వా పిట్ఠిపాదే హత్థేన పరామసిత్వా పాదానం సీతలతాయ చేవ థద్ధతాయ చ పరినిబ్బుతభావం ఞత్వా, దుతియస్స సన్తికం అగమాసి. ఏవం తతియస్సాతి సబ్బేసం పరినిబ్బుతభావం ఞత్వా రాజకులం గతో. "కహం, తాత, పచ్చేకబుద్ధా"తి పుట్ఠో "పరినిబ్బుతా, దేవీ"తి ఆహ. దేవీ కన్దన్తీ రోదన్తీ నిక్ఖమిత్వా నాగరేహి సద్ధిం తత్థ గన్త్వా సాధుకీళితం కారేత్వా పచ్చేకబుద్ధానం సరీరకిచ్చం కారేత్వా ధాతుయో గహేత్వా చేతియం పతిట్ఠాపేసి.

రాజా పచ్చన్తం వూపసమేత్వా ఆగతో పచ్చుగ్గమనం ఆగతం దేవిం పుచ్ఛి – "కిం, భద్దే, పచ్చేకబుద్ధేసు నప్పమజ్జి, నిరోగా అయ్యా"తి? "పరినిబ్బుతా దేవా"తి. రాజా చిన్తేతి "ఏవరూపానమ్పి పణ్డితానం మరణం ఉప్పజ్జతి, అమ్హాకం కుతో మోక్ఖో"తి. సో నగరం అగన్త్వా, ఉయ్యానమేవ పవిసిత్వా జేట్ఠపుత్తం పక్కోసాపేత్వా, తస్స రజ్జం నియ్యాతేత్వా, సయం సమణపబ్బజ్జం పబ్బజి. దేవీపి "ఇమస్మిం పబ్బజితే అహం కిం కరిస్సామీ"తి తత్థేవ ఉయ్యానే పబ్బజిత్వా ద్వేపి ఝానం భావేత్వా తతో చుతా బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తింసు.

తేసు తత్థేవ వసన్తేసు అమ్హాకం సత్థా లోకే ఉప్పజ్జిత్వా పవత్తితవరధమ్మచక్కో అనుపుబ్బేన రాజగహం పావిసి. సత్థరి తత్థ పటివసన్తే అయం పిప్పలిమాణవో మగధరట్ఠే మహాతిత్థబ్రాహ్మణగామే కపిలబ్రాహ్మణస్స అగ్గమహేసియా కుచ్ఛిమ్హి నిబ్బత్తో. అయం భద్దా కాపిలానీ మద్దరట్ఠే సాగలనగరే కోసియగోత్తబ్రాహ్మణస్స అగ్గమహేసియా కుచ్ఛిస్మిం నిబ్బత్తా. తేసం అనుక్కమేన వడ్ఢమానానం పిప్పలిమాణవస్స వీసతిమే, భద్దాయ సోళసమే వస్సే సమ్పత్తే మాతాపితరో పుత్తం ఓలోకేత్వా "తాత, త్వం వయప్పత్తో, కులవంసో నామ పతిట్ఠపేతబ్బో"తి అతివియ నిప్పీళయింసు. మాణవో ఆహ "మయ్హం సోతపథే ఏవరూపం కథం మా కథేథ. అహం యావ తుమ్హే ధరథ, తావ పటిజగ్గిస్సామి, తుమ్హాకం అచ్చయేన నిక్ఖమిత్వా పబ్బజిస్సామీ"తి. తే కతిపాహం అతిక్కమిత్వా పున కథయింసు. సోపి తథేవ పటిక్ఖిపి. తతో పట్ఠాయ నిరన్తరం కథేతియేవ.

మాణవో "మమ మాతరం సఞ్ఞాపేస్సామీ"తి రత్తసువణ్ణస్స నిక్ఖసహస్సం దత్వా సబ్బకామేహి సన్తప్పేత్వా సువణ్ణకారేహి ఏకం ఇత్థిరూపం కారాపేత్వా తస్స మజ్జనఘట్టనాదికమ్మపరియోసానే తం రత్తవత్థం నివాసాపేత్వా వణ్ణసమ్పన్నేహి పుప్ఫేహి చేవ నానాఅలఙ్కారేహి చ అలఙ్కారాపేత్వా మాతరం పక్కోసాపేత్వా ఆహ "అమ్మ, ఏవరూపం ఆరమ్మణం లభన్తో గేహే వసిస్సామి అలభన్తో న వసిస్సామీ"తి. పణ్డితా బ్రాహ్మణీ చిన్తేసి – "మయ్హం పుత్తో పుఞ్ఞవా దిన్నదానో కతాభినీహారో, పుఞ్ఞం కరోన్తో న ఏకకోవ అకాసి, అద్ధా ఏతేన సహకతపుఞ్ఞా సువణ్ణరూపపటిభాగావ భవిస్సతీ"తి అట్ఠ బ్రాహ్మణే పక్కోసాపేత్వా సబ్బకామేహి సన్తప్పేత్వా సువణ్ణరూపకం రథం ఆరోపేత్వా "గచ్ఛథ, తాతా, యత్థ అమ్హాకం జాతిగోత్తభోగేహి సమానే కులే ఏవరూపం దారికం పస్సథ, ఇమమేవ సువణ్ణరూపకం పణ్ణాకారం కత్వా ఏథా"తి ఉయ్యోజేసి.

తే “అమ్హాకం నామ ఏతం కమ్మ”న్తి నిక్ఖమిత్వా “కత్థ గమిస్సామా”తి చిన్తేత్వా “మద్దరట్ఠం నామ ఇత్థాకరో, మద్దరట్ఠం గమిస్సామా”తి మద్దరట్ఠే సాగలనగరం అగమంసు. తత్థ తం సువణ్ణరూపకం న్హానతిత్థే ఠపేత్వా ఏకమన్తే నిసీదింసు. అథ భద్దాయ ధాతీ భద్దం న్హాపేత్వా, అలఙ్కరిత్వా, సిరిగబ్భే నిసీదాపేత్వా సయం న్హాయితుం ఉదకతిత్థం గతా తత్థ తం సువణ్ణరూపకం దిస్వా “కిస్సాయం అవినీతా ఇధాగన్త్వా ఠితా”తి పిట్ఠిపస్సే పహరిత్వా “సువణ్ణరూపక”న్తి ఞత్వా “అయ్యధీతా మే”తి సఞ్ఞం ఉప్పాదేసిం, “అయం పన మే అయ్యధీతాయ నివాసనపటిగ్గాహికాయాపి అసదిసా”తి ఆహ. అథ నం తే మనుస్సా పరివారేత్వా “ఏవరూపా తే సామిధీతా”తి పుచ్ఛింసు. “కిం ఏసా, ఇమాయ సువణ్ణపటిమాయ సతగుణేన సహస్సగుణేన మయ్హం అయ్యధీతా అభిరూపతరా, ద్వాదసహత్థే గబ్భే నిసిన్నాయ పదీపకిచ్చం నత్థి, సరీరోభాసేనేవ తమం విధమతీ”తి. “తేన హి ఆగచ్ఛా”తి తం ఖుజ్జం గహేత్వా సువణ్ణరూపకం రథే ఆరోపేత్వా కోసియగోత్తస్స బ్రాహ్మణస్స ఘరద్వారే ఠత్వా ఆగమనం నివేదయింసు.

బ్రాహ్మణో పటిసన్థారం కత్వా “కుతో ఆగతత్థా”తి పుచ్ఛి. “మగధరట్ఠే మహాతిత్థగామే కపిలబ్రాహ్మణస్స ఘరతో”తి. “కిం కారణా ఆగతా”తి? “ఇమినా నామ కారణేనా”తి. “కల్యాణం, తాతా, సమజాతిగోత్తవిభవో అమ్హాకం బ్రాహ్మణో, దస్సామి దారిక”న్తి పణ్ణాకారం గణ్హి. తే కపిలబ్రాహ్మణస్స సాసనం పహిణింసు “లద్ధా దారికా , కత్తబ్బం కరోథా”తి. తం సాసనం సుత్వా పిప్పలిమాణవస్స ఆరోచయింసు “లద్ధా కిర దారికా”తి. మాణవో “అహం ‘న లభిస్సన్తీ’తి చిన్తేసిం, ఇమే ‘లద్ధా’తి వదన్తి, అనత్థికో హుత్వా పణ్ణం పేసేస్సామీ”తి రహోగతో పణ్ణం లిఖి “భద్దా, అత్తనో జాతిగోత్తభోగానురూపం ఘరావాసం లభతు, అహం నిక్ఖమిత్వా పబ్బజిస్సామి, మా పచ్ఛా విప్పటిసారినీ అహోసీ”తి. భద్దాపి “అసుకస్స కిర మం దాతుకామో”తి సుత్వా “పణ్ణం పేసేస్సామీ”తి రహోగతా పణ్ణం లిఖి “అయ్యపుత్తో అత్తనో జాతిగోత్తభోగానురూపం ఘరావాసం లభతు, అహం పబ్బజిస్సామి, మా పచ్ఛా విప్పటిసారీ అహోసీ”తి. ద్వేపి పణ్ణాని అన్తరామగ్గే సమాగచ్ఛింసు. “ఇదం కస్స పణ్ణ”న్తి? “పిప్పలిమాణవేన భద్దాయ పహిత”న్తి. “ఇదం కస్సా”తి? “భద్దాయ పిప్పలిమాణవస్స పహిత”న్తి చ వుత్తే తే ద్వేపి వాచేత్వా “పస్సథ దారకానం కమ్మ”న్తి ఫాలేత్వా అరఞ్ఞే ఛడ్డేత్వా అఞ్ఞం తంసమానం పణ్ణం లిఖిత్వా ఇతో ఏత్తో చ పేసేసుం. ఇతి కుమారస్స కుమారికాయ చ సదిసం పణ్ణం లోకస్సాదరహితమేవాతి అనిచ్ఛమానానంయేవ ద్విన్నం సమాగమో అహోసి.

తం దివసంయేవ పిప్పలిమాణవో ఏకం పుప్ఫదామం గన్థాపేసి భద్దాపి. తాని సయనమజ్ఝే ఠపేసుం భుత్తసాయమాసా ఉభోపి “సయనం ఆరుహిస్సామా”తి మాణవో దక్ఖిణపస్సేన సయనం ఆరుహి. భద్దా వామపస్సేన అభిరుహిత్వా ఆహ – “యస్స పస్సే పుప్ఫాని మిలాయన్తి, తస్స రాగచిత్తం ఉప్పన్నన్తి విజానిస్సామ, ఇమం పుప్ఫదామం న అల్లియితబ్బ”న్తి. తే పన అఞ్ఞమఞ్ఞం సరీరసమ్ఫస్సభయేన తియామరత్తిం నిద్దం అనోక్కమన్తావ వీతినామేన్తి, దివా పన హసితమత్తమ్పి నాహోసి. తే లోకామిసేన అసంసట్ఠా యావ మాతాపితరో ధరన్తి, తావ కుటుమ్బం అవిచారేత్వా తేసు కాలఙ్కతేసు విచారయింసు. మహతీ మాణవస్స సమ్పత్తి – ఏకదివసం సరీరం ఉబ్బట్టేత్వా ఛడ్డేతబ్బం సువణ్ణచుణ్ణం ఏవ మగధనాళియా ద్వాదసనాళిమత్తం లద్ధుం వట్టతి. యన్తబద్ధాని సట్ఠిమహాతళాకాని, కమ్మన్తో ద్వాదసయోజనికో, అనురాధపురపమాణా చుద్దస గామా, చుద్దస హత్థానీకాని, చుద్దస అస్సానీకాని, చుద్దస రథానీకాని.

సో ఏకదివసం అలఙ్కతఅస్సం ఆరుయ్హ మహాజనపరివుతో కమ్మన్తం గన్త్వా ఖేత్తకోటియం ఠితో నఙ్గలేహి భిన్నట్ఠానతో కాకాదయో సకుణే గణ్డుప్పాదాదిపాణకే ఉద్ధరిత్వా ఖాదన్తే దిస్వా, “తాతా, ఇమే కిం ఖాదన్తీ”తి పుచ్ఛి. “గణ్డుప్పాదే, అయ్యా”తి. “ఏతేహి కతం పాపం కస్స హోతీ”తి? “తుమ్హాకం, అయ్యా”తి. సో చిన్తేసి – “సచే ఏతేహి కతం పాపం మయ్హం

హోతి, కిం మే కరిస్సతి సత్తఅసీతికోటిధనం, కిం ద్వాదసయోజనో కమ్మన్తో, కిం యన్తబద్ధాని తళాకాని, కిం చుద్దస గామా, సబ్బమేతం భద్దాయ కాపిలానియా నియ్యాతేత్వా నిక్ఖమ్మ పబ్బజిస్సామీ"తి.

భద్దాపి కాపిలానీ తస్మిం ఖణే అన్తరవత్థుమ్హి తయో తిలకుమ్భే పత్థరాపేత్వా ధాతీహి పరివుతా నిసిన్నా కాకే తిలపాణకే ఖాదమానే దిస్వా, "అమ్మా, కిం ఇమే ఖాదన్తీ"తి పుచ్ఛి. "పాణకే అయ్యే"తి. "అకుసలం కస్స హోతీ"తి? "తుమ్హాకం, అయ్యే"తి. సా చిన్తేసి – "మయ్హం చతుహత్థవత్థం నాళికోదనమత్తఞ్చ లద్ధుం వట్టతి, యది పనేతం ఏత్తకేన జనేన కతం అకుసలం మయ్హం హోతి, భవసహస్సేనపి వట్టతో సీసం ఉక్ఖిపితుం న సక్కా. అయ్యపుత్తే ఆగతమత్తేయేవ సబ్బం తస్స నియ్యాతేత్వా నిక్ఖమ్మ పబ్బజిస్సామీ"తి.

మాణవో ఆగన్త్వా, న్హత్వా పాసాదం ఆరుయ్హ మహారహే పల్లఙ్కే నిసీది. అథస్స చక్కవత్తినో అనుచ్ఛవికం భోజనం సజ్జయింసు. ద్వేపి భుఞ్జిత్వా పరిజనే నిక్ఖన్తే రహోగతా ఫాసుకట్ఠానే నిసీదింసు. తతో మాణవో భద్దం ఆహ – "భద్దే, ఇమం ఘరం ఆగచ్ఛన్తీ త్వం కిత్తకం ధనం ఆహరసీ"తి? "పఞ్చపణ్ణాస సకటసహస్సాని, అయ్యా"తి. "తం సబ్బం, యా చ ఇమస్మిం ఘరే సత్తఅసీతికోటియో యన్తబద్ధసట్ఠితళాకాదిభేదా చ సమ్పత్తి అత్థి, తం సబ్బఞ్చ తుయ్హంయేవ నియ్యాదేమీ"తి. "తుమ్హే పన కహం గచ్ఛథ, అయ్యా"తి? "అహం పబ్బజిస్సామీ"తి. "అయ్య, అహమ్పి తుమ్హాకంయేవ ఆగమనం ఓలోకయమానా నిసిన్నా. అహమ్పి పబ్బజిస్సామీ"తి. తేసం ఆదిత్తపణ్ణకుటి వియ తయో భవా ఉపట్ఠహింసు. తే అన్తరాపణతో కసాయరసపీతాని వత్థాని మత్తికాపత్తే చ ఆహరాపేత్వా అఞ్ఞమఞ్ఞం కేసే ఓరోపేత్వా "యే లోకే అరహన్తో, తే ఉద్దిస్స అమ్హాకం పబ్బజ్జా"తి పబ్బజిత్వా, థవికాసు పత్తే పక్ఖిపిత్వా అంసే లగ్గేత్వా పాసాదతో ఓతరింసు. గేహే దాసేసు వా కమ్మకరేసు వా న కోచి సఞ్జాని.

అథ నే బ్రాహ్మణగామతో నిక్ఖమ్మ దాసగామద్వారేన గచ్ఛన్తే ఆకప్పకుత్తవసేన దాసగామవాసినో సఞ్జానింసు. తే రోదన్తా పాదేసు నిపతిత్వా "కిం, అమ్హే, అనాథే కరోథ అయ్యా"తి ఆహంసు. "మయం, 'భణే, ఆదిత్తపణ్ణసాలా వియ తయో భవా'తి పబ్బజిమ్హా. సచే తుమ్హేసు ఏకేకం భుజిస్సం కరోమ, వస్ససతమ్పి నప్పహోతి. తుమ్హేవ తుమ్హాకం సీసం ధోవిత్వా భుజిస్సా హుత్వా జీవథా"తి వత్వా తేసం రోదన్తానంయేవ పక్కమింసు.

థేరో పురతో గచ్ఛన్తో నివత్తిత్వా ఓలోకేన్తో చిన్తేసి – "అయం, భద్దా కాపిలానీ, సకలజమ్బుదీపగ్ఘనికా ఇత్థీ మయ్హం పచ్ఛతో ఆగచ్ఛతి, ఠానం ఖో పనేతం విజ్జతి, యం కోచిదేవ ఏవం చిన్తేయ్య 'ఇమే పబ్బజితాపి వినా భవితుం న సక్కోన్తి, అననుచ్ఛవికం కరోన్తీ'తి, కోచి పాపేన మనం పదూసేత్వా అపాయపూరకో భవేయ్య, ఇమం పహాయ మయ్హం గన్తుం వట్టతీ"తి చిత్తం ఉప్పాదేసి. సో పురతో గచ్ఛన్తో ద్వేధాపథం దిస్వా తస్స మత్థకే అట్ఠాసి. భద్దాపి ఆగన్త్వా, వన్దిత్వా అట్ఠాసి. అథ నం ఆహ – "భద్దే, తాదిసిం ఇత్థిం మమ పచ్ఛతో ఆగచ్ఛన్తిం దిస్వా 'ఇమే పబ్బజితాపి వినా భవితుం న సక్కోన్తీ'తి చిన్తేత్వా అమ్హేసు పదుట్ఠచిత్తో మహాజనో అపాయపూరకో భవేయ్య. ఇమస్మిం ద్వేధాపథే త్వం ఏకం గణ్హ, అహమేకేన గమిస్సామీ"తి. "ఆమ, అయ్య, పబ్బజితానం మాతుగామో పలిబోధో, 'పబ్బజిత్వాపి వినా న భవన్తీ'తి అమ్హాకం దోసం దస్సేస్సన్తి, తుమ్హే ఏకం మగ్గం గణ్హథ, వినా భవిస్సామా"తి తిక్ఖత్తుం పదక్ఖిణం కత్వా చతూసు ఠానేసు పఞ్చపతిట్ఠితేన వన్దిత్వా దసనఖసమోధానసముజ్జలం అఞ్జలిం పగ్గయ్హ "సతసహస్సకప్పపరిమాణే అద్ధానే కతో మిత్తసన్థవో అజ్జ భిజ్జతీ"తి వత్వా "తుమ్హే దక్ఖిణజాతికా నామ, తుమ్హాకం దక్ఖిణమగ్గో వట్టతి, మయం మాతుగామా నామ వామజాతికా, అమ్హాకం వామమగ్గో వట్టతీ"తి వన్దిత్వా మగ్గం పటిపన్నా. తేసం ద్వేధాభూతకాలే అయం మహాపథవీ "అహం చక్కవాళసినేరుపబ్బతే

ధారేతుం సక్కోన్తీపి తుమ్హాకం గుణే ధారేతుం న సక్కోమీ”తి వదన్తీ వియ విరవమానా కమ్పి, ఆకాసే అసనిసద్దో వియ పవత్తి, చక్కవాళసినేరుపబ్బతో ఉన్నది.

సమ్మాసమ్బుద్ధో వేళువనమహావిహారే గన్ధకుటియం నిసిన్నో పథవీకమ్పనసద్దం సుత్వా “కిస్స ను ఖో పథవీ కమ్పతీ”తి ఆవజ్జేన్తో “పిప్ఫలిమాణవో చ భద్దా చ కాపిలానీ మం ఉద్దిస్స అప్పమేయ్యం సమ్పత్తిం పహాయ పబ్బజితా. తేసం వియోగట్ఠానే ఉభిన్నం గుణబలేన అయం పథవీకమ్పో జాతో. మయాపి ఏతేసం సఙ్గహం కాతుం వట్టతీ”తి గన్ధకుటితో నిక్ఖమ్మ సయమేవ పత్తచీవరమాదాయ అసీతిమహాథేరేసు కఞ్చిపి అనామన్తేత్వా తిగావుతం మగ్గం పచ్చుగ్గమనం కత్వా రాజగహస్స చ నాలన్దాయ చ అన్తరే బహుపుత్తకనిగ్రోధరుక్ఖమూలే పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా నిసీది. నిసీదన్తో పన అఞ్ఞతరపంసుకూలికో వియ అనిసీదిత్వా బుద్ధవేసం గహేత్వా అసీతిహత్థఘనబుద్ధరస్మియో విస్సజ్జేన్తో నిసీది. ఇతి తస్మిం ఖణే పణ్ణచ్ఛత్తసకటచక్కకూటాగారాదిప్పమాణా బుద్ధరస్మియో ఇతో చితో చ విప్ఫరన్తియో విధావన్తియో చన్దసహస్ససూరియసహస్సఉగ్గమనకాలో వియ కురుమానా తం వనన్తం ఏకోభాసం అకంసు. ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణసిరియా సముజ్జలతారాగణేన వియ గగనం, సుపుప్ఫితకమలకువలయేన వియ సలిలం, వనన్తం విరోచిత్థ. నిగ్రోధరుక్ఖస్స నామ ఖన్ధో సేతో హోతి, పత్తాని నీలాని, పక్కాని రత్తాని. తస్మిం పన దివసే సతసాఖో నిగ్రోధో సువణ్ణవణ్ణోవ అహోసి.

మహాకస్సపత్థేరో “అయం అమ్హాకం సత్థా భవిస్సతి, ఇమం అహం ఉద్దిస్స పబ్బజితో”తి దిట్ఠట్ఠానతో పట్ఠాయ ఓణతోణతోవ గన్త్వా తీసు ఠానేసు వన్దిత్వా “సత్థా మే, భన్తే, భగవా, సావకోహమస్మి, సత్థా మే, భన్తే, భగవా సావకోహమస్మీ”తి (సం॰ ని॰ ౨.౧౫౪) ఆహ. అథ నం భగవా ఆహ “కస్సప, సచే త్వం ఇమం నిపచ్చకారం మహాపథవియా కరేయ్యాసి, సాపి ధారేతుం న సక్కుణేయ్య. తథాగతస్స ఏవం గుణమహన్తతం జానతా తయా కతో నిపచ్చకారో మయ్హం, లోమమ్పి చాలేతుం న సక్కోతి. నిసీద, కస్సప, దాయజ్జం తే దస్సామీ”తి. అథస్స భగవా తీహి ఓవాదేహి ఉపసమ్పదమదాసి. దత్వా బహుపుత్తకనిగ్రోధమూలతో నిక్ఖమిత్వా థేరం పచ్ఛాసమణం కత్వా మగ్గం పటిపజ్జి. సత్థు సరీరం ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణవిచిత్తం, మహాకస్సపస్స సరీరం సత్తమహాపురిసలక్ఖణపటిమణ్డితం, సో కఞ్చనమహానావాయ పచ్ఛాబద్ధో వియ సత్థు పదానుపదికం అనుగచ్ఛి. సత్థా థోకం మగ్గం గన్త్వా మగ్గా ఓక్కమ్మ అఞ్ఞతరస్మిం రుక్ఖమూలే నిసజ్జాకారం దస్సేసి. థేరో “నిసీదితుకామో సత్థా”తి ఞత్వా అత్తనో పారుపితపటపిలోతికసఙ్ఘాటిం చతుగ్గుణం కత్వా పఞ్ఞపేసి.

సత్థా తత్థ నిసీదిత్వా హత్థేన చీవరం పరిమజ్జన్తో “ముదుకా ఖో త్యాయం, కస్సప, పటపిలోతికసఙ్ఘాటీ”తి (సం॰ ని॰ ౨.౧౫౪) ఆహ. థేరో “సత్థా మమ సఙ్ఘాటియా ముదుభావం కథేతి, పారుపితుకామో భవిస్సతీ”తి ఞత్వా “పారుపతు, భన్తే, భగవా సఙ్ఘాటి”న్తి ఆహ. “త్వం కిం పారుపిస్ససి, కస్సపా”తి? “తుమ్హాకం నివాసనం లభన్తో పారుపిస్సామి, భన్తే”తి. “కిం పన త్వం, కస్సప, ఇమం పరిభోగజిణ్ణం పంసుకూలం ధారేతుం సక్ఖిస్ససి? మయా హి ఇమస్స పంసుకూలస్స గహితదివసే ఉదకపరియన్తం కత్వా మహాపథవీ కమ్పి, ఇమం బుద్ధానం పరిభోగజిణ్ణచీవరం నామ న సక్కా పరిత్తగుణేన ధారేతుం, పటిబలేనేవిదం పటిపత్తిపూరణసమత్థేన జాతిపంసుకూలికేన ధారేతుం వట్టతీ”తి వత్వా థేరేన సద్ధిం చీవరం పరివత్తేసి.

ఏవం పన చీవరపరివత్తనం కత్వా థేరస్స పారుతచీవరం భగవా పారుపి, సత్థు చీవరం థేరో. తస్మిం సమయే అచేతనాపి అయం మహాపథవీ “దుక్కరం, భన్తే, అకత్థ, అత్తనా పారుతచీవరం సావకస్స దిన్నపుబ్బో నామ నత్థి, అహం

తుమ్హాకం గుణం ధారేతుం న సక్కోమీ”తి వదన్తీ వియ ఉదకపరియన్తం కత్వా కమ్పి. థేరోపి “లద్ధం దాని మయా బుద్ధానం పరిభోగచీవరం, కిం మే ఇదాని ఉత్తరి కత్తబ్బం అత్థీ”తి ఉన్నతిం అకత్వా బుద్ధానం సన్తికేయేవ తేరస ధుతగుణే సమాదాయ సత్తదివసమత్తం పుథుజ్జనో అహోసి, అట్ఠమే దివసే సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౧.౧.౩౮౮-౪౨౦) –

“పదుముత్తరస్స భగవతో, లోకజేట్ఠస్స తాదినో;
నిబ్బుతే లోకనాథమ్హి, పూజం కుబ్బన్తి సత్థునో.

“ఉదగ్గచిత్తా జనతా, ఆమోదితపమోదితా;
తేసు సంవేగజాతేసు, పీతి మే ఉదపజ్జథ.

“ఞాతిమిత్తే సమానేత్వా, ఇదం వచనమబ్రవిం;
పరినిబ్బుతో మహావీరో, హన్ద పూజం కరోమసే.

“సాధూతి తే పటిస్సుత్వా, భియ్యో హాసం జనింసు మే;
బుద్ధస్మిం లోకనాథమ్హి, కాహామ పుఞ్ఞసఞ్చయం.

“అగ్ఘియం సుకతం కత్వా, సతహత్థసముగ్గతం;
దియడ్ఢహత్థపత్థటం, విమానం నభముగ్గతం.

“కత్వాన హమ్మియం తత్థ, తాలపన్తీహి చిత్తితం;
సకం చిత్తం పసాదేత్వా, చేతియం పూజయుత్తమం.

“అగ్గిక్ఖన్ధోవ జలితో, కింసుకో ఇవ ఫుల్లితో;
ఇన్దలట్ఠీవ ఆకాసే, ఓభాసేతి చతుద్దిసా.

“తత్థ చిత్తం పసాదేత్వా, కత్వాన కుసలం బహుం;
పుబ్బకమ్మం సరిత్వాన, తిదసం ఉపపజ్జహం.

“సహస్సయుత్తం హయవాహిం, దిబ్బయానమధిట్ఠితో;
ఉబ్బిద్ధం భవనం మయ్హం, సత్తభూమం సముగ్గతం.

“కూటాగారసహస్సాని, సబ్బసోణ్ణమయా అహుం;
జలన్తి సకతేజేన, దిసా సబ్బా పభాసయం.

“సన్తి అఞ్ఞేపి నియ్యూహా, లోహితఙ్గమయా తదా;
తేపి జోతన్తి ఆభాయ, సమన్తా చతురో దిసా.

“పుఞ్ఞకమ్మాభినిబ్బత్తా, కూటాగారా సునిమ్మితా;
మణిమయాపి జోతన్తి, దిసా దస సమన్తతో.

“తేసం ఉజ్జోతమానానం, ఓభాసో విపులో అహు;
సబ్బే దేవే అభిభోమి, పుఞ్ఞకమ్మస్సిదం ఫలం.

“సట్ఠికప్పసహస్సమ్హి, ఉబ్బిద్ధో నామ ఖత్తియో;
చాతురన్తో విజితావీ, పథవిం ఆవసిం అహం.

“తథేవ భద్దకే కప్పే, తింసక్ఖత్తుం అహోసహం;
సకకమ్మాభిరద్ధోమ్హి, చక్కవత్తీ మహబ్బలో.

“సత్తరతనసమ్పన్నో, చతుదీపమ్హి ఇస్సరో;
తత్థాపి భవనం మయ్హం, ఇన్దలట్ఠీవ ఉగ్గతం.

“ఆయామతో చతుబ్బీసం, విత్థారేన చ ద్వాదస;
రమ్మణం నామ నగరం, దళ్హపాకారతోరణం.

“ఆయామతో పఞ్చసతం, విత్థారేన తదడ్ఢకం;
ఆకిణ్ణం జనకాయేహి, తిదసానం పురం వియ.

“యథా సూచిఘరే సూచీ, పక్ఖిత్తా పణ్ణవీసతి;
అఞ్ఞమఞ్ఞం పఘట్టేన్తి, ఆకిణ్ణం హోతి లబ్బకతం.

“ఏవమ్పి నగరం మయ్హం, హత్థిస్సరథసంకులం;
మనుస్సేహి సదాకిణ్ణం, రమ్మణం నగరుత్తమం.

“తత్థ భుత్వా పివిత్వా చ, పున దేవత్తనం గతో;
భవే పచ్ఛిమకే మయ్హం, అహోసి కులసమ్పదా.

“బ్రహ్మఞ్ఞకులసమ్భూతో, మహారతనసఞ్చయో;
అసీతికోటియో హిత్వా, హిరఞ్ఞస్సాపి పబ్బజిం.

“పటిసమ్భిదా చతస్సో…పే… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అథ నం సత్థా “కస్సపో, భిక్ఖవే, చన్దూపమో కులాని ఉపసఙ్కమతి అపకస్సేవ కాయం, అపకస్స చిత్తం, నిచ్చనవకో కులేసు అప్పగబ్భో”తి ఏవమాదినా (సం॰ ని॰ ౨.౧౪౬) పసంసిత్వా అపరభాగే అరియగణమజ్ఝే నిసిన్నో “ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే,

మమ సావకానం భిక్ఖూనం ధుతవాదానం యదిదం మహాకస్సపో”తి (అం. ని. ౧.౧౮౮, ౧౯౧) ధుతఙ్గధరానం అగ్గట్ఠానే ఠపేసి. సో వివేకాభిరతికిత్తనముఖేన భిక్ఖూనం ఓవాదం దేన్తో అత్తనో పటిపత్తిం పకాసేన్తో –

౧౦౫౪న గణేన పురక్ఖతో చరే, విమనో హోతి సమాధి దుల్లభో;
నానాజనసఙ్గహో దుఖో, ఇతి దిస్వాన గణం న రోచయే.

౧౦౫౫న కులాని ఉపబ్బజే ముని, విమనో హోతి సమాధి దుల్లభో;
సో ఉస్సుక్కో రసానుగిద్ధో, అత్థం రిఞ్చతి యో సుఖావహో.

౧౦౫౬పఙ్కోతి హి నం అవేదయుం, యాయం వన్దనపూజనా కులేసు;
సుఖుమం సల్లం దురుబ్బహం, సక్కారో కాపురిసేన దుజ్జహో.

౧౦౫౭సేనాసనమ్హా ఓరుయ్హ, నగరం పిణ్డాయ పావిసిం;
భుఞ్జన్తం పురిసం కుట్ఠిం, సక్కచ్చం తం ఉపట్ఠహిం.

౧౦౫౮సో మే పక్కేన హత్థేన, ఆలోపం ఉపనామయి;
ఆలోపం పక్ఖిపన్తస్స, అఙ్గులి చేత్థ ఛిజ్జథ.

౧౦౫౯కుట్టమూలఞ్చ నిస్సాయ, ఆలోపం తం అభుఞ్జిసం;
భుఞ్జమానే వా భుత్తే వా, జేగుచ్ఛం మే న విజ్జతి.

౧౦౬౦ఉత్తిట్ఠపిణ్డో ఆహారో, పూతిముత్తఞ్చ ఓసధం;
సేనాసనం రుక్ఖమూలం, పంసుకూలఞ్చ చీవరం;
యస్సేతే అభిసమ్భుత్వా, స వే చాతుద్దిసో నరో.

౧౦౬౧యత్థ ఏకే విహఞ్ఞన్తి, ఆరుహన్తా సిలుచ్చయం;
తత్థ బుద్ధస్స దాయాదో, సమ్పజానో పటిస్సతో;
ఇద్ధిబలేనుపత్థద్ధో, కస్సపో అభిరూహతి.

౧౦౬౨పిణ్డపాతపటిక్కన్తో, సేలమారుయ్హ కస్సపో;
ఝాయతి అనుపాదానో, పహీనభయభేరవో.

౧౦౬౩పిణ్డపాతపటిక్కన్తో, సేలమారుయ్హ కస్సపో;
ఝాయతి అనుపాదానో, డయ్హమానేసు నిబ్బుతో.

౧౦౬౪పిణ్డపాతపటిక్కన్తో, సేలమారుయ్హ కస్సపో;

ఝాయతి అనుపాదానో, కతకిచ్చో అనాసవో.

౧౦౬౫‘కరేరిమాలావితతా, భూమిభాగా మనోరమా;

కుఞ్జరాభిరుదా రమ్మా, తే సేలా రమయన్తి మం.

౧౦౬౬‘నీలబ్భవణ్ణా రుచిరా, వారిసీతా సుచిన్ధరా;

ఇన్దగోపకసఞ్ఛన్నా, తే సేలా రమయన్తి మం.

౧౦౬౭‘నీలబ్భకూటసదిసా, కూటాగారవరూపమా;

వారణాభిరుదా రమ్మా, తే సేలా రమయన్తి మం.

౧౦౬౮‘అభివుట్ఠా రమ్మతలా, నగా ఇసిభి సేవితా;

అబ్భున్నదితా సిఖీహి, తే సేలా రమయన్తి మం.

౧౦౬౯‘అలం ఝాయితుకామస్స, పహితత్తస్స మే సతో;

అలం మే అత్థకామస్స, పహితత్తస్స భిక్ఖునో.

౧౦౭౦‘అలం మే ఫాసుకామస్స, పహితత్తస్స భిక్ఖునో;

అలం మే యోగకామస్స, పహితత్తస్స తాదినో.

౧౦౭౧‘ఉమాపుప్ఫేన సమానా, గగనావబ్భఛాదితా;

నానాదిజగణాకిణ్ణా, తే సేలా రమయన్తి మం.

౧౦౭౨‘అనాకిణ్ణా గహట్ఠేహి, మిగసఙ్ఘనిసేవితా;

నానాదిజగణాకిణ్ణా, తే సేలా రమయన్తి మం.

౧౦౭౩‘‘అచ్ఛోదికా పుథుసిలా, గోనఙ్గులమిగాయుతా;

అమ్బుసేవాలసఞ్ఛన్నా, తే సేలా రమయన్తి మం.

౧౦౭౪‘‘న పఞ్చఙ్గికేన తూరియేన, రతి మే హోతి తాదిసీ;

యథా ఏకగ్గచిత్తస్స, సమ్మా ధమ్మం విపస్సతో.

౧౦౭౫‘కమ్మం బహుకం న కారయే, పరివజ్జేయ్య జనం న ఉయ్యమే;

ఉస్సుక్కో సో రసానుగిద్ధో, అత్థం రిఞ్చతి యో సుఖావహో.

౧౦౭౬‘‘కమ్మం బహుకం న కారయే, పరివజ్జేయ్య అనత్తనేయ్యమేతం;

కిచ్ఛతి కాయో కిలమతి, దుక్ఖితో సో సమథం న విన్దతి.

౧౦౭౭‘ఓట్ఠప్పహతమత్తేన, అత్తానమ్హి న పస్సతి;

పత్థద్ధగీవో చరతి, అహం సేయ్యోతి మఞ్ఞతి.

౧౦౭౮అసేయ్యో సేయ్యసమానం, బాలో మఞ్ఞతి అత్తానం;

న తం విఞ్ఞూ పసంసన్తి, పత్థద్ధమానసం నరం.

౧౦౭౯‘యో చ సేయ్యోహమస్మీతి, నాహం సేయ్యోతి వా పన;

హీనో తంసదిసో వాతి, విధాసు న వికమ్పతి.

౧౦౮౦పఞ్ఞవన్తం తథా తాదిం, సీలేసు సుసమాహితం;

చేతోసమథమనుయుత్తం, తఞ్చే విఞ్ఞూ పసంసరే.

౧౦౮౧యస్స సబ్రహ్మచారీసు, గారవో నూపలబ్భతి;

ఆరకా హోతి సద్ధమ్మా, నభతో పుథవీ యథా.

౧౦౮౨యేసఞ్చ హిరి ఓత్తప్పం, సదా సమ్మా ఉపట్ఠితం;

విరూళ్హబ్రహ్మచరియా తే, తేసం ఖీణా పునబ్భవా.

౧౦౮౩‘ఉద్ధతో చపలో భిక్ఖు, పంసుకూలేన పారుతో;

కపీవ సీహచమ్మేన, న సో తేనుపసోభతి.

౧౦౮౪అనుద్ధతో అచపలో, నిపకో సంవుతిన్ద్రియో;

సోభతి పంసుకూలేన, సీహోవ గిరిగబ్భరే.

౧౦౮౫‘ఏతే సమ్బహులా దేవా, ఇద్ధిమన్తో యసస్సినో;

దసదేవసహస్సాని, సబ్బే తే బ్రహ్మకాయికా.

౧౦౮౬‘ధమ్మసేనాపతిం వీరం, మహాఝాయిం సమాహితం;

సారిపుత్తం నమస్సన్తా, తిట్ఠన్తి పఞ్జలీకతా.

౧౦౮౭నమో తే పురిసాజఞ్ఞ, నమో తే పురిసుత్తమ;

యస్స తే నాభిజానామ, యమ్పి నిస్సాయ ఝాయతి.

౧౦౮౮అచ్ఛేరం వత బుద్ధానం, గమ్భీరో గోచరో సకో;

యే మయం నాభిజానామ, వాలవేధిసమాగతా.

౧౦౮౯‘తం తథా దేవకాయేహి, పూజితం పూజనారహం;

సారిపుత్తం తదా దిస్వా, కప్పినస్స సితం అహు.

౧౯౯౦యావతా బుద్ధఖేత్తమ్హి, ఠపయిత్వా మహామునిం;

ధుతగుణే విసిట్ఠోహం, సదిసో మే న విజ్జతి.

౧౯౯౧పరిచిణ్ణో మయా సత్థా, కతం బుద్ధస్స సాసనం;

ఓహితో గరుకో భారో, నత్థి దాని పునబ్భవో.

౧౯౯౨న చీవరే న సయనే, భోజనే నుపలిమ్పతి;

గోతమో అనప్పమేయ్యో, మూళాలపుప్ఫం విమలంవ;

అమ్బునా నేక్ఖమ్మనిన్నో, తిభవాభినిస్సటో.

౧౯౯౩సతిపట్ఠానగీవో సో, సద్ధాహత్థో మహాముని;

పఞ్ఞాసీసో మహాఞాణీ, సదా చరతి నిబ్బుతో”తి. –

ఇమా గాథా అభాసి. తత్థ ఆదితో తిస్సో గాథా గణేసు కులేసు చ సంసట్ఠే భిక్ఖూ దిస్వా తేసం ఓవాదదానవసేన వుత్తా.

తత్థ **న గణేన పురక్ఖతో చరే**తి భిక్ఖుగణేహి పురక్ఖతో పరివారితో హుత్వా న చరేయ్య న విహరేయ్య. కస్మా? **విమనో హోతి సమాధి దుల్లభో** గణం పరిహరన్తస్స దుక్ఖుప్పత్తియా బ్యాకులమనతాయ, ఉద్దేసేన ఓవాదేన అనుసాసనియా అనుగ్గహం కరోన్తో యథానుసిట్ఠం అప్పటిపత్తియా చ విమనో వికారిభూతచిత్తో హోతి, తతో సంసగ్గేన ఏకగ్గతం అలభన్తస్స సమాధి దుల్లభో హోతి. తథారూపస్స హి ఉపచారసమాధిమత్తమ్పి న ఇజ్ఝతి, పగేవ ఇతరో. **నానాజనసఙ్గహో**తి నానజ్ఝాసయస్స నానారుచికస్స జనస్స పేయ్యఖజ్జాదినా సఙ్గహో. **దుఖో**తి కిచ్ఛో కసిరో. **ఇతి దిస్వాన**ాతి ఏవం గణసఙ్గహే బహువిధం ఆదీనవం దిస్వా ఞాణచక్ఖునా ఓలోకేత్వా. **గణం** గణవాసం **న రోచయే** న రోచేయ్య న ఇచ్ఛేయ్య.

న కులాని ఉపబ్బజే మునీతి ఇమస్మిం సాసనే పబ్బజితో ఖత్తియాదికులూపకో హుత్వా న ఉపగచ్ఛేయ్య. కింకారణా? **విమనో హోతి సమాధి దుల్లభో. సో ఉస్సుక్కో** కులూపసఙ్కమనే ఉస్సుక్కం ఆపన్నో కులేసు లద్ధబ్బేసు మధురాదిరసేసు **అనుగిద్ధో** గేధం ఆపన్నో తత్థ ఉప్పన్నేసు కిచ్చకరణీయేసు అత్తనావ యోగం ఆపజ్జన్తో. **అత్థం రిఞ్చతి యో సుఖావహో**తి యో అత్తనో మగ్గఫలనిబ్బానసుఖావహో తం సీలవిసుద్ధిఆదిసఙ్ఖాతం అత్థం రిఞ్చతి జహతి, నానుయుఞ్జతీతి అత్థో.

తతియగాథా హేట్ఠా వుత్తా ఏవ.

సేనాసనమ్హా ఓరుయ్హాతిఆదికా చతస్సో గాథా పచ్చయేసు అత్తనో సన్తోసదస్సనముఖేన “భిక్ఖునా నామ ఏవం పటిపజ్జితబ్బ”న్తి భిక్ఖూనం ఓవాదదానవసేన వుత్తా. తత్థ **సేనాసనమ్హా ఓరుయ్హా**తి పబ్బతసేనాసనత్తా వుత్తం. **సక్కచ్చం తం ఉపట్ఠహిన్తి** తం కుట్ఠిపురిసం ఉళారసమ్పత్తిం పాపేతుకామతాయ భిక్ఖాయ అత్థికో హుత్వా పణీతభిక్ఖదాయకం కులం మహిచ్ఛపుగ్గలో వియ ఆదరేన ఉపగన్త్వా అట్ఠాసిం.

పక్కేనాతి అట్ఠిగతకుట్ఠరోగతాయ ఉపక్కేన కుథితేన. **అఙ్గులి చేత్థ ఛిజ్జథాతి** ఏత్థ పత్తే తస్స అఙ్గులి ఛిజ్జిత్వా ఆహారేన సద్ధిం పతతీతి అత్థో.

కుట్టమూలం నిస్సాయాతి తస్స పురిసస్స పసాదజననత్థం తాదిసే ఘరభిత్తిసమీపే నిసీదిత్వా ఆలోపం తం **అభుఞ్జిసం** పరిభుఞ్జిం. అయం పన థేరస్స పటిపత్తి సిక్ఖాపదే అపఞ్ఞత్తేతి దట్ఠబ్బం. పటికూలే చ అప్పటికూలే ఇవ అప్పటికూలసఞ్ఞితాయ అరియిద్ధియా ఉక్కంసగతత్తా థేరస్స తం అజ్ఝోహరన్తస్స జిగుచ్ఛా న ఉప్పజ్జి, పుథుజ్జనస్స పన తాదిసం భుఞ్జన్తస్స అన్తాని నిక్ఖమేయ్యుం. తేనాహ **''భుఞ్జమానే వా భుత్తే వా, జేగుచ్ఛం మే న విజ్జతీ''**తి.

ఉత్తిట్ఠపిణ్డోతి ఉత్తిట్ఠిత్వా పరేసం ఘరద్వారే ఠత్వా గహేతబ్బపిణ్డో, జఙ్ఘబలం నిస్సాయ అనుఘరం గన్త్వా లద్ధబ్బమిస్సకభిక్ఖాతి అత్థో. **పూతిముత్తన్తి** గోముత్తపరిభావితహరీటకాది చ. **యస్సేతే అభిసమ్భుత్వాతి**, యో భిక్ఖు ఏతే ఉత్తిట్ఠపిణ్డాదయో చత్తారో పచ్చయే అన్తిమన్తేన అభిరమిత్వా పరిభుఞ్జతి. **స వే చాతుద్దిసో నరోతి** సో పుగ్గలో ఏకంసేన చాతుద్దిసో పురత్థిమాదిచతుదిసాయోగ్యో, కత్థచి అప్పటిఘో యాయ కాయచి దిసాయ విహరితుం సక్కోతీతి అత్థో.

అథ థేరో అత్తనో మహల్లకకాలే మనుస్సేహి "కథం, భన్తే, తుమ్హే ఏవరూపాయ జరాయ వత్తమానాయ దివసే దివసే పబ్బతం అభిరుహథా"తి వుత్తే **''యత్థ ఏకే''**తిఆదికా చతస్సో గాథా అభాసి. తత్థ **యత్థాతి** యస్మిం పచ్ఛిమవయే. **ఏకేతి** ఏకచ్చే. **విహఞ్ఞన్తీతి** సరీరకిలమథేన చిత్తేన విఘాతం ఆపజ్జన్తి. **సిలుచ్చయన్తి** పబ్బతం. **తత్థాతి** తస్మిం జరాజిణ్ణకాలేపి. **సమ్పజానో పటిస్సతోతి** ఇమినా చిత్తఖేదాభావం దస్సేతి, **ఇద్ధిబలేనుపత్థద్ధోతి** ఇమినా సరీరఖేదాభావం.

భయహేతూనం కిలేసానం సముచ్ఛిన్నత్తా **పహీనభయభేరవో**.

డయ్హమానేసూతి రాగగ్గిఆదీహి ఏకాదసహి అగ్గీహి సత్తేసు డయ్హమానేసు. సంకిలేసపరిళాహాభావేన **నిబ్బుతో** సీతిభూతో.

పున మనుస్సేహి "కిం, భన్తే, జిణ్ణకాలేపి అరఞ్ఞపబ్బతేయేవ విహరథ, నను ఇమే వేళువనాదయో విహారా మనోరమా"తి వుత్తే అరఞ్ఞపబ్బతా ఏవ మయ్హం మనోరమాతి దస్సేన్తో **''కరేరిమాలావితతా''**తిఆదికా ద్వాదస గాథా అభాసి. తత్థ **కరేరిమాలావితతాతి** వరుణరుక్ఖపన్తీహి సమాగతా. "కాలవణ్ణపుప్ఫేహి ఓత్థటా"తిపి వదన్తి. **కుఞ్జరాభిరుదాతి** పటిఘోసాదిగుణీభూతేహి హత్థీనం గోచరేసీనం గజ్జితేహి అభిత్థనితా.

అభివుట్ఠాతి మహామేఘేన అభిప్పవుట్ఠా. **రమ్మతలాతి** తేనేవ రజోజల్లపణ్ణేయ్యాదీనం అపగమేన రమణీయతలా. **నగాతి** దేసన్తరం అగమనతో "నగా"తి సేలమయతాయ "సేలా"తి చ లద్ధనామా పబ్బతా. **అబ్భున్నదితా సిఖీహీతి** మధురస్సరేన ఉన్నదితా.

అలన్తి యుత్తం సమత్థం వా. **ఝాయితుకామస్స అత్థకామస్సా**తిఆదీసుపి ఇమినా నయేన యోజేతబ్బం. **భిక్ఖునోతి** భిన్నకిలేసభిక్ఖునో, మేతి సమ్బన్ధో.

ఉమాపుప్ఫేన సమానాతి మేచకనిభతాయ ఉమాకుసుమసదిసా. **గగనావబ్భ ఛాదితాతి** తతో ఏవ సరదస్స గగనఅబ్భా వియ కాళమేఘసఞ్ఛాదితా, నీలవణ్ణాతి అత్థో.

అనాకిణ్ణాతి అసంకిణ్ణా అసమ్బాధా. **పఞ్చఙ్గికేనా**తి ఆతతాదీహి పఞ్చహి అఙ్గేహి యుత్తేన తూరియేన పరివారియమానస్స తాదిసీపి న హోతి, యథా యాదిసీ ఏకగ్గచిత్తస్స సమాహితచిత్తస్స సమ్మదేవ రూపారూపధమ్మం అనిచ్చాదివసేన విపస్సన్తస్స రతి హోతి. తేనాహ భగవా –

> "యతో యతో సమ్మసతి, ఖన్ధానం ఉదయబ్బయం;
>
> లభతీ పీతిపామోజ్జం, అమతం తం విజానత"న్తి. (ధ. ప. ౩౭౪)

కమ్మం బహుకన్తిఆదినా ద్వే గాథా కమ్మారామానం పచ్చయగిద్ధానం భిక్ఖూనం ఓవాదదానవసేన వుత్తా. తత్థ **కమ్మం బహుకం న కారయే**తి కమ్మారామో హుత్వా బహుం నామ కమ్మం న కారయే న అధిట్ఠహే, ఖణ్డఫుల్లపటిసఙ్ఖరణం పన సత్థారా అనుఞ్ఞాతమేవ. **పరివజ్జేయ్య జన**న్తి అకల్యాణమిత్తభూతం జనం వజ్జేయ్య. **న ఉయ్యమే**తి పచ్చయుప్పాదనగణబన్ధాదివసేన వాయామం న కరేయ్య.

అనత్తనేయ్యమేతన్తి ఏతం నవకమ్మాధిట్ఠానాదికం అత్తనో అత్థావహం న హోతీతి అత్థో. తత్థ కారణమాహ "**కిచ్ఛతి కాయో కిలమతీ**"తి. నవకమ్మాదిపసుతస్స హి తహం తహం విచరతో కాయసుఖాదిఅలాభేన కిచ్ఛప్పత్తో హోతి **కిలమతి** ఖేదం ఆపజ్జతి, తేన చ కాయకిలమథేన **దుక్ఖితో**. వత్థువిసదఅత్తనేయ్యకిరియాదీనం అభావేన **సో** పుగ్గలో **సమథం న విన్దతి** చిత్తసమాధానం న లభతీతి.

ఓట్ఠప్పహతమత్తేనాతిఆదినా ద్వే గాథా సుతపరమస్స పణ్డితమానినో గరహవసేన, తతో పరా ద్వే పణ్డితస్స పసంసావసేన వుత్తా. తత్థ **ఓట్ఠప్పహతమత్తేనా**తి సజ్ఝాయసీసేన ఓట్ఠపరివత్తనమత్తేన, బుద్ధవచనం సజ్ఝాయకరణమత్తేనాతి అత్థో. **అత్తానమ్పి న పస్సతీ**తి అనత్థఞ్ఞుతాయ అత్తనో పచ్చక్ఖభూతమ్పి అత్థం న జానాతి, యాథావతో అత్తనో పమాణం న పరిచ్ఛిన్దతీతి అత్థో. **పత్థద్ధగీవో చరతీ**తి "అహం బహుస్సుతో, సతిమా, పఞ్ఞవా, న మయా సదిసో అఞ్ఞో అత్థీ"తి మానత్థద్ధో హుత్వా గరుట్ఠానియానమ్పి అపచితిం అదస్సేన్తో అయోసలాకం గిలిత్వా ఠితో వియ థద్ధగీవో చరతి. **అహం సేయ్యోతి మఞ్ఞతీ**తి అహమేవ సేయ్యో ఉత్తమోతి మఞ్ఞతి.

అసేయ్యో సేయ్యసమానం, బాలో మఞ్ఞతి అత్తానన్తి అయం అసేయ్యో హీనో సమానో అఞ్ఞేన సేయ్యేన ఉత్తమేన సమానం సదిసం కత్వా అత్తానం బాలో మన్దబుద్ధి బాలభావేనేవ మఞ్ఞతీతి. **న తం విఞ్ఞూ పసంసన్తీ**తి తం తాదిసం బాలం పగ్గహితచిత్తతాయ పత్థద్ధమానసం థమ్భితత్తం నరం విఞ్ఞూ పణ్డితా న పసంసన్తి, అఞ్ఞదత్థు గరహన్తియేవ.

సేయ్యోహమస్మీతి యో పన పణ్డితో పుగ్గలో "సేయ్యోహమస్మీ"తి వా హీనసదిసమానవసేన "నాహం సేయ్యో"తి వా కఞ్చిపి మానం అజప్పేన్తో **విధాసు** నవసు మానకోట్ఠాసేసు కస్సచిపి వసేన న వికమ్పతి.

పఞ్ఞవన్తన్తి అగ్గఫలపఞ్ఞావసేన పఞ్ఞవన్తం ఇట్ఠాదీసు తాదిభావప్పత్తియా **తాదిం,** అసేక్ఖఫలసీలేసు సుట్ఠు పతిట్ఠితత్తా **సీలేసు సుసమాహితం,** అరహత్తఫలసమాపత్తిసమాపజ్జనేన **చేతోసమథమనుయుత్త**న్తి తాదిసం సబ్బసో పహీనమానం ఖీణాసవం **విఞ్ఞూ** బుద్ధాదయో పణ్డితా **పసంసరే** వణ్ణేన్తి థోమేన్తీతి అత్థో.

పున అఞ్ఞతరం దుబ్బచం భిక్ఖుం దిస్వా దోవచస్సతాయ ఆదీనవం, సోవచస్సతాయ ఆనిసంసఞ్చ పకాసేన్తో **''యస్స సబ్రహ్మచారీసూ''**తిఆదికా ద్వే గాథా అభాసి. తా వుత్తత్థా ఏవ.

పున ఉద్ధతం ఉన్నళం ఏకం భిక్ఖుం దిస్వా ఉద్ధతాదిభావే దోసం, అనుద్ధతాదిభావే చ గుణం విభావేన్తో **''ఉద్ధతో చపలో భిక్ఖూ''**తిఆదికా ద్వే గాథా అభాసి. తత్థ **కపీవ సీహచమ్మేనా**తి సీహచమ్మేన పారుతో మక్కటో వియ. **సో** ఉద్ధతాదిదోససంయుత్తో భిక్ఖు తేన పంసుకూలేన అరియద్ధజేన **న ఉపసోభతి** అరియగుణానం అభావతో.

యో పన ఉపసోభతి, తం దస్సేతుం **''అనుద్ధతో''**తిఆది వుత్తం;

ఏతే సమ్బహులాతిఆదికా పఞ్చ గాథా ఆయస్మన్తం సారిపుత్తం నమస్సన్తే బ్రహ్మకాయికే దేవే దిస్వా ఆయస్మతో కప్పినస్స సితపాతుకమ్మనిమిత్తం వుత్తా. తత్థ **ఏతే**తి తేసం పచ్చక్ఖతాయ వుత్తం . **సమ్బహులా**తి బహుభావతో, తం పన బహుభావం **''దసదేవసహస్సానీ''**తి పరిచ్ఛిన్దిత్వా ఆహ. **దేవా**తి ఉపపత్తిదేవా. తం తేసం దేవభావం అఞ్ఞేహి విసేసేత్వా దస్సేన్తో **''సబ్బే తే బ్రహ్మకాయికా''**తి ఆహ. యస్మా తే అత్తనో ఉపపత్తిద్ధియా మహతియా దేవిద్ధియా సమన్నాగతా పరివారసమ్పన్నా చ, తస్మా ఆహ **''ఇద్ధిమన్తో యసస్సినో''**తి.

''కో ను సేనాపతి భోతో''తి పుచ్ఛాయ విస్సజ్జనవసేన ''మయా పవత్తితం ధమ్మచక్కం అనుత్తరం సారిపుత్తో అనువత్తేతీ''తి (మ॰ ని॰ ౨.౩౯౯) వదన్తేన భగవతా ఆయస్మతో సారిపుత్తత్థేరస్స ధమ్మసేనాపతిభావో అనుఞ్ఞాతోతి ఆహ – **''ధమ్మసేనాపతిం వీరం మహాఝాయిం సమాహితం సారిపుత్త''**న్తి. తత్థ **వీర**న్తి కిలేసమారాదీనం నిమ్మథనేన వీరియవన్తం మహావిక్కన్తం. **మహాఝాయి**న్తి దిబ్బవిహారాదీనం ఉక్కంసగమనేన మహన్తం ఝాయిం. తతో ఏవ సబ్బసో విక్ఖేపవిద్ధంసనవసేన **సమాహితం. నమస్సన్తా**తి సిరసి అఞ్జలిం పగ్గయ్హ నమస్సమానా తిట్ఠన్తి.

యమ్పి నిస్సాయాతి యం ను ఖో ఆరమ్మణం నిస్సాయ ఆరబ్బ ఝాయతీతి నాభిజానామాతి పుథుజ్జనభావేన బ్రహ్మానో ఏవం ఆహంసు.

అచ్ఛేరం వతాతి అచ్ఛరియం వత. **బుద్ధాన**న్తి చతుసచ్చబుద్ధానం. **గమ్భీరో గోచరో సకో**తి పరమగమ్భీరో అతిదుద్దసో దురనుబోధో పుథుజ్జనేహి అసాధారణో అవిసయో. ఇదాని తస్స గమ్భీరభావే కారణం దస్సేతుం **''యే మయ''**న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **వాలవేధిసమాగతా**తి యే మయం వాలవేధిధనుగ్గహసదిసా అతిసుఖుమమ్పి విసయం పటివిజ్ఝితుం సమత్థా ఆగతా ఉపపరిక్ఖన్తా నాభిజానామ, గమ్భీరో వత బుద్ధానం విసయోతి అత్థో. **తం తథా దేవకాయేహీ**తి తం తథారూపం సారిపుత్తం సదేవకస్స లోకస్స పూజనారహం తేహి బ్రహ్మకాయికేహి తదా తథా పూజితం దిస్వా ఆయస్మతో మహాకప్పినస్స సితం అహోసి. ఇమేసం లోకసమ్మతానం బ్రహ్మానమ్పి అవిసయో, యత్థ సావకానం విసయోతి.

యావతా బుద్ధఖేత్తమ్హీతి గాథా థేరేన అత్తానం ఆరబ్బ సీహనాదం నదన్తేన భాసితా. తత్థ **బుద్ధఖేత్తమ్హీ**తి ఆణాఖేత్తం సన్ధాయ వదతి. **ఠపయిత్వా మహాముని**న్తి సమ్మాసమ్బుద్ధం ఠపేత్వా . బుద్ధా హి భగవన్తో ధుతగుణేహిపి సబ్బసత్తేహి పరముక్కంసగతా ఏవ, కేవలం పన మహాకరుణాసఞ్చోదితమానసా సత్తానం తాదిసం మహన్తం ఉపకారం ఓలోకేత్వా గామన్తసేనాసనవాసాదిం అనువత్తన్తీతి తం తం ధుతధమ్మవిరోధీ హోతి. **ధుతగుణే**తి కిలేసానం ధుతేన గుణేన

ఆరఞ్ఞకాదిభావేన అపేక్ఖితగుణే. కరణత్థే వా ఏతం భుమ్మవచనం. సదిసో మే న విజ్జతి, కుతో పన ఉత్తరీతి అధిప్పాయో. తథా హేస థేరో తత్థ అగ్గట్ఠానే ఠపితో.

న చీవరేతి గాథాయ "ఠపయిత్వా మహాముని"న్తి వుత్తమేవత్థం పాకటతరం కరోతి, చీవరాదీసు తణ్హాయ అనుపలేపో ధుతఙ్గఫలం. తత్థ న చీవరే సమ్పత్తే తణ్హాలేపేనాతి యోజనా. **సయనే**తి సేనాసనే. **గోతమో**తి భగవన్తం గోత్తేన కిత్తేతి. **అనప్పమేయ్యో**తి పమాణకరకిలేసాభావతో అపరిమాణగుణతాయ చ అనప్పమేయ్యో. **ముళాలపుప్ఫం విమలంవ అమ్బునా**తి యథా నిమ్మలం విరజం నళినం ఉదకేన న లిమ్పతి, ఏవం గోతమో భగవా తణ్హాలేపాదినా న లిమ్పతీతి అత్థో. **నేక్ఖమ్మనిన్నో** అభినిక్ఖమ్మనిన్నో తతో ఏవ **తిభవాభినిస్సటో** భవత్తయతో వినిస్సటో విసంయుత్తో.

యేసం సతిపట్ఠానగీవాదీనం భావనాపారిపూరియా యత్థ కత్థచి అనుపలిత్తో నేక్ఖమ్మనిన్నోవ అహోసి, తే అఙ్గభూతే దస్సేన్తో "**సతిపట్ఠానగీవో**"తి ఓసానగాథమాహ. తత్థ గుణరాసితో ఉత్తమఙ్గభూతాయ పఞ్ఞాయ అధిట్ఠానభావతో సతిపట్ఠానం గీవా ఏతస్సాతి సతిపట్ఠానగీవో, అనవజ్జధమ్మానం ఆదానే సద్ధా హత్థో ఏతస్సాతి **సద్ధాహత్థో**. గుణసరీరస్స ఉత్తమఙ్గభావతో పఞ్ఞా సీసం ఏతస్సాతి **పఞ్ఞాసీసో**. మహాసముదాగమనతాయ మహావిసయతాయ మహానుభావతాయ మహాబలతాయ చ మహన్తం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం ఞాణం ఏతస్స అత్థీతి **మహాఞాణీ. సదా** సబ్బకాలం **నిబ్బుతో** సీతిభూతో చరతి. "సుసమాహితో...పే.... నాగో"తి (అ॰ ని॰ ౬.౪౩) సుత్తపదఞ్చేత్థ నిదస్సేతబ్బం. యం పనేత్థ అత్థతో అవిభత్తం, తం హేట్ఠా వుత్తనయమేవ.

మహాకస్సపత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

చత్తాలీసనిపాతవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౯. పణ్ణాసనిపాతో

౧. తాలపుటత్థేరగాథావణ్ణనా

పణ్ణాసనిపాతే **కదా నుహన్తి**ఆదికా ఆయస్మతో తాలపుటత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయమ్పి పురిమబుద్ధేసు కతాధికారో తత్థ తత్థ భవే వివట్టూపనిస్సయం కుసలం ఉపచినిత్వా ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే రాజగహే అఞ్ఞతరస్మిం నటకులే నిబ్బత్తిత్వా విఞ్ఞుతం పత్తో కులానురూపేసు నచ్చట్ఠానేసు నిప్ఫత్తిం గన్త్వా సకలజమ్బుదీపే పాకటో నటగామణి అహోసి. సో పఞ్చసతమాతుగామపరివారో మహతా నటవిభవేన గామనిగమరాజధానీసు సమజ్జం దస్సేత్వా, మహన్తం పూజాసక్కారం లభిత్వా, విచరన్తో రాజగహం ఆగన్త్వా, నగరవాసీనం సమజ్జం దస్సేత్వా, లద్ధసమ్మానసక్కారో ఞాణస్స పరిపాకం గతత్తా సత్థు సన్తికం గన్త్వా, వన్దిత్వా ఏకమన్తం నిసిన్నో భగవన్తం ఏతదవోచ – "సుతమేతం, భన్తే, పుబ్బకానం ఆచరియపాచరియానం నటానం భాసమానానం 'యో సో నటో రఙ్గమజ్ఝే సమజ్జమజ్ఝే సచ్చాలికేన జనం హాసేతి రమేతి, సో కాయస్స భేదా పరం మరణా పహాసానం దేవానం సహబ్యతం ఉపపజ్జతీ'తి, ఇధ భగవా కిమాహా"తి. అథ నం భగవా తిక్ఖత్తుం పటిక్ఖిపి "మా మం ఏతం పుచ్ఛీ"తి. చతుత్థవారం పుట్ఠో ఆహ – "గామణి, ఇమే సత్తా పకతియాపి రాగబన్ధనబద్ధా దోసబన్ధనబద్ధా మోహబన్ధనబద్ధా తేసం భియ్యోపి రజనీయే దోసనీయే మోహనీయే ధమ్మే ఉపసంహరన్తో పమాదేత్వా కాయస్స భేదా పరం మరణా నిరయే ఉపపజ్జతి. సచే పనస్స ఏవందిట్ఠి హోతి 'యో సో నటో రఙ్గమజ్ఝే సమజ్జమజ్ఝే సచ్చాలికేన జనం హాసేతి రమేతి, సో కాయస్స భేదా పరం మరణా పహాసానం దేవానం సహబ్యతం ఉపపజ్జతీ'"తి సాస్స హోతి మిచ్ఛాదిట్ఠి. మిచ్ఛాదిట్ఠిస్స చ ద్విన్నం గతీనం అఞ్ఞతరా గతి ఇచ్ఛితబ్బా, నిరయస్స వా తిరచ్ఛానయోనియా వాతి. తం సుత్వా తాలపుటో గామణి పరోది. నను గామణి పగేవ మయా పటిక్ఖిత్తో "మా మం ఏతం పుచ్ఛా"తి (సం॰ ని॰ ౪.౩౫౪)? "నాహం, భన్తే, ఏతం రోదామి, యం మం భగవా నటానం అభిసమ్పరాయం ఏవమాహా"తి. అపి చాహం, భన్తే, పుబ్బకేహి ఆచరియపాచరియేహి నటేహి వఞ్చితో "నటో మహాజనస్స నటసమజ్జం దస్సేత్వా సుగతిం ఉపపజ్జతీ"తి. సో సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పటిలద్ధసద్ధో పబ్బజిత్వా లద్ధూపసమ్పన్నో విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తో నచిరస్సేవ అరహత్తం పాపుణి, అధిగతారహత్తో పన అరహత్తప్పత్తితో పుబ్బే యేనాకారేన అత్తనో చిత్తం నిగ్గణ్హనవసేన యోనిసోమనసికారో ఉదపాది, తం అనేకధా విభజిత్వా దస్సేతుం –

౧౦౯౧.కదా నుహం పబ్బతకన్దరాసు, ఏకాకియో అద్దుతియో విహస్సం;
అనిచ్చతో సబ్బభవం విపస్సం, తం మే ఇదం తం ను కదా భవిస్సతి.

౧౦౯౨.కదా నుహం భిన్నపటన్ధరో ముని, కాసావవత్థో అమమో నిరాసో;
రాగఞ్చ దోసఞ్చ తథేవ మోహం, హన్త్వా సుఖీ పవనగతో విహస్సం.

౧౦౯౩.కదా అనిచ్చం వధరోగనీళం, కాయం ఇమం మచ్చుజరాయుపద్దుతం;
విపస్సమానో వీతభయో విహస్సం, ఏకో వనే తం ను కదా భవిస్సతి.

౧౦౯౪.కదా నుహం భయజననిం దుఖావహం, తణ్హాలతం బహువిధానువత్తనిం;

పఞ్ఞామయం తిఖిణమసిం గహేత్వా, ఛేత్వా వసే తమ్పి కదా భవిస్సతి.

౧౦౯౮కదా ను పఞ్ఞామయముగ్గతేజం, సత్థం ఇసీనం సహసాదియిత్వా;
మారం ససేనం సహసా భఞ్జిస్సం, సీహాసనే తం ను కదా భవిస్సతి.

౧౦౯౯కదా నుహం సబ్భి సమాగమేసు, దిట్ఠో భవే ధమ్మగరూహి తాదిభి;
యాథావదస్సీహి జితిన్ద్రియేహి, పధానియో తం ను కదా భవిస్సతి.

౧౧౦౦కదా ను మం తన్ది ఖుదా పిపాసా, వాతాతపా కీటసరీసపా వా;
న బాధయిస్సన్తి న తం గిరిబ్బజే, అత్థత్థియం తం ను కదా భవిస్సతి.

౧౧౦౧కదా ను ఖో యం విదితం మహేసినా, చత్తారి సచ్చాని సుదుద్దసాని;
సమాహితత్తో సతిమా అగచ్ఛం, పఞ్ఞాయ తం తం ను కదా భవిస్సతి.

౧౧౦౨కదా ను రూపే అమితే చ సద్దే, గన్ధే రసే ఫుసితబ్బే చ ధమ్మే;
ఆదిత్తతోహం సమథేహి యుత్తో, పఞ్ఞాయ దచ్ఛం తదిదం కదా మే.

౧౧౦౩కదా నుహం దుబ్బచనేన వుత్తో, తతో నిమిత్తం విమనో న హేస్సం;
అథో పసత్థోపి తతో నిమిత్తం, తుట్ఠో న హేస్సం తదిదం కదా మే.

౧౧౦౪కదా ను కట్ఠే చ తిణే లతా చ, ఖన్ధే ఇమేహం అమితే చ ధమ్మే;
అజ్ఝత్తికానేవ చ బాహిరాని చ, సమం తులేయ్యం తదిదం కదా మే.

౧౧౦౫కదా ను మం పావుసకాలమేఘో, నవేన తోయేన సచీవరం వనే;
ఇసిప్పయాతమ్హి పథే వజన్తం, ఓవస్సతే తం ను కదా భవిస్సతి.

౧౧౦౬కదా మయూరస్స సిఖణ్డినో వనే, దిజస్స సుత్వా గిరిగబ్భరే రుతం;
పచ్చుట్ఠహిత్వా అమతస్స పత్తియా, సంచిన్తయే తం ను కదా భవిస్సతి.

౧౧౦౭కదా ను గఙ్గం యమునం సరస్సతిం, పాతాలఖిత్తం వళవాముఖఞ్చ;
అసజ్జమానో పతరేయ్యమిద్ధియా, విభింసనం తం ను కదా భవిస్సతి.

౧౧౦౮కదా ను నాగోవ అసఙ్గచారీ, పదాలయే కామగుణేసు ఛన్దం;
నిబ్బజ్జయం సబ్బసుభం నిమిత్తం, ఝానే యుతో తం ను కదా భవిస్సతి.

౧౧౦౯కదా ఇణట్టోవ దలిద్దకో నిధిం, ఆరాధయిత్వా ధనికేహి పీళితో;
తుట్ఠో భవిస్సం అధిగమ్మ సాసనం, మహేసినో తం ను కదా భవిస్సతి.

౧౧౧౦బహూని వస్సాని తయామ్హి యాచితో, అగారవాసేన అలం ను తే ఇదం;
తం దాని మం పబ్బజితం సమానం, కింకారణా చిత్త తువం న యుఞ్జసి.

౧౧౧౧నను అహం చిత్త తయామ్హి యాచితో, గిరిబ్బజే చిత్రఛదా విహఙ్గమా;
మహిన్దఘోసత్థనితాభిగజ్జినో, తే తం రమేస్సన్తి వనమ్హి ఝాయినం.

౧౧౧౨కులమ్హి మిత్తే చ పియే చ ఞాతకే, ఖిడ్డారతిం కామగుణఞ్చ లోకే;
సబ్బం పహాయ ఇమమజ్ఝుపాగతో, అథోపి త్వం చిత్త న మయ్హ తుస్ససి.

౧౧౧౩మమేవ ఏతం న హి త్వం పరేసం, సన్నాహకాలే పరిదేవితేన కిం;
సబ్బం ఇదం చలమితి పేక్ఖమానో, అభినిక్ఖమిం అమతపదం జిగీసం.

౧౧౧౪సుయుత్తవాదీ ద్విపదానముత్తమో, మహాభిసక్కో నరదమ్మసారథి;
చిత్తం చలం మక్కటసన్నిభం ఇతి, అవీతరాగేన సుదున్నివారయం.

౧౧౧౫కామా హి చిత్రా మధురా మనోరమా, అవిద్దసూ యత్థ సితా పుథుజ్జనా;
తే దుక్ఖమిచ్ఛన్తి పునబ్భవేసినో, చిత్తేన నీతా నిరయే నిరాకతా.

౧౧౧౬మయూరకోఞ్చాభిరుతమ్హి కాననే, దీపీహి బ్యగ్ఘేహి పురక్ఖతో వసం;
కాయే అపేక్ఖం జహ మా విరాధయ, ఇతిస్సు మం చిత్త పురే నియుఞ్జసి.

౧౧౧౭భావేహి ఝానాని చ ఇన్ద్రియాని చ, బలాని బోజ్ఝఙ్గసమాధిభావనా;
తిస్సో చ విజ్జా ఫుస బుద్ధసాసనే, ఇతిస్సు మం చిత్త పురే నియుఞ్జసి.

౧౧౧౮భావేహి మగ్గం అమతస్స పత్తియా, నియ్యానికం సబ్బదుఖక్ఖయోగధం;
అట్ఠఙ్గికం సబ్బకిలేససోధనం, ఇతిస్సు మం చిత్త పురే నియుఞ్జసి.

౧౧౧౯దుక్ఖన్తి ఖన్ధే పటిపస్స యోనిసో, యతో చ దుక్ఖం సముదేతి తం జహ;
ఇధేవ దుక్ఖస్స కరోహి అన్తం, ఇతిస్సు మం చిత్త పురే నియుఞ్జసి.

౧౧౨౦అనిచ్చం దుక్ఖన్తి విపస్స యోనిసో, సుఞ్ఞం అనత్తాతి అఘం వధన్తి చ;
మనోవిచారే ఉపరున్ధ చేతసో, ఇతిస్సు మం చిత్త పురే నియుఞ్జసి.

౧౧౨౧ముణ్డో విరూపో అభిసాపమాగతో, కపాలహత్థోవ కులేసు భిక్ఖసు;
యుఞ్జస్సు సత్థువచనే మహేసినో, ఇతిస్సు మం చిత్త పురే నియుఞ్జసి.

౧౧౨౨సుసంవుతత్తో విసిఖన్తరే చరం, కులేసు కామేసు అసఙ్గమానసో;

చన్దో యథా దోసినపుణ్ణమాసియా, ఇతిస్సు మం చిత్త పురే నియుఞ్జసి.

౧౧౨౩‘ఆరఞ్ఞికో హోహి చ పిణ్డపాతికో, సోసానికో హోహి చ పంసుకూలికో;
నేసజ్జికో హోహి సదా ధుతే రతో, ఇతిస్సు మం చిత్త పురే నియుఞ్జసి.

౧౧౨౪రోపేత్వ రుక్ఖాని యథా ఫలేసీ, మూలే తరుం ఛేత్తు తమేవ ఇచ్ఛసి;
తథూపమం చిత్తమిదం కరోసి, యం మం అనిచ్చమ్హి చలే నియుఞ్జసి.

౧౧౨౫అరూప దూరఙ్గమ ఏకచారి, న తే కరిస్సం వచనం ఇదానిహం;
దుక్ఖా హి కామా కటుకా మహబ్భయా, నిబ్బానమేవాభిమనో చరిస్సం.

౧౧౨౬‘నాహం అలక్ఖ్యా అహిరిక్కతాయ వా,
న చిత్తహేతూ న చ దూరకన్తనా;
ఆజీవహేతూ చ అహం న నిక్ఖమిం,
కతో చ తే చిత్త పటిస్సవో మయా.

౧౧౨౭అప్పిచ్ఛతా సప్పురిసేహి వణ్ణితా, మక్ఖప్పహానం వూపసమో దుఖస్స;
ఇతిస్సు మం చిత్త తదా నియుఞ్జసి, ఇదాని త్వం గచ్ఛసి పుబ్బచిణ్ణం.

౧౧౨౮తణ్హా అవిజ్జా చ పియాపియఞ్చ, సుభాని రూపాని సుఖా చ వేదనా;
మనాపియా కామగుణా చ వన్తా, వన్తే అహం ఆవమితుం న ఉస్సహే.

౧౧౨౯‘సబ్బత్థ తే చిత్త వచో కతం మయా, బహూసు జాతీసు నమేసి కోపితో;
అజ్ఝత్తసమ్భవో కతఞ్ఞుతాయ తే, దుక్ఖే చిరం సంసరితం తయా కతే.

౧౧౩౦‘త్వఞ్ఞేవ నో చిత్త కరోసి బ్రాహ్మణో, త్వం ఖత్తియో రాజదసీ కరోసి;
వేస్సా చ సుద్దా చ భవామ ఏకదా, దేవత్తనం వాపి తవేవ వాహసా.

౧౧౩౧‘తవేవ హేతూ అసురా భవామసే, త్వంమూలకం నేరయికా భవామసే;
అథో తిరచ్ఛానగతాపి ఏకదా, పేతత్తనం వాపి తవేవ వాహసా.

౧౧౩౨‘నను దుబ్భిస్ససి మం పునప్పునం, ముహుం ముహుం చారణికంవ దస్సయం;
ఉమ్మత్తకేనేవ మయా పలోభసి, కిఞ్చాపి తే చిత్త విరాధితం మయా.

౧౧౩౩‘ఇదం పురే చిత్తమచారి చారికం, యేనిచ్ఛకం యత్థకామం యథాసుఖం;
తదజ్జహం నిగ్గహేస్సామి యోనిసో, హత్థిప్పభిన్నం వియ అఙ్కుసగ్గహో.

౧౧౩౪‘‘సత్థా చ మే లోకమిమం అధిట్ఠహి, అనిచ్చతో అద్ధువతో అసారతో;
పక్ఖన్ద మం చిత్త జినస్స సాసనే, తారేహి ఓఘా మహతా సుదుత్తరా.

౧౧౩౫‘‘న తే ఇదం చిత్త యథా పురాణకం, నాహం అలం తుయ్హ వసే నివత్తితుం;
మహేసినో పబ్బజితోమ్హి సాసనే, న మాదిసా హోన్తి వినాసధారినో.

౧౧౩౬‘‘నగా సముద్దా సరితా వసున్ధరా, దిసా చతస్సో విదిసా అధో దివా;
సబ్బే అనిచ్చా తిభవా ఉపద్దుతా, కుహిం గతో చిత్త సుఖం రమిస్ససి.

౧౧౩౭‘‘ధితిప్పరం కిం మమ చిత్త కాహిసి, న తే అలం చిత్త వసానువత్తకో;
న జాతు భస్తం ఉభతోముఖం ఛుపే, ధిరత్థు పూరం నవసోతసన్దనిం.

౧౧౩౮‘‘వరాహఏణేయ్యవిగాళ్హసేవితే, పబ్భారకుట్టే పకతేవ సున్దరే;
నవమ్బునా పావుససిత్తకాననే, తహిం గుహాగేహగతో రమిస్ససి.

౧౧౩౯‘‘సునీలగీవా సుసిఖా సుపేఖునా, సుచిత్తపత్తచ్ఛదనా విహఙ్గమా;
సుమఞ్జుఘోసత్థనితాభిగజ్జినో, తే తం రమేస్సన్తి వనమ్హి ఝాయినం.

౧౧౪౦వుట్ఠమ్హి దేవే చతురఙ్గులే తిణే, సంపుప్ఫితే మేఘనిభమ్హి కాననే;
నగన్తరే విటపిసమో సయిస్సం, తం మే ముదూ హేహితి తూలసన్నిభం.

౧౧౪౧తథా తు కస్సామి యథాపి ఇస్సరో, యం లబ్భతి తేనపి హోతు మే అలం;
న తాహం కస్సామి యథా అతన్దితో, బిళారభస్తంవ యథా సుమద్దితం.

౧౧౪౨తథా తు కస్సామి యథాపి ఇస్సరో, యం లబ్భతి తేనపి హోతు మే అలం;
విరియేన తం మయ్హ వసానయిస్సం, గజంవ మత్తం కుసలఙ్కుసగ్గహో.

౧౧౪౩‘‘తయా సుదన్తేన అవట్ఠితేన హి, హయేన యోగ్గాచరియోవ ఉజ్జునా;
పహోమి మగ్గం పటిపజ్జితుం సివం, చిత్తానురక్ఖీహి సదా నిసేవితం.

౧౧౪౪ఆరమ్మణే తం బలసా నిబన్ధిసం, నాగంవ థమ్భమ్హి దళ్హాయ రజ్జుయా;
తం మే సుగుత్తం సతియా సుభావితం, అనిస్సితం సబ్బభవేసు హేహిసి.

౧౧౪౫‘‘పఞ్ఞాయ ఛేత్వా విపథానుసారినం, యోగేన నిగ్గయ్హ పథే నివేసియ;
దిస్వా సముదయం విభవఞ్చ సమ్భవం, దాయాదకో హేహిసి అగ్గవాదినో.

౧౧౪౬‘‘చతుబ్బిపల్లాసవసం అధిట్ఠితం, గామణ్డలంవ పరినేసి చిత్త మం;

నను సంయోజనబన్ధనచ్ఛిదం, సంసేవసే కారుణికం మహామునిం.

౧౧౪౭మిగో యథా సేరి సుచిత్తకాననే, రమ్మం గిరిం పావుసఅబ్భమాలినిం;

అనాకులే తత్థ నగే రమిస్సం, అసంసయం చిత్త పరా భవిస్ససి.

౧౧౪౮యే తుయ్హ ఛన్దేన వసేన వత్తినో,

నరా చ నారీ చ అనుభోన్తి యం సుఖం;

అవిద్దసూ మారవసానువత్తినో,

భవాభినన్దీ తవ చిత్త సావకా”తి.

తత్థ **కదా నుహన్తి** కదా ను అహం. **పబ్బతకన్దరాసూతి** పబ్బతేసు చ కన్దరేసు చ, పబ్బతస్స వా కన్దరాసు. **ఏకాకియోతి** ఏకకో. **అద్దుతియోతి** నిత్తణ్హో. తణ్హా హి పురిసస్స దుతియా నామ. **విహస్సన్తి** విహరిస్సామి. **అనిచ్చతో సబ్బభవం విపస్సన్తి** కామభవాదిభేదం సబ్బమ్పి భవం “హుత్వా అభావట్ఠేన అనిచ్చ”న్తి విపస్సన్తో కదా ను విహరిస్సన్తి యోజనా. నిదస్సనమత్తఞ్చేతం, “యదనిచ్చం తం దుక్ఖం, యం దుక్ఖం తదనత్తా”తి వచనతో (సం॰ ని॰ ౩.౧౫) ఇతరమ్పి లక్ఖణద్వయం వుత్తమేవాతి దట్ఠబ్బం. **తం మే ఇదం తం ను కదా భవిస్సతీతి** తం ఇదం మే పరివితక్కితం కదా ను భవిస్సతి, కదా ను ఖో మత్థకం పాపుణిస్సతీతి అత్థో. **తం నూతి చేత్థ తన్తి** నిపాతమత్తం. అయఞ్హేత్థ సఙ్ఖేపత్థో – కదా ను ఖో అహం మహాగజో వియ సఙ్ఖలికబన్ధనం, గిహిబన్ధనం ఛిన్దిత్వా పబ్బజిత్వా కాయవివేకం పరిబ్రూహయన్తో ఏకాకీ పబ్బతకన్దరాసు అదుతియో సబ్బత్థ నిరపేక్ఖో సబ్బసఙ్ఖారగతం అనిచ్చాదితో విపస్సన్తో విహరిస్సామీతి.

భిన్నపటన్ధరోతి భిన్నవత్థధరో, గాథాసుఖత్థం నకారాగమం కత్వా వుత్తం. సత్థకచ్ఛిన్నఅగ్ఘఘస్సవణ్ణభిన్నం పటచీవరం ధారేన్తోతి అత్థో. **మునీతి** పబ్బజితో. **అమమోతి** కులే వా గణే వా మమత్తాభావేన అమమో. కత్థచిపి ఆరమ్మణే ఆసీసనాయ అభావేన **నిరాసో. హన్త్వా సుఖీ పవనగతో విహస్సన్తి** రాగాదికే కిలేసే అరియమగ్గేన సముచ్ఛిన్దిత్వా మగ్గసుఖేన ఫలసుఖేన సుఖీ మహావనగతో కదా ను ఖో అహం విహరిస్సామి.

వధరోగనీళన్తి మరణస్స చ రోగస్స చ కులావకభూతం. **కాయం ఇమన్తి** ఇమం ఖన్ధపఞ్చకసఙ్ఖాతం కాయం. ఖన్ధపఞ్చకోపి హి “అవిజ్జాగతస్స, భిక్ఖవే, పురిసపుగ్గలస్స తణ్హానుగతస్స అయమేవ కాయో బహిద్ధా నామరూప”న్తిఆదీసు కాయో వుచ్చతి. **మచ్చుజరాయుపద్దుతన్తి** మరణేన చేవ జరాయ చ పీళితం, విపస్సమానో అహం భయహేతుపహానేన **వీతభయో,** తం ను కదా భవిస్సతీతి అత్థో.

భయజననిన్తి పఞ్చవీసతియా మహాభయానం ఉప్పాదకారణభూతం కాయికస్స చ చేతసికస్స చ సకలస్సపి వట్టదుక్ఖస్స ఆవహనతో **దుఖావహం. తణ్హాలతం బహువిధానువత్తనిన్తి** బహువిధఞ్చ ఆరమ్మణం భవమేవ వా అనువత్తతి సన్తనోతీతి బహువిధానువత్తనిం, తణ్హాసఙ్ఖాతలతం. **పఞ్ఞామయన్తి** మగ్గపఞ్ఞామయం సునిసితం అసిఖగ్గం వీరియపగ్గహితేన సద్ధాహత్థేన గహేత్వా సముచ్ఛిన్దిత్వా “కదా నుహం వసే”తి యం పరివితక్కితం, తమ్పి కదా భవిస్సతీతి యోజనా.

ఉగ్గతేజన్తి సమథవిపస్సనావసేన నిసితతాయ తిక్ఖతేజం. **సత్థం ఇసీనన్తి** బుద్ధపచ్చేకబుద్ధఅరియసావకఇసీనం సత్థభూతం . **మారం ససేనం సహసా భఞ్జిస్సన్తి** కిలేససేనాయ ససేనం అభిసఙ్ఖారాదిమారం సహసా సీఘమేవ భఞ్జిస్సామి.

సీహాసనేతి థిరాసనే, అపరాజితపల్లఙ్కేతి అత్థో.

సబ్భి సమాగమేసు దిట్ఠో భవేతి ధమ్మగారవయుత్తతాయ **ధమ్మగరూహి** తాదిలక్ఖణప్పత్తియా **తాదీహి** అవిపరీతదస్సితాయ **యాథావదస్సీహి** అరియమగ్గేనేవ పాపజితిన్ద్రియతాయ **జితిన్ద్రియేహి** బుద్ధాదీహి సాధూహి సమాగమేసు "కదా ను అహం పధానియోతి దిట్ఠో భవేయ్య"న్తి యం మే పరివితక్కితం, తం ను కదా భవిస్సతీతి యోజనా. ఇమినా నయేన సబ్బత్థ పదయోజనా వేదితబ్బా, పదత్థమత్తమేవ వణ్ణయిస్సామ.

తన్దీతి ఆలసియం. **ఖుదాతి** జిఘచ్ఛా. **కీటసరీసపాతి** కీటఞ్చేవ సరీసపా చ. **న బాధయిస్సన్తీతి** మం న బ్యాధయిస్సన్తి సుఖదుక్ఖసోమనస్సదోమనస్సానం ఝానేహి పటిబాహితత్తాతి అధిప్పాయో. **గిరిబ్బజేతి** పబ్బతకన్దరాయ. **అత్థత్థియన్తి** సదత్థసఙ్ఖాతేన అత్థేన అత్థికం.

యం విదితం మహేసినాతి యం చతుసచ్చం మహేసినా సమ్మాసమ్బుద్ధేన సయమ్భూఞాణేన ఞాతం పటివిద్ధం, తాని చత్తారి సచ్చాని అనుపచితకుసలసమ్భారేహి సుట్ఠు దుద్దసాని మగ్గసమాధినా **సమాహితత్తో**, సమ్మాసతియా **సతిమా,** అరియమగ్గపఞ్ఞాయ అహం **అగచ్ఛం** పటివిజ్ఝిస్సం అధిగమిస్సన్తి అత్థో.

రూపేతి చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యరూపే. **అమితేతి** ఞాణేన అమితే, అపరిచ్ఛిన్నే అపరిఞ్ఞాతేతి అత్థో. **ఫుసితబ్బేతి**, ఫోట్ఠబ్బే. **ధమ్మేతి** మనోవిఞ్ఞేయ్యధమ్మే. **అమితేతి** వా అపరిమాణే నీలాదివసేన అనేకభేదభిన్నే రూపే భేరిసద్దాదివసేన, మూలరసాదివసేన, కక్ఖళముదుతాదివసేన, సుఖదుక్ఖాదివసేన చ, అనేకభేదసద్దాదికే చాతి అత్థో. **ఆదిత్తతోతి** ఏకాదసహి అగ్గీహి ఆదిత్తభావతో. **సమథేహి యుత్తోతి** ఝానవిపస్సనామగ్గసమాధీహి సమన్నాగతో. **పఞ్ఞాయ దచ్ఛన్తి** విపస్సనాపఞ్ఞాసహితాయ మగ్గపఞ్ఞాయ దక్ఖిస్సం.

దుబ్బచనేన వుత్తోతి దురుత్తవచనేన ఘట్టితో. **తతో నిమిత్తన్తి** ఫరుసవాచాహేతు. **విమనో న హేస్సన్తి** దోమనస్సితో న భవేయ్యం. **అథోతి** అథ. **పసత్థోతి** కేనచి పసంసితో.

కట్ఠేతి దారుక్ఖన్ధే. **తిణేతి** తిణానం ఖన్ధే. **ఇమేతి** ఇమే మమ సన్తతిపరియాపన్నే పఞ్చ ఖన్ధే . **అమితే చ ధమ్మేతి** తతో అఞ్ఞేన ఇన్ద్రియబద్ధేన అమితే రూపధమ్మే. తేనాహ – "అజ్ఝత్తికానేవ చ బాహిరాని చా"తి. **సమం తులేయ్యన్తి** అనిచ్చాదివసేన చేవ అసారాదిఉపమావసేన చ సబ్బం సమమేవ కత్వా తీరేయ్యం.

ఇసిప్పయాతమ్హి పథే వజన్తన్తి బుద్ధాదీహి మహేసీహి సమ్మదేవ పయాతే సమథవిపస్సనామగ్గే వజన్తం పటిపజ్జన్తం. పావుససమయే కాలమేఘో **నవేన తోయేన** వస్సోదకేన సచీవరం పవనే కదా ను ఓవస్సతి, తేమేతీతి అత్తనో అబ్భోకాసికభావపరివితక్కితం దస్సేతి.

మయూరస్స సిఖణ్డినో వనే దిజస్సాతి మాతుకుచ్ఛితో అణ్డకోసతో చాతి ద్విక్ఖత్తుం జాయనవసేన దిజస్స, సిఖాసమ్భవేన సిఖణ్డినో చ మయూరస్స వనే కదా పన గిరిగబ్భరే **రుతం** కేకారవం సుత్వా వేలం సల్లక్ఖిత్వా సయనతో వుట్ఠహిత్వా **అమతస్స పత్తియా** నిబ్బానాధిగమాయ. **సంచిన్తయేతి** వుచ్చమానే భవే అనిచ్చాదితో మనసి కరేయ్యం విపస్సేయ్యన్తి అత్థో.

గఙ్గం యమునం సరస్సతిన్తి ఏతా మహానదియో అసజ్జమానో భావనామయాయ **ఇద్ధియా** కదా ను పతరేయ్యన్తి యోజనా. **పాతాలఖిత్తం బళవాముఖఞ్చా**తి పాతాయ అలం పరియత్తన్తి పాతాలం, తదేవ ఖిత్తం, పథవియా సణ్ఠహనకాలే తథా ఠితన్తి పాతాలఖిత్తం. యోజనసతికాదిభేదాని సముద్దస్స అన్తోపథవియా తీరట్ఠానాని, యేసు కానిచి నాగాదీనం వసనట్ఠానాని హోన్తి, కానిచి సుఞ్ఞానియేవ హుత్వా తిట్ఠన్తి. బళవాముఖన్తి మహాసముద్దే మహన్తం ఆవట్టముఖం. మహానిరయద్వారస్స హి వివటకాలే మహాఅగ్గిక్ఖన్ధో తతో నిక్ఖన్తో తదభిముఖం అనేకయోజనసతాయామవిత్థారం హేట్ఠా సముద్దపదేసం డహతి, తస్మిం దడ్ఢే ఉపరి ఉదకం ఆవట్టాకారేన పరిబ్భమన్తం మహతా సద్దేన హేట్ఠా నిపతతి. తత్థ బళవాముఖసమఞ్ఞా, ఇతి తఞ్చ పాతాలఖిత్తం బళవాముఖఞ్చ **విభింసనం** భయానకం అసజ్జమానో ఇద్ధియా కదా ను పతరేయ్యన్తి యం పరివితక్కితం, తం కదా ను భవిస్సతి, భావనామయం ఇద్ధిం నిబ్బత్తేత్వా కదా ను ఏవం ఇద్ధిం వళఞ్జిస్సామీతి అత్థో.

నాగోవ అసఙ్గచారీ పదాలయేతి యథా మత్తవారణో దళ్హథమ్భం భిన్దిత్వా అయసఙ్ఖలికం విద్ధంసేత్వా అసఙ్గచారీ వనం పవిసిత్వా ఏకో అదుతియో హుత్వా అత్తనో రుచివసేన చరతి, ఏవమహం కదా ను సబ్బసుభం నిమిత్తం **నిబ్బజ్జయం** నిరవసేసతో వజ్జయన్తో కామచ్ఛన్దవసో అహుత్వా ఝానే **యుతో** పయుత్తో కామగుణేసు ఛన్దం సమ్మదేవ పదాలేయ్యం ఛిన్దేయ్యం పజహేయ్యన్తి యం పరివితక్కితం, తం ను కదా భవిస్సతి.

ఇణట్టోవ దలిద్దకో నిధిం ఆరాధయిత్వాతి యథా కోచి దలిద్దో జీవికపకతో ఇణం గహేత్వా తం సోధేతుం అసక్కోన్తో ఇణట్టో ఇణేన అట్టితో ధనికేహి పీళితో నిధిం ఆరాధయిత్వా అధిగన్త్వా ఇణఞ్చ సోధేత్వా సుఖేన చ జీవన్తో తుట్ఠో భవేయ్య, ఏవం అహమ్పి కదా ను ఇణసదిసం కామచ్ఛన్దం పహాయ **మహేసినో** అరియధనసమ్పుణ్ణతాయ మణికనకాదిరతనసమ్పుణ్ణనిధిసదిసం బుద్ధస్స **సాసనం** అధిగన్త్వా తుట్ఠో భవేయ్యన్తి యం పరివితక్కితం, తం కదా ను భవిస్సతీతి.

ఏవం పబ్బజ్జతో పుబ్బే నేక్ఖమ్మవితక్కవసేన పవత్తం అత్తనో వితక్కపవత్తిం దస్సేత్వా ఇదాని పబ్బజిత్వా యేహాకారేహి అత్తానం ఓవదిత్వా అధిగచ్ఛి, తే దస్సేన్తో ''**బహూని వస్సానీ**''తిఆదికా గాథా అభాసి. తత్థ **బహూని వస్సాని తయామ్హి యాచితో, అగారవాసేన అలం ను తే ఇద**న్తి అనేకసంవచ్ఛరాని వివిధదుక్ఖానుబన్ధేన అగారమజ్ఝే వాసేన అలం పరియత్తమేవ తేతి, అమ్భో చిత్త, ఇదం తయా అనేకాని సంవచ్ఛరాని అహం అమ్హి నను యాచితో. **తం దాని మం పబ్బజితం సమాన**న్తి తం మం తయా తథా ఉస్సాహనేన పబ్బజితం సమానం కేన కారణేన చిత్త తువం న యుఞ్జసి, సమథవిపస్సనం ఛడ్డేత్వా నిహీనే ఆలసియే నియోజేసీతి అత్థో.

నను అహం, చిత్త, తయామ్హి యాచితోతి, అమ్భో చిత్త, అహం తయా నను యాచితో అమ్హి ఆయాచితో మఞ్ఞే. యది యాచితో, కస్మా ఇదాని తదనురూపం న పటిపజ్జసీతి అధిప్పాయో. ''**గిరిబ్బజే**''తిఆదినా యాచితాకారం దస్సేతి. **చిత్రఛదా విహఙ్గమా** విచిత్రపేఖుణపక్ఖినో, మయూరాతి అత్థో. **మహిన్దఘోసత్థనితాభిగజ్జినో**తి జలఘోసత్థనితేన హేతునా సుట్ఠు గజ్జనసీలా. **తే తం రమేస్సన్తి వనమ్హి ఝాయిన**న్తి తే మయూరా తం వనే ఝానపసుతం రమేస్సన్తీతి నను తయా యాచితోతి దస్సేతి.

కులమ్హీతి కులపరివట్టే. **ఇమమజ్ఝుపాగతోతి** ఇమం అరఞ్ఞట్ఠానం పబ్బజ్జం వా అజ్ఝుపాగతో. **అథోపి త్వం, చిత్త, న మయ్హ తుస్ససీతి** త్వం అనువత్తిత్వా రితమ్పి మం నారాధేస్ససీతి అత్థో.

మమేవ ఏతం న హి త్వం పరేసన్తి ఏతం, చిత్త, మమేవ తస్మా త్వం పరేసం న హోసి. త్వం పన అఞ్ఞేసం వియ కత్వా **సన్నాహకాలే** కిలేసమారే యుజ్ఝితుం భావనాసన్నాహకాలే నతి వత్వా పరిదేవితేన **కిం** పయోజనం, ఇదాని తం అఞ్ఞథా వత్తితుం న దస్సామీతి అధిప్పాయో. **సబ్బం ఇదం చలమితి పేక్ఖమానోతి** యస్మా "ఇదం చిత్తం అఞ్ఞఞ్చ సబ్బం తేభూమకసఙ్ఖారం చలం అనవట్ఠిత"న్తి పఞ్ఞాచక్ఖునా ఓలోకేన్తో గేహతో కామేహి చ అభినిక్ఖమిం **అమతపదం** నిబ్బానం **జిగీసం** పరియేసన్తో, తస్మా, చిత్త, అననువత్తన్తో నిబ్బానం పరియేసనమేవ కరోమీతి అధిప్పాయో.

అవీతరాగేన సుదున్నివారయం చిత్తం చలం **మక్కటసన్నిభం** వనమక్కటసదిసం ఇతి **సుయుత్తవాదీ** సుభాసితవాదీ ద్విపదానముత్తమో మహాభిసక్కో నరదమ్మసారథీతి యోజనా.

అవిద్దసూ యత్థ సితా పుథుజ్జనాతి యత్థ యేసు వత్థుకామేసు కిలేసకామేసు చ సితా పటిబద్ధా తే అన్ధపుథుజ్జనా తేన కామరాగేన పునబ్భవేసినో ఏకన్తేనేవ దుక్ఖమిచ్ఛన్తి. ఇచ్ఛన్తా చ **చిత్తేన నీతా నిరయే నిరాకతాతి** చిత్తవసికా నిరయసంవత్తనికం కమ్మం కరోన్తా హితసుఖతో నిరాకతా హుత్వా అత్తనో చిత్తేనేవ నిరయే నీతా న అఞ్ఞథాతి చిత్తస్సేవ నిగ్గహేతబ్బతం దస్సేతి.

పునపి చిత్తంయేవ నిగ్గహేతుం మన్తేన్తో "**మయూరకోఞ్చాభిరుతమ్హీ**"తిఆదిమాహ. తత్థ **మయూరకోఞ్చాభిరుతమ్హీతి** సిఖీహి సారసేహి చ అభికూజితే. **దీపీహి బ్యగ్ఘేహి పురక్ఖతో వసన్తి** మేత్తావిహారితాయ ఏవరూపేహి తిరచ్ఛానగతేహి పురక్ఖతో పరివారితో హుత్వా వనే వసన్తో, ఏతేన సుఞ్ఞభావపరిబ్రూహనమాహ. **కాయే అపేక్ఖం జహాతి** సబ్బసో కాయే నిరపేక్ఖో జహ, ఏతేన పహితత్తతం వదతి. **మా విరాధయాతి** ఇమం సుదుల్లభం నవమం ఖణం మా విరాధేహి. **ఇతిస్సు మం, చిత్త, పురే నియుఞ్జసీతి** ఏవఞ్హి త్వం, చిత్త, మం పబ్బజ్జతో పుబ్బే సమ్మాపటిపత్తియం ఉయ్యోజేసీతి అత్థో.

భావేహీతి ఉప్పాదేహి వడ్ఢేహి చ. **ఝానానీతి** పఠమాదీని చత్తారి ఝానాని. **ఇన్ద్రియానీతి** సద్ధాదీని పఞ్చిన్ద్రియాని. **బలానీతి** తానియేవ పఞ్చ బలాని. **బోజ్ఝఙ్గసమాధిభావనాతి** సత్త బోజ్ఝఙ్గే చతస్సో సమాధిభావనా చ. **తిస్సో చ విజ్జాతి** పుబ్బేనివాసఞాణాదికా తిస్సో విజ్జా చ. **ఫుస** పాపుణాహి **బుద్ధసాసనే** సమ్మాసమ్బుద్ధఓవాదే ఠితో.

నియ్యానికన్తి వట్టదుక్ఖతో నియ్యానవహం. **సబ్బదుక్ఖక్ఖయోగధన్తి** అమతోగధం నిబ్బానపతిట్ఠం నిబ్బానారమ్మణం. **సబ్బకిలేససోధనన్తి** అనవసేసకిలేసమలవిసోధనం.

ఖన్ధేతి ఉపాదానక్ఖన్ధే. **పటిపస్స యోనిసోతి** రోగతో గణ్డతో సల్లతో అఘతో ఆబాధతోతి ఏవమాదీహి వివిధేహి పకారేహి విపస్సనాఞాణేన సమ్మా ఉపాయేన నయేన పస్స. **తం జహాతి** తం దుక్ఖస్స సముదయం తణ్హం పజహ, సముచ్ఛిన్ద. **ఇధేవాతి** ఇమస్మింయేవ అత్తభావే.

అనిచ్చన్తిఆది అన్తవన్తతో అనిచ్చన్తికతో తావకాలికతో నిచ్చపటిక్ఖేపతో చ అనిచ్చన్తి వా పస్స. **దుక్ఖన్తి** తే ఉదయబ్బయపటిపీళనతో సప్పటిభయతో దుక్ఖమతో సుఖపటిక్ఖేపతో దుక్ఖన్తి వా పస్స. **సుఞ్ఞన్తి** అవసవత్తనతో అసామికతో

అసారతో అత్తపటిక్ఖేపతో చ సుఞ్ఞం, తతో ఏవ **అనత్తాతి**. విగరహితబ్బతో అవడ్ఢిఆబాధనతో చ **అఘన్తి** చ **వధన్తి** చ విపస్స యోనిసోతి యోజనా. **మనోవిచారే ఉపరున్ధ చేతసో**తి మనోవిచారసఞ్ఞితే గేహసితసోమనస్సుపవిచారాదికే అట్ఠారస చేతసో ఉపరున్ధ వారేహి నిరోధేహి.

ముణ్డోతి ముణ్డభావం ఉపగతో, ఓహారితకేసమస్సుకో. **విరూపో**తి తేన ముణ్డభావేన పరూళ్హలోమతాయ ఛిన్నభిన్నకాసాయ వత్థతాయ విరూపో వేవణ్ణియం ఉపగతో. **అభిసాపమాగతో**తి "పిణ్డోలో విచరతి పత్తపాణీ"తి అరియేహి కాతబ్బం అభిసాపం ఉపగతో. వుత్తఞ్హేతం – "అభిసాపోయం, భిక్ఖవే, లోకస్మిం పిణ్డోలో విచరసి పత్తపాణీ"తి (సం. ని. ౩.౮౦). తేనాహ "**కపాలహత్థోవ కులేసు భిక్ఖసూ**"తి. **యుఞ్జస్సు సత్థువచనే**తి సమ్మాసమ్బుద్ధస్స ఓవాదే యోగం కరోహి అనుయుఞ్జస్సు.

సుసంవుతత్తోతి సుట్ఠు కాయవాచాచిత్తేహి సమ్మదేవ సంవుతో. **విసిఖన్తరే చరన్తి** భిక్ఖాచరియాయ ఇచ్ఛావిసేసేసు చరన్తో. **చన్దో యథా దోసినపుణ్ణమాసియా**తి విగతదోసాయ పుణ్ణమాయ కులేసు నిచ్చనవసాయ పాసాదికతాయ చన్దిమా వియ చరాతి యోజనా.

సదా ధుతే రతోతి సబ్బకాలఞ్చ ధుతగుణే అభిరతో. **తథూపమం చిత్తమిదం కరోసీ**తి యథా కోచి పురిసో ఫలాని ఇచ్ఛన్తో ఫలరుక్ఖే రోపేత్వా తతో అలద్ధఫలోవ తే మూలతో ఛిన్దితుం ఇచ్ఛతి, చిత్త, త్వం తథూపమం తప్పటిభాగం ఇదం కరోసి. **యం మం అనిచ్చమ్హి చలే నియుఞ్జసీ**తి యం మం పబ్బజ్జాయ నియోజేత్వా పబ్బజిత్వా అద్ధాగతం పబ్బజ్జాఫలం అనిచ్చమ్హి చలే సంసారముఖే నియుఞ్జసి నియోజనవసేన పవత్తేసి.

రూపాభావతో **అరూపా**. చిత్తస్స హి తాదిసం సణ్ఠానం నీలాదివణ్ణభేదో వా నత్థి, తస్మా వుత్తం అరూపాతి. దూరట్ఠానప్పవత్తియా **దూరఙ్గమ**. యదిపి చిత్తస్స మక్కటసుత్తమత్తమ్పి పురత్థిమాదిదిసాభాగేన గమనం నామ నత్థి, దూరే సన్తం పన ఆరమ్మణం సమ్పటిచ్ఛతీతి దూరఙ్గమ. ఏకోయేవ హుత్వా చరణవసేన పవత్తనతో **ఏకచారి,** అన్తమసో ద్వే తీణిపి చిత్తాని ఏకతో ఉప్పజ్జితుం సమత్థాని నామ నత్థి, ఏకమేవ పన చిత్తం ఏకస్మిం సన్తానే ఉప్పజ్జతి. తస్మిం నిరుద్ధే అపరమ్పి ఏకమేవ ఉప్పజ్జతి, తస్మా ఏకచారి. **న తే కరిస్సం వచనం ఇదానిహన్తి** యదిపి పుబ్బే తవ వసే అనువత్తిం, ఇదాని పన సత్థు ఓవాదం లద్ధకాలతో పట్ఠాయ చిత్తవసికో న భవిస్సామి. కస్మాతి చే? **దుక్ఖా హి కామా కటుకా మహబ్భయా** కామా నామేతే అతీతేపి దుక్ఖా, ఆయతిమ్పి కటుకఫలా, అత్తానువాదాదిభేదేన మహతా భయేన అనుబన్ధన్తా మహబ్భయా. **నిబ్బానమేవాభిముఖో చరిస్సం** తస్మా నిబ్బానమేవ ఉద్దిస్స అభిముఖచిత్తో విహరిస్సం.

తమేవ నిబ్బానాభిముఖభావం దస్సేన్తో "**నాహం అలక్ఖ్యా**"తిఆదిమాహ. తత్థ **నాహం అలక్ఖ్యా**తి అలక్ఖికతాయ నిస్సిరీకతాయ నాహం గేహతో నిక్ఖమిన్తి యోజనా.

అహిరిక్కతాయాతి యథావజ్జం కేళిం కరోన్తో వియ నిల్లజ్జతాయ. **చిత్తహేతూ**తి ఏకదా నిగణ్ఠో, ఏకదా పరిబ్బాజకాదికో హోన్తో అనవట్ఠితచిత్తో పురిసో వియ చిత్తవసికో హుత్వా. **దూరకన్తనా**తి రాజాదీహి మేత్తం కత్వా తేసు దుబ్భిత్వా దుబ్భిభావేన. **ఆజీవహేతూ**తి ఆజీవకారణా జీవికాపకతో హుత్వా ఆజీవికాభయేన అహం **న నిక్ఖమిం** న పబ్బజిం. **కతో చ**

తే, చిత్త, పటిస్సవో మయాతి, "పబ్బజితకాలతో పట్ఠాయ న తవ వసే వత్తామి, మమేవ పన వసే వత్తామీ"తి, చిత్త, మయా నను పటిఞ్ఞా కతాతి దస్సేతి.

అప్పిచ్ఛతా సప్పురిసేహి వణ్ణితాతి "పచ్చయేసు సబ్బసో అప్పిచ్ఛా నామ సాధూ"తి బుద్ధాదీహి పసట్ఠా, తథా **మక్ఖప్పహానం** పరేసం గుణే మక్ఖనస్స పహానం వూపసమో సబ్బస్స దుక్ఖస్స **వూపసమో** నిబ్బాపనం సప్పురిసేహి వణ్ణితం. **ఇతిస్సు మం, చిత్త, తదా నియుఞ్జసి,** "సమ్మ, తయా తేసు గుణేసు పతిట్ఠాతబ్బ"న్తి, చిత్త, త్వం ఏవం తదా నియుఞ్జసి. **ఇదాని త్వం గచ్ఛసి పుబ్బచిణ్ణం** ఇదాని మం త్వం పహాయ అత్తనో పురిమాచిణ్ణం మహిచ్ఛతాదిం పటిపజ్జసి, కిం నామేతన్తి అధిప్పాయో.

యమత్థం సన్ధాయ "గచ్ఛసి పుబ్బచిణ్ణ"న్తి వుత్తం. తం దస్సేతుం ''**తణ్హా అవిజ్జా చా**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **తణ్హాతి** పచ్చయేసు తణ్హా, **అవిజ్జాతి** తత్థేవ ఆదీనవపటిచ్ఛాదికా అవిజ్జా. **పియాపియన్తి** పుత్తదారాదీసు పేమసఙ్ఖాతో పియభావో చేవ పన్తసేనాసనేసు అధికుసలధమ్మేసు అనభిరతిసఙ్ఖాతో అప్పియభావో చ ఉభయత్థ అనురోధపటివిరోధో. **సుభాని రూపానీతి** అజ్ఝత్తం బహిద్ధా చ సుభరూపాని. **సుఖా వేదనాతి** ఇట్ఠారమ్మణే పటిచ్చ ఉప్పజ్జనసుఖవేదనా. **మనాపియా కామగుణాతి** వుత్తావసేసా మనోరమా కామకోట్ఠాసా. **వన్తాతి** నిరూపతో తంనిస్సితస్స ఛన్దరాగస్స విక్ఖమ్భనపహానేన ఛడ్డితతాయ పరిచ్చత్తతాయ చ వన్తా. **వన్తే అహం ఆవమితుం న ఉస్సహేతి** ఏవం తే ఛడ్డితే పున పచ్చావమితుం అహం న సక్కోమి, పరిచ్చత్తా ఏవ హోన్తీతి వదతి.

సబ్బత్థాతి సబ్బేసు భవేసు సబ్బాసు యోనీసు సబ్బాసు గతీసు విఞ్ఞాణట్ఠితీసు చ. **వచో కతం మయాతి**, అమ్భో చిత్త, తవ వచనం మయా కతం. కరోన్తో చ **బహూసు జాతీసు న మేసి కోపితోతి** అనేకాసు జాతీసు పన మయా న కోపితో అసి. మయా నేవ పరిభవితో. తథాపి **అజ్ఝత్తసమ్భవో** అత్తని సమ్భూతో హుత్వాపి తవ అకతఞ్ఞుతాయ **దుక్ఖే చిరం సంసరితం తయా కతేతి** తయా నిబ్బత్తితే అనాదిమతి సంసారదుక్ఖే సుచిరకాలం మయా సంసరితం పరిబ్భమితం.

ఇదాని "దుక్ఖే చిరం సంసరితం తయా కతే"తి సఙ్ఖేపతో వుత్తమత్థం ఉప్పత్తిభేదేన గతిభేదేన చ విత్థారతో దస్సేన్తో ''**త్వఞ్ఞేవా**''తిఆదిమాహ. తత్థ **రాజదసీతి** రాజా అసి, దకారో పదసన్ధికరో, వేస్సా చ సుద్దా చ భవామ ఏకదా తవేవ వాహసాతి యోజనా . **దేవత్తనం వాపీతి** దేవభావం వాపి త్వంయేవ **నో** అమ్హాకం, చిత్త, కరోసీతి యోజనా. **వాహసాతి** కారణభావేన.

తవేవ హేతూతి తవేవ హేతుభావేన. **త్వంమూలకన్తి** త్వంనిమిత్తం.

నను దుబ్భిస్ససి మం పునప్పునన్తి పునప్పునం దుబ్భిస్ససి నున, యథా పుబ్బే త్వం అనన్తాసు జాతీసు, చిత్త, మిత్తపటిరూపకో సపత్తో హుత్వా మయ్హం పునప్పునం దుబ్భి, ఇదాని తథా దుబ్భిస్ససి మఞ్ఞే, పుబ్బే వియ చారేతుం న దస్సామీతి అధిప్పాయో. **ముహుం ముహుం చారణికంవ దస్సయన్తి** అభిణ్హతో చరణారహం వియ మనో దస్సేన్తో చరణారహం పురిసం వఞ్చేత్వా చరగోపకం నిప్ఫాదేన్తో వియ పునప్పునం తం తం భవం దస్సేన్తో. **ఉమ్మత్తకేనేవ మయా పలోభసీతి** ఉమ్మత్తకపురిసేన వియ మయా సద్ధిం కీళన్తో తం తం పలోభనీయం దస్సేత్వా పలోభసి. **కిఞ్చాపి తే, చిత్త, విరాధితం మయాతి**, అమ్భో చిత్త, కిం నామ తే మయా విరద్ధం, తం కథేహీతి అధిప్పాయో.

ఇదం పురే చిత్తన్తి ఇదం చిత్తం నామ ఇతో పుబ్బే రూపాదీసు ఆరమ్మణేసు రజ్జనాదినా, యేన ఆకారేన ఇచ్ఛతి, యత్థేవ చస్స కామో ఉప్పజ్జతి, తస్స వసేన యత్థకామం యథా విచరన్తస్స సుఖం హోతి, తథేవ చ చరన్తో యథాసుఖం దీఘరత్తం చారికం అచరి. అజ్జాహం పభిన్నమదం మత్తహత్థిం హత్థాచరియసఙ్ఖాతో ఛేకో అఙ్కుసగ్గహో అఙ్కుసేన వియ యోనిసోమనసికారేన నం నిగ్గహేస్సామి, నస్స వీతిక్కమితుం దస్సామీతి.

సత్థా చ మే లోకమిమం అధిట్ఠహీతి మమ సత్థా సమ్మాసమ్బుద్ధో ఇమం అనవసేసఖన్ధలోకం ఞాణేన అధిట్ఠహి. కిన్తి? హుత్వా అభావట్ఠేన **అనిచ్చతో**, కస్సచిపి ధువస్స థావరస్స అభావతో **అద్ధువతో** సుఖసారాదీనం అభావతో **అసారతో**. **పక్ఖన్ద మం, చిత్త, జినస్స సాసనే**తి తస్మా యాథావతో పటిపజ్జితుం, చిత్త, మం జినస్స భగవతో సాసనే పక్ఖన్దేహి అనుప్పవేసేహి. "పక్ఖన్దిమ"న్తిపి పాళి, జినస్స సాసనే ఇమం లోకం ఞాణేన పక్ఖన్ద, యాథావతో తారేహి, పక్ఖన్దన్తో చ విపస్సనాఞాణమగ్గేన యాపేన్తో సుదుత్తరతో మహన్తతో సంసారమహోఘతో మం తారేహి.

న తే ఇదం, చిత్త, యథా పురాణకన్తి, అమ్భో చిత్త, ఇదం అత్తభావగేహం పోరాణకం వియ తవ న హోతీతి అత్థో. కస్మా? **నాహం అలం తుయ్హ వసే నివత్తితు**న్తి ఇదానాహం తవ వసే నివత్తితుం న యుత్తో. యస్మా **మహేసినో** భగవతో **పబ్బజితోమ్హి** సాసనే. పబ్బజితకాలతో చ పట్ఠాయ సమణా నామ మాదిసావ న హోన్తి వినాసధారినో, ఏకంసతో సమణాయేవ హోన్తీతి అత్థో.

నగాతి సినేరుహిమవన్తాదయో సబ్బే పబ్బతా. **సముద్దా**తి పురత్థిమసముద్దాదయో సీతసముద్దాదయో, న సబ్బే సముద్దా. **సరితా**తి గఙ్గాదయో సబ్బా నదియో చ. **వసున్ధరా**తి పథవీ. **దిసా చతస్సో**తి పురత్థిమాదిభేదా చతస్సో దిసా. **విదిసా**తి పురత్థిమదక్ఖిణాదయో చతస్సో అనుదిసా. **అధో**తి హేట్ఠా యావ ఉదకసన్ధారకవాయుఖన్ధా. **దివా**తి దేవలోకా. దివాగ్గహణేన చేత్థ తత్థ గతే సత్తసఙ్ఖారే వదతి. **సబ్బే అనిచ్చా తిభవా ఉపద్దుతా**తి సబ్బే కామభవాదయో తయో భవా అనిచ్చా చేవ జాతిఆదీహి రాగాదీహి కిలేసేహి ఉపద్దుతా పీళితా చ, న ఏత్థ కిఞ్చి ఖేమట్ఠానం నామ అత్థి, తదభావతో కుహిం గతో, చిత్త, సుఖం రమిస్ససి, తస్మా తతో నిస్సరణఞ్ఞేత్థ పరియేసాహీతి అధిప్పాయో.

ధితిప్పరన్తి ధితిపరాయణం పరమం థిరభావే రితం మమం, చిత్త, కిం కాహిసి, తతో ఈసకమ్పి మం చాలేతుం నాసక్ఖిస్ససీతి అత్థో. తేనాహ "**న తే అలం, చిత్త, వసానువత్తకో**"తి. ఇదాని తమేవత్థం పాకటతరం కత్వా దస్సేన్తో "**న జాతు భస్తం ఉభతోముఖం ఛుపే , ధిరత్థు పూరం నవసోతసన్దని**"న్తి ఆహ. తత్థ **భస్త**న్తి రుత్తిం. **ఉభతోముఖ**న్తి పుతోళియా ఉభతోముఖం. **న జాతు ఛుపే**తి ఏకంసేనేవ పాదేనాపి న ఛుపేయ్య, తథా **ధిరత్థు పూరం నవసోతసన్దని**న్తి నానప్పకారస్స అసుచినో పూరం నవహి సోతేహి వణముఖేహి అసుచిసన్దనిం సవతిం. తాయ వచ్చకుటియా ధీ అత్థు, తస్సా గరహా హోతు.

ఏవం అట్ఠవీసతియా గాథాహి నిగ్గణ్హనవసేన చిత్తం ఓవదిత్వా ఇదాని వివేకట్ఠానాచిక్ఖణాదినా సమ్పహంసేన్తో "**వరాహఏణేయ్యవిగాళ్హసేవితే**"తిఆదిమాహ. తత్థ **వరాహఏణేయ్యవిగాళ్హసేవితే**తి వరాహేహి చేవ ఏణేయ్యేహి చ ఓగాహేత్వా సేవితే. **పబ్భారకుట్టే**తి పబ్భారట్ఠానే చేవ పబ్బతసిఖరే చ. **పకతేవ సున్దరే**తి పకతియా ఏవ సున్దరే అతిత్తిమనోహరే. "పకతివసున్ధరే"తి వా పాఠో, పాకతికే భూమిపదేసేతి అత్థో. **నవమ్బునా పావుససిత్తకాననే**తి పావుసవసేన వుట్ఠేన మేఘోదకేన ఉపసిత్తవస్సే సుథేవే వనే. **తహిం గుహాగేహగతో రమిస్ససీ**తి తస్మిం పబ్బతకాననే గుహాసఙ్ఖాతం గేహం ఉపగతో భావనారతియా అభిరమిస్ససి.

తే తం రమేస్సన్తీతి తే మయూరాదయో వనసఙ్ఖం ఉప్పాదేన్తా తం రమేస్సన్తీతి అత్థో.

వుట్ఠమ్హి దేవేతి మేఘే అభిప్పవుట్ఠే. **చతురఙ్గులే తిణే**తి తేనేవ గన్ధోదకపాతేన తత్థ తత్థ తిణే సురత్తవణ్ణకమ్బలసదిసే చతురఙ్గులే జాతే. **సంపుప్ఫితే మేఘనిభమ్హి కాననే**తి పావుసమేఘసఙ్కాసే కాననే సమ్మదేవ పుప్ఫితే. **నగన్తరే**తి పబ్బతన్తరే. **విటపిసమో సయిస్స**న్తి తరుసదిసో అపరిగ్గహో హుత్వా నిపజ్జిస్సం. **తం మే ముదూ హేహితి తూలసన్నిభ**న్తి తం తిణపచ్చత్థరణం ముదు సుఖసమ్ఫస్సం తూలసన్నిభం తూలికసదిసం సయనం మే భవిస్సతి.

తథా తు కస్సామి యథాపి ఇస్సరోతి యథా కోచి ఇస్సరపురిసో అత్తనో వచనకరదాసాదిం వసే వత్తేతి, అహమ్పి, చిత్త, తం తథా కరిస్సామి, మయ్హం వసే వత్తేమియేవ. కథం? **యం లబ్భతి తేనపి హోతు మే అల**న్తి చతూసు పచ్చయేసు యం యాదిసం వా తాదిసం వా లబ్భతి, తేన చ మయ్హం అలం పరియత్తం హోతు. ఏతేన ఇదం దస్సేతి – యస్మా ఇధేకచ్చే సత్తా తణ్హుప్పాదహేతు చిత్తస్స వసే అనువత్తన్తి, అహం పన తణ్హుప్పాదం దూరతో వజ్జేన్తో చిత్తం దాసం వియ కరోన్తో అత్తనో వసే వత్తేమీతి. **న తాహం కస్సామి యథా అతన్దితో, బిళారభస్తంవ యథా సుమద్దిత**న్తి చిత్త తణ్హుప్పాదపరివజ్జనహేతు, పున తన్తి చిత్తం ఆమసతి, యథా అఞ్ఞోపి కోచి సమ్మప్పధానయోగేన భావనాయ అతన్దితో అత్తనో చిత్తం కమ్మక్ఖమం, కమ్మయోగ్గం కరోతి, తథా అహమ్పి, చిత్త, తం కమ్మక్ఖమం, కమ్మయోగ్గం మయ్హం వసే వత్తం కరిస్సామి . యథా కిం? **బిళారభస్తంవ యథా సుమద్దితం, న**ఇతి నిపాతమత్తం. యథా సుట్ఠు మద్దితం బిళారభస్తం కమ్మక్ఖమం, కమ్మయోగ్గం సుఖేన పరిహరణీయఞ్చ హోతి, తథాహం తం కరిస్సామి.

వీరియేన తం మయ్హ వసానయిస్సన్తి, అమ్భో చిత్త, తం అత్తనో వీరియేన భావనాబలం ఉప్పాదేత్వా తేన మయ్హం వసం ఆనయిస్సం. **గజంవ మత్తం కుసలఙ్కుసగ్గహో**తి యథా కుసలో ఛేకో అఙ్కుసగ్గహో హత్థాచరియో అత్తనో సిక్ఖాబలేన మత్తహత్థిం అత్తనో వసం ఆనేతి, తథేవాతి అత్థో.

తయా సుదన్తేన అవట్ఠితేన హితి **హీ**తి నిపాతమత్తం, చిత్త, సమథవిపస్సనాభావనాహి సుట్ఠు దన్తేన తతో ఏవ సమ్మదేవ విపస్సనావీథిం పటిపన్నత్తా అవట్ఠితేన తయా. **హయేన యోగ్గాచరియోవ ఉజ్జునా**తి యథా సుదన్తేన సుదన్తత్తా ఏవ ఉజునా అవఙ్కగతినా అస్సాజానీయేన యోగ్గాచరియో అస్సదమ్మసారథి అఖేమట్ఠానతో ఖేమన్తభూమిం పటిపజ్జితుం సక్కోతి, ఏవం **పహోమి మగ్గం పటిపజ్జితుం సివ**న్తి అసివభావకరానం కిలేసానం అభావేన సివం. **చిత్తానురక్ఖీహీ**తి అత్తనో చిత్తం అనురక్ఖణసీలేహి బుద్ధాదీహి సబ్బకాలం సేవితం అరియమగ్గం అహం పటిపజ్జితుం అధిగన్తుం పహోమి సక్కోమీతి.

ఆరమ్మణే తం బలసా నిబన్ధిసం, నాగంవ థమ్భమ్హి దళ్హాయ రజ్జుయాతి యథా హత్థాచరియో మహాహత్థిం ఆళానథమ్భే దళ్హాయ థిరాయ రజ్జుయా నిబన్ధతి, ఏవమహం, చిత్త, కమ్మట్ఠానారమ్మణే భావనాబలేన నిబన్ధిస్సం. **తం మే సుగుత్తం సతియా సుభావిత**న్తి తం త్వం, చిత్త, మమ సతియా సుగుత్తం సుభావితఞ్చ హుత్వా. **అనిస్సితం సబ్బభవేసు హేహిసీ**తి అరియమగ్గభావనాదిబలేన కామభవాదీసు సబ్బేసుపి భవేసు తణ్హాదినిస్సయేహి అనిస్సితం భవిస్ససి.

పఞ్ఞాయ ఛేత్వా విపథానుసారినన్తి ఉప్పథగామినం ఆయతనసముదయం యాథావతో దిస్వా యేన సముదయేన ఉప్పథగామీ, తస్స కిలేసవిస్సన్దనం కిలేసవిప్ఫన్దితం ఇన్ద్రియసంవరూపనిస్సయాయ పటిసఙ్ఖానపఞ్ఞాయ ఛిన్దిత్వా సోతవిచ్ఛేదనవసేన ఆవరణం కత్వా. **యోగేన నిగ్గయ్హా**తి విపస్సనాభావనాసఙ్ఖాతేన యోగేన సామత్థియవిధమనేన నిగ్గహేత్వా. **పథే నివేసియా**తి విపస్సనావీథియం నివేసేత్వా, పతిట్ఠపేత్వా. యదా పన విపస్సనా ఉస్సుక్కాపితా మగ్గేన

ఘట్టేతి, తదా మగ్గపఞ్ఞాయ “యంకిఞ్చి సముదయధమ్మం, సబ్బం తం నిరోధధమ్మ”న్తి (మహావ. ౧౬; సం. ని. ౫.౧౦౮౧) నిదస్సనేన సబ్బసో ఆయతనసముదయస్స విభవం సమ్భవఞ్చ అసమ్మోహతో దిస్వా సదేవకే లోకే **అగ్గవాదినో** సమ్మాసమ్బుద్ధస్స **దాయాదో** ఓరసపుత్తో **హేహిసి** భవిస్ససీతి అత్థో.

చతుబ్బిపల్లాసవసం అధిట్ఠితన్తి అనిచ్చే నిచ్చన్తి, అసుభే సుభన్తి, దుక్ఖే సుఖన్తి, అనత్తని అత్తాతి ఇమేసం చతున్నం విపల్లాసానం వసం అధిట్ఠితం అనువత్తన్తం. **గామణ్డలంవ పరినేసి, చిత్త,** **మ**న్తి, అమ్భో చిత్త, మం గామదారకం వియ పరికడ్ఢసి, ఇతో చితో పరికడ్ఢసి. **నను సంయోజనబన్ధనచ్ఛిద**న్తి సంయోజనసఙ్ఖాతానం దసన్నం బన్ధనానం ఛేదకం **కారుణికం మహాముని**ం సమ్మాసమ్బుద్ధం సంసేవసి నను, “తథారూపే మహానుభావే దూరతోవ వజ్జేసి, మాదిసే పన తపస్సినే యథారుచి పరినేసీ”తి అప్పసాదలేసేన సత్థారం పసంసతి.

మిగో యథాతి యథా మిగో రుక్ఖగచ్ఛలతాదీహి సుట్ఠు చిత్తవిచిత్తే అనాకులే కాననే **సేరి** సయంవసీ రమతి. **రమ్మం గిరిం పావుసఅబ్భమాలిని**న్తి ఏవం పావుసకాలే సమన్తతో సుమాలినీహి థలజజలజమాలాహి సమన్నాగతత్తా అబ్భమాలినిం జనవివిత్తతాయ మనోరమతాయ చ రమ్మం పబ్బతం లభిత్వా తత్థ నగే రమిస్సం, **అసంసయం** ఏకంసేనేవ త్వం, చిత్త, పరాభవిస్ససి, సంసారబ్యసనేహి ఠస్ససీతి అత్థో.

యే తుయ్హ ఛన్దేన వసేన వత్తినోతి సబ్బే పుథుజ్జనే చిత్తసామఞ్ఞేన గహేత్వా వదతి. తస్సత్థో – **యే** నరనారియో, అమ్భో చిత్త, తుయ్హం **ఛన్దేన వసేన** రుచియా ఠితా **యం** గేహనిస్సితం **సుఖం అనుభోన్తి** అనుభవిస్సన్తి, **తే అవిద్దసూ** అన్ధబాలా, **మారవసానువత్తినో** కిలేసమారాదీనం వసే అనువత్తనసీలా, **భవాభినన్దీ** కామాదిభవమేవ అభినన్దనతో, తవ సావకా అనుసిట్ఠికరా. మయం పన సమ్మాసమ్బుద్ధస్స సావకా, న తుయ్హం వసే అనువత్తామాతి.

ఏవం థేరో పుబ్బే అత్తనో ఉప్పన్నం యోనిసోమనసికారం చిత్తస్స నిగ్గణ్హనవసేన పవత్తం నానప్పకారతో విభజిత్వా సమీపే ఠితానం భిక్ఖూనం ఓవాదదానవసేన ధమ్మం కథేసి. యం పనేత్థ అన్తరన్తరా అత్థతో న విభత్తం, తం హేట్ఠా వుత్తనయత్తా ఉత్తానత్థమేవాతి.

తాలపుటత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

పఞ్ఞాసనిపాతవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨౦. సట్ఠినిపాతో

౧. మహామోగ్గల్లానత్థేరగాథావణ్ణనా

సట్ఠినిపాతే **ఆరఞ్ఞికా**తిఆదికా ఆయస్మతో మహామోగ్గల్లానత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? తస్స వత్థు ధమ్మసేనాపతివత్థుమ్హి వుత్తమేవ. థేరో హి పబ్బజితదివసతో సత్తమే దివసే మగధరట్ఠే కల్లవాలగామకం ఉపనిస్సాయ సమణధమ్మం కరోన్తో థినమిద్ధే ఓక్కన్తే సత్థారా – "మోగ్గల్లాన, మోగ్గల్లాన, మా, బ్రాహ్మణ, అరియం తుణ్హీభావం పమాదో"తిఆదినా (సం॰ ని॰ ౨.౨౩౫) సంవేజితో థినమిద్ధం వినోదేత్వా భగవతా వుచ్చమానం ధాతుకమ్మట్ఠానం సుణన్తో ఏవ విపస్సనం వడ్ఢేత్వా పటిపాటియా ఉపరిమగ్గత్తయం ఉపగన్త్వా అగ్గఫలక్ఖణే సావకపారమీఞాణస్స మత్థకం పాపుణి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧.౩౭౫-౩౮౭) –

"అనోమదస్సీ భగవా, లోకజేట్ఠో నరాసభో;
విహాసి హిమవన్తమ్హి, దేవసఙ్ఘపురక్ఖతో.

"వరుణో నామ నామేన, నాగరాజా అహం తదా;
కామరూపీ వికుబ్బామి, మహోదధినివాసహం.

"సఙ్గణియం గణం హిత్వా, తూరియం పట్ఠపేసహం;
సమ్బుద్ధం పరివారేత్వా, వాదేసుం అచ్ఛరా తదా.

"వజ్జమానేసు తూరేసు, దేవా తూరాని వజ్జయుం;
ఉభిన్నం సద్దం సుత్వాన, బుద్ధోపి సమ్పబుజ్ఝథ.

"నిమన్తేత్వాన సమ్బుద్ధం, సకం భవనుపాగమిం;
ఆసనం పఞ్ఞపేత్వాన, కాలమారోచయిం అహం.

"ఖీణాసవసహస్సేహి, పరివుతో లోకనాయకో;
ఓభాసేన్తో దిసా సబ్బా, భవనం మే ఉపాగమి.

"ఉపవిట్ఠం మహావీరం, దేవదేవం నరాసభం;
సభిక్ఖుసఙ్ఘం తప్పేసిం, అన్నపానేనహం తదా.

"అనుమోది మహావీరో, సయమ్భూ అగ్గపుగ్గలో;
భిక్ఖుసఙ్ఘే నిసీదిత్వా, ఇమా గాథా అభాసథ.

"యో సో సఙ్ఘం అపూజేసి, బుద్ధఞ్చ లోకనాయకం;
తేన చిత్తప్పసాదేన, దేవలోకం గమిస్సతి.

“సత్తసత్తతిక్ఖత్తుఞ్చ, దేవరజ్జం కరిస్సతి;
పథబ్యా రజ్జం అట్ఠసతం, వసుధం ఆవసిస్సతి.

“పఞ్చపఞ్ఞాసక్ఖత్తుఞ్చ, చక్కవత్తీ భవిస్సతి;
భోగా అసఙ్ఖియా తస్స, ఉప్పజ్జిస్సన్తి తావదే.

“అపరిమేయ్యే ఇతో కప్పే, ఓక్కాకకులసమ్భవో;
గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

“నిరయా సో చవిత్వాన, మనుస్సత్తం గమిస్సతి;
కోలితో నామ నామేన, బ్రహ్మబన్ధు భవిస్సతి.

“సో పచ్ఛా పబ్బజిత్వాన, కుసలమూలేన చోదితో;
గోతమస్స భగవతో, దుతియో హేస్సతి సావకో.

“ఆరద్ధవీరియో పహితత్తో, ఇద్ధియా పారమిం గతో;
సబ్బాసవే పరిఞ్ఞాయ, నిబ్బాయిస్సతినాసవో.

“పాపమిత్తోపనిస్సాయ, కామరాగవసం గతో;
మాతరం పితరఞ్చాపి, ఘాతయిం దుట్ఠమానసో.

“యం యం యోనుపపజ్జామి, నిరయం అథ మానుసం;
పాపకమ్మసమఙ్గితా, భిన్నసీసో మరామహం.

“ఇదం పచ్ఛిమకం మయ్హం, చరిమో వత్తతే భవో;
ఇధాపి ఏదిసో మయ్హం, మరణకాలే భవిస్సతి.

“పవివేకమనుయుత్తో, సమాధిభావనారతో;
సబ్బాసవే పరిఞ్ఞాయ, విహరామి అనాసవో.

“ధరణిమ్పి సుగమ్భీరం, బహలం దుప్పధంసియం;
వామఙ్గుట్ఠేన ఖోభేయ్యం, ఇద్ధియా పారమిం గతో.

“అస్మిమానం న పస్సామి, మానో మయ్హం న విజ్జతి;
సామణేరే ఉపాదాయ, గరుచిత్తం కరోమహం.

“అపరిమేయ్యే ఇతో కప్పే, యం కమ్మమభినీహరిం;
తాహం భూమిమనుప్పత్తో, పత్తోమ్హి ఆసవక్ఖయం.

"పటిసమ్భిదా చతస్సో…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తి.

అథ నం సత్థా అపరభాగే జేతవనమహావిహారే అరియగణమజ్ఝే నిసిన్నో తేన తేన గుణేన అత్తనో సావకే ఏతదగ్గే ఠపేన్తో "ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం ఇద్ధిమన్తానం యదిదం మహామోగ్గల్లానో"తి (అ॰ ని॰ ౧.౧౮౮, ౧౯౦) ఇద్ధిమన్తతాయ ఏతదగ్గే ఠపేసి. తేన ఏవం సత్థారా ఏతదగ్గే ఠపితేన సావకపారమియా మత్థకం పత్తేన మహాథేరేన తం తం నిమిత్తం ఆగమ్మ తత్థ తత్థ భాసితా గాథా, తా సఙ్గీతికాలే ధమ్మసఙ్గాహకేహి –

౧౧౪౯.ఆరఞ్ఞికా పిణ్డపాతికా, ఉఞ్ఛాపత్తాగతే రతా;
దాలేము మచ్చునో సేనం, అజ్ఝత్తం సుసమాహితా.

౧౧౫౦.ఆరఞ్ఞికా పిణ్డపాతికా, ఉఞ్ఛాపత్తాగతే రతా;
ధునామ మచ్చునో సేనం, నళాగారంవ కుఞ్జరో.

౧౧౫౧.రుక్ఖమూలికా సాతతికా, ఉఞ్ఛాపత్తాగతే రతా;
దాలేము మచ్చునో సేనం, అజ్ఝత్తం సుసమాహితా.

౧౧౫౨.రుక్ఖమూలికా సాతతికా, ఉఞ్ఛాపత్తాగతే రతా;
ధునామ మచ్చునో సేనం, నళాగారంవ కుఞ్జరో.

౧౧౫౩.అట్ఠికఙ్కలకుటికే, మంసన్హారుపసిబ్బితే;
ధిరత్థు పురే దుగ్గన్ధే, పరగత్తే మమాయసే.

౧౧౫౪..

"తవ సరీరం నవసోతం, దుగ్గన్ధకరం పరిబన్ధం;
భిక్ఖు పరివజ్జయతే తం, మీళ్హఞ్చ యథా సుచికామో.

౧౧౫౫.ఏవఞ్చే తం జనో జఞ్ఞా, యథా జానామి తం అహం;
ఆరకా పరివజ్జేయ్య, గూథట్ఠానంవ పావుసే.

౧౧౫౬.ఏవమేతం మహావీర, యథా సమణ భాససి;
ఏత్థ చేకే విసీదన్తి, పఙ్కమ్హివ జరగ్గవో.

౧౧౫౭.ఆకాసమ్హి హలిద్దియా, యో మఞ్ఞేథ రజేతవే;
అఞ్ఞేన వాపి రఙ్గేన, విఘాతుదయమేవ తం.

౧౧౫౮.తదాకాససమం చిత్తం, అజ్ఝత్తం సుసమాహితం;
మా పాపచిత్తే ఆసాది, అగ్గిఖన్ధంవ పక్ఖిమా.

෧෧෬෦පస్స చిత్తకతం బిమ్బం, అరుకాయం సముస్సితం;

ఆతురం బహుసఙ్కప్పం, యస్స నత్థి ధువం ఠితి.

෧෧෬෧పస్స చిత్తకతం రూపం, మణినా కుణ్డలేన చ;

అట్ఠిం తచేన ఓనద్ధం, సహ వత్థేహి సోభతి.

෧෧෬෨అలత్తకకతా పాదా, ముఖం చుణ్ణకమక్ఖితం;

అలం బాలస్స మోహాయ, నో చ పారగవేసినో.

෧෧෬෩అట్ఠాపదకతా కేసా, నేత్తా అఞ్జనమక్ఖితా;

అలం బాలస్స మోహాయ, నో చ పారగవేసినో.

෧෧෬෪అఞ్జనీవ నవా చిత్తా, పూతికాయో అలఙ్కతో;

అలం బాలస్స మోహాయ, నో చ పారగవేసినో.

෧෧෬෫ఓదహి మిగవో పాసం, నాసదా వాగురం మిగో;

భుత్వా నివాపం గచ్ఛామ, కద్దన్తే మిగబన్ధకే.

෧෧෬෬ఛిన్నో పాసో మిగవస్స, నాసదా వాగురం మిగో;

భుత్వా నివాపం గచ్ఛామ, సోచన్తే మిగలుద్దకే.

෧෧෬෭తదాసి యం భింసనకం, తదాసి లోమహంసనం;

అనేకాకారసమ్పన్నే, సారిపుత్తమ్హి నిబ్బుతే.

෧෧෬෮అనిచ్చా వత సఙ్ఖారా, ఉప్పాదవయధమ్మినో;

ఉప్పజ్జిత్వా నిరుజ్ఝన్తి, తేసం వూపసమో సుఖో.

෧෧෬෯సుఖుమం తే పటివిజ్ఝన్తి, వాలగ్గం ఉసునా యథా;

యే పఞ్చక్ఖన్ధే పస్సన్తి, పరతో నో చ అత్తతో.

෧෧෭෦యే చ పస్సన్తి సఙ్ఖారే, పరతో నో చ అత్తతో;

పచ్చబ్యాధింసు నిపుణం, వాలగ్గం ఉసునా యథా.

෧෧෭෧సత్తియా వియ ఓమట్ఠో, డయ్హమానోవ మత్థకే;

కామరాగప్పహానాయ, సతో భిక్ఖు పరిబ్బజే.

෧෧෭෨సత్తియా వియ ఓమట్ఠో, డయ్హమానోవ మత్థకే;

భవరాగప్పహానాయ, సతో భిక్ఖు పరిబ్బజే.

౧౧౭౩.‘చోదితో భావితత్తేన, సరీరన్తిమధారినా;

మిగారమాతుపాసాదం, పాదఙ్గుట్ఠేన కమ్పయిం.

౧౧౭౪.‘నయిదం సిథిలమారబ్భ, నయిదం అప్పేన థామసా;

నిబ్బానమధిగన్తబ్బం, సబ్బగన్థపమోచనం.

౧౧౭౫.అయఞ్చ దహరో భిక్ఖు, అయముత్తమపోరిసో;

ధారేతి అన్తిమం దేహం, జేత్వా మారం సవాహనం.

౧౧౭౬.‘‘వివరమనుపభన్తి విజ్జుతా, వేభారస్స చ పణ్డవస్స చ;

నగవివరగతో ఝాయతి, పుత్తో అప్పటిమస్స తాదినో.

౧౧౭౭.‘ఉపసన్తో ఉపరతో, పన్తసేనాసనో ముని;

దాయాదో బుద్ధసేట్ఠస్స, బ్రహ్మునా అభివన్దితో.

౧౧౭౮.‘ఉపసన్తం ఉపరతం, పన్తసేనాసనం మునిం;

దాయాదం బుద్ధసేట్ఠస్స, వన్ద బ్రాహ్మణ కస్సపం.

౧౧౭౯.‘యో చ జాతిసతం గచ్ఛే, సబ్బా బ్రాహ్మణజాతియో;

సోత్తియో వేదసమ్పన్నో, మనుస్సేసు పునప్పునం.

౧౧౮౦.అజ్ఝాయకోపి చే అస్స, తిణ్ణం వేదాన పారగూ;

ఏతస్స వన్దనాయేతం, కలం నాగ్ఘతి సోళసిం.

౧౧౮౧.యో సో అట్ఠ విమోక్ఖాని, పురేభత్తం అఫస్సయి;

అనులోమం పటిలోమం, తతో పిణ్డాయ గచ్ఛతి.

౧౧౮౨.తాదిసం భిక్ఖుం మాసాది, మాత్తానం ఖణి బ్రాహ్మణ;

అభిప్పసాదేహి మనం, అరహన్తమ్హి తాదినే;

ఖిప్పం పఞ్జలికో వన్ద, మా తే విజటి మత్థకం.

౧౧౮౩.‘నేసో పస్సతి సద్ధమ్మం, సంసారేన పురక్ఖతో;

అధోగమం జిమ్హపథం, కుమ్మగ్గమనుధావతి.

౧౧౮౪.కిమీవ మీళ్హసల్లిత్తో, సఙ్ఖారే అధిముచ్చితో;

పగాళ్హో లాభసక్కారే, తుచ్ఛో గచ్ఛతి పోట్ఠిలో.

౧౧౮౫. ఇమఞ్చ పస్స ఆయన్తం, సారిపుత్తం సుదస్సనం;
విముత్తం ఉభతోభాగే, అజ్ఝత్తం సుసమాహితం.

౧౧౮౬. విసల్లం ఖీణసంయోగం, తేవిజ్జం మచ్చుహాయినం;
దక్ఖిణేయ్యం మనుస్సానం, పుఞ్ఞక్ఖేత్తం అనుత్తరం.

౧౧౮౭. “ఏతే సమ్బహులా దేవా, ఇద్ధిమన్తో యసస్సినో.

దస దేవసహస్సాని, సబ్బే బ్రహ్మపురోహితా;
మోగ్గల్లానం నమస్సన్తా, తిట్ఠన్తి పఞ్జలీకతా.

౧౧౮౮. నమో తే పురిసాజఞ్ఞ, నమో తే పురిసుత్తమ;
యస్స తే ఆసవా ఖీణా, దక్ఖిణేయ్యోసి మారిస.

౧౧౮౯. పూజితో నరదేవేన, ఉప్పన్నో మరణాభిభూ;
పుణ్డరీకంవ తోయేన, సఙ్ఖారేనుపలిమ్పతి.

౧౧౯౦. యస్స ముహుత్తేన సహస్సధా లోకో, సంవిదితో సబ్రహ్మకప్పో వసి;
ఇద్ధిగుణే చుతుపపాతే కాలే, పస్సతి దేవతా స భిక్ఖు.

౧౧౯౧. సారిపుత్తోవ పఞ్ఞాయ, సీలేన ఉపసమేన చ;
యోపి పారఙ్గతో భిక్ఖు, ఏతావపరమో సియా.

౧౧౯౨. కోటిసతసహస్సస్స, అత్తభావం ఖణేన నిమ్మినే;
అహం వికుబ్బనాసు కుసలో, వసీభూతోమ్హి ఇద్ధియా.

౧౧౯౩. సమాధివిజ్జావసిపారమీగతో, మోగ్గల్లానగోత్తో అసితస్స సాసనే;
ధీరో సముచ్ఛిన్ది సమాహితిన్ద్రియో, నాగో యథా పూతిలతంవ బన్ధనం.

౧౧౯౪. పరిచిణ్ణో మయా సత్థా, కతం బుద్ధస్స సాసనం;
ఓహితో గరుకో భారో, భవనేత్తి సమూహతా.

౧౧౯౫. యస్స చత్థాయ పబ్బజితో, అగారస్మానగారియం;
సో మే అత్థో అనుప్పత్తో, సబ్బసంయోజనక్ఖయో.

౧౧౯౬కీదిసో నిరయో ఆసి, యత్థ దుస్సీ అపచ్చథ;
విధురం సావకమాసజ్జ, కకుసన్ధఞ్చ బ్రాహ్మణం.

౧౧౯౭సతం ఆసి అయోసఙ్కూ, సబ్బే పచ్చత్తవేదనా;
ఈదిసో నిరయో ఆసి, యత్థ దుస్సీ అపచ్చథ;
విధురం సావకమాసజ్జ, కకుసన్ధఞ్చ బ్రాహ్మణం.

౧౧౯౮యో ఏతమభిజానాతి, భిక్ఖు బుద్ధస్స సావకో;
తాదిసం భిక్ఖుమాసజ్జ, కణ్హ దుక్ఖం నిగచ్ఛసి.

౧౧౯౯మజ్ఝేసరస్మిం తిట్ఠన్తి, విమానా కప్పఠాయినో;
వేళురియవణ్ణా రుచిరా, అచ్చిమన్తో పభస్సరా;
అచ్ఛరా తత్థ నచ్చన్తి, పుథు నానత్తవణ్ణియో.

౧౨౦౦యో ఏతమభిజానాతి...పే.... కణ్హ దుక్ఖం నిగచ్ఛసి.

౧౨౦౧యో వే బుద్ధేన చోదితో, భిక్ఖుసఙ్ఘస్స పేక్ఖతో;
మిగారమాతుపాసాదం, పాదఙ్గుట్ఠేన కమ్పయి.

౧౨౦౨యో ఏతమభిజానాతి...పే.... కణ్హ దుక్ఖం నిగచ్ఛసి.

౧౨౦౩యో వేజయన్తపాసాదం, పాదఙ్గుట్ఠేన కమ్పయి;
ఇద్ధిబలేనుపత్థద్ధో, సంవేజేసి చ దేవతా.

౧౨౦౪యో ఏతమభిజానాతి...పే.... కణ్హ దుక్ఖం నిగచ్ఛసి.

౧౨౦౫యో వేజయన్తపాసాదే, సక్కం సో పరిపుచ్ఛతి;
అపి ఆవుసో జానాసి, తణ్హక్ఖయవిముత్తియో;
తస్స సక్కో వియాకాసి, పఞ్హం పుట్ఠో యథాతథం.

౧౨౦౬యో ఏతమభిజానాతి...పే.... కణ్హ దుక్ఖం నిగచ్ఛసి.

౧౨౦౭యో బ్రహ్మానం పరిపుచ్ఛతి, సుధమ్మాయం ఠితో సభం;
అజ్జాపి త్యావుసో సా దిట్ఠి, యా తే దిట్ఠి పురే అహు;
పస్ససి వీతివత్తన్తం, బ్రహ్మలోకే పభస్సరం.

౧౨౦౮తస్స బ్రహ్మా వియాకాసి, పఞ్హం పుట్ఠో యథాతథం;
న మే మారిస సా దిట్ఠి, యా మే దిట్ఠి పురే అహు.

౧౨౦౯పస్సామి వీతివత్తన్తం, బ్రహ్మలోకే పభస్సరం;

సోహం అజ్జ కథం వజ్జం, అహం నిచ్ఛోమ్హి సస్సతో.

౧౨౧౦యో ఏతమభిజానాతి...పే.... కణ్హ దుక్ఖం నిగచ్ఛసి.

౧౨౧౧యో మహానేరునో కూటం, విమోక్ఖేన అఫస్సయి;

వనం పుబ్బవిదేహానం, యే చ భూమిసయా నరా.

౧౨౧౨యో ఏతమభిజానాతి, భిక్ఖు బుద్ధస్స సావకో;

తాదిసం భిక్ఖుమాసజ్జ, కణ్హ దుక్ఖం నిగచ్ఛసి.

౧౨౧౩న వే అగ్గి చేతయతి, అహం బాలం డహామితి;

బాలోవ జలితం అగ్గిం, ఆసజ్జ నం పడయ్హతి.

౧౨౧౪ఏవమేవ తువం మార, ఆసజ్జ నం తథాగతం;

సయం డహిస్ససి అత్తానం, బాలో అగ్గింవ సమ్ఫుసం.

౧౨౧౫అపుఞ్ఞం పసవీ మారో, ఆసజ్జ నం తథాగతం;

కిన్ను మఞ్ఞసి పాపిమ, న మే పాపం విపచ్చతి.

౧౨౧౬కరతో తే చీయతే పాపం, చిరరత్తాయ అన్తక;

మార నిబ్బిన్ద బుద్ధమ్హా, ఆసం మాకాసి భిక్ఖుసు.

౧౨౧౭ఇతి మారం అతజ్జేసి, భిక్ఖు భేసకళావనే;

తతో సో దుమ్మనో యక్ఖో, తత్థేవన్తరధాయథా"తి. –

ఇత్థం సుదం ఆయస్మా మహామోగ్గల్లానో థేరో గాథాయో అభాసిత్థాతి.

ఇమినా అనుక్కమేన ఏకచ్చం సఙ్గహం ఆరోపేత్వా రపితా.

తత్థ "**ఆరఞ్ఞికా**"తిఆదికా చతస్సో గాథా భిక్ఖూనం ఓవాదదానవసేన భాసితా. **ఆరఞ్ఞికా**తి గామన్తసేనాసనం పటిక్ఖిపిత్వా ఆరఞ్ఞకధుతఙ్గసమాదానేన ఆరఞ్ఞికా. సఙ్ఘభత్తం పటిక్ఖిపిత్వా పిణ్డపాతికఙ్గసమాదానేన **పిణ్డపాతికా**, ఘరే ఘరే లద్ధపిణ్డపాతేన యాపనకా. **ఉఞ్ఛాపత్తాగతే రతా**తి ఉఞ్ఛాచరియాయ పత్తే ఆగతే పత్తపరియాపన్నే రతా, తేనేవ అభిరతా సన్తుట్ఠా. **దాలేము మచ్చునో సేన**న్తి అత్తానం అనత్థజననే సహాయభావూపగమనతో మచ్చురాజస్స సేనాభూతం కిలేసవాహినిం సముచ్ఛిన్దేమ. **అజ్ఝత్తం సుసమాహితా**తి గోచరజ్ఝత్తేసు సుట్ఠు సమాహితా హుత్వా, ఏతేనస్స పదాలనుపాయమాహ.

ధునామాతి నిద్ధునామ విద్ధంసేమ.

సాతతికాతి సాతచ్చకారినో భావనాయ సతతపవత్తవీరియా.

‘‘**అట్ఠికఙ్కలకుటికే**’’తిఆదికా చతస్సో గాథా అత్తానం పలోభేతుం ఉపగతాయ గణికాయ ఓవాదవసేన అభాసి. తత్థ **అట్ఠికఙ్కలకుటికే**తి అట్ఠిసఙ్ఖలికామయకుటికే. **న్హారుపసిబ్బితే**తి నవహి న్హారుసతేహి సమన్తతో సిబ్బితే. అరఞ్ఞే కుటియో దారుదణ్డే ఉస్సాపేత్వా వల్లిఆదీహి బన్ధిత్వా కరియన్తి, త్వం పన పరమజేగుచ్ఛేన అట్ఠికఙ్కలేన పరమజేగుచ్ఛేహేవ న్హారూహి బన్ధిత్వా కతా, అతివియ జేగుచ్ఛా పటిక్కూలా చాతి దస్సేతి. **ధిరత్థు పూరే దుగ్గన్ధే**తి కేసలోమాదినో నానప్పకారస్స అసుచినో పూరే పరిపుణ్ణే, తతో ఏవ దుగ్గన్ధే ధిరత్థు తవ ధీకారో హోతు. **పరగత్తే మమాయసే**తి ఇదఞ్చ తే దుగ్గన్ధస్స ఉపరి ఘోటసముట్ఠానం పరిస్సయం ఏవం అసుచిదుగ్గన్ధం జేగుచ్ఛం పటిక్కూలసమాదానం తాదిసే ఏవ అఞ్ఞస్మిం పదేసే సోణసిఙ్గాలకిమికులాదీనం గత్తభూతే కళేవరే మమత్తం కరోసి.

గూథభస్తేతి గూథభరితభస్తసదిసే. **తచోనద్ధే**తి తచేన ఓనద్ధే ఛవిమత్తపటిచ్ఛాదితకిబ్బిసే. **ఉరగణ్డిపిసాచినీ**తి ఉరే ఠితగణ్డద్వయవతీ భయానకభావతో అనత్థావహతో చ పిసాచసదిసీ. **యాని సన్దన్తి సబ్బదా**తి యాని నవ సోతాని, నవ వణముఖాని సబ్బదా రత్తిన్దివం సన్దన్తి, సవన్తి, అసుచిం పగ్ఘరన్తి.

పరిబన్ధన్తి సమ్మాపటిపత్తిపరిబన్ధభూతం. **భిక్ఖూ**తి సంసారే భయం ఇక్ఖన్తో భిన్నకిలేసో వా దూరతో **పరివజ్జయతే**తి మమత్తం న కరోతి. **మీళ్హఞ్చ యథా సుచికామోతి చ**-ఇతి నిపాతమత్తం. యథా సుచిజాతికో సుచిమేవ ఇచ్ఛన్తో ససీసం న్హాతో మీళ్హం దిస్వా దూరతోవ పరివజ్జేసి, ఏవమేవం భిక్ఖూతి అత్థో.

ఏవఞ్చే తం జనో జఞ్ఞా, యథా జానామి తం అహన్తి ఏవం సరీరసఙ్ఖాతం అసుచిపుఞ్జం యథా అహం యథాభూతం జానామి, ఏవమేవ మహాజనో జానేయ్య, తం ఆరకా దూరతోవ పరివజ్జేయ్య. **గూథట్ఠానంవ పావుసే**తి పావుసకాలే కిలిన్నాసుచిం నిరన్తరం గూథట్ఠానం వియ సుచిజాతికో. యస్మా పన తం యథాభూతం న జానాతి, తస్మా తత్థ నిముగ్గో సీసం న ఉక్ఖిపతీతి అధిప్పాయో.

ఏవం థేరేన సరీరే దోసే విభావితే సా గణికా లజ్జావనతముఖా థేరే గారవం పచ్చుపట్ఠపేత్వా ‘‘**ఏవమేతం మహావీరా**’’తి గాథం వత్వా థేరం వన్దిత్వా అట్ఠాసి. తత్థ **ఏత్థ చేకే**తి ఏవం పాకటపటిక్కూలసభావేపి ఏతస్మిం కాయే ఏకచ్చే సత్తా ఆసత్తిబలవతాయ **విసీదన్తి** విసాదం ఆపజ్జన్తి. **పఙ్కమ్హివ జరగ్గవో** మహాకద్దమకుచ్ఛియం సమ్పతితదుబ్బలబలిబద్దో వియ బ్యసనమేవ పాపుణన్తీతి అత్థో.

పున తం థేరో మాదిసే ఏవరూపా పటిపత్తి నిరత్థకా విఘాతావహా ఏవాతి దస్సేన్తో ‘‘**ఆకాసమ్హి**’’తిఆదినా గాథాద్వయమాహ. తస్సత్థో – యో పుగ్గలో హలిద్దియా అఞ్ఞేన వా రఙ్గజాతేన ఆకాసం రఞ్జేతుం మఞ్ఞేయ్య, తస్స తం కమ్మం **విఘాతుదయం** చిత్తవిఘాతావహమేవ సియా, యథా తం అవిసయే యోగో.

తదాకాససమం చిత్తన్తి తయిదం మమ చిత్తం ఆకాససమం కత్థచి అలగ్గభావేన అజ్ఝత్తం సుట్ఠు సమాహితం, తస్మా **మా పాపచిత్తే ఆసాదీ**తి కామేసు నిముగ్గతాయ లామకచిత్తే నిహీనచిత్తే మాదిసే మా ఆసాదేహి. **అగ్గిఖన్ధంవ పక్ఖిమా**తి పక్ఖిమా సలభో అగ్గిక్ఖన్ధం ఆసాదేన్తో అనత్థమేవ పాపుణాతి, ఏవం సమ్పదమిదం తుయ్హన్తి దస్సేతి.

పస్స చిత్తకతన్తిఆదికా సత్త గాథా తమేవ గణికం దిస్వా విపల్లత్తచిత్తానం భిక్ఖూనం ఓవాదదానవసేన వుత్తా. తం సుత్వా సా గణికా మఙ్కుభూతా ఆగతమగ్గేనేవ పలాతా.

తదాసీతిఆదికా చతస్సో గాథా ఆయస్మతో సారిపుత్తత్థేరస్స పరినిబ్బానం ఆరబ్భ వుత్తా. తత్థ **అనేకాకారసమ్పన్నే**తి అనేకేహి సీలసంవరాదిప్పకారేహి పరిపుణ్ణే.

సుఖుమం తే పటివిజ్ఝన్తీతి తే యోగినో అతిసుఖుమం పటివిజ్ఝన్తి నామ. యథా కిం? **వాలగ్గం ఉసునా యథా** యథా సతధాభిన్నస్స వాలస్స ఏకం అంసు అగ్గం రత్తన్ధకారతిమిసాయ విజ్జుల్లతోభాసేన విజ్ఝన్తా వియాతి అత్థో. కే పన తేతి ఆహ ‘‘**యే పఞ్చక్ఖన్ధే పస్సన్తి, పరతో నో చ అత్తతో**’’తి. తత్థ **పరతో**తి అనత్తతో. తస్స అత్తగ్గాహపటిక్ఖేపదస్సనత్థోతం. తేనాహ ‘‘**నో చ అత్తతో**’’తి. ఏతేన అనత్తతో అభివుట్ఠితస్స అరియమగ్గస్స వసేన దుక్ఖసచ్చే పరిఞ్ఞాభిసమయం ఆహ, తదవినాభావతో పన ఇతరేసమ్పి అభిసమయానం సుప్పటివిజ్ఝతా వుత్తా ఏవ హోతీతి దట్ఠబ్బం. కేచి పన ‘‘అనత్థకారకతో పరే నామ పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధాతి ‘పరతో పస్సన్తీ’తి ఇమినా విసేసతో సబ్బోపి సమ్మదేవ వుత్తో’’తి వదన్తి. **పచ్చబ్యాధింసూ**తి పటివిజ్ఝింసు.

సత్తియా వియ ఓమట్ఠోతి పఠమగాథా తిస్సత్థేరం ఆరబ్భ వుత్తా, దుతియా వడ్ఢమానత్థేరం. తా హేట్ఠా వుత్తత్థావ.

చోదితో భావితత్తేనాతి గాథా పాసాదకమ్పనసుత్తన్తం ఆరబ్భ వుత్తా. తత్థ **భావితత్తేన సరీరన్తిమధారినా**తి భగవన్తం సన్ధాయ వదతి.

నయిదం సిథిలమారబ్భాతిఆదికా ద్వే గాథా హీనవీరియం **వేద**నామకం దహరభిక్ఖుం ఆరబ్భ వుత్తా. తత్థ **సిథిలమారబ్భా**తి సిథిలం కత్వా వీరియం అకత్వా. **అప్పేన థామసా**తి అప్పకేన వీరియబలేన నయిదం నిబ్బానం అధిగన్తబ్బం, మహన్తేనేవ పన చతుబ్బిధసమ్మప్పధానవీరియేన పత్తబ్బన్తి అత్థో.

వివరమనుపభన్తీతిఆదికా ద్వే గాథా అత్తనో వివేకభావం ఆరబ్భ వుత్తా. తత్థ **బ్రహ్మునా అభివన్దితో**తి మహాబ్రహ్మునా సదేవకేన లోకేన చ అభిముఖేన హుత్వా థోమితో నమస్సితో చ.

ఉపసన్తం ఉపరతన్తిఆదికా పఞ్చ గాథా రాజగహం పిణ్డాయ పవిసన్తం మహాకస్సపత్థేరం దిస్వా ‘‘కాళకణ్ణీ మయా దిట్ఠో’’తి ఓలోకేత్వా ఠితం సారిపుత్తత్థేరస్స భాగినేయ్యం మిచ్ఛాదిట్ఠిబ్రాహ్మణం దిస్వా తస్స అనుకమ్పాయ ‘‘అయం బ్రాహ్మణో మా నస్సీ’’తి అరియూపవాదపటిఘాతత్థం ‘‘థేరం వన్దాహీ’’తి తం ఉయ్యోజేన్తేన వుత్తా. తత్థ **జాతిసతం గచ్ఛే**తి జాతీనం సతం ఉపగచ్ఛేయ్య. **సోత్తియో**తి సోత్తియజాతికో. **వేదసమ్పన్నో**తి ఞాణసమ్పన్నో. **ఏతస్సా**తి థేరస్స. అయఞ్హేత్థ సఙ్ఖేపత్థో – **యో** పుగ్గలో ఉదితోదితా అసమ్భిన్నా సతబ్రాహ్మణజాతియో అనుపటిపాటియా ఉప్పజ్జనవసేన ఉపగచ్ఛేయ్య, తత్థ చ బ్రాహ్మణానం విజ్జాసు నిప్ఫత్తిం గతో తిణ్ణం వేదానం పారగూ సియా బ్రాహ్మణవత్తఞ్చ పూరేన్తో, తస్సేతం విజ్జాదిఅనుట్ఠానం ఏతస్స మహాకస్సపత్థేరస్స వన్దనాయ వన్దనామయపుఞ్ఞస్స సోళసిం కలం నాగ్ఘతి, వన్దనామయపుఞ్ఞమేవ తతో మహన్తతరన్తి.

అట్ఠ విమోక్ఖానీతి రూపజ్ఝానాదికే అట్ఠ విమోక్ఖే. భావనావసేన హి లద్ధాని రూపజ్ఝానాని పచ్చనీకధమ్మేహి సుట్ఠు విముత్తతం అభిరతివసేన ఆరమ్మణే నిరాసఙ్గతాయ చ పవత్తిం ఉపాదాయ "విమోక్ఖానీ"తి వుచ్చన్తి. నిరోధసమాపత్తి పన పచ్చనీకధమ్మేహి విముత్తత్తా ఏవ. ఇధ పన ఝానమేవ వేదితబ్బం. **అనులోమం పటిలోమ**న్తి పఠమజ్ఝానతో పట్ఠాయ యావ నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనా అనులోమం, నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనతో పట్ఠాయ యావ పఠమజ్ఝానా పటిలోమం. **పురేభత్త**న్తి భత్తకిచ్చతో పురేయేవ. **అఫస్సయీ**తి అనేకాకారవోకారా సమాపత్తియో సమాపజ్జి. **తతో పిణ్డాయ గచ్ఛతీ**తి తతో సమాపత్తితో వుట్ఠాయ, తతో వా సమాపత్తిసమాపజ్జితతో పచ్ఛా ఇదాని పిణ్డాయ గచ్ఛతీతి తదహు పవత్తం థేరస్స పటిపత్తిం సన్ధాయ వదతి. థేరో పన దివసే దివసే తథేవ పటిపజ్జతి.

తాదిసం భిక్ఖుం మాసాదీతి యాదిసస్స గుణా ఏకదేసేన వుత్తా, తాదిసం తథారూపం బుద్ధానుబుద్ధం మహాఖీణాసవం భిక్ఖుం మా ఆసాదేహి. **మాత్తానం ఖణి బ్రాహ్మణా**తి ఆసాదనేన చ, బ్రాహ్మణ, మా అత్తానం ఖణి, అరియూపవాదేన అత్తనో కుసలధమ్మం వా ఉమ్మూలేహి. **అభిప్పసాదేహి మన**న్తి "సాధురూపో వత అయం సమణో"తి అత్తనో చిత్తం పసాదేహి. **మా తే విజటి మత్థక**న్తి తవ మత్థకం తస్మిం కతేన అపరాధేన సత్తధా మా ఫలి. తస్మా తస్స పటికారత్థం ఖిప్పమేవ పఞ్జలికో వన్దాహి. బ్రాహ్మణో తం సుత్వా భీతో సంవిగ్గో లోమహట్ఠజాతో తావదేవ థేరం ఖమాపేసి.

నేసో పస్సతీతిఆదికా ద్వే గాథా పోట్ఠిలం నామ భిక్ఖుం సమ్మా అపటిపజ్జన్తం మిచ్ఛాజీవకతం దిస్వా చోదనావసేన వుత్తా. తత్థ **నేసో పస్సతి సద్ధమ్మ**న్తి ఏసో పోట్ఠిలో భిక్ఖు సతం బుద్ధాదీనం ధమ్మం మగ్గఫలనిబ్బానం న పస్సతి. కస్మా? **సంసారేన పురక్ఖతో** సంసారబన్ధనఅవిజ్జాదినా పురక్ఖతో అపాయేసు నిబ్బత్తనతో **అధోగమం** హేట్ఠాగామిం మాయాసాఠేయ్యానుగతత్తా **జిమ్హపథం** మిచ్ఛామగ్గభావతో **కుమ్మగ్గ**భూతం మిచ్ఛాజీవం **అనుధావతి** అనుపరివత్తతి.

కిమీవ మీళ్హసల్లిత్తోతి గూథకిమీ వియ మీళ్హేన సమన్తతో లిత్తో కిలేసాసుచివిమిస్సితే **సఙ్ఖారే అధిముచ్చితో** అజ్ఝాపన్నో. **పగాళ్హో లాభసక్కారే**తి లాభే చ సక్కారే చ తణ్హావసేన పకారతో గాళ్హో ఓగాళ్హో. **తుచ్ఛో గచ్ఛతి పోట్ఠిలో**తి అధిసీలసిక్ఖాభావతో తుచ్ఛో అసారో హుత్వా పోట్ఠిలో భిక్ఖు గచ్ఛతి పవత్తతి.

ఇమఞ్చ పస్సాతిఆదికా ద్వే గాథా ఆయస్మన్తం సారిపుత్తం పసంసన్తేన వుత్తా. తత్థ **ఇమఞ్చ పస్సా**తి ఆయస్మన్తం సారిపుత్తత్థేరం దిస్వా పసన్నమానసో అత్తనో చిత్తం ఆలపతి. **సుదస్సన**న్తి అసేక్ఖానం సీలక్ఖన్ధానఞ్చేవ పారిపూరియా సావకపారమీఞాణస్స చ పారిపూరియా సున్దరదస్సనం. **విముత్తం ఉభతోభాగే**తి ఉభతోభాగతో విముత్తత్తా ఉభతోభాగవిముత్తం ఉభతోభాగేతి అరూపసమాపత్తియా రూపకాయతో, మగ్గేన నామకాయతో, యథారహం తేహియేవ విక్ఖమ్భనసముచ్ఛేదభాగేహి విముత్తన్తి అత్థో. సబ్బసో రాగసల్లాదీనం అభావేన **విసల్లం** కామాదియోగానం సమ్మదేవ ఖీణత్తా **ఖీణసంయోగం** సుపరిసుద్ధస్స విజ్జాత్తయస్స అధిగతత్తా **తేవిజ్జం** మచ్చురాజస్స భఞ్జితత్తా **మచ్చుహాయినం** పస్సాతి యోజనా.

ఏతే సమ్బహులాతిఆదికా గాథా ఆయస్మతా సారిపుత్తత్థేరేన మహామోగ్గల్లానత్థేరం పసంసన్తేన వుత్తా. తత్థ **పూజితో నరదేవేనా**తి నరేహి చ దేవేహి చ పరమాయ పూజాయ పూజితో. **ఉప్పన్నో మరణాభిభూ**తి లోకే ఉప్పన్నో హుత్వా మరణం అభిభవిత్వా ఠితో. అథ వా **పూజితో నరదేవేన** సమ్మాసమ్బుద్ధేన కారణభూతేన అరియాయ జాతియా ఉప్పన్నో. సమ్మాసమ్బుద్ధో హి పరమం కమ్మునా నరో మనుస్సో హుత్వా పచ్ఛాపి అరియాయ జాతియా ఉత్తమో దేవో దేవాతిదేవో

అహోసి, తస్మా "నరదేవో"తి వుచ్చతి. పూజితో నరదేవేన భగవతా పసంసావసేన ఉప్పన్నో మరణాభిభూతే లోకే ఉప్పన్నో హుత్వా మరణాభిభూ మచ్చుహాయీ. **పుణ్డరీకంవ తోయేన** ఉదకేన పుణ్డరీకం వియ సఙ్ఖారగతే తణ్హాదిట్ఠిలేపేన న ఉపలిమ్పతి, కత్థచిపి అనిస్సితోతి అత్థో.

యస్సాతి యేన. **ముహుత్తేతి** ఖణమత్తే కాలే. **సహస్సధాతి** సహస్సపకారో. **లోకోతి** ఓకాసలోకో. అయఞ్హేత్థ అత్థో – యేన మహిద్ధికేన ఆయస్మతా మహామోగ్గల్లానేన సహస్సిలోకధాతు ఖణేనేవ సమ్మదేవ విదితో, పచ్చక్ఖతో ఞాతో **సబ్రహ్మకప్పో** మహాబ్రహ్మసదిసో ఆవజ్జనాదివసీభావప్పత్తియా ఇద్ధిసమ్పదాయ చుతూపపాతే చ వసీ. **కాలే పస్సతీతి** తదనురూపే కాలే దిబ్బేన చక్ఖునా దేవతా పస్సతీతి.

సారిపుత్తోవాతిఆదికా గాథా ఆయస్మతా మహామోగ్గల్లానేన అత్తనో గుణే పకాసేన్తేన వుత్తా. తత్థ **సారిపుత్తోవాతి** గాథాయ అయం సఙ్ఖేపత్థో – **పఞ్ఞాయ** పఞ్ఞాసమ్పదాయ, **సీలేన** సీలసమ్పత్తియా, **ఉపసమేన** కిలేసవూపసమేన, యో భిక్ఖు **పారఙ్గతో** పారం పరియన్తం ఉక్కంసం గతో సో సారిపుత్తో సావకేహి పఞ్ఞాదీహి గుణేహి పరముక్కంసగతో. పఞ్ఞాయ సీలేన హి పరముక్కంసగతో. **ఏతావపరమో సియా** ఏతపరమో ఏవ, నత్థి తతో ఉత్తరీతి. ఇమం పన థేరో యథా సారిపుత్తో పఞ్ఞాయ ఉత్తమో, తథా అహం సమాధినా ఉత్తమోతి దీపేతుం అవోచ. తేనేవాహ "**కోటిసతసహస్సస్సా**"తిఆది.

తత్థ **ఖణేన నిమ్మినేతి** ఖణేనేవ కోటిసతసహస్సఅత్తభావం నిమ్మినేయ్య నిమ్మితుం సమత్థో. తస్స నిమ్మననే న మయ్హం భారో అత్థి. **వికుబ్బనాసు కుసలో, వసీభూతోమ్హి ఇద్ధియాతి** న కేవలం మనోమయవికుబ్బనాసు ఏవ, సబ్బాయపి ఇద్ధియా వసీభావప్పత్తో అమ్హి.

సమాధివిజ్జావసిపారమీగతోతి సవితక్కసవిచారాదిసమాధీసు చేవ పుబ్బేనివాసఞాణాదివిజ్జాసు చ వసీభావేన పారమిం కోటిం పత్తో అసి. తస్స తణ్హానిస్సయాదిరహితస్స సత్థు సాసనే యథావుత్తేహి గుణేహి ఉక్కంసగతో. ధితిసమ్పన్నతాయ **ధీరో, మోగ్గల్లానగోత్తో** మోగ్గల్లానో, సుట్ఠు ఠపితఇన్ద్రియతాయ **సమాహితిన్ద్రియో,** యథా హత్థినాగో పూతిలతాబన్ధనం సుఖేనేవ ఛిన్దతి, ఏవం సకలం కిలేసబన్ధనం సముచ్ఛిన్ది ఏవాతి.

కీదిసో నిరయో ఆసీతిఆదయో గాథా కోట్ఠం అనుపవిసిత్వా నిక్ఖమిత్వా ఠితమారం తజ్జేన్తేన థేరేన వుత్తా. తత్థ **కీదిసోతి** కింపకారో. **యత్థ దుస్సీతి** యస్మిం నిరయే "దుస్సీ"తి ఏవంనామో మారో. **అపచ్చథాతి** నిరయగ్గినా అపచ్చి. **విధురం సావకన్తి** విధురం నామ కకుసన్ధస్స భగవతో అగ్గసావకం. **ఆసజ్జాతి** ఘట్టయిత్వా బాధిత్వా. **కకుసన్ధఞ్చ బ్రాహ్మణన్తి** కకుసన్ధఞ్చ సమ్మాసమ్బుద్ధం ఆసజ్జాతి అత్థో. భగవన్తం ఉద్దిస్స కుమారం ఆవిసిత్వా మారేన ఖిత్తా సక్ఖరా థేరస్స సీసే పతి.

సతం ఆసి అయోసఙ్కూతి తస్మిం కిర నిరయే ఉపపన్నానం తిగావుతో అత్తభావో హోతి, దుస్సీమారస్సాపి తాదిసోవ అహోసి. అథ నిరయపాలా తాలక్ఖన్ధప్పమాణానం అయోసూలానం ఆదిత్తానం సమ్పజ్జలితానం సజోతిభూతానం సతమేవ గహేత్వా "ఇమస్మింవ తే ఠానే ఠితేన హదయేన చిన్తేత్వా పాపం కత"న్తి సుధాదోణియం సుధం కోట్టేన్తా వియ హదయమజ్ఝం కోట్టేత్వా పణ్ణాస జనా పాదాభిముఖా, పణ్ణాస జనా సీసాభిముఖా కోట్టేన్తా గచ్ఛన్తి, ఏవం గచ్ఛన్తా చ పఞ్చహి వస్ససతేహి ఉభో అన్తే పత్వా పున నివత్తమానా పఞ్చహి వస్ససతేహి హదయమజ్ఝం ఉపగచ్ఛన్తి, తం సన్ధాయ వుత్తం "సతం ఆసి అయోసఙ్కూ"తి. **సబ్బే పచ్చత్తవేదనాతి** సయమేవ పాటియేక్కవేదనాజనకా. సా కిర వేదనా మహానిరయవేదనాతో దుక్ఖతరా

హోతి, యథా హి సినేహపానసత్తాహతో పరిహారసత్తాహం దుక్ఖతరం, ఏవం మహానిరయదుక్ఖతో ఉస్సదే వుట్ఠానవేదనా దుక్ఖతరా. **ఈదిసో నిరయో ఆసీతి** ఇమస్మిం ఠానే దేవదూతసుత్తేన (అ॰ ని॰ ౩.౩౬; మ॰ ని॰ ౩.౨౬౧) నిరయో దీపేతబ్బో.

యో ఏతమభిజానాతీతి యో మహాభిఞ్ఞో ఏతం కమ్మఫలఞ్చ హత్థతలే ఠపితఆమలకం వియ అభిముఖం కత్వా పచ్చక్ఖతో జానాతి. **భిక్ఖు బుద్ధస్స సావకో**తి భిన్నకిలేసో భిక్ఖు సమ్మాసమ్బుద్ధస్స సావకో. **కణ్హ, దుక్ఖం నిగచ్ఛసీ**తి ఏకన్తకాళకేహి పాపధమ్మేహి సమన్నాగతత్తా, కణ్హ మార, దుక్ఖం విన్దిస్ససి.

మజ్ఝేసరస్మిన్తి మహాసముద్దస్స మజ్ఝే కిర ఉదకం వత్థుం కత్వా నిబ్బత్తవిమానాని కప్పట్ఠితికాని హోన్తి. తేనాహ "**విమానా కప్పఠాయినో**"తి. తేసం వేళురియస్స వియ వణ్ణో హోతి, పబ్బతమత్థకే జలితనళగ్గిక్ఖన్ధో వియ చ ఏతేసం అచ్చియో జోతన్తి, తేన తే అతివియ పభస్సరా పభాసమ్పన్నా హోన్తి. తేనాహ "**వేళురియవణ్ణా రుచిరా, అచ్చిమన్తో పభస్సరా**"తి. **పుథు నానత్తవణ్ణియో**తి నీలాదివసేన నానత్తవణ్ణా బహూ అచ్ఛరా **తత్థ** తేసు విమానేసు నచ్చన్తి.

యో ఏతమభిజానాతీతి యో ఏతం విమానం వత్థుం పచ్చక్ఖం కత్వా జానాతి. అయఞ్హి అత్థో విమానపేతవత్థూహి దీపేతబ్బో.

బుద్ధేన చోదితోతి సమ్మాసమ్బుద్ధేన చోదితో ఉయ్యోజితో. **భిక్ఖుసఙ్ఘస్స పేక్ఖతో**తి మహతో భిక్ఖుసఙ్ఘస్స పస్సన్తస్స. **మిగారమాతుపాసాదం పాదఙ్గుట్ఠేన కమ్పయీ**తి (మ॰ ని॰ ౧.౨౧౩) పుబ్బారామే విసాఖాయ మహాఉపాసికాయ కారితం సహస్సగబ్భపటిమణ్డితం మహాపాసాదం అత్తనో పాదఙ్గుట్ఠేన కమ్పేసిం. ఏకస్మిఞ్హి సమయే పుబ్బారామే యథావుత్తపాసాదే భగవతి విహరన్తే సమ్బహులా నవకతరా భిక్ఖూ ఉపరిపాసాదే నిసిన్నా సత్థారమ్పి అచిన్తేత్వా తిరచ్ఛానకథం కథేతుమారద్ధా, తం సుత్వా భగవా తే సంవేజేత్వా అత్తనో ధమ్మదేసనాయ భాజనభూతే కాతుకామో ఆయస్మన్తం మహామోగ్గల్లానత్థేరం ఆమన్తేసి – "పస్ససి త్వం, మోగ్గల్లాన, నవే భిక్ఖూ తిరచ్ఛానకథమనుయుత్తే"తి. తం సుత్వా థేరో సత్థు అజ్ఝాసయం ఞత్వా అభిఞ్ఞాపాదకం ఆపోకసిణారమ్మణం చతుత్థజ్ఝానం సమాపజ్జిత్వా వుట్ఠాయ "పాసాదస్స పతిట్ఠితోకాసం ఉదకం హోతూ"తి అధిట్ఠాయ పాసాదమత్థకే థూపికం పాదఙ్గుట్ఠేన పహరి, పాసాదో ఓనమిత్వా ఏకేన పస్సేన అట్ఠాసి. పునపి పహరి, అపరేన పస్సేన అట్ఠాసి. తే భిక్ఖూ భీతా సంవిగ్గా పాసాదస్స పతనభయేన తతో నిక్ఖమిత్వా భగవతో సమీపే అట్ఠంసు. సత్థా తేసం అజ్ఝాసయం ఓలోకేత్వా ధమ్మం దేసేతి. తం సుత్వా తేసు కేచి సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠహింసు, కేచి సకదాగామిఫలే, కేచి అనాగామిఫలే, కేచి అరహత్తఫలే పతిట్ఠహింసు. స్వాయమత్థో పాసాదకమ్పనసుత్తేన దీపేతబ్బో.

వేజయన్తపాసాదన్తి సో వేజయన్తపాసాదో తావతింసభవనే యోజనసహస్సుబ్బేధో అనేకసహస్సనియ్యూహకూటాగారపటిమణ్డితో దేవాసురసఙ్గామే అసురే జినిత్వా సక్కే దేవానమిన్దే నగరమజ్ఝే ఠితే ఉట్ఠితో విజయన్తేన నిబ్బత్తత్తా "వేజయన్తో"తి లద్ధనామో పాసాదో, తం సన్ధాయాహ "వేజయన్తపాసాద"న్తి. తమ్పి హి అయం థేరో పాదఙ్గుట్ఠేన కమ్పేసి. ఏకస్మిఞ్హి సమయే భగవన్తం పుబ్బారామే విహరన్తం సక్కో దేవరాజా ఉపసఙ్కమిత్వా తణ్హాసఙ్ఖయవిముత్తిం పుచ్ఛి. తస్స భగవా విస్సజ్జేతి. సో తం సుత్వా అత్తమనో పముదితో అభివాదేత్వా పదక్ఖిణం కత్వా అత్తనో దేవలోకమేవ గతో. అథాయస్మా మహామోగ్గల్లానో ఏవం చిన్తేసి – "అయం సక్కో భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా ఏవరూపం గమ్భీరం నిబ్బానపటిసంయుత్తం పఞ్హం పుచ్ఛి, భగవతా చ పఞ్హో విస్సజ్జితో, కిన్ను ఖో జానిత్వా గతో, ఉదాహు అజానిత్వా? యంనూనాహం దేవలోకం గన్త్వా తమత్థం జానేయ్య"న్తి. సో తావదేవ తావతింసభవనం గన్త్వా సక్కం

దేవానమిన్దం తమత్థం పుచ్ఛి. సక్కో దిబ్బసమ్పత్తియా పమత్తో హుత్వా విక్ఖేపం అకాసి. థేరో తస్స సంవేగజననత్థం వేజయన్తపాసాదం పాదఙ్గుట్ఠేన కమ్పేసి. తేన వుత్తం –

> "యో వేజయన్తపాసాదం, పాదఙ్గుట్ఠేన కమ్పయి;
>
> ఇద్ధిబలేనుపత్థద్ధో, సంవేజేసి చ దేవతా"తి. (మ॰ ని॰ ౧.౫౧౩)

అయం పనత్థో చూళతణ్హాసఙ్ఖయవిముత్తిసుత్తేన (మ॰ ని॰ ౧.౩౯౦ ఆదయో) దీపేతబ్బో. కమ్పితాకారో హేట్ఠా వుత్తోయేవ.

సక్కం నో పరిపుచ్ఛతీతి యథావుత్తమేవ థేరస్స తణ్హాసఙ్ఖయవిముత్తిపుచ్ఛం సన్ధాయ వుత్తం. తేనాహ "**అపి, ఆవుసో, జానాసి, తణ్హక్ఖయవిముత్తియో**"తి. **తస్స సక్కో వియాకాసీ**తి ఇదం థేరేన పాసాదకమ్పనే కతే సంవిగ్గహదయేన పమాదం పహాయ యోనిసో మనసి కరిత్వా పఞ్హస్స బ్యాకతభావం సన్ధాయ వుత్తం. సత్థారా దేసితనియామేనేవ హి నో తదా కథేసి. తేనాహ "పఞ్హం పుట్ఠో యథాతథ"న్తి. తత్థ **సక్కం నో పరిపుచ్ఛతీ**తి సక్కం దేవరాజం నో మోగ్గల్లానత్థేరో సత్థారా దేసితాయ తణ్హాసఙ్ఖయవిముత్తియా సమ్మదేవ గహితభావం పుచ్ఛి. అతీతత్థే హి ఇదం వత్తమానవచనం. **అపి, ఆవుసో, జానాసీ**తి, ఆవుసో, అపి జానాసి, కిం జానాసి? **తణ్హక్ఖయవిముత్తియో**తి యథా తణ్హాసఙ్ఖయవిముత్తియో సత్థారా తుయ్హం దేసితా, తథా కిం జానాసీతి పుచ్ఛి. **తణ్హక్ఖయవిముత్తియో**తి వా తణ్హాసఙ్ఖయవిముత్తిసుత్తస్స దేసనం పుచ్ఛతి.

బ్రహ్మానన్తి మహాబ్రహ్మానం. **సుధమ్మాయం ఠితో సభ**న్తి సుధమ్మాయ సభాయ. అయం పన బ్రహ్మలోకే సుధమ్మసభావ, న తావతింసభవనే, సుధమ్మసభావిరహితో దేవలోకో నామ నత్థి. **అజ్జాపి త్యావుసో, సా దిట్ఠి, యా తే దిట్ఠి పురే అహూ**తి ఇమం బ్రహ్మలోకం ఉపగన్తుం సమత్థో నత్థి కోచి సమణో వా బ్రాహ్మణో వా, సత్థు ఇధాగమనతో పుబ్బే యా తుయ్హం దిట్ఠి అహోసి, కిం అజ్జాపి ఇదానిపి సా దిట్ఠి న విగతాతి? **పస్ససి వీతివత్తన్తం, బ్రహ్మలోకే పభస్సర**న్తి బ్రహ్మలోకే వీతిపతన్తం మహాకప్పినమహాకస్సపాదీహి సావకేహి పరివారితస్స తేజోధాతుం సమాపజ్జిత్వా నిసిన్నస్స ససావకస్స భగవతో ఓభాసం పస్ససీతి అత్థో. ఏకస్మిఞ్హి సమయే భగవా బ్రహ్మలోకే సుధమ్మాయ సభాయ సన్నిపతిత్వా సన్నిసిన్నస్స – "అత్థి ను ఖో కోచి సమణో వా బ్రాహ్మణో వా ఏవంమహిద్ధికో, యో ఇధ ఆగన్తుం సక్కుణేయ్యా"తి చిన్తేన్తస్స బ్రహ్మునో చిత్తమఞ్ఞాయ తత్థ గన్త్వా బ్రహ్మునో మత్థకే ఆకాసే నిసిన్నో తేజోధాతుం సమాపజ్జిత్వా ఓభాసం ముఞ్చన్తో మహామోగ్గల్లానాదీనం ఆగమనం చిన్తేసి. సహ చిన్తనేన తేపి తత్థ గన్త్వా సత్థారం వన్దిత్వా సత్థు అజ్ఝాసయం ఞత్వా తేజోధాతుం సమాపజ్జిత్వా పచ్చేకదిసాసు నిసీదిత్వా ఓభాసం విస్సజ్జిత్వా సకలబ్రహ్మలోకో ఏకోభాసో అహోసి. సత్థా బ్రహ్మునో కల్లచిత్తతం ఞత్వా చతుసచ్చపకాసనం ధమ్మం దేసేసి. దేసనాపరియోసానే అనేకాని బ్రహ్మసహస్సాని మగ్గఫలేసు పతిట్ఠహింసు, తం సన్ధాయ చోదేన్తో "**అజ్జాపి త్యావుసో, సా దిట్ఠీ**"తి గాథమాహ. అయం పనత్థో బకబ్రహ్మసుత్తేన దీపేతబ్బో. వుత్తఞ్హేతం (సం॰ ని॰ ౧.౧౭౬) –

> "ఏకం సమయం భగవా సావత్థియం విహరతి జేతవనే అనాథపిణ్డికస్స ఆరామే. తేన ఖో పన సమయేన అఞ్ఞతరస్స బ్రహ్మునో ఏవరూపం పాపకం దిట్ఠిగతం ఉప్పన్నం హోతి – 'నత్థి సో సమణో వా బ్రాహ్మణో వా, యో ఇధ ఆగచ్ఛేయ్యా'తి. అథ ఖో భగవా తస్స బ్రహ్మునో చేతసా చేతోపరివితక్కమఞ్ఞాయ సేయ్యథాపి నామ బలవా పురిసో సమిఞ్జితం వా బాహం పసారేయ్య, పసారితం వా బాహం సమిఞ్జేయ్య, ఏవమేవ జేతవనే అన్తరహితో తస్మిం

బ్రహ్మలోకే పాతురహోసి. అథ ఖో భగవా తస్స బ్రహ్మునో ఉపరి వేహాసం పల్లఙ్కేన నిసీది తేజోధాతుం సమాపజ్జిత్వా.

“అథ ఖో ఆయస్మతో మహామోగ్గల్లానస్స ఏతదహోసి – ‘కహం ను ఖో భగవా ఏతరహి విహరతీ’తి? అద్దసా ఖో ఆయస్మా మహామోగ్గల్లానో భగవన్తం దిబ్బేన చక్ఖునా విసుద్ధేన అతిక్కన్తమానుసకేన తస్స బ్రహ్మునో ఉపరివేహాసం పల్లఙ్కేన నిసిన్నం తేజోధాతుం సమాపన్నం. దిస్వాన సేయ్యథాపి నామ బలవా పురిసో సమిఞ్జితం వా బాహం పసారేయ్య, పసారితం వా బాహం సమిఞ్జేయ్య, ఏవమేవ జేతవనే అన్తరహితో తస్మిం బ్రహ్మలోకే పాతురహోసి. అథ ఖో ఆయస్మా మహామోగ్గల్లానో పురత్థిమం దిసం నిస్సాయ తస్స బ్రహ్మునో ఉపరివేహాసం పల్లఙ్కేన నిసీది తేజోధాతుం సమాపజ్జిత్వా నీచతరం భగవతో.

“అథ ఖో ఆయస్మతో మహాకస్సపస్స ఏతదహోసి – ‘కహం ను ఖో భగవా ఏతరహి విహరతీ’తి? అద్దసా ఖో ఆయస్మా మహాకస్సపో భగవన్తం దిబ్బేన చక్ఖునా విసుద్ధేన అతిక్కన్తమానుసకేన తస్స బ్రహ్మునో ఉపరివేహాసం పల్లఙ్కేన నిసిన్నం తేజోధాతుం సమాపన్నం. దిస్వాన సేయ్యథాపి నామ బలవా పురిసో…పే.… ఏవమేవ జేతవనే అన్తరహితో తస్మిం బ్రహ్మలోకే పాతురహోసి. అథ ఖో ఆయస్మా మహాకస్సపో దక్ఖిణం దిసం నిస్సాయ తస్స బ్రహ్మునో ఉపరివేహాసం పల్లఙ్కేన నిసీది తేజోధాతుం సమాపజ్జిత్వా నీచతరం భగవతో.

“అథ ఖో ఆయస్మతో మహాకప్పినస్స ఏతదహోసి – ‘కహం ను ఖో భగవా ఏతరహి విహరతీ’తి? అద్దసా ఖో ఆయస్మా మహాకప్పినో భగవన్తం దిబ్బేన చక్ఖునా విసుద్ధేన అతిక్కన్తమానుసకేన తస్స బ్రహ్మునో ఉపరివేహాసం పల్లఙ్కేన నిసిన్నం తేజోధాతుం సమాపన్నం. దిస్వాన సేయ్యథాపి నామ బలవా పురిసో…పే.… ఏవమేవ జేతవనే అన్తరహితో తస్మిం బ్రహ్మలోకే పాతురహోసి. అథ ఖో ఆయస్మా మహాకప్పినో పచ్ఛిమం దిసం నిస్సాయ తస్స బ్రహ్మునో. ఉపరివేహాసం పల్లఙ్కేన నిసీది తేజోధాతుం సమాపజ్జిత్వా నీచతరం భగవతో.

“అథ ఖో ఆయస్మతో అనురుద్ధస్స ఏతదహోసి – ‘కహం ను ఖో భగవా ఏతరహి విహరతీ’తి? అద్దసా ఖో ఆయస్మా అనురుద్ధో భగవన్తం దిబ్బేన చక్ఖునా విసుద్ధేన అతిక్కన్తమానుసకేన తస్స బ్రహ్మునో ఉపరివేహాసం పల్లఙ్కేన నిసిన్నం తేజోధాతుం సమాపన్నం. దిస్వాన సేయ్యథాపి నామ బలవా పురిసో…పే.… ఏవమేవ జేతవనే అన్తరహితో తస్మిం బ్రహ్మలోకే పాతురహోసి . అథ ఖో ఆయస్మా అనురుద్ధో ఉత్తరం దిసం నిస్సాయ తస్స బ్రహ్మునో ఉపరివేహాసం పల్లఙ్కేన నిసీది తేజోధాతుం సమాపజ్జిత్వా నీచతరం భగవతో. అథ ఖో ఆయస్మా మహామోగ్గల్లానో తం బ్రహ్మానం గాథాయ అజ్ఝభాసి –

“అజ్జాపి తే ఆవుసో సా దిట్ఠి, యా తే దిట్ఠి పురే అహు;
పస్ససి వీతివత్తన్తం, బ్రహ్మలోకే పభస్సరన్తి.

“న మే మారిస సా దిట్ఠి, యా మే దిట్ఠి పురే అహు;
పస్సామి వీతివత్తన్తం, బ్రహ్మలోకే పభస్సరం;
స్వాహం అజ్జ కథం వజ్జం, అహం నిచ్చోమ్హి సస్సతో”తి.

“అథ ఖో భగవా తం బ్రహ్మానం సంవేజేత్వా సేయ్యథాపి నామ బలవా పురిసో...పే.... ఏవమేవ తస్మిం బ్రహ్మలోకే అన్తరహితో జేతవనే పాతురహోసి. అథ ఖో సో బ్రహ్మా అఞ్ఞతరం బ్రహ్మపారిసజ్జం ఆమన్తేసి – ‘ఏహి త్వం, మారిస, యేనాయస్మా మహామోగ్గల్లానో తేనుపసఙ్కమ, ఉపసఙ్కమిత్వా ఆయస్మన్తం మహామోగ్గల్లానం ఏవం వదేహి ‘అత్థి ను ఖో మారిస మోగ్గల్లాన, అఞ్ఞోపి తస్స భగవతో సావకా ఏవంమహిద్ధికా ఏవంమహానుభావా సేయ్యథాపి భవం మోగ్గల్లానో, కస్సపో, కప్పినో, అనురుద్ధో’”తి. “ఏవం, మారిసా”తి ఖో సో బ్రహ్మపారిసజ్జో తస్స బ్రహ్మునో పటిస్సుత్వా యేనాయస్మా మహామోగ్గల్లానో తేనుపసఙ్కమి, ఉపసఙ్కమిత్వా ఆయస్మన్తం మహామోగ్గల్లానం ఏతదవోచ – “అత్థి ను ఖో, మారిస మోగ్గల్లాన, అఞ్ఞోపి తస్స భగవతో సావకా ఏవంమహిద్ధికా ఏవంమహానుభావా సేయ్యథాపి భవం మోగ్గల్లానో, కస్సపో, కప్పినో, అనురుద్ధో”తి. అథ ఖో ఆయస్మా మహామోగ్గల్లానో తం బ్రహ్మపారిసజ్జం గాథాయ అజ్ఝభాసి –

“తేవిజ్జా ఇద్ధిపత్తా చ, చేతోపరియాయకోవిదా;
ఖీణాసవా అరహన్తో, బహూ బుద్ధస్స సావకా”తి.

“అథ ఖో సో బ్రహ్మపారిసజ్జో ఆయస్మతో మహామోగ్గల్లానస్స భాసితం అభినన్దిత్వా అనుమోదిత్వా యేన సో బ్రహ్మా తేనుపసఙ్కమి, ఉపసఙ్కమిత్వా తం బ్రహ్మానం ఏతదవోచ – ఆయస్మా, మారిస మహామోగ్గల్లానో ఏవమాహ –

“తేవిజ్జా ఇద్ధిపత్తా చ, చేతోపరియాయకోవిదా;
ఖీణాసవా అరహన్తో, బహూ బుద్ధస్స సావకా”తి.

“ఇదమవోచ సో బ్రహ్మపారిసజ్జో. అత్తమనో చ సో బ్రహ్మా తస్స బ్రహ్మపారిసజ్జస్స భాసితం అభినన్దీ”తి.

ఇదం సన్ధాయ వుత్తం “అయం పనత్థో బకబ్రహ్మసుత్తేన దీపేతబ్బో”తి.

మహానేరునో కూటన్తి కూటసీసేన సకలమేవ సినేరుపబ్బతరాజం వదతి. **విమోక్ఖేన అఫస్సయీ**తి ఝానవిమోక్ఖనిస్సయేన అభిఞ్ఞాణేన ఫస్సయీతి అధిప్పాయో. **వన**న్తి జమ్బుదీపం. సో హి వనబహులతాయ “వన”న్తి వుత్తో. తేనాహ “జమ్బుసణ్డస్స ఇస్సరో”తి. **పుబ్బవిదేహాన**న్తి పుబ్బవిదేహట్ఠానం, పుబ్బవిదేహన్తి అత్థో. **యే చ భూమిసయా నరా**తి భూమిసయా నరా నామ అపరగోయానకా చ ఉత్తరకురుకా చ మనుస్సా. తే హి గేహాభావతో “భూమిసయా”తి వుత్తా. తేపి సబ్బే అఫస్సయీతి సమ్బన్ధో. అయం పనత్థో నన్దోపనన్దదమనేన (విసుద్ధి. ౨.౩౯౬ నన్దోపనన్దనాగదమనకథా) దీపేతబ్బో –

“ఏకస్మిం కిర సమయే అనాథపిణ్డికో గహపతి భగవతో ధమ్మదేసనం సుత్వా ‘స్వే, భన్తే, పఞ్చహి భిక్ఖుసతేహి సద్ధిం మయ్హం గేహే భిక్ఖం గణ్హథా’తి నిమన్తేత్వా పక్కామి. తందివసఞ్చ భగవతో పచ్చూససమయే దససహస్సిలోకధాతుం ఓలోకేన్తస్స **నన్దోపనన్దో** నామ నాగరాజా ఞాణముఖే ఆపాథం ఆగచ్ఛి. భగవా ‘అయం నాగరాజా మయ్హం ఞాణముఖే ఆపాథం ఆగచ్ఛతి, కిం ను ఖో భవిస్సతీ’తి ఆవజ్జేన్తో సరణగమనస్స ఉపనిస్సయం దిస్వా ‘అయం మిచ్ఛాదిట్ఠికో తీసు రతనేసు అప్పసన్నో, కో ను ఖో ఇమం మిచ్ఛాదిట్ఠితో విమోచేయ్యా’తి ఆవజ్జేన్తో మహామోగ్గల్లానత్థేరం అద్దస.

“తతో పభాతాయ రత్తియా సరీరపటిజగ్గనం కత్వా ఆయస్మన్తం ఆనన్దం ఆమన్తేసి – ‘ఆనన్ద, పఞ్చన్నం భిక్ఖుసతానం ఆరోచేహి తథాగతో దేవచారికం గచ్ఛతీ’తి. తందివసఞ్చ నన్దోపనన్దస్స ఆపానభూమిం సజ్జయింసు. సో దిబ్బరతనపల్లఙ్కే దిబ్బేన సేతచ్ఛత్తేన ధారియమానో తివిధనాటకేహి చేవ నాగపరిసాయ చ పరివుతో దిబ్బభాజనేసు ఉపట్ఠాపితం అన్నపానవిధిం ఓలోకయమానో నిసిన్నో హోతి. అథ ఖో భగవా యథా నాగరాజా పస్సతి, తథా కత్వా తస్స విమానమత్థకేనేవ పఞ్చహి భిక్ఖుసతేహి సద్ధిం తావతింసదేవలోకాభిముఖో పాయాసి.

“తేన ఖో పన సమయేన నన్దోపనన్దస్స నాగరాజస్స ఏవరూపం పాపకం దిట్ఠిగతం ఉప్పన్నం హోతి – ‘ఇమే హి నామ ముణ్డకా సమణకా అమ్హాకం ఉపరిభవనేన దేవానం తావతింసానం భవనం పవిసన్తిపి నిక్ఖమన్తిపి, న ఇదాని ఇతో పట్ఠాయ ఇమేసం అమ్హాకం మత్థకే పాదపంసుం ఓకిరన్తానం గన్తుం దస్సామీ’తి ఉట్ఠాయ సినేరుపాదం గన్త్వా తం అత్తభావం విజహిత్వా సినేరుం సత్తక్ఖత్తుం భోగేహి పరిక్ఖిపిత్వా ఉపరి ఫణం కత్వా తావతింసభవనం అవకుజ్జేన ఫణేన పటిగ్గహేత్వా అదస్సనం గమేసి.

“అథ ఖో ఆయస్మా రట్ఠపాలో భగవన్తం ఏతదవోచ – ‘పుబ్బే, భన్తే, ఇమస్మిం పదేసే ఠితో సినేరుం పస్సామి, సినేరుపరిభణ్డం పస్సామి, తావతింసం పస్సామి, వేజయన్తం పస్సామి, వేజయన్తస్స పాసాదస్స ఉపరి ధజం పస్సామి. కో ను ఖో, భన్తే, హేతు కో పచ్చయో, యం ఏతరహి నేవ సినేరుం పస్సామి...పే.... న వేజయన్తస్స పాసాదస్స ఉపరి ధజం పస్సామీ’తి? అయం, రట్ఠపాల, నన్దోపనన్దో నామ నాగరాజా తుమ్హాకం కుపితో సినేరుం సత్తక్ఖత్తుం భోగేహి పరిక్ఖిపిత్వా ఉపరి ఫణేన పటిచ్ఛాదేత్వా అన్ధకారం కత్వా ఠితోతి. ‘దమేమి నం, భన్తే’తి. న భగవా నం అనుజాని. అథ ఖో ఆయస్మా భద్దియో ఆయస్మా రాహులోతి అనుక్కమేన సబ్బేపి భిక్ఖూ ఉట్ఠహింసు. న భగవా అనుజాని.

“అవసానే మహామోగ్గల్లానత్థేరో ‘అహం, భన్తే, దమేమి న’న్తి ఆహ. ‘దమేహి, మోగ్గల్లానా’తి భగవా అనుజాని. థేరో అత్తభావం విజహిత్వా మహన్తం నాగరాజవణ్ణం అభినిమ్మినిత్వా నన్దోపనన్దం చుద్దసక్ఖత్తుం భోగేహి పరిక్ఖిపిత్వా తస్స ఫణస్స మత్థకే అత్తనో ఫణం ఠపేత్వా సినేరునా సద్ధిం అభినిప్పీళేసి. నాగరాజా ధూమాయి. థేరో ‘న తుయ్హంయేవ సరీరే ధూమో అత్థి, మయ్హమ్పి అత్థీ’తి ధూమాయి. నాగరాజస్స ధూమో థేరం న బాధతి. థేరస్స పన ధూమో నాగరాజం బాధతి. తతో నాగరాజా పజ్జలి. థేరోపి ‘న తుయ్హంయేవ సరీరే అగ్గి అత్థి, మయ్హమ్పి అత్థీ’తి పజ్జలి. నాగరాజస్స తేజో థేరం న బాధతి, థేరస్స పన తేజో నాగరాజం బాధతి. నాగరాజా ‘అయం మం సినేరునా అభినిప్పీళేత్వా ధూమాయతి చేవ పజ్జలతి చా’తి చిన్తేత్వా, ‘భో, తువం కోసీ’తి పటిపుచ్ఛి. అహం ఖో, నన్ద, మోగ్గల్లానోతి. భన్తే, అత్తనో భిక్ఖుభావేన తిట్ఠాహీ”తి.

“థేరో తం అత్తభావం విజహిత్వా తస్స దక్ఖిణకణ్ణసోతేన పవిసిత్వా వామకణ్ణసోతేన నిక్ఖమి, వామకణ్ణసోతేన పవిసిత్వా దక్ఖిణకణ్ణసోతేన నిక్ఖమి. తథా దక్ఖిణనాససోతేన పవిసిత్వా వామనాససోతేన నిక్ఖమి, వామనాససోతేన పవిసిత్వా దక్ఖిణనాససోతేన నిక్ఖమి. తతో నాగరాజా ముఖం వివరి. థేరో ముఖేన పవిసిత్వా అన్తోకుచ్ఛియం పాచీనేన చ పచ్ఛిమేన చ చఙ్కమతి. భగవా ‘మోగ్గల్లాన, మనసి కరోహి మహిద్ధికో నాగో’తి ఆహ. థేరో ‘మయ్హం ఖో, భన్తే, చత్తారో ఇద్ధిపాదా భావితా బహులీకతా యానీకతా వత్థుకతా అనుట్ఠితా పరిచితా సుసమారద్ధా, తిట్ఠతు, భన్తే, నన్దోపనన్దో, అహం నన్దోపనన్దసదిసానం నాగరాజానం సతమ్పి సహస్సమ్పి సతసహస్సమ్పి దమేయ్య’న్తి ఆహ.

“నాగరాజా చిన్తేసి – ‘పవిసన్తో తావ మే న దిట్ఠో, నిక్ఖమనకాలే దాని నం దాఠాన్తరే పక్ఖిపిత్వా సఙ్ఖాదిస్సామీ’తి చిన్తేత్వా ‘నిక్ఖమథ, భన్తే, మా మం అన్తోకుచ్ఛియం అపరాపరం చఙ్కమన్తో బాధయిత్థా’తి ఆహ. థేరో నిక్ఖమిత్వా బహి అట్ఠాసి. నాగరాజా ‘అయం సో’తి దిస్వా నాసవాతం విస్సజ్జి. థేరో చతుత్థజ్ఝానం సమాపజ్జి, లోమకూపమ్పిస్స వాతో చాలేతుం నాసక్ఖి. ‘అవసేసా భిక్ఖూ కిర ఆదితో పట్ఠాయ సబ్బపాటిహారియాని కాతుం సక్కుణేయ్యుం, ఇమం పన ఠానం పత్వా ఏవం ఖిప్పనిసన్తినో హుత్వా సమాపజ్జితుం నాసక్ఖిస్సన్తీ’తి సేసం భగవా నాగరాజదమనం నానుజాని.

“నాగరాజా ‘అహం ఇమస్స సమణస్స నాసవాతేన లోమకూపమ్పి చాలేతుం నాసక్ఖిం, మహిద్ధికో సో సమణో’తి చిన్తేసి. థేరో అత్తభావం విజహిత్వా సుపణ్ణరూపం నిమ్మినిత్వా సుపణ్ణవాతం దస్సేన్తో నాగరాజానం అనుబన్ధి, నాగరాజా తం అత్తభావం విజహిత్వా మాణవకవణ్ణం అభినిమ్మినిత్వా, ‘భన్తే, తుమ్హాకం సరణం గచ్ఛామీ’తి వదన్తో థేరస్స పాదే వన్ది. థేరో ‘సత్థా, నన్ద, ఆగతో, ఏహి త్వం, గమిస్సామా’తి నాగరాజానం దమేత్వా నిబ్బిసం కత్వా, గహేత్వా భగవతో సన్తికం అగమాసి. నాగరాజా భగవన్తం వన్దిత్వా ‘భన్తే, తుమ్హాకం సరణం గచ్ఛామీ’తి ఆహ. భగవా ‘సుఖీ హోహి, నాగరాజా’తి వత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో అనాథపిణ్డికస్స నివేసనం అగమాసి.

“అనాథపిణ్డికో ‘కిం, భన్తే, అతిదివా ఆగతత్థా’తి ఆహ. మోగ్గల్లానస్స చ నన్దోపనన్దస్స చ సఙ్గామో అహోసీతి. కస్స పన, భన్తే, జయో, కస్స పరాజయోతి? మోగ్గల్లానస్స జయో, నన్దస్స పరాజయోతి. అనాథపిణ్డికో ‘అధివాసేతు మే, భన్తే, భగవా సత్తాహం ఏకపటిపాటియా భత్తం, సత్తాహం థేరస్స సక్కారం కరిస్సామీ’తి వత్వా సత్తాహం బుద్ధప్పముఖానం పఞ్చన్నం భిక్ఖుసతానం మహాసక్కారం అకాసి. తేన వుత్తం – ‘నన్దోపనన్దదమనేన దీపేతబ్బో’”తి.

యో ఏతమభిజానాతీతి ఏతం యథావుత్తం విమోక్ఖం ఫుసనకరణవసేన జానాతి.

న వే అగ్గి చేతయతి, అహం బాలం డహామీతి ఏవం న అగ్గి అభిసంచేతేతి, నాపి డహనాయ పయోగం పరక్కమం కరోతి, బాలో ఏవ పన “అయం మన్దాగతీ”తి అనిజలన్తం వియ జలితం అగ్గిం ఆసజ్జ నం పడయ్హతి, ఏవమేవ, మార, న మయం డహితుకామా, బాధేతుకామా, త్వఞ్ఞేవ పన తథా ఆగమనాదిఅత్థేన తథాగతం అగ్గిఖన్ధసదిసం అరియసావకం ఆసజ్జ అత్తానం డహిస్ససి, డహదుక్ఖతో న ముఞ్చిస్ససి.

అపుఞ్ఞం పసవీతి అపుఞ్ఞం పటిలభతి. **న మే పాపం విపచ్చతీ**తి మమ పాపం న విపచ్చతి, కిం ను, మార, ఏవం మఞ్ఞసి నయిదమత్థి.

కరోతో తే చీయతే పాపన్తి ఏకంసేన కరోన్తస్స తే పాపం చిరరత్తాయ చిరకాలం అనత్థాయ దుక్ఖాయ ఉపచీయతి. **మార, నిబ్బిన్ద బుద్ధమ్హా**తి చతుసచ్చబుద్ధతో బుద్ధసావకతో నిబ్బిన్ద నిబ్బిజ్జ పరతో కమ్మం. **ఆసం మాకాసి భిక్ఖుసూ**తి “భిక్ఖూ విరోధేమి విహేసేమీ”తి ఏతం ఆసం మాకాసి.

ఇతీతి ఏవం. **మారం అతజ్జేసీ**తి, “మార, నిబ్బిన్ద…పే… భిక్ఖుసూ”తి ఆయస్మా మహామోగ్గల్లానో. **భేసకళావనే**తి ఏవంనామకే అరఞ్ఞే. **తతో**తి తజ్జనహేతు. **సో దుమ్మనో యక్ఖో**తి సో మారో దోమనస్సికో హుత్వా తత్థేవ తస్మింయేవ ఠానే అన్తరధాయి, అదస్సనం అగమాసి. అయఞ్చ గాథా ధమ్మసఙ్గాయనకాలే ఠపితా. యం పనేత్థ అన్తరన్తరా అత్థతో న విభత్తం, తం హేట్ఠా వుత్తనయత్తా ఉత్తానమేవ.

ఏవమయం మహాథేరో మారం తజ్జేత్వా దేవచారికానరకచారికాదివసేన అఞ్ఞేహి సావకేహి అసాధారణం సత్తూపకారం కత్వా ఆయుపరియోసానే పరినిబ్బాయి. పరినిబ్బాయన్తో చ అనోమదస్సిస్స భగవతో పాదమూలే పణిధానం కత్వా తతో పట్ఠాయ తత్థ తత్థ భవే ఉళారాని పుఞ్ఞాని కత్వా సావకపారమియా మత్థకే ఠితోపి అన్తరా కతస్స పాపకమ్మస్స వసేన ఉట్ఠితాయ కమ్మపిలోతికాయ తిత్థియేహి ఉయ్యోజితేహి చోరేహి బాధితో అనప్పకం సరీరభేదం కత్వా పరినిబ్బాయి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప॰ థేర ౧.౧.౩౭౫, ౩౮౦-౩౯౭) –

“అనోమదస్సీ భగవా, లోకజేట్ఠో నరాసభో;
విహాసి హిమవన్తమ్హి, దేవసఙ్ఘపురక్ఖతో.

“భగవా తతో ఓతరిత్వా, విచరి చారికం జినో;
సత్తకాయం అనుగ్గణ్హన్తో, బారాణసిం ఉపాగమి.

“ఖీణాసవసహస్సేహి, పరివుతో లోకనాయకో;
ఓభాసేన్తో దిసా సబ్బా, విరోచిత్థ మహాముని.

“తదాహం గహపతి హుత్వా, సరదేన మహిద్ధినా;
ఉయ్యోజితో సహాయేన, సత్థారం ఉపసఙ్కమిం.

“ఉపసఙ్కమిత్వాన సమ్బుద్ధం, నిమన్తేత్వా తథాగతం;
అత్తనో భవనం నేసి, మానయన్తో మహామునిం.

“ఉపట్ఠితం మహావీరం, దేవదేవం నరాసభం;
సభిక్ఖుసఙ్ఘం తప్పేమి, అన్నపానేనహం తదా.

“అనుమోది మహావీరో, సయమ్భూ అగ్గపుగ్గలో;
భిక్ఖుసఙ్ఘే నిసీదిత్వా, ఇమా గాథా అభాసథ.

“యం నో సఙ్ఘమపూజేసి, బుద్ధఞ్చ లోకనాయకం;
తేన చిత్తప్పసాదేన, దేవలోకం గమిస్సతి.

“సత్తసత్తతిక్ఖత్తుఞ్చ, దేవరజ్జం కరిస్సతి;
పథబ్యా రజ్జం అట్ఠసతం, వసుధం ఆవసిస్సతి.

“పఞ్చపఞ్ఞాసక్ఖత్తుఞ్చ, చక్కవత్తీ భవిస్సతి;
భోగా అసఙ్ఖియా తస్స, ఉప్పజ్జిస్సన్తి తావదే.

“అపరిమేయ్యే ఇతో కప్పే, ఓక్కాకకులసమ్భవో;

గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

“నిరయా సో చవిత్వాన, మనుస్సత్తం గమిస్సతి;
కోలితో నామ నామేన, బ్రహ్మబన్ధు భవిస్సతి.

“సో పచ్ఛా పబ్బజిత్వాన, కుసలమూలేన చోదితో;
గోతమస్స భగవతో, దుతియో హేస్సతి సావకో.

“ఆరద్ధవీరియో పహితత్తో, ఇద్ధియా పారమిం గతో;
సబ్బాసవే పరిఞ్ఞాయ, నిబ్బాయిస్సతినాసవో.

“పాపమిత్తోపనిస్సాయ, కామరాగవసం గతో;
మాతరం పితరఞ్చాపి, ఘాతయిం దుట్ఠమానసో.

“యం యం యోనుపపజ్జామి, నిరయం అథ మానుసం;
పాపకమ్మసమఙ్గితా, భిన్నసీసో మరామహం.

“ఇదం పచ్ఛిమకం మయ్హం, చరిమో వత్తతే భవో;
ఇధాపి ఏదిసో మయ్హం, మరణకాలే భవిస్సతి.

“పవివేకమనుయుత్తో, సమాధిభావనారతో;
సబ్బాసవే పరిఞ్ఞాయ, విహరామి అనాసవో.

“ధరణిమ్పి సుగమ్భీరం, బహలం దుప్పధంసియం;
వామఙ్గుట్ఠేన ఖోభేయ్యం, ఇద్ధియా పారమిం గతో.

“అస్మిమానం న పస్సామి, మానో మయ్హం న విజ్జతి;
సామణేరే ఉపాదాయ, గరుచిత్తం కరోమహం.

“అపరిమేయ్యే ఇతో కప్పే, యం కమ్మమభినీహరిం;
తాహం భూమిమనుప్పత్తో, పత్తోమ్హి ఆసవక్ఖయం.

“పటిసమ్భిదా చతస్సో…పే॰… కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

మహామోగ్గల్లానత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

సట్ఠినిపాతవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨౧. మహానిపాతో

౧. వఙ్గీసత్థేరగాథావణ్ణనా

సత్తతినిపాతే **నిక్ఖన్తం వత మం సన్త**న్తిఆదికా ఆయస్మతో వఙ్గీసత్థేరస్స గాథా. కా ఉప్పత్తి? అయం కిర పదుముత్తరబుద్ధకాలే హంసవతీనగరే మహాభోగకులే నిబ్బత్తో, పురిమనయేనేవ విహారం గన్త్వా ధమ్మం సుణన్తో సత్థారం ఏకం భిక్ఖుం పటిభానవన్తానం అగ్గట్ఠానే ఠపేన్తం దిస్వా సత్థు అధికారకమ్మం కత్వా – "అహమ్పి అనాగతే పటిభానవన్తానం అగ్గో భవేయ్య"న్తి పత్థనం కత్వా, సత్థారా బ్యాకతో యావజీవం కుసలం కత్వా దేవమనుస్సేసు సంసరన్తో ఇమస్మిం బుద్ధుప్పాదే సావత్థియం బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తిత్వా **వఙ్గీసో**తి లద్ధనామో తయో వేదే ఉగ్గణ్హన్తో ఆచరియం ఆరాధేత్వా, ఛవసీసమన్తం నామ సిక్ఖిత్వా ఛవసీసం నఖేన ఆకోటేత్వా "అయం సత్తో అసుకయోనియం నిబ్బత్తో"తి జానాతి.

బ్రాహ్మణా "అయం అమ్హాకం జీవితమగ్గో"తి ఞత్వా వఙ్గీసం గహేత్వా పటిచ్ఛన్నయానే నిసీదాపేత్వా గామనిగమరాజధానియో విచరన్తి. వఙ్గీసోపి తివస్సమత్థకే మతానమ్పి సీసం ఆహరాపేత్వా నఖేన ఆకోటేత్వా "అయం సత్తో అసుకయోనియం నిబ్బత్తో"తి వత్వా మహాజనస్స కఙ్ఖచ్ఛేదనత్థం తే తే జనే ఆవాహేత్వా అత్తనో అత్తనో గతిం కథాపేతి. తేన తస్మిం మహాజనో అభిప్పసీదతి. సో తం నిస్సాయ మహాజనస్స హత్థతో సతమ్పి సహస్సమ్పి లభతీతి. బ్రాహ్మణా వఙ్గీసమాదాయ యథారుచిం విచరిత్వా పున సావత్థిం అగమంసు. వఙ్గీసో సత్థు గుణే సుత్వా సత్థారం ఉపసఙ్కమితుకామో అహోసి. బ్రాహ్మణా "సమణో గోతమో మాయాయ తం ఆవట్టేస్సతీ"తి పటిక్ఖిపింసు. వఙ్గీసో తేసం వచనం అనాదియిత్వా సత్థు సన్తికం గన్త్వా మధురపటిసన్థారం కత్వా ఏకమన్తం నిసీది.

తం సత్థా పుచ్ఛి – "వఙ్గీస, కిఞ్చి సిప్పం జానాసీ"తి? "ఆమ, భో గోతమ, ఛవసీసమన్తం నామ జానామి. తేన తివస్సమత్థకే మతానమ్పి సీసం నఖేన ఆకోటేత్వా నిబ్బత్తట్ఠానం జానామీ"తి. సత్థా తస్స ఏకం నిరయే నిబ్బత్తస్స సీసం దస్సేసి, ఏకం మనుస్సేసు , ఏకం దేవేసు, ఏకం పరినిబ్బుతస్స సీసం దస్సేసి. సో పఠమం సీసం ఆకోటేత్వా, "భో గోతమ, అయం సత్తో నిరయే నిబ్బత్తో"తి ఆహ. "సాధు, వఙ్గీస, సుట్ఠు తయా దిట్ఠం. అయం సత్తో కుహిం నిబ్బత్తో"తి పుచ్ఛి. "మనుస్సలోకే"తి. "అయం కుహి"న్తి? "దేవలోకే"తి తిణ్ణన్నమ్పి నిబ్బత్తట్ఠానం కథేసి. పరినిబ్బుతస్స పన సీసం నఖేన ఆకోటేన్తో నేవ అన్తం న కోటిం పస్సి. అథ నం సత్థా "న సక్కోసి వఙ్గీసా"తి పుచ్ఛి. "ఉపపరిక్ఖామి తావా"తి పునప్పునం పరివత్తేత్వా ఆకోటేన్తోపి బాహిరకమన్తేన ఖీణాసవస్స గతిం కథం జానిస్సతి, అథస్స మత్థకతో సేదో ముచ్చి. సో లజ్జిత్వా తుణ్హీభూతో అట్ఠాసి. అథ నం సత్థా – "కిలమసి, వఙ్గీసా"తి ఆహ. "ఆమ, భో గోతమ, ఇమస్స ఉప్పన్నట్ఠానం జానితుం న సక్కోమి, సచే తుమ్హే జానాథ, కథేథా"తి. "వఙ్గీస, అహం ఏతమ్పి జానామి, ఇతో ఉత్తరితరమ్పి జానామీ"తి వత్వా –

> "చుతిం యో వేది సత్తానం, ఉపపత్తిఞ్చ సబ్బసో;
> అసత్తం సుగతం బుద్ధం, తమహం బ్రూమి బ్రాహ్మణం.
>
> "యస్స గతిం న జానన్తి, దేవా గన్ధబ్బమానుసా;
> ఖీణాసవం అరహన్తం, తమహం బ్రూమి బ్రాహ్మణ"న్తి. (ధ॰ ప॰ ౪౧౯-౪౨౦; సు॰ ని॰ ౬౪౭-౬౪౮) –

ఇమా ద్వే గాథా అభాసి. వఙ్గీసో “తేన హి, భో గోతమ, తం విజ్జం మే దేథా”తి అపచితిం దస్సేత్వా సత్థు సన్తికే నిసీది. సత్థా “అమ్హేహి సమానలిఙ్గస్స దేమా”తి ఆహ. వఙ్గీసో “యంకిఞ్చి కత్వా మయా ఇమం మన్తం గహేతుం వట్టతీ”తి బ్రాహ్మణే ఆహ – “తుమ్హే మయి పబ్బజన్తే మా చిన్తయిత్థ, అహం మన్తం ఉగ్గణ్హిత్వా సకలజమ్బుదీపే జేట్ఠకో భవిస్సామి, తుమ్హాకమ్పి తేన భద్దకమేవ భవిస్సతీ”తి మన్తత్థాయ సత్థుసన్తికం ఉపసఙ్కమిత్వా పబ్బజ్జం యాచి. తదా చ థేరో నిగ్రోధకప్పో భగవతో సన్తికే ఠితో హోతి, తం భగవా ఆణాపేసి – “నిగ్రోధకప్ప, ఇమం పబ్బాజేహీ”తి. సో సత్థు ఆణాయ తం పబ్బాజేసి. అథస్స సత్థా “మన్తపరివారం తావ ఉగ్గణ్హాహీ”తి ద్వత్తింసాకారకమ్మట్ఠానం విపస్సనాకమ్మట్ఠానఞ్చ ఆచిక్ఖి. సో ద్వత్తింసాకారం సజ్ఝాయన్తోవ విపస్సనం పట్ఠపేసి. బ్రాహ్మణా వఙ్గీసం ఉపసఙ్కమిత్వా “కిం, భో వఙ్గీస, సమణస్స గోతమస్స సన్తికే సిప్పం సిక్ఖిత”న్తి పుచ్ఛింసు. “కిం సిప్పసిక్ఖనేన, గచ్ఛథ తుమ్హే, న మయ్హం తుమ్హేహి కత్తబ్బకిచ్చ”న్తి. బ్రాహ్మణా “త్వమ్పి దాని సమణస్స గోతమస్స వసం ఆపన్నో, మాయాయ ఆవట్టితో, కిం మయం తవ సన్తికే కరిస్సామా”తి ఆగతమగ్గేనేవ పక్కమింసు. వఙ్గీసత్థేరో విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం సచ్ఛాకాసి. తేన వుత్తం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౫౪.౯౬-౧౪౨) –

“పదుముత్తరో నామ జినో, సబ్బధమ్మేసు చక్ఖుమా;
ఇతో సతసహస్సమ్హి, కప్పే ఉప్పజ్జి నాయకో.

“యథాపి సాగరే ఊమి, గగనే వియ తారకా;
ఏవం పావచనం తస్స, అరహన్తేహి చిత్తితం.

“సదేవాసురనాగేహి, మనుజేహి పురక్ఖతో;
సమణబ్రాహ్మణాకిణ్ణే, జనమజ్ఝే జినుత్తమో.

“పభాహి అనురఞ్జన్తో, లోకే లోకన్తగూ జినో;
వచనేన విబోధేన్తో, వేనేయ్యపదుమాని సో.

“వేసారజ్జేహి సమ్పన్నో, చతూహి పురిసుత్తమో;
పహీనభయసారజ్జో, ఖేమప్పత్తో విసారదో.

“ఆసభం పవరం ఠానం, బుద్ధభూమిఞ్చ కేవలం;
పటిజానాతి లోకగ్గో, నత్థి సఞ్చోదకో క్వచి.

“సీహనాదమసమ్భీతం, నదతో తస్స తాదినో;
దేవో నరో వా బ్రహ్మా వా, పటివత్తా న విజ్జతి.

“దేసేన్తో పవరం ధమ్మం, సన్తారేన్తో సదేవకం;
ధమ్మచక్కం పవత్తేతి, పరిసాసు విసారదో.

“పటిభానవతం అగ్గం, సావకం సాధుసమ్మతం;
గుణం బహుం పకిత్తేత్వా, ఏతదగ్గే ఠపేసి తం.

“తదాహం హంసవతియం, బ్రాహ్మణో సాధుసమ్మతో;
సబ్బవేదవిదూ జాతో, వాగీసో వాదిసూదనో.

“ఉపేచ్చ తం మహావీరం, సుత్వాహం ధమ్మదేసనం;
పీతివరం పటిలభిం, సావకస్స గుణే రతో.

“నిమన్తేత్వావ సుగతం, ససఙ్ఘం లోకనన్దనం;
సత్తాహం భోజయిత్వాహం, దుస్సేహచ్ఛాదయిం తదా.

“నిపచ్చ సిరసా పాదే, కతోకాసో కతఞ్జలీ;
ఏకమన్తం ఠితో హట్ఠో, సన్థవిం జినముత్తమం.

“నమో తే వాదిమద్దన, నమో తే ఇసిసత్తమ;
నమో తే సబ్బలోకగ్గ, నమో తే అభయం కర.

“నమో తే మారమథన, నమో తే దిట్ఠిసూదన;
నమో తే సన్తిసుఖద, నమో తే సరణం కర.

“అనాథానం భవం నాథో, భీతానం అభయప్పదో;
విస్సామభూమి సన్తానం, సరణం సరణేసినం.

“ఏవమాదీహి సమ్బుద్ధం, సన్థవిత్వా మహాగుణం;
అవోచం వాదిసూదస్స, గతిం పప్పోమి భిక్ఖునో.

“తదా అవోచ భగవా, అనన్తపటిభానవా;
యో సో బుద్ధం అభోజేసి, సత్తాహం సహసావకం.

“గుణఞ్చ మే పకిత్తేసి, పసన్నో సేహి పాణిభి;
ఏసో పత్థయతే ఠానం, వాదిసూదస్స భిక్ఖునో.

“అనాగతమ్హి అద్ధానే, లచ్ఛసే తం మనోరథం;
దేవమానుససమ్పత్తిం, అనుభోత్వా అనప్పకం.

“సతసహస్సితో కప్పే, ఓక్కాకకులసమ్భవో;
గోతమో నామ గోత్తేన, సత్థా లోకే భవిస్సతి.

“తస్స ధమ్మేసు దాయాదో, ఓరసో ధమ్మనిమ్మితో;
వఙ్గీసో నామ నామేన, హేస్సతి సత్థు సావకో.

“తం సుత్వా ముదితో హుత్వా, యావజీవం తదా జినం;
పచ్చయేహి ఉపట్ఠాసిం, మేత్తచిత్తో తథాగతం.

“తేన కమ్మేన సుకతేన, చేతనాపణిధీహి చ;
జహిత్వా మానుసం దేహం, తుసితం అగమాసహం.

“పచ్ఛిమే చ భవే దాని, జాతో విప్పకులే అహం;
పచ్చాజాతో యదా ఆసిం, జాతియా సత్తవస్సికో.

“సబ్బవేదవిదూ జాతో, వాదసత్థవిసారదో;
వాదిస్సరో చిత్తకథీ, పరవాదప్పమద్దనో.

“వఙ్గే జాతోతి వఙ్గీసో, వచనే ఇస్సరోతి వా;
వఙ్గీసో ఇతి మే నామం, అభవీ లోకసమ్మతం.

“యదాహం విఞ్ఞుతం పత్తో, ఠితో పఠమయొబ్బనే;
తదా రాజగహే రమ్మే, సారిపుత్తమహద్దసం.

“పిణ్డాయ విచరన్తం తం, పత్తపాణిం సుసంవుతం;
అలోలక్ఖిం మితభాణిం, యుగమత్తం నిదక్ఖితం.

“తం దిస్వా విమ్హితో హుత్వా, అవోచం మమనుచ్ఛవం;
కణికారంవ నిచితం, చిత్తం గాథాపదం అహం.

“ఆచిక్ఖి సో మే సత్థారం, సమ్బుద్ధం లోకనాయకం;
తదా సో పణ్డితో వీరో, ఉత్తరిం సమవోచ మే.

“విరాగసంహితం వాక్యం, కత్వా దుద్దసముత్తమం;
విచిత్తపటిభానేహి, తోసితో తేన తాదినా.

“నిపచ్చ సిరసా పాదే, పబ్బాజేహీతి మం బ్రవి;
తతో మం స మహాపఞ్ఞో, బుద్ధసేట్ఠముపానయి.

“నిపచ్చ సిరసా పాదే, నిసీదిం సత్థు సన్తికే;
మమాహ వదతం సేట్ఠో, కచ్చి వఙ్గీస జానాసి.

“కిఞ్చి సిప్పన్తి తస్సాహం, జానామీతి చ అబ్రవిం;
మతసీసం వనచ్ఛుద్ధం, అపి బారసవస్సికం;

తవ విజ్జావిసేసేన, సచే సక్కోసి వాచయ.

“ఆమోతి మే పటిఞ్ఞాతే, తీణి సీసాని దస్సయి;
నిరయనరదేవేసు, ఉపపన్నే అవాచయిం.

“తదా ఖీణాసవస్సేవ, సీసం దస్సేసి నాయకో;
తతోహం విహతారబ్భో, పబ్బజ్జం సమయాచిసం.

“పబ్బజిత్వాన సుగతం, సన్థవామి తహిం తహిం;
తతో మం కబ్బవిత్తోసి, ఉజ్ఝాయన్తిహ భిక్ఖవో.

“తతో వీమంసనత్థం మే, ఆహ బుద్ధో వినాయకో;
తక్కికా పనిమా గాథా, ఠానసో పటిభన్తి తం.

“న కబ్బవిత్తోహం వీర, ఠానసో పటిభన్తి మం;
తేన హి దాని వఙ్గీస, ఠానసో సన్థవాహి మం.

“తదాహం సన్థవిం వీరం, గాథాహి ఇసిసత్తమం;
ఠానసో మే తదా తుట్ఠో, జినో అగ్గే ఠపేసి మం.

“పటిభానేన చిత్తేన, అఞ్ఞేసమతిమఞ్ఞహం;
పేసలే తేన సంవిగ్గో, అరహత్తమపాపుణిం.

“పటిభానవతం అగ్గో, అఞ్ఞో కోచి న విజ్జతి;
యథాయం భిక్ఖు వఙ్గీసో, ఏవం ధారేథ భిక్ఖవో.

“సతసహస్సే కతం కమ్మం, ఫలం దస్సేసి మే ఇధ;
సుముత్తో సరవేగోవ, కిలేసే ఝాపయిం మమ.

“కిలేసా ఝాపితా మయ్హం, భవా సబ్బే సమూహతా;
నాగోవ బన్ధనం ఛేత్వా, విహరామి అనాసవో.

“స్వాగతం వత మే ఆసి, బుద్ధసేట్ఠస్స సన్తికే;
తిస్సో విజ్జా అనుప్పత్తా, కతం బుద్ధస్స సాసనం.

“పటిసమ్భిదా చతస్సో, విమోక్ఖాపి చ అట్ఠిమే;
ఛళభిఞ్ఞా సచ్ఛికతా, కతం బుద్ధస్స సాసన”న్తి.

అరహా పన హుత్వా థేరో సత్థు సన్తికం గచ్ఛన్తో చక్ఖుపథతో పట్ఠాయ చన్దేన, సూరియేన, ఆకాసేన, మహాసముద్దేన, సినేరునా పబ్బతరాజేన, సీహేన మిగరఞ్ఞా, హత్థినాగేనాతి తేన తేన సద్ధిం ఉపమేన్తో అనేకేహి పదసతేహి సత్థారం వణ్ణేన్తోవ ఉపగచ్ఛతి. తేన తం సత్థా సఙ్ఘమజ్ఝే నిసిన్నో పటిభానవన్తానం అగ్గట్ఠానే ఠపేసి. అథ థేరేన అరహత్తప్పత్తితో పుబ్బే చ పచ్ఛా చ తం తం చిత్తం ఆగమ్మ భాసితా. థేరం ఉద్దిస్స ఆనన్దత్థేరాదీహి భాసితా చ –

౧౨౧౮నిక్ఖన్తం వత మం సన్తం, అగారస్మానగారియం;
వితక్కా ఉపధావన్తి, పగబ్భా కణ్హతో ఇమే.

౧౨౧౯ఉగ్గపుత్తా మహిస్సాసా, సిక్ఖితా దళ్హధమ్మినో;
సమన్తా పరికిరేయ్యుం, సహస్సం అపలాయినం.

౧౨౨౦సచేపి ఏత్తకా భియ్యో, ఆగమిస్సన్తి ఇత్థియో;
నేవ మం బ్యాధయిస్సన్తి, ధమ్మే స్వమ్హి పతిట్ఠితో.

౧౨౨౧సక్ఖీ హి మే సుతం ఏతం, బుద్ధస్సాదిచ్చబన్ధునో;
నిబ్బానగమనం మగ్గం, తత్థ మే నిరతో మనో.

౧౨౨౨ఏవఞ్చే మం విహరన్తం, పాపిమ ఉపగచ్ఛసి;
తథా మచ్చు కరిస్సామి, న మే మగ్గమ్పి దక్ఖసి.

౧౨౨౩అరతిఞ్చ రతిఞ్చ పహాయ, సబ్బసో గేహసితఞ్చ వితక్కం;
వనథం న కరేయ్య కుహిఞ్చి, నిబ్బనథో అవనథో స భిక్ఖు.

౧౨౨౪యమిధ పథవిఞ్చ వేహాసం, రూపగతం జగతోగధం కిఞ్చి;
పరిజీయతి సబ్బమనిచ్చం, ఏవం సమేచ్చ చరన్తి ముతత్తా.

౧౨౨౫ఉపధీసు జనా గధితాసే, దిట్ఠసుతే పటిఘే చ ముతే చ;
ఏత్థ వినోదయ ఛన్దమనేజో, యో హేత్థ న లిమ్పతి ముని తమాహు.

౧౨౨౬అథ సట్ఠిసితా సవితక్కా, పుథుజ్జనతాయ అధమ్మా నివిట్ఠా;
న చ వగ్గగతస్స కుహిఞ్చి, నో పన దుట్ఠుల్లగాహీ స భిక్ఖు.

౧౨౨౭దబ్బో చిరరత్తసమాహితో, అకుహకో నిపకో అపిహాలు;
సన్తం పదం అజ్ఝగమా ముని, పటిచ్చ పరినిబ్బుతో కఙ్ఖతి కాలం.

౧౨౨౮మానం పజహస్సు గోతమ, మానపథఞ్చ జహస్సు అసేసం;
మానపథమ్హి స ముచ్ఛితో, విప్పటిసారీహువా చిరరత్తం.

౧౨౨౯మక్ఖేన మక్ఖితా పజా, మానహతా నిరయం పపతన్తి;
సోచన్తి జనా చిరరత్తం, మానహతా నిరయం ఉపపన్నా.

౧౨౩౦‘న హి సోచతి భిక్ఖు కదాచి, మగ్గజినో సమ్మా పటిపన్నో;
కిత్తిఞ్చ సుఖఞ్చానుభోతి, ధమ్మదసోతి తమాహు తథత్తం.

౧౨౩౧తస్మా అఖిలో ఇధ పధానవా, నీవరణాని పహాయ విసుద్ధో;
మానఞ్చ పహాయ అసేసం, విజ్జాయన్తకరో సమితావీ.

౧౨౩౨కామరాగేన డయ్హామి, చిత్తం మే పరిడయ్హతి;
సాధు నిబ్బాపనం బ్రూహి, అనుకమ్పాయ గోతమ.

౧౨౩౩‘సఞ్ఞాయ విపరియేసా, చిత్తం తే పరిడయ్హతి;
నిమిత్తం పరివజ్జేహి, సుభం రాగూపసంహితం.

౧౨౩౪అసుభాయ చిత్తం భావేహి, ఏకగ్గం సుసమాహితం;
సతి కాయగతా త్యత్థు, నిబ్బిదాబహులో భవ.

౧౨౩౫అనిమిత్తఞ్చ భావేహి, మానానుసయముజ్జహ;
తతో మానాభిసమయా, ఉపసన్తో చరిస్ససి.

౧౨౩౬“తమేవ వాచం భాసేయ్య, యాయత్తానం న తాపయే;
పరే చ న విహింసేయ్య, సా వే వాచా సుభాసితా.

౧౨౩౭‘పియవాచమేవ భాసేయ్య, యా వాచా పటినన్దితా;
యం అనాదాయ పాపాని, పరేసం భాసతే పియం.

౧౨౩౮సచ్చం వే అమతా వాచా, ఏస ధమ్మో సనన్తనో;
సచ్చే అత్థే చ ధమ్మే చ, ఆహు సన్తో పతిట్ఠితా.

౧౨౩౯‘యం బుద్ధో భాసతి వాచం, ఖేమం నిబ్బానపత్తియా;
దుక్ఖస్సన్తకిరియాయ, సా వే వాచానముత్తమా.

౧౨౪౦గమ్భీరపఞ్ఞో మేధావీ, మగ్గామగ్గస్స కోవిదో;
సారిపుత్తో మహాపఞ్ఞో, ధమ్మం దేసేతి భిక్ఖునం.

౧౨౪౧సంఖిత్తేనపి దేసేతి, విత్థారేనపి భాసతి;

సాలికాయివ నిగ్ఘోసో, పటిభానం ఉదియ్యతి.

౧౨౪౨తస్స తం దేసయన్తస్స, సుణన్తి మధురం గిరం;
సరేన రజనీయేన, సవనీయేన వగ్గునా;
ఉదగ్గచిత్తా ముదితా, సోతం ఓధేన్తి భిక్ఖవో.

౧౨౪౩అజ్జ పన్నరసే విసుద్ధియా, భిక్ఖూ పఞ్చసతా సమాగతా;
సంయోజనబన్ధనచ్ఛిదా, అనీఘా ఖీణపునబ్భవా ఇసీ.

౧౨౪౪చక్కవత్తీ యథా రాజా, అమచ్చపరివారితో;
సమన్తా అనుపరియేతి, సాగరన్తం మహిం ఇమం.

౧౨౪౫ఏవం విజితసఙ్గామం, సత్థవాహం అనుత్తరం;
సావకా పయిరుపాసన్తి, తేవిజ్జా మచ్చుహాయినో.

౧౨౪౬సబ్బే భగవతో పుత్తా, పలాపేత్థ న విజ్జతి;
తణ్హాసల్లస్స హన్తారం, వన్దే ఆదిచ్చబన్ధునం.

౧౨౪౭పరోసహస్సం భిక్ఖూనం, సుగతం పయిరుపాసతి;
దేసేన్తం విరజం ధమ్మం, నిబ్బానం అకుతోభయం.

౧౨౪౮సుణన్తి ధమ్మం విమలం, సమ్మాసమ్బుద్ధదేసితం;
సోభతి వత సమ్బుద్ధో, భిక్ఖుసఙ్ఘపురక్ఖతో.

౧౨౪౯నాగనామోసి భగవా, ఇసీనం ఇసిసత్తమో;
మహామేఘోవ హుత్వాన, సావకే అభివస్ససి.

౧౨౫౦దివా విహారా నిక్ఖమ్మ, సత్థుదస్సనకమ్యతా;
సావకో తే మహావీర, పాదే వన్దతి వఙ్గిసో.

౧౨౫౧ఉమ్మగ్గపథం మారస్స, అభిభుయ్య చరతి పభిజ్జ ఖీలాని;
తం పస్సథ బన్ధపముఞ్చ కరం, అసితంవ భాగసో పవిభజ్జ.

౧౨౫౨ఓఘస్స హి నితరణత్థం, అనేకవిహితం మగ్గం అక్ఖాసి;
తస్మిఞ్చ అమతే అక్ఖాతే, ధమ్మదసా ఠితా అసంహీరా.

౧౨౫౩పజ్జోతకరో అతివిజ్ఝ, సబ్బఠితీనం అతిక్కమమద్దస;

ఞత్వా చ సచ్ఛికత్వా చ, అగ్గం నో దేసయి దసద్ధానం.

౧౨౫౪ఏవం సుదేసితే ధమ్మే, కో పమాదో విజానతం ధమ్మం;
తస్మా హి తస్స భగవతో సాసనే, అప్పమత్తో సదా నమస్సమనుసిక్ఖే.

౧౨౫౫బుద్ధానుబుద్ధో యో థేరో, కోణ్డఞ్ఞో తిబ్బనిక్కమో;
లాభీ సుఖవిహారానం, వివేకానం అభిణ్హసో.

౧౨౫౬యం సావకేన పత్తబ్బం, సత్థు సాసనకారినా;
సబ్బస్స తం అనుప్పత్తం, అప్పమత్తస్స సిక్ఖతో.

౧౨౫౭మహానుభావో తేవిజ్జో, చేతోపరియకోవిదో;
కోణ్డఞ్ఞో బుద్ధదాయాదో, పాదే వన్దతి సత్థునో.

౧౨౫౮నగస్స పస్సే ఆసీనం, మునిం దుక్ఖస్స పారగుం;
సావకా పయిరుపాసన్తి, తేవిజ్జా మచ్చుహాయినో.

౧౨౫౯చేతసా అనుపరియేతి, మోగ్గల్లానో మహిద్ధికో;
చిత్తం నేసం సమన్వేసం, విప్పముత్తం నిరూపధిం.

౧౨౬౦ఏవం సబ్బఙ్గసమ్పన్నం, మునిం దుక్ఖస్స పారగుం;
అనేకాకారసమ్పన్నం, పయిరుపాసన్తి గోతమం.

౧౨౬౧చన్దో యథా విగతవలాహకే నభే, విరోచతి వీతమలోవ భాణుమా;
ఏవమ్పి అఙ్గీరస త్వం మహాముని, అతిరోచసి యససా సబ్బలోకం.

౧౨౬౨కావేయ్యమత్తా విచరిమ్హ పుబ్బే, గామా గామం పురా పురం;
అథద్దసామ సమ్బుద్ధం, సబ్బధమ్మాన పారగుం.

౧౨౬౩సో మే ధమ్మమదేసేసి, ముని దుక్ఖస్స పారగూ;
ధమ్మం సుత్వా పసీదిమ్హ, సద్ధా నో ఉదపజ్జథ.

౧౨౬౪తస్సాహం వచనం సుత్వా, ఖన్ధే ఆయతనాని చ;
ధాతుయో చ విదిత్వాన, పబ్బజిం అనగారియం.

౧౨౬౫బహూనం వత అత్థాయ, ఉప్పజ్జన్తి తథాగతా;
ఇత్థీనం పురిసానఞ్చ, యే తే సాసనకారకా.

౧౨౬౬తేసం ఖో వత అత్థాయ, బోధిమజ్ఝగమా ముని;

భిక్ఖూనం భిక్ఖునీనఞ్చ, యే నియామగతద్దసా.

౧౨౬౭సుదేసితా చక్ఖుమతా, బుద్ధేనాదిచ్చబన్ధునా;

చత్తారి అరియసచ్చాని, అనుకమ్పాయ పాణినం.

౧౨౬౮దుక్ఖం దుక్ఖసముప్పాదం, దుక్ఖస్స చ అతిక్కమం;

అరియం చట్ఠఙ్గికం మగ్గం, దుక్ఖూపసమగామినం.

౧౨౬౯ఏవమేతే తథా వుత్తా, దిట్ఠా మే తే యథా తథా;

సదత్థో మే అనుప్పత్తో, కతం బుద్ధస్స సాసనం.

౧౨౭౦స్వాగతం వత మే ఆసి, మమ బుద్ధస్స సన్తికే;

సువిభత్తేసు ధమ్మేసు, యం సేట్ఠం తదుపాగమిం.

౧౨౭౧అభిఞ్ఞాపారమిప్పత్తో, సోతధాతు విసోధితా;

తేవిజ్జో ఇద్ధిపత్తోమ్హి, చేతోపరియకోవిదో.

౧౨౭౨పుచ్ఛామి సత్థారమనోమపఞ్ఞం, దిట్ఠేవ ధమ్మే యో విచికిచ్ఛానం ఛేత్తా;

అగ్గాళవే కాలమకాసి భిక్ఖు, ఞాతో యసస్సీ అభినిబ్బుతత్తో.

౧౨౭౩నిగ్రోధకప్పో ఇతి తస్స నామం, తయా కతం భగవా బ్రాహ్మణస్స;

సో తం నమస్సం అచరి ముత్యపేఖో, ఆరద్ధవీరియో దళ్హధమ్మదస్సీ.

౧౨౭౪తం సావకం సక్క మయమ్పి సబ్బే, అఞ్ఞాతుమిచ్ఛామ సమన్తచక్ఖు;

సమవట్ఠితా నో సవనాయ సోతా, తువం నో సత్థా త్వమనుత్తరోసి.

౧౨౭౫ఛిన్ద నో విచికిచ్ఛం బ్రూహి మేతం, పరినిబ్బుతం వేదయ భూరిపఞ్ఞ;

మజ్ఝేవ నో భాస సమన్తచక్ఖు, సక్కోవ దేవాన సహస్సనేత్తో.

౧౨౭౬యే కేచి గన్థా ఇధ మోహమగ్గా, అఞ్ఞాణపక్ఖా విచికిచ్ఛఠానా;

తథాగతం పత్వా న తే భవన్తి, చక్ఖుఞ్హి ఏతం పరమం నరానం.

౧౨౭౭నో చే హి జాతు పురిసో కిలేసే, వాతో యథా అబ్భఘనం విహానే;

తమోవస్స నివుతో సబ్బలోకో, జోతిమన్తోపి న పభాసేయ్యుం.

౧౨౭౮ధీరా చ పజ్జోతకరా భవన్తి, తం తం అహం వీర తథేవ మఞ్ఞే;

విపస్సినం జానముపాగమిస్మ, పరిసాసు నో ఆవికరోహి కప్పం.

౧౨౬౯ఖిప్పం గిరం ఏరయ వగ్గు వగ్గుం, హంసోవ పగ్గయ్హ సణికం నికూజ;
బిన్దుస్సరేన సువికప్పితేన, సబ్బేవ తే ఉజ్జుగతా సుణోమ.

౧౨౭౦పహీనజాతిమరణం అసేసం, నిగ్గయ్హ ధోనం వదేస్సామి ధమ్మం;
న కామకారో హి పుథుజ్జనానం, సఙ్ఖేయ్యకారో చ తథాగతానం.

౧౨౭౧సమ్పన్నవేయ్యాకరణం తవేదం, సముజ్జుపఞ్ఞస్స సముగ్గహీతం;
అయమఞ్జలి పచ్ఛిమో సుప్పణామితో, మా మోహయీ జానమనోమపఞ్ఞ.

౧౨౭౨పరోపరం అరియధమ్మం విదిత్వా, మా మోహయీ జానమనోమవీరియ;
వారిం యథా ఘమ్మని ఘమ్మతత్తో, వాచాభికఙ్ఖామి సుతం పవస్స.

౧౨౭౩యదత్థికం బ్రహ్మచరియం అచరీ, కప్పాయనో కచ్చిస్సతం అమోఘం;
నిబ్బాయి సో ఆదు సఉపాదిసేసో, యథా విముత్తో అహు తం సుణోమ.

౧౨౭౪అచ్ఛేచ్ఛి తణ్హం ఇధ నామరూపే, (ఇతి భగవా,)
కణ్హస్స సోతం దీఘరత్తానుసయితం;
అతారి జాతిం మరణం అసేసం, ఇచ్చబ్రవి భగవా పఞ్చసేట్ఠో.

౧౨౭౫ఏస సుత్వా పసీదామి, వచో తే ఇసిసత్తమ;
అమోఘం కిర మే పుట్ఠం, న మం వఞ్చేసి బ్రాహ్మణో.

౧౨౭౬యథా వాదీ తథా కారీ, అహు బుద్ధస్స సావకో;
అచ్ఛేచ్ఛి మచ్చునో జాలం, తతం మాయావినో దళ్హం.

౧౨౭౭అద్దస భగవా ఆదిం, ఉపాదానస్స కప్పియో;
అచ్చగా వత కప్పానో, మచ్చుధేయ్యం సుదుత్తరం.

౧౨౭౮తం దేవదేవం వన్దామి, పుత్తం తే ద్విపదుత్తమ;
అనుజాతం మహావీరం, నాగం నాగస్స ఓరస"న్తి. –

ఇమా గాథా సఙ్గీతికాలే ఏకజ్ఝం కత్వా సఙ్గహం ఆరోపితా. తత్థ "నిక్ఖన్తం వత మం సన్త"న్తిఆదయో పఞ్చ గాథా ఆయస్మా వఙ్గీసో నవో అచిరపబ్బజితో హుత్వా విహారం ఉపగతా అలఙ్కతపటియత్తా సమ్బహులా ఇత్థియో దిస్వా ఉప్పన్నరాగో తం వినోదేన్తో అభాసి.

తత్థ **నిక్ఖన్తం వత మం సన్తం, అగారస్మానగారియన్తి** అగారతో నిక్ఖన్తం అనగారియం పబ్బజితం మం సమానం. **వితక్కాతి** కామవితక్కాదయో పాపవితక్కా. **ఉపధావన్తీతి** మమ చిత్తం ఉపగచ్ఛన్తి. **పగబ్భాతి** పాగబ్భియయుత్తా వసినో. "అయం గేహతో నిక్ఖమిత్వా పబ్బజితో, నయిమం అనుద్ధంసితుం యుత్త"న్తి ఏవం అపరిహారతో నిల్లజ్జా. **కణ్హతోతి** కాళతో, లామకభావతోతి అత్థో. **ఇమేతి** తేసం అత్తనో పచ్చక్ఖతా వుత్తా.

అసుద్ధజీవినో పరివారయుత్తా మనుస్సా ఉగ్గకిచ్చతాయ "ఉగ్గా"తి వుచ్చన్తి, తేసం పుత్తా **ఉగ్గపుత్తా. మహిస్సాసాతి** మహాఇస్సాసా. **సిక్ఖితాతి** ద్వాదస వస్సాని ఆచరియకులే ఉగ్గహితసిప్పా. **దళ్హధమ్మినోతి**, దళ్హధనునో . దళ్హధను నామ ద్విసహస్సథామం వుచ్చతి. ద్విసహస్సథామన్తి, చ యస్స ఆరోపితస్స జియాయ బన్ధో లోహసీసాదీనం భారో దణ్డే గహేత్వా యావ కణ్డపమాణా నభం ఉక్ఖిత్తస్స పథవితో ముచ్చతి. **సమన్తా పరికిరేయ్యున్తి** సమన్తతో కణ్డే ఖిపేయ్యుం. కిత్తకాతి చే ఆహ "**సహస్సం అపలాయిన**"న్తి. యుద్ధే అపరం ముఖానం సహస్సమత్తానం. ఇదం వుత్తం హోతి – సిక్ఖితా కతహత్థా ఉగ్గా దళ్హధనునో మహిస్సాసా ఉగ్గపుత్తా సహస్సమత్తా కదాచిపి యుద్ధే పరాజయం అపత్తా అప్పమత్తా సమన్తతో ఠత్వా ధమ్మం ఉపనిస్సాయ సచేపి వస్సేయ్యుం. తాదిసేహిపి ఇస్సాససహస్సేహి సమన్తా సరే పరికిరీయన్తే సుసిక్ఖితో పురిసో దణ్డం గహేత్వా సబ్బే సరే అత్తనో సరీరే అపతమానే కత్వా పాదమూలే పాతేయ్య. తత్థ ఏకోపి ఇస్సాసో ద్వే సరే ఏకతో ఖిపన్తో నామ నత్థి. ఇత్థియో పన రూపారమ్మణాదివసేన పఞ్చ పఞ్చ సరే ఏకతో ఖిపన్తి, ఏవం ఖిపన్తియో. **ఏత్తకా భియ్యోతి** ఇమాహి ఇత్థీహి భియ్యోపి బహూ ఇత్థియో అత్తనో ఇత్థికుత్తహాసభావాదితో విధంసేన్తి.

సక్ఖీ హి మే సుతం ఏతన్తి సమ్ముఖా మయా ఏతం సుతం. **నిబ్బానగమనం మగ్గన్తి** లిఙ్గవిపల్లాసేన వుత్తం, నిబ్బానగామిమగ్గోతి అత్థో, విపస్సనం సన్ధాయాహ. **తత్థ మే నిరతో మనోతి** తస్మిం విపస్సనామగ్గే మయ్హం చిత్తం నిరతం.

ఏవఞ్చే మం విహరన్తన్తి ఏవం అనిచ్చఅసుభఞ్ఞానభావనాయ చ విపస్సనాభావనాయ చ విహరన్తం మం. **పాపిమాతి** కిలేసమారం ఆలపతి. **తథా మచ్చు కరిస్సామి, న మే మగ్గమ్పి దక్ఖసీతి** మయా కతం మగ్గమ్పి యథా న పస్ససి, తథా మచ్చు అన్తం కరిస్సామీతి యోజనా.

అరతిఞ్చాతిఆదికా పఞ్చ గాథా అత్తనో సన్తానే ఉప్పన్నే అరతిఆదికే వినోదేన్తేన వుత్తా. తత్థ **అరతిన్తి** అధికుసలేసు ధమ్మేసు పన్తసేనాసనేసు చ ఉక్కణ్ఠనం. **రతిన్తి** పఞ్చకామగుణరతిం. **పహాయాతి** పజహిత్వా. **సబ్బసో గేహసితఞ్చ వితక్కన్తి**, గేహనిస్సితం పుత్తదారాదిపటిసంయుత్తం ఞాతివితక్కాదిఞ్చ మిచ్ఛావితక్కం అనవసేసతో పహాయ. **వనథం న కరేయ్య కుహిఞ్చీతి** అజ్ఝత్తికబాహిరప్పభేదే సబ్బస్మిం వత్థుస్మిం తణ్హం న కరేయ్యం. **నిబ్బనథో అవనథో స భిక్ఖూతి** యో హి సబ్బేన సబ్బం నిత్తణ్హో , తతో ఏవ కత్థచిపి నన్దియా అభావతో అవనథో, సో భిక్ఖు నామ సంసారే భయస్స సమ్మదేవ ఇక్ఖణతాయ భిన్నకిలేసతాయ చాతి అత్థో.

యమిధ పథవిఞ్చ వేహాసం, రూపగతం జగతోగధం కిఞ్చీతి యంకిఞ్చి ఇధ పథవీగతం భూమినిస్సితం వేహాసం వేహాసట్ఠం దేవలోకనిస్సితం రూపగతం రూపజాతం రుప్పనసభావం జగతోగధం లోకికం భవత్తయపరియాపన్నం సఙ్ఖతం. **పరిజీయతి సబ్బమనిచ్చన్తి** సబ్బం తం జరాభిభూతం, తతో ఏవ అనిచ్చం తతో ఏవ దుక్ఖం అనత్తాతి ఏవం తిలక్ఖణారోపనం ఆహ. అయం థేరస్స మహావిపస్సనాతి వదన్తి. **ఏవం సమేచ్చ చరన్తి ముతత్తాతి** ఏవం సమేచ్చ అభిసమేచ్చ విపస్సనాపఞ్ఞాసహితాయ మగ్గపఞ్ఞాయ పటివిజ్ఝిత్వా ముతత్తా పరిఞ్ఞాతత్తభావా పణ్డితా చరన్తి విహరన్తి.

ఉపధీసూతి ఖన్ధూపధిఆదీసు. **జనాతి** అన్ధపుథుజ్జనా. **గధితాసేతి** పటిబద్ధచిత్తా. ఏత్థ హి విసేసతో కామగుణూపధీసు ఛన్దో అపనేతబ్బోతి దస్సేన్తో ఆహ **దిట్ఠసుతే పటిఘే చ ముతే చాతి. దిట్ఠసుతేతి** దిట్ఠే చేవ సుతే చ, రూపసద్దేసూతి అత్థో. **పటిఘేతి** ఘట్టనీయే ఫోట్ఠబ్బే. **ముతేతి** వుత్తావసేసే ముతే, గన్ధరసేసూతి వుత్తం హోతి. **సారత్థపకాసనియం** (సం. ని. అట్ఠ. ౧.౧.౨౧౦) "పటిఘపదేన గన్ధరసా గహితా, ముతపదేన ఫోట్ఠబ్బారమ్మణ"న్తి వుత్తం. **ఏత్థ వినోదయ ఛన్దమనేజోతి** ఏతస్మిం దిట్ఠాదిభేదే పఞ్చకామగుణే కామచ్ఛన్దం వినోదేహి, తథా సతి సబ్బత్థ అనేజో అవికప్పో భవసి. **యో హేత్థ న లిమ్పతి ముని తమాహూతి** యో హి ఏత్థ కామగుణే తణ్హాలేపేన న లిమ్పతి, తం మోనేయ్యధమ్మట్ఠతో "మునీ"తి పణ్డితా వదన్తి. "అథ సట్ఠిసితా"తి పాళీతి అధిప్పాయేన కేచి "సట్ఠిధమ్మారమ్మణనిస్సితా"తి అత్థం వదన్తి. "అట్ఠసట్ఠిసితా సవితక్కా"తి పన పాళి, అప్పకఞ్హి ఊనం అధికం వా న గణనూపగం హోతీతి. **అట్ఠసట్ఠిసితాతి** ద్వాసట్ఠిదిట్ఠిగతసన్నిస్సితా మిచ్ఛావితక్కాతి అత్థోతి కేచి వదన్తి. దిట్ఠిగతికా చ సత్తావాసాభావలద్ధిం అజ్ఝుపగతాతి అధిచ్చసముప్పన్నవాదం ఠపేత్వా ఇతరేసం వసేన "అథ సట్ఠిసితా సవితక్కా"తి వుత్తం. యథా హి తణ్హాలేపాభావేన భిక్ఖూతి వుచ్చతి, ఏవం దిట్ఠిలేపాభావేనపీతి దస్సేతుం "అథ సట్ఠిసితా"తిఆది వుత్తం. **పుథుజ్జనతాయ అధమ్మా నివిట్ఠాతి** తే పన మిచ్ఛావితక్కా నిచ్చాదిగాహవసేన అధమ్మా ధమ్మతో అపేతా పుథుజ్జనతాయం అన్ధబాలే నివిట్ఠా అభినివిట్ఠా. **న చ వగ్గగతస్స కుహిఞ్చీతి** యత్థ కత్థచి వత్థుస్మిం సస్సతవాదాదిమిచ్ఛాదిట్ఠివగ్గగతో, తంలద్ధికో న చ అస్స భవేయ్య. అట్ఠకథాయం (సం. ని. అట్ఠ. ౧.౧.౨౧౦) పన "అథ సట్ఠిసితా సవితక్కా, పుథూ జనతాయ అధమ్మా నివిట్ఠా"తి పదం ఉద్ధరిత్వా అథ ఛ ఆరమ్మణనిస్సితా పుథూ అధమ్మవితక్కా జనతాయ నివిట్ఠాతి వుత్తం. తథా న చ వగ్గగతస్స కుహిఞ్చీతి తేసం వసేన న కత్థచి కిలేసవగ్గగతో భవేయ్యాతి చ వుత్తం. **నో పన దుట్ఠుల్లగాహీ స భిక్ఖూతి** యో కిలేసేహి దూసితత్తా అతివియ దుట్ఠుల్లతా చ దుట్ఠుల్లానం మిచ్ఛావాదానం గణ్హనసీలో చ నో అస్స నో భవేయ్య, సో భిక్ఖు నామ హోతీతి.

దబ్బోతి దబ్బజాతికో పణ్డితో. **చిరరత్తసమాహితోతి** చిరకాలతో పట్ఠాయ సమాహితో. **అకుహకోతి** కోహఞ్ఞరహితో అసఠో అమాయావీ. **నిపకోతి** నిపుణో ఛేకో. **అపిహాలూతి** నిత్తణ్హో. **సన్తం పదం అజ్ఝగమాతి**, నిబ్బానం అధిగతో. మోనేయ్యధమ్మసమన్నాగతతో **ముని. పరినిబ్బుతోతి** ఆరమ్మణకరణవసేన నిబ్బానం పటిచ్చ సఉపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బుతో. **కఙ్ఖతి కాలన్తి** ఇదాని అనుపాదిసేసనిబ్బానత్థాయ కాలం ఆగమేతి. న తస్స కిఞ్చి కరణీయం అత్థి, యథా ఏదిసో భవిస్సతి, తథా అత్తానం సమ్పాదేతీతి అధిప్పాయో.

మానం పజహస్సూతిఆదయో చతస్సో గాథా పటిభానసమ్పత్తిం నిస్సాయ అత్తనో పవత్తమానం మానం వినోదేన్తేన వుత్తా. తత్థ **మానం పజహస్సూతి** సేయ్యమానాదినవవిధం మానం పరిచ్చజ. **గోతమాతి** గోతమగోత్తస్స భగవతో సావకత్తా అత్తానం గోతమగోత్తం కత్వా ఆలపతి. **మానపథన్తి** మానస్స పవత్తిట్ఠానభూతం అయోనిసోమనసికారపరిక్ఖిత్తం జాతిఆదిం తప్పటిబద్ధకిలేసప్పహానేన **జహస్సు** పజహ. **అసేసన్తి** సబ్బమేవ. **మానపథమ్హి స ముచ్ఛితోతి** మానవత్థునిమిత్తం ముచ్ఛం ఆపన్నో. **విప్పటిసారీహువా చిరరత్తన్తి** ఇమస్మిం మానపథానుయోగక్ఖణే వీతివత్తే పుబ్బేవ అరహత్తం పాపుణిస్స, "నట్ఠోహమస్మీ"తి విప్పటిసారీ అహువా అహోసి.

మక్ఖేన మక్ఖితా పజాతి సూరాదినా అత్తానం ఉక్కంసేత్వా పరే వమ్భేత్వా పరగుణమక్ఖనలక్ఖణేన మక్ఖేన పిసితత్తా మక్ఖీ. పుగ్గలో హి యథా యథా పరేసం గుణే మక్ఖేతి, తథా తథా అత్తనో గుణే పుఞ్ఛతి నిరాకరోతి నామ. **మానహతాతి** మానేన హతగుణా. **నిరయం పపతన్తీతి** నిరయం ఉపపజ్జన్తి.

మగ్గజినోతి మగ్గేన విజితకిలేసో. **కిత్తిఞ్చ సుఖఞ్చాతి** విఞ్ఞూహి పసంసితఞ్చ కాయికచేతసికసుఖఞ్చ **అనుభోతీతి** పటిలభతి. **ధమ్మదసోతి తమాహు తథత్తన్తి** తం తథభావం సమ్మాపటిపన్నం యాథావతో ధమ్మదస్సీతి పణ్డితా ఆహు.

అఖిలోతి పఞ్చచేతోఖిలరహితో. **పధానవాతి** సమ్మప్పధానవీరియసమ్పన్నో. **విసుద్ధోతి** నీవరణసఙ్ఖాతవలాహకాపగమేన విసుద్ధమానసో . **అసేసన్తి** నవవిధమ్పి మానం అగ్గమగ్గేన పజహిత్వా. **విజ్జాయన్తకరో సమితావీతి** సబ్బసో సమితకిలేసో తివిధాయ విజ్జాయ పరియోసానప్పత్తో హోతీతి అత్తానం ఓవదతి.

అథేకదివసం ఆయస్మా ఆనన్దో అఞ్ఞతరేన రాజమహామత్తేన నిమన్తితో పుబ్బణ్హసమయం తస్స గేహం గన్త్వా పఞ్ఞత్తే ఆసనే నిసీది ఆయస్మతా వఙ్గీసేన పచ్ఛాసమణేన. అథ తస్మిం గేహే ఇత్థియో సబ్బాలఙ్కారపటిమణ్డితా థేరం ఉపసఙ్కమిత్వా, వన్దిత్వా పఞ్హం పుచ్ఛన్తి, ధమ్మం సుణన్తి. అథాయస్మతో వఙ్గీసస్స నవపబ్బజితస్స ఆరమ్మణం పరిగ్గహేతుం అసక్కోన్తస్స విసభాగారమ్మణే రాగో ఉప్పజ్జి. సో సద్ధో ఉజుజాతికో కులపుత్తో “అయం మే రాగో వడ్ఢిత్వా దిట్ఠధమ్మికం సమ్పరాయికమ్పి అత్థం నాసేయ్యా”తి చిన్తేత్వా యథానిసిన్నోవ థేరస్స అత్తనో పవత్తిం ఆవికరోన్తో **‘‘కామరాగేనా’’**తి గాథమాహ. తత్థ యదిపి కిలేసరఞ్జనపరిళాహో కాయమ్పి బాధతి, చిత్తం పన బాధేన్తో చిరతరం బాధేతీతి దస్సేతుం “కామరాగేన డయ్హామీ”తి వత్వా “చిత్తం మే పరిడయ్హతీ”తి వుత్తం. **నిబ్బాపనన్తి** రాగనిబ్బాపనకారణం రాగపరిళాహస్స నిబ్బాపనసమత్థం ఓవాదం కరోహీతి అత్థో.

సఞ్ఞాయ విపరియేసాతిఆదికా గాథా తేన యాచితేన ఆయస్మతా ఆనన్దేన వుత్తా. **విపరియేసాతి** విపల్లాసేన అసుభే సుభన్తి పవత్తేన విపరీతగ్గాహేన. **నిమిత్తన్తి** కిలేసజనకనిమిత్తం. **పరివజ్జేహీతి** పరిబ్బజ. **సుభం రాగూపసంహితన్తి** రాగవడ్ఢనారమ్మణం సుభం పరివజ్జేన్తో అసుభసఞ్ఞాయ పరివజ్జేయ్య, సబ్బత్థ అనభిరతిసఞ్ఞాయ. తస్మా తదుభయమ్పి దస్సేన్తో **‘‘అసుభాయా’’**తిఆదిమాహ.

తత్థ **అసుభాయాతి** అసుభానుపస్సనాయ. **చిత్తం భావేహి ఏకగ్గం సుసమాహితన్తి** అత్తనో చిత్తవిక్ఖేపాభావేన ఏకగ్గం ఆరమ్మణేసు సుసమాహితం అప్పితం కత్వా భావేహి తవ అసుభానుపస్సనం సుకరం అక్ఖామీతి. **సతి కాయగతా త్యత్థూతి** వుత్తకాయగతాసతిభావనా తయా భావితా బహులీకతా హోతూతి అత్థో. **నిబ్బిదాబహులో భవాతి** అత్తభావే సబ్బస్మిఞ్చ నిబ్బేదబహులో హోహి.

అనిమిత్తఞ్చ భావేహీతి నిచ్చనిమిత్తాదీనం ఉగ్ఘాటనేన విసేసతో అనిచ్చానుపస్సనా అనిమిత్తా నామ, తతో **మానానుసయముజ్జహాతి** తం భావేన్తో మగ్గపటిపాటియా అగ్గమగ్గాధిగమేన మానానుసయం సముచ్ఛిన్ద. **మానాభిసమయాతి** మానస్స దస్సనాభిసమయా చేవ పహానాభిసమయా చ. **ఉపసన్తోతి** సబ్బసో రాగాదీనం సన్తతాయ ఉపసన్తో **చరిస్ససి** విహరిస్ససీతి అత్థో.

తమేవ వాచన్తిఆదికా చతస్సో గాథా భగవతా సుభాసితసుత్తే (సం. ని. ౧.౨౧౩) దేసితే సోమనస్సజాతేన థేరేన భగవన్తం సమ్ముఖా అభిత్థవన్తేన వుత్తా. **యాయత్తానం న తాపయేతి** యాయ వాచాయ హేతుభూతాయ అత్తానం విప్పటిసారేన న తాపేయ్య న విహేఠేయ్య. **పరే చ న విహింసేయ్యాతి** పరే చ పరేహి భిన్దన్తో న బాధేయ్య. **సా వే వాచా**

సుభాసితాతి సా వాచా ఏకంసేన సుభాసితా నామ, తస్మా తమేవ వాచం భాసేయ్యాతి యోజనా. ఇమాయ గాథాయ అపిసుణవాచావసేన భగవన్తం థోమేతి.

పటినన్దితాతి పటిముఖభావేన నన్దితా పియాయితా సమ్పతి ఆయతిఞ్చ సుణన్తేహి సమ్పటిచ్ఛితా. **యం అనాదాయాతి** యం వాచం భాసన్తో పాపాని పరేసం అప్పియాని అనిట్ఠాని ఫరుసవచనాని అనాదాయ అగ్గహేత్వా అత్థబ్యఞ్జనమధురం పియమేవ దీపేతి. **తమేవ పియవాచం భాసేయ్యాతి** పియవాచావసేన అభిత్థవి.

అమతాతి సాధుభావేన అమతసదిసా. వుత్తఞ్హేతం – "సచ్చం హవే సాధుతరం రసాన"న్తి (సం॰ ని॰ ౧.౭౩). నిబ్బానామతపచ్చయత్తా వా అమతా. **ఏస ధమ్మో సనన్తనోతి** యా అయం సచ్చవాచా నామ, ఏస పోరాణో ధమ్మో చరియా పవేణి. ఇదమేవ హి పోరాణానం ఆచిణ్ణం యం తే న అలికం భాసింసు. తేనాహ – "**సచ్చే అత్థే చ ధమ్మే చ, ఆహు సన్తో పతిట్ఠితా**"తి. తత్థ సచ్చే పతిట్ఠితత్తా ఏవ అత్తనో చ పరేసఞ్చ అత్థే పతిట్ఠితా, అత్థే పతిట్ఠితత్తా ఏవ ధమ్మే పతిట్ఠితా హోన్తీతి వేదితబ్బా. సచ్చవిసేసనమేవ వా ఏతం. ఇదఞ్హి వుత్తం హోతి – సచ్చే పతిట్ఠితా. కీదిసే? అత్థే చ ధమ్మే చ, యం పరేసం అత్థతో అనపేతత్తా అత్థం అనుపరోధకరం, ధమ్మతో అనపేతత్తా ధమ్మం ధమ్మికమేవ అత్థం సాధేతీతి. ఇమాయ గాథాయ సచ్చవాచావసేన అభిత్థవి. **ఖేమన్తి** అభయం నిరుపద్దవం. కేన కారణేనాతి చే? **నిబ్బానపత్తియా దుక్ఖస్సన్తకిరియాయ,** యస్మా కిలేసనిబ్బానం పాపేతి, వట్టదుక్ఖస్స చ అన్తకిరియాయ సంవట్టతి, తస్మా ఖేమన్తి అత్థో. అథ వా యం బుద్ధో నిబ్బానపత్తియా వా దుక్ఖస్సన్తకిరియాయ వాతి ద్విన్నం నిబ్బానధాతూనం అత్థాయ ఖేమమగ్గప్పకాసనతో **ఖేమం** వాచం భాసతి. **సా వే వాచానముత్తమాతి** సా వాచా సబ్బవాచానం సేట్ఠాతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. ఇమాయ గాథాయ మన్తావచనవసేన భగవన్తం అభిత్థవన్తో అరహత్తనికూటేన థోమనం పరియోసాపేతి.

గమ్భీరపఞ్ఞోతి తిస్సో గాథా ఆయస్మతో సారిపుత్తత్థేరస్స పసంసనవసేన వుత్తా. తత్థ **గమ్భీరపఞ్ఞోతి** గమ్భీరేసు ఖన్ధాయతనాదీసు పవత్తాయ నిపుణాయ పఞ్ఞాయ సమన్నాగతత్తా గమ్భీరపఞ్ఞో. మేధాసఙ్ఖాతాయ ధమ్మోజపఞ్ఞాయ సమన్నాగతత్తా **మేధావీ**. "అయం దుగ్గతియా మగ్గో, అయం సుగతియా మగ్గో, అయం నిబ్బానస్స మగ్గో"తి ఏవం మగ్గే చ అమగ్గే చ కోవిదతాయ **మగ్గామగ్గస్స కోవిదో**. మహతియా సావకపారమీఞాణస్స మత్థకం పత్తాయ పఞ్ఞాయ వసేన **మహాపఞ్ఞో**. **ధమ్మం దేసేతి భిక్ఖునన్తి** సమ్మదేవ పవత్తిం నివత్తిం విభావేన్తో భిక్ఖూనం ధమ్మం దేసేతి. తస్సా పన దేసనాయ పవత్తిఆకారం దస్సేతుం "**సంఖిత్తేనపీ**"తిఆది వుత్తం.

తత్థ **సంఖిత్తేనపీతి** "చత్తారిమాని, ఆవుసో, అరియసచ్చాని. కతమాని చత్తారి? దుక్ఖం అరియసచ్చం...పే.... ఇమాని ఖో, ఆవుసో, చత్తారి అరియసచ్చాని, తస్మా తిహావుసో, ఇదం దుక్ఖన్తి యోగో కరణీయో"తి ఏవం సంఖిత్తేనపి దేసేతి. "కతమఞ్చావుసో, దుక్ఖం అరియసచ్చం? జాతిపి దుక్ఖా"తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౩.౩౭౨-౩౭౩) నయేన తాసేవ విభజన్తో విత్థారేనపి భాసతి. ఖన్ధాదిదేసనాసుపి ఏసేవ నయో. **సాలికాయివ నిగ్ఘోసోతి** యథా మధురం అమ్బపక్కం సాయిత్వా పక్ఖేహి వాతం దత్వా మధురరవం నిచ్ఛారేన్తియా సాలికాయ నిగ్ఘోసో, ఏవం థేరస్స ధమ్మం కథేన్తస్స మధురో నిగ్ఘోసో హోతి. ధమ్మసేనాపతిస్స హి పిత్తాదీనం వసేన అపలిబుద్ధవచనం హోతి, అయదణ్డేన పహటకంసథాలకో వియ సద్దో నిచ్ఛరతి. **పటిభానం ఉదియ్యతీతి** కథేతుకమ్యతాయ సతి సముద్దతో వీచియో వియ ఉపరూపరి అనన్తం పటిభానం ఉట్ఠహతి.

తస్సాతి ధమ్మసేనాపతిస్స. **తన్తి** ధమ్మం దేసేన్తస్స. **సుణన్తీతి** యం నో థేరో కథేతి, తం నో సోస్సామాతి ఆదరజాతా సుణన్తి. **మధురన్తి** ఇట్ఠం. **రజనీయేనాతి** కన్తేన. **సవనీయేనాతి** కణ్ణసుఖేన. **వగ్గునాతి** మట్ఠేన మనోహరేన. **ఉదగ్గచిత్తాతి** ఓదగ్యపీతియా వసేన ఉదగ్గచిత్తా అలీనచిత్తా. **ముదితాతి** ఆమోదితా పామోజ్జేన సమన్నాగతా. **ఓధేన్తీతి** అవదహన్తి అఞ్ఞాయ చిత్తం ఉపట్ఠపేన్తా సోతం ఉపనేన్తి.

అజ్జ పన్నరసేతిఆదికా చతస్సో గాథా పవారణాసుత్తన్తదేసనాయ (సం॰ ని॰ ౧.౨౧౫) సత్థారం మహాభిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతం నిసిన్నం దిస్వా థేరేనేవ వుత్తా. తత్థ **పన్నరసేతి** యస్మిఞ్హి సమయే భగవా పుబ్బారామే నిసీదన్తో సాయన్హసమయే సమ్పత్తపరిసాయ కాలయుత్తం సమయయుత్తం ధమ్మం దేసేత్వా, ఉదకకోట్ఠకే గత్తాని పరిసిఞ్చిత్వా, వత్థనివసనో ఏకంసం సుగతమహాచీవరం కత్వా, మిగారమాతుపాసాదే మజ్ఝిమథమ్భం నిస్సాయ పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనే నిసీదిత్వా, సమన్తతో నిసిన్నం భిక్ఖుసఙ్ఘం అనువిలోకేత్వా తదహుపోసథే పవారణాదివసే నిసిన్నో హోతి, ఇమస్మిం పన్నరసీఉపోసథేతి అత్థో. **విసుద్ధియాతి** విసుద్ధత్థాయ విసుద్ధిపవారణాయ. **భిక్ఖూ పఞ్చసతా సమాగతాతి** , పఞ్చసతమత్తా భిక్ఖూ సత్థారం పరివారేత్వా నిసజ్జవసేన చేవ అజ్ఝాసయవసేన చ సమాగతా. తే చ **సంయోజనబన్ధనచ్ఛిదాతి** సంయోజనసఙ్ఖాతే సన్తానస్స బన్ధనభూతే కిలేసే ఛిన్దిత్వా ఠితా. తతో ఏవ **అనీఘా ఖీణపునబ్భవా ఇసీతి** కిలేసదుక్ఖాభావేన నిదుక్ఖా ఖీణపునబ్భవా, అసేక్ఖానం సీలక్ఖన్ధాదీనం ఏసితభావేన ఇసీతి.

విజితసఙ్గామన్తి విజితకిలేససఙ్గామత్తా విజితమారబలత్తా విజితసఙ్గామం. **సత్థవాహన్తి** అట్ఠఙ్గికే అరియమగ్గరథే ఆరోపేత్వా వేనేయ్యసత్తే వాహేతి సంసారకన్తారతో ఉత్తారేతీతి భగవా సత్థవాహో. తేనాహ బ్రహ్మా సహమ్పతి "ఉట్ఠేహి, వీర, విజితసఙ్గామ, సత్థవాహా"తి (మహావ॰ ౮; మ॰ ని॰ ౧.౨౮౨), తం సత్థవాహం అనుత్తరం సత్థారం సావకా పయిరుపాసన్తి. **తేవిజ్జా మచ్చుహాయినోతి** ఏవరూపేహి సావకేహి పరివారితో చక్కవత్తి వియ రాజా అమచ్చపరివారితో జనపదచారికవసేన సమన్తా అనుపరియేతీతి యోజనా.

పలాపోతి తుచ్ఛో అన్తోసారరహితో, సీలరహితోతి అత్థో. **వన్దే ఆదిచ్చబన్ధునన్తి** ఆదిచ్చబన్ధుం సత్థారం దసబలం వన్దామీతి వదతి.

పరోసహస్సన్తిఆదికా చతస్సో గాథా నిబ్బానపటిసంయుత్తాయ ధమ్మియా కథాయ భిక్ఖూనం ధమ్మం దేసేన్తం భగవన్తం థేరేనేవ వుత్తా. తత్థ **పరోసహస్సన్తి** అతిరేకసహస్సం, అడ్ఢతేళసాని భిక్ఖుసహస్సాని సన్ధాయ వుత్తం. **అకుతోభయన్తి** నిబ్బానే కుతోచిపి భయం నత్థి. నిబ్బానం పత్తస్స చ కుతోచిపి భయం నత్థీతి నిబ్బానం అకుతోభయం నామ.

"ఆగుం న కరోతీ"తిఆదినా (సు॰ ని॰ ౫౨౭) వుత్తకారణేహి భగవా నాగోతి వుచ్చతీతి **నాగనామోసి భగవాతి. ఇసీనం ఇసిసత్తమోతి** సావకపచ్చేకబుద్ధఇసీనం ఉత్తమో ఇసి, విపస్సీసమ్మాసమ్బుద్ధతో పట్ఠాయ ఇసీనం వా సత్తమకో ఇసి. **మహామేఘోవాతి** చాతుద్దీపికమహామేఘో వియ హుత్వా.

దివా విహారాతి పటిసల్లానట్ఠానతో. **సావకో తే, మహావీర, పాదే వన్దతి వఙ్గీసోతి** ఇదం థేరో అరహత్తం పత్వా అత్తనో విసేసాధిగమం పకాసేన్తో వదతి.

ఉమ్మగ్గపథన్తిఆదికా చతస్సో గాథా భగవతా "కిం ను తే, వఙ్గీస, ఇమా గాథాయో పుబ్బే పరివితక్కితా, ఉదాహు ఠానసో చేతా పటిభన్తీ"తి పుచ్ఛితేన ఠానసో పటిభన్తీతి దస్సేన్తేన వుత్తా. కస్మా పనేవం తం భగవా అవోచ? సఙ్ఘమజ్ఝే కిర కథా ఉదపాది – "వఙ్గీసత్థేరో విస్సట్ఠగన్థో నేవ ఉద్దేసేన, న పరిపుచ్ఛాయ, న యోనిసోమనసికారేన కమ్మం కరోతి. గాథం బన్ధన్తో వణ్ణపదాని కరోన్తో విచరతీ"తి. అథ భగవా "ఇమే భిక్ఖూ వఙ్గీసస్స పటిభానసమ్పత్తిం న జానన్తి, అహమస్స పటిభానసమ్పత్తిం జానాపేస్సామీ"తి చిన్తేత్వా "కిం ను ఖో, వఙ్గీసా"తిఆదినా పుచ్ఛతి. **ఉమ్మగ్గపథన్తి** అనేకాని కిలేసుప్పజ్జనపథాని. వట్టప్పసుతపథతాయ హి పథన్తి వుత్తం. **పభిజ్జ ఖీలానీ**తి రాగాదిఖీలాని పఞ్చ భిన్దిత్వా చరసి. **తం పస్సథా**తి ఏవం అభిభుయ్య చ ఛిన్దిత్వా చ చరన్తం బుద్ధం పస్సథ. **బన్ధపముఞ్చకరన్తి** బన్ధనమోచనకరం. **అసితన్తి** అనిస్సితం. **భాగసో పటిభజ్జా**తి సతిపట్ఠానాదికోట్ఠాసతో ధమ్మం పటిభజ్జనీయం కత్వా. **పవిభజ్జా**తిపి పాఠో. ఉద్దేసాదికోట్ఠాసతో పకారేన విభజిత్వా విభజిత్వా ధమ్మం దేసేతీతి అత్థో.

ఓఘస్సాతి కామాదిచతురోఘస్స. **అనేకవిహితన్తి** సతిపట్ఠానాదివసేన అనేకవిధం అట్ఠతింసాయ వా కమ్మట్ఠానానం వసేన అనేకప్పకారం అమతావహం మగ్గం **అక్ఖాసి** అభాసి. **తస్మిఞ్చ అమతే అక్ఖాతే**తి తస్మిం తేన అక్ఖాతే అమతే అమతావహే. **ధమ్మదసా**తి ధమ్మస్స పస్సితారో. **ఠితా అసంహీరా**తి కేనచి అసంహారియా హుత్వా పతిట్ఠితా. **అతివిజ్ఝా**తి అతివిజ్ఝిత్వా. **సబ్బట్ఠితీనన్తి** సబ్బేసం దిట్ఠిట్ఠానానం విఞ్ఞాణట్ఠితీనం వా. **అతిక్కమమద్దసా**తి అతిక్కమభూతం నిబ్బానం అద్దస. **అగ్గన్తి** ఉత్తమం ధమ్మం. అగ్గేతి వా పాఠో, పఠమతరన్తి అత్థో. **దసద్ధానన్తి** పఞ్చవగ్గియానం **అగ్గం** ధమ్మం, **అగ్గే** వా ఆదితో దేసయీతి అత్థో.

తస్మాతి యస్మా "ఏస ధమ్మో సుదేసితో"తి జానన్తేన పమాదో న కాతబ్బో, తస్మా **అనుసిక్ఖే**తి తిస్సో సిక్ఖా విపస్సనాపటిపాటియా మగ్గపటిపాటియా చ సిక్ఖేయ్య.

బుద్ధానుబుద్ధోతిఆదికా తిస్సో గాథా ఆయస్మతో అఞ్ఞాతకోణ్డఞ్ఞత్థేరస్స థోమనవసేన వుత్తా. తత్థ **బుద్ధానుబుద్ధో**తి బుద్ధానం అనుబుద్ధో . బుద్ధా హి పఠమం చత్తారి సచ్చాని బుజ్ఝింసు, పచ్ఛా థేరో సబ్బపఠమం, తస్మా బుద్ధానుబుద్ధోతి. థిరేహి సీలక్ఖన్ధాదీహి సమన్నాగతత్తా **థేరో**, అకుప్పధమ్మోతి అత్థో. **తిబ్బనిక్కమో**తి దళ్హవీరియో. **సుఖవిహారానన్తి** దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారానం. **వివేకానన్తి** తిణ్ణమ్పి వివేకానం. **సబ్బస్స తన్తి** యం సబ్బసావకేన పత్తబ్బం, అస్స అనేన తం అనుప్పత్తం. **అప్పమత్తస్స సిక్ఖతో**తి అప్పమత్తేన హుత్వా సిక్ఖన్తేన.

తేవిజ్జో చేతోపరియకోవిదోతి ఛసు అభిఞ్ఞాసు చతస్సో వదతి, ఇతరా ద్వే యదిపి న వుత్తా, థేరో పన ఛళభిఞ్ఞోవ. యస్మా థేరం హిమవన్తే ఛద్దన్తదహతో ఆగన్త్వా భగవతి పరమనిపచ్చకారం దస్సేత్వా, వన్దన్తం దిస్వా పసన్నమానసేన భగవతో సమ్ముఖా థేరం అభిత్థవన్తేన ఇమా గాథా వుత్తా, తస్మా "కోణ్డఞ్ఞో బుద్ధదాయాదో, పాదే వన్దతి సత్థునో"తి వుత్తం.

నగస్స పస్సేతిఆదికా తిస్సో గాథా పఞ్చహి భిక్ఖుసతేహి సద్ధిం సబ్బేహేవ అరహన్తేహి భగవతి కాళసిలాయం విహరన్తే ఆయస్మా మహామోగ్గల్లానో తేసం భిక్ఖూనం చిత్తం సమన్వేసన్తో అరహత్తఫలవిముత్తిం పస్సిత్థ. తం దిస్వా ఆయస్మా వఙ్గీసో భగవన్తం థేరే చ అభిత్థవన్తో అభాసి. తత్థ **నగస్స పస్సే**తి ఇసిగిలిపబ్బతస్స పస్సే కాళసిలాయం. **ఆసీనన్తి** నిసిన్నం.

చేతసాతి అత్తనో చేతోపరియఞాణేన. **చిత్తం నేసం సమన్వేసన్తి** తేసం ఖీణాసవభిక్ఖూనం చిత్తం సమన్వేసన్తో. **అనుపరియేతీ**తి అనుక్కమేన పరిచ్ఛిన్దతి.

ఏవం సబ్బఙ్గసమ్పన్నం "మునిం దుక్ఖస్స పారగు"న్తి వుత్తాయ సత్థుసమ్పత్తియా చేవ "తేవిజ్జా మచ్చుహాయినో"తి వుత్తాయ సావకసమ్పత్తియా చాతి సబ్బేహి అఙ్గేహి సమ్పన్నం సమన్నాగతం. **మునిన్తి** హి ఇమినా పదేన మోనసఙ్ఖాతేన ఞాణేన సత్థు అనవసేసఞేయ్యావబోధో వుత్తోతి అనావరణఞాణేన దసబలఞాణాదీనం సఙ్గహో కతో హోతి, తేనస్స ఞాణసమ్పదం దస్సేతి. **దుక్ఖస్స పారగున్తి** ఇమినా పహానసమ్పదం. తదుభయేన చ సత్థు ఆనుభావసమ్పదాదయో దస్సితా హోన్తి. **తేవిజ్జా మచ్చుహాయినోతి** ఇమినా సావకానం ఞాణసమ్పత్తిదీపనేన చ నిబ్బానధాతుయా అధిగమదీపనేన చ పదద్వయేన సత్థుసావకసమ్పత్తి దస్సితా హోతి. తథా హి యథావుత్తమత్థం పాకటతరం కాతుం "**మునిం దుక్ఖస్స పారగుం. అనేకాకారసమ్పన్నం, పయిరుపాసన్తి గోతమ**"న్తి వుత్తం. తత్థ **అనేకాకారసమ్పన్నన్తి** అనేకేహి ఆకారేహి సమ్పన్నం, అనేకాకారగుణసమన్నాగతన్తి అత్థో.

చన్దో యథాతి గాథా భగవన్తం చమ్పానగరే గగ్గరాయ పోక్ఖరణియా తీరే మహతా భిక్ఖుసఙ్ఘేన అనేకేహి చ దేవనాగసహస్సేహి పరివుతం అత్తనో వణ్ణేన చ యససా చ విరోచమానం దిస్వా సోమనస్సజాతేన అభిత్థవన్తేన వుత్తా. తత్థ **చన్దో యథా విగతవలాహకే నభేతి** యథా సరదసమయే అపగతవలాహకే వలాహకసదిసేన అఞ్ఞేన చ మహికాదినా ఉపక్కిలేసేన విముత్తే ఆకాసే పుణ్ణచన్దో విరోచతి, **వీతమలోవ భాణుమాతి** తేనేవ వలాహకాదిఉపక్కిలేసవిగమేన విగతమలో భాణుమా సూరియో యథా విరోచతి. **ఏవమ్పి, అఙ్గీరస, త్వన్తి** ఏవం అఙ్గేహి నిచ్ఛరణజుతీహి జుతిమన్త త్వమ్పి **మహాముని** భగవా, **అతిరోచసి** అత్తనో యససా సదేవకం లోకం అతిక్కమిత్వా విరోచసీతి.

కావేయ్యమత్తాతిఆదికా దస గాథా అరహత్తం పత్వా అత్తనో పటిపత్తిం పచ్చవేక్ఖిత్వా సత్థు అత్తనో చ గుణే విభావేన్తేన వుత్తా. తత్థ **కావేయ్యమత్తాతి** కావేయ్యేన కబ్బకరణేన మత్తా మానితా సమ్భావితా గుణోదయం ఆపన్నా. **అద్దసామాతి** అద్దసిమ్హా.

అద్ధా నో ఉదపజ్జథాతి రతనత్తయం అద్ధా అమ్హాకం ఉపకారత్థాయ ఉప్పజ్జి.

వచనన్తి సచ్చపటిసంయుత్తం ధమ్మకథం. **ఖన్ధే ఆయతనాని చ ధాతుయో చాతి** పఞ్చక్ఖన్ధే ద్వాదసాయతనాని, అట్ఠారస ధాతుయో చ. ఇమస్మిం ఠానే ఖన్ధాదికథా వత్తబ్బా. సా **విసుద్ధిమగ్గే** (విసుద్ధి॰ ౨.౪౩౧ ఆదయో) విత్థారితా ఏవాతి తత్థ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా. **విదిత్వానాతి** రూపాదివిభాగాదితో అనిచ్చతాదితో చ పుబ్బభాగఞాణేన జానిత్వా.

యే తే సాసనకారకాతి యే తే సత్తా తథాగతానం సాసనకారకా, తేసం బహూనం అత్థాయ వత ఉప్పజ్జన్తి తథాగతా.

యే నియామగతద్దసాతి నియామో ఏవ నియామగతం, యే భిక్ఖూ భిక్ఖునియో చ సమ్మత్తనియామం అద్దసంసు అధిగచ్ఛింసు. తేసం అత్థాయ వత **బోధిం** సమ్మాసమ్బోధిం అజ్ఝగమా, **ముని** భగవాతి యోజనా.

సుదేసితాతి వేనేయ్యజ్ఝాసయానురూపం సఙ్ఖేపతో విత్థారతో చ సుట్ఠు దేసితా. **చక్ఖుమతాతి** పఞ్చహి చక్ఖూహి చక్ఖుమతా. అత్తహితకామేహి అరణీయాని కరణీయాని అరియభావకరాని, అరియస్స వా భగవతో సచ్చానీతి **అరియసచ్చాని. దుక్ఖన్తిఆది** తేసం అరియసచ్చానం సరూపదస్సనం . ఇమస్మిం ఠానే అరియసచ్చకథా వత్తబ్బా, సా సబ్బాకారతో **విసుద్ధిమగ్గే** (విసుద్ధి॰ ౨.౫౨౯ ఆదయో) విత్థారితాతి తత్థ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా. **ఏవమేతే తథాతి** ఏతే దుక్ఖాదయో అరియసచ్చధమ్మా ఏవం దుక్ఖాదిప్పకారేన తథా అవితథా అనఞ్ఞథా. **వుత్తా దిట్ఠా మే తే యథా తథాతి** యథా

సత్థారా వుత్తా, తథా మయా దిట్ఠా, అరియమగ్గఞాణేన పటివిద్ధత్తా ఏవం తేసం. **సదత్థో మే అనుప్పత్తో** అరహత్తం మయా సచ్ఛికతం. తతో చ **కతం బుద్ధస్స** భగవతో **సాసనం** ఓవాదానుసిట్ఠియం అనుపతిట్ఠో.

స్వాగతం వత మే ఆసీతి సుఆగమనం వత మే అహోసి. **మమ బుద్ధస్స సన్తికే**తి మమ సమ్బుద్ధస్స భగవతో సన్తికే సమీపే.

అభిఞ్ఞాపారమిప్పత్తోతి ఛన్నమ్పి అభిఞ్ఞానం పారమిం, ఉక్కంసం అధిగతో. ఇమినా హి పదేన వుత్తమేవత్థం వివరితుం ''**సోతధాతు విసోధితా**''తిఆది వుత్తం.

పుచ్ఛామి సత్థారన్తిఆదికా ద్వాదస గాథా అత్తనో ఉపజ్ఝాయస్స పరినిబ్బుతభావం పుచ్ఛన్తేన వుత్తా. ఆయస్మతో నిగ్రోధకప్పత్థేరస్స హి పరినిబ్బానకాలే ఆయస్మా వఙ్గీసో అసమ్ముఖా అహోసి. దిట్ఠపుబ్బఞ్చ తేన తస్స హత్థకుక్కుచ్చాది, పుబ్బవాసనావసేన హి తాదిసఞ్చ ఆయస్మతో పిలిన్దవచ్ఛస్స వసలవాదేన సముదాచారో వియ ఖీణాసవానమ్పి హోతియేవ. తేన "పరినిబ్బుతో ను ఖో మే ఉపజ్ఝాయో, ఉదాహు నో"తి ఉప్పన్నపరివితక్కో సత్థారం పుచ్ఛి. తేన వుత్తం – "ఉపజ్ఝాయస్స పరినిబ్బుతభావం పుచ్ఛన్తేన వుత్తా"తి. తత్థ **సత్థార**న్తి దిట్ఠధమ్మికాదీహి వేనేయ్యానం అనుసాసకం. **అనోమపఞ్ఞ**న్తి ఓమం వుచ్చతి పరిత్తం లామకం. న ఓమపఞ్ఞం అనోమపఞ్ఞం, మహాపఞ్ఞన్తి అత్థో. **దిట్ఠేవ ధమ్మే**తి పచ్చక్ఖమేవ, ఇమస్మింయేవ అత్తభావేతి అత్థో. **విచికిచ్ఛాన**న్తి సంసయానం ఏవరూపానం వా పరివితక్కానం ఛేత్తా. **అగ్గాళవే**తి అగ్గాళవచేతియసఙ్ఖాతే విహారే. **ఞాతో**తి పాకటో. **యసస్సీ**తి లాభసక్కారసమ్పన్నో. **అభినిబ్బుతత్తో**తి ఉపసన్తసభావో అపరిడయ్హమానచిత్తో.

తయా కతన్తి తాదిసే ఛాయాసమ్పన్నే నిగ్రోధరుక్ఖమూలే నిసిన్నత్తా "నిగ్రోధకప్పో"తి తయా కతం నామం. ఇతి సో యథా అత్తనా ఉపలక్ఖితం తథా వదతి. భగవా పన న నిసిన్నత్తా ఏవ తం తథా ఆలపతి, అపి చ ఖో తత్థ అరహత్తం పత్తత్తాపి. **బ్రాహ్మణస్సా**తి జాతిం సన్ధాయ వదతి. సో కిర బ్రాహ్మణమహాసాలకులా పబ్బజితో. **నమస్సం అచరి**న్తి నమస్సమానో విహాసిం. **ముత్యపేఖో**తి నిబ్బానే పతిట్ఠితో.

దళ్హధమ్మదస్సీతి భగవన్తం ఆలపతి. దళ్హధమ్మఞ్హి నిబ్బానం అభిజ్జనట్ఠేన, తఞ్చ భగవా పస్సి దస్సేసి చ.

సక్కాతిపి భగవన్తమేవ కులనామేన ఆలపతి. **మయమ్పి సబ్బే**తి, నిరవసేసపరిసం సఙ్గణ్హిత్వా అత్తానం దస్సేన్తో వదతి. **సమన్తచక్ఖూ**తిపి భగవన్తమేవ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన ఆలపతి. **సమవట్ఠితా**తి సమ్మా అవట్ఠితా, ఆభోగం కత్వా ఠితా. **నో**తి అమ్హాకం. **సవనాయా**తి ఇమస్స పఞ్హస్స వేయ్యాకరణం సవనత్థాయ. **సోతా**తి సోతధాతుయో. **తువం నో సత్థా త్వమనుత్తరోసీ**తి థుతివచనవసేన వదతి.

ఛిన్ద నో విచికిచ్ఛన్తి విచికిచ్ఛాపటిరూపకం తం పరివితక్కం సన్ధాయాహ. అకుసలవిచికిచ్ఛాయ పన థేరో నిబ్బిచికిచ్ఛోవ. **బ్రూహి మేత**న్తి బ్రూహి మే ఏతం. యం మయా యాచితోసి "తం సావకం, సక్క, మయమ్పి సబ్బే అఞ్ఞాతుమిచ్ఛామా"తి యాచితోవ, తం బ్రాహ్మణం **పరినిబ్బుతం వేదయ భూరిపఞ్ఞ. మజ్ఝేవ నో భాసా**''తి పరినిబ్బుతం జానిత్వా మహాపఞ్ఞ భగవా మజ్ఝేవ అమ్హాకం సబ్బేసం భాస, యథా సబ్బే మయం జానేయ్యామ. **సక్కోవ దేవాన**

సహస్సనేత్తోతి , ఇదం పన థుతివచనమేవ. అపిచేత్థ అయమధిప్పాయో – యథా సక్కో సహస్సనేత్తో దేవానం మజ్ఝే తేహి సక్కచ్చం సమ్పటిచ్ఛితవచనం భాసతి, ఏవం అమ్హాకం మజ్ఝే అమ్హేహి సమ్పటిచ్ఛితవచనం భాసాతి.

యే కేచీతి ఇమమ్పి గాథం భగవన్తం థునన్తో వత్తుకామతం జనేతుం భణతి. తస్సత్థో – యే కేచి అభిజ్ఝాదయో గన్థా, తేసం అప్పహానే సతి మోహవిచికిచ్ఛానం పహానాభావతో **మోహమగ్గా**తి చ, **అఞ్ఞాణపక్ఖా**తి చ, **విచికిచ్ఛఠానా**తి చ వుచ్చన్తి. సబ్బే తే తథాగతం పత్వా తథాగతస్స దేసనాబలేన విద్ధంసితా భవన్తి, నస్సన్తి. కింకారణన్తి? **చక్ఖుఞ్హి ఏతం పరమం నరానం,** యస్మా తథాగతో సబ్బగన్థవిధమనేన పఞ్ఞాచక్ఖుజననతో నరానం పరమం చక్ఖున్తి వుత్తం హోతి.

నో చే హి జాతూతి ఇమమ్పి గాథం థునన్తో ఏవ వత్తుకామతం జనేన్తో భణతి. తత్థ **జాతూ**తి ఏకంసవచనం. **పురిసో**తి భగవన్తం సన్ధాయాహ. **జోతిమన్తో**తి పఞ్ఞాజోతిసమ్పన్నా సారిపుత్తాదయో. ఇదం వుత్తం హోతి – యది భగవా పురత్థిమాదిభేదో వాతో వియ అబ్భఘనం దేసనావేగేన కిలేసే విహనేయ్య, తతో యథా అబ్భఘననివుతో లోకో తమోవ హోతి ఏకన్ధకారో, ఏవం సబ్బోపి లోకో అఞ్ఞాణనివుతో తమోవ సియా. యే చాపి ఇమే ఇదాని జోతిమన్తో ఖాయన్తి సారిపుత్తాదయో, తేపి న భాసేయ్యుం, న దీపేయ్యున్తి.

ధీరా చాతి ఇమమ్పి గాథం పురిమనయేనేవాహ. తస్సత్థో – **ధీరా** చ పణ్డితపురిసా, **పజ్జోతకరా భవన్తి** పఞ్ఞాపజ్జోతం ఉప్పాదేన్తి. **తం** తస్మా అహం తం **వీర** పధానవీరియసమన్నాగత భగవా, **తథేవ మఞ్ఞే** ధీరో పజ్జోతకరోత్వేవ మఞ్ఞామి. మయమ్పి **విపస్సినం** సబ్బధమ్మే యథాభూతం పస్సన్తం భగవన్తం జానన్తా ఏవ ఉపాగమిమ్హా. తస్మా "పరిసాసు నో **ఆవికరోహి కప్పం** పరినిబ్బుతోవ యథా నిగ్రోధకప్పం ఆవికరోహి పకాసేహీ"తి.

ఖిప్పన్తి ఇమమ్పి గాథం పురిమనయేనేవ ఆహ. తస్సత్థో – భగవా **ఖిప్పం గిరం ఏరయ వగ్గు వగ్గుం** అచిరాయమానో వాచం భాస వగ్గు మనోహరం. **హంసోవ** యథా సువణ్ణహంసో గోచరం పరిగ్గణ్హన్తో జాతస్సరవనసణ్డం దిస్వా గీవం **పగ్గయ్హ** పక్ఖే ఉద్ధునిత్వా హట్ఠతుట్ఠో **సణికం** అతరమానో వగ్గుం నికూజతి గిరం నిచ్ఛారేతి, ఏవమేవం త్వం సణికం నికూజ ఇమినా మహాపురిసలక్ఖణఞ్ఞతరేన బిన్దుస్సరేన సుట్ఠు **వికప్పితేన** అభిసఙ్ఖతేన, ఏతే మయం సబ్బే **ఉజుగతా** అవిక్ఖిత్తమానసా హుత్వా తవ నికూజం సుణోమాతి.

పహీనజాతిమరణన్తి , ఇదమ్పి పురిమనయేనేవ ఆహ. తత్థ న సిస్సతీతి అసేసో, తం **అసేసం,** సోతాపన్నాదయో వియ కిఞ్చి అసేసేత్వా పహీనజాతిమరణన్తి వుత్తం హోతి. **నిగ్గయ్హా**తి నిబన్ధిత్వా, **ధోనన్తి** ధుతసబ్బపాపం. **వదేస్సామీ**తి కథాపేస్సామి ధమ్మం. **న కామకారో హోహి పుథుజ్జనానన్తి** పుథుజ్జనసేక్ఖాదీనం తివిధానం జనానం కామకారో నత్థి, తే యం ఇచ్ఛన్తి ఞాతుం వా వత్తుం వా, తం న సక్కోన్తి. **సఙ్ఖేయ్యకారో చ తథాగతానన్తి** తథాగతానం పన వీమంసకారో పఞ్ఞాపుబ్బఙ్గమకిరియా, తే యం ఇచ్ఛన్తి ఞాతుం వా వత్తుం వా, తం సక్కోన్తియేవాతి అధిప్పాయో.

ఇదాని తం సఙ్ఖేయ్యకారం పకాసేన్తో ''**సమ్పన్నవేయ్యాకరణ**''న్తి గాథమాహ. తస్సత్థో – తథా హి తవ భగవా ఇదం **సముజ్జుపఞ్ఞస్స** సబ్బత్థ అప్పటిహతభావేన ఉజుగతపఞ్ఞస్స సమ్మదేవ వుత్తం పవత్తితం సమ్పన్నవేయ్యాకరణం "సన్తతిమహామత్తో సత్తతాలమత్తం అబ్భుగ్గన్త్వా పరినిబ్బాయిస్సతి, సుప్పబుద్ధో సక్కో సత్తమే దివసే పథవిం పవిసిస్సతీ"తి ఏవమాదిం **సముగ్గహితం** సమ్మదేవ ఉగ్గహితం అవిపరీతం దిట్ఠం, పున సుట్ఠుతరం అఞ్జలిం పణామేత్వా ఆహ.

అయమఞ్జలి పచ్ఛిమో సుప్పణామితోతి అయం అపరోపి అఞ్జలి సుట్ఠుతరం పణామితో. **మా మోహయీ జానన్తి** మా నో అవచనేన మోహయి, జానన్తో తస్స గతిం. **అనోమపఞ్ఞా**తి భగవన్తం ఆలపతి.

పరోపరన్తి ఇమం పన గాథం అపరేనపి పరియాయేన అమోహనమేవ యాచన్తో ఆహ. తత్థ **పరోపరన్తి** లోకుత్తరలోకియవసేన సున్దరాసున్దరం దూరే సన్తికే వా. **అరియధమ్మన్తి** చతుసచ్చధమ్మం. **విదిత్వా**తి పటివిజ్ఝిత్వా. **జానన్తి** సబ్బం ఞేయ్యధమ్మం జానన్తో. **వాచాభికఙ్ఖామీ**తి యథా **ఘమ్మని** ఘమ్మకాలే ఉణ్హాభితత్తో పురిసో కిలన్తో తసితో వారిం, ఏవం తే వాచం అభికఙ్ఖామి. **సుతం పవస్సా**తి సుతసఙ్ఖాతం సద్దాయతనం పవస్స పగ్ఘర ముఞ్చ పవత్త. "సుతస్స వస్సా"తిపి పాళి. వుత్తపకారస్స సద్దాయతనస్స వుట్ఠిం వస్సాతి అత్థో.

ఇదాని యాదిసం వాచం అభికఙ్ఖతి, తం పకాసేన్తో **"యదత్థిక"**న్తి గాథమాహ. తత్థ **కప్పాయనో**తి కప్పమేవ పూజావసేన వదతి. **యథా విముత్తో**తి "కిం అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా యథా అసేక్ఖో, ఉదాహు సఉపాదిసేసాయ యథా సేక్ఖో"తి వా పుచ్ఛతి. సేసమేత్థ పాకటమేవ.

ఏవం ద్వాదసహి గాథాహి యాచితో భగవా తం వియాకరోన్తో **"అచ్ఛేచ్ఛి"**తిఆదిమాహ. తత్థ **అచ్ఛేచ్ఛి తణ్హం ఇధ నామరూపే (ఇతి భగవా) కణ్హస్స సోతం దీఘరత్తానుసయిత**న్తి ఇమస్మిం నామరూపే కామతణ్హాదిభేదా తణ్హా దీఘరత్తం అప్పహీనట్ఠేన అనుసయితా కణ్హనామకస్స మారస్స సోతన్తిపి వుచ్చతి. తం కణ్హస్స సోతముతం దీఘరత్తానుసయితం ఇధ నామరూపే తణ్హం కప్పాయనో ఛిన్ది. **ఇతి భగవా**తి ఇదం పన సఙ్గీతికారానం వచనం. **అతారి జాతిం మరణం అసేసన్తి** సో తం తణ్హం ఛేత్వా అసేసం జాతిమరణం అతరి అనుపాదిసేసాయ పరినిబ్బాయీతి దస్సేతి, **ఇచ్చబ్రవి భగవా పఞ్చసేట్ఠో**తి ఆయస్మతా వఙ్గీసేన పుట్ఠో భగవా ఏవం అవోచ పఞ్చహి సద్ధాదీహి ఇన్ద్రియేహి అనఞ్ఞసాధారణేహి చక్ఖూహి వా సేట్ఠో. అథ వా **పఞ్చసేట్ఠో**తి పఞ్చహి సీలాదీహి ధమ్మక్ఖన్ధేహి, పఞ్చహి వా హేతుసమ్పదాదీహి సేట్ఠో ఉత్తమో పవరోతి సఙ్గీతికారానమేవిదమ్పి వచనం.

ఏవం వుత్తే భగవతో భాసితం అభినన్దమానసో ఆయస్మా వఙ్గీసో **"ఏస సుత్వా"**తిఆదికా గాథాయో ఆహ. తత్థ పఠమగాథాయం **న మం వఞ్చేసీ**తి యస్మా పరినిబ్బుతో, తస్మా తస్స పరినిబ్బుతభావం ఇచ్ఛన్తం మం న వఞ్చేసి, న విసంవాదేసీతి అత్థో. సేసం పాకటమేవ.

దుతియగాథాయం యస్మా ముత్యపేఖో విహాసి, తస్మా తం సన్ధాయాహ **"యథా వాదీ తథా కారీ, అహు బుద్ధస్స సావకో"**తి. **మచ్చునో జాలం తత**న్తి తేభూమకవట్టే విత్థతం మారస్స తణ్హాజాలం. **మాయావినో**తి బహుమాయస్స. "తథా మాయావినో"తిపి కేచి పఠన్తి, తేసం యో అనేకాహి మాయాహి అనేకక్ఖత్తుం భగవన్తం ఉపసఙ్కమి. తస్స తథా మాయావినోతి అధిప్పాయో.

తతియగాథాయ **ఆది**న్తి మూలకారణం. **ఉపాదానస్సా**తి వట్టస్స. వట్టం దళ్హేహి కమ్మకిలేసేహి ఉపాదాతబ్బట్ఠేన "ఉపాదాన"న్తి వుత్తం. తస్స ఉపాదానస్స ఆదిం అవిజ్జాతణ్హాదిభేదం కారణం ఞాణచక్ఖునా అద్దస. **కప్పో కప్పియో**తి ఏవం వత్తుం వట్టతి భగవాతి అధిప్పాయేన వదతి. **అచ్చగా వత**ాతి అతిక్కన్తో వత. **మచ్చుధేయ్య**న్తి మచ్చు ఏత్థ ధియ్యతీతి మచ్చుధేయ్యం, తేభూమకవట్టం సుదుత్తరం అచ్చగా వతాతి వేదజాతో వదతి.

ఇదాని సత్థరి అత్తనో ఉపజ్ఝాయే చ పసన్నమానసో పసన్నాకారం విభావేన్తో ‘‘**తం దేవదేవ**’’న్తి ఓసానగాథమాహ. తత్థ **తం దేవదేవం వన్దామీ**తి సమ్ముతిదేవో, ఉపపత్తిదేవో, విసుద్ధిదేవోతి తేసం సబ్బేసమ్పి దేవానం ఉత్తమదేవతాయ దేవదేవం **ద్విపదుత్తమ** భగవా తం వన్దామి. న కేవలం తంయేవ, అథ ఖో తవ సచ్చాభిసమ్బోధియా అనుధమ్మజాతత్తా **అనుజాతం,** మారవిజయేన మహావీరియతాయ **మహావీరం,** ఆగుఅకరణాదిఅత్థేన **నాగం** తవ ఉరే వాయామజనితజాతితాయ **ఓరసం** పుత్తం నిగ్రోధకప్పఞ్చ వన్దామి.

ఏవమేతే సుభూతిఆదయో వఙ్గీసపరియోసానా ద్విసతం చతుసట్ఠి చ మహాథేరా ఇధ పాళియం ఆరుళ్హా, తే సబ్బే యథా సమ్మాసమ్బుద్ధస్స సావకభావేన ఏకవిధా. తథా అసేక్ఖభావేన, ఉక్ఖిత్తపలిఘతాయ సంకిణ్ణపరిక్ఖతాయ, అబ్బుళ్హేసికతాయ, నిరగ్గళతాయ, పన్నద్ధజతాయ, పన్నభారతాయ, విసంయుత్తతాయ, దససు అరియవాసేసు వుట్ఠవాసతాయ చ. తథా హి తే పఞ్చఙ్గవిప్పహీనా, ఛళఙ్గసమన్నాగతా, ఏకారక్ఖా, చతురాపస్సేనా, పనుణ్ణపచ్చేకసచ్చా, సమవయసట్ఠేసనా, అనావిలసఙ్కప్పా, పస్సద్ధకాయసఙ్ఖారా, సువిముత్తచిత్తా, సువిముత్తపఞ్ఞా చ (అ. ని. ౧౦.౧౯). ఇతి ఏవమాదినా నయేన ఏకవిధా.

ఏహిభిక్ఖుభావేన ఉపసమ్పన్నా, న ఏహిభిక్ఖుభావేన ఉపసమ్పన్నాతి దువిధా. తత్థ **అఞ్ఞాసి కోణ్డఞ్ఞ**ప్పముఖా **పఞ్చవగ్గియత్థేరా, యసత్థేరో,** తస్స సహాయభూతా **విమలో సుబాహు పుణ్ణజి గవమ్పతీ**తి చత్తారో, అపరేపి తస్స సహాయభూతా పఞ్చపఞ్ఞాస, తింస **భద్దవగ్గియా, ఉరువేలకస్సప**ప్పముఖా సహస్సపురాణజటిలా, ద్వే **అగ్గసావకా,** తేసం పరివారభూతా అడ్ఢతేరససతా **పరిబ్బాజకా,** చోరో **అఙ్గులిమాలత్థేరో**తి సబ్బే సహస్సం పఞ్ఞాసాధికాని తీణి సతాని చ హోన్తి. తేనేతం వుచ్చతి –

> ‘‘సతత్తయం సహస్సఞ్చ, పఞ్ఞాసఞ్చ పునాపరే;
> ఏతే థేరా మహాపఞ్ఞా, సబ్బేవ ఏహిభిక్ఖుకా’’తి.

న కేవలఞ్చ ఏతే ఏవ, అథ ఖో అఞ్ఞేపి బహూ సన్తి. సేయ్యథిదం – **సేలో** బ్రాహ్మణో, తస్స అన్తేవాసికభూతా తిసతబ్రాహ్మణా, **మహాకప్పినో,** తస్స పరివారభూతం పురిససహస్సం, **సుద్ధోదన**మహారాజేన పేసితా కపిలవత్థువాసినో దససహస్సపురిసా, మహాబావరియబ్రాహ్మణస్స అన్తేవాసికభూతా **అజితా**దయో సోళస సహస్సపరిమాణాతి. ఏవం వుత్తతో అఞ్ఞే న ఏహిభిక్ఖుభావేన ఉపసమ్పదా, తే పన సరణగమనూపసమ్పదా, ఓవాదపటిగ్గహణూపసమ్పదా, పఞ్హాబ్యాకరణూపసమ్పదా, ఞత్తిచతుత్థకమ్మూపసమ్పదాతి ఇమేహి చతూహి ఆకారేహి లద్ధూపసమ్పదా. ఆదితో హి ఏహిభిక్ఖుభావూపగతా థేరా, తేసం భగవా పబ్బజ్జం వియ తీహి సరణగమనేహేవ ఉపసమ్పదమ్పి అనుఞ్ఞాసి, అయం సరణగమనూపసమ్పదా. యా పన –

> ‘‘తస్మాతిహ తే, కస్సప, ఏవం సిక్ఖితబ్బం – ‘తిబ్బం మే హిరోత్తప్పం, పచ్చుపట్ఠితం భవిస్సతి థేరేసు నవేసు మజ్ఝిమేసూ’తి, ఏవం హి తే, కస్సప, సిక్ఖితబ్బం. తస్మాతిహ తే, కస్సప, ఏవం సిక్ఖితబ్బం – ‘యంకిఞ్చి ధమ్మం సుణిస్సామి కుసలూపసంహితం, సబ్బం తం అట్ఠిం కత్వా మనసి కరిత్వా సబ్బచేతసా సమన్నాహరిత్వా ఓహితసోతో ధమ్మం సుణిస్సామీ’తి, ఏవఞ్హి తే, కస్సప, సిక్ఖితబ్బం. తస్మాతిహ తే, కస్సప, ఏవం సిక్ఖితబ్బం – ‘సాతసహగతా చ మే కాయగతా సతి న విజహిస్సతీ’తి, ఏవఞ్హి తే, కస్సప, సిక్ఖితబ్బ’’న్తి (సం. ని. ౨.౧౫౪).

ఇమస్స ఓవాదస్స పటిగ్గహణేన మహాకస్సపత్థేరస్స అనుఞ్ఞాతఉపసమ్పదా, అయం ఓవాదపటిగ్గహణూపసమ్పదా నామ. యా పుబ్బారామే చఙ్కమన్తేన భగవతా "ఉద్ధుమాతకసఞ్ఞాతి వా సోపాక 'రూపసఞ్ఞా'తి వా ఇమే ధమ్మా నానత్థా నానాబ్యఞ్జనా, ఉదాహు ఏకత్థా బ్యఞ్జనమేవ నాన"న్తిఆదినా అసుభనిస్సితేసు పఞ్హేసు పుచ్ఛితేసు భగవన్తం ఉపసఙ్కమన్తేన సత్తవస్సికేన సోపాకసామణేరేన "ఉద్ధుమాతకసఞ్ఞాతి వా భగవా 'రూపసఞ్ఞా'తి వా ఇమే ధమ్మా ఏకత్థా, బ్యఞ్జనమేవ నాన"న్తిఆదినా విస్సజ్జితేసు "ఇమినా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన సద్ధిం సంసన్దిత్వా ఇమే పఞ్హా బ్యాకతా"తి ఆరద్ధచిత్తేన భగవతా అనుఞ్ఞాతఉపసమ్పదా. అయం పఞ్హాబ్యాకరణూపసమ్పదా నామ. ఇత్తిచతుత్థకమ్మూపసమ్పదా పాకటావ.

యథా ఏహిభిక్ఖుభావేన ఉపసమ్పదా, న ఏహిభిక్ఖుభావేన ఉపసమ్పదాతి దువిధా, ఏవం సమ్ముఖాపరమ్ముఖాభేదతోపి దువిధా. యే హి సత్థు ధరమానకాలే అరియాయ జాతియా జాతా, తే అఞ్ఞాసికోణ్డఞ్ఞాదయో సమ్ముఖసావకా నామ. యే పన భగవతో పరినిబ్బానతో పచ్ఛా అధిగతవిసేసా, తే సతిపి సత్థు ధమ్మసరీరస్స పచ్చక్ఖభావే సత్థు సరీరస్స అపచ్చక్ఖభావతో పరమ్ముఖసావకా నామ.

తథా ఉభతోభాగవిముత్తపఞ్ఞావిముత్తతావసేన, ఇధ పాళియం ఆగతా పన ఉభతోభాగవిముత్తా ఏవాతి వేదితబ్బా. వుత్తఞ్హేతం **అపదానే** (అప. థేర ౨.౫౫.౧౪౨) –

> "విమోక్ఖాపి చ అట్ఠిమే, ఛళభిఞ్ఞా సచ్ఛికతా"తి.

తథా సాపదానానపదానభేదతో, యేసఞ్హి పురిమేసు సమ్మాసమ్బుద్ధేసు పచ్చేకబుద్ధబుద్ధసావకేసుపి పుఞ్ఞకిరియావసేన పవత్తితం సావకపారమితాసఙ్ఖాతం అత్థి అపదానం, తే సాపదానా, సేయ్యథాపి అపదానపాళియం ఆగతా థేరా. యేసం పన తం నత్థి, తే అనపదానా.

కిం పన సబ్బేన సబ్బం పుబ్బహేతుసమ్పత్తియా వినా సచ్చాభిసమ్బోధో సమ్భవతీతి? న సమ్భవతి. న హి ఉపనిస్సయసమ్పత్తిరహితస్స అరియమగ్గాధిగమో అత్థి, తస్స సుదుక్కరదురభిసమ్భవసభావతో. యథాహ "తం కిం మఞ్ఞథ, భిక్ఖవే, కతమం ను ఖో దుక్కరతరం వా దురభిసమ్భవతరం వా"తిఆది (సం. ని. ౫.౧౧౧౫). యది ఏవం కస్మా వుత్తం – "యేసం పన తం నత్థి, తే అనపదానా"తి? నయిదమేవం దట్ఠబ్బం "యే సబ్బేన సబ్బం ఉపనిస్సయసమ్పత్తిరహితా, తే అనపదానా"తి తాదిసానం ఇధ అనధిప్పేతత్తా. యేసం పన అతిఉక్కంసగతం అపదానం నత్థి, తే ఇధ "అనపదానా"తి వుత్తా, న సబ్బేన సబ్బం ఉపనిస్సయరహితాయేవ . తథా హి ఇమే సత్తా బుద్ధుప్పాదేసు అచ్ఛరియాచిన్తేయ్యగుణవిభూతివిత్థతం బుద్ధానం ఆనుభావం పస్సన్తా చతుప్పమాణికస్స లోకస్స సబ్బథాపి పసాదావహత్తా సత్థరి సద్ధం పటిలభన్తి. తథా సద్ధమ్మస్సవనేన, సావకానం సమ్మాపటిపత్తిదస్సనేన, కదాచి మహాబోధిసత్తానం సమ్మాసమ్బోధియా చిత్తాభినీహారదస్సనేన, తేసం సన్తికే ఓవాదానుసాసనపటిలాభేన చ సద్ధమ్మే సద్ధం పటిలభన్తి, తే తత్థ పటిలద్ధసద్ధా యదిపి సంసారే నిబ్బానే చ ఆదీనవానిసంసే పస్సన్తి, మహారజక్ఖతాయ పన యోగక్ఖేమం అనభిసమ్భునన్తా అన్తరన్తరా వివట్టూపనిస్సయం కుసలబీజం అత్తనో సన్తానే రోపేన్తియేవ సప్పురిసూపనిస్సయస్స బహూకారభావతో. తేనాహ (బు. వం. ౨.౭౨-౭౪) –

> "యదిమస్స లోకనాథస్స, విరజ్ఝిస్సామ సాసనం;
> అనాగతమ్హి అద్ధానే, హేస్సామ సమ్ముఖా ఇమం.

“యథా మనుస్సా నదిం తరన్తా, పటితిత్థం విరజ్ఝియ;
హేట్ఠాతిత్థే గహేత్వాన, ఉత్తరన్తి మహానదిం.

“ఏవమేవ మయం సబ్బే, యది ముఞ్చామిమం జినం;
అనాగతమ్హి అద్ధానే, హేస్సామ సమ్ముఖా ఇమ”న్తి.

ఏవం వివట్టం ఉద్దిస్స ఉప్పాదితకుసలచిత్తం సతసహస్సాధికచతుఅసఙ్ఖ్యేయ్యకాలన్తరే విమోక్ఖాధిగమస్స ఉపనిస్సయో న హోతీతి న సక్కా వత్తుం. పగేవ పత్థనావసేన అధికారం కత్వా పవత్తితం. ఏవం దువిధాపేతే.

అగ్గసావకా, మహాసావకా, పకతిసావకాతి తివిధా. తేసు ఆయస్మా **అఞ్ఞాసికోణ్డఞ్ఞో, వప్పో, భద్దియో, మహానామో, అస్సజి, నాలకో, యసో, విమలో, సుబాహు, పుణ్ణజి, గవమ్పతి, ఉరువేలకస్సపో, నదీకస్సపో, గయాకస్సపో, సారిపుత్తో, మహామోగ్గల్లానో, మహాకస్సపో, మహాకచ్చాయనో, మహాకోట్ఠికో, మహాకప్పినో, మహాచున్దో, అనురుద్ధో, కఙ్ఖారేవతో, ఆనన్దో, నన్దకో, భగు, నన్దో, కిమిలో, భద్దియో, రాహులో, సీవలి, ఉపాలి , దబ్బో, ఉపసేనో, ఖదిరవనియరేవతో, పుణ్ణో మన్తాణిపుత్తో, పుణ్ణో సునాపరన్తకో, సోణో కుటికణ్ణో, సోణో కోళివీసో, రాధో, సుభూతి, అఙ్గులిమాలో, వక్కలి, కాళుదాయీ, మహాఉదాయీ, పిలిన్దవచ్ఛో, సోభితో, కుమారకస్సపో, రట్ఠపాలో , వఙ్గీసో, సభియో, సేలో, ఉపవానో, మేఘియో, సాగతో, నాగితో, లకుణ్డకభద్దియో, పిణ్డోలభారద్వాజో, మహాపన్థకో, చూళపన్థకో, బాకులో, కుణ్డధానో, దారుచీరియో, యసోజో, అజితో, తిస్సమేత్తేయ్యో, పుణ్ణకో, మేత్తగూ, ధోతకో, ఉపసివో, నన్దో, హేమకో, తోదేయ్యో, కప్పో, జతుకణ్ణి, భద్రావుధో, ఉదయో, పోసాలో, మోఘరాజా, పిఙ్గియోతి ఏతే అసీతిమహాసావకా నామ.**

కస్మా పన తే ఏవ థేరా “మహాసావకా”తి వుచ్చన్తీతి? అభినీహారస్స మహన్తభావతో. తథా హి ద్వే అగ్గసావకాపి మహాసావకేసు అన్తోగధా. తే హి సావకపారమీఞాణస్స మత్థకప్పత్తియా సావకేసు అగ్గధమ్మాధిగమేన అగ్గట్ఠానే ఠితాపి అభినీహారమహన్తతాసామఞ్ఞేన “మహాసావకా”తిపి వుచ్చన్తి. ఇతరే పన పకతిసావకేహి సాతిసయమహాభినీహారా. తథా హి తే పదుముత్తరస్స భగవతో కాలే కతపణిధానా. తతో ఏవ సాతిసయం అభిఞ్ఞాసమాపత్తీసు వసినో పభిన్నపటిసమ్భిదా చ. కామం సబ్బేపి అరహన్తో సీలవిసుద్ధిఆదికే సమ్పాదేత్వా చతూసు సతిపట్ఠానేసు పతిట్ఠితచిత్తా సత్త బోజ్ఝఙ్గే యథాభూతం భావేత్వా మగ్గపటిపాటియా అనవసేసతో కిలేసే ఖేపేత్వా అగ్గఫలే పతిట్ఠహన్తి, తథాపి యథా సద్ధావిముత్తతో దిట్ఠిప్పత్తస్స, పఞ్ఞావిముత్తతో చ ఉభతోభాగవిముత్తస్స పుబ్బభాగభావనావిసేసో అద్ధా ఇచ్ఛితో విసేసో, ఏవం అభినీహారమహన్తతాపుబ్బయోగమహన్తతాహి అత్తసన్తానే సాతిసయగుణవిసేసస్స నిప్ఫాదితత్తా సీలాదిగుణేహి మహన్తా సావకాతి మహాసావకా. తేసుయేవ పన యే బోధిపక్ఖియధమ్మేసు పామోక్ఖభావేన ధురభూతానం సమ్మాదిట్ఠిసమ్మాసమాధీనం సాతిసయకిచ్చన్తరభావనిప్పత్తియా కారణభూతాయ తజ్జాభినీహారాభినిహతాయ సక్కచ్చం నిరన్తరం చిరకాలం సమాహితాయ సమ్మాపటిపత్తియా యథాక్కమం పఞ్ఞాయ సమాధిస్మిఞ్చ ఉక్కంసపారమిప్పత్తియా సవిసేసం సబ్బగుణేహి అగ్గభావే ఠితా. తే సారిపుత్తమోగ్గల్లానా సతిపి మహాసావకత్తే సావకపారమియా మత్థకే సబ్బసావకానం అగ్గభావే ఠితత్తా అభినీహారమహన్తభావతో, పుబ్బయోగమహన్తభావతో చ “అగ్గసావకా”ఇచ్చేవ వుచ్చన్తి. యే పన అరియసావకా అగ్గసావకా వియ చ మహాసావకా వియ చ న పరిమితావ, అథ ఖో అనేకసతా అనేకసహస్సా, తే పకతిసావకా. ఇధ పాళియం ఆరూళ్హా పన పరిమితావ గాథావసేన పరిగ్గహితత్తా. తథాపి మహాసావకేసుపి కేచి ఇధ పాళియం నారూళ్హా.

ఏవం తివిధాపి తే అనిమిత్తవిమోక్ఖాదిభేదతో తివిధా, విమోక్ఖసమధిగమవసేనపి తివిధా. తయో హి ఇమే విమోక్ఖా సుఞ్ఞతో విమోక్ఖో, అనిమిత్తో విమోక్ఖో, అప్పణిహితో విమోక్ఖోతి. తే చ విమోక్ఖా సుఞ్ఞతాదీహి అనిచ్చానుపస్సనాదీహి తీహి అనుపస్సనాహి అధిగన్తబ్బా. ఆదితో హి అనిచ్చాదీసు యేన కేనచి ఆకారేన విపస్సనాభినివేసో హోతి. యదా పన వుట్ఠానగామినియా విపస్సనాయ అనిచ్చాకారతో సఙ్ఖారే సమ్మసన్తియా మగ్గవుట్ఠానం హోతి, తదా విపస్సనా సతిపి రాగనిమిత్తాదీనం సముగ్ఘాటనే సఙ్ఖారనిమిత్తం పన సా న విస్సజ్జేతీతి నిప్పరియాయేన అనిమిత్తనామం అలభమానా అత్తనో మగ్గస్స అనిమిత్తనామం దాతుం న సక్కోతీతి. కిఞ్చాపి అభిధమ్మే అనిమిత్తవిమోక్ఖో న ఉద్ధటో, సుత్తన్తే పన రాగాదినిమిత్తానం సముగ్ఘాటేన లబ్భతీతి.

> “అనిమిత్తఞ్చ భావేహి, మానానుసయముజ్జహ;
>
> తతో మానాభిసమయా, ఉపసన్తో చరిస్ససీ”తి. (సం॰ ని॰ ౧.౨౧౨) –

ఆదినా హి విపస్సనాయ అనిమిత్తవిమోక్ఖభావో అనుత్తరస్స అనిమిత్తవిమోక్ఖభావో చ వుత్తో. యదా వుట్ఠానగామినియా విపస్సనాయ దుక్ఖతో సఙ్ఖారే సమ్మసన్తియా మగ్గవుట్ఠానం హోతి, తదా విపస్సనా రాగపణిధిఆదీనం సముగ్ఘాటనేన అప్పణిహితనామం లభతీతి అప్పణిహితవిమోక్ఖం నామ హోతి. తదనన్తరో చ మగ్గో అప్పణిహితవిమోక్ఖో. యదా పన వుట్ఠానగామినియా విపస్సనాయ అనత్తాకారేన సమ్మసన్తియా మగ్గవుట్ఠానం హోతి, తదా విపస్సనా అత్తదిట్ఠియా సముగ్ఘాటనేన సుఞ్ఞతనామం లభతీతి సుఞ్ఞతవిమోక్ఖం నామ హోతి. తదనన్తరో చ మగ్గో సుఞ్ఞతవిమోక్ఖో నామ హోతి. ఇమేసు అగ్గమగ్గభూతేసు తీసు విమోక్ఖేసు ఇమేసం థేరానం కేచి అనిమిత్తవిమోక్ఖేన ముత్తా, కేచి అప్పణిహితవిమోక్ఖేన, కేచి సుఞ్ఞతవిమోక్ఖేన. తేన వుత్తం – “అనిమిత్తవిమోక్ఖాదిభేదతో తివిధా, విమోక్ఖసమధిగమేనపి తివిధా”తి.

పటిపదావిభాగేన చతుబ్బిధా. చతస్సో హి పటిపదా – దుక్ఖపటిపదా దన్ధాభిఞ్ఞా, దుక్ఖపటిపదా ఖిప్పాభిఞ్ఞా, సుఖపటిపదా దన్ధాభిఞ్ఞా, సుఖపటిపదా ఖిప్పాభిఞ్ఞాతి. తత్థ రూపముఖాదీసు విపస్సనాభినివేసేసు యో రూపముఖేన విపస్సనం అభినివిసిత్వా చత్తారి మహాభూతాని పరిగ్గహేత్వా ఉపాదారూపం పరిగ్గణ్హాతి అరూపం పరిగ్గణ్హాతి, రూపారూపం పన పరిగ్గణ్హన్తో దుక్ఖేన కసిరేన కిలమన్తో పరిగ్గహేతుం సక్కోతి, తస్స దుక్ఖపటిపదా నామ హోతి, పరిగ్గహితరూపారూపస్స పన విపస్సనాపరివాసే మగ్గపాతుభావదన్ధతాయ దన్ధాభిఞ్ఞా నామ హోతి. యోపి రూపారూపం పరిగ్గహేత్వా నామరూపం వవత్థపేన్తో దుక్ఖేన కసిరేన కిలమన్తో వవత్థపేతి, వవత్థపితే చ నామరూపే విపస్సనాపరివాసం వసన్తో చిరేన మగ్గం ఉప్పాదేతుం సక్కోతి, తస్సపి దుక్ఖపటిపదా దన్ధాభిఞ్ఞా నామ హోతి. అపరో నామరూపమ్పి వవత్థపేత్వా పచ్చయే పరిగ్గణ్హన్తో దుక్ఖేన కసిరేన కిలమన్తో పరిగ్గణ్హాతి. పచ్చయే చ పరిగ్గహేత్వా విపస్సనాపరివాసం వసన్తో చిరేన మగ్గం ఉప్పాదేతి, ఏవమ్పి దుక్ఖపటిపదా దన్ధాభిఞ్ఞా నామ హోతి. అపరో పచ్చయేపి పరిగ్గహేత్వా లక్ఖణాని పటివిజ్ఝన్తో దుక్ఖేన కసిరేన కిలమన్తో పటివిజ్ఝతి, పటివిద్ధలక్ఖణో చ విపస్సనాపరివాసం వసన్తో చిరేన మగ్గం ఉప్పాదేతి, ఏవమ్పి దుక్ఖపటిపదా దన్ధాభిఞ్ఞా నామ హోతి. అపరో లక్ఖణానిపి పటివిజ్ఝిత్వా విపస్సనాఞాణే తిక్ఖే సూరే పసన్నే వహన్తే ఉప్పన్నం విపస్సనానికన్తిం పరియాదియమానో దుక్ఖేన కసిరేన కిలమన్తో పరియాదియతి, నికన్తిఞ్చ పరియాదియిత్వా విపస్సనాపరివాసం వసన్తో చిరేన మగ్గం ఉప్పాదేతి, ఏవమ్పి దుక్ఖపటిపదా దన్ధాభిఞ్ఞా నామ హోతి. యథావుత్తాసుయేవ పటిపదాసు మగ్గపాతుభావస్స ఖిప్పతాయ దుక్ఖపటిపదా ఖిప్పాభిఞ్ఞా, తాసం పన పటిపదానం అకిచ్ఛసిద్ధియం మగ్గపాతుభావస్స దన్ధతాయ ఖిప్పతాయ చ యథాక్కమం సుఖపటిపదా దన్ధాభిఞ్ఞా, సుఖపటిపదా ఖిప్పాభిఞ్ఞా చ వేదితబ్బా. ఇమాసం చతస్సన్నం పటిపదానం

వసేన అగ్గమగ్గప్పత్తియా థేరానం చతుబ్బిధతా వేదితబ్బా. న హి పటిపదాహి వినా అరియమగ్గాధిగమో అత్థి. తథా హి అభిధమ్మే "యస్మిం సమయే లోకుత్తరం ఝానం భావేతి నియ్యానికం అపచయగామిం...పే.... దుక్ఖపటిపదం దన్ధాభిఞ్ఞ"న్తిఆదినా (ధ॰ స॰ ౨౭౭) పటిపదాయ సద్ధింయేవ అరియమగ్గో విభత్తో, తేన వుత్తం "పటిపదావిభాగేన చతుబ్బిధా"తి.

ఇన్ద్రియాధికవిభాగేన పఞ్చవిధా. సతిపి నేసం సచ్చాభిసమ్బోధసామఞ్ఞే ఏకచ్చే థేరా సద్ధుత్తరా, సేయ్యథాపి థేరో వక్కలి; ఏకచ్చే వీరియుత్తరా, సేయ్యథాపి థేరో మహాసోణో, కోళివీసో; ఏకచ్చే సతుత్తరా, సేయ్యథాపి థేరో సోభితో, ఏకచ్చే సమాధుత్తరా, సేయ్యథాపి థేరో చూళపన్థకో, ఏకచ్చే పఞ్ఞుత్తరా, సేయ్యథాపి థేరో ఆనన్దో. తథా హి సో గతిమన్తతాయ అత్థకోసల్లాదివన్తతాయ చ పసంసితో, అయఞ్చ విభాగో పుబ్బభాగే లబ్భమానవిసేసవసేన వుత్తో. అగ్గమగ్గక్ఖణే పన సేసానమ్పి ఇన్ద్రియానం ఏకసభావా ఇచ్ఛితాతి.

తథా పారమిప్పత్తా, పటిసమ్భిదాప్పత్తా, ఛళభిఞ్ఞా, తేవిజ్జా, సుక్ఖవిపస్సకాతి పఞ్చవిధా. సావకేసు హి ఏకచ్చే సావకపారమియా మత్థకప్పత్తా, యథా తం ఆయస్మా సారిపుత్తో, ఆయస్మా చ మహామోగ్గల్లానో; ఏకచ్చే అత్థపటిసమ్భిదా ధమ్మపటిసమ్భిదా నిరుత్తిపటిసమ్భిదా పటిభానపటిసమ్భిదాతి ఇమాసం చతున్నం పటిసమ్భిదానం వసేన పటిసమ్భిదాప్పత్తా; ఏకచ్చే ఇద్ధివిధఞాణాదీనం అభిఞ్ఞానం వసేన ఛళభిఞ్ఞా; ఏకచ్చే పుబ్బేనివాసఞాణాదీనం తిస్సన్నం విజ్జానం వసేన తేవిజ్జా. యే పన ఖణికసమాధిమత్తే ఠత్వా విపస్సనం పట్ఠపేత్వా అధిగతఅగ్గమగ్గా, తే ఆదితో అన్తరన్తరా చ సమాధిజేన ఝానఙ్గేన విపస్సనాబ్భన్తరం పటిసన్ధానానం అభావా సుక్ఖా విపస్సనా ఏతేసన్తి సుక్ఖవిపస్సకా నామ. అయఞ్చ విభాగో సావకానం సాధారణభావం ఉపపరిక్ఖిత్వా వుత్తో. ఇధ పాళియం ఆగతా నత్థేవ సుక్ఖవిపస్సకా. తేనేవాహ –

> "పటిసమ్భిదా చతస్సో, విమోక్ఖాపి చ అట్ఠిమే;
> ఛళభిఞ్ఞా సచ్ఛికతా, కతం బుద్ధస్స సాసన"న్తిఆది. (అప॰ థేర ౧.౧.౩౭౪; ౨.౪౩.౧౪);

ఏవం పారమిప్పత్తాదివసేన పఞ్చవిధా.

అనిమిత్తాదివసేన ఛబ్బిధా అనిమిత్తవిముత్తోతిఆదయో.

సద్ధాధురో , పఞ్ఞాధురోతి దువిధా. తథా అప్పణిహితవిముత్తో పఞ్ఞావిముత్తో చాతి. ఏవం అనిమిత్తవిముత్తాదివసేన చ పరియాయవిముత్తభేదేన సత్తవిధా. చతూసు హి అరూపసమాపత్తీసు ఏకమేకం పాదకం కత్వా విపస్సనం ఆరభిత్వా అరహత్తం పత్తా చత్తారో, నిరోధతో వుట్ఠాయ అరహత్తం పత్తో చాతి పఞ్చ, ఉభతోభాగవిముత్తా, సద్ధాధురపఞ్ఞాధురవసేన ద్వే పఞ్ఞావిముత్తాతి ఏవం విముత్తిభేదేన సత్తవిధా.

ధురపటిపదావిభాగేన అట్ఠవిధా. యో హి దుక్ఖపటిపదాయ దన్ధాభిఞ్ఞాయ నియ్యాతి, సో సద్ధాధురపఞ్ఞాధురవసేన దువిధా, తథా సేసపటిపదాసుపీతి ఏవం ధురపటిపదావిభాగేన అట్ఠవిధా.

విముత్తిభేదేన నవవిధా. పఞ్చ ఉభతోభాగవిముత్తా, ద్వే పఞ్ఞావిముత్తా, పఞ్ఞావిముత్తియం చేతోవిముత్తియఞ్చ పారమిప్పత్తా ద్వే అగ్గసావకా చాతి ఏవం నవవిధా.

విముత్తివసేనేవ దసవిధా. చతూసు అరూపావచరజ్ఝానేసు చ ఏకమేకం పాదకం కత్వా అరహత్తం పత్తా చత్తారో, సుక్ఖవిపస్సకోతి పఞ్చ పఞ్ఞావిముత్తా, యథావుత్తా చ ఉభతోభాగవిముత్తా చాతి ఏవం విముత్తిభేదేనేవ దసవిధా. తే యథావుత్తేన ధురభేదేన భిజ్జమానా వీసతి హోన్తి. పటిపదాభేదేన భిజ్జమానా చత్తాలీసం హోన్తి. పున పటిపదాభేదేన ధురభేదేన చ భిజ్జమానా అసీతి హోన్తి. అథ తే సుఞ్ఞతవిముత్తాదివిభాగేన భిజ్జమానా చత్తాలీసాధికా ద్వే సతాని హోన్తి. పున ఇన్ద్రియాధికభావేన భిజ్జమానా ద్విసతుత్తరం సహస్సం హోన్తీతి. ఏవం అత్తనో గుణవసేన అనేకభేదవిభత్తేసు మగ్గట్ఠఫలట్ఠేసు అరియసావకేసు యే అత్తనో పటిపత్తిపవత్తిఆదికే చ విభావేన్తి. యే “ఛన్నా మే కుటికా”తిఆదికా (థేరగా॰ ౧) గాథా ఉదానాదివసేన అభాసింసు. తే చ ఇధ గాథాముఖేన సఙ్గహం ఆరూళ్హా. తేనాహ – “సీహానంవ నదన్తానం…పే॰… ఫుసిత్వా అచ్చుతం పద”న్తి (థేరగా॰ నిదానగాథా). ఏవమేత్థ పకిణ్ణకకథా వేదితబ్బా.

వఙ్గీసత్థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.

మహానిపాతవణ్ణనా నిట్ఠితా.

బదరతిత్థమహావిహారవాసినా ఆచరియధమ్మపాలత్థేరేన కతా

థేరగాథావణ్ణనా నిట్ఠితా.